

รายงานการวิจัย

เรื่อง การศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนจากวัฒนธรรม

ท้องถิ่นของประชาชนตำบลในเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์

(The Study Culture in order develop community, from Tumbon

Naimueng Petchabun people 's folklore.)

โดย

รองศาสตราจารย์คมคาย หมื่นสายและคณะ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔

หัวข้อการวิจัย เรื่องการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน:
จากวัฒนธรรมพื้นบ้านของประชาชน ตำบลในเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
ชื่อผู้วิจัย รองศาสตราจารย์ คมคาย หมื่นสายและคณะ
องค์กร สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์
ปี ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๒. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถนำไปพัฒนาชุมชนด้วยการจัดการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การปรับปรุง และการเผยแพร่วัฒนธรรมในรูปการจัดนิทรรศการศูนย์การเรียนรู้ ในรูปกิจกรรมเช่น ตลาดนัดวัฒนธรรม และจัดทำกิจกรรมลานวัฒนธรรมในรูปการแสดงเช่นละครคติธรรม การละเล่นพื้นบ้าน ในรูปการประกวดเช่นประกวดเพลงกล่อมเด็ก ประกวดร้องเพลงไทยเดิมเพลงลูกทุ่ง ในรูปการเผยแพร่เช่นสาริตการร้องเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น

กลุ่มตัวอย่าง คือชุมชนในเขตเทศบาลเมืองที่มีอายุเก่าแก่ไม่ต่ำกว่า ๘๐ ปีขึ้นไป

ระเบียบวิธีวิจัย เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์กึ่งทางการตามแบบฟอร์มการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยได้ผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญและได้ทำการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเรียบร้อยแล้ว

วิธีการเก็บข้อมูล

ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นสมาชิกของชุมชนในเขตพื้นที่ของชุมชนตัวอย่างและคณาจารย์วิทยากรผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี ไม่ต่ำกว่า ๑๐ คนเพื่อความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูล

วิธีวิเคราะห์

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์ตามหลักคติชนวิทยา มนุษยวิทยา ที่กล่าวว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมและปฏิบัติตามความเชื่อและบรรทัดฐานของสังคม และสามารถนำผลวิจัยไปพัฒนาชุมชนได้ตามแนวทางของกระทรวงวัฒนธรรม

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาคค้นพบว่า เพชรบูรณ์แบ่งออกเป็น ๒ ยุค ยุคแรก เก่าแก่ร่วมสมัยกับขอมและสุโขทัยหลักฐานคือวัดในเขตตำบลในเมืองคือวัดพระแก้ว วัดพระสิงห์ วัดพระเสือ และวัดมหาธาตุ เขตนี้น่าจะเป็นเขตราชฐานไม่ใช่ถิ่นอาศัยของประชาชน

ส่วนเขตนอกเมืองมีวัดที่เจ้าเมืองในสมัยสุโขทัยยุคต้นสร้าง อุทิศส่วนกุศลให้แก่ช้างเผือกและพระราชธิดาคือวัดช้างเผือกและนอกนั้นเป็นวัดที่ชุมชนสร้างขึ้นเอง เนื่องจากชุมชนขยายตัวเพราะเป็นถิ่นอาศัยของประชาชน

ยุคที่ ๒ สร้างทับเมืองเก่าในสมัยสุโขทัย โดยร่นกำแพงเมืองให้เล็กลงกว่าเดิมในสมัยอยุธยาสร้างวัดสำคัญขึ้นมาคือวัดไตรภูมิ หลักฐานที่สร้างเมืองใหม่ทับเมืองเก่าคือมีวัดที่เก่าแก่ที่สุดคือวัดโพธิ์เย็น มีประวัติเป็นตำนานร่วมกับชุมชนวัดช้างเผือก ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย แสดงให้เห็นว่าเมืองยุคหลังสร้างทับเมืองในสมัยสุโขทัย ไม่มีการแบ่งเขตการปกครองเจ้าเมืองและประชาชนอยู่ร่วมกัน

ประชาชนในเครือข่ายวัฒนธรรมวัดช้างเผือก เป็นชุมชนเก่าแก่ร่วมสมัยกับยุคสุโขทัยยุคต้นและมีประชาชนส่วนหนึ่งอพยพหนีศึกทัพพม่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาแตก โดยหนีลงมาสมทบกับชุมชนดั้งเดิมจากนั้นมีชาวจีน ชาวจังหวัดฉะเชิงเทรา ชาวจังหวัดน่านและพ่อค้าที่ล่องเรือจากสระบุรีมาติดต่อค้าขายทางเรือมาสมทบด้วยและขยายตัวจากเขตรอบนอกอพยพมาอยู่ในบริเวณเมืองชั้นใน

จากนั้นชุมชนเมืองก็พัฒนาก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา อนามัย การคมนาคมทางถนน ไฟฟ้า ประปา โดยมีเทศบาลเมืองเป็นหลัก

ในด้านวัฒนธรรมของชาวบ้านในเขตเทศบาล ตำบลในเมือง แบ่งออกตามข้อมูลคติชนวิทยาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทด้วยกัน คือมุขปาฐะ(verbal) อมุขปาฐะ(a verbal) และผสม (mix)

ในประเภทผสมคือประเพณี และภูมิปัญญาของชุมชนเห็นควรพัฒนาคือ

ด้านประเพณี

๑. ประเพณีการเกิดและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กหญิงชาย เนื่องจากประเพณีนี้ไม่มีวันฟื้นขึ้นมาได้นอกจากจะต้องทำการอนุรักษ์และปรับปรุงประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน

เพราะความเจริญทางการแพทย์สมัยใหม่ ผู้หญิงนิยมไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลและเลยละทิ้งความเชื่อเดิมๆ รวมทั้งวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานด้วย เนื่องจากเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ ผู้ใหญ่รุ่นเก่าจึงไม่กล้าอบรมบุตรหลานเพราะรู้ไม่เท่าทันเทคโนโลยี

๒. ด้านประเพณีย่านชุมชนไทยเชื้อสายจีน เป็นชุมชนในย่านเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นคนจีนยี่มั้งประเพณีจีนแต่ค่อนข้างผ่อนคลายประเพณีดั้งเดิมของจีนเริ่มสูญหายเช่นภาษาจีนเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจพูดไม่ได้ ไม่สนใจประเพณีดั้งเดิม

๓. ประเพณีที่สำคัญคือปิดทองรอยพระพุทธรูปของวัดภูเขาหิน ชบเซา ความร่วมมือจากชุมชนไม่ดีเท่าที่ควร เพราะประชาชนไม่ศรัทธาเจ้าอาวาส ควรแก้ปัญหาย่างเร่งด่วน

๔. ปัญหาประเพณีบางประเพณีไม่สมบูรณ์เช่นการทอดผ้าจุลกฐินในประเพณีการทอดกฐินของวัดเพชรวารามควรที่จะมีการเผยแพร่ให้ความรู้แก่ชนรุ่นหลังได้ทราบทั้งกระบวนการ

๕. ปัญหาวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ ชุมชนบ้านในเมือง(๘,๙)เป็นชุมชนประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่ควรมีการฟื้นฟูให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน

๖. วัดพระแก้วเป็นวัดที่โบราณเก่าแก่ที่สุดในชุมชนประชาชนและเทศบาลควรมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ เพื่อการฟื้นฟูเพื่อการเผยแพร่เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ต่อไป

ด้านภูมิปัญญา

เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน

ปัญหาคือขาดการสืบทอดเช่นวงดนตรีดับแก๊งต้องล้มวงเพราะผู้เล่นเสียชีวิต ขาดคนสืบทอด

วงดนตรีไทยนายวงล้มป่วยเป็นอัมพาตคือพ่อเสริม ขุนแก้วขณะนี้เสียชีวิตแล้ว

เพลงพื้นบ้านแม่เพลงเสียชีวิตไปหลายคนที่เหลืออายุมากแล้วเห็นควรมีการฝึกอบรมถ่ายทอดให้แก่นักเรียนและกลุ่มเยาวชนที่สนใจมีการรณรงค์และฟื้นฟู

Title: The Study Culture in order develop community, from Tumbon Naimueng Petchabun people's folklore.

Researcher: Associate Professor Komkai Mhuensai and Team

Organization: Municipality (Nakornban) Phetchabun Provincial Cultural Council

Year: 2010

Abstract

Research Objective

1. To study the context of community history and physical by using temple as center
2. To study the cultural community in aspect of culture and intellect folklore where as outstanding point and modernize for leaning organization development Cultural Village Cultural Market fair, For example.

To study the cultural community in the aspect of tradition and wisdom. The modern community highlight is to establish leaning center such as culture village walking culture street and cultural activities show case.

Group Sample The age is over 80 years community in the urban area

Research Methodology Qualitative Research is the participatory action research. Data collection comes from questionnaires and interview method and also approve by research expert.

Data Collection

Research information collection is associate with the community members in the concern areas and also build relationship more than 10 resource persons in order to the right and information credit.

Research Analysis]

Data analysis is the **anthropology** theory and the human ability can study with correlation bet theory symbols and phenomena theory. And development by cultural promotion , Ministry of Culture Thailand.

Research Conclusion

Researchers found that there are 2 ages of Phetchabun , Khmer and Sukhothai archaeological evidences declare Wat Prakeaw, Wat Pra Sigha and Wat Pra Suer in city was royal restrict area. whereas the outside, the temple ,Wat Chang Perge, had been built by the early king of Sukhothai period. People have believed that he dedicated this place to his pass away daughter and his majestic elephant while the others were established by folk. Definitely, this land has been placed for living.

The Second era, Ayutthaya time, the modern town was built on the line of the old one, Sokhothai period. City wall was respectively diminished. Folks and Governor was cohabiting. Evident exhibits that Wat Tri Pom is important temple.

Accordingly, folks who are the member of Wat Chang Perg cultural network Nakornban area Phetchabun province, their formers partly evacuated from the Burmese army invader and some are the ancient community as the same time as Sukhothai era. From time to time, community is gradually growth in several angles, economy education hygiene infrastructure and Mueang municipality (nakornban) is the main governor.

In the aspect of the Tumbon Nai Mueang Nakornban Phetchabun culture, the folklore information is dividable in to the tree kinds: verbal, averbal and mix

The mix angel (culture and community's wisdom), People agree with that community ought to develop in:

Culture and Custom View

1. Give birth and raise children

The influence of break though medical science changes the tradition of childbirth and raising belief. Old people become modern obsolete. Adult respects the new

shion. Therefore the measures of reservation and modernize are the major factor recognition.

2. Fading Chinese culture in Thai-Chinese people

The new generation Thai - Chinese in economic area, the way of life has been changed. Some culture is slowly **oblivious. Chinese language has hardly spoken out.**

3. Lack of trust and faith in region people like monks and pastors

Some crucial culture “Pid Roy Prapudhabata “(Gilded Buddha footprint) in Wat Pu-kown-din is showcase. People are indifferent in this activity because of faithlessness in pastor. The resolution, therefore, is the first aware.

4. Some Cultural Activity process is untold to the new generation

“Thod kathin Ceremony “, the merit making festivals, at Wat Phet Wararam is for example. The former who expert in activities process, is not pass on knowledge to follower. So distortion or failure to keep this tradition occurs easily.

5. Indifferent in tradition reservation

The Nai Meaug community 8th and 9th are the ancient sites, the reservation measure is to apply them as the learning culture community resources.

6. Emphasize on culture heritage

From this research, known as Wat Pra Keaw is the ancient history. The relevant organization Mueang municipality, for instance, ought to provide activity campaigns to restore and tell people the important of ancient site.

Wisdom View

Lack of the successor in traditional music and folk plays “Tup Keng“ the traditional brand is now crisis. To maintain this countless value the expert on this play should transfer their knowledge to the love art culture young generation.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี ด้วยความร่วมมือจากทีมงานวิจัยของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัยและวิทยากรในชุมชนดังปรากฏนามในรายงานวิจัยภาคผนวกท้ายเล่มเป็นผู้ช่วยรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพราะประธานชุมชนทั้ง๑๗ชุมชนและประธานเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชน ๑๐ วัดเป็นผู้ช่วยประสานงานกับวิทยากรในชุมชน เนื่องจากวัดคือศูนย์กลางของชุมชนในเขตเทศบาลเมือง อันได้แก่วัดพระแก้ว วัดมหาธาตุ วัดช้างเผือก วัดทุ่งสะเดียง วัดภูเขาดิน วัดเพชรวราราม วัดไตรภูมิ วัดโพธิ์เย็น วัดประตูดาวและวัดโบสถ์ชนะมาร ทำให้การสืบค้นองค์ความรู้และการรวบรวมข้อมูลในชุมชนสำเร็จลงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

นอกจากผู้ที่กล่าวนามมาแล้วนี้ ยังมีพนักงานของหอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์เทศบาลเมือง ช่วยเป็นฝ่ายสวัสดิการและธุรการ คอยอำนวยความสะดวกให้แก่ทีมงานวิจัยในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้

สำหรับด้านเนื้อหาและการออกแบบเครื่องมือการวิจัย ได้รับการอนุเคราะห์จากที่ปรึกษา ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ช่วยตรวจสอบและแนะนำชี้แจงในส่วนที่บกพร่อง

ผู้ที่ช่วยแปลบทคัดย่อจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษนั้น ได้รับการอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.สพทริดา หมื่นสาย

และที่สำคัญที่สุดคือผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการผู้คัดเลือกหัวข้อการวิจัยเพื่อพิจารณาให้ทุนแก่ผู้ทำการวิจัย ท่านคณะกรรมการผู้ควบคุมหัวข้อการวิจัยที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผศ.ดร.มาเรียม นิลพันธ์และอาจารย์กุลวดี เจริญศรี พร้อมทั้งคณะช่วยเติมเต็มทำให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทีมงานวิจัยต้องขอขอบพระคุณทุกท่านที่เอ่ยนามมาข้างต้นดังกล่าวนี้ รวมทั้งผู้ที่ให้ความร่วมมือทั้งหมดที่ไม่ได้เอ่ยนาม เพราะไม่สามารถเอ่ยนามได้ทั้งหมด ผู้ดำเนินการวิจัยต้องขอกราบอภัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

รองศาสตราจารย์คมคาย หมื่นสาย

๑๔ กันยายน ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
หัวข้อการวิจัย	
บทคัดย่อ ภาษาไทย	ก
บทคัดย่อ ภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
ความเป็นมาของการวิจัย	๑
วัตถุประสงค์	๒
กรอบแนวคิดของงานวิจัย	๒
คำถามหลักในการวิจัย	๔
ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย	๔
ข้อจำกัดของการวิจัย	๖
ข้อตกลงเบื้องต้น	๖
นิยามศัพท์	๖
ประโยชน์ที่จะได้รับ	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๙
ระบบสังคม	๙
วัฒนธรรม	๙
ประเพณีราชฎ (Little Tradition)	๑๑
ความหมายของคติชนวิทยา	๑๒
ประเภทของคติชนวิทยา	๑๓
ความหมายของท้องถิ่น	๑๖
ภูมิปัญญาไทย	๑๙
บริบทของชุมชน	๒๒
แนวทางพัฒนาชุมชนจากข้อมูลวัฒนธรรม	๒๒

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๔
บทที่ ๓ องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์	๒๗
สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์	๒๗
ขนาดและที่ตั้ง	๒๗
ลักษณะภูมิประเทศ	๒๘
ลักษณะทางธรณีวิทยา	๒๘
ลักษณะภูมิอากาศ	๒๘
สภาพพื้นที่ทางประวัติศาสตร์	๒๘
ประวัติการตั้งถิ่นฐาน	๒๘
การปกครองในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์	๓๒
การปกครองในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์	๓๓
การปกครองรูปส่วนท้องถิ่นเมืองเพชรบูรณ์	๓๔
การปกครองในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์	๓๕
เครือข่ายวัฒนธรรม	๓๘
บทที่ ๔ ระเบียบวิธีการวิจัย	๔๐
การวางแผนดำเนินการวิจัย	๔๐
สมมุติฐานในการทำงาน	๔๐
การรวบรวมข้อมูล	๔๐
การวิเคราะห์และการแปลผล	๔๑
กำหนดรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย	๔๑
ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย	๔๒
บทที่ ๕ การรวบรวมข้อมูล	
วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล	๔๓
การเก็บข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมวัดช้างเผือก(ชุมชนที่ ๑,๔)	๔๕
การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรม กลุ่มวัดทุ่งสะเดียง(ชุมชนที่ ๒-๓)	๕๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมวัดมหาธาตุชุมชน ๕-๖-๗	๙๐
การเก็บข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาหินชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑ ,๑๓, ๑๔	๑๑๙
การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชราราม (ชุมชนที่๑๒ ,๑๕,๑๖,, ๑๗)	๑๔๐
การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรม วัดไตรภูมิ (ชุมชนที่๘,๙)	๑๘๓
บทที่ ๖ แนวทางวิเคราะห์ข้อมูล	๒๔๕
การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่๑,๔,๒,๓ โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ	๒๔๗
วัดข้างเผือก	๒๕๒
วัดทุ่งสะเดียง	๒๖๑
การประกอบอาชีพของชุมชน	๒๖๕
ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน	๒๖๕
ความเจริญของชุมชน	๒๖๖
การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่๑๔โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ	๒๖๙
วัดภูเขาหิน	๒๗๐
วิถีชีวิตความเป็นอยู่	๒๗๕
ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน	๒๗๗
ความเจริญของชุมชน	๒๗๙
การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๑๒ ,๑๕, ๑๖,๑๗โดยศึกษาจากประวัติของวัด	๒๘๒
และสถานที่สำคัญ	
วัดพระแก้ว	๒๘๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย	๒๙๐
วัดเพชรวาราม	๒๙๔
อาชีพของชาวชุมชน	๒๙๘
วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชน	๒๙๘
ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน	๓๐๐
ความเจริญของชุมชน	๓๐๐
การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๕, ๖, ๗, โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ	๓๐๒
วัดมหาธาตุ	๓๐๒
วิถีชีวิตความเป็นอยู่	๓๑๓
การประกอบอาชีพของชุมชน	๓๑๓
ความเจริญของชุมชน	๓๑๕
การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๘, ๙, โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ	๓๒๓
การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย	๓๒๔
วัดไตรภูมิ	๓๒๖
วัดโพธิ์เย็น	๓๒๘
วัดโบสถ์ชนะมาร	๓๓๐
วัดประตูดาว	๓๓๒
ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ ๘ และ ๙	๓๓๔
การประกอบอาชีพ	๓๓๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
วิถีชีวิตความเป็นอยู่	๓๓๗
ลักษณะนิสัยของชาวบ้าน	๓๓๘
ความเจริญของชุมชน	๓๔๑
วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมือง	๓๔๗
การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมวัดช้างเผือก(ชุมชน ๑,๔)	๓๔๗
รายละเอียดของข้อมูลประเภทมุขปาฐะ	๓๔๙
ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมประเภทไม่ใช่ถ้อยคำ(non – verbal)	๓๕๖
ลักษณะวัฒนธรรมประเภทผสม	๓๕๗
ภูมิปัญญาของชุมชน	๓๕๙
การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรม กลุ่มวัดทุ่งสะเดียง(ชุมชนที่ ๒ -๓)	๓๖๑
รายละเอียดของข้อมูล๑.ประเภทมุขปาฐะ	๓๖๒
.ข้อมูลมุขปาฐะ	๓๗๒
ข้อมูลวัฒนธรรมประเภทผสม	๓๗๓
ภูมิปัญญาชุมชน	๓๙๐
การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมวัดมหาธาตุ(ชุมชน ๕๖๗)	๓๙๔
ข้อมูลมุขปาฐะ	๓๙๕
ข้อมูลมุขปาฐะ	๓๙๗
ข้อมูลวัฒนธรรมประเภทผสม	๓๙๙
ภูมิปัญญาของชุมชน	๔๐๔
การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมวัดภูเขาหินชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑ ,๑๓, ๑๔	๔๐๘
ข้อมูลมุขปาฐะ	๔๐๙
ข้อมูลมุขปาฐะ	๔๑๓
ข้อมูลแบบผสม	๔๑๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภูมิปัญญาของชุมชน	๔๒๒
การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดพระแก้ว วัดเพชรวาราม (ชุมชนที่ ๑๒ , ๑๕, ๑๖, ๑๗)	๔๒๖
.ข้อมูลมุขปาฐะ	๔๒๗
ข้อมูลประเภทอมุขปาฐะ	๔๓๑
ข้อมูลวัฒนธรรมแบบผสม	๔๓๒
ภูมิปัญญาของชุมชน	๔๖๓
บทที่ ๗สรุปผลการวิจัย,การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๕๔๓
ประชากรกลุ่มตัวอย่าง	๕๔๓
ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย	๕๔๓
วิธีการเก็บข้อมูล	๕๔๓
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๔๔
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕๔๔
กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๔๔
สรุปผลการค้นพบจากงานวิจัย	๕๔๕
เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่น และสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชน	๕๔๗
การนำข้อค้นพบมาสู่กิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน	๕๕๑
การอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม	๕๕๖
ข้อเสนอแนะ	๕๖๒
บรรณานุกรม	๕๖๓
ภาคผนวก	๕๕๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก ก.(ประวัตินายวงดนตรีที่บ้านสะเดียงอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	๕๖๘
ภาคผนวก ข. (ประวัตินายวงดนตรีไทยบ้านสะเดียงอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)	๕๗๐
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ค.(รายนามวิทยากรผู้ให้ข้อมูล)	๕๗๒
ภาคผนวก ง.(เครื่องมือการเก็บข้อมูล)	๕๗๗
ภาคผนวก จ.(ทีมงานนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย)	๕๘๐
ภาคผนวก ฉ.(การนำผลงานวิจัยมาเผยแพร่ในรูปนิตยสารแบบมีส่วนร่วม)	๕๘๓
ประวัติผู้ทำงานวิจัย	๕๙๖

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพประกอบหน้า	
ภาพที่ ๑ กรอบความคิดในการวิจัย	๓
ภาพที่ ๒ แสดงอาณาเขตของจังหวัดเพชรบูรณ์	๒๗
ภาพที่ ๓ แสดงอาณาเขตมณฑลเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๕๐	๓๒
ภาพที่ ๔ แสดงที่ตั้งอำเภอเมืองเพชรบูรณ์	๓๓
ภาพที่ ๕ แสดงที่ตั้งอำเภอเมืองเพชรบูรณ์	๓๙
ภาพที่ ๖ แผนผังแสดงกระบวนการวิจัย	๔๒
ภาพที่ ๗ เจดีย์ใจดีบรรจุกระดูกช้างเผือก	๔๙
ภาพที่ ๘ เจดีย์ใจร้ายบรรจุกระดูกนางผมหมอม	๔๙
ภาพที่ ๙ อุโบสถหลังเก่าที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประทับของพระประธานองค์เดิม	๕๑
ภาพที่ ๑๐ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมยอดทรงปรางค์	๕๑
ภาพที่ ๑๑ ช้างเผือกที่มาของชื่อวัด	๕๑
ภาพที่ ๑๒ พระประธานสร้างเลียนแบบองค์เดิม	๕๒
ภาพที่ ๑๓ คลองแสนพญาไศก(อยู่ข้างหอวัฒนธรรมนครบาล)	๕๔
ภาพที่ ๑๔ ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ	๕๖
ภาพที่ ๑๕ ครอบครุ่วมาร่วมก่อก่อเจดีย์	๕๖

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพประกอบหน้า	
ภาพที่ ๑๖ งานจักสานสำหรับจับสัตว์น้ำของชาวชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์	๕๘
ภาพที่ ๑๗ ประโยชน์ใช้สอยของเครื่องจักสาน	๕๘
ภาพที่ ๑๘ พระประธานวัดทุ่งสะเดียง	๖๓
ภาพที่ ๑๙ วัดทุ่งสะเดียง	๖๓
ภาพที่ ๒๐ การเล่นเข้าทรงของชาวบ้าน เตรียมเครื่องคาย(เครื่องบูชาครู)	๖๗
ภาพที่ ๒๑ ร้องเพลงเชิญเจ้าและผีมาเข้าร่างทรง	๖๘
ภาพที่ ๒๒ ผีเข้าแล้วลุกขึ้นรำอย่างสนุกสนาน	๖๘
ภาพที่ ๒๓ ขบวนแห่ขันหมาก	๖๙
ภาพที่ ๒๔ การกั้นประตูเงิน	๖๙
ภาพที่ ๒๕ การกั้นประตูทอง	๖๙
ภาพที่ ๒๖ ขนมหันหมากจัดเป็นคู่	๗๐
ภาพที่ ๒๗ เตรียมล้างเท้าให้เจ้าบ่าว	๗๐
ภาพที่ ๒๘ ล้างเท้าเจ้าสาว	๗๐
ภาพที่ ๒๙ เจ้าบ่าวสรวลของหมั้นให้เจ้าสาว	๗๐
ภาพที่ ๓๐ การแข่งเรือทวนน้ำในเทศกาลสราทไทย	๘๓
ภาพที่ ๓๑ ร้องเพลงพื้นบ้านในงานชมรมผู้สูงอายุของนางสาวท ภาสประหาสและคณะ	๘๔
ภาพที่ ๓๒ ยายจิว ทองมาภูมิปัญญาของชุมชนสะเดียง	๘๔
ภาพที่ ๓๓ สมาคมพาณิชย์จีนสถานที่ประกอบกิจกรรมของคนไทยเชื้อสายจีน	๙๕
ภาพที่ ๓๔ การแสดงจิ้ง	๙๕
ภาพที่ ๓๕ การไหว้เจ้า ในเทศกาลกินเจ	๙๖
ภาพที่ ๓๖ หอนาฬิกาแชมป์โลกคู่แฝด	๙๗
ภาพที่ ๓๗ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ	๙๙

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพประกอบหน้า	
ภาพที่ ๓๘ คลองแม่น้ำป่าสักในปัจจุบัน(คลองตะลูก)	๑๐๐
ภาพที่ ๓๙ ศาลากลางจังหวัดหลังเก่า	๑๐๑
ภาพที่ ๔๐ ,๔๑ โบราณวัตถุยุคหินจากแหล่งโบราณคดีวัดโนนตูม อ.วังโป่ง จ.เพชรบูรณ์ ๑๐๒	
ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร(จนผู้ว่าหลังเก่า)	
ภาพที่ ๔๒ สถานีตำรวจภูธรตามตำนานคือสถานที่พักช้างในเรื่องนางผมหมอบบัววัดช้างเผือก	๑๐๒
ภาพที่ ๔๓ สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ	๑๐๕
ภาพที่ ๔๔ มั่นสำปะหลังตากแห้ง	๑๑๘
ภาพที่ ๔๕ พิมพ์ชนม	๑๑๘
ภาพที่ ๔๖ ต้นไม้ปริศนาหน้าอุโบสถหลังเก่า	๑๒๖
ภาพที่ ๔๗ พระประธานปางมารวิชัย	๑๒๗
ภาพที่ ๔๘ ร่วมทำบุญในงานศพ	๑๓๒
ภาพที่ ๔๙ ถวายสังฆทานพระ	๑๓๓
ภาพที่ ๕๐ การตกแต่งหีบศพ	๑๓๓
ภาพที่ ๕๑ การแต่งกายของชาวชุมชนเมือง	๑๓๔
ภาพที่ ๕๒ การแต่งกายแบบชาวบ้าน	๑๓๔
ภาพที่ ๕๓ ฝีมือวาดภาพบนฝาผนังโบสถ์วัดประตูดาว	๑๓๕
ภาพที่ ๕๔ ผลผลิตเครื่องจักสาน	๑๓๖
ภาพที่ ๕๕ อุปกรณ์ยังชีพของชุมชน	๑๓๗
ภาพที่ ๕๖ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน อดีตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว	๑๔๗
ภาพที่ ๕๗ พระประธานวัดพระสิงห์อิทธิพลสุโขทัย	๑๔๗
ภาพที่ ๕๘ ประตูดวัดพระแก้ว	๑๔๘
ภาพที่ ๕๙ เจดีย์ทรงปรางค์	๑๔๘

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพประกอบหน้า	
ภาพที่ ๖๐ ภาชี สิ่งที่เคยรพตามความเชื่อ	๑๔๘
ภาพที่ ๖๑ เจดีย์ทรงกลม(ระฆังคว่ำ)	๑๔๘
ภาพที่ ๖๒ พระธรรมวราลังการที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๖ ,๗ ,๘ เจ้าอาวาสวัดองค์ปัจจุบัน	๑๔๙
ภาพที่ ๖๓ พระประธานวัดเพชรวาราม	๑๔๙
ภาพที่ ๖๔ ภายในกุฏิ เจ้าอาวาสวัดเพชรวาราม	๑๕๐
ภาพที่ ๖๕ หีบศพและกระถางธูปตะเกียงบูชาหน้าศพ	๑๖๓
ภาพที่ ๖๖ พระสงฆ์มาทำพิธีทำบุญเช้าวันเผา	๑๖๓
ภาพที่ ๖๗ แม่ครัวทำอาหารเลี้ยงแขก	๑๖๓
ภาพที่ ๖๘ พระอุปัชฌาย์ทำพิธีบวชพระ จูงหน้าศพ	๑๖๓
ภาพที่ ๖๙ บวชชีพรหมณ์	๑๖๓
ภาพที่ ๗๐ ขบวนแห่ศพ	๑๖๓
ภาพที่ ๗๑ ขบวนเวียนซ้าย	๑๖๔
ภาพที่ ๗๒ ขบวนแห่รอบเมรุ เวียนซ้าย	๑๖๔
ภาพที่ ๗๓ อุปกรณ์ความเชื่อหม้อดิน มะพร้าวข้าวตอกในขบวนแห่	๑๖๔
ภาพที่ ๗๔ ทอดผ้าบังสุกุล	๑๖๔
ภาพที่ ๗๕ อ่านประวัติผู้ตาย	๑๖๔
ภาพที่ ๗๖ พระสงฆ์ขึ้นประชุมเพลิง	๑๖๔
ภาพที่ ๗๗ การบูชาข้าวทิพย์	๑๖๘
ภาพที่ ๗๘ ประธานจัดงานฝ่ายสงฆ์พระธรรมวราลังการ	๑๖๘
เจ้าอาวาส และประธาน ฝ่ายประชาชนผู้ว่าราชการจังหวัด	
ภาพที่ ๗๙ กองผ้าป่าพัฒนาโดยใช้โฟมเกาะเป็นรูปเรือ	๑๖๘
ภาพที่ ๘๐ พิธีในช่วงบ่ายมีพิธีตัดเย็บย้อมผ้ากฐินที่ทำพิธีในช่วงเช้า	๑๖๙

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๘๑ แก่นไม้ขนุนถูกต้มในกระทะ	๑๖๙
ภาพที่ ๘๒ พระสงฆ์และภรรยาส่งขันตัดเย็บผ้าไตรจีวร	๑๖๙
ภาพที่ ๘๓ พระสงฆ์ผู้ชำนาญการย้อมสีผ้า	๑๖๙
ภาพที่ ๘๔ ย้อมสีผ้าจากไม้แก่นขนุนที่ต้มไว้จนได้ที่	๑๖๙
ภาพที่ ๘๕ ผู้ที่มีจิตศรัทธาช่วยกันกระพือผ้าให้แห้ง	๑๖๙
ภาพที่ ๘๖ ช่วยกันกระพือผ้าและสวดมนต์ไปด้วย	๑๖๙
ภาพที่ ๘๗ นำผ้าไตรจีวรที่แห้งแล้วมารีด	๑๗๐
ภาพที่ ๘๘ ช่วยกันรีด	๑๗๐
ภาพที่ ๘๙ ไตรจีวรที่รีดเรียบแล้ว	๑๗๐
ภาพที่ ๙๐ นำผ้าไตรจีวรมาพับ	๑๗๐
ภาพที่ ๙๑ นำผ้าไตรจีวรมาแห่รอบอุโบสถสามรอบ	๑๗๐
ภาพที่ ๙๒ แล้วนำมาถวายพระภิกษุสงฆ์	๑๗๐
ภาพที่ ๙๓ รองเจ้าอาวาสเจ้าคณะอำเภอประธานรับผ้ากฐิน	๑๗๑
ภาพที่ ๙๔ พระภิกษุประชุมตกลงให้ภิกษุรูปใดได้ครองผ้ากฐิน	๑๗๑
ภาพที่ ๙๕ จัดเตรียมปรา	๑๗๕
ภาพที่ ๙๖ ข้อปฏิบัติในการกวนข้าวทิพย์	๑๗๕
ภาพที่ ๙๗ ผ้าขาวสำหรับเปลี่ยน เมื่อ จะเข้าไป กวนข้าวทิพย์ ในปราณี	๑๗๕
ภาพที่ ๙๘ ทำวจตุมหาราชประจำทิศอุดร	๑๗๕
ภาพที่ ๙๙ ทำวจตุมหาราชประจำทิศทักษิณ	๑๗๕
ภาพที่ ๑๐๐ เครื่องสังเวทยะเทพดา	๑๗๖
ภาพที่ ๑๐๑ ประธานการจัดงานบูชาเครื่องสังเวทยะเทพดา	๑๗๖
ภาพที่ ๑๐๒ พราหมณ์อ่านโองการเชิญเทพดา	๑๗๖

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๑๐๓ ตีฆ้องสัญญาณการกวนข้าวทิพย์	๑๗๖
ภาพที่ ๑๐๔ เตรียมเครื่องปรุงก่อนลงกระทะสำหรับกวน	๑๗๖
ภาพที่ ๑๐๕ เตรียมใส่เครื่องปรุง	๑๗๗
ภาพที่ ๑๐๖ นางสาวบัวสวรรค์ผู้ชำนาญในการปรุงข้าวทิพย์	๑๗๗
ภาพที่ ๑๐๗ ช่วยกันปรุง	๑๗๗
ภาพที่ ๑๐๘ นายกพุทธสมาคมผู้ชำนาญการปรุงข้าวทิพย์ (นางพจนีย์ โฆษิตานนท์)	๑๗๗
ภาพที่ ๑๐๙ สาวพรหมจารีกวนข้าวทิพย์	๑๗๗
ภาพที่ ๑๑๐ คณะกรรมการสภาวัดนธรรมมาร่วมงาน	๑๗๗
ภาพที่ ๑๑๑ นายกเทศมนตรีประธานกวนข้าว ทิพย์	๑๗๗
ภาพที่ ๑๑๒ ประธานชุมชนโพธิ์จันทร์ช่วยปอกผลไม้	๑๗๘
ภาพที่ ๑๑๓ ประธานเครือข่ายวัฒนธรรมวัดมหาธาตุกวนข้าวทิพย์	๑๗๘
ภาพที่ ๑๑๔ ประธานชมรมผู้สูงอายุและทหารช่วยกัน	๑๗๘
ภาพที่ ๑๑๕ ทีมงานกับประธานสภาวัดนธรรม	๑๗๘
ภาพที่ ๑๑๖ พระสงฆ์สวดมนต์เย็นฉลองการเตรียมข้าวทิพย์สำเร็จ	๑๗๘
ภาพที่ ๑๑๗ ส.ท.เบ็ญจรัตน์มาร่วมกวน	๑๗๘
ภาพที่ ๑๑๘ รับบริจาค	๑๗๙
ภาพที่ ๑๑๙ ช่วยกันห่อข้าวทิพย์	๑๗๙
ภาพที่ ๑๒๐ คู่กักกันนักโทษที่เดิมปัจจุบันนี้ที่ตั้งทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อยู่ริมแม่น้ำป่าสักบริเวณท่าเรือค้าขายหน้าวัดไตรภูมิ	๑๘๔
ภาพที่ ๑๒๑ เรือกระแซงที่ใช้บรรทุกสินค้ามาขายระหว่างจังหวัดเพชรบูรณ์ และกรุงเทพฯ	๑๘๕
ภาพที่ ๑๒๒ ขบวนแห่อัญเชิญองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาไปทำพิธีอุ้มพระดำน้ำ	๑๘๙
ภาพที่ ๑๒๓ ขบวนแห่ทางเรืออัญเชิญองค์พระไปยังวัดโบสถ์ชนะมาร	๑๙๐
ภาพที่ ๑๒๔ เจ้าเมือง(ผู้ว่าราชการฯ)อุ้มพระดำน้ำ	๑๙๐
ภาพที่ ๑๒๕ ข้าวต้ม ขนมกระยาสารที่ใช้โปรยทาน	๑๙๐

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพประกอบหน้า	
ภาพที่ ๑๒๖ พ่อเมืองโปรยทาน	๑๙๐
ภาพที่ ๑๒๗ ประชาชนร่วมงานเตรียมรับทาน	๑๙๐
ภาพที่ ๑๒๘ พระพุทธรูปมหาธรรมราชา วัดไตรภูมิ	๑๙๒
ภาพที่ ๑๒๙ วัดไตรภูมิ	๑๙๓
ภาพที่ ๑๓๐ เจดีย์สมัยอยุธยาวัดไตรภูมิ	๑๙๓
ภาพที่ ๑๓๑ พระประธานวัดไตรภูมิอิทธิพลอยุธยายุคกลาง	๑๙๔
ภาพที่ ๑๓๒ วัดโพธิ์เย็น	๑๙๖
ภาพที่ ๑๓๓ ศาลนางผมหมอม	๑๙๖
ภาพที่ ๑๓๔ พระประธานวัดโพธิ์เย็น	๑๙๖
ภาพที่ ๑๓๕ อุโบสถวัดประตูดาว	๑๙๗
ภาพที่ ๑๓๖ และพระพุทธรูปพระประธาน	๑๙๗
ภาพที่ ๑๓๗ ถนนสนามชัย	๑๙๗
ภาพที่ ๑๓๘ ตลาดวัดประตูดาว	๑๙๗
ภาพที่ ๑๓๙ พระประธาน	๑๙๙
ภาพที่ ๑๔๐ ศาลาวัดโบสถ์ชนะมาร	๑๙๙
ภาพที่ ๑๔๑ วัดโบสถ์ชนะมาร	๑๙๙
ภาพที่ ๑๔๒ สถานที่จัดประเพณีอุ้มพระดำน้ำ	๑๙๙
ภาพที่ ๑๔๓ ศาลาประชาคมหลังเก่า	๒๐๐
ภาพที่ ๑๔๔ หอวัฒนธรรมนครบาล	๒๐๐
ภาพที่ ๑๔๕ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองก่อนปรับปรุงใหม่	๒๐๑
ภาพที่ ๑๔๖ ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน	๒๐๒
ภาพที่ ๑๔๗ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศึลาจารึกศาลหลักเมือง	๒๐๓
ภาพที่ ๑๔๘ ด้านที่ ๑ เป็นภาษาปัลลวะภาพตัวอักษรที่เป็นอิทธิพลจากอินเดียโบราณ	๒๐๔
ภาพที่ ๑๔๙ ด้านที่ ๒ จารึกด้วยขอมไทย บาลี และเขมรจารึกในสมัยพุทธศักราช	๒๐๕
๒๐๕๙	
ภาพที่ ๑๕๐ คำอ่านที่อ่านโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากรด้านที่ ๑	๒๐๖

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๑๕๑ คำอ่านด้านที่ ๒ เป็นอักษรขอมภาษาบาลี และไทย	๒๐๗
ภาพที่ ๑๕๒ ตัวอย่างคำแปลเป็นภาษาไทยในด้านที่ ๑ นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในลัทธิศาสนาพราหมณ์	๒๐๘
ภาพที่ ๑๕๓ เอกสารการแปลอักษรจารึกหิน เสาหลักเมืองโดยผู้เชี่ยวชาญ จากกรมศิลปากร (ที่ หอประวัติศาสตร์เพชรบุรี)	๒๐๙
ภาพที่ ๑๕๔ กำแพงเมืองยุคที่ ๒	๒๑๐
ภาพที่ ๑๕๕ แนวกำแพงเมืองเลียบบถนน	๒๑๐
ภาพที่ ๑๕๖ ตลาดจุดแลกเปลี่ยนสินค้าทางเรือในอดีต	๒๑๑
ภาพที่ ๑๕๗ อดีตทำนน้ำที่ทำการค้าขายทางเรือ	๒๑๑
ภาพที่ ๑๕๘ ตลาดดาวเฮง	๒๑๑
ภาพที่ ๑๕๙ ฝือกดักปลา	๒๑๒
ภาพที่ ๑๖๐ การจับปลาเน่า	๒๑๒
ภาพที่ ๑๖๑ หมู่บ้านเกาะแขวงแขว	๒๑๒
ภาพที่ ๑๖๒ เรือแข่งประจำหมู่บ้าน	๒๑๒
ภาพที่ ๑๖๓ แยกต้นหว้า	๒๑๓
ภาพที่ ๑๖๔ คั้งแม่น้ำป่าสัก	๒๑๓
ภาพที่ ๑๖๕ ที่ทำการไฟฟ้า เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ	๒๑๔
ภาพที่ ๑๖๖ ประเพณีการแต่งงาน	๒๑๕
ภาพที่ ๑๖๗ ประเพณีการเกิด	๒๑๘
ภาพที่ ๑๖๘ ประเพณีการบวช	๒๒๐
ภาพที่ ๑๖๙ ประเพณีการตาย	๒๒๒
ภาพที่ ๑๗๐ การเผาศพในอดีตใช้ฟืนก่อเป็นกองฟอน	๒๒๔
ภาพที่ ๑๗๑ นางฟ้าในพิธีตักบาตรเทโว	๒๒๕
ภาพที่ ๑๗๒ องค์พระพุทธรมหาธรรมราชา	๒๒๗

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๑๗๓ ผู้ว่าราชการจังหวัด(เสือสีฟ้า)เดิน นำขบวนแห่	๒๒๗
ภาพที่ ๑๗๔ ประดิษฐานองค์พระที่ลานสวนสาธารณะเพชรบุรี	๒๒๘
ภาพที่ ๑๗๕ เครื่องมือประกอบอาชีพ	๔๑๖
ภาพที่ ๑๗๖ งานกลึงไม้เป็นโต๊ะ เก้าอี้เพื่อการค้า	๔๑๗
ภาพที่ ๑๗๗ และ๑๗๘ อุปกรณ์หีบอ้อย ข้างล่างงานกลึงไม้	๔๑๗
ภาพที่ ๑๗๙ เจดีย์ทรงปราสาท ที่วัดพระแก้วสมัยยังมีสภาพดีเป็นทรงกลีบบะเพอง	๒๘๕
ภาพที่ ๑๘๐ พระพุทธรูปอิทธิพลทวารวดี	๒๘๘
ภาพที่ ๑๘๑ ปราสาทเมืองโบราณศรีเทพศิลปะแบบขอม(บายน)	๓๒๖

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของการวิจัย

นิยามของวัฒนธรรมได้แก่อุปกรณ์และวิธีการ ที่ใช้เป็นแบบอย่างหรือระบบแบบแผนเดียวกัน เพื่อให้ใช้เป็นกรอบกำหนดให้สมาชิกในสังคมเดียวกัน ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน โดยสิ่งที่กำหนดขึ้นนั้น เป็นข้อตกลงที่กลุ่มหรือสมาชิกยอมรับ เช่นการใช้ภาษาพูดแบบเดียวกัน ใช้ประเพณีเดียวกันและกรอบความประพฤตินี้เป็นตัวกำหนดสารในการสื่อสารถ่ายทอดให้แกกันในสังคมระดับกลุ่มหรือชุมชนเดียวกันและใช้เป็นกรอบอ้างอิงเดียวกัน

ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมีการปกครองในรูปแบบเทศบาล ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองทั้งตำบล แบ่งออกเป็น ๑๗ เขตชุมชนย่อยแต่ละชุมชนมีการคัดเลือกบุคคลเป็นประธานชุมชนคัดเลือกทีมงานเป็นคณะกรรมการทำงานประสานกับทางเทศบาล ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางของประชาธิปไตยทั้ง ๑๗ ชุมชนมีความเป็นท้องถิ่น มีระบบสังคม วัฒนธรรม ประเพณี มีการสื่อสารถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัวและชุมชนแต่ปัจจุบันนี้กรอบอ้างอิงทางการสื่อสารไม่ได้มีเฉพาะวัฒนธรรม ประเพณีเท่านั้น เพราะความท่วมท้นของข้อมูลข่าวสารเช่น มีความเจริญและเทคโนโลยีทางด้านวิทยาศาสตร์แปลกใหม่ น่าสนใจมากกว่า ดังนั้นคนรุ่นใหม่จึงไม่สนใจสารเดิมคือประเพณีและวัฒนธรรมและไม่สนใจที่จะรับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านอีกต่อไป

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นสมควรให้มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยประเพณีและ ภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อศึกษากรอบแนวคิดแนวทางพฤติกรรมทางสังคมว่ามีระบบอย่างไรทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชนซึ่งมีภูมิปัญญาแฝงอยู่ในขณะเดียวกันบุคคลเหล่านี้ได้เติบโตอยู่ภายในกรอบประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่า เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอันเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบไทย โดยคัดเลือกชุมชนที่เป็นประชากรตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า ๔๐ปีขึ้นไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(PAR)มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน โดยมีวัดเป็นแหล่งความรู้ด้านวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะวัดเป็น ศูนย์กลางของชุมชนการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการดำเนินการเก็บข้อมูลกับชุมชนโดยมีการวางแผนการดำเนินการ กำหนดขอบเขตของการดำเนินการวิจัยได้แก่ประชากรกลุ่มตัวอย่างเครือข่ายวัฒนธรรม๑๐วัดและแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่มดังนี้คือ

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดช้างเผือก (ชุมชนที่ ๑, ๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง (ชุมชนที่ ๒, ๓)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕, ๖, ๗)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่ ๘, ๙)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาหิน (ชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชราราม วัดพระแก้ว (ชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗)

จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแสวงหาแนวทางในการนำข้อมูลที่ได้มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

๑ เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาพโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชนด้านการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรม ตลาดนัดวัฒนธรรม และจัดทำเป็นกิจกรรมลานวัฒนธรรมของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

กรอบแนวคิดของงานวิจัย

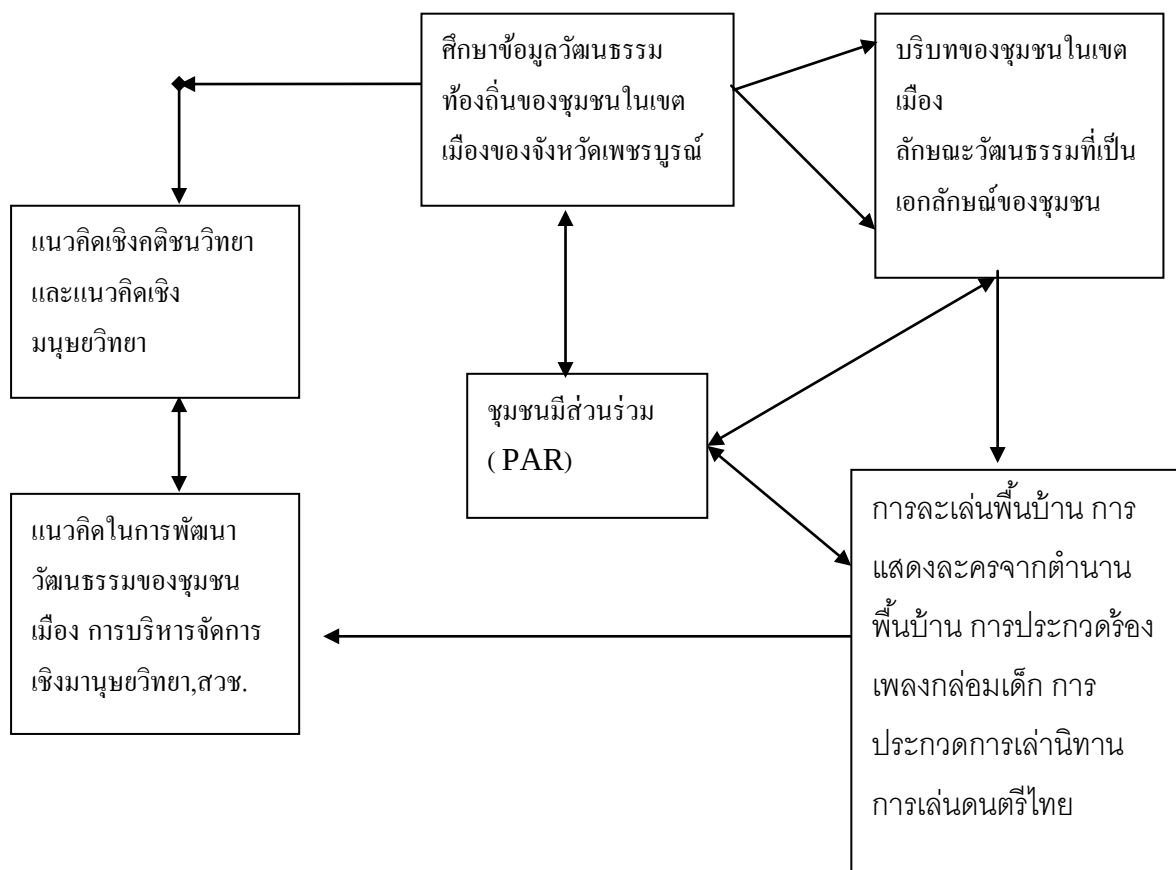
จากแนววัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

- ๑ ศึกษาบริบทของชุมชนเมืองในด้านความเป็นชุมชนเมืองโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
๒. ศึกษาวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาเนื่องจากประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างแน่นเหนียวและเป็นกรอบกำหนดของการประพฤติปฏิบัติร่วมกันในสังคมและเป็นแหล่งกำเนิดของภูมิปัญญาชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ตราบเท่าทุกวันนี้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เป็นการบอกขอบเขตพื้นที่ของงานวิจัยโดยยึดชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของการส่งเสริมวัฒนธรรมในเขตเทศบาลเมืองเป็นสำคัญและในชุมชนนั้นจะประกอบด้วยสมาชิกในสังคมจากหน่วยย่อยที่เล็กสุดคือครอบครัวและครอบครัวได้ขยายกลายเป็นชุมชน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ บอกให้ทราบว่าในสังคมของชุมชนเมืองนี้มีกฎเกณฑ์ระเบียบกติกาของความประพฤติของสมาชิกในสังคม อันเป็นกติกาที่สำคัญที่มีจุดหมายเพื่อการสร้างความสามัคคีความสุขของสังคม โดยใช้วัฒนธรรมและประเพณีเป็นอุปกรณ์ ใน

ขณะเดียวกัน การดำรงวิถีชีวิตที่มีการลงมือลงมือมีการคัดสรร มีการศึกษาค้นคว้า นั่นคือ การใช้ภูมิปัญญาทำให้เกิดอาชีพ เกิดศิลปกรรม เกิดช่างฝีมือ ฯลฯ ขึ้นในชุมชนทั้งหมด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแต่ละท้องถิ่น มีสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ต่างกันเราจึงสมควรศึกษาเพื่อนำข้อค้นพบจากวัฒนธรรมเหล่านั้นมาพัฒนาพัฒนาชุมชนต่อไป เราสามารถจำลองกรอบแนวคิดของการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ ๑ กรอบความคิดในการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ทั้ง ๒ ประการที่เป็นมูลเหตุต้องทำการวิจัย นั่นคือชุมชนคือแหล่งรวมของ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดโดยใช้ภาษาในการสื่อสาร แต่อุปสรรคและ ปัญหาของการสืบทอด คือความเจริญทางเทคโนโลยีและกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้คนรุ่นใหม่ ไม่สนใจการสืบทอดวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนของตน จำเป็นต้องทำการศึกษาค้นคว้าและนำมาระดมความคิดเพื่อช่วยกันแสวงหาแนวทางพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับ กระแสสังคมโลกและดึงความสนใจกลับมา เพื่อช่วยกันอนุรักษ์สิ่งที่ดีงามของชุมชนไว้

คำถามหลักในการวิจัย

ชุมชนเมืองมีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีวิถีในการดำรงชีวิตอย่างไร มีลักษณะวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเครื่องมือในการจัดระบบสังคมของตนเองอย่างไรและจะนำองค์ความรู้มาพัฒนาชุมชนได้อย่างไร

ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและได้กำหนดกระบวนการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาและสำรวจข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านจาก และทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีวัฒนธรรม ตลอดจนพฤติกรรมการถ่ายทอดความรู้ตามแนวคิดเชิงคติชนวิทยา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา พฤติกรรมการสื่อสารหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสถาบัน พัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) สภาวิจัยแห่งชาติ หอสมุดสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยประชุมชี้แจงเกี่ยวกับประเด็นการเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์ร่วมกับทีมงานวิจัย

๓. ออกแบบการปฏิบัติการวิจัยร่วมกับทีมงานวิจัยด้วยการ ทำความเข้าใจร่วมกัน ระหว่างชุมชน ทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาเพื่อกำหนดปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อสมมุติฐาน ตลอดจนแนวทางในการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

๔. กำหนดทีมงานวิจัยและสมาชิกผู้ช่วยนักวิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวิทยากรในชุมชน

๕. ประชุมชี้แจงวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการใช้เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการกับวิทยากรพื้นบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชนดี และส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสและมีอายุตั้งแต่ ๔๐ ปีขึ้นไป

๖. กำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วยการประชาคมชุมชนเครือข่ายวัฒนธรรม ๑๐ วัดในเขตเมืองแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่มชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานได้แก่ซึ่งประชากรที่จะศึกษาได้แก่ วิทยากรในชุมชนมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๑๐ คน โดยมีประธานชุมชนและประธานเครือข่าย วัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงานเพราะเป็นผู้รู้จักวิทยากรในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ การแบ่ง เครือข่ายประชากรที่จะศึกษา คือ

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดข้างเผือก (ชุมชนที่ ๑, ๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง (ชุมชนที่ ๒, ๓)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕, ๖, ๗)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่ ๘ , ๙)

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาติน (ชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑, ๑๓, ๑๔)
 - ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชราราม วัดพระแก้ว (ชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗)
๗. ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์กึ่งทางการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและที่ปรึกษาในฐานะผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบ ทีมงานวิจัยทดลองใช้แล้วนำมาเก็บข้อมูลประกอบการจัดบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามทฤษฎีทางสังคมวิทยา คือ กระบวนการทางสังคม โดยให้ทีมผู้ช่วยนักวิจัยเป็นบุคลากรในเขตชุมชนทั้ง ๖ ทีม
๘. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจัดเวทีประชาคมอีกครั้งหนึ่งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงมานุษยวิทยา (รายละเอียดอยู่ในบทที่ ๒)

๙. ระดมสมาชิกมาทำวิเคราะห์ นำผลการวิเคราะห์ที่ได้ผลสรุปของจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร นำเสนอเพื่อให้ตัวแทนในชุมชนในเมืองได้รับทราบโดยการทำประชาคมแสวงหาแนวทางพัฒนาร่วมกัน ในสองประเด็นหลักคือ

- ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา
- ประเพณีที่น่าสนใจและควรอนุรักษ์เผยแพร่

๑๐. กำหนดรูปแบบการส่งเสริม และพัฒนาเช่นตลาดวิถีชีวิตชุมชน ชาวเมืองการนำประเพณีที่คัดเลือกจากชุมชนมาจัดนิทรรศการ นำเสนอตำนานในรูปแบบต่างๆ เช่นละครชาวบ้านในกิจกรรมของสภาที่มีการจัดงานทุกปี

จัดลานวัฒนธรรมเพื่อเผยแพร่ในงานวันสำคัญของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ซึ่งจัดเป็นกิจกรรมของสภาประจำปี

โดยให้กลุ่มวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มคิดคัดเลือกหารูปแบบกันเองโดยทางสภาวัฒนธรรมพาไปศึกษาดูงานและหาวิทยากรช่วยฝึกซ้อมการเล่นพื้นบ้าน การแสดงละครจากตำนานพื้นบ้าน การประกวดร้องเพลงกล่อมเด็ก การประกวดการเล่านิทาน การเล่นดนตรีไทย

๑๑. จากข้อค้นพบของการวิจัยเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยจะนำผลการประชาคมไปเขียนบทสรุปและข้อเสนอแนะ เพื่อการเผยแพร่ในหอวัฒนธรรมเพชรบูรณ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ สภาวิจัยแห่งชาติ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของทรัพยากรมนุษย์ ห้องสมุดการท่องเที่ยวของประเทศไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ หน่วยงานสถานศึกษาในจังหวัดเพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ห้องสมุดประชาชนและเว็บไซต์ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ต่อไป

ข้อจำกัดของการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลการวิจัยเป็นเชิงคติชนวิทยา (วัฒนธรรมดั้งเดิมเก่าแก่จนหาแหล่งต้นตอของข้อมูลมิได้) ดังนั้นข้อมูลจึงอาจจะต้องใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงสืบค้นจากปราชญ์ชาวบ้านที่ใช้วิธีเล่าจากความทรงจำ

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ในด้านคติชนวิทยาด้านประเพณี และเป็นปราชญ์ของชุมชนด้านต่างๆ จึงเป็นการเก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อต้องการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองทั้ง ๑๗ ชุมชนศึกษาขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาของชุมชน อันเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในเขตเมืองที่มีการถ่ายทอดและหลงเหลืออยู่เพื่อนำมาศึกษาและเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

นิยามศัพท์

บริบทของชุมชน หมายถึงสภาพแวดล้อมอันประกอบด้วยลักษณะภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา มีภูมิหลังและประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีตำนานและเรื่องราวเกิดขึ้นหลากหลายในท้องถิ่นนั้นและมีลักษณะของความเป็นเอกเทศของชุมชนเช่นมีบ้าน วัด โรงเรียน แหล่งศูนย์กลางของชุมชนโดยไม่พึ่งพาชุมชนอื่น

ท้องถิ่น หมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะในเขตเมืองหรือประเทศ เช่นหมู่บ้าน ชุมชน ที่มนุษย์ได้ตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย มีการจัดระบบ ระเบียบ ทางสังคม ทั้งการประกอบอาชีพ วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนงานศิลปะ หัตถกรรม สิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละถิ่น

คติชนวิทยา หมายถึงเรื่องราวและความรู้ที่ชาวบ้านที่เป็นบุคคลธรรมดาสามัญบุคคลชั้นสูงในสังคม อันเป็นชนชั้นที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม เป็นผู้สร้างขึ้นและมีการถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาจนหาต้นตอดั้งเดิมมิได้ แบ่งออกเป็น สาขา ตามลักษณะของการถ่ายทอดคือ การถ่ายทอดด้วยปาก(มุขปาฐะ) ถ่ายทอดด้วยมือ (อมุขปาฐะ) และแบบผสมคือทั้งแบบที่๑และที่

๒

ภูมิปัญญาไทย หมายถึงการเรียนรู้ถึงแก่นความคิดของนักคิด นักประดิษฐ์หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ของบรรพบุรุษ

ระบบสังคม หมายถึง ข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับของชุมชนในสังคม มีสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ร่วมกันแล้วสมาชิกในสังคมยอมรับเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันกลายเป็นจารีตประเพณี ขนบประเพณี ธรรมเนียมประเพณี และเป็นกรอบกำหนดให้สมาชิกในสังคมนั้นๆประพฤติและปฏิบัติตาม

วัฒนธรรม หมายถึง อุปกรณ์และวิธีการที่ชุมชนสร้างขึ้น ซึ่งคนภายนอกมองเห็นเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนในสังคมนั้น อันได้แก่ประเพณีเป็นต้น

วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง สัญลักษณ์ที่บุคคลธรรมดาสามัญทั่วไปสร้างขึ้น และยึดเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน

ภาษา หมายถึง การบันทึกคลังความรู้ความคิดที่ใช้เป็นตัวแทนของรูปธรรมและส่วนหนึ่งของนามธรรมโดยตัวสัญลักษณ์หรือคำพูดแทนความคิดใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่งในรูปของการสื่อสาร

วจน หมายถึงการสื่อสารด้วยการใช้ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน

อวจน หมายถึงการสื่อสารที่ไม่ใช้ภาษา เช่น ใช้ภาษากาย ความรู้สึกทางหน้าตา เป็นต้น

การสื่อสารทางวัฒนธรรม หมายถึงการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทัศนคติระหว่างบุคคล หรือระหว่างคนกับกลุ่มคนหรือการสื่อสารมวลชน

วิทยาการ หมายถึงผู้ที่มีความรู้และมีความทรงจำเกี่ยวกับเรื่องราวในท้องถิ่นของตนในอดีตทั้งในแง่มุขปาฐะ อมุขปาฐะ แบบผสมของมุขปาฐะและอมุขปาฐะ

มุขปาฐะ หมายถึงคือการสืบสานเรื่องราวของชุมชนเช่นนิทาน ตำนาน คำสอนฯ เป็นการสืบทอดด้วยวจน

อมุขปาฐะ หมายถึงคือการสืบสานเรื่องราวมรดกทางวัฒนธรรมด้วยภาษากายคือการทำให้ดูเช่นการจักสาน ฯลฯคือใช้อวจน

แบบผสม หมายถึงใช้ภาษาและท่าทางประกอบกันเช่นการร้องเล่น ระบายำรำเต้น ประกอบพิธีกรรม

การสื่อสาร หมายถึงการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง

กรอบอ้างอิง หมายถึงความเชื่อและภูมิปัญญาของชุมชนที่ถูกกำหนดขึ้นเป็นมาตรฐานของสังคมในชุมชนนั้นๆ

ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑ ชุมชนได้รับทราบประวัติความเป็นมาของตนเอง มองเห็นความสำคัญของชุมชนของตนและทำให้มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน

๒ ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือก จัดลำดับความสำคัญของประเพณีในชุมชนของตน ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมของตนเองอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชนและไม่ทิ้งความเป็นไทย

๓. เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน และนำมาส่งเสริมเผยแพร่ให้มีคุณค่านำมาพัฒนาเป็นอาชีพให้ทันกับเหตุการณ์ในยุคปัจจุบัน

๔.สามารถนำองค์ความรู้ที่ศึกษาได้ไปเป็นพื้นฐานและประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป

๔ เป็นสิ่งไม่คงที่ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่เพราะเกิดจากความคิดหรือภูมิปัญญาของชุมชน เมื่อสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทางเศรษฐกิจการรับรู้ความคิดใหม่ๆ ที่ก้าวมาตามกระแสของการสื่อสารทำให้ความคิดของชุมชนเปลี่ยน วัฒนธรรมก็มีการปรับเปลี่ยนไป

วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อสมาชิกในสังคม ทำให้คนภายนอกสังคมมองเห็นเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นๆ เพราะวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคม เช่น การปลูกบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การกำหนดหน้าที่ของหญิงชาย พ่อแม่ การให้คุณค่าของหญิง ชายและคุณสมบัติที่ดีของการเป็นสมาชิกในสังคม

ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของชุมชน กำหนดลักษณะนิสัยของสมาชิกในสังคม กำหนดค่านิยม และการประกอบอาชีพของสมาชิก กำหนดบทบาทของหญิงชาย หน้าที่ของพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย คุณค่าของคน ด้วยเหตุนี้สังคมของไทย สังคมของชุมชนเมืองแต่ละแห่งจึงแตกต่างจากชาติอื่นสังคมอื่นโดยสิ้นเชิง

ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อสมาชิกในสังคมในฐานะเป็นตัวกำหนดบทบาทในการเรียนรู้คือการถ่ายทอดมรดกทางสังคมเช่นสุภาพชน คำสอน ความเชื่อ ฯ

วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดเป้าหมายของสมาชิกในสังคมเพราะเป็นตัวกำหนดค่านิยมของสังคมเช่นการเป็นคนดี คนชั่ว การยอมรับนับถือศาสนา ความจนความรวย การแต่งกาย ฯ

วัฒนธรรมทำให้เกิดการเป็นหมู่พวกเพราะสมาชิกของสังคมใดก็จะปฏิบัติตนเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมเดียวกันเพราะมีกรอบอ้างอิงในความคิดความเชื่อแบบเดียวกัน

วัฒนธรรมทำให้สังคมมีความแตกต่างกันแต่ถึงอย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมสามารถปรับเปลี่ยนได้ ถ้าหากสังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งสามารถปรับเปลี่ยนความแตกต่างให้เหมือนกันได้เช่นไทยยอมรับวัฒนธรรมการกินอาหารมาจากจีน เช่นการใช้ตะเกียบ จากชาตินิโปลีเช่นการใช้มีดการใช้ช้อนส้อมเป็นต้น แต่การยอมรับการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องใช้ภูมิปัญญาของชุมชนเป็นตัวกำหนดซึ่งรวมถึงประเพณีของชาวบ้านด้วยเพราะอุปสรรคที่สำคัญในการจัดระบบสังคมอีกอย่างหนึ่งคือประเพณี สุภาพ , (๒๕๔๑, หน้า ๑๐๗) ได้ให้นิยามของประเพณีไทยไว้ดังนี้

“ คำว่า **ประเพณี** ที่ใช้ในที่นี้มีความหมายกว้างขวางมาก กล่าวคือ หมายรวมถึง ความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่างๆ ตลอดจนจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ที่กระทำกันมาแต่ในอดีต

ลักษณะสำคัญของประเพณีคือ เป็นสิ่งปฏิบัติเชื่อถือมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมาและยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน”

ประเพณีราษฎร์ (Little Tradition)

ศรีศักร วัลลิโภดมและสุจิตต์ วงศ์เทศ.(๒๕๒๓ ,หน้า ๕๑) ได้กล่าวถึงประเพณีราษฎร์ไว้ดังนี้

“ประเพณีราษฎร์ (Little Tradition) เป็นสมบัติของชนชั้นต่ำ

ได้แก่ไพร่ฟ้า ข้าไทและทาส ซึ่งจะมีหลากหลายแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ

ที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน แต่มักมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดในชุมชนหรือในหมู่บ้าน”

ดังนั้นเราจะเห็นว่าความหมายของประเพณีมีการแบ่งกลุ่มตามลักษณะของเอกลักษณ์ทางสังคมที่จะมีการแบ่งชนชั้นออกเป็นชนชั้นสูงคือกลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง ได้แก่เจ้าฟ้ามหาจักรีและผู้ที่ถูกปกครองได้แก่ข้าไท ไพร่ฟ้าและข้าทาสตลอดจนชนชั้นสามัญทั่วไป

ประเพณีสามารถจำแนกออกเป็นประเพณีดั้งเดิมที่เรียกว่าประเพณีปรัมปราอันเป็นประเพณีของชาวบ้านที่เก่าแก่ปฏิบัติสืบเนื่องติดต่อกันมายาวนาน เช่นประเพณีโกนจุก บวงสรวงเป็นต้นประเพณีเหล่านี้เป็นการแสดงเอกลักษณ์ประจำของชนชาติ

นอกจากจะแบ่งเป็นประเพณีปรัมปราแล้วเรายังสามารถแบ่งประเพณีออกเป็นประเภทต่างๆได้ดังนี้

๑. จารีตประเพณี หรือกฎศีลธรรม(Mores)

๒. ขนบประเพณี (Institution)

๓. ธรรมเนียมประเพณี (convention)

๑. จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่มีศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นกฎที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม สังคมมีการบังคับให้ปฏิบัติตาม มีความรู้สึกรุนแรง ถ้าใครฝ่าฝืนเป็นข้อที่บุคคลต้องกระทำเพื่อสังคม เป็นเรื่องของความผิดถูก

๒. ขนบประเพณี คำว่าขนบแปลว่าระเบียบแบบแผน ดังนั้นขนบประเพณีก็คือระบบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้

๓. ธรรมเนียมประเพณี คือประเพณีที่ไม่มีระเบียบแบบแผน ไม่มีผิดถูก มีเพียงบรรทัดฐานที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติและทุกคนกระทำกันจนเคยชินเป็นสิ่งที่มีความนานและปฏิบัติกันอยู่แล้วเช่นการสวมรองเท้าออกนอกบ้าน การใช้เสื้อผ้าสีดำในงานศพ เป็นต้น

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าการศึกษาชุมชนเพื่อทำความรู้จัก เข้าใจในเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนเราจะต้องศึกษาในระบบสังคมของชุมชนโดยศึกษาจากภูมิปัญญาจาก

วัฒนธรรม จากประเพณี แต่โดยเหตุที่หมู่บ้านที่ใช้เป็นกรณีศึกษาเป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุนับร้อยปีขึ้นไปจำเป็นต้องใช้ศาสตร์การศึกษาในเชิงคติชนวิทยา

ความหมายของคติชนวิทยา

วัฒนธรรมพื้นบ้านที่เรียกว่าคติชาวบ้านหรือคติชนวิทยา พระยาอนุมานราชธน, (เสฐียรโกเศศ,ม.ป.ป,หน้าพิเศษ)ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมชาวบ้านไว้ดังนี้

“ ถ้ากล่าวรวบยอดคติชาวบ้านก็คือเรื่องของวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งหมดของชาติ ที่สืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษ แต่โดยเหตุที่มานุษยวิทยาวัฒนธรรมนำเอาคติชาวบ้านมาสมทบอยู่ด้วย ส่วนมากจะแบ่งในแง่วัฒนธรรม จึงทำให้แง่ต่างๆทางคติธรรมเหลือน้อย (เช่น บทเล่นของเด็ก บทร้อง คำกล่าวเป็นคติ คำทาย อะไรเอ่ย และนิทาน) ถ้าจะศึกษาแต่คติชาวบ้านก็ต้องศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งหมด”

นั่นคือการศึกษาวรรณกรรมของชาวบ้านในชุมชนเราจะต้องศึกษาวรรณกรรมดั้งเดิมของชุมชนทั้งหมด

ริชาร์ด เอ. วอเตอร์แมน (Richard .A.Waterman),๑๙๖๒,หน้า ๑๑) ได้ให้ความหมายของวิชาคติชนวิทยาไว้ดังนี้

“ คติชนวิทยาหรือคติชาวบ้านเป็นรูปแบบของศิลปะ ประกอบด้วยเรื่องราวหลายประเภท เช่น นิทานประเภทต่างๆ ภาษิตคำพังเพย คำกล่าว เพลง คาถาอาคม ตลอดจนรูปแบบอื่นๆ ที่ใช้ภาษาพูดเป็นสื่อหรือเป็นเครื่องมือในการ ถ่ายทอด”

ในวิชาคติชนวิทยานั้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมคือการสื่อสารตัวสารก็คือระบบสังคมที่ประกอบด้วย ระบบสังคม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนนั่นเอง ซึ่งลักษณะของการถ่ายทอดมีดังนี้คือ

๑. ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ
๒. คงไว้ด้วยความจำมากกว่าการบันทึก(ซึ่งการบันทึกนี้ได้กระทำขึ้นเมื่อมีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลไว้โดยผู้สนใจและนักวิชาการ)
๓. ไม่ปรากฏผู้ประดิษฐ์หรือผู้ตกแต่ง
๔. ถ่ายทอดโดยวิธีมุขปาฐะและทางการประพฤติปฏิบัติ
๕. เป็นสิ่งที่มีประจำอยู่กับมนุษย์
๖. เป็นสมบัติของสามัญชนที่มีการศึกษาน้อย

นั่นคือการศึกษาวรรณกรรมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองจำเป็นต้องใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบของวิชาคติชนวิทยา จึงจะทำให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเป็นอย่างดี

ประเภทของคติชนวิทยา

คติชนวิทยา แบ่งตามลักษณะของข้อมูลและการถ่ายทอดออกเป็น ประเภทด้วยกันคือ

๑. ประเภทการใช้ถ้อยคำ (Verbal) ได้แก่

๑.๑ เพลงพื้นบ้าน (Song)

๑.๒ นิทาน (Tale)

๑.๓ ภาษิต (Proverb)

๑.๔ ความเชื่อ (Belief)

๑.๕ ภาษาถิ่น (Dialect)

๑.๖ ปริศนาคำทาย (Riddle)

๑.๗ ตำนานและชื่อของสถานที่ (Legend ,Place)

๒. ประเภทที่ไม่ใช้ถ้อยคำ (Non-verbal)

๒.๑ ศิลปะ (Art)

๒.๒ สถาปัตยกรรม (Architecture)

๒.๓ งานฝีมือ (Handicraft)

๓. ประเภทผสม (Mix) คือการถ่ายทอดทั้งที่ใช้ถ้อยคำและไม่ใช้ถ้อยคำ มีการทำกิจกรรมผสมผสานด้วยเช่น

๓.๑ รำรำรำเต้น (Dance)

๓.๒ การละเล่นของเด็ก (Children games)

๓.๓. ละคร (Drama)

๓.๔ ประเพณี (Custom)

๓.๕ การรื่นเริง (Festival)

๓.๖ การปรุงอาหารคาวหวาน (cooking)

ตัวอย่างของคติชนวิทยาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยมีดังนี้คือ

นิทานพื้นบ้าน

เป็นเรื่องที่เล่าสืบกันมาด้วยปาก (มุขปาฐะ) โดยไม่ปรากฏผู้เล่านิทาน คือการผูกเรื่องจากความคิด ความเห็น ประสบการณ์ สมมติเหตุการณ์ขึ้นเพื่อตอบปัญหาข้อข้องใจ สิ่งบันเทิง และสิ่งที่จะสื่อสารให้เป็นไปตามจุดประสงค์และความหมาย

เมื่อมนุษย์มีภาษาใช้และใช้ภาษาสื่อสารเมื่อมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นในสังคม ด้วยความคิดจิตใจและเหตุการณ์ที่ประทับใจก็ชอบที่จะเล่าสู่กันฟัง ในขณะที่เล่าต่อๆ กันไปนั้น ก็จะแต่งเติมเสริมความรู้สึก (อารมณ์) ความคิดเห็นของตนเข้าไปด้วย นิทานที่มาจากคำเรื่องเดียวกันอาจจะแตกต่างกันไปได้ดังนี้ คือ

๑. ภาษาที่ใช้แต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไปในเรื่องระบบเสียงระบบคำและความหมาย
 ๒. ข้อคิดเห็นและความรู้สึกในเรื่อง จะเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น แต่เค้าโครงเรื่องเดิม

๓. การเน้นตัวละครแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น บางถิ่นเน้นที่ตัวนางและบางแห่งเน้นตัวพระ เช่น พระรถ นางเมรี บางถิ่นเรียกรวมกันว่า “พระรถเมรี”

ลักษณะของนิทานชาวบ้าน

๑. เป็นเรื่องที่เล่าต่อๆ กันมาด้วยปาก
๒. ไม่ปรากฏผู้เล่า
๓. ใช้ภาษา ถ้อยคำ เป็นภาษาพูดธรรมดาและจะเป็นภาษาในถิ่นนั้นๆ.
๔. มีโครงเรื่องง่ายๆ
๕. มีส่วนประกอบที่น่าเรื่อง ตัวเรื่องและจุดจบของเรื่อง
๖. มีตัวละครน้อยและแสดงความประสงค์ตามประเภทของนิทาน
๗. ตัวละครใกล้ชิดกับชีวิตจริง มักเป็นเรื่องของคนและสัตว์
๘. เนื้อเรื่องจะปาฏิหาริย์ พิศดาร ถ้ากล่าวถึงผู้มีบุญวาสนา

ประเภทของนิทานชาวบ้าน

เราแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านได้ดังนี้คือ

๑. นิทานปรัมปรา (Fairy Tale) หรือนิทานเทพนิยาย มีลักษณะที่ทั้งคนเล่าคนฟังไม่เชื่อว่ามีจริง เช่น ศรีธนชัย มีความยาวของเรื่อง สลับซับซ้อน มีอภินิหาร ปาฏิหาริย์

๒. นิทานตลก (Tall Tale) เป็นเรื่องสั้นๆ ขบขัน อาจจะเป็นเรื่องโง่เง่าหรือฉลาดแกมโกงเป็นนิทานที่สร้างอารมณ์ขัน เช่น ตาบอดคลำช้าง เป็นต้น

๓. นิทานเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Tale) เป็นนิทานที่มีสัตว์เป็นตัวละครให้คิด เช่น เรื่องลูกกตัญญู นางหล้านางลุน เป็นต้น

๔. นิทานศาสนา (Myth) เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ นิทานลักษณะนี้ ทั้งคนเล่าคนฟังเชื่อว่ามีจริง เช่น เรื่องราหูอมจันทร์ เป็นต้น

๕. นิทานท้องถิ่น (Folk) เป็นนิทานที่เกี่ยวกับประเพณี ทัศนคติความเชื่อ ใจกลางต่างๆ ตลอดจนค่านิยมของชาวบ้าน นิทานท้องถิ่นมีลักษณะดังนี้

- มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา

- เป็นเรื่องของอิทธิฤทธิ์ เรื่องวิเศษปะปนอยู่แต่เรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องจริงๆ ของชาวบ้าน

- สถานที่ และตัวบุคคลมีเค้าความจริง สามารถบอกได้ ระยะเวลาเท่านั้นที่ไม่อาจกำหนดได้แน่นอน

นิทานท้องถิ่น แยกเป็นประเภทย่อยๆ ได้ดังนี้

๑. นิทานอธิบายเหตุต่างๆ (Explanatory Tales) เป็นนิทานอธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ตามธรรมชาติที่ปรากฏ เช่น นิทานเรื่องทำไมพระจันทร์จึงมีข้างขึ้นข้างแรม เป็นต้น

๒. นิทานความเชื่อมักเป็นนิทานเกี่ยวกับความเชื่อทางด้านภูตผีปีศาจเวทย์มนต์คาถา เครื่องรางของขลัง เช่น เรื่องตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชาของจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น

๓. นิทานเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้ เรื่องของลายแทงต่างๆ ที่เล่ากันแพร่หลาย รู้จักกันดีคือเรื่องปูโสมไฟทรัพย์ หรือเรื่องถ้ำมหาสมบัติของชาวบ้านเพชรบูรณ์ เป็นต้น

๔. นิทานวีรบุรุษ เป็นเรื่องประวัติของวีรบุรุษ อาจจะเป็นเรื่องของความเก่งกล้า ความดี ความฉลาด เรื่องประวัติของวีรบุรุษนี้มีเรื่องของวิเศษ อิทธิฤทธิ์ปะปนอยู่ด้วยจึงมีลักษณะคล้ายนิทานปรัมปราและมักเป็นต้นเค้าของวรรณคดีด้วย เช่น ท้าวแสนปม ตำนานพ่อขุนผาเมือง เป็นต้น

๕. นิทานคติสอนใจ มักเป็นเรื่องสั้นๆ มุ่งเป็นคติสอนใจคนให้กระทำความดี หรือให้ประพฤติถูกต้อง เรื่องที่แพร่หลายมากคือนิทานชาดก

๖. นิทานนักบวช หมายถึงความเก่งกล้า ความมีฤทธิ์ของนักบวชหรือพระ เช่น หลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลและน้ำจืด เป็นต้น

ภาษิต (Proverb)

ภาษิต หมายถึงคำกล่าวที่นำมากล่าวต่อๆ กันมาหลายชั่วอายุคน และคำกล่าวนั้นมีประโยชน์ในทางชี้แนะ แนว สั่งสอน ตักเตือนให้ได้คิด เป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์มาแล้ว

ที่มาของภาษิตมาได้หลายทางด้วยกันคือ

๑. ได้มาจากคำกล่าวธรรมดา เช่น โตเพราะกินข้าว เฒ่าเพราะเกิดนาน

๒. ได้มาจากคำอุปมาอุปไมย เช่น รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี

๓. ได้มาจากนิทาน เช่น กระต่ายตื่นตูม

๔. ได้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ตื่นก่อนไก่ ลูกไม่หล่นไม่

ไกลต้น

๕. ได้จากประสบการณ์ชีวิต เช่น ไกล่เกลือกินด่าง

๖. ได้มาจากการละเล่นต่างๆ เช่น ไม่ดูตาม้าตาเรือ (หมากรุก)

ลักษณะของภาษิต

๑. มีความคล้องจองและสัมผัสกัน

๒. ใช้คำง่าย สั้น กระชับรัด

๓. ใช้คำกล่าวนั้นๆ มาก มีคนใช้กันมากและใช้จำเจ

เพื่อ กุสุมา ณ อยุธยา.(๒๕๑๒ ,หน้า๐-๗๐๕) ได้กล่าวถึงประเภทของ
สุภาษิตไว้ดังนี้

๑. เกี่ยวกับข้อห้ามและธรรมเนียมต่างๆ เช่น หญิงสามผัว ชายสามโบสถ์

๒. เกี่ยวกับประวัติพงศาวดาร เช่น กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี

๓. เกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ เช่น ไทยเล็ก เจ็กดำ ห้ามคบ

๔. เกี่ยวกับการรักษาตัว เช่น สามวันดี สี่วันไข้

๕. เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ เช่น ไฟไม่กระเทือนสันหลัง ฝนตกไม่ทั่วฟ้า ฝนตกชั้

หมูไหล

๖. เกี่ยวกับคำทำนายทายทัก เช่น คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย

การวางรูปแบบของสุภาษิต

๑. การสัมผัสสระ (Rhymes) เช่น คบคนให้ดูหน้า ชื้อผ้าให้ดูเนื้อ

๒. ประเภทสัมผัสพยัญชนะ (Alliteration) เช่น รักสนุก ทุกข์สนัด

๓. ข้อความขนานกันหรือตรงข้ามกัน เช่น รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี เขียนด้วยมือลบ
ด้วยเท้า

๔. ประเภทเล่นสัมผัสจังหวะคล้ายร้อยกรอง เช่น น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลา
ตาย

๕. ประเภทบุคคลาธิฐาน (Personification) เช่น แพ้เป็นพระชนะเป็นมาร ปาก
คนยาวกว่าปากกา

ลักษณะของวัฒนธรรมด้านคติชนวิทยาที่จำแนกได้ทั้งสามประเภทนี้เป็นการแบ่ง
ตามลักษณะการถ่ายทอดสารที่สืบทอดกันมาจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่งในชุมชนและ
ท้องถิ่นของตน

ความหมายของท้องถิ่น

ครอบครัวเป็นแหล่งชุมชนที่ย่อยและเล็กที่สุดและได้มีการรวมตัวกันกลายเป็นชุมชนที่มีขนาด
ใหญ่ขึ้นตามปริมาณครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของสมาชิกในชุมชนจึงเป็นจุดกำเนิดให้มี
การจัดระบบระเบียบทางสังคมของคนในชุมชนนั้น นิตยา กนกมงคล,(๒๕๔๓,หน้า ๑)ได้
กล่าวไว้ดังนี้

“ ท้องถิ่นหมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะในเขตเมืองหรือประเทศ
 เช่นย่านหมู่บ้าน ชุมชน ที่มนุษย์ได้ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย มีการจัดระบบระเบียบ
 ทางสังคมทั้งการประกอบอาชีพวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนงานศิลปะ
 ทัศนกรรม สิ่งเหล่านี้ เป็นการแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น
 เสมือนบันทึกบอกเล่า สภาพวิถีชีวิตของผู้คน ที่ได้ผ่านกระบวนการทดลอง
 คัดสรรจากอดีต มีการถ่ายทอด จากรุ่นพ่อ แม่ สู่ลูกหลานพัฒนาตามกาล
 เวลาและสืบทอดถึงปัจจุบัน”

จากนิยามความหมายของท้องถิ่นจะเห็นได้ว่า เขตตำบลในเมืองของเทศบาล
 เพชรบูรณ์จะประกอบด้วยหมู่บ้านและชุมชน และเมื่ออยู่รวมกลุ่มแล้วมักจะนิยมสร้างวัด
 มูลเหตุของการสร้างวัดเพราะมีความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา ดังประวัติความเป็นมาของ
 การเผยแพร่เข้ามาของศาสนาพุทธดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ใน
 มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย(ทรงแสดงเป็นปาฐกถาที่สโมสรสมาคมคณาจารย์ เมื่อ
 วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ดังนี้

การที่พระพุทธศาสนามาประดิษฐานยังประเทศไทยนี้ มีหลักฐานปรากฏว่ามา
 หลายคราว ขึ้นเดิมประมาณว่าเมื่อพุทธศักราชก่อน ๕๐๐ ปี พวกชาวอินเดียมาประเทศ (คือ
 อินเดียตอนกลาง) ได้เชิญพระพุทธศาสนาแลัทธิหินยานอย่างครั้งสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชมา
 เป็นประถม ความข้อนี้รู้ได้ด้วยภาษาที่จารึกพระธรรม เช่น ปรากฏอยู่ที่พระปฐมเจดีย์ใช้ภาษา
 บาลี แต่เจดีย์วัดฤๅเช่นพระพุทธรูปและพระธรรมจักรก็เป็นแบบอย่างในนครราชธานีเป็นที่ตั้ง
 ลัทธินั้นต่อมาเมื่อเกิดลัทธิมหายานขึ้นในคันธารราชเมื่อครั้งพระเจ้ากนิษกะ แล้วเจริญ
 แพร่หลายในอินเดียเมื่อราว พ.ศ. ๙๔๒ ก็มีชาวอินเดียเชิญพระพุทธศาสนาอย่างลัทธิมหายาน
 มาสั่งสอนทางประเทศเหล่านี้มีหลักฐานว่า ลัทธิมหายานเข้ามาสู่ประเทศไทย ๒ ทาง คือ มา
 จากกรุงกัมพูชาทาง ๑ มาจากกรุงศรีวิชัยในเกาะสุมาตราผ่านมาเมืองนครศรีธรรมราชทาง ๑
 ข้อที่กล่าวนี้มีจารึกพระธรรมเป็นภาษาสันสกฤตและรูปโพธิสัตว์ ซึ่งเกิดขึ้นลัทธิมหายาน
 ปรากฏอยู่เป็นหลักฐาน ชาวประเทศไทยดูเหมือนจะนับถือทั้ง ๒ ลัทธิด้วยกัน หรือนับถือลัทธิ
 มหายานเป็นสำคัญยิ่งกว่าลัทธิหินยานซึ่งมาก่อนอยู่ช้านานหลายร้อยปี ข้อนี้มีหลักฐานที่พุทธ
 เจดีย์ต่างๆซึ่งสร้างในประเทศนี้เมื่อสมัยที่กล่าวมา สร้างตามคติมหายานแทบทั้งนั้นพระธรรม
 ก็ใช้วรรณาษาสันสกฤตจนแพร่หลาย

ครั้นถึงสมัยเมื่อพระพุทธศาสนาที่ในอินเดียเสื่อมทวามลง ด้วยแผ่นดินตกอยู่
 ในอำนาจพวกถือศาสนาอื่น นานาประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาก็เริ่มขาดการคมนาคมใน
 กิจศาสนากับประเทศอินเดียซึ่งเป็นครูเดิม ไซ้แต่เท่านั้น เหล่าประเทศทางตะวันออกอันตั้งอยู่
 ริมทะเล ตั้งแต่แหลมมลายูข้างตอนใต้จนเกาะสุมาตรา เกาะชวา ตลอดจนเมืองจามซึ่งเคยถือ

พระพุทธศาสนาแต่ก่อน ก็ถูกพวกแขกอาหรับมาบังคับให้ไปเข้ารีตนับถือศาสนาอิสลาม เสียโดยมาก ประเทศที่ถือพระพุทธศาสนาในแคว้นนี้จึงยังเหลืออยู่แต่ประเทศลังกา พม่า มอญ ถือลัทธิอย่างหินยาน ส่วนประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาถือลัทธิอย่างมหายาน ต่างพวกต่าง ถือมาตามลำพังตน มาจนราว พ.ศ. ๑๖๙๖ พระเจ้าปรีกรมพามหาราชได้ครองประเทศ ลังกา ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้ประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่องฟูขึ้น เกียรติคุณอันนั้นเลื่องลือมาถึงประเทศทางนี้ มีพระภิกษุสงฆ์ทั้งเขมร ไทย มอญ พม่า พวกนี้ ไปศึกษาพระศาสนาในลังกาทวีป แล้วบวชแปลงเป็นลังกาวงศ์ นำลัทธิหินยานอย่างลังกามา ประดิษฐานยังประเทศเดิมของตน เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐ แต่นั้นมาประเทศไทยและกัมพูชาก็ นับถือพระพุทธศาสนาอย่างลัทธิหินยานลังกาวงศ์กลับมาใช้พระ ไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นหลัก พระธรรมวินัยสืบมาจนทุกวันนี้ และการที่คนไทยสามารถรับศาสนาพุทธจากพระสงฆ์จาก อินเดียสมเด็จจกกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวถึงตำนานการที่พระพุทธ ศาสนามา ประดิษฐานในประเทศไทย โดยตั้งข้อสังเกตว่าข้อที่มนุษย์พูดภาษาผิดกัน หนังสือที่แต่งแต่ โบราณมักจะสมมติว่ามนุษย์ แม้จะต่างชาติต่างเมืองกันก็พูดจาเข้าใจกันได้ จะยกพอเป็น ตัวอย่างดังเช่นเรื่องตำนานว่าด้วยการที่พระพุทธ ศาสนา มาประดิษฐานในประเทศไทยดังนี้ ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่องศาสนวงศ์ กล่าวว่เมื่อครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชให้เที่ยวสั่งสอน พระพุทธศาสนาตามนานาประเทศนั้น ทรงอาราธนาให้พระเถระ ๒ องค์ ชื่อว่า พระโสณะ องค์ ๑ พระอุตตระองค์ ๑ มาสอนพระศาสนาทางประเทศเหล่านี้ พระเถระ ๒ องค์นั้น เมื่อ มาถึงมาแสดงพรหมชาลสูตรแก่ชาวประเทศนี้ ก็พากันเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ข้อนี้เมื่อมา คิดดูว่าพระมหาเถระทั้ง ๒ ท่านเป็นชาวอินเดีย (อุปมาเหมือนอย่างแขกแรกเข้ามายังพูด ภาษาไทยไม่ได้) จะมาแสดงเทศนาแก่ชาวประเทศนี้ด้วยภาษาอันใด คิดดูเท่านั้นก็จะเห็นได้ว่า เรื่องเช่นกล่าวในหนังสือศาสนวงศ์ไม่เป็นแก่นสาร ก็แต่หลักฐานมีอยู่อีกฝ่าย ๑ ด้วยโบราณ วัตถุมีอยู่เป็นหลักฐานว่าชาวอินเดียได้มาสอนพระพุทธศาสนาในประเทศนี้ แต่ในกาลใกล้ต่อ สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเช่นปรากฏอยู่ที่พระปฐมเจดีย์ดังกล่าวแล้ว จึงนำสันนิษฐานว่า เมื่อก่อนรัชสมัยของพระเจ้าอโศกนั้น จะมีชาวอินเดียมาตั้งภูมิลำเนาหรือประกอบการค้าขาย อยู่ในประเทศไทยนี้มากอยู่แล้ว พุทธที่มาสอนพระพุทธศาสนาคงมาสอนพวกชาวอินเดียก่อน ด้วยพูดเข้าใจภาษากัน พวกชาวอินเดียเหล่านั้นรู้ภาษาไทย เมื่อเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้วจึงสอนหรือเป็นล่ามในการสอนพระพุทธศาสนาแก่ชาวไทยในสมัยนั้นต่อมา

ครันมีพุทธศาสนิกชนขึ้นเป็นอันมากแล้ว จึงไปขอพระบรมธาตุและคณะสงฆ์ มาจากอินเดีย แล้วสร้างพุทธเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุ และผู้ที่มีศรัทธาจะบวชก็ขอบรรพชา อุปสมบทต่อพระสงฆ์ซึ่งมาจากอินเดีย จึงเกิดวัดและพระสงฆ์ขึ้นในประเทศไทยด้วย ประการฉะนี้ ชั้นเดิมพระพุทธศาสนาคงจะรุ่งเรืองแต่ที่ในบ้านเมืองก่อนแล้วจึงแผ่ออกไปถึงที่

อื่นโดยลำดับด้วยเหตุนี้วัดในชั้นดึกดำบรรพ์ซึ่งยังปรากฏอยู่ จึงมักอยู่ในท้องถิ่นอันเป็นเมืองเก่าและในเมืองอันเคยเป็นราชธานีโดยเฉพาะห่างออกไปหาใคร่จะมีไม่ จะยกเป็นอุทราหรณ์ดังเช่นที่เมืองนครปฐม นอกจากพระปฐมเจดีย์ยังปรากฏวัดซึ่งมีพระเจดีย์ใหญ่ๆสร้างไว้อีกหลายแห่ง ว่าแต่ที่พอจะเห็นได้ง่ายๆในเวลานี้คือวัดพระงามและวัดพระประโทนเป็นต้น

นี่คือการที่พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย และคนไทยได้เข้าถึงพุทธศาสนาเพราะเมื่อมารวมตัวกันเป็นท้องถิ่นจะนิยมสร้างวัด เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน

จากประวัติการสร้างวัดในประเทศไทยทำให้ทราบว่าการสร้างวัดเป็นการจำลององค์พระรัตนตรัยคือองค์พระสัพพัญญูหรือเจดีย์แทนพระพุทธรูปองค์ พระธรรมคำสอนที่มีพระสาวกได้จำไว้มีการสังคายนาแล้วแบ่งออกเป็น ๒ พวกคือการสังคายนาของพระเจ้าอโศกมหาราชจารึกด้วยภาษาบาลีเป็นของอินเดียฝ่ายใต้เรียกว่า"หินยาน" ส่วนการสังคายนาของอินเดียฝ่ายเหนือรับคำสอนของพระพุทธเจ้าและคณาจารย์อื่นๆเรียกว่า"มหายาน"จารึกคำสอนเป็นภาษาสันสกฤต

สำหรับพระสงฆ์ไม่พำนักเป็นที่จะจาริกไปสั่งสอนธรรมแก่เวไนยสัตว์หรือไม่ก็ปลีกวิเวกหาที่สงบสงัดศึกษาธรรมจะหยุดพำนักต่อเมื่อเข้าพรรษา ต่อมาก็มีคนทำอารามถวายให้จึงมีวัดเกิดขึ้นดังนั้นวัดจึงต้องมีส่วนประกอบสามประการนี้

ในอดีตจะมีการสร้างวัดขึ้นเพื่อบรรจุกระดูกของสมาชิกในตระกูล ในวัดอุปประสงค์เพื่อถวายเป็นอนุสรณ์ถึงผู้เสียชีวิตและสร้างเพื่อเป็นพุทธเจดีย์และองค์เจดีย์ที่สร้างขึ้น เป็นผลลัพธ์จากการถ่ายทอดอิทธิพลของศิลปะของกลุ่มชนที่รุ่งเรืองในแต่ละยุคแต่ละสมัย การสร้างวัดจึงเป็นแหล่งรวมใจของคนในชุมชนและเป็นตัวบ่งชี้ให้ทราบประวัติของชุมชนนั้นๆ

ในขณะเดียวกันวัดก็เป็นแหล่งเสริมสร้างวัฒนธรรมและก่อให้เกิดภูมิปัญญาขึ้นในชุมชน เพราะท้องถิ่นในเขตเมืองซึ่งจะมีทั้งการประกอบอาชีพ วัฒนธรรมประเพณี งานศิลปะ หัตถกรรมสิ่งเหล่านี้ผ่านกระบวนการทดลอง คัดสรรจากอดีตและมีการถ่ายทอดจากรุ่นพ่อแม่สู่ลูกหลาน สิ่งที่ยังคงมีอยู่คือภูมิปัญญา และการทดลองคัดสรรคือภูมิปัญญา วรเดช จันทศรี,(๒๕๔๗ ,หน้า ๑) ได้กล่าวถึง

ภูมิปัญญาไทย ไว้ดังนี้

“ ภูมิปัญญาไทยคือการเรียนรู้ถึงแก่นความคิดของนักคิด นักปฏิบัติ หรือปราชญ์ชาวบ้านซึ่งมีการพูดถึงกันอยู่เสมอว่าพวกเขาเหล่านี้เป็นเสมือนรากเหง้าของ แผ่นดินที่สืบสานสร้างสรรค์องค์ความรู้จากบรรพบุรุษสะท้อนเป็นภูมิปัญญา

ไทยมิให้สูญหายต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน”

ตัวอย่างการถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งส่วนใหญ่จะมีการถ่ายทอดกันในครอบครัวได้แก่พ่อชาลี มะระแสง ,(๒๕๔๓,หน้า ๕๘)ได้กล่าวว่า

“ถ่ายทอดความรู้ทางธรรมชาติ ให้รู้จักตนเองว่าเกิดมาแล้วตนเองมีคุณค่าอย่างไร พ่อแม่เลี้ยงดูมาอย่างไร ให้ภูมิความรู้อย่างไร จึงเป็นได้อย่างในปัจจุบันนี้”

พ่อมหาอยู่,(๒๕๔๓,๕๘)ได้กล่าวว่า “การสืบทอดให้ลูกเข้าใจ ฝึกลูก ๓ อย่างคือไม่เล่นการพนัน ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เกียจคร้าน บำเพ็ญ ๔ คือ พอใจในสิ่งที่ทำ ละอบายมุข มีจิตสำนึก ในหน้าที่ ทบพวนกรรมของพ่อ มีดี ๕ อย่างคือ อารมณ์ดี อากาศดี บริโภคอาหารดี ทำงานดี เงินดี”

ทั้งสองท่านเป็นปราชญ์ชาวบ้านทางสาขาการเกษตรและทั้งสองท่านได้ถ่ายทอดภูมิปัญญานี้ให้แก่บุตรหลาน นิตยา กนกมงคล ,(๒๕๔๓,หน้า ๑)ได้กล่าวถึงคุณค่าของภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้

“ภูมิปัญญาไทยทุกแขนงจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสืบทอดพัฒนา และปรับปรุงยุคให้สอดคล้องกับสังคมโลก”ยุคโลกาภิวัตน์นี้.“ ด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาไทยเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต เป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการกลั่นกรอง มีความเหมาะสมจากบรรพบุรุษแล้วว่าเหมาะสมกับคนไทย จึงเป็นแนวทางการใช้ชีวิตที่คนไทยปัจจุบันพึงตระหนัก ในคุณค่า และนำมาปรับปรุงยุคให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตที่เปลี่ยนไป เพื่อให้พื้นฐานสังคมและเศรษฐกิจไทยมีความมั่นคงเป็นตัวของ ตัวเอง”

นอกจากในท้องถิ่นหรือชุมชนจะประกอบด้วยภูมิปัญญาอันเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงวิถีชีวิตให้มีความสุขแล้ว ในสังคมยังมีการจัดระบบของสังคมที่เรียกว่าวัฒนธรรมและประเพณีซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาเพราะ จากบทสรุปภูมิปัญญาของชุมชนเมืองเพชรบูรณ์(เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกับคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร,การพัฒนาเทศบาลตัวอย่าง : กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์, (พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๑,หน้า ๓๑๐-๓๑๑) ได้สรุปไว้ดังนี้

“ ภูมิปัญญาท้องถิ่น บางครั้งอาจจะเรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาไทย เป็นศัพท์ที่นักวิชาการและพัฒนาองค์การเอกชนได้กำหนดขึ้นเพื่อเรียกแทนคำว่ากระบวนทัศน์(paradigm) ของชาวบ้านที่มีต่อตนเอง ต่อโลก ต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออกให้เห็นให้เห็นจากระบบความเชื่อ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต กระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานมาจากคำสั่งสอนทางศาสนา

คติธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน
และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับเปลี่ยนเข้ากับบริบททางสังคมที่
เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสมัย”

สำหรับภูมิปัญญาของชาวเพชรบูรณ์สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพ
พุทธเกษตรหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งพึ่งพาตนเอง
เป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากเกษตรภายนอกผลของงานวิจัยพบว่า
ภูมิปัญญาที่พบได้แก่ภูมิปัญญาทางเกษตรได้แก่การทำมะขามหวาน การทำเห็ดฟางการทำ
ไร่ส้มและผลิตภัณฑ์เลี้ยงไหมของไร่ก้านจูลเป็นต้น
๒. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือวัด ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่
ความเชื่อ คำสั่งสอน ค่านิยมประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำรงชีวิตเช่น การทำ
บายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น
๓. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม เช่น
การรักษาโรคด้วยสมุนไพร เป็นต้น

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาเป็นผลมาจากกระบวนทัศน์(paradigm) ของ
ชาวบ้านที่มีต่อตนเอง ต่อโลก ต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออกให้เห็นจากระบบความเชื่อ ค่านิยม
ในการดำเนินชีวิต โดยที่กระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานมาจากคำสั่งสอนทางศาสนา
คติธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมา
ปรับเปลี่ยนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั่นคือระบบสังคมมีผลต่อภูมิปัญญาของ
ชุมชน

ด้วยเหตุที่ชุมชนเป็นเจ้าของวัฒนธรรมเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมดังนั้นการศึกษาภูมิ
ปัญญาคือการศึกษาความรู้ความสามารถและความเฉลียวฉลาดของคนในชุมชนนั้นๆ การทำ
ความเข้าใจชุมชนอันเป็นบริบทของวัฒนธรรมจึงมีความจำเป็น กาญจนา แก้วเทพ.(๒๕๕๓),
การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมด้วยนวัตกรรมการวิจัย โดยได้ยกตัวอย่างการ
บริหารจัดการพิธีกรรมและได้กล่าวถึงความสำคัญของบริบทของชุมชนเจ้าของ วัฒนธรรมไว้
ดังนี้

การบริหารจัดการวัฒนธรรมเชิงรุกจะต้องเริ่มด้วยการสำรวจ บริบทของชุมชนของเจ้าของ
วัฒนธรรมที่เป็นเจ้าของพิธีกรรมเสียก่อนเพราะ วัฒนธรรมเป็นข้อตกลงร่วมกันของทุกคนที่มี
ส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของวัฒนธรรมได้แก่ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มคน ผู้ใหญ่ เยาวชนและเด็กใน
ชุมชนเป็นต้น

สิ่งสำคัญที่ได้จากการศึกษาบริบทของชุมชนก็คือ

๑. บริบทของชุมชนเป็นปัจจัยภายในของชุมชนในลักษณะ ๒ ลักษณะคือ

๑.๑. อายุของชุมชน อายุของชุมชนมีผลต่อศักยภาพของชุมชนในด้านการต้อนรับต่อผู้ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น. เพราะหากชุมชนมีอายุหรือประวัติศาสตร์ยาวนานจะมีข้อมูลทางวัฒนธรรมอันเป็นวัตถุดิบที่จะใช้ในการต่อต้านกับการเปลี่ยนแปลงได้สูง

๑.๒ ชุมชนเนื้อเดียวและชุมชนหลากหลายเพราะเป็นตัวแปรที่สำคัญ เพราะถ้าเป็นชุมชนเนื้อเดียวกัน หรือชุมชนมีความแตกต่างกันไม่มากนักจะมีแรงเกาะเกี่ยวภายในแน่นเหนียวและมีลักษณะของอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนร่วมกัน แต่ถ้ามีความหลากหลายของชุมชน แรงเกาะเกี่ยวของชุมชนจะขาดความเข้มข้น และอาจจะมีความขัดแย้งกันและทำให้ยากต่อการประสานงานกัน

๒.ปัจจัยภายนอก เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงเช่นการเมืองใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ เช่นความกตัญญูเมื่อรับเงินแล้วต้องยอมขายเสียงให้ การดำเนินงานวัฒนธรรมในเชิงธุรกิจ ความก้าวเข้ามาของเทคโนโลยี และสื่อที่ทันสมัยเข้ามาเปลี่ยนแปลงค่านิยมเชิงวัฒนธรรม

ด้วยเหตุนี้การทำวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องมือและใช้ประโยชน์ได้จริงต้องเลือกรูปแบบการวิจัยที่ให้เจ้าของวัฒนธรรมที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมมีส่วนร่วมโดยใช้การเลียนแบบทิศทางการใช้ผลงานวิจัยของมนุษยศาสตร์ดังนี้

๑.การวิจัยที่มีทิศทางการมุ่งอนุรักษ์ ต้นฉบับทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านตัวบุคคล พิธีกรรม สถานที่ วัตถุ ประเพณี เป็นต้น

๒.การวิจัยที่มีทิศทางการสร้างองค์ความรู้คือการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นเครื่องมือการสานสัมพันธ์เครือข่ายการทำงานวัฒนธรรม

๓.การวิจัยเพื่อมุ่งการพัฒนาตัววัฒนธรรมเอง เช่นการนำเอาวัฒนธรรมพื้นบ้านมาปรับประยุกต์โดยใช้หลักการทางปัญญากำกับการพัฒนา/การปรับประยุกต์นั้น

๔.การวิจัยที่มีทิศทางการมุ่งการตอบปัญหาสังคมเช่นเอาพลังทางสังคมมาแก้ ปัญหา ยาเสพติด เด็กติดเกม การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

๕. การวิจัยที่มีทิศทางการมุ่งสู่การพัฒนาประเทศ เช่นงานวิจัยด้านศาสนา ด้านประเพณี ด้านพิธีกรรมที่มีเป้าหมายจะพัฒนาศีลธรรมคุณธรรมของคนในสังคม

จากแนวทางการนำผลวิจัยไปใช้โดยใช้แนวทางการวิจัยของมานุษยวิทยาแล้วเรามีทางที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ตามแนวทางของส.ว.ช./กระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติดังต่อไปนี้

๑.แนวทางอนุรักษ์ ได้แก่การใช้ประโยชน์กับวัฒนธรรมพื้นบ้านที่กำลังจะสูญหายไปเช่นวงดนตรีตึกบึงของชาวบ้านสระเตี้ย

๒.แนวทางการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นแนวทางหลักในการทำงานวัฒนธรรมเนื่องจากสภาพวิถีชีวิตเปลี่ยนไปทำให้วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตไม่สามารถประกอบตนอยู่ได้เช่นเพลงแห่ นาค เป็นต้น

๓.แนวทางสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านเพราะในความเป็นจริงวัฒนธรรมเป็นมรดกที่คนรุ่นก่อน ส่งมอบด้วยการถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อไป แต่ในปัจจุบันนี้คนรุ่นหลังหันไปรับมรดกทาง วัฒนธรรมจากแหล่งอื่นเช่น วัฒนธรรมตะวันตก จีน เกาหลี ญี่ปุ่น เป็นต้นจึงเกิดการขาดตอน และการติดขัดในกระบวนการส่งมอบมรดกทางวัฒนธรรม นั่นคือจุดจบของมรดกทาง วัฒนธรรมเพราะไม่มีคนรับมอบมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

๔.แนวทางเผยแพร่ส่งเสริมวัฒนธรรม พื้นบ้านโดยประสานกับชุมชน วัด โรงเรียนและ หน่วยงานส่วนท้องถิ่นเช่นเทศบาล อบต. อบจ.คิดจัดกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมและเผยแพร่ขึ้น เช่นจัดกิจกรรมวันแม่วันพ่อ วันอนุรักษ์มรดกไทย ด้วยการนำเนื้อหาของประเพณีมาจัด กิจกรรมในรูปแบบต่างๆดังนี้

๔.๑ กิจกรรมประกวด โดยใช้การวิจัยจากการเก็บข้อมูลประเพณีส่วนบุคคลเช่น ประเพณีการเกิด ได้แก่การร้องเพลงกล่อมเด็ก การเล่านิทานพื้นบ้าน การประดิษฐ์ของเล่น จากเศษวัสดุ การประกวดขับร้องเพลงไทย

๔.๒ การจัดนิทรรศการ จำลองสถานการณ์เช่น ประเพณีการเกิด การแต่งงาน การบวชจำลองประเพณีส่วนรวมของชุมชนเช่นการปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองของชุมชน วัดภูเขาหิน ประเพณีทอดกฐินและการทำผ้ากฐินของชุมชนวัดเพชรวาราม ประเพณีการกว่น ข้าวทิพย์ของชุมชนวัดเพชรวาราม การก่อเจดีย์กลบธาตุของชุมชนวัดช้างเผือก การ ทอดผ้าป่าของชุมชนวัดทุ่งสะเดียง ประเพณีอุ้มพระดำน้ำของชุมชนบ้านในเมือง เป็นต้น

๔.๓ การ สานิตจากปราชญ์ของชุมชนเช่นการเล่านิทานให้เด็กฟัง สานิตการร้องเพลง พื้นบ้านจากแม่เพลงในชุมชน การตัดกระดาษ จักสานพัด ปลาตะเพียน ตระกร้อจาก ทางมะพร้าว สานิตการเล่นดนตรีไทย โดยปราชญ์จากชุมชน

๔.๔ กิจกรรมการแสดงละครจากตำนานนิทานพื้นบ้าน นางผมหมอม ละครสอนใจ เรื่องแม่หมาเพื่อเทิดพระคุณแม่ คำสอนของพ่อเพื่อเทิดพระคุณของพ่อ

๔.๕.เชิดชูเกียรติพระคุณของแม่และของพ่อด้วยการคัดเลือกแม่ตัวอย่างพ่อตัวอย่าง ของชุมชนทั้ง ๑๗ ชุมชน โดยนำผลความสำเร็จของการอบรมเลี้ยงดูจนลูกประสบความสำเร็จ ในชีวิตโดยใช้วัฒนธรรมแบบวัฒนธรรมไทยมาเผยแพร่ในรูปนิทรรศการและมอบวุฒิบัตรให้

๔.๖ จัดลานวัฒนธรรมชุมชนจำหน่ายอาหารพื้นบ้าน ทำพิธีเปิดตลาดด้วย การละเล่นกลองยาว

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประทีป สีชีและคณะ ,(๒๕๔๙ ,หน้า๑๗-๒๕)ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาประเพณี"กรณีการศึกษาของชาวนน"สรุปได้ดังนี้

ประเพณีของชาวนนมีหลายรูปแบบเช่นประเพณี การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์วิงวอนสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เพื่อการมีสุขภาพที่ดี โดยใช้ดนตรีและเสียงเพลง ด้วยการเล่านิทาน

คมคาย หมื่นสาย (.๒๕๔๕,บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมของชาวนนเพชรบูรณ์จากข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวนนจังหวัดเพชรบูรณ์พบว่า

“วัฒนธรรมของชาวนนเพชรบูรณ์ คือการกำหนดกติกาข้อตกลงที่ทุกคน

ยึดถือและปฏิบัติร่วมกันส่วนใหญ่ได้มาจากความเชื่อ ศาสนา แล้วทำให้ปรากฏด้วยพิธีกรรมและประเพณี มีการดำรงชีวิตด้วยวิถีทางโลกที่สอดคล้องกับหลัก ธรรมะทางด้านศาสนาและเป็นกรอบอ้างอิงที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารใช้ในการตีความหมายของสารร่วมกัน สารที่ชาวนนส่งให้แกกันแสดงถึงภูมิปัญญาเช่นการบอกขั้นตอนของประเพณีการแต่งงาน การศึกษาบุคลิกลักษณะของ ชาย หญิงที่ดีควรเลือกเป็นคู่ครอง เน้นความสำคัญของการมีครอบครัว การยึดมั่น ในหลักธรรมะ ความเชื่อและการให้ทาน เน้นช่องทางการสื่อสารแบบเผชิญหน้ากันเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ประเพณีเป็นช่องทางในการสื่อสาร ”

คมคาย หมื่นสาย ,(๒๕๕๓ ,หน้า ๑-๑๕) ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดมรดก(ภูมิปัญญาชาวนน) ให้แก่กลุ่มโดยใช้ศิลปะการถ่ายทอดให้เหมาะสมแก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆดังนี้

ลักษณะกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่เด็กนั้น ผู้ใหญ่ในสมัยโบราณจะคัดเลือกเนื้อหาของการถ่ายทอดในเชิงสนุกสนาน ได้แก่นิทาน โดยกำหนดให้ตัวละครเป็นตัวถ่ายโยงการเรียนรู้ให้แก่เด็กๆจะได้ทั้งสาระความรู้ข้อคิดคติเตือนใจไปพร้อมกับความสนุกสนานด้วย

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่ นั้น การถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในกระบวนการพิธีกรรมมีลักษณะดังนี้

“วัยผู้ใหญ่เป็นวัยทำงาน การถ่ายทอดภูมิปัญญามีลักษณะหลายรูปแบบ เช่นวิธีการบอกเล่า พิธีการสู่ขวัญ พิธีทางพุทธศาสนา และประเพณี พิธีกรรม ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต การประกอบอาชีพ วิธีการอ่านหนังสือคัดหนังสือ วิธีแสดงมหรสพ เป็นต้น

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยวิธีการบอกเล่าในวัยผู้ใหญ่ มีทั้งสาระด้านการเพิ่มพูนความรู้จากการฟังและเป็นการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อทำงานร่วมกันหรือช่วยเหลือกัน ผู้เล่าคือผู้อาวุโสหรือผู้มีความรอบรู้ซึ่งเล่าในโอกาสพิเศษเช่นงานศพหรือประเพณีการอยู่ไฟของชาวอีสาน

คมคาย หมื่นสายและคณะ,(๒๕๕๑,บทคัดย่อ)ได้ศึกษาการระบำ รำเต้น ของชาวนนชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ได้ข้อค้นพบว่าชาวนนได้ทราบวิวัฒนาการของการแสดงรำ

กลองยาว รำโทน รำวงมาตรฐาน รำวงย้อนยุคและสามารถฟื้นฟูและพัฒนาการเล่นของตนเองทั้งในด้านดนตรี การแต่งกาย การแสดงได้อย่างเหมาะสมและนำไปเผยแพร่ในโอกาสงานเทศกาลต่างๆ

คมคาย หมื่นสายและคณะ, (๒๕๕๒, ๕๒) ได้ทำการศึกษาอาหารพื้นบ้านของชาวชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรีได้ข้อค้นพบว่า ภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบุรี ดินดี ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลทำให้สามารถปลูกพืชผักและทำไร่ทำนาได้ผลดีมีพืชที่สามารถนำมาประกอบอาหารทั้งที่ทำการเพาะปลูกและขึ้นเองตามธรรมชาติประมาณ ๙๒ ชนิด และจาก ๑๐ ชนิดที่นำมาศึกษาได้แก่ ผักบุ้ง ผักตำลึง มะระขี้นก สะเดา มะรุม กัลยัมย์ มะละกอ แดงขาว แดงมะขาม ขี้เหล็ก สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด มีคุณค่าทางโภชนาการสูงเช่น ผักบุ้งอุดมด้วยวิตามินเอสูงกว่าผักหลายชนิดตำลึงมีแคลเซียมสูง เป็นต้น มีคุณค่าทางสมุนไพร เช่น ลดความดันโลหิตสูงในผักบุ้ง ลดเบาหวานได้แก่ตำลึง ชะลอความแก่ได้แก่ มะรุม เป็นต้น โดยเหตุนี้อาหารพื้นบ้านจึงมีคุณค่าสูงในแง่สมุนไพร ทำให้ผู้บริโภคไม่มีความดัน ไม่เบาหวาน ท้องไม่ผูก ไม่เป็นมะเร็งเพราะมีสารต้านอนุมูลอิสระ ทราบประเภทของการประกอบอาหารที่ชุมชนสามารถทำได้ทั้ง แกง คั่ว ลาบ เป็นต้น

นอกจากนี้อาหารยังมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนเพราะในงานประเพณีแต่ละงานอาหารบางอย่างจะมีข้อห้ามมิให้นำมาเลี้ยง เช่น ขนมะพร้าวไม่นำมาเลี้ยงในงานศพ เพราะกลัวจะมีการตายติดต่อกัน เป็นต้น ขนบางอย่างถือว่าเป็นสิริมงคลต่อเจ้าของงานเช่น ขนมะทองหยิบขนมถ้วยฟู จากการศึกษาและข้อค้นพบชุมชนสนใจที่จะทำธุรกิจอาหารพื้นบ้านและจัดมาจำหน่ายในงานกิจกรรมของสภาวัฒนธรรมทุกงาน

คมคาย หมื่นสาย, (๒๕๕๕, ๕๕) ได้ทำการศึกษาศิลปะการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมของชาวบ้านจังหวัดเพชรบุรีจากวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดเพชรบุรี ได้ข้อค้นพบว่า “ชาวบ้านมีความรู้เรื่องวัฒนธรรมดีมีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีความสามารถในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทั้งในแง่เป็นตัวอย่างการประพฤติปฏิบัติและการบอกเล่า”

จากผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องละครสำรวจเอกสารทำให้ทราบว่าท้องถิ่นหรือแหล่งชุมชน มีการสร้างวัด สร้างวัฒนธรรมของตนเองเพื่อเป็นกรอบอ้างอิงให้สมาชิกของชุมชนยึดเป็นแนวทางในการคิดและปฏิบัติ และได้มีการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนรุ่นหนึ่งด้วยภาษา พิธีกรรม การละเล่น วิธีการดำรงชีวิตด้วยทัศนคติที่ดีต่อสมาชิกของชุมชนเองทั้งในแง่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง และสมาชิกสามารถนำไปสู่การเรียนรู้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในการปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้

เราสามารถนำความรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนนี้มาศึกษาและวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี
คติชนวิทยาแล้วนำมาพัฒนาชุมชนเมืองด้วยแนวทางมนุษยวิทยาและแนวทางพัฒนาวัฒนธรรม
ของกระทรวงวัฒนธรรม

บทที่ ๓

องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง พื้นที่ของจังหวัดอยู่ระหว่างภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๖ องศาเหนือกับเส้นแวง ๑๐๑ องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๑๔ เมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๔๖ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงคือ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดเลย ทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิและขอนแก่น ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดลพบุรีและทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดพิษณุโลก นครสวรรค์ พิจิตร

ภาพที่ ๒ แสดงอาณาเขตของจังหวัดเพชรบูรณ์
(ที่มา w.w.google.com วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔)

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะของพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ มีความยาวมากกว่าความกว้าง ตอนเหนือประกอบด้วยทิวเขาสูง ตอนกลางเป็นพื้นราบ มีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกันไปทั้งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแบบท้องกระทะ ประกอบด้วยป่าเขาและพื้นที่ราบสลับกันไป พื้นที่เป็นลักษณะลาดชันจากทิศเหนือลงไปทางทิศใต้ มีแม่น้ำสายหลักที่สำคัญคือแม่น้ำป่าสัก ต้นน้ำเกิดจากภูเขาผาลาในจังหวัดเลย ไหลผ่านตามแนวที่ราบใจกลางของจังหวัดจากทิศเหนือลงไปทางทิศใต้ยาวประมาณ ๕๐ กิโลเมตร ผ่านอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอเมือง อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพ แล้วไหลผ่านอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี อำเภอแก่งคอยและอำเภอเมืองสระบุรีและไหลผ่านอำเภอท่าเรือลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้ายที่ป้อมเพชร อำเภอพระนครศรีอยุธยา

ลักษณะทางธรณีวิทยา

ลักษณะทางธรณีวิทยาของจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยเทือกเขาและเนินดินประมาณครึ่งหนึ่งของเนื้อที่จังหวัด ที่เหลือเป็นที่ราบลุ่มแบบท้องกระทะ อันเกิดจากการทับถมของตะกอนตลอดแนวที่ราบลุ่มตามแนวลำน้ำของแม่น้ำป่าสัก แต่การทับถมของตะกอนไม่มีการจับตัวเป็นหินแข็ง จึงทำให้ตะกอนของหินและดินดังกล่าวแทรกตัวปะปนอยู่ในดินชุดต่างๆ ศักยภาพตามสภาพธรณีวิทยาดังกล่าวทำให้ที่ดินในจังหวัดเพชรบูรณ์มีความเหมาะสมต่อการทำการเพาะปลูกพืชไร่ ทำนา และการทำสวนเป็นอย่างมาก

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดเพชรบูรณ์ในฤดูร้อนมีอากาศร้อนจัดและหนาวจัดในฤดูหนาว โดยเฉพาะที่อำเภอน้ำหนาว อำเภอเขาค้อ และทางตอนบนของอำเภอหล่มเก่ามีอากาศหนาวมากที่สุด ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ฤดูร้อนเริ่มในเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ส่วนฤดูฝนเริ่มในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม แต่มีระยะหนึ่งที่ฝนทิ้งช่วงประมาณ ๑-๓ สัปดาห์คือในเดือนกรกฎาคม เว้นแต่ปีใดมีพายุผ่านเข้ามา ในช่วงเดือนกรกฎาคม จะทำให้สภาวะของฝนดีกว่าปกติ สำหรับฤดูหนาวจะเริ่มในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี

สภาพพื้นที่ทางประวัติศาสตร์

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ยาวนาน โดยสร้างอยู่ตรงที่ปรากฏหลักฐานที่มีมาตั้งแต่สมัยยุคหิน ได้มีการพบหลักฐานจากการขุดค้นทางโบราณคดีของหน่วยโบราณคดีกรมศิลปากรดังที่ วิชัย ตันกิตติกร ,(๒๕๓๔,หน้า๔๔) ได้

ทำการขุดค้นพบแหล่งโบราณคดีบริเวณบ้านนายทองเสริม ท้องวัดนะที่หมู่บ้านหนองแดง ตำบลสระกรวดอำเภอศรีเทพจังหวัดเพชรบูรณ์พบหลักฐานต่างๆดังนี้

“จากการขุดค้นพบหลักฐานต่างๆที่เป็นตัวบ่งชี้บอกลักษณะต่างๆ ของชุมชน เช่นพบโครงกระดูกมนุษย์ ๑ โครง ในสภาพที่สมบูรณ์ โดยการหันศีรษะไปทางทิศใต้และมีภาชนะดินเผาทำด้วยน้ำดินชั้น สีแดงอยู่ทางด้านข้างของโครงกระดูกและมีหินขนาดใหญ่วางไว้เหนือศีรษะนอกจากนี้ยังพบตราประทับดินเผาที่มีลักษณะเป็นร่องลึกหลายชิ้น ในส่วนของเครื่องมือ เครื่องใช้และสิ่งที่ใช้เป็นอาหารที่พื้นดินพบเศษภาชนะดินเผา เปลือกหอย กระดูกสัตว์และเศษหินจำนวนมาก..

จากหลักฐานที่ค้นพบนี้สรุปได้ว่าบริเวณแห่งนี้เป็นแหล่งชุมชนดั้งเดิมสมัยก่อนประวัติศาสตร์จากชุมชนดั้งเดิมก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนเหล่านี้ได้รับความเจริญจากแหล่งภายนอก และพัฒนาจากชุมชนดั้งเดิมมาเป็นชุมชนดั้งเดิมสมัยประวัติศาสตร์ โดยมีหลักฐานปรากฏคือเมืองโบราณศรีเทพ ปัจจุบันนี้ ตั้งอยู่ในบริเวณเมืองเก่าอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพจังหวัดเพชรบูรณ์ดังที่ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, (๒๕๒๕: หน้า ๑๗) ได้กล่าวไว้ดังนี้

ชุมชนแถบลุ่มแม่น้ำป่าสัก เป็นดินแดนที่จัดได้ว่ามีอารยธรรมเก่าแก่ มีของในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือหิน ในสมัยประวัติศาสตร์ มีซากเมืองโบราณหลายแห่งที่สำคัญคือเมืองโบราณศรีเทพซึ่งพบเทวรูป รุ่นเก่าแก่แบบสวมหมวกแขกมากมาย ร่องรอยเมืองโบราณและโบราณวัตถุ ภายในดินแดนนี้มีเรื่อยมาจนถึงสมัยลพบุรีและสุโขทัย..

ดังนั้นถ้ากล่าวถึงชุมชนที่มาตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เป็นที่ตั้งของจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น นักวิชาการได้สรุปว่าบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักมีชุมชนอยู่อาศัยมาตั้งแต่ต้นประวัติศาสตร์ และมีความสัมพันธ์กับชุมชนแถบที่ลุ่มภาคกลางและแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะต่อมา จนกระทั่งทิ้งร้างไป ความสำคัญของเมืองเพชรบูรณ์จึงไปอยู่ที่เมืองสุโขทัย

ตัวอย่างพลเมืองที่น่าจะเป็นคนร่วมสมัยกับเมืองโบราณศรีเทพคือชาวบน เพราะพูดภาษาย่อยของมอญอันเป็นอารยธรรมของทวารวดี ซึ่งมีหลักฐานเป็นโบราณสถานมีลายปูนปั้นที่บริเวณเขาค้างใน ในอุทยานประวัติศาสตร์เมืองโบราณศรีเทพ มีลักษณะแบบเดียวกับเมืองคูบัวที่จังหวัดราชบุรีซึ่งเป็นอารยธรรมแบบทวารวดีเช่นเดียวกันแสดงถึงความสัมพันธ์ของดินแดนทั้งสองเขตนี้เมืองศรีเทพ มีประวัติความเป็นมาไม่ต่ำกว่าพันปี นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๘

หลังจากที่เมืองโบราณศรีเทพถูกทิ้งร้างไป ชุมชนได้ย้ายมาเจริญรุ่งเรืองที่บริเวณเมืองเพชรบูรณ์ ภายใต้อำนาจของสุโขทัย จากประวัติศาสตร์การตั้งเมืองสุโขทัยได้กล่าวถึงชุมชนที่อยู่

ในเมืองวาดคือพ่อขุนผาเมืองมีความสำคัญในการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยและสันนิษฐานว่าเมืองวาดอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์

สำหรับวีรกรรมของพ่อขุนผาเมืองนั้นคือ พระองค์ร่วมกับพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง หัวหน้าชุมนุมไทย ได้รวมกำลังน้ำใจและกำลังคนเข้าขับไล่ขอมสมาตโฆลญล่ำพง และขจัดอำนาจการปกครองของชุมชน ให้พ้นไปจากอาณาจักรขอม และได้สถาปนาพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นเจ้าเมืองมีพระนามใหม่ว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นกษัตริย์พระองค์แรกของราชวงศ์พระร่วง

หลังจากหมดอำนาจของกรุงสุโขทัย ดินแดนเพชรบูรณ์ก็หมดความสำคัญลง มีอาณาจักรของกรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองแทน เพราะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณชุมทางของแม่น้ำหลายสาย คือแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน้อย แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำป่าสัก ซึ่งล้วนแต่เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับบ้านเมืองภายในทั้งทางตะวันตกเฉียงเหนือ ทางเหนือและทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและด้วยเหตุที่เพชรบูรณ์เป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณแม่น้ำป่าสัก ซึ่งเป็นเส้นทางค้าขายระหว่างเพชรบูรณ์และอยุธยา ดังนั้นการโยกย้ายอำนาจการปกครอง การเผยแพร่วัฒนธรรมจึงมาตามเส้นทางของแม่น้ำนี้ดังที่ วิชัย ตันกิตติกร (๒๕๓๔, หน้า ๑๒๗) ได้กล่าวไว้ดังนี้พิษณุโลกเป็นเมืองหลวงเอาลำน้ำไว้กลางเมืองเช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก

กำแพงเมืองมีลักษณะเป็นกำแพงดิน กว้างยาวด้านละ ๘๐๐ เมตร

ยุคที่สองสร้างในแผ่นดินพระนารายณ์มหาราชมีป้อมกำแพงก่อด้วย

อิฐปนศิลาสันนิษฐานว่าคล้ายที่เมืองนครราชสีมาแต่เล็กและเตี้ยกว่า

เอาแม่น้ำไว้กลางเมืองเหมือนกัน เพียงแต่สร้างกำแพงเมืองให้เล็กลงกว่าเดิม”

หลังสมัยอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาล่มสลายลง ในสมัยกรุงธนบุรี เพชรบูรณ์กลายเป็นเมืองชายแดนที่ไม่ได้มีความสำคัญนักสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, (๒๕๓๕ หน้า ๒) ได้กล่าวถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกรุงธนบุรีไว้ดังนี้

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นแหล่งพำนักชั่วคราวของเจ้าพระยาจักรี(สมเด็จพระ

พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) กับเจ้าพระยาสุรสีห์(กรมพระราชวังบวรสุริยนาถ)

ได้นำกองทัพตีแตกทัพอะแซห่วนก็(พม่า)ที่ล้อมรอบเมืองพิษณุโลก (มีตำนาน

อะแซห่วนก็เคยขอตัวพระยาจักรี) และมาชุมนุมพักทัพที่วัดมหาธาตุจังหวัด

เพชรบูรณ์.....

.....“แหล่งน้ำจะเป็นปัจจัยหลักทั้งการใช้อุปโภคและบริโภคในรูปของการ

เกษตรกรรมการสัญจรแลกเปลี่ยนสินค้ารวมทั้งการแพร่กระจายจาก

ชุมชนหนึ่งไปยังอีกชุมชนหนึ่ง ซึ่งประเด็นของแหล่งน้ำทางสัญจรกับ

เมืองสำคัญจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชุมชนในแต่

ละทิ้งถิ่นได้เป็นอย่างดี”

ดังนั้นอำนาจการปกครองและรูปแบบของวัฒนธรรมของกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นอาณาจักรใหญ่ จึงมีอิทธิพลต่อชุมชนของจังหวัดเพชรบูรณ์ ดังปรากฏหลักฐานทางปฏิมากรรมคือวัดช้างเผือกมีพระพุทธรูปทรงเครื่อง เช่นเดียวกับพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยอยุธยายุคปลายและที่วัดโพธิ์กลางมีพระพุทธรูปปางประทานอภัยประทับยืน มีลักษณะพุทธรูปเช่นเดียวกับสมัยอยุธยาที่พระเศียรมีพระมาลาทรงเทริดเช่นเดียวกับสมัยอยุธยายุคต้นซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำริที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๔๐, หน้า๒) ได้กล่าวถึงการสร้างเมืองเพชรบูรณ์ไว้ดังนี้

“สันนิษฐานว่าเป็นเมืองที่สร้างขึ้นมา ๒ ยุค แต่สร้างซ้ำลงในที่เดียวกัน
สิ่งสำคัญคือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์(ศิลปะร่วมสมัยสุโขทัย)วัดมหาธาตุ
และวัดโบราณ ซึ่งทำให้เข้าใจว่ายุคแรกสร้างขึ้นเมื่อกรุงสุโขทัยหรือ”

ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นช่วงที่ชาวไทยกำลังสู้รบกับพม่าที่ได้ยกทัพมาตีอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาจนล่มสลาย ชุมชนได้กระจายตัวแล้วมาตั้งเมืองหลวงใหม่ที่กรุงธนบุรี ในระยะนั้นและเมื่อพระยาจักรีได้ปราบดาภิเษกพระองค์เป็นกษัตริย์ได้ย้ายชุมชนมาตั้งเมืองใหม่ที่กรุงเทพมหานคร จังหวัดเพชรบูรณ์ได้ตกอยู่ใต้ขอบขัณฑสีมาและในสมัยรัชกาลที่ ๕ ในปี พ.ศ. ๒๔๒๖ได้มีการรวบรวมหัวเมืองต่างๆเข้าเป็นมณฑล และจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ เมืองเพชรบูรณ์ได้ยกฐานะขึ้นเป็นมณฑลเพชรบูรณ์ มีพระยาเพชรรัตนสงคราม (เฟื่อง) ดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาล และรวมเอาเมือง ลุ่มน้ำป่าสัก คือเมืองหล่มสัก และเมืองวิเชียรบุรีเข้ากับเมืองเพชรบูรณ์ แยกเป็นมณฑลหนึ่งต่างหากดังที่ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, (๒๕๕๖., หน้า๒๕) ได้ทรงบันทึกไว้ดังนี้

“การที่พระยาเพชรรัตนสงครามสามารถจัดระเบียบแบบแผนปกครองเมืองเพชรบูรณ์สำเร็จนั้นเป็นข้อมูลให้ต้องปรารภต่อไปถึงเมืองหล่มสักและเมืองวิเชียรบุรีที่อยู่ลุ่มน้ำป่าสักด้วยกัน แต่จะเอาหัวเมืองทางน้ำสักไปเข้ามณฑลใดก็ขัดข้องด้วยทางคมนาคมดังกล่าวมาแล้วจะปกครองได้สะดวกอย่างเดียวก็แต่รวมหัวเมืองในลุ่มน้ำป่าสัก เมืองแยกเป็นมณฑลหนึ่งต่างหากจึงตั้งมณฑลเพชรบูรณ์”

- อำเภอหนองไผ่
- อำเภอบึงสามพัน
- อำเภอวิเชียรบุรี
- อำเภอศรีเทพ

อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์

อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ตั้งอยู่ทางตอนกลางของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียงดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเขาค้อและอำเภอหล่มสัก
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอกอนสารและอำเภอหนองบัวแดง (จังหวัดชัยภูมิ)
- ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอหนองไผ่
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอชนแดน อำเภอวังโป่ง และอำเภอเนินมะปราง (จังหวัดพิษณุโลก)

ภาพที่ ๔ แสดงที่ตั้งอำเภอเมืองเพชรบูรณ์(w.w.w.google.com ,๑๐กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔)

อำเภอเมืองเพชรบูรณ์แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 17 ตำบล ได้แก่

๑. ในเมือง
๒. บ้านโตก
๓. สะเดียง
๔. ป่าเลา
๕. นางั่ว

- ๖. ท่าพล
- ๗. ดงมูลเหล็ก
- ๘. บ้านโคก
- ๙. ตะบะ

๑๐. ชอนไพร

๑๑. นาป่า

๑๒. ไนยม

๑.๓ วังชมภู

๑๔. น้ำร้อน

๑๕. ห้วยสะแก

๑๖. ห้วยใหญ่

๑๗. ระวีง

การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ประกอบด้วยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ๑๙ แห่ง ได้แก่

- เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลท่าพล ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลท่าพล
- เทศบาลตำบลวังชมภู ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลวังชมภู
- เทศบาลตำบลนางั่ว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนางั่วทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนจังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด
- องค์การบริหารส่วนตำบลตะบะ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตะบะทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโตก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านโตกทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลสะเดียง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสะเดียงทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลป่าเลา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลป่าเลาทั้งตำบล

- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าพล ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าพล

(นอกเขตเทศบาลตำบลท่าพล)

- องค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลดงมูลเหล็กทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านโคกทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลชนไพร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลชนไพรทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลนาป่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาป่าทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลนายม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนายมทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลวังชมภู ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวังชมภู

(นอกเขตเทศบาลตำบลวังชมภู)

- องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำร้อน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลน้ำร้อนทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสะแก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลห้วยสะแกทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลห้วยใหญ่ทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลระวิง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลระวิงทั้งตำบล

การปกครองในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้รับพระกฤษฎีกาจัดตั้งเป็นเทศบาลขึ้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๙ และตามประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ หน้า ๑๓๐๐ ลงวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๗๙ เปิดดำเนินการ เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๗๙

เมื่อเริ่มจัดตั้งเทศบาล มีสำนักงานเป็นอาคารไม้ ๒ ชั้น ตั้งอยู่ ณ ถนนศึกษาเจริญ ต่อมาเมื่อปีพ.ศ.๒๕๐๑ ได้ย้ายสำนักงานมาทำการ ณ ถนนเพชรเจริญ (บ้านพักปลัดจังหวัด ในปัจจุบัน) จวบจนปี พ.ศ.๒๕๐๙ ได้ย้ายสำนักงานมาอยู่ ณ ถนนเกษมราษฎร์ (ที่ทำการ ปัจจุบัน) โดยมีอาคารทำการ ๔ อาคาร สถานที่ดับเพลิง ๑ อาคาร ในเนื้อที่ ๕ ไร่ แบ่งการบริหารงานออกเป็น ๗ กอง ดังนี้

๑. สำนักปลัดเทศบาล
๒. กองวิชาการและแผนงาน

๓. กองคลัง
๔. กองช่าง
๕. กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
๖. กองการศึกษา
๗. กองสวัสดิการสังคม

โรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์มี ๓ โรงเรียนคือ

๑. โรงเรียนเทศบาล ๑ บ้านในเมือง จัดการเรียนการสอน ระดับประถมศึกษา
๒. โรงเรียนเทศบาล ๒ (วัดภูเขาดิน) จัดการเรียนการสอน ระดับอนุบาล
๓. โรงเรียนเทศบาล ๓ จัดการเรียนการสอน ระดับมัธยมศึกษา

มีโรงฆ่าสัตว์ ๑ แห่ง สถานธนาบาล ๑ แห่ง และศูนย์บริการสาธารณสุข ๒ แห่ง

ลักษณะพื้นที่

สภาพพื้นที่ เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านกลาง ประชาชนตั้งอาคารบ้านเรือนอยู่ตลอดสองฝั่งแม่น้ำตลอดแนวในเขตเทศบาล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งร้านค้า อาคารพาณิชย์ ส่วนพื้นที่รอบนอกใช้ในการเกษตรกรรม ได้แก่ปลูกข้าว ถั่ว ข้าวโพด ยาสูบ และพืชผักสวนครัว ซึ่งเป็นผลผลิตที่สำคัญ

(รายงานการวิจัยระยะที่ ๑ เดือนสิงหาคม ๒๕๔๗ – มีนาคม ๒๕๔๓, หน้า ๓๐ - ๓๑) โดยความร่วมมือระหว่างเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์และคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร)

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองจำนวนเนื้อที่ ๘.๖ ตารางกม.มี อาณาเขต

ทิศเหนือจรดทางไปหนองนารีและหมู่ที่ ๑๐ ตำบลสะเดียง

ทิศใต้จรดหมู่ที่ ๙ หมู่ที่ ๒ และหมู่ที่ ๑๓ ตำบลสะเดียง

ทิศตะวันออก จรดแม่น้ำป่าสัก

ทิศตะวันตกจรดทางไปบ้านสะเดียง หมู่ที่ ๖ ตำบลสะเดียง

มี ๒๑๔ หมู่บ้าน และแบ่งออกเป็นเขตชุมชนย่อยๆ ๑๗ ชุมชนแต่ละชุมชนจะมีการคัดเลือกบุคคลให้ทางเทศบาลแต่งตั้งเป็นประธานชุมชนและมีคณะกรรมการดำเนินงานทำหน้าที่ประสานงานกับเทศบาลเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาลตามแนวทาง การปกครองระบอบประชาธิปไตย สำหรับเขตชุมชนทั้ง ๑๗ เขตมีดังนี้คือ

- ชุมชนนาวิพัฒนา
- ชุมชนคลองสานพัฒนา
- ชุมชนสะเดียงพัฒนา
- ชุมชนช้างเผือกพัฒนา
- ชุมชนพัฒนาสามัคคี
- ชุมชนสมาคมพัฒนา
- ชุมชนเพชรนิกรบำรุง
- ชุมชนในเมืองพัฒนา
- ชุมชนเก้าดาวพัฒนา
- ชุมชนโพธิ์จันทร์พัฒนา
- ชุมชนตลาดพัฒนา
- ชุมชนต้นเบนพัฒนา
- ชุมชนภูเขาดินพัฒนา
- ชุมชนคลองศาลา
- ชุมชนไทรงามพัฒนา
- ชุมชนเพชรพัฒนา
- ชุมชนเกาะเพชรพัฒนา

ทั้ง ๑๗ เขตชุมชนมีบทบาทสำคัญในการให้ความร่วมมือกับเทศบาลด้านการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองและต่างก็มีประวัติความเป็นมาและลักษณะวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ในปี ๒๕๔๘ ทางเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์โดยการดำริของดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อดีต นายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้มีนโยบายในการพัฒนาชุมชนเมือง โดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ จึงมีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ขึ้น และให้ทุนสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมและได้แบ่งเขตชุมชนเมืองทั้ง ๑๗ ชุมชนและมีประชาชนในเขตชุมชนทั้ง ๑๗

เขตรวมตัวกันจัดตั้งประธานและคณะกรรมการ สมาชิก ยกเว้นธรรมนูญของสภาขึ้นและ
ดำเนินการบริหารงานเป็น ๑๐ เครือข่ายวัฒนธรรมดังนี้ (จากผลการวิจัยของเทศบาลเมือง
เพชรบูรณ์ เรื่องการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการองค์การอิสระ:กรณีศึกษาสภา
วัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

(ประกอบด้วยชุมชน ที่ คมคาย หมื่นสายและคณะ,(๒๕๕๐ หน้า ๒๖)ดังนี้

๑. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งเสด็จ (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๒ ,๓)
๒. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดช้างเผือก (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑, ๔)
๓. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดมหาธาตุ (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๕, ๖,๗)
๔. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดโพธิ์เย็น (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘, ๙)
๕. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดไตรภูมิ (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘, ๙)
๖. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดประตูดาว (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘, ๙)
๗. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดโบสถ์ชนะมาร (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘ ,๙)
๘. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาดิน (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑๐ ,๑๑ ,๑๓, ๑๔)
๙. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดพระแก้ว (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑๒ ,๑๕ ,๑๖, ๑๗)
- ๑๐.กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชรวาราม(ประกอบด้วยชุมชนที่๑๖, ๑๕ ,๑๒ ,๑๗)

ภาพที่ ๕ แสดงที่ตั้งอำเภอเมืองเพชรบูรณ์

(w.w.w.google.com ,๑๐กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔)

บทที่ ๔

ระเบียบวิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

องค์ประกอบและขั้นตอนในการวางแผนการวิจัยเชิงคุณภาพมีดังนี้อ้างอิงจาก (www google.com .2010.Department Marketing ,Bangkok University) คือ

๑ การวางแผนดำเนินการวิจัย

- การวางแผนกำหนดปัญหาในการวิจัย
ดำเนินการประชาคมถึงภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เอกลักษณ์ทางประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน
- เลือกพื้นที่
กำหนดพื้นที่โดยใช้เครือข่ายวัฒนธรรมกำหนดให้วัดเป็นศูนย์กลางและแบ่งออกเป็น ๖ เครือข่ายวัฒนธรรม ครอบคลุมทั้ง ๑๗ ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง
- เวลาศึกษา
ระยะเวลาในการศึกษา ๑ ปี
- ตัวแปรต่างๆ ที่ศึกษา
กำหนดตัวแปรในการศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
ศึกษาวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญา

๒ .สมมุติฐานในการทำงาน

- สมมุติฐานชั่วคราว ทราบประวัติและเรื่องราววิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังหลงเหลืออยู่ในชุมชนในชุมชน
- ได้ปัญหาวิจัยคือ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจากข้อมูลเชิงคติชนวิทยาและภูมิปัญญาของชุมชนเมืองสามารถนำมาพัฒนาให้ทันสมัยและขับเคลื่อนชุมชนให้เจริญและพัฒนาได้ทั้งในแง่สังคมและเศรษฐกิจ

๓.การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งทางการ โดยใช้แบบฟอร์มการวิจัยที่ทีมงานวิจัยสร้างขึ้นและตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญและดำเนินการเก็บข้อมูลหลายวิธีการคือ

- สัมภาษณ์
- สังเกตแบบมีส่วนร่วม
- ข้อมูลเอกสาร
- ปรับวิธีการเก็บโดยใช้วิธีการจดบันทึก ใช้เทป ใช้การบันทึกภาพ
- ปรับสมมติฐานเนื่องจากมีข้อมูลใหม่ๆเพิ่มเติม

๔.การวิเคราะห์และการแปลผล

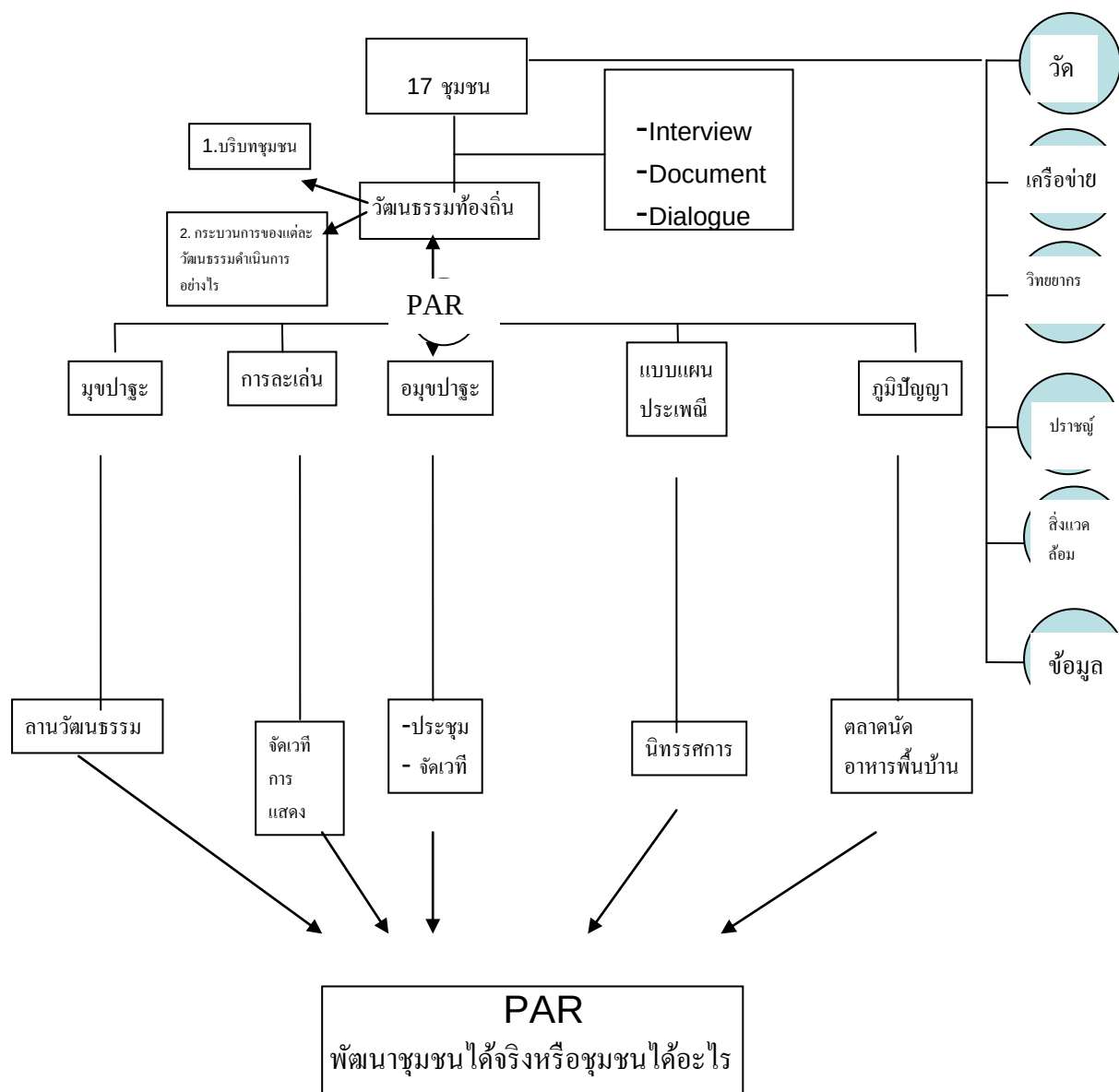
- จัดทำให้เป็นระบบ นำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย
- การแสดงหลักฐานจากเอกสารอ้างอิงและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากภาพถ่าย
- ตรวจสอบข้อมูล /และวิเคราะห์ตามทฤษฎีมนุษยศาสตร์
- ทำการสรุปและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๕.กำหนดรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย

- รูปแบบเป็นรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์
วิธีเขียนแสดงหลักฐานประกอบได้แก่ เอกสาร ผลงานการวิจัย ตำราและ
ข้อมูลจากวิทยากรใน ห้องถิ่น
- การพิมพ์
- การตรวจสอบ

ฯลฯ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพราะต้องการนำผลการวิจัยไปใช้
เพื่อการพัฒนาชุมชนจึงได้มีการปรับปรุงระเบียบวิธีการวิจัยเพื่อให้สอดคล้องตาม
วัตถุประสงค์ของการวิจัยตามแนวทฤษฎีของการวิจัยเชิงคุณภาพตามแผนผังดังนี้

ภาพที่ ๖ แผนผังแสดงกระบวนการวิจัย

บทที่ ๕

การรวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล

๑. จัดทีมงานวิจัยประชุมชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการ ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีวัฒนธรรม ตลอดจนพฤติกรรม การถ่ายทอดความรู้ตามแนวคิดเชิงคติชนวิทยา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา พฤติกรรม การสื่อสาร

๒. จัดเวทีประชาคมร่วมกันระหว่างชุมชน ทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาเพื่อกำหนด ปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อสมมุติฐาน ตลอดจนแนวทางในการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

๓. กำหนดทีมงานวิจัยและสมาชิกผู้ช่วยนักวิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวิทยากรในชุมชน

๔. ประชุมชี้แจงวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการใช้เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการกับวิทยากรพื้นบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชนดีและส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสและมีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป

๕. กำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วยการประชาคมชุมชนเครือข่ายวัฒนธรรม ๑๐ วัดในเขตเมืองแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่มชุมชนที่มีประวัติความเป็นมา นานับร้อยปีได้แก่ซึ่งประชากรที่จะศึกษาได้แก่วิทยากรในชุมชนมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๑๐ คน โดยมีประธานชุมชนและประธานเครือข่ายวัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงานเพราะเป็นผู้รู้จักวิทยากรในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ การแบ่งเครือข่ายประชากรที่จะศึกษา คือ

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดข้างเผือก (ชุมชนที่ ๑, ๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง (ชุมชนที่ ๒, ๓)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕, ๖, ๗)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่ ๘, ๙)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาดิน (ชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชรวาราม วัดพระแก้ว (ชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗)

๖. ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์กึ่งทางการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและที่ปรึกษาในฐานะผู้เชี่ยวชาญได้เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือ ทีมงานวิจัยทดลองใช้แล้วประกอบการจดบันทึกเสียง กล้อง ถ่ายรูปเพื่อให้ได้ข้อมูลโดยให้ทีมผู้ช่วยนักวิจัยซึ่งเป็นบุคลากรในเขตชุมชนทั้ง ๖ ทีม เก็บรวบรวม

๗. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจัดเวทีประชาคมอีกครั้งหนึ่งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงมานุษยวิทยาต่อไป

การเก็บข้อมูลได้ดำเนินการตามขั้นตอนและลงมือปฏิบัติโดยใช้เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ การจดบันทึกคำบอกเล่าจากวิทยากรในท้องถิ่น การใช้กล้องดิจิทัลบันทึกภาพวิทยากรและสถานที่สำคัญในชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลดังนี้คือ

๑. ศึกษาบริบทของชุมชนเมืองในด้านประวัติศาสตร์และกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๒. ศึกษาวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาเนื่องจากประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างแน่นเหนียวและเป็นกรอบกำหนดของการประพฤติปฏิบัติร่วมกันในสังคม และศึกษาวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ อันมีภูมิหลังมาจากคตินิยมความเชื่อและประเพณีทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ตราบเท่าทุกวันนี้

แบ่งผลของการรวบรวมข้อมูลออกเป็น ๖ กลุ่มดังนี้คือ

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่ ๑. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดช้างเผือก(ชุมชนที่ ๑,๔)

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่ ๒. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง (ชุมชนที่ ๒,๓)

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่ ๓. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕,๖,๗)

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่ ๔. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาหิน (ชุมชนที่ ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔)

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่ ๕. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดพระแก้วและวัดเพชรวาราม(ชุมชนที่ ๑๒,๑๕,๑๖.๑๗)

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่ ๖. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร(ชุมชนที่ ๘,๙)

การเก็บข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมวัดช้างเผือก
(ชุมชนที่ ๑,๔)

ผู้เก็บข้อมูล

๑. นายเสวก	นุ่มน้อย	ประธาน
๒. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ	รองประธาน
๓. นางสมจิตร	นุ่มน้อย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางพัชรกัญญ์	พรหมเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นายปรเมษฐ์	มิ่งเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

๑. นางลำเจียก	โพนแก้ว
๒. นางฉลอง	พัฒนาบุตร
๓. นางยิ้ม	ตาลสุก
๔. นางบัวเขตต์	ฐสกุล
๕. นางทวาย	บุญยอด
๖. นางผกามาศ	ลอยเทียน
๗. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ
๘. นางพวง	เพชรมี
๙. นางหยุ่น	พิมพ์พระโมท
๑๐. นางสนาม	นรินทรางกุล ณ อยุธยา
๑๑. นางหลง	ศรีสะอาด
๑๒. นางหนูเพียร	ทุมไพร

รายละเอียดของข้อมูล

ประวัติของชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก

คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของบ้านสะเดียงเป็นส่วนใหญ่ มีคนจากส่วนอื่นปะปนบ้างเล็กน้อย ขนบธรรมเนียมประเพณีจะเหมือนกับชุมชนที่ ๑,๒,๓,๔,๕ และ๑๔ ภาษาพูดก็เหมือนกัน มีอาชีพการทำมาหากินก็จะเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำไร่ ทำนา และค้าขายบ้างเล็กน้อย

คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของบ้านสะเดียง ชุมชนเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใดไม่มีใครทราบ สันนิษฐานว่า คงจะใกล้เคียงกับวัดช้างเผือกคงไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ ปี ระยะเวลาหลังมีคนถิ่นอื่นย้ายมาอยู่บ้างแต่ไม่มาก ขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงจะใช้กันมากหลายชุมชนเช่น ชุมชน ๑,๒,๓,๔,๕ และ ๑๔ อาชีพ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก ชื่อนี้ได้มาจากเรื่องเล่าติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานหลายร้อยปีมาแล้ว คือ เรื่อง นางผมหอม ธิดาของเจ้าเมือง เจ้าเมืองทรงช้างเผือกมาและช้างเผือกออกมาตายเป็นบริเวณนี้จึงทรงสร้างวัดเป็นที่ระลึกให้กับช้างเผือก ชื่อว่า วัดช้างเผือก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ชุมชนบ้านหนองนารี

ชุมชนบ้านหนองนารีเดิมเป็นป่าสลักท่งนาไม่มีบ้านเรือนของคนอยู่อย่างถาวร มีเพียงกระท่อมอาศัยทำนาของคนบ้านสะเดียงเท่านั้น แต่พอป่าเตียนแล้วจึงมีคนบ้านสะเดียงอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนก่อน ตามด้วยคน หล่มสัก หล่มเก่า และคนทางภาคอีสานเป็นส่วนน้อย ขนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงส่วนใหญ่ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนนี้มีหนองน้ำอยู่ติดกับท่งนา ๆ แห่งนี้มีลักษณะเป็นรีๆ จึงได้ชื่อว่าบ้านหนองนารี

เรื่องราวและตำนานที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

ตำนานเรื่องความรักในสมัยก่อนบ้านไหนที่มีลูกสาวจะจัดให้มีการตำข้าวในเวลากลางคืน ในสมัย ก่อนไม่มีโรงสีข้าว บ้านไหนไม่มีลูกสาวก็ใช้ตำข้าวในเวลากลางวัน และหนุ่มก็จะไปช่วยบ้านสาวตำข้าว เป็นการพบปะพูดคุยกันของหนุ่มสาวสมัยนั้น หรือไม่หนุ่มก็จะไปช่วยสาวเกี่ยวข้าว หรือในโอกาสอื่นๆอีกก็ได้ แต่ทั้งหมดนี้ต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของพ่อแม่ ญาติพี่น้องของฝ่ายสาว หรืออาจไปคุยกับสาวที่บ้านได้เป็นบางโอกาส ถ้าคุยกับสาวตอนกลางวันต้องมีพ่อแม่อยู่ด้วย ถึงกลางคืนต้องจุดตะเกียงให้แสงสว่างพ่อแม่ต้องอยู่ด้วย ถึงเวลาพอสมควรก็กลับบ้านไม่นิยมให้นอนค้างบ้านสาว เว้นแต่เหตุจำเป็นก็นอนได้แต่คนละที่กัน มีพ่อแม่ดูแลอย่างใกล้ชิด

การล้มของไม้ใหญ่

ครั้งที่ ๑ เมื่อนานมาแล้วคนรุ่นนี้จำ พ.ศ. ไม่ได้ มีต้นโพธิ์ตรงสี่แยกโพธิ์ล้มในปัจจุบัน ล้มลงทางทิศใต้พาดไปทางทิศเหนือทับขวางทางถนนบูรกรรมโกวิทไม่สามารถสัญจรผ่านได้ จึงได้ซื้อสถานที่ตรงนั้นว่า โพธิ์ล้ม

ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๓ มีต้นยางนาของวัดข้างเผือก ต้นใหญ่ อายุ ประมาณ ๖๐๐ ปี ได้ล้มลงจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก ทำความเสียหายให้กับบ้าน ๒ หลังพังและทับขวางทางถนนข้างเผือกพัฒนาไม่สามารถสัญจรผ่านได้ ใช้เวลานานจึงจะตัดทอนได้ ตัดขาดเรื่องกฎหมาย เพราะไม้ยางนาเป็นไม้ของหวงห้ามประเภทหนึ่ง จะตัดทอนต้องขออนุญาตสำนักงานป่าไม้ก่อน ต่อมาทางวัดได้ประมูลขายให้เอกชนซื้อไป และนำเลื่อยยนต์และรถยกมายกเปิดทางให้เดินสัญจรได้เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๕๔

ตำนานวัดข้างเผือก

วัดข้างเผือกนี้จะสร้างขึ้นในสมัยใดและ พ.ศ.ใด ไม่สามารถจะค้นหาได้ และวัดข้างเผือกนี้สมัยก่อนเป็นที่ลือนามกันในเรื่องผีดู คนรุ่นปู่ย่า ตายายเล่าให้ฟังว่าคนที่ไปเที่ยวตลาดในเวลากลางคืนดีๆ ต้องเดินอ้อมจากหน้าวัดไปไกล เพราะกลัวผีหลอก ซึ่งมีคนเคยโดนผีวัดนี้หลอกหลายคน นี่เป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา

แต่ก่อนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดข้างเผือกมีเรื่องราวเล่ากันมาด้วยกันสองกระแส กระแสหนึ่งเล่าสืบทอดกันไว้ว่า มีเจ้าเมืองหนึ่งในสมัยโบราณซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจุบันนี้เข้าใจว่าจะอยู่ใกล้ชิดกับเมืองราดที่พ่อขุนผาเมืองปกครองอยู่ หรืออาจจะอยู่ใกล้ชิดกับเมืองนคร “เดิด”(คำว่าเดิด หมายถึง สูง ซึ่งอาจหมายถึง เมืองที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน) เจ้าเมืองนี้ไม่ปรากฏนามแต่มีพระธิดาองค์หนึ่งรูปโฉมงดงามยิ่งนักมีนามว่า”นางผมหอม”ยังไม่มีคู่ครอง เจ้าเมืองผู้เป็นบิดาก็ประกาศออกไปว่าถ้าใครก็ตามสามารถหา”ขอนดอก”มาให้ได้ก็จะยกลูกสาวให้เป็นคู่ครอง ชาวเมืองทั้งหนุ่มและแก่ต่างพากันหา”ขอนดอก”มาถวายเพื่อหวังจะได้เป็นลูกเขยเจ้าเมือง(“ขอนดอก”นี้มีลักษณะเหมือนปลีกกล้วยที่ขึ้นอยู่ในป่าลึก แต่มีกลิ่นหอมเหมือนดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมทั้งหลาย ซึ่งหายากมาก) ประกาศอยู่นานหลายเดือนก็ไม่มีผู้ใดสามารถหาขอนดอกไปถวายเจ้าเมืองได้ แต่ทุกคนก็ไม่ละความพยายามที่จะหาขอนดอกให้ได้เพื่อหวังจะเป็นบุตรเขยของเจ้าเมืองและในครั้งนั้นมีชายหนุ่มจากบ้านไกลเป็นชาวบ้าน ชาวตำบล(บ้านน้ำเลาในปัจจุบันนี้ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่สูง ในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีภาษาพูดที่เข้าใจยากเป็นภาษาถิ่น โดยเฉพาะของพวกเขา เช่น จะโป่ง แปลว่า รับประทานข้าว ชงดัก แปลว่า ดื่มน้ำ ฯลฯ)

ชายหนุ่มชาวบ้านป่าคนนี้ หาขอนดอกมาถวายเจ้าเมืองได้ ดังนั้น เจ้าเมืองจึงต้องยกธิดาให้กับชายคนนั้นตามสัญญา ฝ่ายธิดาสาวของเจ้าเมือง มีความน้อยอกน้อยใจมากที่จะต้อง

แต่งงานกับหนุ่มชาวป่าชาวดอยก็รู้สึกอัปยศอดสูใจ จึงหนีออกจากเมืองไปโดยไม่มีใครเห็น ไปโดดน้ำตายในลำน้ำป่าสัก ทำให้เจ้าเมืองและมารดาของนางผมหม่อม มีความโศกเศร้า เสียใจยิ่งนัก จึงยกขบวนช้าง ขบวนม้าและไพร่พลออกติดตามหาในลำน้ำป่าสัก ขบวนได้มาถึงที่แห่งหนึ่งแถวหน้าสถานีตำรวจปัจจุบันคือ ที่สร้างหอประชุมศาลาประชาคมจังหวัด เจ้าเมืองและไพร่พลจึงพักขบวนช้างม้า และเรียกสถานที่ตรงนี้ว่า “พระยาพักช้าง” ซึ่งแต่เดิมมีคลองผ่านมาหลายสายจึงเรียกคลองนี้ว่า “คลองแสนพระยาโคก” แล้วก็ให้ไพร่พลไปทำลิ้น (ทำนบกั้นน้ำ ทำด้วยไม้ไผ่และไม้รวกผูกติดกันเหมือนฝือกปิดกั้นน้ำ) ที่ลำน้ำป่าสักข้างๆ วัดโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ และให้คนเลี้ยงช้างนำเอาช้างเผือกไปเลี้ยงที่วัดช้างเผือกในปัจจุบันนี้ เจ้าเมืองมารอศพของนางผมหม่อมอยู่หลายวัน ศพก็มาติดที่ลื่นนั่นเอง วัดโพธิ์เย็นในอดีต เรียกว่าวัด”สบ”(ซึ่งแปลว่า พบ) และขณะที่รอศพอยู่นั้นช้างเผือกที่นำมาเลี้ยงในวัดช้างเผือกซึ่งขณะนั้นเป็นป่าดงรกทึบ ช้างเผือกก็ตายในวัดแห่งนี้ เจ้าเมืองมีความโศกเศร้ายิ่งนัก ที่ต้องมาเสียทั้งธิดาและช้างเผือกคู่บารมีของตนเอง จึงได้สร้างวัดขึ้น ณ ที่ช้างเผือกตาย และได้ก่อเจดีย์ไว้สององค์ องค์หนึ่งบรรจุศพธิดาสาว จะด้วยความเสียดายธิดาสาวมากนี่เอง จึงนำเอาแก้วแหวนเงินทอง เพชรนิลจินดาอันมีค่าฝังไว้กับเจดีย์ที่บรรจุศพธิดานั้น เจดีย์นี้จึงมีความศักดิ์สิทธิ์มาก และมีคนเห็นดวงไฟพุ่งออกมาจากเจดีย์องค์นี้เสมอๆ ในวันที่ ๘ ค่ำและ๑๕ ค่ำเจดีย์อีกองค์หนึ่งบรรจุกระดูกช้างเผือกไว้พร้อมกัน และมีเจดีย์อีกสององค์ที่สร้างขึ้นหน้าพระอุโบสถ คุณจะสร้างขึ้นรื้อเดียวกัน ซึ่งพระอุโบสถนั้นจะสร้างขึ้นพร้อมกับวัดหรือไม่นั้นไม่อาจทราบได้แต่พระประธานในพระอุโบสถและพระพุทธรูปที่อยู่หน้าพระประธาน ๑๐ กว้างองค์ ล้วนแต่เก่าแก่ จะรุ่นราวสมัยสุโขทัย หรือต้นอยุธยา การตั้งชื่อวัดนี้จึงเอานามช้างเผือกที่มาตายลงเอามาตั้งชื่อว่า “วัดช้างเผือก” จนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของกระแสหนึ่งของวัดช้างเผือกนี้ เล่าสืบต่อกันมาว่า มีธิดาเจ้าเมืองหนึ่งซึ่งอยู่ทางใต้เข้าใจว่าจะอยู่ทางกรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองใดไม่ปรากฏแน่ชัด ธิดาของเจ้าเมืองนี้มีนามว่า “นางเขียวค่อม” ได้มีความรักใคร่กันกับชายคนใช้ใกล้ชิด แต่ด้วยความแตกต่างกันทางชนชั้นวรรณะนั่นเอง ทำให้ความรักของธิดาสาวกับหนุ่มไม่สามารถจะเป็นไปได้ ประดุจดอกฟ้ากับบ้ายาก วณิพกหรือจะคู่ควรกับนางฟ้าได้

ด้วยชนบทรหมเนียมประเพณีดังนั้น หนทางเดียวที่จะทำให้รักของนางฟ้ากับวณิพกได้สำเร็จก็คือการพากันหนี โดยนางได้นัดแนะกันหนุ่มคนรักผู้ต่ำต้อยเตรียมช้างและข้าวของเครื่องใช้ เครื่องกินออกหนีจากเมืองในเวลากลางคืน โดยคิดจะไปตายเอาดาบหน้าด้วยอำนาจแห่งความรักทำให้นางและคนรักไม่คำนึงถึงความตาย และอันตรายใดๆ ทั้งสิ้นพากันเดินทางรอนแรมกันมาโดยรีบเร่งจนกระทั่งออกจากเมืองมาไกลมากแล้วจึงหยุดพักนอน ระยะเวลาต่อมาพอรุ่งสางเจ้าเมืองผู้เป็นบิดาพอทราบข่าวก็มีความเกรี้ยวโกรธธิดาของตนเป็นอย่างยิ่ง จึงเกณฑ์ไพร่พลออก

ติดตาม แต่ด้วยไม่ทราบธิดาสวกับชู้รักของนางหนีไปทางไหนกว่าจะจับทิศทางตามไปถูกก็เสียเวลาไปเป็นแรมเดือน จึงตามมาพบธิดาสวกับชู้รักของนางที่ป่าแห่งวัดช้างเผือกนี้เอง ด้วยความโกรธที่ธิดาของตนกระทำการเป็นที่ยอภัยศอดสูแก่ชาวประชาและบ้านเมืองอื่น เขาจึงได้สั่งประหารชีวิตธิดาสวกับชู้รักของนางเสียเมื่อหายโกรธแล้วจึงรู้สึกเสียใจยิ่งนักที่ได้กระทำการอันหนัก คือ ฆ่าบุตรของตนเอง ส่วนมารดาของนางนั้นมีความโศกเศร้าแสนทวิคูณเมื่อทราบว่าพ่อได้ฆ่าลูกของตนเองเสียแล้ว จึงได้ตกลงใจกันสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นการลบล้างบาปกรรมที่ได้กระทำต่อธิดาของตนและช้างเผือกที่แห่ขบวนนั้นมากก็เจ็บป่วยตายลงไปอีก จึงได้สร้างเจดีย์ขึ้น ๒ องค์ หนึ่งบรรจุศพธิดาและคนรักของนางไว้ด้วยกัน พร้อมทั้งเพชฌลิงจินดาเข้าไว้ในเจดีย์องค์นี้ด้วย

ภาพที่ ๗ เจดีย์ใจดีบรรจุกระดูกช้างเผือก ภาพที่ ๘ เจดีย์ใจร้ายบรรจุกระดูกนางผมหมอม

ส่วนช้างเผือกก็ได้เก็บเอากระดูกส่วนสำคัญบรรจุไว้ในเจดีย์อีกองค์หนึ่งเช่นกันซึ่งได้สร้างอุโบสถขึ้นไว้ระหว่างกลางของเจดีย์ที่บรรจุศพของธิดา และเจดีย์ที่บรรจุกระดูกของช้างเผือกและได้สร้างเจดีย์หน้าอุโบสถอีก ๒ องค์ ซึ่งปัจจุบันเจดีย์เก่าแก่ของวัดมีอยู่ ๔ องค์ บางองค์ปรักหักพังไปตามกาลเวลา เหตุที่ช้างเผือกได้มาตายที่แห่งนี้ วัดที่สร้างขึ้นจึงได้ชื่อว่า “วัดช้างเผือก” ประวัติความเป็นมาของวัดเท่าที่สืบถามมาจากปู่ย่า ตายายมาได้ ความเป็นมาดังกล่าวแล้วก็นับว่ามีประวัติความเป็นมาออกจะแปลกและลึ้นแล้วเกี่ยวกับการตายของธิดาของเจ้าเมืองทั้งสี่ซึ่งก็เป็นเรื่องแปลกอยู่

สถานที่สำคัญ

วัดช้างเผือก

ที่ตั้งของวัดช้างเผือก

วัดช้างเผือกตั้งอยู่ริมคลองบ้านป่าแดง (ด้านซ้ายมือ หากเดินทางจากตลาดเพชรบูรณ์ไปที่บ้านป่าแดง) ขึ้นอยู่กับตำบลในเมือง เขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ หนังสือสำคัญของที่ตั้งวัดคือ โฉนดเลขที่ ๐๘.๒๙

สังกัดของวัด

วัดช้างเผือกสังกัดมหานิกาย ตั้งแต่ตั้งตั้งเดิมจนถึงปัจจุบันนี้ พระประธานในพระอุโบสถวัดช้างเผือก ภายในพระอุโบสถมีพระประธานองค์ใหญ่ชื่อว่า “ปางปราบพระยาชมพูทรวงเครื่อง” เป็นปางเดียวที่มีอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ หรืออาจจะมียกย่องเดียวในประเทศไทยก็ได้ เพราะไม่เคยปรากฏว่า มีพระประธานในอุโบสถแห่งใดในจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีพระประธานแบบปางปราบพระยาชมพูทรวงเครื่องทรงเลย

นอกจากพระประธานในอุโบสถแล้วยังมีพระอันดับตั้งอยู่หน้าพระประธานอีกจำนวน ๑๒ องค์ มีทั้งเนื้อสำริดและเนื้อทองเหลือง อาทิ ปางห้ามญาติ ปางห้ามสมุทร และปางอื่นๆอยู่ในลักษณะยืนทุกองค์ ซึ่งเป็นของเก่าแก่ ฐานรองที่พระพุทธรูปยืนนั้นเป็นลักษณะบัวคว่ำบัวหงายทรงกลมทุก ๆ องค์

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระประธานและพระพุทธรูปในอุโบสถนั้นเล่ากันไว้และเป็นความจริงซึ่งคนรุ่นปัจจุบันอายุราว ๗๐ ปี ได้พูดกันว่า ใครเจ็บไข้ได้ป่วยรักษาอย่างไรก็ไม่หายจึงไปขอน้ำมนต์กับพระอุโบสถโดยเอาน้ำที่ใส่ขันถือไปจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยแล้วอธิษฐานขอความสวัสดิ์ให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บแล้วเอาน้ำเทลงไปในเศียรพระซึ่งสร้างไว้คล้ายท่อเล็กๆน้ำจะไหลผ่านองค์พระลงไปที่ขันพระพุทธรูปซึ่งมีท่อเล็กๆน้ำจะไหลออกมาแล้วเอาน้ำมนต์ไปให้ผู้เจ็บป่วยดื่มอาบและจะหายไ้จากโรคร้ายไข้เจ็บได้อย่างไม่น่าเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของอุโบสถนี้ อีกอย่างหนึ่งคือ ใครก็ตามที่วิ่งเข้าไปหยอกล้อ เช่น วิ่งไล่กันในอุโบสถนั้นไม่ได้ จะเกิดขัดแข้งขัดขาเหมือนโดนทุบตีเลยทีเดียว ต้องไปจุดธูปเทียนกราบขอขมาจึงจะหาย

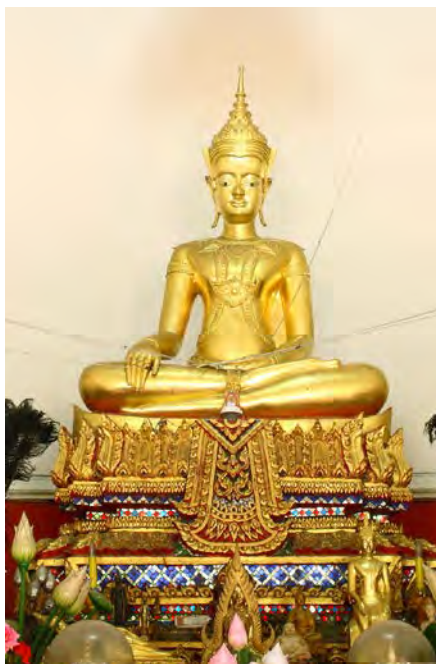
ภาพที่ ๙ อุโบสถหลังเก่าที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประทับของพระประธานองค์เดิม

ภาพที่ ๑๐ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมยอดทรงปรางค์
คาดว่าจะสร้างขึ้นพร้อมเจดีย์นางผมหมอม

ภาพที่ ๑๑ ช้างเผือกที่มาของชื่อวัด

ภาพที่ ๑๒ พระประธานสร้างเลียนแบบองค์เดิม
เป็นปางมารวิชัยแบบทรงเครื่องอิทธิพลอยุธยา

ความศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่ง คือ ด้านความคงกระพันชาตรี เคยมีคนเอาปืนไปยิงจะให้ข้ามหลังคาอุโบสถหลังนี้ แต่ปืนนั้นยิงอย่างไรก็ยิงไม่ดัง นี่คือความศักดิ์สิทธิ์ของอุโบสถหลังนี้ แม้ทุกวันนี้ถ้าท่านได้มีโอกาสเข้าไปนมัสการพระพุทธรูปในอุโบสถแห่งนี้ท่านจะเกิดความรู้สึกศรัทธาเลื่อมใสที่ อำนาจแห่งพระรัตนตรัยซึ่งเมื่อก่อนนั้นในอุโบสถเต็มไปด้วยพระพุทธรูปเล็กๆ (ที่เรียกว่า จั่ง) มากมายสักปีปสองปีปเห็นจะได้ แต่ต่อมาทางวัดเห็นว่าหากทิ้งไว้อย่างนั้นจะถูกมนุษย์มือเหี้ยวจับติดมือไปเสียหมด ก็เลยเก็บรวบรวมฝังไว้ที่หน้าพระประธานใต้พื้นพระอุโบสถ เมื่อครั้งบูรณะพื้นอุโบสถจากพื้นที่ใช้เรียงผ่านอิฐไว้เฉยๆ โดยเอาปูนซีเมนต์ฉาบให้เรียบร้อย ซึ่งเห็นเป็นปัจจุบันนี้ พระอุโบสถหลังนี้ยังอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมไม่งดงามอะไรแม้กระทั่งหลังคายังมุงด้วยสังกะสีอยู่ แม้กระนั้นก็ยังมียุทธศาสนิกชนในหมู่บ้านใกล้เคียง ไกล ไบนิมนต์ให้กุลบุตรบวชที่วัดก็คือ พระครูวิจิต พัทธธำมรงค์ (หลวงพ่อทบ) ซึ่งชาวเพชรบูรณ์ให้ความเคารพและรวมทั้งชาวต่างจังหวัดย่อมทราบได้ดี

อุโบสถนั้นคือ ในวัน ๘ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ จะมีดวงไฟสุกโพลงโตสักเท่าผลส้มโอลอยขึ้นจากพระเจดีย์องค์นี้แล้วลอยตรงไปในอุโบสถ โดยเข้าทางประตูพระอุโบสถทางทิศตะวันตก เป็นประจำไม่เคยเข้าทางประตูทิศตะวันออกเลย สักพักใหญ่ๆ ลูกไฟอันสดใสจะลอยกลับมาเข้าที่พระเจดีย์ นี้ นี่คือ ปราภาฏการณที่ใครต่อใครรุ่นปู่ย่า ตายายเห็นกันตลอดทั้งพระในวัดก็เห็น เลยพากันเรียกว่าแก้วสารพัดนึก ซึ่งปัจจุบันจะเห็นเป็นบางโอกาส

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจดีย์องค์นี้ยังมีปรากฏอีกนั่นก็คือ ใครจะเข้าไปใกล้ไม่ได้จะมีการชักขึ้นมาทันที เคยมีคนต่างถิ่นเข้าไปในวัดแล้วไปยืนปัสสาวะใกล้ๆ พระเจดีย์องค์นี้ พอเสร็จเท่านั้นเองเกิดชักดิ้น ชักงอขึ้นมาทันที ต้องมาทำพิธีขอขมาแล้วมาแก้บนกันมีอยู่ครั้งหนึ่งประมาณ ๗-๘ ปีมานี้เองมีการคัดเลือกทหารเกณฑ์กันขึ้นโดยเยี่ยมศาลาวัดแห่งนี้ทำการคัดเลือกก็เป็นธรรมดาที่พวกพ่อค้าแม่ค้าจะต้องไปขายของ มีพ่อค้าก่วยเตี๋ยเสร็จสดนำไปผูกองค์พระเจดีย์เข้า ก็เกิดอาการชักขึ้นมาทันที ต้องเดือดร้อนถึงพระภิกษุในวัดต้องไปขอขมาที่จะแก้บนให้จึงหาย

การแก้บนเมื่อมีคนทำผิดเกิดล้มเจ็บป่วยขึ้นมาเพราะไปทำผิดเกี่ยวกับพระเจดีย์องค์นี้เข้าจะมีของที่แก้บนดังนี้ ๑.หัวหมูต้มซ้ายขวา (๒หัว) ๒.บายศรีซ้ายขวา .ขนมต้มขาว โดยปลุกศาลเพียงตาขึ้นแล้วนำเครื่องสังเวยตั้งบนศาลเพียงตานั่น แล้วจุดธูปเทียน ดอกไม้ขอขมาในความผิดที่ได้ทำไปแล้วก็จะหายไป ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจดีย์นี้ที่แสดงให้เห็นปรากฏแก่ชาวบ้านนั่นเอง จึงพากันเรียกว่า “พระใจร้าย” (ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า เจดีย์ใจร้าย) ซึ่งปัจจุบันชำรุดทรุดโทรม ซึ่งทางวัดก็จะคิดจะบูรณะโดยสร้างพระเจดีย์องค์ใหม่ครอบเจดีย์องค์เก่า เพื่อรักษาไว้ซึ่งโบราณสถานไว้ (พระเจดีย์องค์นี้เคยมีคนแก่คนหนึ่งชื่อนายเขียว วัดบุญเลี้ยงขึ้นไป ปัจจุบันอายุ ๘๗ ปีแล้วไม่ปรากฏว่าแกเจ็บป่วยแต่อย่างใด)

โบราณวัตถุและโบราณสถานของวัดที่ความศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่งคือ พระเจดีย์องค์ที่บรรจุกระดูกช้างเผือกดังได้กล่าวมาข้างต้น ก็มีดวงแก้วออกมาจากเจดีย์เหมือนกัน แต่นานๆ จะเห็นครั้งหนึ่ง ความศักดิ์สิทธิ์ของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ของวัดช้างเผือกก็มีดังกล่าวนี้นี้ซึ่งเป็นด้วยแรง อธิษฐานของผู้ก่อสร้างสิ่งเหล่านั้นหรือจะเป็นด้วยพระเสื้อเมืองทรงเมืองจะสิงสถิตอยู่ ณ วัดช้างเผือก แห่งนี้เพื่อให้ปรากฏแก่ชาวประชาทั้งไทยและเทศให้เห็นว่าแผ่นดินสยามแห่งนี้เป็นดินแดนอาถรรพณ์อยู่โดยทั่วไปซึ่งรักษาเอกราชไว้ได้ถึง ๗๐๐ ปีแล้วทั้งๆ ที่ประเทศรอบบ้านเราตกเป็นเมืองขึ้นกันมาแล้วทั้งสิ้น แผ่นดินสยามจึงได้ชื่อว่าแผ่นดินอาถรรพ์ วัดช้างเผือกอาจเป็นส่วนหนึ่งแห่งแผ่นดินอาถรรพ์ของเมืองสยาม

ถนนบูรกรรมโกวิท เป็นถนนที่เริ่มที่สี่แยกไทรยาสูบไปทางทิศตะวันตกเดิมถึงสี่แยกบ้านไร่ ต่อมาสร้างต่อถึงบ้านป่าแดง ถนนสายนี้สร้างสมัยหลวงบูรกรรมโกวิท เป็นอธิบดีกรมทางหลวง ดำริในการก่อสร้างขึ้น ต่อมาจึงใช้ชื่อหลวงบูรกรรมโกวิท เป็นชื่อถนนสายนี้จนถึงปัจจุบัน

แยกโพธิ์ล้ม ได้ชื่อมาจากในอดีตมีต้นโพธิ์ใหญ่ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ริมถนนบูรกรรมโกวิททางทิศใต้ ต่อมาต้นโพธิ์ใหญ่เกิดล้มลงจากทิศใต้ไปทางทิศเหนือขวางถนนบูรกรรมโกวิท จึงได้ชื่อแยกแห่งนี้ว่า แยกโพธิ์ล้มตั้งแต่นั้นมา

คลองบ้านสะเดียง เกิดจากภูเขาป่าแดงด้านทิศตะวันออกไหลผ่านหมู่บ้านป่าแดง บ้านไร่ บ้านสะเดียง วัดช้างเผือก และผ่านตลาดเมือง ผ่านวัดมหาธาตุพระอารามหลวงไปพร้อมกับคลองแสนพระพญาโคก ที่ข้างศาลาประชาคม(เก่า) หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ (ปัจจุบัน)

คลองसान เกิดจากภูเขาป่าเลา ด้านทิศตะวันออกไหลผ่านทุ่งนาป่าเลา ไหลผ่านบ้านสะเดียง ด้านทิศเหนือ ไหลผ่านด้านข้างโรงพยาบาลเพชรบูรณ์ ไปร่วมคลองแสนพญาโคก

ภาพที่ ๑๓ คลองแสนพญาโคก(อยู่ข้างหอวัฒนธรรมนครบาล)

โรงเรียนเทศบาล ๓ (ชาญวิทยา)

เป็นโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์จัดตั้งขึ้นในสมัย ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี สถานที่เดิมเป็นสนามกีฬาจังหวัดและสถานที่จัดงานกาชาดมะขามหวานนครบาลเพชรบูรณ์ เปิดสอนตั้งแต่ระดับ ม.๑ – ม.๖

โรงเรียนวิทยานุกูลนารี

เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต ๑ เดิมเป็นโรงเรียนหญิงประจำจังหวัด เปิดสอนเฉพาะนักเรียนหญิง ตั้งแต่ ม.๑ – ม.๖ ปัจจุบัน ม.๔, ๕, ๖ เปิดรับทั้งหญิงชาย เรียนร่วมกัน

โรงเรียนเพชรพิทยาคม

เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต ๑ เดิมเป็นโรงเรียนชายประจำจังหวัด เปิดสอนเฉพาะนักเรียนชาย ตั้งแต่ ม.๑ - ม.๖ ปัจจุบัน ม.๔,๕,๖ เปิดรับทั้งชายหญิงเรียนร่วมกัน

วิทยาลัยเทคนิคเพชรบูรณ์

เป็นสถาบันการศึกษาที่สังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนตั้งแต่ระดับ ปวช. ถึง ระดับ ปวส.รับทั้งชายและหญิง

โรงพยาบาลเพชรบูรณ์

เป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข เป็นโรงพยาบาลทั่วไปมีเตียงบริการคนไข้ในและนอกในท้องถิ่นอำเภอเมืองและส่งต่อมาจากต่างอำเภอด้วย โดยให้บริการในระดับทุติยภูมิและตติยภูมิ

อุทยานวิทยาศาสตร์หนองนารี

เริ่มก่อสร้างในสมัย ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีร่วมกับนาย อรรถเดช ทองใจสด นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ แล้วเสร็จสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีค่ายิ่งอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ และพื้นที่ใกล้เคียง

คลองแม่ น้ำเก่า

เป็นแม่น้ำป่าสักเดิมไหลจากท้ายหมู่บ้านปากปู้ มาหลังศาลากลางจังหวัดแห่งใหม่หลังวิทยาลัยเทคนิค หลังโรงเรียนวิทยานุกูลนารี (ปัจจุบันตื่นเงิน)

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ประเพณีทอดผ้าป่าประจำปีวัดช้างเผือก

จะจัดขึ้นตรงกับงานประจำปีของวัด คือ วันที่ ๘ - ๑๐ มกราคม ของทุกปี ชาวบ้านจะจัดตั้งกองผ้าป่าและแห่กองผ้าป่าไปทอด ณ วัดช้างเผือกในวันงานประจำปีทั้งสามวัน

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุวัดช้างเผือก

เป็นประเพณีของชาวบ้านสะเดียง (วัดช้างเผือก,วัดทุ่งสะเดียง) พอถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ชาวบ้านจะมาร่วมกันก่อเจดีย์ทรายกันที่วัดทั้งสอง ต่อมาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยได้จัดการประกวดการก่อเจดีย์ทรายและตั้งรางวัลให้ที่ ๑,๒,๓ และชมเชยเป็นขวัญและกำลังใจและเป็นการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมที่ดีสืบกันมาถึงทุกวันนี้ รุ่งเช้าวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ มีการทำบุญตักบาตร ถวายเจดีย์ทรายในวันตรุษไทยของทุกปี นับเป็นประเพณีที่เก่าแก่ของคนไทย ที่ยังหลงเหลืออยู่ตราบนานเท่านานนี้ สมัยก่อนการก่อเจดีย์ทรายก่อกันทุกวัดโดยเฉพาะในชนบท ยังก่อกันเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ ๑๔ ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ

ภาพที่ ๑๕ ครอบครัวมาร่วมก่อเจดีย์

ประเพณีนี้เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่น่าสนใจของจังหวัดเพชรบูรณ์ จัดขึ้นช่วงเทศกาลตรุษไทย ตรงกับแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปี เป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะนำธาตุ หรืออัฐิของญาติ ที่เสียชีวิตภายในระยะ ๓ ปี มากลบธาตุ ก่อนที่จะนำมาประกอบพิธีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ บรรดาญาติจะต้องล้างทำความสะอาด นำน้ำอบน้ำหอมมาประพรมให้สะอาด ในวันงาน หลังจากถวายภัตตาหารเพลแด่ภิกษุสงฆ์ ในช่วงบ่ายจะนำทรายไปก่อเจดีย์แล้วจะประดับ ตกแต่งด้วยดอกไม้ แป้งหอม ธงสีสวยงาม จึงจะนำภาชนะบรรจุธาตุวางไว้ข้าง ๆ เจดีย์ เปิด ฝาภาชนะบรรจุธาตุพร้อมจุดธูปหนึ่งดอกปักลงไปในภาชนะบรรจุธาตุ จะเห็นว่าประเพณีก่อ เจดีย์ทรายกลบธาตุแสดงถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน ปลุกฝังความศรัทธาในขนบธรรมเนียม ประเพณี เช่น การขนทรายเข้าวัด ว่าด้วยเราเดินเข้าออกวัดทุกวัน ทรายติดเท้าเราออกมา นอกวัดเท่ากับเป็นการนำเอาของสงฆ์ออกไปด้วยโดยไม่รู้ตัว ถือว่าบาปเราควรนำทรายมาคืน วัดให้มากกว่าที่ติดเท้าเราออกไป และอีกทางหนึ่งบ่งบอกถึงทรายแต่ละเม็ดที่ก่อรวมกันเป็น เจดีย์นั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่โยงใยเครือญาติได้กลับมารวมตัวกัน และเป็นการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวอีกด้วย

ปราชญ์ชุมชน

ปราชญ์ชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่อยู่ในชุมชนปราชญ์ใน ชุมชนบ้านสะเดียงคือ นายชวน คงแท้

ประวัติพอสังเขป

นายชวน คงเกิด พ.ศ.๒๔๗๙ปัจจุบันอายุ ๗๕ ปี เกิดที่บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง (ตำบลในเมือง) อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบุตรของนายรัตน์ – นางทา คงแท้ มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาจำนวน ๑๐ คน คือ

๑. นายวร	คงแท้	๒. นายวาล	คงแท้	๓. นางบุญ	พรมเมือง
๔. นายมานะ	คงแท้	๕. นางสมนึก	มีเดช	๖. นางนก	ศีลกุล
๗. นางชิง	ตาลสุก	๘. นายชวน	คงแท้	๙. นางชั้น	ชั้นนาค
๑๐. นางชิต	ปานแดง				

นายชวน คงแท้ สมรส กับ นางเพ็ญ คงแท้ (เพชรดี) มีบุตร 4 คน

๑. นางเพ็ญศรี สุทระ อาชีพรับราชการครู
๒. นายสมชาย คงแท้ อาชีพพนักงาน ส.ก.ต. ของ ธกส.
๓. นางสาวร้อย คำพุ่ม อาชีพรับราชการประกันสังคมจังหวัดเพชรบูรณ์
๔. นายสุขประเสริฐคงแท้ อาชีพพนักงานบริษัท IRPU จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายชวน คงแท้ มีอาชีพทำนา ว่างจากทำนาก็ทำจักสาน ส่วนใหญ่สานเครื่องมือจับสัตว์น้ำ และเครื่องใช้ เช่น

๑. ไซดักปลา
๒. ลอบดักปลา
๓. อีจู้ดักปลาไหล
๔. อีจู้ดักปลาชิว
๕. ลันดักปลาไหล
๖. พูดักปลาใช้เฉพาะที่น้ำไหลแรงๆ
๗. อีแอบดักปลา
๘. ตะกร้าใส่ของทั่วไป
๙. ตะเหลวสำหรับหาบกล้าข้าว
๑๐. เียงสำหรับใส่ของจำนวนมาก
๑๑. ขะม่อ่งสำหรับใส่ปลา

ภาพที่ ๑๖ งานจักสานสำหรับจับสัตว์น้ำของชาวชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

งานจักสานของนายชวน คงแท้ ไม่เคยได้รับการฝึกหรือเรียนกับใคร แต่นายชวนอาศัยครูพักลักจำ อยากสานอะไรก็ไปซื้อหรือขอยืมมาเป็นต้นแบบ แล้วก็ทดลองสานตามแบบนั้นๆ ทดลองบ่อยๆ ก็สานได้ทุกประเภท ดังกล่าวข้างต้นถือว่านายชวน คงแท้ เป็นผู้มีภูมิปัญญาที่เฉลียวฉลาดมากสมเป็นปราชญ์ชุมชนอย่างยิ่ง

ภาพที่ ๑๗ ประโยชน์ใช้สอยของเครื่องจักสาน

การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรม กลุ่มวัดทุ่งสะเดียง

(ชุมชนที่ ๒ - ๓)

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

๑. นางสาวท	ภาสประหาส	ประธานกลุ่ม
๒. นายจำเนียร	ภาสประหาส	รองประธาน
๓. นางจิว ⁺	ทองมา	สมาชิกช่วยวิจัย
๔. นางประเวียน	คงแท้	สมาชิกช่วยวิจัย
๕. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว	สมาชิกช่วยวิจัย
๖. นางเกษียร	ลอประสิทธิ์	ผู้ประสานงาน

วิทยากร

๑. นางพร	วระเดชะ
๒. นางจิว ⁺	ทองมา
๓. นางพิน	คงแท้
๔. นางศรีเมือง	ศิลกุล
๕. นายสุรศักดิ์	พงษ์สิทธิ์ศักดิ์
๖. นายสมคิด	มั่งมี
๗. นายแย้ม	ทองใบ
๘. นายสนั่น	พรหมประเสริฐ
๙. นายบรรจง	ทองจันทร์
๑๐. นางแก้ว	เอี่ยมศรี
๑๑. นายทองสุข	ขุนแก้ว
๑๒. นางทา	คงแท้
๑๓. นายเสริม	ขุนแก้ว
๑๔. นายสมชาย	เผือกตระกูลชัย
๑๕. นายไพรัตน์	อำศรีเวียง
๑๖. นายไพฑูรย์	จันทร์เที่ยง
๑๗. นายเฉลิม	พรหมบุญ
๑๘. นายอภิชาติ	ปิ่นขาว
๑๙. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว
๒๐. นางเกษียร	ลอประสิทธิ์

ประวัติของบ้านสะเดียง

บ้านสะเดียงอยู่ในชุมชนวัดทุ่งสะเดียงแบ่งตามเขตการปกครองของสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย ชุมชนที่๒และชุมชนที่ ๓ ทั้งสองชุมชนนี้แต่เดิมมีชื่อเรียกว่า สะ-ดี-ยง (เสดียง) บ้านสะเดียงเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมาช้านานกว่า ๗๐๐ ปี พร้อมๆ กับประวัติศาสตร์สุโขทัยประชาชนอพยพมาจากทางเหนือ คือ อำเภอวังโป่ง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และบ้านคลองศาลา

สมัยสุโขทัย ในครั้งที่พม่ายกทัพมาตีเมืองพิษณุโลก ประชาชนจึงได้ถอยร่นมาอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก มาถึงอำเภอวังทองและถอยร่นมาเรื่อยๆ จนถึงบ้านท่าพล นางั่ว ป่าเลาและมาถึงบ้านสะเดียง

สาเหตุที่ชื่อสะเดียง เพราะสมัยโบราณ คนจะนำหวายมาถักเป็นเกลียว หรือนำไม้รวกมาทำราวตากผ้าจีวร สบง อังสะ และเสื้อผ้าที่ตนเองสวมใส่ เป็นทำนองว่า การทำราวผ้าด้วยไม้รวกและหวาย ก็คือเขตแดนของแต่ละบ้าน บ้านสะเดียงมีป่าไม้ใหญ่มาก เช่น ไม้แดง ตะเคียน เต็งรัง มีสัตว์ป่ามาอาศัยอยู่มากมาย เช่น เสือ ช้าง อีเห็น มีทางเดินกว้างประมาณ ๒ เมตร เป็นทางเดินของม้า ทางเดินเท้าในสมัยก่อนก็คือถนนบูรกรรมโกวิท ทางเดินที่มีทั้งป่าที่ทั้งสองข้างทาง มีทั้งดินโคลน ต่อมาแขวงการทางได้ขยายถนนให้กว้างประมาณ ๓ เมตร ไรยลูกรังเป็นทางเดินจากสี่แยกไร่ยาสูบนถนนถึงป่าแดง เรียกว่า ถนนบูรกรรมโกวิท เพื่อระลึกถึงหลวงบูรกรรมโกวิท

(ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ นายเฉลิม พรหมบุญ อายุ ๙๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๕๖-๑๕๗ถนนบูรกรรมโกวิท อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์)

อาชีพของประชาชนในชุมชน คือ การทำเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ ทำสวน หาปลา ปลุกผัก ยาสูบ ข้าวโพด เนื่องจากชาวบ้านสะเดียงเป็นคนอารมณ์สนุกสนานรื่นเริง แม้แต่การเก็บผักก็ยังมีเพลงร้องกัน คือ

มักเอ๋ยมักพิก ลูกไหนมันหนัก ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ยายเก็บที่ บ้านไหนใครมี เอามาแบ่งกันเอ๋ย

บ้านสะเดียงอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชผักสวนครัว พอลูกไหนแก่ยาก็จะเก็บไปให้หลาน ยายก็จะเก็บเอาไปกิน แสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เมื่อปลุกผัก ทำไร่ ทำนา ทำสวน ได้มากๆ ก็จะนำมาแลกกันโดยไม่ต้องจ่ายให้เปลือกสตางค์ ก็มีเพลงร้องกันในหมู่บ้านดังนี้

มาเด้อฮีนาง มาเอาปลาอย่างไปแลกผักพริก ไปแลกผักแพง แลกกระเทียม หอมแบ่ง บ้านไหนจะต้มจะแกง ก็เอาไปแลกกันเด้อ

คนสมัยโบราณ เป็นคนประหยัด ไม่ต้องจ่าย แต่นำเอาอาหารที่ตนเองมีมาก ๆ ไปแลกกับคนต่างบ้าน สร้างความรักความสามัคคีกลมเกลียวกันและฝึกหลักเศรษฐกิจพอเพียงมานานแล้ว สมัยก่อนคนในตลาดไม่ได้ทำนาทำไร่เพราะย้ายมาจากต่างจังหวัด ส่วนมากเป็นคนในเมือง ชื่อคุณยายแป้ง แสงวิจิตร ซึ่งเป็นแม่ของคุณยายกี นวลทูล แม่ของศึกษาเต็ง แสงวิจิตร แม่ของหมอกาวนำผักหมีมาแลกข้าวสารกับคนบ้านสะเดียง ยายแป้งเป็นคนปากหวานจะหาบหมีมาก็จะร้องด้วยเสียงเพราะว่า ผัดก้วยเตี่ยวร้อน ๆ อร่อย ๆ มาแล้วจ้ะ เอามาแลกกับข้าวสารนะจ๊ะ ชาวบ้านสะเดียงก็จะคอยคุณยายแป้งเพราะก้วยเตี่ยวของคุณยายมีรสอร่อย การแลกข้าวสารหนึ่งทะนานต่อก้วยเตี่ยวหนึ่งถ้วยตราไก่ คุณยายก็จะเดินจากตลาดมาถึงบ้านสะเดียง บางครั้งคุณยายแป้งก็จะหาบก้วยเตี่ยวไปแลกถึงบ้านป่าแดงซึ่งเดินทางเท้าประมาณ ๘ กิโลเมตรรวมไปกลับประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ลูกของคุณยายแป้งได้รับราชการทุกคน

(วิทยากรนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี บ้านเลขที่ ๔/๑ ถนนเด่นพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งรับประทานผัดก้วยเตี่ยวคุณยายแป้งเป็นประจำ ชาวบ้านสะเดียงส่วนใหญ่ ทำนามีข้าวกันมาก)

สถานที่สำคัญของชุมชนชาวบ้านสะเดียง

๑. วัดทุ่งสะเดียง
๒. โรงเรียนบ้านสะเดียง
๓. ตลาดบ้านสะเดียง
๔. ถนนนบุรกรรมโกวิท
๕. สี่แยกบ้านหมอกาว
๖. โรงเรียนสำราญราษฎร์วิทยา
๗. แยกสะเดียง

สิ่งของสำคัญ

- เรือยาวเทพทุ่งทอง
- เรือยาวธิดานาคราช
- เรือยาวแม่หาดทอง
- เรือยาวแม่ทองศรี

วัฒนธรรมสำคัญ

- วงดนตรีพื้นบ้านตึบแก่ง

ทอดผ้าป่าประจำปี วัดทุ่งสะเดียง

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ วัดทุ่งสะเดียง

ภาษาสะเดียง

สถานที่สำคัญ

วัดทุ่งสะเดียง

ประวัติวัดทุ่งสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

นายไผ่ล้อย อำศรีเวียง ได้เล่าถึงประวัติของวัดทุ่งสะเดียงว่า วัดทุ่งสะเดียงตั้งอยู่เลขที่ ๗๑๙ บ้านสะเดียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ วัดทุ่งสะเดียงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๓๒๓ เดิมบริเวณนี้เป็นป่าพง ป่าไผ่ ชาวบ้านมาตั้งหลักประกอบอาชีพปลูกยาสูบและได้จัดสร้างขึ้นมา ต่อมาพื้นที่ได้เปลี่ยนเป็นทุ่งนา วัดจึงได้ชื่อว่าวัดทุ่งสะเดียง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา รว พ.ศ. ๒๔๕๖ เรียกชื่อว่าวัดทุ่งสะเดียง

ถึง พ.ศ.๒๔๕๑ พระยาเทพาธิบดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลเพชรบูรณ์ ได้มาจัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยขึ้น บนพื้นที่ของพระยาเทพาธิบดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลเพชรบูรณ์ มีพระสงฆ์ช่วยสอนหนังสือ เรียกชื่อว่า โรงเรียนเทพานฤมิตรทางวัดได้สอน พระปริยัติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๑๘ ครั้นถึง พ.ศ.๒๔๕๙ ทางราชการจึงได้จัดตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้น เรียกว่าโรงเรียนวัดทุ่ง สะเดียง ได้ย้ายโรงเรียนเทพานฤมิตรออกนอกวัดแล้วและตั้งแต่นั้น ปัจจุบันนี้คือโรงเรียนวัดทุ่งสะเดียง

รายนามเจ้าอาวาสวัดทุ่งสะเดียง

๑. พระอธิการกล้า
๒. พระอธิการอิม
๓. พระอธิการห้วน
๔. พระอธิการเรือง
๕. พระอธิการเพ็ง
๖. พระครูวินิต ศิลป์ (หลวงพ่อสุนิต) ถึง พ.ศ.๒๔๙๘
๗. พระครูวิศาลพัชรกิจ (หลวงพ่อเชื้อม) ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๘-๒๕๔๓
๘. พระอาจารย์จำปี ขันติพิโล รักษาการตำแหน่งเจ้าอาวาส
๙. พระอาจารย์นิพนธ์ ปัญญาวิโร รักษาการแทน ๒๕๔๓
๑๐. พระอาจารย์นิพนธ์ ปัญญาวิโร ดำรงตำแหน่งต่อตั้งแต่ ๒๖ ธันวาคม

๒๕๔๓

๑๑. พระอธิการสถิต พัทธเขต

ผู้สร้างวัดครั้งแรกคือหลวงปู่ทวดกล้า ต่อมาพระครูวิศาลพัชรกิจ เห็นว่าวัดคับแคบ จึงได้ปรึกษากับชาวบ้านขอซื้อที่ดินจาก พ.ต.สุนทร จาริยาพาณิชย์ เจ้าของที่ดิน ต่อมาได้รับการบริจาคจากนางนวล จันทรเที่ยง และได้มีพระสงฆ์มากขึ้น ชาวบ้านจึงได้ประชุมกัน เพื่อที่จะขยายวัดให้กว้างขึ้นอีกโดยการขอซื้อที่ดินของนางหนูแก้ว ศรีภูมิ

(โดยนางสมร ศรีตันทิพย์ เป็นทนายท뢰ครองอยู่ ๗ ไร่ ขายให้ ๖ ไร่ คิดเงินเพียง ๕ ไร่ บริจาคให้วัด ๑ ไร่ ในการซื้อที่ ๕ ไร่ ชาวบ้านได้ออกเงินช่วยกันซื้อมีเนื้อที่ ๒๒ ไร่ ๓ งาน ๓๕.๕ วา

วิทยากรนายเทพ พรหมบุญ อายุ ๙๓ ปี บ้านเลขที่ ๑ ถนนเด่นพัฒนา (เสียชีวิต) ได้บอกเล่าให้นายไพฑูริย์ อำศรีเวียงทราบ

ภาพที่ ๑๔ พระประธานวัดทุ่งสะเดียง ภาพที่ ๑๕ วัดทุ่งสะเดียง

ประวัติโรงเรียนบ้านสะเดียง

โรงเรียนบ้านสะเดียง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยพันโทพระยาเทพาธิบดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลเพชรบูรณ์ โดยการเรียไกรจากประชาชน ตั้งอยู่ใน ณ ศาลาวัดทุ่งสะเดียง

พ.ศ. ๒๔๘๒ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้เงินงบประมาณสร้างโรงเรียนถาวรขึ้น แยกจากวัดทุ่งสะเดียง มาสร้างในที่เอกเทศห่างจากวัดทุ่งสะเดียง ประมาณ ๑๕๐ เมตร โดยได้รับบริจาคที่ดินจาก

๑. นายประเสริฐ จันทนา

๒. นายปลื้ม บุญไม่เศร้า

๓. นายเชียง ผินนารี

รวมเป็นที่นา ๗ ไร่ ๒งาน ๗๘ ตารางวา โรงเรียนสร้างตามแบบ ป.๑ ของกระทรวงศึกษาธิการ กว้าง ๙ เมตร ยาว ๒๗ เมตร เสาไม้เต็งรัง พื้นกระดานสังกะสีขนาด ๓ ห้องเรียน ครั้นเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๔๘๖ ได้เกิดเพลิงไหม้โรงเรียนเสียหายมาก ไม่อาจใช้เป็นทีเรียนได้ จึงอาศัยวัดทุ่ง สะเดียงเป็นที่เรียน

วันที่ ๖ มกราคม ๒๔๙๗ จึงได้งบประมาณสร้างอาคารใหม่ในที่เดิม และโรงเรียนก็ได้เจริญมาโดยตลอด

ชื่อโรงเรียนสะเดียง

พ.ศ. ๒๔๕๐- ๒๔๖๐ ชื่อโรงเรียนเทพานฤมิตร

พ.ศ. ๒๔๖๐- ๒๕๐๐ ชื่อโรงเรียนสะเดียงวิทยาคาร (วัดทุ่ง)

พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๐ ชื่อโรงเรียนบ้านสะเดียง (สะเดียงวิทยาคาร)

พ.ศ. ๒๕๑๐ - ปัจจุบันชื่อโรงเรียนบ้านสะเดียง

วิทยากรนายสมชาย เพือกตระกูลชัย ผู้อำนวยการ.ร.ร.บ้านสะเดียงชุมชน ๓ สะเดียงพัฒนา (ชื่อเดิม บ้านเสดียง)

ตลาดสะเดียง

ตลาดสะเดียงเป็นที่ที่ชาวบ้านสะเดียงนำผลิตผลทางการเกษตร มาวางขาย บริเวณสี่แยกสะเดียง ขายยาวไปตามถนนบูรกรรมโกวิทเท่านั้นจะขายเฉพาะช่วงเช้าพอสายก็กลับบ้าน ผลิตผลทางการเกษตรมีผักสดผลไม้ตามฤดูกาล นอกจากจะมีชาวสะเดียงก็จะมีบ้านไร่ บ้านพลา ที่มีของขายไม่มากก็จะมาวางขายกันที่นี่ ไม่อยากเสียเวลาเข้าไปในเมือง นอกจากสินค้าเกษตรก็จะมีอาหารพื้นเมือง ขายเป็นประจำคือ ทอดมันหัวปลี ผัดหมี่ ขนมครก ขนมผักบัว ขนมลูกโดน ขนมไข่เหี้ย ต่อมาก็มีการทำกับข้าวพื้นเมือง แกงบอน แกงซี่เหล็ก ข้าวเหนียวหนึ่งมาขาย จะขายแต่ช่วงเช้า

ต่อมานายเฉลิม พรหมบุญ ได้รื้อห้องแถวลง มีที่ว่างเกิดขึ้น ชาวบ้านที่ขายของอยู่เดิม มีจำนวนมากขึ้น ก็เข้าไปขายในที่ว่างทั้งเศษผัก เศษใบตอง เต็มไปหมด เจ้าของไม่ได้เก็บค่าเช่าที่

นายจำเนียร ปฏิเวศวรณกิจ ในขณะนั้นดำรงตำแหน่ง นายอำเภอเมืองเพชรบูรณ์มา เห็น แนะนำให้เก็บค่าเช่าที่ขาย แล้วนำเอาเงินมาจ้างคนเก็บกวาด จากที่มีการเก็บค่าเช่าที่จำหน่ายก็มีการขยายเวลา จากเข้ามาเป็นตอนบ่าย และเย็นขึ้น มีสินค้าจำหน่ายเพิ่มขึ้นอีกมากมาย มีทั้ง เนื้อวัวสด เนื้อหมูสด ปลาสด ปลาแห้ง ผักสด ผลไม้ อาหารจำพวกกับข้าวมีให้

เลือกหลายชนิด จำนวนคนขายก็มากขึ้น ตอนเช้าจะขายกันทั้งถนนทางเข้าวัดทุ่งและถนนเข้าหมู่บ้าน ช่วงเย็นจะมีแต่ในตลาดและสองข้างถนนวัดทุ่งเท่านั้น

ชุมชนที่ 2 คลองสานพัฒนา ชื่อเดิมว่าบ้านสะเดียง เหตุที่ตั้งชื่อ ชุมชนว่าคลองสาน เพราะตั้งบ้านเรือนอยู่ตามคลองสาน

คลองสาน มาจาก คลองบ้านป่าเลาไปถึงวัดโพธิ์เงิน

ถนนแยกหมอกาว แต่ก่อนเรียกว่า ซอยครูหลงมา ซึ่งเป็นถนนที่ท่านชัชวาล ชมปรีดา มาขอให้น้องเขยชื่อครูหลงมาให้บริจาคที่ดินทำถนน ชาวบ้านเลยเรียกกันว่าซอยครูหลงมา

ต่อมา ร.ต.อ.กิติ แสงวิจิตรประชา (หมอกาว) มาแต่งงานกับนางแสดมปี คำภักดี หมอกาวเป็นตำรวจแต่เป็นหมอ จะติดป้ายไว้ปากซอย และเขียนว่า “ซอยเข้าบ้านหมอกาว” คนมารักษาบ่อยๆ เข้า ซอยครูหลงมาเลยหายไปและเปลี่ยนมาเป็นซอยบ้านหมอกาว จนทุกวันนี้

ถนนบูรกรรมโกวิท

เดิมชื่อว่าถนนสะเดียง สะเดียงแปลว่า ราวตากผ้า ต่อมาในสมัยสงครามโลก ชุนบูรกรรมโกวิทเป็นผู้สร้างเพื่อที่จะนำทหารไปที่ป่าแดง เริ่มต้นจากถนนสามัคคีชัยจนถึงบ้านป่าแดง แต่เมื่อถึงหน้าสงกรานต์ ท่าน ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์อดีตนายกเทศมนตรีเมือง ท่านได้กรุณาให้ถนนบูรกรรมโกวิทเป็นถนนข้าวโพด เหตุที่ให้เป็นถนนข้าวโพดเพื่อให้คนมาเล่นน้ำสงกรานต์ในสายเดียวกัน ดูแลสะดวก ถนนสายนี้ สามารถ แยกได้หลายสาย และหลายซอย

ประวัติโรงเรียนสำราญราษฎร์วิทยา

ร.ร.สำราญราษฎร์วิทยา เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ณ บ้านเลขที่ ๑๒๒ ถนนบูรกรรมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ โดยมีนางสำราญ ทวีทรัพย์ ข้าราชการครู มีความเห็นว่า ร.ร.เด็กก่อนวัยเรียนในสมัยนั้นไม่มี นางสำราญได้สอนเด็กก่อนเกณฑ์ ๗ ขวบ โดยเริ่ม ๑ ห้องเรียนก่อน ค่าเล่าเรียนเดือนละ ๕ บาทมีนักเรียน ๓๕ คน ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๒ นางสำราญ ทวีทรัพย์ ก็ได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงเรียนได้ ท่านได้เป็นครูใหญ่เองและตั้งชื่อว่าโรงเรียนสำราญราษฎร์วิทยา ชื่อย่อว่า “ส.ว.” เป็นโรงเรียนประเภทประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และโรงเรียนได้ผ่านการประเมิน (ภายนอก) มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๑

(บอกเล่าโดย นายสุรศักดิ์ พงษ์สิทธิศักดิ์บ้านเลขที่ ๑๒๒ ถนนบูรกรรมโกวิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีสำคัญของชุมชนวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

ประเพณีการแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสีแสดงความรักของชาวบ้านสะเดียง

การเกี่ยวพาราสีแสดงความรักของชาวบ้านสะเดียง คนชุมชน ๒-๓มีความรักกันโดยฝ่ายหญิงจะตำข้าว ฝ่ายชายจะมาช่วยตำ หญิงสาวจะกวาดข้าวในक्रमอง ตำไปฝ่ายชายก็จะเกี่ยวพาราสีโดยพูดเป็นเชิงเปรียบเทียบกับว่า “พี่รักเจ้าเหมือนปลารักน้ำ หรือชมว่า หน้าเธอขาวเหมือนไข่มุก” สาวก็จะเอียงอาย

นอกจากนี้ในช่วงตรุษสงกรานต์จะมีการร่ววงหญิงก็จะใช้ลานบ้านเป็นที่ร่ววงสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้า ใช้พื้นก่อไฟไว้กึ่งกลางแล้วร่ววงกองไฟ รำไปก็พูดคุยกันไปหนุ่มสาวบางคู่เกิดความรักกันจนได้แต่งงานกันเช่นคู่ของนางแสดมปีและหมอกาวเป็นต้น

นอกจากการตำข้าวและการร่ววงหน้าตรุษสงกรานต์แล้วหนุ่มสาวจะพบรักกันในโอกาสอื่นๆ เช่นการลงแขก ดำนา เกี่ยวข้าว ในสมัยโบราณชาวบ้านสะเดียงไม่ต้องจ้างกันด้วยเงิน เช่นบ้านนาย ก.มาช่วยบ้านนาย ข.ดำนา ๒ คน เมื่อบ้านนาย ก.ดำนา นาย ข.ก็จะส่งคนมาช่วย ๒ คน และวิธีนี้ทำกันทั้งหมู่บ้านเรียกว่าเป็นการเอาแรงกันหรือการลงแขก ทำให้ไม่เปลืองค่าใช้จ่าย ทำให้หนุ่มสาวพบรักกัน เกิดความสามัคคีกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

งานประเพณีของชุมชน เช่นงานทอดกฐินสามัคคี วันเข้าพรรษา งานเทศน์มหาชาติ งานบวชนาค เมื่อบ้านใครบวชลูกจะมีลิเก หนึ่งมาฉลองสาวหนุ่มก็จะถือโอกาสมาพบพูดคุยกัน ในช่วงเวลามาดูหนังดูลิเก และสำหรับประเพณีบวชนาคจะการเล่นเพลงฉ่อย เพลงแห่นาค ซึ่งเป็นการเล่นเพลงปฏิพากษ์ (เกี่ยวพาราสีกัน)ทำให้เกิดความสนุกสนานและพบรักกันแต่งงานกัน

(วิทยากร นางแสดมปี แสงวิจิตรประชา อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๘ ต.ในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

นอกจากนี้แล้วคนบ้านสะเดียงก็มีการเกี่ยวพาราสีกันในรูปแบบการละเล่นเช่น

ในสมัยก่อนหนุ่มสาวนิยมกินหมาก แต่ในหมู่บ้านสะเดียงไม่ค่อยปลูกกันมากนัก จะต้องพากันไปเก็บพลู ที่โนนธง บ้านป่าแดง หนุ่มสาวจะช่วยกันไปเก็บ โดยใช้ตระกร้าหิ้วๆ เรียกว่า ตะเหลว โดยหญิงจะถือตะเหลว ชายก็จะเก็บช่วยกันไปด้วย มีเพลงที่คุ้นเคยยบท รวระตะระได้ร้องให้ฟังคือ

เพลงขึ้นโนนไปเก็บพลู (เกี่ยวกับความรัก)

ขึ้นโนนลงโนน ตีตะโพนไปเก็บพลู ใบพลูดูเหลืองอร่าม ใบพลูดูเหลืองอร่าม สองคนช่วยกันหาบตะเหลวพลู เก็บไปเก็บมา ก็ไปเจอรูปรู เอามือจิกดูไปเจอเอางูใหญ่ เจ้าภูตักกะใจก็เลยไถ่ลวงรู

เพลงนี้นอกจากจะร้องกันช่วงไปเก็บพลูแล้วให้เล่นกันสนุกสนาน ในหน้าตรุษสงกรานต์ , หน้ากฐิน , หน้าผ้าป่า และหนุ่มสาวร่ววง นางสาวท นางสาวสมจิตต์ได้นำเพลงนี้ไปแสดงแข่งขันในงานสงกรานต์ของเทศบาลได้รับรางวัลที่ 3 (แข่งขัน 17 ชุมชน)

คนบ้านสะเดียงเป็นคนมีอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริง ชอบร้องรำทำเพลง เพราะมีพ่อเพลง แม่เพลงหลายคนอยู่ในหมู่บ้าน รักกันก็ใช้เพลง ว่าเสียดสีกันก็ใช้เพลง (เพลงลิงลม) (เพลงขึ้นโนน) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เช่น เพลงเก็บผักผัก มีอะไรก็แบ่งปันกัน รักกันสามัคคีกัน คนบ้านสะเดียงสมัยโบราณ ไม่ต้องเปลืองเงินไปซื้อกับข้าว ไม่มีอะไรก็จะเอามาแลกกัน เช่น ไม่มีพริกก็เอาข้าวไปแลกพริก (มีเพลงแลกของ) หน้าฝนมีสิ่งออกก็จะร้องเพลงนางอึ่ง เสรีจากไถนาแล้ว หน้าฝนมีหน่อไม้ก็จะสะสมหน่อไม้ทำเป็นหน่อไม้ดองไว้กินนานๆ ก็มีเพลง ขูดหน่อไม้ เช่น

พ่อตาจักตอก ตัดกระบอง ไปขูดหน่อไม้

เพลงของชาวสะเดียงที่ร้องส่วนมากก็จะเป็นเรื่องทำอยู่ทำกิน เช่น เพลงนางไซ นางดั่งหรือ เลียนชีวิตธรรมชาติของสัตว์ที่อยู่ใกล้ชิด ตัวอย่างเช่น การเล่นนางลิง

เพลงเข้านางลิง

เข้านางลิง ลิงเอ๋ยลิงลม มาอมข้าวพอง เด็กน้อยทั้ง 2 มาตัดดอกจิก เกาหัวเกาหาง ยึก ยัก พญานกพริก พญานกเขา เล่นเบี้ยเสียเหล้า นะเจ้าลิงลม ขนมห่ม ถั่วพู ไข่แก้วหน้าหนู เล่นซู้ชาววัง เต๊ะสี่ข้างเมียหัก ตักน้ำกินเอง หุงข้าวกินเองตามบทตามเพลงไม่เคยง้อใคร

ภาพที่ ๒๐ การเล่นเกมของชาวบ้าน เตรียมเครื่องค้าย

ภาพที่ ๒๑ ร้องเพลงเชิญเจ้าและผีมาเข้าร่างทรง ภาพที่ ๒๒ ผีเข้าแล้วลุกขึ้นรำอย่างสนุกสนาน

วัฒนธรรมประเพณี เช่น แห่นาค ในประเพณีการบวชนาคก็จะร้องเพลงแห่นาคกันอย่างสนุกสนาน

การเกี่ยวพาราสีในสมัยก่อนนั้นผู้หญิงและผู้ชายหาโอกาสพบกันยาก นอกจากวันพระ วันเทศกาลและงานบุญต่างๆ ดังนั้นเรื่องรักใคร่กันนั้นจึงไม่ค่อยมี ส่วนมากพ่อและแม่มักจับแต่งงานกัน โดยประเพณีการแต่งงานฝ่ายชายจะเป็นผู้ทาบทาม ฝ่ายพ่อแม่ผู้หญิงที่พ่อแม่ฝ่ายชายถูกใจซึ่งการสู่ขอในสมัยก่อนขอกันอย่างแพงก็ ๔๐ บาท ถ้าไม่มีเงิน ๔๐ บาทก็ไม่เรียกสู่ขอและขันหมากนี้ต้องมีโต๊ะ โตก ขันโตกต้องมีใบเงินใบทอง ถั่ว งา เพื่อไปหว่านทำกิจจะได้อุดมสมบูรณ์และหลังจากสู่ขอก็จะหาฤกษ์แต่งงานส่วนมากจะถือว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันดีแต่แล้วแต่บุคคล

ในการแต่งงานมักนิมนต์พระมา ๙ รูปให้คู่บ่าวสาวตักบาตรเช้า ถ้าผู้หญิงจับเหนือทัพพีก็มีอำนาจมากกว่าผัว หลังจากพิธีสงฆ์แล้วฝ่ายชายจะแห่ขันหมากมาโดยมีขันหมากเอก โท ตริ และขันหมากรองใส่ขนม ขันหมากเอกหรือขันหมากต้นใส่สินสอดมาให้ฝ่ายหญิง จากนั้นจะมีพิธีสู่ขวัญและผูกแขนให้สินให้พรกับคู่บ่าวสาว แล้วส่งตัวเข้าหอ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูลนายเปลี่ยน สีสังข์ อายุ ๘๖ ปี ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ นายเปลี่ยน แก้วสว่าง อายุ ๘๔ ปี ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว สาวหนุ่มสมัยโบราณของชาวบ้านสะเดียง แต่ก่อนหนุ่มสาวจะคุยกัน พบหน้ากัน เกี่ยวพาราสีกัน ก็ต้องเจอกันที่งานต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น การดำข้าว งานตรุษสงกรานต์ งานเข้าพรรษา ออกพรรษา เมื่อชายหญิงบอกรักกันแล้ว

ชายก็จะบอกให้พ่อแม่ไปสุขอสาว ญาติฝ่ายหญิงจะต้องสืบดูประวัติก่อนว่าชายนั้นมีความประพฤติดีหรือไม่ ถ้าดี ก็พร้อมการหมั้น ๆ แล้วก็ให้ไปดูฤกษ์ยามวันแต่งงาน

วันแต่งงาน ฝ่ายชายจะแห่ขันหมาก มามี ๓ ขัน มีขันหมากเอก ขันหมากรองมี ๒ ขัน ขันหมากเอกจะมีหมากพลู เอาผ้าปิดขัน เอาผ้ารัด ขันหมากรองใส่เงินสินสอด ถั่ว งา ข้าวเปลือก ใบเงินใบทอง ใบนาค ใบสวาท รูป เทียน ผ้าไหว้ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย

ขบวน ขันหมากจะมีเถาขนม เมื่อเจ้าบ่าวถึงบ้านเจ้าสาว จะร้องรำทำเพลงกัน อย่างสนุกสนาน เมื่อแห่ไปถึงจะเจอการกั้นประตู จะมีประตูแก้ว ประตูเงิน ประตูทอง ฝ่ายเจ้าบ่าวจะถามฝ่ายเจ้าสาวว่าประตูอะไร เจ้าสาวตอบว่าประตูเงิน เจ้าบาวก็จ่ายเงิน ประตูเงินและประตูแก้วจ่ายเงินมาก ฝ่ายเจ้าสาวรับขันหมาก ฝ่ายเจ้าสาวจะนับสินสอดว่าครบหรือไม่ เมื่อครบแล้ว พ่อเจ้าสาวจะมอบเงินให้แม่แบกเอาไปเก็บไว้ในเรือนและทำพิธีผูกข้อต่อแขน วิธีผูกที่นอนจะต้องเลือกสามีภรรยาที่รักกัน ผัวเดียวเมียเดียว อยู่กันอย่างมีความสุข ราบรื่น อยู่กันจนแก่เฒ่า

ภาพที่ ๒๓ ขบวนแห่ขันหมาก

ภาพที่ ๒๔ การกั้นประตูเงิน

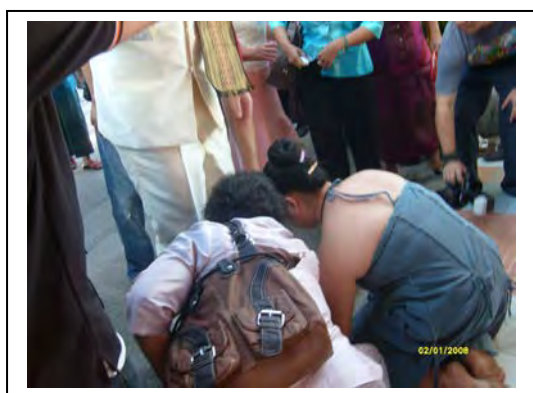
ภาพที่ ๒๕ การกั้นประตูทอง

ภาพที่ ๒๖ ขนมชั้นหมากจัดเป็นคู่

ภาพที่ ๒๗เตรียมล้างเท้าให้เจ้าบ่าว

ภาพที่ ๒๘ ล้างเท้าเจ้าบ่าว

ภาพที่ ๒๙ เจ้าบ่าวสรวมของหมั้นให้เจ้าสาว

การปลูกเรือนหอ

สมัยก่อนไม่ปลูกบ้านมีมาก เพราะหมู่บ้านสะเดียง 2 ฟากถนนมีแต่ป่าไม้ใหญ่ ตัดปลูกเรือนหอได้ ฝ่ายชายจะต้องปลูกเรือนหอก่อนแต่งงาน และจะต้องปลูกเรือนหอที่บ้านฝ่ายหญิง

ประเพณีการเกิด

ความเชื่อเกี่ยวกับคนท้อง

ห้ามผิวปากบนเรือน

คนท้องห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

ห้ามไปดูคนชกต่อยกัน

ห้ามนั่งคาประตูกนโบราณเขาว่าไม่ดี สากครกตำแล้วให้เอาออกจากกันแล้วเอาไปล้างเสีย ถ้าไม่ล้างคนโบราณว่าลูกออกมาไม่สวยเวลาท้องนี้ให้ชำนาญในการตำข้าว ท้องจะได้หลวมจะได้คลอดลูกง่าย

ห้ามไม่ให้ข้ามคราด เชือกวัว เชือกควายถ้าจะข้ามให้เหยียบ

ห้ามเดินเหินจะเจ็บท้องเดือน

ห้ามอาบน้ำคำจะเจ็บน้ำคร่ำ

ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ เช่นห้ามไปงานศพ เพราะจะทำให้คนตายเข้าท้อง

ห้ามนั่งคาประตู่ เพราะจะทำให้ออกลูกไม่ได้ ห้ามกินกล้วยเผด เพราะกลัวมีลูกเผด ห้ามข้ามเชือก เพราะกลัวสะดุดเชือกล้ม ห้ามอาบน้ำกลางคืน เพราะทำให้ปวดน้ำคร่ำการคลอดของผู้หญิงจะอยู่ในการดูแลของหมอตำแยจะมีขบวนการดังนี้คือ

๑.การทำคลอดของหมอตำแย หมอจะเป็นชาวบ้านส่วนมากจะเป็นหญิงมีความชำนาญในการคลอดลูกหลายคน ซึ่งปฏิบัติมากับตนเองจนสามารถนำมาทำคลอดคนอื่นได้ หมอตำแยชื่อนางแถว ศิลกุล

๒.การอยู่ไฟ หญิงที่คลอดลูกแล้วจะต้องเอาตัวนั่งข้างๆ กองไฟซึ่งอยู่ในบ้านเพื่อให้มดลูกแห้งและเข้าอุ

การก่อไฟจะใช้ไม้สะแก เพราะจะไม่แตกไฟอยู่ประมาณ 10 วัน ช่วงที่อยู่ หมอตำแยจะให้คนคลอดรักษาแผลที่ปากมดลูก โดยนำกาบหมากมาใส่ขมิ้น กับเกลือ ตำให้ละเอียด แล้วคั้นเอาแต่น้ำ ผสมเหล้าใส่กาบหมากให้หญิงหลังคลอดนั่งแช่ สอบถามบอกแสบมาก เมื่อออกไฟแล้วจะให้เข้ากระโจม อบตัว โดยนำหม้อต้มใบส้มทั้งหลายมาต้มให้เดือด ให้หญิงหลังคลอดเข้าไปทำให้ตัวเบา ตาสว่าง ร่างกายแข็งแรง

การอยู่กรรม(อยู่ไฟ)บางคนก็ ๑ เดือน บางคนก็ ๑๕ วันบางคนก็ ๑๐ วัน การอยู่ไฟเพื่อให้น้ำคาวปลาแห้ง เขาถึงจะออกมา บางคนก็ออกมา ๒- ๓วันก็แห้งแล้วบางคนก็เป็นเดือนขณะอยู่กรรมของคนคลอดลูกแล้วจะใช้ใบตะนาบ (บางแห่งเรียกใบหนาด)ต้มใส่ปี่แล้วนำไปอาบ (วิทยากรนางย้วน มั่นศรี ต.สะเตียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ นางแถว ศิลกุล ต.สะเตียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ยากันแสด

มีหอยขม หอยแครง หอยแมลงภู่ เจ็ดตะมุนเพลิงดอกสีแดง มีฤทธิ์แรงมาก คนมีครรภ์ ห้ามกิน เพราะจะทำให้แท้งลูก พริกไทย กระเทียม ดีปลี นำมาป่น แล้วคั่วให้สุก และเอาไปตากให้แห้ง ละลายกับน้ำร้อนเมื่อกินยานี้แล้วกินอะไรก็ไม่แสด มดลูกเข้าอุ้งเร็ว ขับน้ำคาวปลา ขับเลือดเสีย มดลูกแห้งเร็ว ส่วนคุณย่าแถว ศิลกุล เรียกยานี้ว่า ยาไฟมะไรกัน

(วิทยากร นางแถว ศิลกุล ตำบลสะเตียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

อาหารของหญิงหลังคลอด

.ปลาช่อนใส่เกลือตากแดด ปิ้งแล้วกินกับข้าวสวย (ไม่แกลง).ต้มหัวปลี แกงหัวปลี ขับ
นํ้านม.ผักบุ้งต้ม

นางย่วน มั่นศรีให้รายละเอียดเพิ่มเติมอีกดังนี้ อาหารที่กินคือข้าวกับเกลือ ปลาแห้ง บางคน
ออกไปแล้วก็กินไม่ได้มันผิดสละบัน พอผิดสละบันแล้วมันปวดหัว แงงนี้กินได้บางอย่าง กินแกง
มะเขือนี้ก็แกลง เนื้อก็กินไม่ได้ ไก่นี้ก็ต้องปิ้งให้แห้ง แงงกินได้แกงหัวปลี แงงส้ม ผักก็เลือก
กิน ชะอมก็กินไม่ได้ มะเขือก็กินไม่ได้ กินได้แต่ผักบุ้ง ใบมะยมลวก ผักคาด หัวหอมหมก
ส่วนมากเมื่ออยู่กรรมกินข้าวไม่ค่อยได้ ๒- ๓ เดือนแล้วถึงกินข้าวได้

ตอนอยู่กรรมก็มียา กิน คือยาเข้าหอยและยาตรายาไฟมะลังกัน ยาเข้าหอยนี้จะมีเครื่องเทศคือ
มีหอย มีชะพลู ก้านพลู กระวาน พริกไทย ดีปลีตากแดดให้แห้ง แล้วนำมาตำเวลากินเอามา
ละลายกับเหล้า พอกินลงท้องอาการแสดงคือลงท้อง ปวดหัวไม่สบาย

ยาไฟมะลังกัน(น่าจะจะเป็นไฟบรรลัยกัลป์) ที่จำได้ก็คือ หัวไพรหัวหนึ่ง แล้วมันมีผสมเครื่องเทศ ก็
ให้เอาไปตากแดดให้แห้งแล้วมาตำให้เป็นผงให้ละเอียดเวลากินก็เอาเหล้าผสม ๓๐ สตางค์

การร่อนกระดัง

เมื่อนำเด็กมาใส่กระดังแล้ว ก็จะทำให้ญาติผู้ใหญ่มาสู่ขวัญโดยการร่อนกระดัง พูดว่า ๓วันลูกผี
๔วันลูกคน แล้ววางกระดังลง ทำอย่างนี้ ๓ครั้ง และผูกแขนลูกหลานกัน

ประเพณีการโกนจุก

ประเพณีชาวบ้านสะเตียง เมื่อเด็กเกิดมาไม่ว่าชาย หรือหญิงจะโกนจุกเมื่ออายุครบ ๑เดือน
เหตุที่ต้องไว้จุก เพราะแสดงถึงความไว้เดียงสาผู้ใหญ่จะได้เมตตา นิยมไว้จุกจนถึง๑๒ ขวบ ก็
จะโกนจุก หรือตัดจุกออก ถ้าบ้านคนรวยก็จะฉลองกันใหญ่โต

การไว้ผมจุกและผมแกละตามความเชื่อถ้าจะไว้ผมจุกหรือผมแกละก็ไม่ต้องโกนผมไฟถ้า
ไว้แกละเอาผมไว้ ๒ ข้าง ไว้ผมจุกก็เอาไว้กลางกระหม่อม เด็กที่ไว้ผมจุกหรือผมแกละจะโกน
เมื่ออายุ ๑๑- ๑๒ ขวบ มีพิธีคือนิมนต์พระมา๙ รูป ทำบุญแล้วตักน้ำมา๑ ขันกรวย ๑ คู่
ส่วนมากนิยมไปทำที่วัดให้พระโกนให้โดยเตรียมมีด กรรไกร แป้ง มีดโกนใส่พานไปด้วย พระ
จะโกนให้ ๓ ทีแล้วให้พ่อแม่ญาติผู้ใหญ่แล้วนำผมไปไว้ที่เย็นๆ คนมีฐานะก็จะมีการฉลองเช่น
มีการเล่นเพลงฉ่อย หนังฉาย รำวง ยี่เก เป็นต้น

(วิทยากรนายทองสุข ขุนแก้วถนนคลองสานพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู

การเลี้ยงเด็กหญิง

เด็กหญิงและเด็กชายสมัยโบราณเมื่อออกมา ก็จะโกนจุกเพราะเวลาไปไหนไปรวมกับผู้ใหญ่
จะได้รู้ว่าเด็กผู้ใหญ่จะได้เมตตา

การเลี้ยงเด็กหญิง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะสอนให้อยู่กับ เหี้ย ใฝ่เรือน ตักน้ำ หุงข้าว ตำข้าว หุงหาอาหารให้พ่อแม่และน้องๆ กิน เมื่อโตเป็นสาว จะสอนให้เป็นคนรักนวลสงวนตัว ไม่ซิงสุกก่อนห้าม สอนให้ปั่นฝ้าย ทอผ้า ทำหมอน ไข่มากๆ หากมีใครมาพักหรือมาเยี่ยมก็สามารถเอาออกมาให้นอน และห่มได้

หญิงเมื่อแต่งงานแล้วจะอยู่กับพ่อแม่ ลูกเขยจะไปช่วยพ่อตา แม่ยายไปทำนา ทำไร่ ทำสวน จะอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่อยู่รวมกัน

การเลี้ยงเด็กชาย พ่อแม่จะไว้จุกเหมือนผู้หญิง สำหรับเด็กชาย พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะสอนให้เป็นคนเข้มแข็ง เป็นผู้นำ เมื่อโตขึ้นจะให้ไปช่วยทำนา ทำไร่ ทำสวน หาปลา นำมาเลี้ยงครอบครัว อายุครบ ๒๐ ปี ก็จะไปบวชให้พ่อแม่ ชายเมื่อแต่งงานจะอยู่กับพ่อตาแม่ยาย

ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่

.การขึ้นบ้านใหม่ เมื่อปลูกบ้านเสร็จแล้วจะอยู่ในบ้าน ก็ต้อง ดูฤกษ์งามยามดี ถ้าไม่ยุ่งยากให้เชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพ เช่น พระพุทธรูป และพระ รูปที่เรานับถือขึ้นไปไว้บนบ้านให้ขึ้นอยู่ในวันพุธ เพราะ

"วันพุธสุดประเสริฐขึ้นไปเกิดจะสุขี ลาภยศปรากฏมี จะเป็นทีนิมขม"

ประเพณีการบวช

ประเพณีของชาวบ้านเมื่อลูกชายมีอายุครบ๑๒ปีจะให้บวชเณรก่อนเพื่อศึกษาธรรมะจนอ่านหนังสือออก เขียนได้ บางคนบวชเณรจนอายุครบ ๒๐ ปี และบวชพระสงฆ์เลยการบวชพระต้องมีอายุครบ๒๐ ปี ร่างกายครบ ๓๒ ประการการเตรียมเครื่องบวช พ่อแม่จะต้องเตรียม ผ้าไตร จีวร สำหรับนาค พระอุปัชฌาย์ และคู่สวด เตรียมอัฐบริวาร ให้พระ เช่นบาตร ร่ม อาสนะ หมอน มุ้ง การเตรียมจัดพานแว่นฟ้า สัปทน ดอกไม้ธูปเทียน นาคจะต้องเตรียมขานนาค ให้คล้อง

การเตรียมงาน นิยมจัด๒ วัน คือวันโกนผม วันทำขวัญนาค หรือเรียกว่าสุกดิบ รุ่งขึ้นแห่นาคไปบวช การเตรียมพิธีการบวช เตรียมงานล่วงหน้าเป็นสัปดาห์วันเช่นหม้อ ไหเตรียมยืมไว้ เย็บกระทงกรวย จีบหมากจีบพลู เตรียมเครื่องอัฐบริวารจากนั้นทางพ่อ แม่ปู่ย่า ตา ยายจะโกนหัวให้ เมื่อเป็นนาคแล้วก็มีพิธีสู่ขวัญโดยมีหมอสู่ขวัญมีบายศรี ปลาไข่ ขนม

ใส่ในยอดบายศรีแล้วใช้ผ้าคลุมบายศรี ในการทำขวัญหมอสู่ขวัญสอนนาคให้รำลึกถึงคุณบิดามารดา บางบ้านจะมีพิธีเวียนเทียนเวียนรอบเสร็จแล้วก็มีการเล่นข้าวแขกที่มาช่วยงาน

การทำขวัญนาค การทำขวัญนาคมักทำในวันสุกดิบ เย็นวันนั้น นาคต้องโกนผม โกนหนวด เคราออกให้หมด เมื่อโกนเสร็จแล้ว ฟีน้องต้องนั่งล้อมวง เพื่อทำขวัญ และให้หมอสู่ขวัญทำขวัญนาค เช้าวันรุ่งขึ้น จะน่านาคไปวัด คนสมัยนั้นที่ชาวบ้านสะเดียงปฏิบัติกันมา เมื่อแห่นาคไปตามถนน ก็จะร้องเพลงแห่นาคกันอย่างสนุกสนาน และให้เปรียบเทียบในเพลงว่าให้พ่อ

นาคเป็นคนดี เป็นคนน่ายกย่อง ความดีอะไรต่างๆ ก็จะมาเปรียบเทียบกับเพื่อนนาคได้รู้ ดีใจภูมิใจ ที่ตนเองได้บวชเรียน

การแห่ นาค จะมีกลองยาว รำนำหน้าเพื่อนนาค เพื่อนนาคจะขึ้นม้าไป หรือไม่ก็ขึ้นเกวียน เพราะสมัยนั้นไม่มีรถยนต์ คนร้องเพลงแห่ นาคจะแต่ง โดยคนที่เข้าใจแต่งกลอนดังนี้

เพลงแห่ นาค ด้นตำรับของแม่ทา คงแท้ สอน นางพิน คงแท้ แลละนางจิว ทองมา มาสืบสานต่อ การว่าเพลงแห่ นาคจะร้องช่วงนาคกำลังเดินเข้าวัด และรอบโบสถ์

๑. โอ้เพื่อนนาคฉันเอย อีพ่อคิ้วโก่ง หันหน้าเข้าวัด ได้ยินเสียงปีพาดซ้องโหม่ง เพื่อนนาคซึ่งใจให้ตรงนะนา เอย (รับ) เพื่อนนาคซึ่งใจให้ตรงนะนาเอย

๒. โอ้เพื่อนนาคฉันเอย หันหน้ามาทางนี้ น้องจะวิพัตให้ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอย

(รับ) พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอย

๓.. โอ้เพื่อนนาคฉันเอย อีพ่อบางเวยอ่อน ถ้าเป็นได้อย่างหนูก็อย่างไหน น้อง

จะไต่ไม้กอน ไปตีกเอาจกลางที่นาคนอนนะนาเอย

(รับ) ไปตีกเอาจกลางที่นาคนอนนะนาเอย

๔. โอ้เพื่อนนาคฉันเอย อีพ่อโถมศิลป์ ถ้าน้องมีปีกอย่างกา น้องจะพาเพื่อนนาคบิน ไม้ให้เพื่อนนาคเดินดินเลย นะนาเอย

(รับ) ไม้ให้เพื่อนนาคเดินดินเลยนะนาเอย

๕. โอ้เพื่อนนาคฉันเอย อีพ่อบางเวยอ่อน เพื่อนนาคอย่าไปเต๊ะตะกร้อ อย่าไปต่อนกเขา อาจารย์ท่านจะตี หลวงพี่ท่านก็จะดำ ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนานะนาเอย

(รับ) ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนา นะนาเอย

๖. โอ้เพื่อนนาคฉันเอย อีพ่อเวยกลิ้ง บุญน้องน้อย ต่ำตา วาสนาไม่ถึง ไม่ได้ดีดบ่อนร่วมบึง นะนาเอย

(รับ) ไม่ได้ดีดบ่อนร่วมบึงนะนาเอย รับเวลามีคนร้องเพลงแห่ นาคจบเพลงผู้รับจะรับท่อนสุดท้าย เสียงจะสูงกว่าคนร้อง

เพลงแห่ นาคด้นตำรับของนางทา คงแท้ สอนนางพิน คงแท้ แลละนางจิว ทองมา ร้องกันต่อๆมา

(อนุรักษและสืบสานต่อคือ นางสาวท ภาสประหาส นางประเวียน คงแท้)

เมื่อไปถึงโบสถ์แล้วก็เดินเวียน รอบ รอบสุดท้ายเขาจะมีคนพูดค่อยๆว่าลูกใครผิวใครมารับเขาไป ถ้ามีใครพูดว่า ผิวฉันเขาก็จะไม่บวชให้ เพราะในการบวชที่ถือที่สุดคือ นาคจะมีเมียก่อน

ไม่ได้ เพราะถือว่าแม่จะได้บุญเพียงครั้งเดียวอีกครั้งเป็นของเมียแล้วพ่อแม่ไม่ปลื้มใจเหมือน
นาคบริสุทธิ ในการบวชนั้นถือว่าเป็นการทดแทนพระคุณพ่อแม่ โดยเฉพาะแม่อุ้มท้องมาและ
บวชไม่ได้ การบวชทำให้แม่เกาะชายผ้าเหลืองไปขึ้นสวรรค์

เมื่อเข้าไปในโบสถ์แล้วก็กลานเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ให้ทำพิธีบวชให้ ถ้าทำไม่ดีก็จะถูกบาตร
ตีหัวบาตรมีความหมายถึงแม่ที่อุ้มท้อง

(วิทยากร นางทา เพชรบูรณ์ อายุ ๕๔ ปี ตำบลสะเดียง อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์

นายเปลี่ยน แกมสีสังข์ อายุ ๘๖ ปี ตำบลสะเดียง อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์

นางย่วน มั่นศรี ตำบลสะเดียง อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีการตาย

พิธีทำบุญศพ ของคนบ้านสะเดียงมีส่วนคล้ายๆ กันหลายๆ หมู่บ้านคือ

ก่อนผู้ป่วยสิ้นใจ ผู้รักษาพยาบาลจะบอกทางให้เพื่อให้วิญญาณของผู้จะตายได้มีสิ่งยึด
เหนี่ยว บอกให้พูดต่างๆว่า อรหิ อรหิ หรือ นะโม นะโม พุทธโธ พุทธโธ

เมื่อผู้ป่วยสิ้นใจแล้ว จะนำดอกไม้ธูปเทียนมาใส่ในมือและพนมมือไหว้ที่หน้าอก จุดเทียนไว้
ทางศีรษะและให้ผู้ชำนาญเกี่ยวกับพิธีงานศพมาจัดการกับศพจนเรียบร้อย

การอาบน้ำศพ จะใช้น้ำร้อนอาบศพและอาบด้วยน้ำเย็นตามหลัง ฟอกสบู่ให้สะอาด เอาขมิ้น
สดผิวมะกรูดตำคั้นเอาแต่น้ำให้ทั่วร่างกาย และเอาผ้าขาวขนาดผ้าเช็ดหน้าซับที่หน้า ผ้าเท้า
รอยเท้า เพื่อแจกลูกหลานไว้เป็นที่ระลึก

การห่อผ้าให้ศพ ใส่เสื้อเอาข้างหน้าไว้ข้างหลังเพราะเป็นการนุ่งให้คนตาย

การรดน้ำศพ เมื่ออาบน้ำศพเรียบร้อยแล้ว ยกศพขึ้นเตียง คลุมด้วยผ้าแพรว แบริ้วขาวไว้นอก
เตียง หันศีรษะไปทางทิศตะวันตก

การบรรจุเงินเข้าปากศพ เอาเงินบาทใส่ปากศพ ควรใส่ในปากด้วยการห่อให้ดี เอาเชือกห้อย
ให้ปลายเชือกออกมา นอกปาก จะไม่เลื่อนลงคอ เวลาเผาศพเอากลับคืน เพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก
การบรรจุเงินทองไว้ในปาก เป็นความหมายให้ผู้ตายเอาไปใช้ในเมืองผี

การสวดหน้าศพ ศพที่ตั้งไว้มีดอกไม้มธูปเทียน ตั้งไว้ นิยมสวดกลางคืน เวลา ๒๐.๐๐ น. พัก
สวด๒๖จบ การสวดจะทำกัน ๓ วัน ๕ วัน๗ วัน และนำศพไปเผาที่วัดเสร็จแล้ว มีการทำบุญ ๗
วัน ทำบุญ ๕๐ วัน และทำบุญ๑๐๐ วัน

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย

ความเชื่อของความตาย เช่นการตราสัง

การตราสังศพ ผู้ตราสังศพจะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ มีการฝึกหัดไว้เป็นอย่างดี เชือก
ผูกใช้ด้ายดิบ ทบกันให้เหนียวหลายทบ มีขนาดโตประมาณเท่านี้วก้อย

การตราสังใช้ ๓เปลาะ

เปลาะที่ ๑ ผูกที่คอศพทำเป็นห่วงคล้องคอพร้อมกับว่าคาถาว่า ปุ่โตตีเว เมื่อเสร็จแล้วก็โยงมาที่ลำตัวตรงกลางตัว แล้วทำเป็นห่วงตระกรุดยกมือให้พนมไว้ที่หน้าอก เปลาะหนึ่ง พร้อมกับภาวนาว่า ภริยาปาเท แล้วโยงเชือกมาที่เท้า ทำเป็นห่วงผูกข้อเท้าทั้ง๒ ข้าง ให้ติดกันภาวนาว่า ธนังปาเท รวมเป็น ๓ เปลาะด้วยกันความหมายของเปลาะต่างๆ มีดังนี้

ห่วงผูกคอ หมายถึง ห่วงบุตร

ห่วงผูกมือ หมายถึง ห่วงภรรยาสามี

ห่วงผูกเท้า หมายถึง ห่วงทรัพย์สิน

การตามไฟ

ไฟ จะเป็นตะเกียง หรือโคมก็ได้จุดไว้ปลายเท้าศพ มีความหมาย ไปในแง่ของธรรมะ 4 จำพวก

พวกที่ ๑ หมายถึง มาสว่างไปสว่าง เป็นผู้มีปัญญาประพตติดีก็จะพบแต่ทางสว่าง

พวกที่ ๒ หมายถึง มาสว่างไปมืด เกิดมาได้พบศาสนาแต่ไม่ศรัทธา

พวกที่ ๓ หมายถึง มามืดไปสว่าง คนเกิดมาแล้วประพตติไม่ดี แต่พอภายหลังประพตติดี

พวกที่ ๔ หมายถึง มามืดไปมืด เกิดมาในตระกูลไม่ดี ประกอบแต่กรรมชั่ว ผลกรรมมีแต่ทำ ความชั่ว จนตาย

ประเพณีทอดผ้าป่าประจำปีวัดทุ่งสะเดียง

การทอดผ้าป่าของวัดทุ่งสะเดียงตั้งแต่เริ่มสร้างวัดก็มีประชาชนนำผ้าป่ามาทอดตลอด ไม่ได้กำหนดพ.ศ.๒๕๐๘ เจ้าอาวาสชื่อ หลวงพ่อเชื่อมได้ประชุมปรึกษาหารือกันว่าประชาชนก็มาทำบุญกันมากขึ้น ศาลาก็ไม่มีให้ประชาชนนั่ง จึงได้จัดตั้งประเพณีผ้าป่าเรียกว่าผ้าป่า ๑๐๘ กอง โดยให้เป็นงานประจำปี กำหนดเอาวันที่ ๑-๓ เมษายน ของทุกปี เป็นประเพณีการทอดผ้าป่าประจำปี ประชาชนในหมู่บ้านสะเดียง บ้านไร่ ตะกุดบง หนองนารี วัดข้างเฝือกก็มาทอดได้เงิน ปีหนึ่งหลายแสนบาท ก็ได้จัดสร้างศาลาขึ้นอีกมากมาย ประชาชนก็ได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลา ๔๕ ปีแล้ว

ประเพณีก่อพระเจดีย์ทรายกลบธาตุวัดทุ่งสะเดียง

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุมีมาควบคู่กับวัดทุ่งสะเดียงเพราะถือว่าได้ทำบุญให้ถึงปู่ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ที่ล่วงลับไปแล้ว วิธีการคือ

ประชาชนไปหาทรายมาจากในคลอง นำมาไว้ในวัดก่อนวันตรุษสงกรานต์ ก็จะนำกระตูดินที่ตาย มาวางไว้กองเจดีย์ทราย มีด้ายสายสิญจน์โยงมีพระมาสวด เจ้าภาพก็จะนำไม้เสียบเงิน และปักไปที่ยอดเจดีย์ พอพระสวดเสร็จก็จะมีพระและมัคนายก มาเก็บเงินไปและจะแจ้งให้ประชาชนได้ทราบว่าได้เงินเท่าไร และจะนำไปทำอะไร ประเพณีดังกล่าวมีมาช้านานแล้ว

ประเพณีสนุกสนาน

วัฒนธรรมประเพณีการเล่นของชาวบ้านสะเดียง คนบ้านสะเดียง เป็นคนอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริง มีพ่อเพลง แม่เพลง เพลงที่เก่ง อยู่หลายคน และเป็นคนเก่งในเรื่องการดันกลอนต่างๆ เช่นกลอนลิเก เพลงข่อย เพลงพื้นบ้าน เพลงแห่นาค เพลงกล่อมลูก เช่น หนู่มจะจีบสาววๆ ก็จะมีโอกาสไปด้วยกัน ที่โนนพลูบ้านป่าแดง ชายจะเป็นคนเก็บพลู หญิงจะถือตะเหลว ตามชายหนู่มไป และจะร้องเพลงกันอย่างสนุกสนาน คือ เพลงขึ้นโนนไปเก็บพลู จะร้องเป็นภาษาถิ่น ของชาวบ้านสะเดียง ขึ้นโนนลงโนนตีตะโพนไปเก็บพลู สาวๆหนู่มๆช่วยกันรุมเก็บ ใบพลูดูเหลืองอร่าม(ซ้ำ) สองคนช่วยกันหามตะเหลวพลู เก็บไปเก็บมากไปเจือะรูปู เอมือจิกดู ก็ไปเจือ เอาจูใหญ่ เจ้าจุกกะใจก็เลยไกลลงรู

จะเห็นว่าเนื้อเพลงมีอารมณ์ตลกสนุกสนานแฝงอยู่และสอดแทรกภาษาถิ่นชาวบ้านสะเดียงไว้ เช่นคำว่าเก็บ (เก็บ)เจือ ะ(เจือ) จัก (ล้วง)ตักกะใจ (ตกใจ)

คนบ้านสะเดียงมีความรักความสามัคคีกัน มีอะไรก็แบ่งปันกันใช้ เช่นเพลงเก็บผัก

มักเอ๋ยมักผัก ลูกไหนมันหนัก ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ยายเก็บที่ บ้านไหนใครมีเอามาแบ่งกันได้อ

เนื่องจากคนบ้านสะเดียง เป็นคนประหยัด รู้จักการใช้เงิน และรู้สึกรู้สีกว่าจจะรู้จักคำว่าพอเพียงมาแต่โบราณ จะนำของที่อยู่ในบ้านมากๆ เหลือกิน นำไปแลกบ้านใกล้เคียงเคียงดังเพลงดังต่อไปนี้

มาเดืออีนาง มาเอาปลาย่าง ไปแลกผักพริก ไปแลกผักแพง แลกกระเทียม หอมแบ่ง บ้านไหนจะต้มแกง เอาไปแลกกันได้อ

เพลงแม่นางอึ่ง ซึ่งเป็นเพลงที่พ่อเพลงแม่เพลงได้แต่งไว้ร้องกัน ในหน้าตรุษสงกรานต์ แม่ นางลึง แม่ นางดั่ง แม่ นางไซ นางควาย ก่อนจะมาเล่นจะต้องร้องเพลงเชิญเทวดาก่อนทุกครั้ง ดังนี้

เพลงเชิญเทวดา

เชิญเอี้ยเชิญลง เชิญองค์เทวดา องค์ไหน สัก สีด (ศักดิ์สิทธิ์) เนรมิตเข้ามา เข้าตัวน้องข้า เจ้าคนซัง (ทรง) เอย รูปร่างไม่เคย ไม่เคยมาแต่ไรๆ มาแล้วกลับไ้ไป จึงได้รู้ว่าเจ้ามา ขุนนางเจ้าชาเจ้าคนทรงเอย

เพลงนางอึ่ง

นางอึ่ง นางอึ่ง มาลอยอยู่ในอ่าง ดำหัวดำหาง ดำผุดดำว่าย ระวังตัวไว้ เขาจะเอาไปต้ม
ยำ เขาจะเอาไปต้มยำ เขาจะเอาไปทำแกง เอาไปผัดพะแนง นะแม่อึ่งอ่างเอ๋ย

เพลงนางลิง

ลิงเอ๋ย ลิงลม มาอมข้าวพอง เด็กน้อยทั้งสองมาตัดดอกจิก เกาหัวเกาหางเกาข้าง
ยุกยิก พญานกพริก พญานกเขา เล่นเปี้ย เสียเหล่า นะเจ้าลิงลม ขนึ้มต้มถั่วพู ได้แก้ว
หน้าหนู เล่นซู้ชาววัง เต๊ะสีข้างเมียหัก ตักน้ำกินเอง หุงข้าวกินเอง ตามบท ตามเพลง ไม่
เคยจ้อใคร

เพลงกล่อมเด็ก

เพลงฟาร้อง

ฟาร้องได้ยินถึงกันอืม... แต่นกเขาขันได้ยินคนละตัว
อึ่งเอ๋ยอึ่งคะ จะไปทำมะยะก็อยู่ตรงไหน
นกน้อยๆมาชมดอกจันเต มาทำโปเป๊กก็ได้กันแล้ว
ไปซุดเผือกซุดมันก็ไปด้วยกัน
(วิทยากร: นางยวง เรื่องโรจน์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

พ่อเนื้อหอม

นอนเสียเถิดเอ๋ย พ่อเนื้อหอม
พ่อนวลละม่อม แม่จะไกว
เจ้าหลับแล้วเอ๋ย แม่จะหลับด้วย
พ่อทองสำรวย ของแม่จนนอน
วิทยากร นางตะเหลียม ภาชนะทอง ตำบลสะเดียง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

เพลงวัดโบสถ์

วัด....วัดโบสถ์ เออ เอ๋ย ปลุกตื่นสะโนนได้ไว้ ๗ เออดัน ...อืม
เจ้าขุนทองไป โกรนเอ๋ย... ..คำแล้วไม่เห็นมาพกเจ้า ใส่ห่อเอ๋ย
ถ่อเรือเที่ยวตามหา เขาก็รำลือมาเอ๋ย ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
เก็บกระดูกแก้วเอ๋ย.. แพ้วไว้ที่กลางดง
ขุนศรีก็ถือสัตย์เอ๋ย.. เอ๋ยถือท้ายเรือหงส์เอ๋ย
คงสุชนาแม่นา ยาว ยาว ถ่อเอ๋ยเอ๋ย ช่วยกันถ่อกันชาย...เสนาสั่งไว้เอ๋ย
ไม่ให้ไล่ฆ่ากันเอ๋ย
.. (วิทยากร: นางยวง เรื่องโรจน์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงกาเหว่า

นกกาเหว่าเอ๋ย...เอ๋ยไซ้ให้เจ้ากาเอ๋ยพักอื้อ เจ้ากาหงส์หลงรักเอ๋ย.....
 พักลูกอยู่อุทรอ้อม..แม่คาบเอาข้าวมาเผื่อเอ๋ย....แม่คาบเอาเหยื่อเข้ามาเอ๋ย.
 ป้อนเอ๋ย...ปีกหางเจ้ายังอ่อนเอ๋ย..เพ็งจะสอนบินอ้อม..แม่พาเจ้ามากินเอ๋ย
 ผึ่งแม่น้ำพระคงคา ตีนก็เหยียบสาหร่ายเอ๋ย..ปากเทียวไซ้หาปลา...กินกึ่งกินกั้งเอ๋ย
 กินหอยกระทั้งแมงดาไปแล้วกลับมาเอ๋ย..กินลูกหว่านธรร..อื้อ นายพรานยิงตก เอ๋ย..
 กากี้หัวคะมำเอ๋ย..ตายเสียนักแม่เอ๋ย..บอกกับเจ้าแม่กาดำอื้อ..ลูกกระสุนก็ดำเอ๋ย เอา
 ทวารหนักไอ้ทองคำลูกรักเอ๋ยของแม่จะนอน
 (วิทยากร: นางยวง เรืองโรจน์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงโยนเอ๋ย

โยนๆ โยนเอ๋ย ขนมลูกโคลน โยนเข้ากอไผ่ ช้างงาใหญ่ ไผ่ทูป ไผ่ดี เดือนสิบสี่ ดอกไม้
 พญาบาน ลูกเขยทำงาน พ่อตาจ๊กตอก ตัดกระบอกลงไปชุดหน่อไม้
 (วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ไก่แจ้

ไก่แจ้เอ๋ย กินข้าววันละเม็ด เปิดนอยเอ๋ย กินข้าววันละฟาย แม่ย่าแม่ยายตะพายข้าว
 แซ่ เด็กน้อยแอ้งแอ้งจะไปตลาด ไปซื้อกระดาด มาจืดบักขี้ พ่อตาไล่ตี วังหนีเข้าวัด พอดี
 สะหัด นกเถิดที่อมน้ำร้อง ถืดที่อๆๆจะกินตับ เด็กน้อยดีที่นอนหลับ คำวันนี้แล้วละวา
 (วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ดวงใจ

ดวงใจของแม่เอ๋ย เจ้าจหงลืบ เจ้าจนอน เจ้าอย่าอ้อน แม่นักเลย ไอ้ทรมเซยเจ้าจ
 นอน
 (วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ตุ๊กแก

ตุ๊กแกเอ๋ย เจ้าอย่ามากัด นางละวา นางนอนหลับตา หลับสบายแล้วเอ๋ย
 (วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ไอ้พ่อตาดำ

ไอ้พ่อตาดำของแม่เอ๋ย เจ้าคนดีเอ๋ย เจ้าจนอน เจ้าอย่าอ้อน เจ้าอย่ากวน งอแง แม่จะ
 กล่อมให้ แม่จะไกวไอ้ขวัญใจแม่ จงนอน เอ เอ๋ เอ๋ เอ๋ เอ๋
 (วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

แมวดาว

แมวดาวเอย ไตราวลงมา ไครนอนบ่หลับ มากินตับ มันละวา

(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

)

เพลงแห่นาค

ชาวบ้านสะเดียง เป็นคนเก่ง กลอนชาวบ้าน วรรคหน้ามี 6 คำ วรรคหลังมี ๕ คำก็มี ๖ คำก็มี ใส่ทำนองร้องเสียงอ่อนหวาน แห่นาค จากบ้านไปตามถนน จนถึงวัด และจนเข้าโบสถ์ดังนี้

ไอ้พ่อนาคฉันเอย ไอ้พ่อคิ้วโก่ง พอหันหน้าเข้าวัดได้ยินปี่พาดซ้องโหม่ง พ่อทำให้ให้ตรง นะนาเอย มีคนร้องรับ จะต้องเสียงแหลมกว่า โดยใช้วรรคสุดท้ายร้องรับ พ่อต้องทำให้ให้ตรง นี่นาเอย

เพลงแห่นาค

ต้นตำรับของแม่ทา คงแท้ สอน นางพิน คงแท้ แลละนางจิว ทองมา มาสืบสานต่อ การว่าเพลงแห่นาคจะร้องช่วงนาคกำลังเดินเข้าวัด และรอบโบสถ์

๑. ไอ้พ่อนาคฉันเอย ไอ้พ่อคิ้วโก่ง หันหน้าเข้าวัด ได้ยินเสียงปี่พาดซ้องโหม่ง พ่อนาคซึ่งใจให้ตรงนะนา เอยรับ พ่อนาคซึ่งใจให้ตรงนะนาเอย

๒. ไอ้พ่อนาคฉันเอย หันหน้ามาทางนี้ น้องจะวิบัติให้ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอย รับ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอย

๓. ไอ้พ่อนาคฉันเอย ไอ้พ่อบางเวยอ่อน ถ้าเป็นได้อย่างหนูก็อย่างไหน น้องจะไต่ไม้ก้อนไปตีกะกลางนาคนอนนะนาเอย รับ ไปตีกะกลางนาคนอนนะนาเอย

๔. ไอ้พ่อนาคฉันเอย ไอ้พ่อโถมศิลป์ ถ้าน้องมีปีกอย่างกา น้องจะพาพ่อนาคบินไม่ให้พ่อนาคเดินดินเลย นะนาเอยรับ ไม่ให้พ่อนาคเดินดินเลยนะนาเอย

๕. ไอ้พ่อนาคฉันเอย ไอ้พ่อบางเวยอ่อน พ่อนาคอย่าไปเต๊ะตะกร้อ อย่าไปต่อนกเขาอาจารย์ท่านจะตี หลวงพี่ท่านก็จะดำ ให้มันสวดมนต์ภาวนานะนาเอย รับ ให้มันสวดมนต์ภาวนา นะนาเอย

๖. ไอ้พ่อนาคฉันเอย ไอ้พ่อเอวกลิ้ง บุญน้องน้อย ต่ำตา วาสนาไม่ถึง ไม่ได้ตื๊ดบองร่วมบึงนะนาเอย รับ ไม่ได้ตื๊ดบองร่วมบึงนะนาเอย รับเวลามีคนร้องเพลงแห่นาคจบเพลงผู้รับจะรับท่อนสุดท้าย เสียงจะสูงกว่าคนร้อง

(เพลงแห่หน้าคั่นตำรับของนางทา คงแท้ สอนนางพิน คงแท้ และนางจิว ทองมา ร้องกัน ต่อๆ มา)

เพลงน้อยชาวบ้านสะเตียง

บทไหว้ครู

สืบนี้ว้ลูกพนมกัมเกศา กราบบิดามารดาที่กำเนิดให้ กราบครูอาจารย์ที่
ประสาทวิชา กราบท่านผู้ชมนั้นหนาท่านมากันมากมาย

ขอให้ท่านมีสุขภาพพลานามัยดี จงสุขเกษมเปรมปรีดีทุกวันไป ขอให้ท่านอายุ
มั่นขวัญเย็น จงสุขสดชื่นแจ่มใส

กราบคุณพระแก้วสามประการ จงมาอภิบาลวรกาย พวกดิฉันเป็นศิลปิน
พื้นบ้าน สะเตียงประสานขนานขานไซ พวกดิฉันจะรักศักดิ์ศรี ของดีเมืองเพชรบูรณ์ ให้
เจิดจ้าจรรูญเป็นหนึ่งในเมืองไทย เอ่ ซา

ลูกคู่ เอ่ ซา ซะ เอ่ ซา ซะฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

เกริ่นชาย

น้องจะน้องจำ อย่ามัวช้าอยู่เลยหนาให้รีบมาไว ไว พี่จะพาน้องไปเที่ยวงานวัด
แม่อย่าขัดใจเลยหนาดวงใจ มีหนึ่ง ลิเก รำวง ไข่แม่โถมยงให้รีบไป แต่งตัวทาปากทา
แก้ม แม่คงสวยแฉล้มไม่เหมือนใคร เออ เอ่อ เอ้อ เอิง เย

ลูกคู่ เออ เอ่อ เอ้อ เอิง เย

เร็ว เร็ว ซิแม่สุดสวย พี่ขอคงไปด้วยนะแม่ทราวมวย เอ่ซา

ลูกคู่ เอ่ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

เกริ่นหญิง

ใครหนอว่าใครแน่ เขามาร้องเรียกแม่อยู่ไม่วาย จะออกไปดูเสียให้มันรู้แน่ ว่า
พ่อค้าหรือแม่ค้าหรือว่าเพื่อนใคร (สร้อย เอ่ซา ซะซา ฉะ เอ่ ซา)

ลูกคู่ เอ่ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

แล้วจัดแจงแต่งตัวไม่มัวช้า แล้วหยิบเอาเสื้อผ้าขึ้นมาสวมใส่ แล้วหยิบกระຈก
ขึ้นมายกสอง สองตาแม่มองดูกาย ผมน้องตกไปชะหนึ่งเส้น เห็นจะไม่งาม จึงหยิบเอา
น้ำมันใส่ แล้วหยิบหวีน้อยขึ้นมาสร้อยเสย ผมน้องก็เลยกระจาย(สร้อย เอ่ซา ซะซา ฉะ เอ่
ซา)

ลูกคู่ เอ่ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

บทเกี่ยวพาราสี

ชาย

พิศดูหน้าน้อง ช่างผิวผ่องเป็นยอโย ดูคิ้วของแม็กก็ต่อ ดูคอของแม็กก็กลม

ดูช่างงามสม ไปทุกส่วนทรมวย ดูรูปร่าง(เซฟ) ของแม็กกี้ปะ (ซ้ำ) แม่คุณจ๊ะแม่สวย
เหมือนใคร เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เจีย

พี่นี่ขอฝากรัก แล้วน้องจักว่ายังไง เอ๋ ซา

ลูกคู่ เอ๋ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

หญิง

แต่พอได้ยินคำชาย มาชะม้ายชายตา เห็นเจ้าหนุ่มบ้านนาเดินยืมมาแต่ไกล ครั้น
จะไม่เฉลย ครั้นจะเมยเสียเล่า จะเสียบัตรชะเปล่านั้นเฉยอยู่ไม่ได้ จึงตอบคำถามพี่ไป

เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เจีย

ถ้าพี่จริงใจและจริงจัง พี่อย่าให้น้องผิดหวังเลยนะพี่ชาย เอ๋ ซา

ลูกคู่ เอ๋ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

บทผูกรัก

ชาย

โอ้วว่าแม่นงนุช สุดสวย พี่ขอฝากรักด้วยจะได้ไหม พี่นี่เป็นคนคล่องแคล่ว ทำอะไรก็
ต้องจริงใจ พี่เป็นคนมีมานะอดทน ถึงเป็นคนยากจนพี่ก็ทำได้

เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เจีย

มารักกับพี่นะคนสวย ว่ามารักกับพี่นะคนสวย เราจะร่ำรวยหาใครเทียมได้ เอ๋ ซา

ลูกคู่ เอ๋ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

(วิทยากร นางสมจิตต์ ชุนแก้ว ต.สะเดียง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์

ประเพณีการแข่งขันเรือ

ประเพณีการนำเรือเข้าแข่งขันในวันสารทไทย

เรือบ้านสะเดียง

ชาวเพชรบูรณ์มีประเพณีสารทไทย มานับร้อยกว่าปีแล้ว วันสารทจะนับเอาวันขึ้น 15 ค่ำ
เดือน 10 ประเพณีวันสารทจะจัดกันที่วัดไตรภูมิ เพื่อให้เจ้าเมือง (ผู้ว่าราชการจังหวัด) นำ
พระพุทธรูปมากราบที่ประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิมาสรงน้ำ ชาวบ้านจะกว่นกระยา
สารท กันแทบทุกบ้าน จะมีกิจกรรม การแข่งเรือ ที่หน้าวัดไตรภูมิ จะมีเรือจากหลายบ้าน
หลายตำบลมาแข่งกัน เช่น คลองศาลา ในเมือง สะเดียง นาป่า ดงมูลเหล็ก ป่าแดง ไร่
เหนือ วัดโพธิ์เย็น ต่อมานายชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรี ในสมัยนั้นได้เริ่มประเพณี
อุ้มพระดำน้ำ เป็นประเพณีที่ในโลกนี้มีที่เพชรบูรณ์แห่งเดียวเท่านั้น และได้สืบทอดกันมา
จนถึงปัจจุบันนี้สำหรับของชาวบ้านสะเดียง มีเรือ๓ลำ คือ

๑. ริดานาคราช ยาว ๒๓ เมตร กว้าง ๘๘ เซนติเมตร มีความจุ ๓๐ ฝีพาย ได้รับการสนับสนุนจากท่าน ดร.วิศัลย์ เจ้าของเรือคือชาวบ้านสะเดียง ผู้ดูแลขณะนี้คือนายสนั่น พรหมประเสริฐ เก็บไว้ที่วัดทุ่งสะเดียง

๒. เรือเทพทุ่งทอง ยาว ๒๑ เมตร กว้าง ๑ เมตร ๓๐ ฝีพาย เจ้าของเรือคือวัดทุ่งสะเดียง ผู้สนับสนุนคือ ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ผู้ดูแลคือ นายประสิทธิ์ สังข์ทอง สถานที่เก็บคือ วัดทุ่งสะเดียง

๓. เรือแม่หาดทอง ยาว ๒๐ เมตร ๕๐ เซนติเมตร กว้าง ๙๕ เซนติเมตร ๓๐ ฝีพาย เจ้าของเรือคือชาวบ้านสะเดียง ได้รับการสนับสนุนจาก ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ผู้ดูแลคือนายประสิทธิ์ สังข์ทอง สถานที่เก็บคือวัดทุ่งสะเดียง

เรือทั้ง ๓ ลำ ของชาวบ้านสะเดียงเมื่อวันสารทไทยจะเข้าแข่งขันกับเรือตำบลอื่นๆ ในขณะนั้น และจะเข้าแข่งขันจนถึงปัจจุบันนี้ คือประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีหนึ่งเดียวในโลก (วิทยากรนายสนั่น พรหมประเสริฐ สมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๓๐ประเพณีแข่งขันพายเรือทวนน้ำในเทศกาลสารทไทย

ภาพที่ ๓๑ ร้องเพลงพื้นบ้านในงานชมรมผู้สูงอายุของนางสาวท ภาสประหาสและคณะ

ภาพที่ ๓๒ ยายจีว⁺ ทองมาภูมิปัญญาของชุมชนสะเดียง

ภาษาบ้านสะเดียง

คนบ้านสะเดียงเป็นคนอารมณ์สนุกสนานรื่นเริง มีภาษาพูดท้องถิ่น คือ ภาษาสะเดียง เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นโดยเฉพาะไม่เหมือนใคร สำเนียงแปลก เสียงเหนือๆ มีคำอุทาน หรือสร้อยคำต่อท้าย เช่น

เอ๋อ - เอ๋อ - ทำไม - สวย - ชะมั้น - เหล่า - หย๊ะ (แปลว่า อู๋ยทำไมสวยจริงๆ เลย)

ให้ - เอ็ง - ไปตาม - เบ้ง - ซ่า (แปลว่า ให้ฉันไปด้วยคนซิ)

เอ๋อ - เอ๋อ - มะพร้าวลูกนี้หนา - ชะมั้น - เหล่า - เนี่ย (แปลว่า อู๋ยมะพร้าวลูกนี้มีเนื้อหนามาก)

(วิทยากร นางทร วระเดชะ , นายทองสุข ขุนแก้ว , นางจิว ทองมา , นางทา คงแท้)

ภูมิปัญญาชุมชน

ชื่อนายทองสุข ขุนแก้ว อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๒ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเกษตรกรรม ภรรยาชื่อ นางประมวดี ขุนแก้ว มีบุตร ๓ คน โทร ๐๘๔-๙๕๑๕๙๓๓ มีความสามารถ และความชำนาญในเรื่อง ศาสนพิธีต่างๆ เช่น การจัดพิธีงานศพ จัดพิธีบวชนาค ตั้งศาลพระภูมิ ขึ้นบ้านใหม่

ชื่อนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๑ ถ.เด่นพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖-๗๒๐๘๐๙ อาชีพแม่บ้าน สามีเสียชีวิต ไม่มีบุตร มีความชำนาญและความสามารถในการร้องเพลงพื้นบ้าน ชาวบ้านสะเดียง เช่น เพลงแห่นาค เพลงกล่อมลูก เพลงช้อย และความรู้ด้านสมุนไพรคือตำรายาผลิตยาอายุวัฒนะ มีเครื่องปรุงดังนี้

เครื่องปรุงยาอายุวัฒนะ

๑.เหิงอากาศ (คือน้ำผึ้ง)

๒.พาดต้นไม้ (คือบอระเพ็ด)

๓.หางยอธณี (คือหญ้าแห้วหมู)

๔.หนิงสงสาร (คือขมิ้นอ้อย)

๕.บรินิพพานไม้กลับ (คือผักเสี้ยนผี)

นำทั้งข้อ ๒- ข้อ ๕ มาชอยตากแดดให้แห้ง บดให้ละเอียด และคลุกด้วยน้ำผึ้งแล้วปั้นเป็นลูกกลอนรับประทานก่อนอาหาร

นายเสริม ขุนแก้ว อายุ ๘๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ โพธิ์ชัยพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพค้าขาย ภรรยาชื่อนางจุก ขุนแก้ว มีบุตร ๖ คน มีความสามารถ และความชำนาญ การทำขวัญนาค ดนตรีไทย เพลงช้อยชาวบ้านสะเดียง ลีเก

นายแย้ม ทองใบ อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒ ถ.บุกรวมโกวิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเกษตรกรรม ภรรยาชื่อนางประทวน ทองใบ มีบุตร ๔ คน นายแย้ม

ทองใบ มีความชำนาญ และความสามารถในพิธีศาสนพิธีต่างๆ ทำขวัญนาค ตั้งศาลพระภูมิ

นายบรรจง ทองจันทร์ อายุ ๗๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพ สานอุปกรณ์ เครื่องใช้ในบ้านจากไม้ไผ่ หวาย เช่น กระบุง ตะกร้า กระบวย ตระแกรง หวด กระดัง

จากการเป็นคนพิการแต่มีความชำนาญในการด้านอุปกรณ์ดังกล่าว ทำให้ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ร.ร.เทศบาล

นายสมคิด มั่งมี อายุ ๔๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๓- ๘๗๘๕๓๕ มีอาชีพข้าราชการครู มีภรรยาชื่อ นางเตือนใจ มั่งมี มีบุตร ๓ คน

มีความรู้ความสามารถและความชำนาญ ในการตัดกระดาษในงานศพ งานบวช งานรื่นเริงต่างๆ

นายไพฑูรย์ จันทร์เที่ยง อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๘ ถ.บูรกรรมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย ภรรยาชื่อนางฉลวย จันทร์เที่ยง มีบุตร ๓ คน

มีความสามารถ และความชำนาญ ในงานศาสนพิธีต่างๆ เช่นพิธีงานบวช งานศพ

นางสมจิตต์ ขุนแก้ว อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย มีบุตร ๕ คน มีความชำนาญและความสามารถในการทำขวัญนาค ดนตรีไทย เพลงฉ่อย เพลงกล่อมลูก เพลงแห่นาค และอาหารว่างประเภทเมี่ยง

นางเขยื้อน เดชบำรุง

มีความสามารถในการสานใบมะพร้าวให้เป็นรูปร่างต่างๆได้ถึง ๘ ชนิดเช่น นก ปลาเป็นต้นและได้ถ่ายทอดวิชาให้นางสาวบุษบา เดชบำรุงซึ่งขณะนี้ชาวบ้านสะเดียงไม่มีใครทำได้ได้รับการเผยแพร่โดยการสนับสนุนจากสภาวัฒนธรรมให้มาสาธิตผลงานในวันสำคัญๆ เช่นวันแม่

ความรู้เรื่องมิด

นายวอน คงแท้ เป็นช่างตีมิดทุกชนิดทำได้ทุกชนิดมีคนเดียวเหลือกล้าแบนๆมาจ้างให้ตีในราคาเล่มละ ๑-๒ บาท

นอกจากเป็นช่างตีมิดแล้วนายวอน คงแท้ยังเป็นช่างทำปิ่นแก้ว ปิ่นยี่หนุ ยิงกระรอก หน้าไม้สำหรับยิงกบ กระรอกที่ขอบมากินมะพร้าวในบ้าน ยิงนกมากินข้าวในนา ยิงพังพอนเพื่อนำมาเป็นอาหาร(แต่ต่อมายุติเพราะผิดกฎหมาย ปัจจุบันนายวอน คงแท้เสียชีวิตแล้ว)

เป็นเครื่องมือในการทำการเกษตรและใช้ในชีวิตประจำวันมีการแยกชนิดและเรียกชื่อต่างกันไปดังนี้

๑. มีดบาง หรือมีดน้อยใช้ในการปลอกวัสดุขนาดเล็กเช่นหอม กระเทียม คนแก่ใช้เจียนหมาก ลักษณะขนาดเล็กที่สุดปลายมนโค้งหรือปลายตัดตามความชอบของผู้ใช้ บางบ้านมีขนาดใหญ่อีกประมาณ ๑ นิ้ว ใช้สำหรับหันหมากแห้ง คนที่กินหมากจะมีติดกระพวยหมากตลอดเวลา

๒. มีดมีะ มีดที่มีขนาดใหญ่กว่าแบบที่ ๑ ขนาดใหญ่เท่ามีดบางจะเรียกว่ามีดมีะก็เฉพาะหัวมนหัวใหญ่ส่วนด้ามจะมีความกว้างของคมเล็กกว่าด้านปลายมีด ใช้สำหรับผ่าลูกหมาก ลูกมะค่าสำหรับกินหมากหรือเขาใช้สำหรับผ่าไม้กลัด

๓. มีดอีโต้ ลักษณะเหมือนมีดมีะแต่มีขนาดใหญ่กว่า มีคมมีดเฉพาะบริเวณตรงข้ามกับด้านมนโค้งเท่านั้น ใช้สำหรับฟัน ผา หรือเจาะเปลือกมะพร้าวแห้งแล้วใช้ปลายคมมีดแงะ

๔. มีดหัวตัดใช้สำหรับตัด ฟันมีหลายขนาดตามต้องการใช้สอยเช่นเล็ก กลางใหญ่ ขนาดเล็กใช้สำหรับเหลาดอก จักตอก เพื่อนำไปมัดฟางข้าวหรือมัดเครื่องบนของหลังคาเรือนไม้ไผ่ ขนาดกลาง ใช้ผ่าฟันท่อนเล็กๆเช่นกิ่งไม้หรือแขนงไม้ขนาดใหญ่ ใช้สำหรับตัดกิ่งหรือต้นไม้ที่มีลำต้นขนาดใหญ่

๕. มีดถาง ใช้สำหรับถางป่า เครื่องเถาต่างๆตามเรือกสวนไร่นา คมมีดจะโค้งมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยถ้าโค้งมากใช้สำหรับเกาะเกี่ยวไม้เลื้อยที่ขึ้นรก มีด้ามเป็นไม้ไผ่ต้นสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอย ถ้าปารกไม่มากใช้ด้ามสั้น รกมากใช้ด้ามยาว

๖. มีดเหน็บลักษณะมีดมีปลายแหลมมีคมตลอดทั้งเล่มตรงกลางจะกว้าง ค่อยๆเรียวปลาย สันเป็นเหลี่ยม เป็นมีดที่ชายฉกรรจ์นำติดตัวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้มีดเหน็บที่บันเอนมีปลอกสำหรับใส่ทำจากกาบหมากแก่ ไม้ไผ่ หรือหวาย สานเป็นรูปร่างตามขนาดของมีด ประโยชน์ของมีดเหน็บใช้สารพัดประโยชน์ เช่น ใช้ปลอก ใช้ฟัน ใช้ตัด แล้วแต่โอกาสมีหลายขนาดให้เลือกตามชอบของผู้ใช้

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายชวน คงแท้ ผู้เป็นน้อง ตำบลในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

การถนอมอาหาร

ปลาร้า

ชาวบ้านสะเดียงจะนำปลาที่หาได้จากลำคลองหรือท้องนาของตนเอง บางคนมีเวลาว่างจากการปักดำก็จะไปหาปลาที่ทะเล บริเวณน้ำท่วมทางที่ไปบ้านโคกดงมูลเหล็กในปัจจุบัน หรือหาปลาในลำน้ำป่าสัก การไปหาปลาจะออกจากบ้านสะเดียงตั้งแต่เช้ามีดีกว่าจะกลับบ้านก็จะเป็นเวลาพลบค่ำ ได้ปลามากน้อยก็จะใช้ประกอบเป็นอาหารในชีวิตประจำวัน ถ้าได้มากก็จะทำปลาร้า ปลาเค็ม ตามปริมาณที่หามาได้

ส่วนผสมของปลาร้า

๑. ปลาสดที่ทำความสะอาดแล้วขอดเกล็ดควักไส้ทำความสะอาด ล้างน้ำ ผึ่งให้สะเด็ดน้ำ (บางบ้านก็ทิ้งปลาให้เนื้อเขียวเล็กน้อย จะได้ไม่ต้องหมักนาน)

๒. เกลือเม็ด

๓. ข้าวคั่ว

วิธีทำ

๑. นำปลาสดมาคลุกเคล้ากับเกลือเม็ดจนแน่ใจว่า เกลือซึมเข้าเนื้อปลา

๒. นำไปอัดลงในไหปากกว้างอัดให้แน่น ใช้กาบหมากแก่ขนาดใหญ่เลยปากไหเล็กน้อยนำมาสองแผ่นแล้วเอาสอดเข้าไปในปากไห ในลักษณะขัดกันเพื่อป้องกันไม่ให้ปลาลอย

๓. ในขณะที่ให้ปลาล่มนั้นที่ปากไหก็จะมีน้ำของปลา ออกมาข้างบน บ้างบ้านก็จะตักขึ้นมาใส่ขวดปิดฝานำไปตากแดดน้ำปลาก็จะเปลี่ยนสีจากสีเทา ก็จะมีสีชมพู สีแดง เรียกว่าหัวน้ำปลาแต่ใช้เวลานาน ถ้าจะให้เร็วก็นำไปต้มผสมปลาตัวเล็กที่หมักไว้บางส่วนเติมน้ำเล็กน้อย ใส่เปลือกส้มปصرة จุกกระเทียม เกลือและน้ำอ้อยต้มจนเนื้อปลาละลาย นำมารองด้วยผ้าขาวบางใส่ขวดปิดฝา ตากแดดประมาณ ๑ เดือน ก็นำไปใช้เป็นน้ำปลาปรุงรสประกอบอาหาร

๔. นำปลาที่หมักจนล่มแล้ว นำไปคลุกกับข้าวคั่วที่บดละเอียดนำไปอัดลงในไหปากแคบ ปิดฝาด้วยแผ่นกระดานเท่าปากไหปิดทับด้วยถุงซีเมนต์ นำมาใส่ถุงผ้าดิบเย็บแล้วห่อด้วยผ้าเนื้อหนาหรือผ้าดิบมัดเป็นจุกขนาดใหญ่พอดีกับปากไห ให้เหลือชายผ้าลงมาคลุมปากไหเพื่อป้องกันไม่ให้แมลงวันมาวางไข่เกิดเป็นหนอน

ดนตรีตึกงิ้วบ้านสะเดียง

ประวัติความเป็นมาของตึกงิ้วบ้านสะเดียง (นายอภิชาติ ปิ่นขาว ผู้เล่า)
 ตึกงิ้ว บ้านสะเดียง เริ่มมาจากนายบัน ปิ่นขาว ไปเที่ยวที่บ้านป่าแดงและไปพบคนมีอายุ ชาวบ้านป่าแดงเล่นดนตรีตึกงิ้วในงานศพญาติ นายบัน ปิ่นขาว มีความสนใจมาก อยากเล่นให้เป็นและได้เข้าไปคลุกคลีกับวงตึกงิ้วนี้บ่อยๆ จนเจ้าของวงชื่อนายปุ่น เพียรเกิดเห็นใจคนดีซื่อกระตือรือร้น ได้ให้นายบันลองตีดูและนายบันก็ตีได้ จึงขออนายปุ่นตีซื่อกระตือรือร้นด้วยความสนใจ นายบัน ปิ่นขาว ได้หัดเป่าปี่ ซึ่งเป็นดนตรีที่ยากมาก แต่ด้วยความพยายาม นายบันก็เป่าปี่ได้ และนายบัน ก็เล่นดนตรีตึกงิ้วได้ทุกชิ้นและด้วยความปรารถนาอันแรงกล้า ว่า บ้านสะเดียง ไม่มีวงตึกงิ้ว จึงคิดทำเครื่องดนตรีตึกงิ้วเอง นายบันถูกพ่อกีดกันมาก เพราะห่วงให้ลูกๆทำนา ไม่อยากให้เล่นดนตรี แต่ด้วยความพยายาม นายบัน ปิ่นขาว ก็สามารถตั้งวงตึกงิ้วบ้านสะเดียงได้ โดยพยายามสอนลูกๆ หลานๆ

และพี่น้องของตนเอง ฝึกซ้อมจนชำนาญทุกคน สามารถออกเล่นงานศพได้ และออก
รับจ้างงานศพในหมู่บ้านเป็นที่นิยมมาก ต่อมาคนเป่าปี่หนุ่มและป่วยเสียชีวิต นายบัน
เสียชีวิต คงเหลือนายอภิชาติ และนายปราโมทย์ ปิ่นขาว ลูกชาย ต่อมา นายปราโมทย์
ปิ่นขาว เป็นคนเป่าปี่เสียชีวิต ทำให้ขาดคนเป่าปี่ เวลาเล่นนายอภิชาติ ต้องไปจ้าง
นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ต่อมาคนเป่าปี่ย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด จึงทำให้ไม่
มีคนเป่าปี่วงตึบเก่งบ้านสะเดียงจึงต้องหยุดเล่น และเครื่องดนตรี ได้มอบให้ ดร.วิศัลย์
โฆษิตานนท์ ขณะนั้นเป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์

วงดนตรีตึบเก่งเล่นกัน ๕ คน คือ

๑.คนเป่าปี่แท้ ๑ คน, ๒.ตีฆ้องกระแต ๑ คน, ๓.คนตีฆ้องคู่ ๑ คน, ๔.กลองคู่ ๒คน

การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมวัดมหาธาตุ
ชุมชน ๕-๖-๗

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นางสาวเตือนใจ เมฆประยูร	ประธานกลุ่ม
นางพจณี โฆษิตานนท์	รองประธาน
นางสาวกฤษณา เมฆประยูร	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวอาภรณ์ โฆษิตานนท์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางยวนใจ จารึกสมาน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเสียมกิม มิ่งขวัญ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเพชรศิริ ศรีชัยวรรณ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางรัชนี อินทรีรักษา	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

พระเทพรัตนกวี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ	
นายวิสิทธิ์ เมฆประยูร	นางประโลม โฆษิตานนท์
นางพจณี โฆษิตานนท์	นางผาด สุนทรวงศ์
นางเสาวรัตน์ อมาตยกุล	นางสมศรี ศรีฉิม
นางสาวบุญสม สงวนสิน	นางสายหยุด พรหมบุญ
นายฮ้อนแหลว แซ่ผดุง	นางโสพิศ แซ่ผดุง
นายชีกัก แซ่เตีย	นางสุวรรณี ลีละวัฒนากุล
นางแก้ว จันทรีลี	นางสมคิด พณีชีพ
นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ	นางบุญปลูก อีตหมี่
นายสมคิด คำมาตร	นางรัชนี อินทรีรักษา
นายชลอ พรหมประเสริฐ	นางละมัย แสงแก้ว
นางวันทนี ถาวรหงส์	น.ส.กฤษณา เมฆประยูร
น.ส.เตือนใจ เมฆประยูร	นางชูจิตร์ จันทนา
นางอริศรา เมฆประยูร	น.ส.อาภรณ์ โฆษิตานนท์
นางเสนอ วิจิตนาค	น.ส.นฤมล ทรงทวีสิน

หัวข้อในการเก็บข้อมูล

๑. สถานที่เก็บข้อมูล
๒. ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล
๓. วิทยาการผู้ให้ข้อมูล
๔. รายละเอียดข้อมูล

ประวัติของชุมชน

- ประวัติการตั้งถิ่น ๕,๖,๗
- ที่มาของชื่อ
- เรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น - แดนประหาร
- สถานที่สำคัญ / สิ่งของสำคัญ

ประเพณีในชุมชน

- ประเพณีการเกิด
- ประเพณีการบวช
- ประเพณีแต่งงาน ไทย/จีน
- ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่
- ประเพณีการตาย

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ชุมชน ๕ พัฒนาสามัคคี

ชุมชน ๖ สมาคมพัฒนา

ชุมชน ๗ เพชรนิกรบำรุง

รายละเอียดของข้อมูล

ก. ประวัติของชุมชน

๑. ประวัติการตั้งถิ่นของชุมชน

ชุมชนเทศบาลที่ ๕ พัฒนาสามัคคี

ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณ ถนนบูรกรรมโกวิท สามัคคีชัย ซอยสามัคคีชัย ๑-๕ ในอดีตประชากรดั้งเดิม ซึ่งได้มาหักล้างทางพงที่ดินรกร้างบริเวณสี่แยกไธยาสุข ด้านถนนบูรกรรมโกวิททั้งสองฝั่ง (บ้านสะเดียง)จนถึงบริเวณโรงสีไฟไหม้และจับจองที่ดินเป็นของตน ประกอบด้วยคุณย่าจำ ตระกูลมันศรี คุณย่าดา ตระกูลจันทนาคุณย่าดี ตระกูลขาวสะอาด

คุณย่าเบาะ ตระกูลพานำมา และคุณย่าเสริม ตระกูลฟุ้งแก้ว โดยลูกหลานส่วนใหญ่รับ
ราชการ พื้นเพดั้งเดิมของคุณย่าเป็นคนพื้นที่ที่ดินดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนมือถึงลูกหลาน ได้
ก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยและแบ่งขายแก่ นายปรีชา โฆษิตานนท์ นายชาญ โฆษิตานนท์
และร้านยังบอย มีการตัดถนน ตรอกซอย ก่อสร้างอาคารที่พักอาศัย บ้านจัดสรร หอพัก
ร้านค้า อาคารพาณิชย์

ปัจจุบันประชากรมีหลากหลายอาชีพ ธุรกิจหอพัก ค้าขาย ข้าราชการ รับจ้าง

(ข้อมูลจาก นางชฎิตรา จันทนา นางอริศรา เมฆประยูร)

ชุมชนเทศบาลที่ ๖.(สมาคมพัฒนา)

ในอดีตประชากรส่วนใหญ่ อพยพมาจากประเทศจีน มาทำมาหากินที่กรุงเทพฯ และแยกย้าย
ไปตั้งหลักแหล่งยังจังหวัดต่างๆ สำหรับจังหวัดเพชรบูรณ์มีชาวจีนที่อพยพมาตั้งแต่สมัยก่อน
สงครามโลกที่ ๒ มีตั้งแต่จิ๋ว แคระ กวางตุ้ง ไหล่ล่า บางส่วนถูกรัฐบาลเนรเทศมาก็มีบ้าง
โดยเฉพาะชุมชนที่ ๖ มีตระกูลที่สำคัญ มีชื่อเสียง เช่น แซ่ไค้ว (โฆษิตานนท์)

นายปรีชา โฆษิตานนท์ ประกอบธุรกิจ โรงสี โรงน้ำแข็ง โรงเหล้า

นายชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ หลายสมัย

ดร.วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์และนายกเทศมนตรี
เมืองเพชรบูรณ์ ๒ สมัย

นายประสงค์ โฆษิตานนท์ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงมหาดไทย

ตระกูลเกสรทอง นายแป้น เกสรทอง เป็นข้าราชการครู เป็นบุคคลเก่าแก่ของชุมชน ๖ มี
ความรู้และตั้งโรงบ่มใบยาสูบ เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นจำนวนมาก บุตรสาวคือ นาง
เอี่ยมพร ปฏิเวศวรณกิจ สมรสกับผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายจำเนียร ปฏิเวศวรณ
กิจ) บุตรชายคือ นายปัญญา เกสรทอง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์หลาย
สมัย และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ตระกูล แซ่ตั้ง อาซิม ร้านนิยมไทยมีกิจการโรงฝิ่น บ่อนการพนัน บุตรชาย คือนาย

สุพจน์ ตั้งตระกูลไทย เป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์

ตระกูล ดวงพัตรา นายเชียง ดวงพัตรา เจ้าของกิจการบริษัทเพชรประเสริฐ ซึ่งเป็นบริษัทเดิน
รถที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับสัมปทานรถวิ่งหลายสายเช่น เพชรบูรณ์ – พิจิตร-นคร
สวรรค์ –เลย – กรุงเทพฯ – ระยอง – พัทยา เป็นต้น ได้รับความนิยมจากประชาชนมาก

นายสุทัศน์ จันทรแสงศรี อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าของสุทัศน์การพิมพ์
ก็เป็นบุตรเขยโดยสมรสกับนางสุมนา ดวงพัตรา บุตรสาวคนสุดท้องของนายเชียง (ถึง
แก่กรรมแล้ว)

นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ประกอบธุรกิจและทำการค้าขายอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันอีกหลายราย เช่น

ร้านจิ้นซั่งพาณิชย์ จำหน่ายหนังสือ

นายเสรี มาสุธน ตัวแทนสุรา ยาสูบ

ชื่อเหรียญอาภรณ์ – ชื่อเหรียญพาณิชย์ – ชื่อเหรียญการไฟฟ้า

ไทยสากล สากลเฟอร์นิเจอร์

ปึงยิดเกา เอสอาร์มาเกตติ้ง (ปัจจุบันมี ๕ สาขา)

โรงแรมย่งอัน

ร้านขายยาวิชัยฟาร์มาซี

ประชากรเก่าแก่อีกกลุ่มหนึ่ง อพยพมาจากจังหวัดน่าน มาตั้งหลักแหล่งค้าขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องครัว น้ำมันก๊าด อุปกรณ์จับปลา ฯลฯ ได้แก่ ตระกูล คำมาตร ศรีสุขคำ ศรีตन्छัย ศรีนวลชัย ศรีตन्छัย สมมีชัย

(ข้อมูลจาก นายวิสิทธิ์ เมฆประยูร น.ส.เตือนใจ เมฆประยูร น.ส.กฤษณา เมฆประยูร น.ส.อาภรณ์ โฆษิตานนท์ นายสมคิด คำมาตร)

ชุมชนที่ ๗ (เพชรนิกรบำรุง)

ย้อนอดีตไปประมาณ ๑๐๐ ปี ในสมัยรัชกาลที่๕ด้านทิศตะวันตกของชุมชนในเมือง คือชุมชนบ้านถนนนอก (เพชรนิกรบำรุงในปัจจุบัน) เป็นที่พักอาศัยของกลุ่มราษฎรที่เป็นไทจากการเลิกทาส โดยพระมหากษัตริย์คุณของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ กลุ่มคนเหล่านั้นจึงได้มาหักล้างทางพงก่อดั้งชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เป็นหลัก โดยมีอาณาเขต ทิศเหนือ จากสี่แยกไฟแดงโรงแรมบูรพา ทิศใต้จดบริเวณวัดมหาธาตุ ทิศตะวันออกจดสะพานพญาโศก และทิศตะวันตกจดตลาดเทศบาล ๒

(ข้อมูลจากนางประโลม โฆษิตานนท์)

สมัยก่อนถนน หนทาง รถยนต์ รถจักรยานยนต์ มีไม่มาก มีแต่จักรยาน และเดินกัน ไฟฟ้าตามถนนยังไม่มี น้ำประปามีใช้เป็นบางบ้าน น้ำดื่มจะมาตักน้ำบาดาลตรงอนามัย (สุขศาลา) และน้ำบ่อที่อยู่ตรงข้ามกับโรงพยาบาลเมืองเพชรเดี๋ยวนี้อีกบ่อหนึ่งอยู่หลังวัดมหาธาตุ บ้านเรือนก็ปลูกอยู่ห่างๆกันมีน้ำหลังได้รู้จักกันหมด มีคลองคูเป็นคลองใช้อาบ ซักผ้า

(ข้อมูลจากนางสมศรี ฉิมมา)

ประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว ที่ดินแถวนี้ (ชอยนิกรบำรุง) เป็นป่าพงสูงท่วมหัว ไม่มีบ้านคนอาศัยอยู่ มีบ้านลุงเฉลิมมาอยู่เป็นบ้านแรก การซื้อขายที่ดินแถวนี้ ตารางวาละ ๓๐๐-๕๐๐บาท เส้นทางเข้าออกเป็นลูกรัง เมื่อถึงหน้าฝนน้ำจะท่วมหมดทั้งชอย บริเวณโรงเรียนโฆษิตวิทยา

โรงพยาบาลเมืองเพชร แต่ก่อนจะเป็นสวนผักของนางเลี่ยมกิม ซึ่งมีนายเกรียงศักดิ์ โฆษิตตานนท์ เป็นเจ้าของที่ดิน

(ข้อมูลจากนางเสนอ วิจิตนาค นางเลี่ยมกิม มิ่งขวัญ)

๒. ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนที่ ๕ พัฒนาสามัคคี	ตั้งชื่อชุมชนตามถนนสามัคคีชัย
ชุมชนที่ ๖ สยามพัฒนา	ตั้งชื่อชุมชนตามสมาคมพาณิชย์เพชรบุรี
ชุมชนที่ ๗ เพชรนิกรบำรุง	ตั้งชื่อตามถนนนิกรบำรุง

๓. เรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น : แดนประหาร

ชุมชนที่ ๖ จะมีวัดมหาธาตุ พระอารามหลวง เป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีทางศาสนาพุทธ มีเรื่องราวที่เกิดขึ้นในบริเวณวัดมหาธาตุแห่งนี้ ประมาณ ๗๐-๘๐ ปีที่ผ่านมาว่าเป็น แดนประหาร โดยมีนักโทษประหารชีวิต จากคดีฆ่าคนตายชื่อนายชุ่น และนายโต เพชฌฆาตจากกรุงเทพฯ ชื่อ นายแจ่ม

ก่อนถูกนำเข้าไปนั่งหลักประหาร จะมีพระสงฆ์มาเทศนาสั่งสอน นำอาหารมาให้รับประทาน นำเข้าหลักประหาร ปิดตา เพชฌฆาต ๒ คน ถือดาบ รำ ตามเสียงปี่ และกลอง พอนักโทษเคลิ้ม หรือเผลอ เพชฌฆาตก็จะฟันคอทันที แล้วนำศีรษะนักโทษเสียบประจาน มีให้เอาเยี่ยงอย่าง

(ข้อมูลได้จากคำบอกเล่าของ นางวันทนีย์ ถาวรหงส์ อายุ ๘๒ ปี น.ส.บุญสม สงวนสิน อายุ ๖๙ ปี นางตาล เมฆประยูร อายุ ๘๙ ปี (ถึงแก่กรรม พ.ศ.๒๕๔๕) และจากหนังสือประวัติวัดมหาธาตุ และเมืองเพชรบุรี โดยพระศรีพัชรโรดม)

๔. สถานที่สำคัญ ชุมชน ๕ พัฒนาสามัคคี

ถนนสามัคคีชัย

เป็นถนนสายหลักของจังหวัดเพชรบุรี เป็นเส้นทางเดียวกับถนนสระบุรี – หล่มสัก

ซอยต้นมะขาม

เป็นซอยที่แยกจากถนนสามัคคีชัย ในอดีตตรงทางโค้งของซอย เคยเป็นเหมืองเก่า และมีต้นมะขามใหญ่

โรงสีไฟไหม้

ตั้งอยู่ถนนบูรกรรมโกวิท หน้าวัดช้างเผือก ชื่อโรงสีเพชรเจริญ ล่าสุดนายปรีชา โฆษิตตานนท์ เป็นเจ้าของกิจการแต่ประสบอัคคีภัยจึงเลิกกิจการ

คลองคู

อยู่ข้างโรงพยาบาลเพชรบุรี

สำนักงานไวยาสุบ

ตั้งอยู่ถนนสามัคคีชัย

๔.สถานที่สำคัญ ชุมชน ๖ สมาคมพัฒนา

สมาคมพาณิชย์เพชรบูรณ์

- ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ใกล้สี่แยกไวยาสุบ

ภาพที่ ๓๓ สมาคมพาณิชย์จีนสถานที่ประกอบกิจกรรมของคนไทยเชื้อสายจีน

ภาพที่ ๓๔ การแสดงงิ้ว

ภาพที่ ๓๕ การไหว้เจ้า ในเทศกาลกินเจ

- เป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชาวจีน ได้แก่ การแสดงจิวเทศกาลกินเจ การฉลองงานมงคลสมรส การมอบทุน การศึกษาของมูลนิธิไต้หวัน
- กิจกรรมเทศบาลพบประชาชน

ตลาดเทศบาล ๑

- ตั้งอยู่ถนนศึกษาเจริญ ตรงข้ามธนาคารธนชาติ
- เป็นสถานที่จำหน่ายสินค้า อาหารตามสั่ง ก๋วยเตี๋ยว กาแฟโกโก้ ผลไม้ แฉงพระเครื่อง เครื่องครัวถ้วยชามกะละมัง ฯลฯ
- เข้าตรูบริเวณร้านเพชรชัย จะมีปาต่องโก๋ น้ำเต้าหู้ ข้าวเหนียวหมูปิ้ง จำหน่าย
- ช่วงเย็น –ค่ำ บริเวณร้านแสงเจริญ ถึงร้านซื้อเหรียญพาดิซ จะมีอาหารสำเร็จรูปชนิดต่างๆ จำหน่าย (รถเข็น) ไก่ทอด ข้าวเหนียวหมูปิ้ง เป็ดพะโล้ ขนมหวาน ถึงประมาณ ๒๐ น.
- บริเวณหน้าร้านเพชรชัย ตลอดแนวจะมีไอศกรีม ข้าวต้ม โจ๊ก ก๋วยจั๊บน้ำร้อน ข้าวขาหมู และอาหารตามสั่ง จำหน่าย โดยเฉพาะผัดไทยเจ้าอร่อยของคุณตุ๋ ซึ่งจะบริการจำหน่ายประมาณ ๑๗.๐๐ – ๒๒.๐๐ น.

ตลาดเทศบาล ๒

- อยู่ถนนเจริญพัฒนา แยกจากถนนเพชรเจริญ

- เป็นตลาดสดที่เทศบาลได้มีการปรับปรุง จัดโซนจำหน่ายสินค้าแต่ละประเภท เช่น เนื้อสัตว์ต่างๆ ปลา อาหารทะเล ผัก ผลไม้ อาหารสำเร็จรูป ดูแลรักษา ทำความสะอาด ให้มีมาตรฐาน มีหลังคากันแดดกันฝน เปิดปิดช่องถนนเป็นเวลา
- ตั้งแต่เช้าตรู่ ผู้คนจะพากันมาจับจ่ายซื้อของสดของแห้งกันอย่างคึกคัก

สถานที่สำคัญ ชุมชน ๖ สมาคมพัฒนา

หอนาฬิกาแชมป์โลกคู่แฝด

- ตั้งอยู่ระหว่างถนนเพชรเจริญ (ตรงข้ามทางเข้าวัดมหาธาตุ) กับถนนศึกษาเจริญ (ตรงข้ามร้านทรินาย)
- เดิมเป็นหอนาฬิกาสำหรับให้ผู้คนผ่านไปมาดูเวลา ๔ ด้าน และเป็นที่สัญจรของรถชนิดต่างๆ
- สมัย ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี ได้มีการขยับขยายที่ตั้งให้รถสัญจรได้สะดวกและปลอดภัยขึ้น จัดทำประติมากรรมรูปเขาค้อ เขาทราย แชมป์โลกมวยสากล คู่แฝดชาวเพชรบูรณ์ ไว้ที่ฐานหอนาฬิกา เพื่อเป็นเกียรติประวัติของบุคคลที่สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๓๖ หอนาฬิกาแชมป์โลกคู่แฝด

-วัดมหาธาตุ

- ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง เป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อ พ.ศ.๑๙๒๖ เป็นพระอารามหลวง มีพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ มีพระพุทธรูปหลวงพ่อกามในอุโบสถ และมีพระพุทธรูปหลวงพ่เพชรมีชัยในพระวิหาร ปัจจุบันพระเทพรัตนกวี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุและเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์

ประวัติวัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๗ ถนนนิกรบำรุง ตำบลในเมืองอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๗ ไร่ ๓ งาน ตารางวาตามโฉนดที่ดินเลขที่ ๘๐ เล่ม ๙ หน้า ๓๐ อาณาเขตทิศเหนือ ติดต่อกับที่ดินของเอกชนทิศใต้ติดต่อกับคลองตะลุมพิกทิศตะวันออกติดต่อกับถนนนิกรบำรุงทิศตะวันตกติดต่อกับที่ดินของเอกชน

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ การคมนาคมสะดวก อาคารเสนาสนะต่าง ๆ มี พระอุโบสถหลังใหม่ ศาลาการเปรียญเป็นอาคารไม้ยกพื้นสูง ภูมิสงฆ์ จำนวน ๑ หลัง อาคารเรียน พระปริยัติธรรม ๒ ชั้น พระวิหารหลวงพ่อเพชรมีชัย ศาลาธรรมสังเวชและฌาปนสถาน ปุชนิยัตถุของวัดมี พระประธานในพระอุโบสถ มีพระนามว่า “หลวงพ่อกาม” พระประธาน ในพระวิหารมีพระนามว่า “หลวงพ่อเพชรมีชัย” นอกจากนี้มีพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิธาตุพระอรหันต์ และพระพุทธรูปบูชา พระเครื่อง พระพิมพ์ต่างๆ ตลอดจนวัตถุโบราณอื่นๆ อีกด้วย

วัดมหาธาตุ สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๙๒๖ ลูกพระเจ้าเพชรบูรณ์ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้างขึ้น ตามการสันนิษฐานของเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ซึ่งขุดพบลานทองจารึกในพระเจดีย์องค์ใหญ่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ คงเป็นวัดที่ได้รับการทะนุบำรุงจากเจ้าเมืองให้เจริญรุ่งเรืองมาก ต่อมาได้กลายสภาพเป็นวัดร้างเล่ากันว่า เจ้าพระยาจักรี (สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) กับเจ้าพระยาสุรสีห์ (กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท) เมื่อคราวยกทัพไปรบกับพม่าที่พิษณุโลก ได้นำไพร่พลมาทางเมืองเพชรบูรณ์ และได้กระทำพิธีบวงสรวงเพื่อชัยชนะที่วัดมหาธาตุ นอกจากนี้แล้วทางราชการยังเคยใช้สถานที่นี้ประหารนักโทษสำคัญอีกด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะประทับอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ มีรับสั่งให้พระยาเพชรรัตน์ (เพ็ญ) เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ เสด็จผู้คนมาทำการบูรณะวัดมหาธาตุครั้งใหญ่ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ รว พ.ศ. ๒๔๕๓ มีพระราชพิธีราชาภิเษกทรงรับน้ำจากหัวเมืองต่างๆ โดยเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ได้นำน้ำจากสระมนในวัดมหาธาตุไปร่วมพิธีด้วย

วัดมหาธาตุ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแต่เดิม ซึ่งมีใบเสมาของเก่าทำจากหินทรายปรากฏอยู่ แต่ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่ ได้รับพระราชทานเมื่อ

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๙๖ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร ได้
ผูกพัทธสีมาใหม่ในปี พ.ศ.๒๔๙๗

มีพระภิกษุจำพรรษาประมาณปีละ ๕๐ รูป สามเณร ๘๐ รูป ทางวัด
ได้เปิดสอนพระปริยัติธรรม พ.ศ.๒๔๘๓ มีทั้งแผนกธรรมและบาลี เป็นวัดพัฒนา
ตัวอย่างในปี พ.ศ.๒๕๐๙ ได้รับการสถาปนาให้เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิด
สามัญ นับตั้งแต่วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๕ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการลง
วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๕

เจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามมี ๑๐ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระอาจารย์มี พ.ศ.๒๔๐๓-๒๔๓๖

รูปที่ ๒ พระอาจารย์คง พ.ศ.๒๔๕๐-๒๔๖๒

รูปที่ ๓ พระอาจารย์ทองดี พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๖๔

รูปที่ ๔ พระอาจารย์มิ่ง พ.ศ.๒๔๖๔-๒๔๖๗

รูปที่ ๕ พระอาจารย์เรียบ พ.ศ.๒๔๖๗-๒๔๖๙

รูปที่ ๖ พระอาจารย์สำเร็จ หลวงปราบ ๒๔๗๑-๒๔๗๒

รูปที่ ๗ พระปลัดคำภา พ.ศ.๒๔๗๔-๒๔๗๘

รูปที่ ๘ พระอาจารย์แดง พ.ศ.๒๔๗๙-๒๔๘๑

รูปที่ ๙ พระวินัยธรรม(แพ ธมฺมธโรโก) พ.ศ.๒๔๘๓-๒๕๒๓

รูปที่ ๑๐ พระเทพรัตนกวี ดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๒๔ เป็น
ต้นมา

ที่ ๓๗ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ มีพระเจดีย์ ทรงพุ่ม ข้าวบิณฑ์แบบสุโขทัย สูง ประมาณ ๔ วาเศษ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า วัดนี้คงสร้างมา ตั้งแต่สมัยสุโขทัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ทางกรมศิลปากรได้บูรณะพระเจดีย์องค์นี้ ได้ขุดพบลานทองจารึกใน พระเจดีย์องค์ใหญ่ หลังพระอุโบสถ และได้นำ โบราณวัตถุที่บรรจุเจดีย์นั้น ขึ้นมาด้วย มีสิ่งหนึ่งที่ได้นำพร้อมกับพระเครื่อง พระบูชา เป็นรูปช้าง รูปหมู ในท้องหมูมี ลานทองจารึกอยู่ ๓ แผ่น มีข้อความตามจารึกว่า "พระเจ้าเพชรบุรีเป็นลูก พระญาณรองประดิสถานแล" เขียน เป็นคำปัจจุบันได้ "พระเจ้าเพชรบุรีเป็นลูก พระยาอรรณพประดิฐานไว้"จึงทำให้เราทราบว่า"เพชรบูรณ์"แต่เดิมนั้นเป็น "เพชรบุรี"ตั้งอยู่ถนนนิกร บำรุง ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้ให้ข้อมูล www.google.co.th(วิโรจน์ ใฝ่ย่อย ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๑)

คลองตะลูก

-ตั้งอยู่บริเวณข้างวัดมหาธาตุ-เป็นคลองเดียวกับคลองป่าแดง สมัยก่อนประชาชนในละแวกนี้ ใช้อาบน้ำซักผ้า รดผัก คลองจะกว้าง น้ำใสสะอาด-ปัจจุบันประชาชนบริเวณริมคลอง ได้มีการสร้างบ้านเรือนรुकล้ำเข้าไปในคลอง ทั้งขยะ สิ่งปฏิกูล ลงคลอง ทำให้คลองตื้นเขิน มีสภาพเหมือนร่องน้ำ มีกลิ่นเหม็น เต็มไปด้วยขยะ สิ่งปฏิกูล

ภาพที่ ๓๘ คลองแม่น้ำป่าสักในปัจจุบัน(คลองตะลูก)

๔. สถานที่สำคัญ ชุมชน ๗

- วิทยาลัยสารพัดช่างเพชรบูรณ์

ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง เยื้องกับวัดมหาธาตุ เดิมเป็นที่ตั้งของโรงเรียนการช่างสตรีเพชรบูรณ์ ปัจจุบันเปิดสอนวิชาชีพ หลักสูตรระยะสั้น

- ศาลากลาง (หลังเก่า)

ภาพที่ ๓๙ ศาลากลางจังหวัดหลังเก่า

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ปัจจุบันได้รับงบประมาณก่อสร้างใหม่ ย้ายไปสร้าง ณ ถนนสระบุรี – หล่มสัก) อาคารหลังเก่าได้ยกให้เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ใช้ประโยชน์ ปี ๒๕๕๓ ทางเทศบาลจะได้สร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป

- ศาลยุติธรรม (หลังเก่า)

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ บริเวณเดียวกับศาลากลางหลังเก่า ปัจจุบันย้ายไปอยู่ ณ บริเวณ ถนนสระบุรี – หล่มสัก อาคารหลังเก่าได้ยกให้ป้องกันจังหวัดใช้ประโยชน์

- จวนผู้ว่าฯ (หลังเก่า)

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ปัจจุบันได้ย้ายไปก่อสร้าง ณ ถนนสระบุรี-หล่มสัก ใกล้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ และสำนักงานกาชาดจังหวัดเพชรบูรณ์ประมาณปี ๒๕๕๐ ปี ๒๕๔๙ สมัย ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี ได้พัฒนาปรับปรุงอาคาร จวนผู้ว่าฯ หลังเก่าเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ บริเวณปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะ เพชรบุระ มีอุปกรณ์การออกกำลังกาย และเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ

ภาพที่ ๔๐, ๔๑ โบราณวัตถุขุดขึ้นจากแหล่งโบราณคดีวัดโนนตูม อ.วังโป่ง จ.
เพชรบูรณ์ (แสดงที่พิพิธภัณฑ์เพชรบูรณ์ว่าหลังเก่า)
สถานีตำรวจภูธรเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ

ภาพที่ ๔๒ สถานีตำรวจภูธรตามตำนานคือสถานที่พักข้างในเรือนางผมหอมฉบับ
วัดช้างเผือก

โรงเรียนอนุบาลเพชรบูรณ์

โรงเรียนอนุบาลเพชรบูรณ์ได้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๙๙ มีเนื้อที่

๑ ไร่ ๗ งาน ตั้งอยู่ถนนเกษมราษฎร์ โดยมีนางประยงค์ สงวนสิน มารักษาดำเนิน
ครูใหญ่ ในปีการศึกษา ๒๕๐๓- ๒๕๐๖ นางสาวน้ำผึ้ง โทนแก้ว ได้มารักษาดำเนิน

ครูใหญ่ ได้ปรับปรุงการเรียนการสอน และระเบียบการต่างๆ ภายในโรงเรียนให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ผู้ปกครองเริ่มสนใจและเข้าใจการศึกษาระดับอนุบาล จำนวนนักเรียนได้เพิ่มมากขึ้นในปีการศึกษา ๒๕๐๖ - ๒๕๒๒ นางวิเชียร สิ้นสวัสดิ์ ได้มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ได้มีการปรับปรุงโรงเรียน โดยได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนหลายหลัง สร้างรั้ว และคอนกรีตด้านหน้าโรงเรียน

ปีการศึกษา ๒๕๒๒-๒๕๒๖ นางสาวโสมใจ กัลยาณมิตร มาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน โรงฝึกงาน อาคารเอนกประสงค์ มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารโรงเรียน และขยายการศึกษาโดยเปิดสอนระดับอนุบาล จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับรางวัลโรงเรียนดีเด่นพระราชทาน เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๒๗ ในขณะที่นางสาวชูจิต เด็ดแก้ว ดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน

ปัจจุบันนายชัยพร หาพุทธา เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน เนื่องจากจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับที่ดินและอาคารเรียนไม่เพียงพอ จึงได้ของบประมาณก่อสร้างอาคารหลังใหม่ บริเวณถนนสระบุรี - หล่มสัก ใกล้กับสถานที่ราชการต่างๆ เช่น ศาลากลางจังหวัดแห่งใหม่ ซึ่งมีเนื้อที่กว้างขวาง สำหรับสถานที่เดิมใช้เป็นสถานศึกษาของนักเรียนชั้นอนุบาล ๑ ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - ๖ ย้ายไปเรียนสถานที่แห่งใหม่

สำหรับที่ดินเดิมก่อนการก่อสร้างอาคารเรียนโรงเรียนอนุบาล เป็นของโรงเรียนสตรีเพชรบูรณ์ “วิทยานุกูลนารี” ปี ๒๕๔๙ โรงเรียนสตรีเพชรบูรณ์ได้ย้ายไปเรียนที่อาคารเรียนแห่งใหม่ซึ่งเป็นของโรงเรียนเพชรพิทยาคม (ปัจจุบันคือโรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์)

ผู้ให้ข้อมูล นางพจนีย์ โสมิตานนท์

โรงเรียนโสมิตวิทยา

เดิมตั้งอยู่เลขที่ ๙๕ ถนนเพชรรัตน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๐ การตั้งชื่อถือสกุล “โสมิตานนท์” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตระกูลโสมิตานนท์ สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบันนี้ เพื่อเป็นสถานศึกษาของเยาวชนทั่วไป ในท้องที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งนี้เพราะสถานศึกษาของรัฐไม่เพียงพอ โดยรับนักเรียนชายอายุ ๕-๒๐ ปี ส่วนนักเรียนหญิงอายุ ๔-๑๘ ปี เริ่มจากชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โดยมีนายเฉลิม ม่วงอำ อดีตครูโรงเรียนเพชรพิทยาคม เป็นครูใหญ่คนแรก อาคารเรียนเป็นเรือนไม้สองชั้นถาวร เนื้อที่ ๘ ไร่เศษ

๑๙ กันยายน ๒๕๐๑ นายเสงี่ยม วัฒนสิงห์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ มีการขยายอาคารเรียนและชั้นเรียนถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ถึงแก่กรรม (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ในปัจจุบัน)

พ.ศ. ๒๕๐๔ นายเสงี่ยม วัฒนสิงห์ ถึงแก่กรรม นางสาวถาวร เอี่ยมศิริรักษ์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

พ.ศ. ๒๕๐๗ นางสาวถาวร เอี่ยมศิริรักษ์ ลาออก นายเฉลิม ม่วงอ่ำ เข้าดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

พ.ศ. ๒๕๐๘ นายโสภณ สุขวิเศษ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ และได้ลาออก นายเฉลิม ม่วงอ่ำ เข้าดำรงตำแหน่งครูใหญ่อีกครั้งจนถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ นางสาวสมจันทร์ ม่วงอ่ำ จึงเข้าดำรงตำแหน่งแทน จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๔

พ.ศ. ๒๕๐๖ ขยายการศึกษาถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่๓ โรงเรียนได้รับการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่าโรงเรียนรัฐบาล

ปีการศึกษา ๒๕๒๑ ยุบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และเปิดระดับอนุบาล ๑ และอนุบาล ๒ รับนักเรียนอายุตั้งแต่ ๓ปีบริบูรณ์

ปีการศึกษา ๒๕๒๘ เนื่องจากเสียค่าดูแลรักษาและจำนวนนักเรียนน้อยลง จึงยุบเนื้อที่เหลือเพียง ๒ งาน ๒ ตารางวา

ปีการศึกษา ๒๕๓๔ ขอเปิดชั้นอนุบาล

พ.ศ. ๒๕๓๙ นายสุนทร โฆษิตานนท์ ลาออกจากตำแหน่งผู้จัดการ เนื่องจากสุขภาพไม่แข็งแรง นายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ เป็นผู้จัดการแทน

วันที่ ๑๑- ๒๐ กันยายน ๒๕๔๓ เกิดอุทกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ บริเวณโรงเรียนซึ่งเป็นที่ลุ่ม ฝนตกน้ำท่วมขังเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว น้ำจึงท่วมระดับสูง ถึง ๑.๗๐เมตร อาคารเรียนและอุปกรณ์การเรียนได้รับความเสียหาย ประกอบกับอาคารเรียนทรุดโทรมยากแก่การบูรณะซ่อมแซมให้สมบูรณ์ดังเดิมได้ต่อไป นายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ จึงมีโครงการที่จะสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ในพื้นที่แห่งใหม่ วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๓ ประกอบพิธียกเสาเอกอาคารเรียนหลังใหม่ บนเนื้อที่ ๓ ไร่ ๑ งาน ๕๑ ตารางวา เลขที่ ๑๖๔ ซอยนิกรบำรุง ๑ ถนนนิกรบำรุง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของนายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ อาคารเรียนเป็นอาคารไม้เสริมคอนกรีตสองชั้น

ปีการศึกษา ๒๕๔๔ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๔ เปิดโรงเรียนแห่งใหม่ สอนระดับชั้นอนุบาล ๑ ถึงอนุบาล ๓

วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๕ นางสาวสมจันทร์ ม่วงอ่ำ ลาออก นางพจนิย์ โฆษิตานนท์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๕-๒๕๕๐ ทางโรงเรียนได้เปิดชั้นประถมศึกษาที่ ๑-๖ เพิ่มปีละ ๑ ชั้น

ปี ๒๕๔๖ นายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนโฆษิตวิทยาสถา ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๔๖ นางพจนีย์ โฆษิตานนท์ ผู้จัดการมรดก ได้อนุญาตให้กับ นางสาววิภา อาชานนท์ ซึ่งเป็นทายาทโดยชอบธรรม เข้ารับใบอนุญาตแทน เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๖

ปีการศึกษา ๒๕๕๓ มีนักเรียนทั้งสิ้น ๔๕๑ คน ครู ๘ ท่าน

ตั้งอยู่ถนนเพชรรัตน์ เป็นโรงเรียนเอกชนของตระกูล “ โฆษิตานนท์ ” เปิดสอนระดับชั้นอนุบาล ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๔๓ สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ

ตั้งอยู่ถนนเกษมราษฎร์ ปัจจุบัน นางธีรพร พรพุดผัดพันธ์ เป็นนายกเทศมนตรี นายสมภาพ ฝิโลศิลป์ เป็นประธานสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ประเพณีในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

๑. ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ เช่น

- ห้ามไปงานศพ มีความเชื่อว่า กลัวผีตกหัว ทำให้เจ็บไข้
- ห้ามนั่งคาประตู่ มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก
- ห้ามกินกล้วยเผ็ด มีความเชื่อว่า จะคลอดลูกแฝด

-ห้ามเดินข้ามเชือก มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก และกลัวสะดุดล้ม

-ห้ามอาบน้ำกลางคืน มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก จะปวดท้องคลอดอยู่นาน

๒.หน้าที่ของสามี

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า เมื่อภรรยาใกล้ครบกำหนดคลอด สามีต้องเตรียม

๒.๑ เต้าและฟืน เพื่อก่อไฟฟืนระหว่างอยู่ไฟ

๒. ๒ .แคร่ไม้ไผ่ ให้ภรรยานอนระหว่างอยู่ไฟ พร้อมมีแหทางโยงครอบแคร่ ป้องกันผีร้าย

๒.๓ ล้อมใบหนาดใต้ถุนบ้าน ป้องกันผีร้ายมารบกวน หลังคลอดระหว่างอยู่ไฟต้องปรนนิบัติดูแลภรรยา เช่น

ก. ก่อไฟฟืน ดูแลอย่าให้ดับ

ข. ต้มน้ำร้อนให้ภรรยาดื่มและอาบ

๓.การทำคลอดของหมอดำแย

น.ส.บุญสม สงวนสินและนางสายหยุด พรหมบุญ เล่าให้ฟังว่า หมอดำแย คือหมอแผนโบราณที่ทำคลอดลักษณะการคลอด ให้ผู้คลอดนั่งชันเข่า จับผ้าโยงจากชื่อบ้านขณะเบ่งคลอด หมอจะคลึงท้องให้เด็กกลับหัวลงเมื่อเด็กคลอดออกมา หมอจะตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ซึ่งบางและคม จับเท้าเด็กให้หัวห้อย ตบสะบักเบาๆ ให้เด็กร้อง หมอจะกดท้องแม่เด็กให้รกออกมา นำรกใส่หม้อดินเพื่อไปฝัง หมอจะทำความสะอาดเด็กแล้วใช้ผ้าห่อเด็กให้อบอุ่น

๔.การร่อนกระดัง

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังเมื่อนำเด็กนอนในกระดัง หมอดำแยจะยกกระดังวนพร้อมเรียกขวัญและแม่เชื้อให้มาคุ้มครองเด็ก และนำสายสิญจน์มาคล้องคอให้แม่เด็กเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย

นางผาด สุนทรวงศ์ เล่าให้ฟังว่า การร่อนกระดัง จะเวียนขวา ในกระดังจะใส่สมุด ดินสอ ด้าย เข็ม เพื่อให้เด็กมีปัญญาดี รอบรู้ สร้างสรรค์ แล้วใช้ผ้ามัดเป็นกระโจม ป้องกันยุง แมลง กัดเด็ก

นางสายหยุด พรหมบุญ เล่าให้ฟังว่าขณะร่อนกระดัง พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกใครมารับเอา” แล้วส่งกระดังให้ญาติผู้ใหญ่รับไว้

นางสมคิด พณิชีพ เล่าให้ฟังว่า จะร่อนกระดัง หลังจากเด็กคลอดได้ ๓ วัน

๕. การอยู่ไฟ

นางผาด สุนทรวงศ์ เล่าให้ฟังว่า หลังคลอด ผู้คลอดต้องนอนบนแคร่ไม้ไผ่ ก่อไฟไว้ข้างๆ อาบน้ำร้อนวันละ ๒ ครั้ง ทาขมิ้นทั่วตัว ดื่มน้ำร้อนผสมเกลือ แต่งตัวด้วยผ้าถุง ผ้าแถบพันอก หรือใส่เสื้อชั้นในคอกกลม อยู่ไฟ ๗ วัน หรือ ๑๕ วัน

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า หลังคลอด ผู้คลอดต้องนอนบนแคร่ไม้ไผ่ ข้างแคร่มีเตาไฟ ฟืน เพื่อให้หมอดลูกแห้งหรือเข้าอุ้งเร็ว และนั่งเหยียดขาให้ติดกันเสมอ ผู้คลอดต้องอาบน้ำร้อน เข้า เย็น ดื่มน้ำร้อนตลอดเวลา จนครบ ๗ วันหรือ ๑๕ วัน

๖. การออกไฟ

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า เมื่ออยู่ไฟครบกำหนดแล้วก็จะมีการออกไฟ หมอตำแยจะเป็นผู้ทำพิธี มีการกลบดับไฟให้เรียบร้อย ดับพิษไฟให้กับแม่ รับเด็กและเรียกขวัญเด็ก นำเด็กลูกนอนในอุ้ง

๗. อาหารแม่หลังคลอด

นางผาด สุนทรวงศ์ และนางสายหยุด พรหมบุญ เล่าว่า หลังคลอด แม่ต้องกินอาหารร้อนๆ รสไม่จัด เพราะมีผลต่อลูกที่ดูดนมแม่ ได้แก่ ข้าวต้มเกลือ หรือปลาช่อนย่าง อาหารมีขิง มีหัวปลี ไม่กินผักที่ให้ความเย็น เช่น ตำลึง ผักไห่

ประเพณีการบวช

ผู้ให้ข้อมูลคือนางบุญปลูก อืดหมี่

การเตรียมการและการบวช คล้ายกับปัจจุบันชายที่จะบวชต้องมีอายุครบ ๒๐ ปี ก่อนบวชต้องฝึกท่องบทสวดที่วัดประมาณ ๑-๒ สัปดาห์ เตรียมเครื่องบวช ได้แก่ ผ้าไตร จีวร อัฐบริขารงานวันบวชกรณีบวชที่บ้าน พ่อ แม่ และญาติๆ ขลิบผม และโกนผมให้หน้า

นาคต้องแต่งกายด้วยชุดขาวประกอบด้วยผ้าถุง เสื้อกั๊ก มีเสื้อคลุมบางๆ อาจใส่เครื่องประดับ เช่น เข็มขัดนาค สร้อยคอทองคำ ซึ่งขึ้นกับฐานะของพ่อแม่ มีการทำขวัญนาคในตอนเย็นและ อาจมีการฉลองนาคตอนค่ำ เช่น ลิเก ดนตรี ภาพยนตร์ จัดอาหารเลี้ยงแขกที่เชิญมาร่วมงาน วันรุ่งขึ้น จัดขบวนแห่หน้าไปวัด แห่หน้าครอบโบสถ์ ๓ รอบ แล้วเข้าโบสถ์ทำพิธีบวช

กรณีจัดที่วัดแบบประหยัดรายจ่าย ตอนเช้าขนาดจะได้รับการขลิบผม โดยพ่อแม่ญาติพี่น้อง พระสงฆ์จะโกนผมให้ขนาด ญาติๆก็อาบน้ำให้ขนาด แล้วนาคแต่งกายด้วยชุดขาว จัดขบวนแห่ นำขบวนแห่นาครอบโบสถ์ ๓รอบแล้วเข้าโบสถ์เพื่อทำพิธีบวชต่อไป

ประเพณีการแต่งงาน

๑. การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว

นางบุญปลูก อืดหมี เล่าว่า หนุ่มสาวจะมีโอกาสพบกันในงานต่างๆ เช่น งานวัด งานสงกรานต์ มักไปเป็นกลุ่ม เมื่อพบกัน รู้จักกัน ชายจะเกี่ยวพาราสีหญิง หลังจากนั้นจะเขียนจดหมายติดต่อกันหรือนัดพบกันในงาน หญิง-ชายจะไม่ค่อยมีโอกาสมานั่งคุยกันโอกาสมานั่งคุยกันสองต่อสองจะทำอะไรหรือมีกิจกรรมอะไรต้องอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ได้รับการสั่งสอนมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย

๒. การสู่ขอ

นางบุญปลูก อืดหมี เล่าว่า เมื่อชายหญิงรักกัน ฝ่ายชายจะให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอทาบถามโดยอาจจะเป็นพ่อ แม่ ญาติสนิท หรือที่ผู้พี่ฝ่ายชายเคารพนับถือ เป็นการสู่ขอด้วยปากเปล่ากับพ่อแม่ฝ่ายหญิง ญาติฝ่ายหญิงจะสืบประวัติฝ่ายชาย เมื่อทั้งสองเห็นดีเห็นงามก็จะตกลงกันเรื่องสินสอดทองหมั้น การเรียกสินสอดทองหมั้นจะขึ้นกับฐานะของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะตกลงเรียกร้องกัน เช่นเงิน ทอง เครื่องประดับหรือทรัพย์สินอื่นๆ โดยมากจะให้ความหมายไปทางมงคลเช่นเรียกให้เป็นเลขคู่หรือเลขมงคล จากนั้นก็ดูฤกษ์ยาม กำหนดวันหมั้นและแต่งงาน

๓. การหมั้น

นายชลอ พรหมประเสริฐ เล่าให้ฟังว่า

การหมั้นจะต้องมีผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายร่วมเป็นสักขีพยานของหมั้นมักจะเป็นแหวนฝ่ายชายจะสวมแหวนหมั้นที่นิ้วนางมือซ้ายของหญิงระยะเวลาในการหมั้นไม่ควรนานเกิน๑ปี ถ้าได้ฤกษ์ดีก็จะจัดพิธีแต่งงานในปีนั้น มีบางคู่จะทำพิธีหมั้น และแต่งงานในวันเดียวกัน

๔ .การแต่งงาน

นายชลอ พรหมประเสริฐ และนางบุญปลูก อืดหมี ผู้ให้ข้อมูล

การจัดพิธีแต่งงานจะจัดตอนเช้าที่บ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดขบวนขันหมาก ซึ่งประกอบด้วย ขันหมากเอก ขันหมากรอง ๒ ขัน ต้นกล้วย อ้อย มะพร้าว ถาดไก่ หมู ขนม ผลไม้ เป็นคู่ๆซึ่งเราแจกจ่ายละเอียดยังได้ดังนี้

๑. พานดอกไม้หรือจะจัดเป็นแจกันดอกไม้ซึ่งประกอบด้วย ดอกไม้ช่อมงคลเช่นดอกกรั๊ก ดอกบานชื่น ดอกดาวเรือง ดอกพุทธรักษา ดอกเบญจมาศ ดอกเฟื่องฟ้า

๒.บายศรีและด้ายผูกข้อมือ

๓.ขันเงิน (พานใส่เงิน) โดยนำใบพลูที่ไม่มีตำหนิ ๒ ใบ ใบเงิน ใบทอง พอประมาณ กลับดอกไม้(กลับดอกดาวเรือง บานชื่น เฟื่องฟ้า ฯลฯ) ข้าวตอก ถั่ว งา ใส่อย่างละถุง แล้ววางเงิน สีนสอด ไว้ข้างบนห่อขัน(หรือพาน)ด้วยผ้าให้สวยงาม

๔.ขันทอง ประกอบด้วยเครื่องทอง ของประดับ สร้อย ฯ

๕.เทียนแพ

๖.พานข้าวเหนียว (ข้าวเหนียวกวน) ๑ คู่

๗.พานขนมถ้วยฟู ขนมหัน ๑ คู่

๘.พานถั่ว งา ๑ คู่

๙.พานขนมทองทั้ง ๙ (ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ทองพลุ ทองเอก เป็นต้น)

๑๐.คู่

๑๐.ต้นกล้วย ต้นอ้อย อย่างละ ๑ คู่

๑๑.เงินใส่ซอง สำหรับผ่านประตูกันเจ้าบ่าวเจ้าสาว

ฯลฯ

หมายเหตุ รายการเหล่านี้อาจจะเพิ่มเติม หรือตัดทอน ได้ตามความเหมาะสม

การเตรียมโต๊ะหลังน้ำสังข์ ควรเตรียมด้ายมงคลสวมหัว ๑ คู่ มาลัยสำหรับคู่บ่าวสาว ๑ คู่ แป้งเจิมหน้าบ่าวสาว น้ำพุทธรณ์ หอยสังข์ พานรองน้ำ ๑ คู่ หมอนกราบ ๑ คู่ พานใส่ของชำร่วยแจกแขก

การสวมมาลัยคล้องคอคู่บ่าวสาวและสวมด้ายมงคล ควรจะพิจารณา เลือกสามี ภรรยาคู่อาวูโส มีฐานะการเงิน การงานที่มั่นคง มีบุตร ธิดา

(นางยวนใจ จารึกสมาน ผู้รวบรวมข้อมูล)

ในขบวนแห่จะร้องรำทำเพลงตลอดทางมาบ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวจะกันประตูเงิน นาคและทอง ฝ่ายเจ้าบ่าวต้องมอบซองเงินให้จึงจะผ่านประตูไปพบเจ้าสาวได้ ฝ่ายเจ้าสาวจะนับสินสอด ทองหมั้นแบกใส่บาไปเก็บ ให้สามีภรรยาที่เป็นผัวเดียว เมียเดียวครองรักกันมาอย่างเป็นสุข สวมด้ายมงคล และคล้องพวงมาลัยให้บ่าวสาว พ่อแม่ญาติฯ ทั้งสองฝ่ายผูกข้อมือ และรดน้ำสังข์อวยพรคู่บ่าวสาว การส่งตัวบ่าวสาวเข้าเรือนหอ พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะให้โอวาท

พิธีแต่งงาน (ชาวจีน)

นายฮ้วนเหลว แซ่ผดุงและนางโสพิศ แซ่ผดุง (ผู้ให้ข้อมูล)

ประวัติชีวิต นายฮ้วนเหลวได้มาจากเมืองจีนเมื่ออายุ ๖ ขวบ ช่วยญาติชายเฒ่าผู้แถวหัวลำโพง อายุ ๘ ขวบทำหน้าที่ส่งกาแฟ อายุ ๑๐ ขวบไปช่วยทอผ้าที่โรงงานของญาติ โดยเย็บสบงอยู่กับอาแถวเสาชิงช้า สิ้นค่านำไปส่งแถวแปดริ้ว ปราชินบุรี อายุประมาณ ๒๐ ปีเดินทางมาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์ มีเงินเก็บจำนวนหนึ่งจึงเปิดร้านจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ขายเครื่องสังฆภัณฑ์ กิจการดำเนินไปด้วยดี

ต่อมาได้ไปงานแต่งงานของคนรู้จักที่อำเภอหล่มสัก ด้วยในสมัยนั้นมีรถยนต์ออกสตินของเฮียเซ้ง(เพชรประเสริฐ) และเป๊ะหุย วังระหว่าง เพชรบูรณ์-หล่มสัก เพชรบูรณ์-ตะพานหิน ทางแคบและเป็นฝุ่นมาก ในงานแต่งงานนี้อาเป๊ะได้ไปพบอาม่าโสพิศรู้สึกต้องชะตา ชอบพอ เมื่อกลับมาเพชรบูรณ์ ได้ให้ผู้ใหญ่ที่นับถือและรู้จักฝ่ายหญิงไปทาบถามสู่ขอ ทางอาม่าโสพิศและญาติผู้ใหญ่ไม่ขัดข้อง จึงจัดสินสอด ทองหมั้นไปประกอบพิธีสู่ขอ หมั้นและเตรียมพิธีแต่งงาน

พิธีแต่งงาน

นางสุวรรณี ลีละวัฒนากุล ผู้ให้ข้อมูล

หลังจากฝ่ายหญิงตกลงใจจะหมั้นหมายและจะแต่งงานกับฝ่ายชายแล้ว จะดูฤกษ์ยามกำหนดวันหมั้นและแต่งงาน เมื่อทำพิธีหมั้นเรียบร้อยแล้ว ก็ถึงกำหนดวันแต่งงาน ทั้งสองฝ่ายจะเชิญญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือและเพื่อนฝูงมาเป็นสักขีพยาน เข้าตู่เจ้าบ่าวจะได้รับเจ้าสาวเข้าบ้าน การมารับเจ้าสาวอาจจะมีการกันประตูเงิน ประตูทองเจ้าบ่าวจะมอบอั่งเปา(ซองเงิน)ให้ผู้กันประตู เมื่อรับเจ้าสาวมาถึงบ้าน ฝ่ายเจ้าบ่าวจะเลี้ยงต้อนรับฝ่ายเจ้าสาวด้วยขนมบัวลอย จากนั้นจะทำพิธียกน้ำชา เพื่อให้รู้จักญาติผู้ใหญ่

น้อง พ่อแม่ และญาติพี่น้องจะรับน้ำชาจากบ่าวสาว ที่ละ ๑ คู่ พร้อมมอบอั่งเปาให้บ่าวสาว หลังเสร็จพิธียกน้ำชา ฝ่ายชายจะเลี้ยงอาหาร ผู้มาร่วมพิธี บางคู่อาจมีงานเลี้ยงภาคค่ำ ฉลองพิธีแต่งงานอีกครั้ง

ในการทำพิธีส่งตัวเข้าหอ เจ้าสาวจะเดินข้ามธรณีประตู โดยมีกอละมังที่จุดไฟด้วยกระดาษเงิน กระดาษทองวางอยู่ เจ้าสาวต้องเดินข้ามกอละมัง จากนั้นจึงมีพิธีส่งตัวเข้าหอคล้ายธรรมเนียมไทย

การขึ้นบ้านใหม่

นางผาด สุนทรวงศ์ เล่าให้ฟังว่า เมื่อคุณภรรยาหมั้นเป็นมงคลแล้ว นำวัสดุอุปกรณ์และสัตว์เลี้ยง อันเป็นมงคลเข้าบ้าน ได้แก่

๑. พระพุทธรูป ช่วยปกป้องคุ้มครอง ให้เป็นสุข
 ๒. ตะเกียง ให้แสงสว่าง
 ๓. เครื่องครัวและอาหารแห้ง เช่น ข้าวสาร พริก เกลือ
 ๔. โองน้ำ ให้ความสดชื่น เย็นสบาย
 ๕. แมว เพื่อให้อยู่ติดบ้าน แมวเป็นสัตว์รักษบ้าน
- เมื่อขึ้นบ้าน ได้เวลาอันเหมาะสม ก็จะทำบุญ เลี้ยงพระ ให้เป็นสิริมงคลกับบ้านที่อยู่อาศัย

ประเพณีการตาย

น.ส.บุญสม สงวนสิน ผู้ให้ข้อมูล

๑.ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย

การสะกด ตราสังผู้ตาย เพื่อให้ดวงวิญญาณผู้ตายล่องลอยไปในสถานที่ไม่ดี

๒. การตายที่ผิดปกติ เช่น ฆาตกรรม ฆาตกรรมทั้งกลม จะต้องนิมนต์มาทำพิธีสะกดวิญญาณผู้ตาย ถ้าตายนอกบ้านจะไม่ตั้งศพในบ้าน จะตั้งศพที่วัด และไม่นิมนต์จะทำพิธีฝังเท่านั้น

๓.การเผาศพ

ญาติผู้ตายต้องเตรียมตั้งกองฟืน เพื่อตั้งหีบศพ โดยใช้ฟืนท่อนใหญ่ยาวประมาณ ๒ เมตร มาก่อตั้งเป็นสี่เหลี่ยมนำหีบศพวางบนกองฟืน หรือเรียกว่า “กองฟอน” แล้วจุดไฟเผา ขณะเผามีสัปเหร่อคอยดูแลศพ จนกว่าจะไหม้หมด วันรุ่งขึ้นก็จะมาเก็บกระดูกไปทำพิธีต่อไป

พิธีศพของชาวจีน

นายฮั่นเหลว แซ่ฝง ผู้ให้ข้อมูล โดยท่านได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับพิธีศพของชาวจีนแคว้นไต้หวัน

บ้านหรือครอบครัวใดที่มีบุคคลในครอบครัวเสียชีวิต จะนำศพบรรจุใส่โลง ภายในโลงรองด้วยใบชา กระดาษเงิน กระดาษทอง โลงทำด้วยไม้เนื้อแข็ง หากมีฐานะดีก็จะใช้โลงไม้จำปาซึ่งมีความทนทานไม่ผุง่าย เนื่องจากชาวจีนจะนำผู้ตายไปฝังที่คลองโชม ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับป่าช้าจีน ลูกหลานผู้ตายจะแต่งกายด้วยชุดขาว โปกศีรษะด้วยผ้าขาว ถ้าเป็นลูกจะใช้ผ้าดำยดืบ ถ้าเป็นหลานใช้ผ้าขาวธรรมดา ศพจะตั้งไว้ที่บ้านผู้ตาย ลูกหลานจะทำพิธีเซ่นไหว้ โดยมีเจ้าพิธีซึ่งเป็นผู้มีความรู้มาประกอบพิธี บางรายที่มีฐานะดีก็จะมีพิธีงัดเตียงด้วย โดยการเผาเครื่องงัดเตียงก่อนเคลื่อนศพไปฝัง(เครื่องงัดเตียงประกอบด้วยของจำลองจากกระดาษ เช่นบ้าน รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เสื้อผ้า คนใช้ เงิน ฯลฯ) เพื่อให้ผู้ตายได้รับของเหล่านี้และมีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย

ศพผู้ตายจะเก็บไว้ไม่เกิน ๓ วัน ก็จะเคลื่อนศพไปทำพิธีฝัง ขณะที่เคลื่อนศพให้เท้าผู้ตายอยู่ข้างหน้า โดยการหามไป ผู้ที่มีฐานะดีจะบรรจุรถยนต์ไป ระหว่างเคลื่อนศพจะมีการโปรยกระดาษเงิน กระดาษทองเป็นระยะๆ

ที่ดินที่ใช้ในการฝังศพจะมีการจองและเตรียมไว้ล่วงหน้า เมื่อศพไปถึงจุดที่จะฝัง เจ้าพิธีจะบอกให้ลูกหลานจุดธูปบอกเจ้าที่เจ้าทางและผู้ตาย แล้วหย่อนโลงศพลงในหลุมที่ขุดไว้ จากนั้นลูกหลานจะเดินรอบหลุมฝังศพ ๓ รอบ (วนตามเข็มนาฬิกา) ขณะเดินเจ้าพิธีจะกล่าวสิ่งที่เป็มงคลแก่ลูกหลาน วงศ์ตระกูลทุกรอบ

จากนั้นให้ลูกหลานโยนเหรียญและกำดินหรือทรายที่จะฝังศพลงในหลุม สำหรับญาติพี่น้องและผู้ไปร่วมพิธี ก็ให้โยนดินหรือทรายลงในหลุมต่อจากลูกหลาน

ชาวจีนมีความเชื่อว่าครอบครัวใดผู้ตายมีอายุมากกว่า ๙๐ ปี ลูกหลานไม่ต้องไว้ทุกข์ ให้ใส่เสื้อสีชมพู

(ข้อมูลเพิ่มเติมจากนายสุรพงศ์ อรรถกุลสิงห์ บ้านเลขที่ ๑๘-๒๐ ถ.หลักเมือง น.ส เตือนใจ

เมฆประยูร ผู้เก็บรวบรวมข้อมูล)

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลคือ นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ

๑. ประเพณีสู่ขวัญ

การสู่ขวัญจะทำได้โดยใช้สายสิญจน์ ผูกมัดพูลพอลอยู่ จะแกว่งจากลำตัวไล่ลงไปถึงเท้า พูดว่า “ขวัญเอย ขวัญมาอยู่กับแม่กับเต้า อยู่จนแก่จนเฒ่า จนถือน้ำเพี้ยอดทอง กระบองยอดเพชร นะลูกนะ”

๒. ประเพณีประจำปีของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

๒.๑ ประเพณีการก่อพระทราย นิยมทำในวันตรุษสงกรานต์ตอนเย็นก่อนวันตรุษสงกรานต์ 1 วัน ชาวบ้านจะไปก่อพระทรายที่วัดใกล้บ้าน พอรุ่งเช้าจะนำกระดูกของบรรพบุรุษไปตั้งไว้ที่พระทราย พร้อมทั้งข้าวปลาอาหาร แล้วพระสงฆ์จะมาทำพิธีสวดบังสุกุลให้

๒.๒ ประเพณีตรุษสงกรานต์ จะมีการรำไท่น พร้อมร้องเพลงกัน ในสถานที่จัดงาน ตั้งแต่ตอนเย็นถึงกลางคืน จะก่อไฟด้วยใบมะพร้าวแห้งให้สว่างไสว หนุ่มสาวจะเกี่ยวพาราสักกันในชวงนี้

๓. การละเล่นในชุมชน

มีการเล่นโยนลูกช่วง สะบ้า ก้อยล้อ วังกะลา โถกเถก (ในสมัยนั้นเรียก ไม้ชาหย่ง) เล่นว่าว แข่งขันกันว่าว่าวของใครจะขึ้นสูงกว่ากัน

ประเพณีสำคัญของชุมชน (ชาวจีน)

๑. ประเพณีไหว้พระจันทร์ ผู้ให้ข้อมูล คือ นางสาวรณิ ลีละวัฒนากุล ประเพณีนี้เป็นประเพณีของชาวจีนแต่จิว และจีนแคะ เพื่อระลึกถึงวีรบุรุษของชาติ จะทำพิธีไหว้คืนวันเพ็ญ ขึ้น ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ตั้งแต่ช่วงเวลาค่ำ (พระจันทร์ขึ้น) ถึงเที่ยงคืน

การไหว้จะตั้งโต๊ะหน้าบ้าน ประดับด้วยต้นอ้อย แจกันดอกไม้ ของไหว้ ได้แก่อาหาร ๕ อย่าง มีเห็ดหูหนู เห็ดหอม ดอกไม้จีน ฟองเต้าหู้ และวุ้นเส้น (ทุกอย่างแช่น้ำให้นิ่มก่อน) ขนมเปี๊ยะ ขนมหวาน ผลไม้ ๕ อย่าง แบ่งหอม

๒. วันตรุษจีน ผู้ให้ข้อมูล น.ส.กฤษณา เมฆประยูร

วันตรุษจีนเป็นวันปีใหม่ของชาวจีน ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ มีพิธีและกิจกรรมดังนี้

- วันเตรียมสถานที่ เตรียมทำความสะอาดบ้านก่อน ๑ สัปดาห์ เตรียมวัสดุ อุปกรณ์อาหารที่จะใช้ในพิธีการไหว้เจ้าที่ เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่ และบรรพบุรุษที่ล่วงลับ

- วันจ่ายและแจก ทำก่อนวันตรุษจีน ๒ วัน จะเตรียมซื้ออาหารสด ได้แก่ เป็ด ไก่ หมู ปลา ผลไม้ ขนม เช่น ขนมเซ่ง ขนมเทียน จันอับ ซาลาเปา ฐูป เทียน กระดาษเงิน กระดาษทอง อาหารแห้งเช่น วุ้นเส้น เห็ดหอม เห็ดหูหนู กุ้งแห้ง ปลาหมึกแห้ง ดอกไม้จีน มีการนำอาหารสด อาหารแห้ง ผลไม้ ขนม ไปจ่ายแจกให้ญาติผู้ใหญ่ หรือผู้ที่เคารพ นับถือ
- วันถัดมาเป็นวันประกอบอาหาร เตรียมเช่นไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่ เจ้าที่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับจำนวนอาหารมากหรือน้อยขึ้นกับฐานะของผู้จัดทำ
- วันไหว้ ทำพิธีไหว้ในวันตรุษจีน ตั้งแต่เวลา ๐๑.๐๐ น. เป็นต้นไป หรือเช้าตรู่ เริ่มไหว้เจ้าที่ ไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับที่บ้าน บางครอบครัวจะนำอาหารที่ประกอบด้วยอาหารคาว หวาน ผลไม้ สุนัข น้ำชาฯลฯ มาเช่นไหว้แล้ว จะมีการเผากระดาษเงิน กระดาษทอง แล้วจะมีการเผากระดาษที่พับเป็นเสื้อผ้า เครื่องใช้ ทองคำแท่ง ธนบัตร เพราะมีความเชื่อว่าผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับสิ่งที่เราเผาไปให้ ได้กินอาหารอย่างอิ่มอร่อย และนำเงินทองไปใช้สอยอย่างสบาย
- วันรุ่งขึ้นจะเป็นวันเที่ยวและพักผ่อน เด็กๆ จะได้รับอั่งเปาจากผู้ใหญ่ เจ้าของบริษัท ห้างร้านจะมอบอั่งเปา(ซองสีแดงใส่เงิน)ให้ลูกจ้าง
- ในช่วงวันตรุษจีน ร้านค้าจะปิดกิจการชั่วคราว เพื่อพักผ่อนและท่องเที่ยว ลูกหลานจะกลับบ้านมาอยู่พร้อมหน้าและแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดใหม่
- อาหาร ขนม ผลไม้ ที่นำมาไหว้ในวันตรุษจีน จะมีความหมายเป็นมงคลตามความเชื่อดังนี้
- **เนื้อสัตว์**
- หมู หมายถึงความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ อยู่ดี กินดี
- ไก่ เจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน
- เป็ด ความสามารถหลากหลาย
- ปลาทั้งตัว อุดมสมบูรณ์ เหลือกิน เหลือใช้
- กุ้งมังกร หรือปลาหมึกแห้ง หมายถึงอำนาจวาสนา หัวกุ้ง หมายถึงความยิ่งใหญ่ น่าเกรงขาม
- หนวดปลาหมึกแห้ง หมายถึงการเกี่ยวเอาโชคลาภเข้ามา

- ของหวาน
- ขนมถ้วยฟู ความเจริญเฟื่องฟู
- จันอับ เจริญออกงามดังเมล็ดพืช
- ซาลาเปา ห่อโชค ห่อเงิน ห่อทอง (เป่ามีความหมายว่าห่อ)
- ขนมเทียน ขนมแข่ง ความสามัคคี เหนียวแน่น หวานชื่น
- ขนมบัวลอย หรือขนมอี๊ ให้ชีวิตมีความหวานและง่าย
- ผลไม้
- ส้มสีทอง สีสทองเป็นสิริมงคล มีโชคดี
- กัลล้วย มีลูกหลานมากหรือเรียกโชคลาภเข้าบ้าน
- แอปเปิ้ล สุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บไข้ มีความสงบสุข
- สับปะรด มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เรียกโชคลาภเข้ามา
- องุ่น มีความมั่งคั่ง สุขภาพแข็งแรง

๓. การแสดงจิว

นายชีกัก แซ่เตียและน.ส.กฤษณา เมฆประยูร ผู้ให้ข้อมูล

คณะกรรมการสมาคมพาณิชย์จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นผู้ดำเนินการจ้างคณะจิวแต่จิวหรือไหหลำมาแสดงให้เจ้าพ่อหลักเมืองชมปีละ ๒ ครั้ง ในช่วงฤดูฝนและฤดูหนาว ครั้งละ ๓-๕ คืน ค่าจ้างของคณะจิวไหหลำราคาค่อนข้างสูง ผู้แสดงส่วนใหญ่แต่งกายคล้ายละครไทยและพูดภาษาไทยได้บ้าง ผู้ชมจะให้ความสนใจมาชมกันมาก แต่ปัจจุบันไม่สามารถจ้างมาแสดงได้เนื่องจากชาวจีนไหหลำในตลาดเพชรบูรณ์มีจำนวนน้อยมาก คณะกรรมการจัดงานจะเดินเรียกรายได้จากร้านค้าในตลาดและผู้มีจิตศรัทธา เพื่อหารายได้จ้างคณะจิวมาแสดง

ตอนเช้าของการแสดงจิววันแรก คณะกรรมการจะจัดขบวนแห่ไปอัญเชิญเจ้าพ่อหลักเมือง มาสถิต ณ สถานที่จัดงาน คือที่สมาคมพาณิชย์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ตรงกันข้ามกับสำนักงานไรรยาสูบ เพชรบูรณ์

วันที่สองของงานชาวจีนในตลาดจะนำอาหาร ผลไม้ ขนม มาให้เจ้าพ่อหลักเมือง

ในวันที่ ๒-๓ คืนสุดท้าย คณะกรรมการจะจัดประมูลสิ่งของ ผลไม้ ที่ชาวจีนนำมา
ถวายเจ้าพ่อ เพื่อนำรายได้เข้าสมาคม

วันรุ่งขึ้นหลังการแสดงงิ้วสิ้นสุด คณะกรรมการจะจัดขบวนแห่อัญเชิญเจ้าพ่อหลัก
เมืองกลับไปสถิต ณ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

งานการแสดงงิ้วเป็นงานประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีน ตลอดการแสดงงิ้ว
ทุกคืนพ่อค้า แม่ค้าจะนำอาหารและขนมมาจำหน่ายในบริเวณงาน

ภูมิปัญญาของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล นางทิพวรรณ เขี่ยมอากาศ

๑. การทำขนมตาล ไม่ต้องใช้ผงฟู โดยใช้กระดองปลาหมึกหรือลันทะเลมาขูดให้เป็นผง
แทนผงฟู

๒.การเก็บแป้งจากมันสำปะหลัง

นำมันสำปะหลังที่ปอกเปลือก มาหั่น นำฝั้งแดดจนแห้งสนิท เก็บไว้ทำขนมเมื่อต้องการ
แป้งมันได้จะมีเส้นใยอาหารสูงต่างจากแป้งมันที่บรรจุถุงจำหน่ายในตลาด เพราะไม่มี
เส้นใยอาหาร

๓ .การใช้ซี่เก้าขัดล้างภาชนะแทนน้ำยาล้างจาน

ใช้กามมะพร้าวส่วนที่เป็นใยมะพร้าว ชุบน้ำพอเปียกแตะซี่เก้าสีเทาขาว ขัดล้าง
ภาชนะ เครื่องครัว ที่มีกากอาหารเกาะติดจะสะอาด หมดคราบสกปรก

๔. การใช้ประโยชน์จากน้ำซี่เก้า

นำซี่เก้าแช่น้ำ ทิ้งไว้จนตกตะกอน รินเอาเฉพาะน้ำใสๆ ไปใช้ประโยชน์ เช่น

๔.๑.ซักเสื้อผ้า แทนน้ำสบู่หรือผงซักฟอก

๔. ๒.แช่ปลาหมึกแห้ง เพื่อให้พองตัวหนา ไตขึ้น นำไปประกอบอาหาร แทนการแช่
โซดาไฟ ซึ่งมีอันตรายต่อผู้บริโภค

วิถีตากปลาสด

นางรัชณี อินทรีย์รักษา เล่าให้ฟังว่า

ตอนเป็นเด็กเคยไปตากปลากับพ่อ ดักโดยใช้ปลาเน่าเป็นเหยื่อล่อปลา ตอนเย็นจะดำ
น้ำเอากุ้งไม้ ไข่ไม้ไปก้นล่อมเป็นสี่เหลี่ยมเพื่อล่อปลาเข้ามา ทำสะพานยื่นออกไปใน
แม่น้ำ พร้อมทำที่แขวนตะกร้าซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ตาห่างๆ พอคำนำปลาเน่าใส่ตะกร้า เอา

ตะกร้าแขวนแช่น้ำ ระดับน้ำครึ่งตะกร้า สักครู่ปลากดจะมาตอด กินเหยื่อกันตะกร้า นำ
 ช้อนสำหรับตักปลา ค่อยๆช้อนตักปลาได้ตะกร้าและยกช้อนขึ้นก็จะได้ปลา เทปลาออก
 ใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำปลาเฝ้าเติมในตะกร้าและแช่น้ำอีก ทำลักษณะนี้จนรุ่งสาง ก็จะ
 ได้ปลากดกลับบ้านนำไปประกอบอาหารและจำหน่าย

การทำข้าวโปง หรือ ข้าวเกรียบว่าว

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

วิธีทำ

๑.แช่ข้าวเหนียว ๑ คืน

๒.นึ่งข้าวเหนียวจนสุก นำมาตำให้ละเอียด

๓.ใส่น้ำอ้อย ผสมกับข้าวที่ตำแล้ว ตำให้ส่วนผสมเข้ากันดี

๔.นำขึ้นจากครกมาทำเป็นแผ่น

ขั้นตอนการทำเป็นแผ่น

๔.๑ ผสมไข่ต้ม (เฉพาะไข่แดง)กับน้ำมันหมู ทาบนใบตองและไม้สำหรับเกลี่ย

๔.๒ ปั้นแป้งเป็นก้อนกลม ขนาดไข่เป็ด/ไข่ไก่

๔.๓ คลึงแป้งบนใบตอง เป็นแผ่นกลม ให้เรียบบางเสมอกัน อย่าให้ขาด

๔.๔. ลอกแผ่นแป้งออกไปตากบนตับหญ้าคา จนแห้ง

๕.นำแป้งมาปิ้ง โดยใช้ไม้สำหรับปิ้ง เริ่มปิ้งจากริมขอบจนรอบ จึงปิ้งตรงกลาง ข้าวจึงจะ
 กรอบและสุกเสมอกันดี

ขนมข้าวตู

- นำข้าวเหนียวหนึ่ง หรือข้าวสอย ตากจนแห้งสนิท นำมาคั่วให้สุกเหลือง ข้าวจะพอง
 ตัว แล้วนำมาไม่ด้วยไม้หิน หรือโขลกด้วยครกดิน ใช้แฉ่งร่อนเอาแต่ส่วนละเอียด ถ้ายัง
 หยาบอยู่แฉ่งไม่ออกก็นำไปโขลกใหม่และแฉ่งใหม่

- ชูดมะพร้าวทึนทึก ๑ ผล หรือมากกว่าก็ได้แล้วแต่สัดส่วน

- นำน้ำอ้อยปิกใส่น้ำเปล่า ๑๑/๒ -๒ ถ้วย (แก้ว)เคี่ยวด้วยไฟปานกลาง พอายเป็น
 มะตูม

- ใส่มะพร้าวทึนทึกที่ชูดไว้ กวนให้ทั่ว

- ใส่ข้าวคั่วประมาณ ๓ ถ้วย (แก้ว) กวนไปพร้อมมะพร้าว

- ประมาณ ๒๕ นาทีก็จะได้ เมื่อได้ที่จะรวมตัวเป็นก้อนจนกลิ้งได้หรือปั้นได้

- นำมาใส่ในพิมพ์ไม้ ถ้าไม่มีพิมพ์ก็ปั้นเป็นก้อน
- ทิ้งให้เย็นแล้วเก็บไว้รับประทานได้นาน ๓ - ๕ วัน
- ต้องให้หวาน มัน จึงจะเก็บไว้ได้นาน ถ้าหวานไม่ได้ที่จะขึ้นราได้ง่าย

ผู้ให้ข้อมูล นางทิพวรรณ เขี่ยมอากาศ

ภาพที่ ๔๔ มันสำปะหลังตากแห้ง

ภาพที่ ๔๕ พิมพ์ขนม

การเก็บข้อมูล
ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาดิน
ชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑ , ๑๓, ๑๔

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นายประยูร บางใบ	ประธานกลุ่ม
นางสัณหาชน บางใบ	รองประธาน
นางวันทนีย์ ถาวรหงส์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเบญจพร ประเสริฐสิน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายปรีชา โคบำรุง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางกาหลง อ่อนอิงนอน	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

พระเพชรบุรณคณาวาสัย รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน

๑.นายจำเนียร ปฏิเวธวรรณกิจอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ คนที่ ๒๗

๒.นางอุดร สร้อยเพชร

๓.นางบุญเหลือ มาดา

๔.นายสมคิด เกตุแก้ว

๕.นายสายหยุด สิงคชาติ

๖.นางละไม ทรัพย์อนันต์

๗.นายวิจิตร ประเสริฐสิน

๘.นายไพบูรณ์ นวลทูล

๙.นายธรรมนุญ ม่วงอ่ำ

๑๐.นายชาญชัย ถวิลประภา

๑๑.นางไฉน ขี้กูด

๑๒.นายพูน ศรีเมือง

๑๓.นายปรีชา หุ่นทอง

๑๔.นางสุนานันท์ นิยมเพ็ง

๑๕.นางวันทนีย์ ถาวรหงส์

๑๖.นายลี แก้วก่อ

๑๗.นางพยงค์ โหมดบำรุง

๑๘.นายสมทบ ศรีเมือง

๑๙.นางบุญจิตร ศรีชมภู

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

กลุ่มวัดภูเขาติน (ชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑ , ๑๓ , ๑๔)

ก.ประวัติของชุมชน

ชุมชนวัดภูเขาติน

พื้นเพดั้งเดิมของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนเก่าแก่ ในท้องถิ่นของชุมชนวัดนี้เอง แต่ก็มีบางส่วนที่อพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียงเช่นจังหวัดแพร่, น่าน, พิจิตร, พิษณุโลก โดยเฉพาะครอบครัวที่อพยพมาจาก อ.นครไทย จังหวัดพิษณุโลกในสมัยก่อน ผู้เฒ่า ผู้แก่ เล่าให้ฟัง หนีความหวาดกลัวจากการรบราฆ่าฟัน การแตกทัพหนีมา มารวมกันตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ร่วมกันกับคนในท้องถิ่นเดิมแต่งงานมีลูกมีหลานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นชุมชนใหญ่ซึ่งชาวบ้านแต่ก่อนเรียกว่า “บ้านคลองศาลา” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดภูเขาติน เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชนชนที่ใหญ่มีประชากรมาก เทศบาลได้แบ่งเขตการปกครอง ตามนโยบายของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งเขตชุมชนวัดภูเขาตินออกเป็น ๔ ชุมชน คือชุมชนที่ ๑๐, ๑๑ , ๑๓ และ ๑๔ เป็นการกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่น ให้ชุมชนได้ดูแลตนเอง

สาเหตุชาวบ้านเรียกชื่อชุมชนวัดภูเขาตินว่า “บ้านคลองศาลา” ในสมัยก่อนนั้นเพราะว่ามีศาลาหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นศาลาที่เก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองน้ำ หลังวัดภูเขาติน ด้านข้างของศาลาจะมีทำอาบน้ำของชาวบ้าน ศาลาหลังนี้จึงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านในละแวกนั้นตอนเย็นได้เวลาแดดร้อนลมตกร ชาวบ้านใกล้เคียง จะไปอาบน้ำที่ตาน้ำนี้ทั้งเด็กๆ หนุ่ม – สาว ผู้ใหญ่ จะลงเล่นน้ำ อาบน้ำกัน อย่างสนุกสนาน หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วหนุ่ม – สาว ก็จะนั่งพักผ่อนคุยกัน ณ ศาลาแห่งนี้ ใกล้ๆ กับศาลาจะมีสะพานส่วนตัวของ “แม่เปลื้อง โกชนานนท์” สร้างขึ้นเพื่อเดินไปมาหาสู่กัน ระหว่างสองฟากฝั่งคลองทำให้ชาวบ้านเดินไปมาได้สะดวก สะพานนี้อยู่เยื้องไปทางด้านหน้าของโบสถ์เก่าของวัดภูเขาติน

คลองน้ำที่ไหลผ่านศาลาเก่าแก่นี้ จึงเรียกว่า “คลองศาลา” สืบต่อกันมา คลองศาลานี้ จะเริ่มต้นตั้งแต่สะพานหน้าเกาะเพชร (สะพานข้ามไปต้นเบน) ไหลผ่านหลังบ้านสรรพากรจังหวัด ไหลผ่านด้านหน้า ดับเพลิงของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ไหลผ่านหลังวัดภูเขาติน ไหลผ่านสหกรณ์ครู ผ่านด้านหลังเรือนจำ ไหลผ่านใจกลางหมู่บ้านจึงเรียก บ้านคลองศาลา หรือชุมชนวัดภูเขาติน ในสมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้กระจายอำนาจให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเองโดยแบ่งเขตออกเป็นชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓ และ ๑๔ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกันพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยรวมตามความต้องการ การของกลุ่ม

ชุมชนที่ ๑๐ ตลาดโพธิ์จันทร์

ตลาดแห่งนี้ เดิมเป็นที่ตั้งของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดใหม่” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัดภูเขาติน ซึ่งเป็นวัดร้างมานานแล้ว ต่อมาเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนการช่าง ในบริเวณวัดเก่าแห่งนี้มีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่มากอยู่ ๒ ต้น ชาวบ้านเคารพนับถือมาก เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปตัดไปฟัน หรือไปปัสสาวะ รด - ราด บริเวณต้นไม้จะมีอันเป็นไป เช่นปวดหัวตัวร้อนเจ็บป่วยไข้ ต่างๆ นานา คือต้นโพธิ์ ต้นจันทน์ ตลาดแห่งนี้จึงตั้งชื่อตามต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ๒ ต้นนี้คือ “ตลาดโพธิ์จันทร์ และเรียกชื่อสืบต่อมาจนปัจจุบันนี้ เป็นตลาดได้รุ่ง พ่อค้า แม่ค้าจะมาขายอาหารการกินในยามค่ำคืน พ่อค้าแม่ค้า ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ใกล้เคียง กับตลาดแห่งนี้จะมีสถานที่สำคัญที่คนไทยเชื้อสายจีนมาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน คือ พุทธศีลสมาคมผู้เสียสละ

พุทธศีลสมาคมผู้เสียสละ

ตั้งอยู่ที่ ๑/๒ ถนนคลองคำพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ก่อตั้งโดยชุมชนผู้เสียสละ โดยนายสัญญา ศุภอักษิ เป็นผู้มอบที่ดินให้ สำหรับสถานที่ประกอบพิธี มีผู้มีจิตศรัทธา ร่วมกันบริจาคเงินก่อสร้างประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านบาท) เมื่อสร้างเสร็จ ทำพิธีเปิดสมาคมเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๒๖ ตามความเชื่อของชุมชนนี้ เชื่อว่าเป็นที่สถิตของคณะเทพเจ้า ที่มาทำพิธีเก็บกระดูก ล้างป่าช้า เมื่อปี ๒๕๒๓ เป็นที่ปรึกษาในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี ของชาวจีน และเป็นสถานที่ถือศีลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีน และประชาชนคนไทยทั่วไป

วงเวียนอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์

ตั้งอยู่ที่แยกวงเวียน ตลาดเทศบาล ๑ ในสมัยของนายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์กลุ่มพัฒนาสร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บน้ำไว้ดับเพลิง ในย่านใจกลางตลาดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์และได้จัดทำน้ำพุให้สวยงาม เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนในยามเย็นและยามค่ำคืนจะเปิดไฟและน้ำพุให้แสงสีที่สวยงามมาก

ต่อมาในสมัยของนายวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้รื้อ และทำการก่อสร้างใหม่ เพื่อเป็นอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์

โรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์

เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา เปิดสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ (ป.๑ – ป.๔) เดิมตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุจึงเรียกชื่อว่า โรงเรียนวัดมหาธาตุ เริ่มตั้งเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ต่อมาได้โอนย้ายมาอยู่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และย้ายจากวัดมหาธาตุ มาตั้งอยู่บริเวณด้านเหนือของวัดใหม่ (วัดร้าง) มีถนนอยู่กลางระหว่างโรงเรียนกับตลาดโพธิ์จันทร์ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียน"บ้านเหนือวัดใหม่ (วัชรวิทยาคาร) เปิดสอน ป.๑ – ป.๖ เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้ขยายชั้นเรียน ตั้งแต่ ป.๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ต่อมาได้โอนไปอยู่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เขต ๑ ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๔๙ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนอนุบาลเมืองเพชรบูรณ์" และต่อมาได้เปลี่ยนชื่ออีก เป็นโรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์เหมือนเดิมจนถึงปัจจุบัน

ถนนสันคูเมือง

เป็นถนนที่สร้างตามแนวสันคูเมืองเก่าซึ่งเป็นคันดินเริ่มจากทางแยกเข้าเมือง หน้าธนาคารเพื่อการเกษตร ผ่านธนาคารกสิกรไทยผ่านวงเวียนอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์ ผ่านโรงเรียนอนุบาลเมืองเพชรบูรณ์ ผ่านสี่แยกไฟแดงข้างเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ผ่านหลังศาลากลางหลังเก่าตลอดไปจนถึงสี่แยกไฟแดงทั้งโรงเรียนเทศบาล ๑ (บ้านในเมือง) เนื่องจากถนนสายนี้สร้างตามแนวสันคูเมืองเก่า

ถนนสามัคคีชัย

ถนนสายนี้อาจจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ถนนสายสระบุรี - หล่มสัก แต่ก่อนรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีมีดำริจะย้ายเมืองหลวง จากกรุงเทพมหานครมาตั้งที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ในช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประมาณ พ.ศ.๒๔๘๔ - ๒๔๘๖ การสร้างถนนยังไม่มีเครื่องจักรทุ่นแรง เหมือนสมัยนี้ ต้องเกณฑ์แรงงานคนจากจังหวัดต่างๆ มาช่วยกันขุดดินและหินเพื่อทำถนนมาเพชรบูรณ์ เนื่องจากเพชรบูรณ์มีป่าเขามาก มีภูเขาสูงชัน เกิดโรคระบาดไข้มาเลเรีย จึงมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงเรียกถนนสายนี้ว่าถนนสามัคคีชัย

คลองคล้า

เป็นชื่อคลองสมัยโบราณ บริเวณคลองมีต้นคล้าขึ้นอยู่มากมาย ชาวบ้านจึงเรียกชื่อคลองคล้า ปัจจุบันคลองนี้ตื้นเขินถูกถมดินกลายเป็นถนนไปหมดแล้ว คือถนนคลองคล้าพัฒนา คลองคล้าเริ่มแยกจากคลองข้างวัดมหาธาตุ ไหลผ่านธนาคารออมสิน ไหลผ่านธนาคารกรุงเทพจำกัด ผ่านบังกะโลสวัดดี ผ่านตลาดโพธิ์จันทร์ ตามแนวถนนคลองคล้าพัฒนาปัจจุบัน และไหลไปรวมกันกับคลองศาลา ตรงข้างสหกรณ์ครูเพชรบูรณ์ในปัจจุบันนี้

ชุมชนที่ ๑๑ ตลาดพัฒนา

ตลาดแห่งนี้เดิมชื่อตลาดใหม่พัฒนา ตั้งชื่อตามกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ในสมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ เป็นตลาดขนาดเล็กๆ และเป็นที่ยอดคิวรตสองแถว ไปตำบลน้ำร้อนและบ้านตะแบะ ตลาดแห่งนี้ได้สร้างขึ้นโดย กลุ่มพัฒนา โดยการนำของนายชาญ โฆษิตานนท์ ต่อมาประชาชนย้ายไปค้าขายทำมาหากินและปลูกบ้านอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี จนกระทั่งเป็นชุมชนใหญ่อยู่กันหนาแน่นทางเทศบาลได้ตัดทางสร้างถนนเพื่อให้ประชาชนไปมาหาสู่กันสะดวกสบาย

ต่อมาในสมัยของนายวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของนายชาญ โฆษิตานนท์ (บิดา) เป็นหัวหน้ากลุ่มพัฒนาได้วางแผนพัฒนาตลาดให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น เพื่อบริการเจริญเติบโตของชุมชนจึงย้ายตลาดใหม่พัฒนา มาสร้างใหม่ที่สถานที่กว้างกว่าเดิม และตั้งชื่อว่าตลาดเทศบาล๓ เป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นตลาดสดของชุมชนใกล้เคียงในปัจจุบัน

สถานที่สำคัญ ที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่การทำมาหากินของชุมชนนี้ได้แก่

คลองศาลา

เป็นชื่อของคลองน้ำและชื่อหมู่บ้าน คลองนี้เริ่มจากสะพานด้านหลังเกาะเพชร ข้างโรงเรียนเทศบาล ๑ (บ้านในเมือง) ไหลผ่านข้างสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เรื่อยมาจนถึงข้างวัดภูเขาดิน ซึ่งมีศาลาอยู่หลังหนึ่ง จึงเรียกชุมชนแห่งนี้ว่าบ้านคลองศาลา และเรียกชื่อวัดนี้ว่าวัดบ้านคลองศาลาต่อมาเจ้าอาวาสได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดภูเขาดินในภายหลัง คลองศาลาไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสักที่บ้านปากน้ำ

ถนนประชาธิปไตย

เป็นถนนใช้ในการสัญจรไปมาเชื่อมโยงกับชุมชนคลองศาลายาวไปถึงถนนเทพาพัฒนา ประมาณ ๖๐๐ เมตร ตั้งชื่อว่าถนนประชาธิปไตยเพราะประชาชนอุทิศที่ดินให้เทศบาลสร้างถนน

คลองกระเสี้ยว

เป็นคลองแยกจากคลองศาลา ตรงสะพานด้านหลังศาลากลางหลังเก่า ผ่านมาทางสระกลางเมือง แล้วไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสัก เนื่องจากปัจจุบันคลองน้ำได้ตื้นเขินน้ำไม่สามารถไหลไปได้สะดวกจึงเกิดน้ำเน่าเสียในสมัยนายวิศัลย์ โฆษิตานนท์นายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้ทำประชาคม เห็นว่าการสร้างถนนแทนคลอง ตั้งแต่หลังศาลากลางหลังเก่าถึงสระกลางเมืองประมาณ ๔๐๐ เมตร และตั้งชื่อว่า “ถนนคลองกระเสี้ยว” และขยายคลองกระเสี้ยวให้กว้างขึ้น เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในการดับเพลิง และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน จึงตั้งชื่อว่า “สระกลางเมือง”

ชุมชนที่ ๑๓ ภูเขาดินพัฒนา

ชุมชนนี้ตั้งชื่อตามชื่อของวัดภูเขาดิน เนื่องจากภายในบริเวณวัดนี้ เดิมมีเป็นดินซึ่งสูงกว่าพื้นราบทั่วไป เป็นเนินเตี้ยๆ หลวงพ่อคุณซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาดินองค์ที่ ๓ ได้ประชุมปรึกษาหารือกับชาวบ้านชุดสระภายในวัดจำนวน ๓ สระเพื่อนำดินที่ขุดขึ้นมาถมเนินดินให้สูงขึ้นมีลักษณะเป็นภูเขาเพื่อเตรียมเป็นฐานไว้สำหรับเป็นที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งอัญเชิญล่องเรือมาจากจังหวัดสระบุรี ขึ้นประดิษฐานยอดภูเขาดิน ที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นในสมัยนั้น หลังจากนั้นชาวบ้านจึงจัดให้มีงานปิดทองรอยพระพุทธรูปตลอดมาและยึดถือเป็นงานประเพณีสำคัญของจังหวัด และจัดเป็นประจำทุกๆ ปี ในสมัยก่อนชาวบ้านทั่วจังหวัดเพชรบูรณ์จะหลังไหลมาร่วมกันทำบุญอย่างมากมาย คนที่อยู่บ้านไกลก็จะมานอนค้างคืนกันที่วัด และร่วมกันจัดทำโรงทาน (โรงครัว) โดยการช่วยกันนำข้าวปลา

อาหารพืชผักสวนครัวมาประกอบกัน เป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน ในงานประจำปีปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลอง ทุกคืนจะมีหรรสพตลอดงาน ความเป็นมาดังกล่าวของวัดนี้ จึงเป็นที่มาของชุมชนวัดภูเขาติน

สถานที่สำคัญของชุมชนวัดภูเขาติน

วัดภูเขาติน

ตั้งอยู่เลขที่ ๑๔๙ ถนนพระพุทธรูป บ้านคลองศาลา ต.ในเมือง อ.เมือง

จ.เพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีบริเวณเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๒๑ ต.ร.ว. พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง มีถนนพระพุทธรูปอยู่ทางทิศตะวันตก วัดนี้ก่อสร้างขึ้น ประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยมีหลวงพ่อบุญ เป็นพระเขมร ได้นำชาวบ้านจัดสร้างวัดขึ้นมา เดิมบริเวณวัดแห่งนี้เป็นป่าพง อยู่ติดต่อกับคลองศาลาจึงเรียกชื่อว่า “วัดคลองศาลา” ต่อมาในสมัยหลวงพ่อบุญ เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ จึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดภูเขาติน” ได้รับพระราชทาน วิสุคามสีมาในราว พ.ศ. ๒๔๔๐ มีพระภิกษุจำพรรษา ๗ รูป สามเณร ๒๐ รูป ลำดับเจ้าอาวาสวัดภูเขาตินดังนี้

๑. พระอธิการขอม

๒. พระอธิการทั้ง

๓. พระครูเพชรบูรณ์วสัย

๔. พระอธิการณอม

๕. พระครูวินิตศีลขันธ (สนิท)

๖. พระอธิการเปล่ง

๗. พระครูพัชรธรรมโสภิต (แคล้ว สุจิตโต) พ.ศ. ๒๔๙๕- ๒๔๙๙

๘. เจ้าอธิการผล วาสิว พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๕

๙. พระมหาสมชาย ปภัสโร พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๒๐

๑๐. เจ้าอธิการเจริญ จิตสัทโธ พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๔

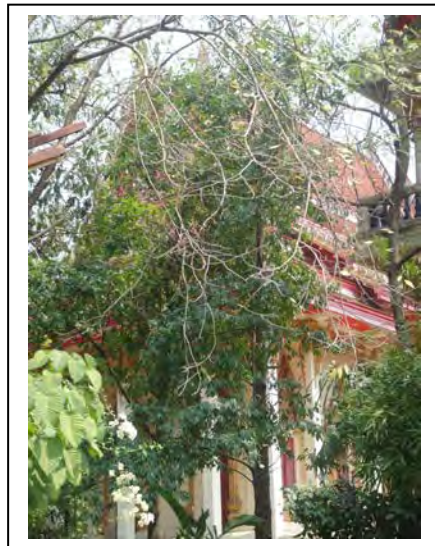
๑๑. พระเพชรบูรณ์คณาวสัย ตำแหน่งเจ้าอาวาส รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์

(ชื่อจริง นายสนิท สำนสม) พ.ศ. ๒๕๒๙ - ปัจจุบัน

ภายในบริเวณวัดมีสถานที่สำคัญ คือ

อุโบสถเก่าแก่ กว้างประมาณ ๗.๕๐ เมตร ยาว ๑๗ เมตร ฝาผนังก่ออิฐแดงต่อไม้ด้านหน้าโบสถ์เก่า จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่ ซึ่งชาวบ้านนับถือว่าเป็นต้นไม้มงคล คือ ต้นเกศ (เกศฯ) เป็นสัญลักษณ์ ของการที่สมัยโบราณจะนำของมีค่าของวัดไปเก็บไว้ตรงเศียรของพระพุทธรูป

ต้นรัง ต้นเต็ง (บัลลังก์) เป็นที่เก็บของมีค่าไว้ใต้ฐานบัลลังก์ของพระพุทธรูปใหญ่ในอุโบสถ ฉะนั้นต้นไม้ใหญ่ทั้ง ๓ ต้นนี้ใครจะไปตัดหรือฟันไม่ได้ ถือเป็นไม้มงคลห้ามและศักดิ์สิทธิ์ ของชาวบ้านชุมชนแห่งนี้ คือต้นเต็ง ต้นรัง ต้นเกศ ปัจจุบันยังอยู่ภายในโบสถ์ มีพระพุทธรูป ปางมารวิชัย เป็นปูนปั้นทั้งองค์ เป็นพระประธานในโบสถ์ ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยหลวงพ่อทั้งเป็นเจ้าอาวาส

ภาพที่ ๔๖ ต้นไม้ปริศนาหน้าอุโบสถหลังเก่า

ภาพที่ ๔๗ พระประธานปางมารวิชัย

ปัจจุบันมีอุโบสถหลังใหม่ ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑
งบประมาณในการสร้าง ๙ ล้านบาท

เกร็ดประวัติที่เกี่ยวกับวัดภูเขาดิน คือ

๑. เป็นจุดกำเนิดของงานกาชาดมะขามหวานนครบาลเพชรบูรณ์

งานเทศกาลชิมมะขามหวานเพชรบูรณ์ ได้เริ่มจัดขึ้นในปี ๒๕๑๖ ในลักษณะงานผลไม้ประจำท้องถิ่น เป็นต้นกำเนิดการปลูกมะขามหวาน ของจังหวัดเพชรบูรณ์ การจัดงานได้จัดการติดต่อกันเรื่อยมา จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๒๑ จังหวัดเพชรบูรณ์จึงได้จัดการประกวดมะขามหวานในงานเทศกาลปิดทองรอยพระพุทธรูป วัดภูเขาดิน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

๒. เป็นวัดที่ทำการอุปสมบทพระเกจิอาจารย์ดังเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๐ คือหลวงพ่อเขียนธัมมรักขิต

โรงเรียนเทศบาล๒ (วัดภูเขาดิน)

โรงเรียนนี้เดิมเป็นโรงเรียนประชาบาลสังกัดกระทรวงศึกษาธิการเปิดสอนที่ศาลาวัด จึงเรียกว่าโรงเรียนวัดภูเขาดินในปี ๒๕๐๖ ได้โอนไปสังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ และได้รับอนุญาตให้ใช้ที่ธรณีสงฆ์ ของวัดภูเขาดิน และนางกิมฮวย วัฒนศัพท์ ได้ซื้อที่ดินของเอกชนเพิ่มให้อีก ๓ งาน และจัดสร้างอาคารเรียนเป็นอาคารไม้ ๒ ชั้น ๑๐ ห้องเรียน

สร้างในสมัยของนายชัชวาล ชมปรีดา เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์

ต่อมาในสมัยของนายวิศิษฐ์ โสมิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้ทำประชาคม แบ่งการจัดระดับการศึกษา เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนแยกระดับ

ดังนี้ โรงเรียนเทศบาล ๑ (บ้านในเมือง) จัดสอนในระดับประถมศึกษา ป.๑ - ป.๖ โรงเรียนเทศบาล ๒

(วัดภูเขาติน) จัดสอนในระดับอนุบาลศึกษา โรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา) จัดสอนในระดับมัธยมศึกษา

โรงเรียนวัชรชัย

เป็นโรงเรียนเอกชน เดิมชื่อโรงเรียนอนุบาลวัชรชัย ตั้งอยู่ที่ ๗/๒ ถนนเทพาพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ นายวัชรชัย บัวเทศ เป็นผู้รับใบอนุญาต เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ในปีพ.ศ. ๒๕๓๕ ได้โอนกิจการให้ นายเสกสรร นิยมเพ็ง เป็นผู้รับใบอนุญาตและผู้จัดการ โดยให้ทาง นางสาวนันท์ นิยมเพ็ง เป็นครูใหญ่ เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลศึกษา ถึงชั้นมัธยมศึกษา

ถนนพระพุทธรบาท

ถนนสายนี้อยู่ด้านหน้าของวัดภูเขาติน ซึ่งเป็นที่ตั้งรอยพระพุทธรบาทจำลอง จึงตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนพระพุทธรบาท” เริ่มต้นตั้งแต่สี่แยกหน้าที่ทำการไปรษณีย์เก่า ด้านวัดภูเขาตินด้านหน้า ผ่านหน้าเรือนจำตลอดไปจนถึงหน้าโรงฆ่าสัตว์

เรือนจำจังหวัดเพชรบูรณ์

เรือนจำสมัยก่อนเรียกว่า “คุก” เดิมเรือนจำตั้งอยู่ตรงข้ามวัดไตรภูมิ (ปัจจุบันคือสำนักงานประปาและสำนักงานไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้ย้ายมาสร้างเรือนจำใหม่ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของสำนักงานเทศบาลในปัจจุบัน ต่อมาจึงย้ายใหม่อีกไปสร้างที่ถนนพระพุทธรบาท เลขที่ ๒๓๑ ตำบลในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งในปัจจุบัน

ชุมชนที่ ๑๔ คลองศาลา (เดิมชื่อบ้านกลางนา)

ชุมชนในสมัยก่อนมีครอบครัวของชาวบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่ไม่หนาแน่นดังเช่นปัจจุบันนี้ โดยตั้งบ้านเรือนอยู่กระจายออกไปตามทุ่งนา การคมนาคมไม่สะดวกชาวบ้านอาศัยการเดินทางไปมาหาสู่กัน โดยทางล้อเกวียน และทางเรือ ตามคลองน้ำ คือ “คลองศาลา” ที่ไหลผ่านด้านหลังวัดภูเขาติน ผ่านสะพาน ผ่านด้านหลังสหกรณ์ครูไปด้านหลังเรือนจำ ไหลผ่านใจกลางชุมชนบ้านกลางนา ซึ่งแต่ก่อนชุมชนแห่งนี้เรียกว่า บ้านกลางนา เพราะมีบ้านสร้างอยู่

กลางทุ่งนาประมาณ ๖ - ๗ หลังคาเรือน ปัจจุบันมีผู้อพยพจากบ้านใกล้เคียงไปอยู่อย่างหนาแน่น และตั้งชื่อชุมชนนี้ว่าชุมชน “คลองศาลา”

การประกอบอาชีพของชุมชนสมัยก่อน ส่วนใหญ่จะทำไร่ (ไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด ไร่พริก) ทำนา ทำสวน ปลูกพืชผักสวนครัว ใครมีสิ่งของอะไรก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน ชาวบ้านเรียกชื่อว่าท่าตลาด

ท่าตลาด

เป็นท่าน้ำแห่งหนึ่งของหมู่บ้านคลองศาลา ในสมัยโบราณท่าน้ำนี้มีความสำคัญต่อชุมชนมาก เพราะชาวบ้านใช้ทางเรือสัญจรไปมา นำสินค้าล่องเรือไปขายเช่นข้าว พืชผัก พืชไร่ พืชสวน ในช่วงขากลับก็ซื้ออ้อย หม้อ ไห สิ่งของเครื่องใช้ล่องเรือขึ้นมาขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ที่ท่าตลาด บ้านคลองศาลาแห่งนี้

ท่าโพนลาน

เป็นท่าน้ำอีกแห่งหนึ่งของคลองศาลา (ปัจจุบันเป็นที่ทำการของชุมชน ๑๔) ในสมัยโบราณ การสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองยังมีไม่มากนัก ในลำคลองจะมีน้ำใสสะอาด ใช้อาบ กิน ได้อย่างสบาย

ท่าโพนลาน (โพนลาน) แต่ก่อนชาวบ้านเรียกว่า ท่าโพนลานคำว่าโพน คือพื้นดินที่มีการทับถมกันสูงขึ้น เนื่องจากท่าน้ำแห่งนี้ปีที่มีน้ำท่วม จะพัดพาเอาดินทรายมาทับถมกันเป็นเนินสูงและขยายลานกว้าง ออกไปทุกปี จึงเป็นท่าน้ำที่มีทรายขาวสะอาดเป็นโพนใหญ่กอรปกับบริเวณนี้จะมีต้นลานมาก จึงได้ชื่อว่าท่าโพนลาน

โรงฆ่าสัตว์

สมัยก่อนโรงฆ่าสัตว์ ตั้งอยู่ริมคลองคู ตรงข้ามกับโรงพยาบาลเพชรบูรณ์ ด้านหน้าติดกับถนนสามัคคีชัย หัวสะพานหน้าโรงพยาบาลในสมัยของนายชาญ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่ชุมชนบ้านคลองศาลา ด้าน หน้าอาคารโรงฆ่าสัตว์ ติดกับถนนพระพุทธบาทต่อมาในสมัยของนายวิศัล โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมือง ได้ปรับปรุงโรงฆ่าสัตว์ให้ได้มาตรฐาน และสร้างอาคารบ้านพัก พนักงานเทศบาลในบริเวณนั้นด้วย

คลองโหล

เป็นคลองซึ่งไหลมาจากบ้านพลำตำบลป่าเลา อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์ไหลผ่านชุมชนบ้านสะเดียง ไหลผ่านทุ่งนา ไหลผ่านสะพานที่ ๑ ผ่านอุโมงค์มรดกจรัญไชยไหลผ่านโรงฆ่าสัตว์ ไหลลงทุ่งนา ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินหมดแล้ว

วัฒนธรรมสำคัญ

ประเพณีทำบุญกลางบ้าน

ชุมชนที่ ๑๔ บ้านคลองศาลา เนื่องจากมีประชาชนล้มตายกันบ่อยๆ ชาวบ้านจึงประชุมปรึกษาหารือกัน และลงความเห็น ว่า ควรจะจัดให้มีการทำบุญกลางบ้านขึ้นโดยชาวบ้านจะร่วมกันบริจาคเงินทำบุญเลี้ยงพระกลางหมู่บ้าน โดยมีการโยงด้วยสายสิญจน์ไปทั่วทุกหลังคาเรือนของหมู่บ้านชุม ๑๔ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ตลอดมา ต่อมา ทางเทศบาล เห็นความสำคัญในการรวมตัวของชาวบ้าน มองเห็นว่า เป็นสิ่งที่ดีงามจึงสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานทุกปี การจัดงาน จะจัดก่อนวันสงกรานต์ประมาณ ๑๕ วัน วัตถุประสงค์ในการจัดงาน เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ดวงวิญญาณ ของปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว จึงยึดถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้

ประเพณีการลอยกระทง

ชุมชนที่ ๑๔บ้านคลองศาลา จะเป็นชุมชนที่ชาวบ้านมีการรวมตัวกันจัดกิจกรรมตามประเพณีได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเทศกาลลอยกระทงของทุกปี ชาวบ้านคลองศาลา จะร่วมแรงร่วมใจกันจัดงานลอยกระทงเป็นประจำ ชุมชนนี้จะจัดให้มีทีมงานรำประจำหมู่บ้าน คือ “คณะรำวงย้อนยุค” เมื่อมีงานประเพณีที่ไหน ก็จะไปแสดงตามความต้องการของชุมชน

ข. ประเพณีในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

เมื่อหญิงมีครรภ์ โบราณจะห้ามไม่ให้ไปงานศพ ห้ามนั่งขวางประตูห้ามกินกล้วยเผ็ด ห้ามข้ามเชือก ห้ามอาบน้ำกลางคืน เพราะเกรงว่าหญิงมีครรภ์จะเกิดอันตรายต่าง ๆ นานา ตามความเชื่อ

การคลอดจะต้องอาศัยหมอต้าแย ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำคลอดมาดูแล
ขณะปวดท้อง โดยหมอต้าแยจะทำเชือกโยงกับไม้ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ซื่อ” สำหรับให้หญิง
ท้องแก่นอน ขณะที่ปวดท้องจะคลอด โดยการดูแลอย่างใกล้ชิดของหมอต้าแย

การอยู่ไฟ หลังจากคลอดก็จะอยู่ไฟ คือการทำเตาไฟขนาดใหญ่พอ เหมาะสำหรับ ให้
หญิงหลังคลอดนอนไฟ ซึ่งฝ่ายสามีจะเป็นผู้จัดทำเตาไฟ – หาฟืนมาก่อไฟต้มน้ำสมุนไพรให้
ภรรยาอาบ กิน ขณะนอนอยู่ไฟประมาณ ๗ – ๑๐ วัน ตลอดจนหุงหาอาหารให้ สำหรับ
อาหารของหญิงหลังคลอดสมัยนั้นได้แก่ต้มหรือแกงเลียงหัวปลี ปลาแห้ง หัวข่าคลุกเกลือ

ประเพณีเกี่ยวกับการเลี้ยงดู

เมื่อคลอดเด็กใหม่จะมีการเอนอนกระดัง และร่อนกระดัง โดยผู้เฒ่าผู้แก่หรือปู่ย่า ตา
ยาย ที่มีความชำนาญในพิธีกรรมการร่อนกระดังของเด็กเกิดใหม่ และมีความชำนาญในการ
พูด การใช้ภาษาล้อจ้อง ของคนในสมัยโบราณ เช่น

ปู้.....	มาเด้อขวัญเฮีย....
อย่าอยู่น้ำเป็นเพื่อนปลา	อย่าอยู่ในนาเป็นเพื่อนข้าว
ให้มาอยู่กับเหี้ยเฝ้ากับเรื่อน	จะเลี้ยงให้สูงจะสูงให้ใหญ่
จะเลี้ยงจนหัวหงอกอย่างดาว	หัวขาวอย่างฝ้าย
ผูกแขนซ้ายให้ขวัญมา	ผูกแขนขวาให้ขวัญอยู่
ปู้ยังหลาย ตายายยังมาก	มาเด้อ....ขวัญเฮีย

การเลี้ยงเด็กหญิง และเด็กชาย ก็รักและเอ็นดูเหมือนกันแต่เด็กหญิงจะเลี้ยงแบบหวง
แหน ดูแลใกล้ชิด ไม่ค่อยให้ออกไปเที่ยวไหนๆ ต้องอยู่เหี้ยเฝ้าเรื่อน เด็กหญิงนิยมไว้ผมจุก
มัดจุก ๑ จุก เด็กชายจะไว้ ๒ แกละ เมื่อถึงวัยอันสมควร พ่อแม่ก็จะทำพิธี ตัดจุก ตัดแกละ
(การไว้จุก หรือไว้แกละในกรณีเด็กที่เลี้ยงยาก)

ประเพณีที่เกี่ยวกับการบวช

การเตรียมการบวช ก่อนจะบวชของคนสมัยโบราณจะนิยมให้บุตรไปนอนวัดประมาณ
๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน เพื่อท่องคำขานนาค ให้ได้ และเพื่อความคุ้นเคยกับวัด ให้ไปขอขมา
ลาบวช ปู่ย่าตายาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ ญาติพี่น้องเตรียมเครื่องอัฐบริขาร เครื่องใช้ต่างๆ ไว้ให้
พระได้แก่ ผ้าไตร บาตร ย่าม ตะลະบัด ตะเกียง ร่ม หมอน ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว รองเท้า

เป็นต้น ในวันบวชก็มีพิธีแห่ناق ทำขวัญناق และทำพิธีบวชในอุโบสถกับพระที่นิมนต์มาทำพิธี

ประเพณีการแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสี ของหนุ่มสาว สมัยก่อนนั้น หนุ่ม – สาว จะเจอและพูดคุยกันในงานวัด หรืองานประเพณีต่างๆ ของชุมชน เมื่อชอบพอกันก็จะนัดไปคุยกันส่วนมากฝ่ายชาย จะไปคุยที่บ้านฝ่ายหญิง เมื่อรักกันฝ่ายชายก็จะให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอและหมั้นไว้ก่อน ในวันที่สู่ขอและหมั้น ทางฝ่ายหญิงก็จะเรียกร้องค่าสินสอดของหมั้น ตามความเหมาะสม และต้องการ แต่ก่อนจะเรียกค่าสินสอด และเรือนหอเมื่อตกลงกันแล้ว ก็นัดหมายวันแต่งงานกัน

การปลูกเรือนหอ ฝ่ายชายก็จะเตรียมการปลูกเรือนหอให้เสร็จก่อนวันแต่งงานเมื่อเสร็จก็จะทำบุญ ทำพิธีส่งเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าเรือนหอ ทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคล

ประเพณีการตาย

นายสายหยุด สิงคชาติ ได้กล่าวไว้ว่าห้ามเผาศพ วันอังคาร และวันศุกร์ ถือเป็นวันแข็ง

การตายตามธรรมชาติ คือการเจ็บป่วยไข้หรือชราภาพ และถึงแก่กรรมก็จะทำพิธีรดน้ำศพ พิธีเบิกโลง พิธีทำตราสังแล้วนำบรรจุโลง เพื่อบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมศพทุกคำคืน ๕ วัน หรือ ๗ วัน แล้วแต่เจ้าภาพ กำหนดวันฌาปนกิจตามธรรมเนียม

ภาพที่ ๔๘ ร่วมทำบุญในงานศพ

ภาพที่ ๔๙ ถวายสังฆทานพระ

ภาพที่ ๕๐ การตักแตงหีบศพ

การตายที่ผิดปกติ (ตายโหง ตายท้องกลม) ผู้ที่ตายดังกล่าวโบราณเชื่อว่า วิญญาณดุร้าย (เฮี้ยน) จำเป็นต้องให้หมอสี่ที่มีวิชาอาคมดี ไปทำพิธีสะกดวิญญาณ ไม่ให้ออกอาละวาด หรือหลอกหลอน โดยใช้เวทมนตร์คาถาสะกด แล้วทำพิธีทางศาสนา นำไปฝังไว้ ๓ ปี จึงขุดขึ้นมาเผา

ประเพณีสำคัญของชุมชนอันเป็นส่วนรวมที่มีมาตั้งแต่โบราณ

ประเพณีสู่ขวัญ

- ขวัญคน เช่นการสู่ขวัญเพื่อเรียกขวัญของคนเจ็บป่วยให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว เป็นการสวดเรียกขวัญเพื่อเป็นกำลังใจให้ผู้ป่วย หรือผู้ที่ขวัญหนีดีฝ่อ จากอันตรายต่างๆ
- สู่ขวัญ ช้าง วัว ควาย ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าต่อคนเราในการดำรงชีวิต ทำไร่ ไถนา ลากซุง ฯลฯ
- สู่ขวัญข้าว ในฤดูที่ชาวนานำข้าวขึ้นยุ้งขึ้นฉาง หลังจากเก็บเกี่ยวและนวดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำพิธีสู่ขวัญ เรียกขวัญข้าวขึ้นยุ้งฉาง

ประเพณีการทำบุญ

- การทำบุญ กลางบ้านเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติตายายทำให้ครอบครัวและชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข เพื่อปัดเป่าสิ่งเลวร้ายออกจากหมู่บ้าน

ประเพณีสนุกสนานของชุมชน

- ประเพณีการลอยกระทง

-
-
-
-

- ประเพณีงานสงกรานต์

ประเพณีประจำปีของชุมชน

ประเพณีเปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองวัดภูเขาดินเป็นงานประจำปีสำคัญของชาวจังหวัด

เพชรบูรณ์และชุมชนบ้านคลองศาลา

ประเพณีวันขึ้นปีใหม่

ประเพณีวันสงกรานต์

ประเพณีลอยกระทง

ประเพณีการแต่งกายชายหญิง

ผู้ชายสมัยก่อนนุ่งโจงกระเบน กางเกงขาก๊วย กางเกงขาสั้น เสื้อคอกลม เสื้อม่อฮ่อม เสื้อ

เขาควย สมัยก่อนทอเองตัดเอง

ผู้หญิงนุ่งโจงกระเบน เสื้อคอกระเช้า หรือนุ่งผ้าซิ่น (ผ้าถุง) เสื้อแขนกระบอก ฯลฯ

ภาพที่ ๕๑ การแต่งกายของชาวชุมชนเมือง ภาพที่ ๕๒ การแต่งกายแบบชาวบ้าน

ค. ภูมิปัญญาของชุมชน

ปราชญ์ในท้องถิ่น ของชุมชนวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ก็มีหลายคน ตามข้อมูลบอกเล่าพอสังเขปดังนี้

๑. นายเสนอ เพ็งเพชร และนางบังอร เพ็งเพชร สองสามี - ภรรยา มีความรู้ความสามารถในการวาดภาพ เขียนโปสเตอร์ วาดภาพพุทธประวัติ ตามผนังโบสถ์ และศาลา นายเสนอ เพ็งเพชร เมื่อสมัยยังหนุ่มเป็นช่างเขียนภาพอยู่กับโรงภาพยนตร์

อยู่ที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ หลังจากได้มาประกอบธุรกิจส่วนตัว ในการเขียนภาพโปสเตอร์ทั่วไปต่อมา

ต่อมานายเสนอ เพ็งเพชร ได้เสียชีวิต นางบังอร เพ็งเพชร ผู้เป็นภรรยาจึงได้ดำเนินการต่อโดยทำหน้าที่เขียนภาพด้วยตนเองตลอดมา ปัจจุบัน นางบังอร เพ็งเพชร อายุ ๖๔ ปี ยังมีความสามารถ ขึ้นนั่งร้านสูง วาดภาพพุทธประวัติ บนเพดาน และผนังโบสถ์วัดประตูดาวโดยตอบคำถามไปและวาดภาพไปตลอดเวลา ทำให้เรารู้สึกภูมิใจในความมานะ อุตุน ตลอดจน ความรู้ความสามารถของผู้หญิงเก่งคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในวัยผู้สูงอายุ ยังทำงานเช่นนี้

ภาพที่ ๕๓ ฝีมือวาดภาพบนฝาผนังโบสถ์วัดประตูดาว

๒.นายบาน สำเนียง ดั้งเดิมเป็นคนจังหวัดแพร่ ได้อพยพมาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์ นายบาน สำเนียง อยู่บ้านเลขที่๑๙๓ ถ.พระพุทธบาท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีความรู้ ความสามารถในด้านช่างกลึงไม้ เช่นกลึงเสาโซวี กลึงลูกกรง ระเบียบ บันได ฯลฯ

๓.นางละมัย ทรัพย์อนันต์ อยู่บ้านเลขที่ ๔๐๙ ถนนพระพุทธรบาท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ นางละมัย มีความรู้ความสามารถในด้านการจักสาน เช่น สานงอบ สานหวด สานพัด สำหรับงานสานที่ยึดเป็นอาชีพและทำรายได้ให้แก่ นางละมัย คือ การสานงอบ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดา - มารดา มาจนถึงปัจจุบันนี้

ภาพที่ ๕๔ ตัวอย่าง ผลงานการจักสาน

ภาพที่ ๕๔ ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน

๔.นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความรู้ความสามารถในการทำพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้

- การทำขวัญนาคนาค
- การตั้งศาลพระภูมิ
- การวางศิลาฤกษ์
- งานพิธีบวงสรวง
- งานบายศรีสู่ขวัญ
- งานพิธีกรต่างๆ ตลอดจนงานรัฐ พิธีต่างๆ ของจังหวัด

นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความรู้ความสามารถในด้านการทำขวัญนาคนาค ได้ถ่ายทอดความรู้นี้มาจากนายพรวน จันทรเชื้อ ผู้เป็นบิดา ซึ่งเป็นชาวจังหวัดพิจิตร และมีประสบการณ์จากการบวชเรียน เขียนอ่านมาตั้งแต่ บวชเณรที่วัดมหาธาตุ สอบได้นักธรรม ตรี โท เอก ศึกษาพัฒนาศักยภาพ ของตนเองขึ้นมาเรื่อยๆ จนสอบวุฒิมหาครูได้ในระดับ พกศ. - พม. โดยการศึกษาด้วยตนเอง จนจบปริญญาตรี และสอบบรรจุเป็นข้าราชการครู และศึกษาต่อปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยนเรศวร ตำแหน่งสุดท้ายก่อนลาออกจากราชการ ดำรงตำแหน่ง

นักวิชาการ ๗ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต ๑ จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาในอดีตจึงทำให้ นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความเชี่ยวชาญในพิธีกรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

เครื่องมือในการประกอบอาชีพของชุมชน

การทอผ้า

ในสมัยของปู่ย่า - ตายาย เสื้อผ้าที่สวมใส่ จะทอใช้เองภายในครัวเรือน นายสายหยุด สิงคชาติ ได้เล่าถึงวิธีการทอผ้าของภรรยา คือ นางทุเรียน สิงคชาติ และนางแตงกวย ศรีเมือง (เพื่อนของภรรยา) โดยมีขั้นตอนกระทำได้ดังนี้

- ขั้นตอนแรก จะต้องไถเตรียมดินให้ดี
- หวานหรือปลูกเมล็ดฝ้าย ในแปลงที่เตรียมไว้ รดน้ำ ใฝ่ปุ๋ยให้เจริญเติบโต
- เมื่อฝ้ายออกดอกแก่จัด จะมีปุ๋ยสีขาวสะอาด
- เก็บดอกฝ้ายมาตากแดด ให้แห้ง
- นำดอกฝ้ายมาปั่นเอาเมล็ดออก เหลือแต่ปุ๋ยฝ้ายสีขาว
- นำมาใช้เครื่องปั่นด้ายให้เป็นเส้นด้าย โดยใช้หลาปั่นกรอให้เป็นหลอด
- นำหลอดด้ายใส่กระสวย แล้วนำไปทอ ด้ายก็กระตุก ในการทอผ้า จะทอเป็นผืนผ้าสำหรับตัดเสื้อ ทอผ้าขาวม้า ทอผ้าซิ่น (ผ้าถุง) จะเป็นสีพื้น หรือเป็นลวดลายนั้นแล้วแต่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของภูมิปัญญาของแต่ละคน ปัจจุบัน นางทุเรียน สิงคชาติ ได้เสียชีวิตไปแล้ว ลูกหลานก็รับราชการกันหมด จึงไม่มีใครสืบทอดภูมิปัญญานี้เลย

เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ

เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนใช้หาปลามาเลี้ยงครอบครัว

ครอบครัว เช่น

- เบ็ด มีทั้งเบ็ดคัน และเบ็ดราว
- สวิง แห ยอ สุ่ม
- ลอบ ไซดักปลา ช้อง (ใช้ใส่ปลา)
- หลุมดักปลา การทำหลุมดักจะต้องหาสถานที่ คือหนองน้ำ หรือคลองน้ำที่แห้ง (หนองน้ำ คลองน้ำ ที่จะทำหลุมดัก จะต้องเป็นหนองน้ำที่น้ำแห้งทุกปีเมื่อถึงฤดูแล้ง) แต่ในการทำหลุมดัก จะต้องทำในช่วงที่น้ำยังไม่แห้ง

วิธีทำ

ขุดหลุมใกล้ๆ ริมน้ำ ใต้หรือปริ่ม วางตั้งลงไปในหลุมให้พอดีกับความกว้าง ความลึกของหลุม ตรงปากหลุมทำเป็นเนินลาดลง หลังจากนั้นไปหาดินโคลนจากหนองน้ำอื่นมาทาลาดทำให้ลื่น แล้วเอาน้ำจากที่อื่นมาเทลาดปากหลุม ในช่วงเวลากลางคืน ปลาได้กลิ่นน้ำ กลิ่นโคลนใหม่ ก็จะพากันคลานไปลงหลุมมากมาย พอรุ่งเช้า ชาวบ้านก็จะรีบตื่นแต่เช้า ไปเอาปลาในหลุม ชาวบ้านบอกว่า จะได้ปลาเต็มหลุมเมื่อได้ปลามากมายก็จะนำมาถนอมอาหารเก็บไว้กินในช่วงที่ปลาหายาก

การถนอมอาหารเก็บไว้กินนานๆ โดยการนำมาทำ ปลาร้า ปลาเจ่า ตากแห้ง ทำปลาอย่างไว้กินนาน ๆ ฯลฯ

เครื่องมือที่ใช้ในการยังชีพ บรรพบุรุษของชุมชนวัดภูเขาดิน

ในสมัยก่อนการที่หมู่บ้านต่างๆ จะไปมาหาสู่กันนั้นค่อนข้างจะลำบาก เพราะถนนหนทางไม่ดี ชาวบ้านจะต้องใช้อุปกรณ์ในการหาบสิ่งของไป แลกเปลี่ยน และซื้อขายกัน เช่น

ตะกร้า ซึ่งจักสานด้วยไม้ไผ่มีลักษณะเป็นทรงกลม มีขอบ มีหูทำเป็นที่หิ้วที่หัวอาจจะใช้เชือก หรือไม้ไผ่ทำก็ได้ ถ้าจะนำสิ่งของไปขายเป็นจำนวนมาก ก็จะต้องใช้ตะกร้า ๒ ลูกใช้ไม้คาน หาบไป จะเป็นการทุ่นแรงได้ดี

ไม้คาน เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่ง ซึ่งเอาไว้หาบของไปขาย ไปแลกเปลี่ยน ใช้หาบน้ำเพราะสมัยโบราณไม่มีน้ำประปาเหมือนสมัยนี้ แต่ละครบครัวจะต้องมีไม้คานไว้ หาบน้ำ (ตักน้ำ) ในคลองหรือในบ่อ ไปไว้ใช้ในบ้าน ใช้ตักน้ำ หาบน้ำไปรดผัก รดต้นไม้ ฯลฯ ไม้คาน มีลักษณะรูปร่าง ยาวประมาณ ๑-๒๐ เซนติเมตร ทำด้วยไม้ไผ่

กระบุง จักสานด้วยไม้ไผ่เช่นกัน แต่ไม่มีหู ลักษณะคล้ายตะกร้าแต่เตี้ยกว่าใช้สำหรับตวงข้าว แทะถั่ว ใช้ในการซื้อขาย ข้าวเปลือก หรือข้าวสาร และสิ่งของอื่นๆ ได้

เตาไฟ สมัยโบราณจะทำเตาเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมกว้างประมาณ ๑ เมตร ยาว ๑ เมตร เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในจะใช้ดินใส่ให้เต็ม เป็นที่สำหรับวางก้อนเล้า" ซึ่งปั้นก้อนจำนวน 3 ก้อน เพื่อทำเตาไฟหุงต้ม แง่ ฯลฯ วางเป็น 3 จุด ให้พอเหมาะสำหรับตั้งหม้อต้ม หม้อแกงได้พอดี ใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง

หวด หวดใช้จักสานด้วยไม้ไผ่ มีลักษณะทรงกลม หรือสี่เหลี่ยมคางหมูใช้เป็นอุปกรณ์ในการนั่งข้าวเหนียว นั่งอาหารอย่างอื่นได้ดี

ภาพที่ ๕ อุปกรณ์ยังชีพของชุมชน

การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดพระแก้ว วัดเพชราราม
(ชุมชนที่๑๒ ,๑๕ ,๑๖, ๑๗)

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นายพิทักษ์ หมื่นสาย	ประธานกลุ่ม
ร.ศ.คมคาย หมื่นสาย	รองประธาน
นางสุภาภรณ์ พิกุลทอง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางลาวัลย์ กุดแกลง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอมิตตา โพธิบาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายวินิจ อินทร์สอน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสมพร ทานิสุทธิ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายชานนท์ อายุงค์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางมริษา ชัยนิลพันธ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวรุ่งกานต์ ยายอด	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอรุณ อินทรีย์รักษา	ผู้ประสานวิทยากรงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

ท่านพระครูโสภิตพัชรธรรม(พระยา)วัดติสสมหาวัน

นาง จงรักษ์ ไชยิตานนท์	นางสาวพวงมาลัย ใหม่สุวรรณ
นางพัฒนา ทองมา	นางระนัย ห่วงชัย
นางทองล้วน พรหมบุญ	นางประพิศ ยุงทอง
นางศรีนวล คงเมือง	นางสาวนันทนา ทองสูงเนิน
นางนภาภรณ์ สือศิริอำรง	นางลิตา บาลประสงค์
นางรัตนา กงยนต์	นายฐชาติ จารุเดชา
นางนภมรมาศ เจริญทอง	นางอมิตตา โพธิบาย
นายวินิจ อินทร์สอน	นางมาก โทนแก้ว
นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์	นางคมคาย หมื่นสาย
นายเอื้อน เรือง โรจน์	นางมริษา ชัยนิลพันธ์
นางสาวยุพิน มโนภิรมย์	

หัวข้อในการเก็บข้อมูล

ประวัติของชุมชนบ้านไทรงาม

ชุมชนวัดเพชรวรารามและชุมชนวัดพระแก้ว ตามโครงสร้างของชุมชนตามเขตการปกครองของเทศบาลจะประกอบด้วยชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ แต่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนนี้จะประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ได้แก่ชุมชน ๑๕ โดยได้อพยพมาจากจังหวัดฉะเชิงเทราหรือแปดริ้ว

โดยเริ่มจากประมาณ ๘๐ กว่าปีมีชาวแปดริ้วได้อพยพมาอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ แล้วได้ชักชวนเพื่อนฝูงและเครือญาติมาอยู่ด้วย งบประมาณชุมชนที่ ๑๕ เรียกว่าหมู่บ้าน ๔ หลังได้แก่

บ้านไทรงาม

๑. นายใหญ่ - นางล้อย	ใหม่สุวรรณ
๒. นายมงคล - นางแจ่ง	ใหม่สุวรรณ
๓. นายสวัสดิ์ - นางละมุด	ใหม่สุวรรณ
๔. นายเล็ก - นางเงิน	ใหม่สุวรรณ

เมื่อมาอาศัยอยู่ก็ประกอบอาชีพทำการค้าขายปลูกผัก ทำไร่ข้าวโพด รับจ้าง พื้นที่จะเต็มไปด้วยป่าพง เต็มไปหมด การคมนาคมเต็มไปด้วยความยากลำบาก การติดต่อค้าขายจะใช้วิธีเดินเท้า ถีบ-จักรยาน ทางเล็กแคบ สองข้างทางเต็มไปด้วยป่า การติดต่อค้าขายทางน้ำคือการใช้เรือในลำน้ำป่าสัก การเดินทางไปที่ทำนาก็ลำบากต่อมาได้มีลูกหลานมากขึ้นน้ำใช้ก็ต้องอาศัยจากแม่น้ำการลงไปตักน้ำขึ้นมาใช้ไม่สะดวก จึงได้จัดซื้อที่ดินลงทำสำหรับลงไปตักน้ำ โดยชาวบ้านได้ลงขันกันคนละเล็กคนละน้อยทำเป็นหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน สี่หลัง

ต่อมาทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาทำถนนหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านได้ร่วมกันเรียวกันสร้างที่ทำการสร้างศูนย์ที่ทำการในที่ดินที่ตนซื้อและทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาชุมชนบ้านสี่หลัง แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นหมู่บ้านไทรงาม

การมาตั้งถิ่นฐานของชาวชุมชนที่ ๑๕ นั้นมาตั้งในบริเวณชุมชนโบราณที่มีวัดเก่าแก่ดังที่ นางนภาพรณ์ สือศิริธำรงได้ไปเก็บข้อมูลจากชาวชุมชนที่ชื่อนางเต๋าดังนี้

บ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นป่าช้าเดิม เมื่อมาปลูกบ้านขุดหลุมสร้างบ้านแต่ละจุดจะพบพระพุทธรูป กระดุกและของโบราณ บริเวณใกล้เคียงเหนือบ้านเป็นโบสถ์เก่าแก่ของวัดพระเสือ ตามคำบอกเล่าอันมีวัดอยู่สามวัดที่มีคำเรียกคล้องจองดังนี้ วัดพระสิงห์

อยู่เหนือวัดพระเสื่ออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลางจากการให้ข้อมูลของนางมาก โทนแก้วบอกว่า วัดพระเสื่ออยู่ตรงโรงแรมทิวฟ้าในปัจจุบันนี้

อาชีพของชาวชุมชนในอดีตจะปลูกผักขาย ทำสวนดอกไม้ ปลูกอ้อย ปลูกกล้วย พอได้ผลจะมีสัตว์มารบกวนคือเม่นมาแกะกินผลไม้หมด การนำผลผลิตไปจำหน่าย จะไปขายที่ตลาดจะเดินกันเป็นกิโล ข้างทางจะมีป่าพวงรุ้งรังมากบ้านแต่ละหลังก็จะอยู่ห่างกันมาก (วิทยากร นายเอื้อน เรืองโรจน์ อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๑- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์) ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางสาวพวงมาลัย ใหม่สุวรรณ อายุ ๖๓ ปี ingtonาภรณ์ สือศิริธารง อายุ ๖๒ ปี นางมาก โทนแก้ว อายุ ๘๕ ปี นางศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี นางสาวยุพิน มโนภิรมย์ อายุ 78 ปี ตำบลในเมือง จ. เพชรบูรณ์)

ที่มาของชื่อชุมชน

แต่ก่อนนี้มีต้นไทรที่สวยงามมาก อยู่ริมแม่น้ำป่าสักและในแม่น้ำป่าสักก็มีเรือมาค้าขายกันและประชาชนก็มีความสามัคคีกันรักกันอย่างพี่น้อง

สำหรับถนนหนทางจะเป็นทางลัดทางเกวียน ต่อมาชาวบ้านก็ร่วมสามัคคีกันเก็บเงินตัดทางทำถนนขึ้นมาเพื่อทำการค้าขายกับตัวเมืองได้สะดวกขึ้นกว่าทางน้ำ

ต่อมาบ้านก็มีเพื่อนบ้านย้ายมาอยู่ด้วยโดยย้ายมาจากแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทราโดยมีชื่อว่า บ้านสี่หลังคือบ้านของนายมงคล ใหม่สุวรรณ นายสวัสดิ์ ใหม่สุวรรณ นายใหญ่, จ้อย ใหม่สุวรรณบ้านตาหมวก ปานสุวรรณ ปัจจุบันเจริญขึ้นทางราชการมาทำทางให้มีไฟฟ้าสว่างสวยงามและตั้งเป็นชุมชน ๑๕ บ้านไทรงาม

วิทยากรนางอมิตตา โพธิบาย อายุ ๔๘ ชุมชน ๑๕ บ้านไทรงาม ต.ในเมือง

วิทยากร นางหนู นามสกุล ก้อนทองมา อายุ ๙๔ ปี อยู่บ้านเลขที่- ๓.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประวัติของชุมชนบ้านกกเบน

ชุมชนบ้านกกเบน (ต้นเบน)หรือชุมชน ๑๒ เมื่อประมาณ ๗๐ -๘๐ ปีพื้นที่เป็นป่า ชาวบ้านบางคนอพยพมาจากตำบลในเมืองเข้ามาแผ้วถางทำเป็นที่ทำกินส่วนใหญ่เป็นอาชีพทางเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะมีคนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อน ๘ หลัง ต่อมาความเจริญได้เข้ามามีคนอพยพมาเพิ่มกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้นทำให้เกษตรกรบางคน ขาย ที่พื้นที่เกษตรก็หายไปกลายเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย ร้านค้าขาย รับจ้าง และบางคนก็มีอาชีพเป็นข้าราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

สาเหตุที่มาของชื่อหมู่บ้านที่ชื่อต้นเบนก็เพราะในอดีตชาวบ้านจะใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางในการคมนาคม นางสาวศรีนวล คงเมือง ให้ข้อมูลว่าในอดีตเวลาถึงงาน

ทอดกฐินตามวัด งานหนังกลางแปลง หนุ่มๆจะไปเที่ยวจับสาวโดยการล่องเรือไปตามคลองกระเตง และคลองป่าสักไปทะเลถึงดงมูลเหล็ก

การใช้เรือต้องมีท่าเรือและมาขึ้นท่าที่ต้นไม้ใหญ่ที่โคนต้นไม้ชื่อต้นเบนหรือกกเบน เมื่อเรียกกันบ่อยๆจึงกลายเป็นชื่อหมู่บ้านคือหมู่บ้านต้นเบน

(วิทยากร นางหนู ก้อนทองมา อายุ๙๔ปี อยู่บ้านเลขที่- ๓.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ วิทยากรที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางระนันทน์ หวังชัย อายุ๗๑ ปี นางศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี)

ประวัติของชุมชน ๑๖ และ๑๗

ชุมชนนี้เดิมเป็นชุมชนเดียวกันและมีการแยกตัวแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ ๒ ชุมชนโดยเทศบาลกำหนดขึ้นเป็นเขตการปกครอง การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะเริ่มขึ้นตั้งแต่ ปีพ.ศ. ๒๕๑๘โดยได้มีส่วนบุคคลได้เข้ามาจับจองที่ดินและเมื่อได้รับให้มีการออกโฉนดที่ดินได้จึงมีการโยกย้ายบ้านจากชุมชนเมืองมาปลูกบ้านใหม่ ไล่ที่เจ้าของเดิมซึ่งยึดอาชีพทางการเกษตรได้แก่การปลูกพืชผัก พืชไร่ พืชสวนเช่นมะม่วง

เจ้าของที่ๆอพยพโยกย้ายมาส่วนใหญ่จะมาซื้อบ้านจัดสรรที่ดำเนินการโดยนักธุรกิจผู้อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ใหม่จะเป็นข้าราชการเป็นส่วนใหญ่

ที่มาของชื่อชุมชน

เนื่องจากมีประชาชนจากแหล่งในเมืองและข้าราชการเข้ามาตั้งรกรากในชุมชนใหม่แห่งนี้ จากสภาพชุมชนที่มีตลาดเล็กๆ มีคิรวัดโดยสารประจำสาย ตะเบา-น้ำร้อน จากสวนผักพืชไร่พืชสวนกลายเป็นหมู่บ้านทางเทศบาลจึงตั้งชื่อให้ว่าชุมชนเพชรพัฒนา (วิทยากรนางทองล้วน พรหมบุญ อายุ๗๒ปี อยู่บ้านเลขที่๔๑๓.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมนางสาวนันทนา ทองสูงเนิน อายุ๖๑ ปี)

เรื่องราวและตำนานในท้องถิ่น

ตำนานเมืองบาดาล

ที่ศาลากลางเก่าจะมีต้นมะเดื่อที่ตรงนี้เคยมีเมืองบาดาลชาวบ้านเมื่อมีงานเทศกาลก็จะไปยืมเครื่องเพชร เครื่องทอง หม้อถ้วยชาม เมื่อยืมแล้วก็นำไปคืน ต่อมาเมื่อครบครันหนึ่งมีแม่ชื่อบัวเพื่อน มีลูกสาว ๒ คนชื่อ บัวผินกับบัวผัน เมื่อถึงเวลามีงานเทศกาลก็ลงไปยืมข้าวของเครื่องใช้เครื่องเพชรเครื่องทอง ขึ้นมาใช้ แต่คิดไม่ชื้อวางอุบายด้วยการลงไปยืมทาน้ำด้านล่างไปเวลากลับขึ้นมาล้างหน้าดำออกแล้วไม่เอาของไปคืน คนบาดาลเห็นผิดสังเกตจึงขึ้นมาตามคนหน้าดำ แต่ก็ไม่เจอจึงโกรธ จึงปิดเมืองบาดาลตั้งแต่นั้น

(วิทยากรชื่อ นางมาก โทนแก้วอายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑ ถ.เพชรเจริญ-
ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์)

อภินิหาร

จากคำบอกเล่าของนางเต่า เล่าว่าตอนสมัยที่เป็นเด็กตัวนางเต่า ต้องตื่นแต่ดึกเพื่อ
ไปรดน้ำต้นไม้ ต้องไปตักน้ำในคลอง จะเห็นเรือหงส์ลอยทวนน้ำ บางทีจะเห็นดวงไฟ
ใหญ่ๆลอยขึ้นไปทางทิศเหนือส่วนมากจะเกิดเฉพาะเทศกาล

(วิทยากร นางนภาพรนามสกุล สือศิริธำรงค์อายุ ๖๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๘๓
ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

เรื่องราวและตำนานวัดพระแก้ว

วัดพระแก้วได้สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์โดยกษัตริย์ ๓ พี่น้อง ได้สร้างวัดขึ้นมา ๓
วัดคือ วัดพระแก้ว วัดพระสิงห์ และวัดพระเสือ

ภายในวัดพระแก้วจะมีบ่อน้ำอยู่ ๑ บ่อ ชาวบ้านใช้อุปโภคบริโภคมีการบอกเล่าว่า
วัดนี้สร้างมาหลายปีแล้ว จะมีเจดีย์ปรั๊กหักพังและมีโบสถ์เก็บของเก่าแก่ในสมัย
สงครามโลกจอมพลป.พิบูลสงครามคิดจะสร้างวัดนี้จากข้อมูลของนางศรีนวล คงเมือง
กล่าวว่าสร้างวัดพระแก้วให้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองเพราะจะสร้างเพชรบูรณ์เป็นเมือง
หลวงของเพชรบูรณ์

ในการสร้างเมืองหลวงได้เกณฑ์คนมาจากอยุธยาหลายร้อยคน(สำหรับนางศรีนวล
คงเมืองบอกว่าเกณฑ์คนมาจากนครสวรรค์และโคราช) ในการสร้างเมืองไม่สำเร็จ
เนื่องจากคนงานที่มาสร้างเมืองต่างพากันล้มตายจนหมด คนงานที่มาสร้างเมืองจะปลุก
กระท่อมเป็นแถวๆทำด้วยไม้ไผ่ แต่เมื่อขุดไปก็เจ็บป่วยล้มตายวันละ ๔-๕ คน โดยไม่ทราบ
สาเหตุ ศพคน งาน ที่ตายจะถูกนำไปฝังอยู่ใกล้ๆกับวัด
ก่อนที่จะสร้างวัดนี้ได้มีเรื่องเล่าว่าช่วงเวลาใกล้ค่ำได้มีลูกแก้วสวยงาม ลอยตกมาจาก
เจดีย์วัด ลูกใหญ่ประมาณคุตักน้ำมีแสงสวยงาม ลูกแก้วนี้ได้ลอยไปอยู่ในถ้ำสมบัติ(ถ้ำ
ฤาษี) คนงานที่ขุดดินจะขุดพบของเก่าแก่เช่น ไหโบราณภายในไหจะมีพระเก่าแก่อยู่เต็ม
ไห สามี่ของครูทวดจันทร์และนายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายเทศมนตรี ขุดของที่อยู่ใต้
เจดีย์พบของโบราณหลายอย่าง ปัจจุบันนี้ของหลายชิ้นอยู่ที่กรุงเทพและบางชิ้นอยู่ที่
อาจารย์สมพงษ์ อดีตเจ้าอาวาสคนแก่เล่าว่าวัดนี้เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์มากถ้าใครไปทำอะไร
จะตายภายใน ๗ วัน ๑๐ วัน

บ่อน้ำที่เคยใช้อุปโภคบริโภคทุกวัน ในวัดพระแก้วในวันพระจะมีเสียงซ้องเสียง
กลองดังกระหึ่มมาจากบ่อน้ำปัจจุบันบ่อน้ำนี้ได้แห้งขอดสาเหตุของบ่อน้ำแห้งมีเรื่องเล่า
ว่านางเปียงซึ่งเสียชีวิตไปแล้วประมาณ 20 ปีแล้ว เป็นคนชอบแต่งตัว เขาใช้ให้แต่งตัวเป็น

กระเทย(ผู้หญิงชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย)ไปตักน้ำ แล้วทำคุตักน้ำตกลงไปในบ่อจึงกระโดดลงไปเอาคุในบ่อเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในบ่อแห้งลงจนทุกวันนี้

วัดนี้จะมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ต้นหนึ่งถ้าจะมีเหตุการณ์อะไร จะมีบางมาร้องไห้หวน พอตกเข้าก็จะมีคนตาย

วัดพระแก้วเดิมเป็นวัดร้างมีหลวงตาว่างเป็นผู้มาพัฒนาอยู่ก่อน เมื่อมรณะภาพหลวงตาของก็มาสร้างต่อและต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ มาพัฒนาต่อสร้างถาวรวัตถุและชุดคั่นของโบราณวัตถุไว้มากมาย รวบรวมเครื่องใช้ให้กับวัด ต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ถูกฆาตกรรมทำให้การพัฒนาวัดหยุดชะงัก ปัจจุบันนี้ข้าวของสูญหายไปจำนวนมากและทางเจ้าคณะอำเภอไม่ยอมแต่งตั้งเจ้าอาวาสมาแทน

(วิทยากรชื่อ นางประพิศ นามสกุล ยุงทอง อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๖๓/ ๕ ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประวัติสถานที่สำคัญ

วัดพระแก้ว

เริ่มบูรณะปฏิสังขรวัดพระแก้วซึ่งมีอายุ ๗๐๐ ปีมาแล้ว ในบริเวณวัดพระแก้วในปัจจุบันนั้น อดีตประกอบด้วยวัด ๓ วัดด้วยกันคือ วัดพระสิงห์ วัดพระเสื่อ วัดพระแก้ว มีอาณาเขตติดต่อกัน วัด สถาพรสร้างเต็มไปด้วยป่าไม้ รกทึบหนาแน่น และเริ่มมีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาอีกในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็เริ่มมีการสร้างกุฏิ ศาลา ถากถางป่า เมื่ออาจารย์สมพงษ์เข้ามาอยู่ได้ช่วยหลวงตาถางป่า เผาถ่าน เพื่อนำมาใช้ก่อไฟต้มน้ำร้อนน้ำชา เรียกได้ว่าไม่มีเวลาได้พักผ่อน

วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๐๔ วัดพระแก้วจัดให้มีพิธีพุทธาภิเษกพระสมเด็จปรกโพธิ์ ๙๔,๐๐๐ องค์รูปเหมือนเจ้าคุณสมเด็จเนื้อผงอีก ๑๐,๐๐๐ องค์ จะนำไปบรรจุที่วัดที่สร้างใหม่ วัดธาตุทะเลทอง จำนวน ๘๔,๐๐๐ องค์ เท่าจำนวนพระธรรมขันธ์ และให้ญาติโยมร่วมทำบุญไว้ในพระธาตุอีก ๑๐,๐๐๐ องค์ มอบให้ญาติโยมไปบูชาเป็นเมตตามหานิยม แคล้วคลาดจากภัยพิบัติ

เนื่องด้วยพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุณฺณ ป่วยมาตลอดโดยเฉพาะโรคฝีดาษ(เดี๋ยวนี้เขาเรียกมะเร็งกระดูก)รวม ๕ โรค วันที่ ๑ ก.ค.๒๕๔๐ ได้รับอุบัติเหตุทางรถยนต์ วัดพระแก้วมีรถยนต์ ๙ คัน มีโต๊ะหมู่บูชาทำจากมุกหมู่ ๙ มีโต๊ะธรรมมาสน์เทศน์ทำจากมุก มีโต๊ะรับแขก ๑ ชุด มี ๙ ตัว มีน้ำแร่ - น้ำทิพย์-ไม้ไผ่ เพื่อสุขภาพและยาสมุนไพรจีนและยาคุณพระรักษา ๕ โรค มีศาลาการเปรียญมีการปลูกป่าปลูกพืชทดแทนเมื่อพระอาจารย์มาอยู่ที่วัดได้ปลูกต้นไม้ที่มีประโยชน์เช่นกล้วย มะละกอ มะขามหวาน มะม่วงปราง ขนุน

ฯลฯ ไม่ยืนต้นก็มีต้นสัก ต้นโพธิ์ ไม้ตง จนปัจจุบันนี้วัดพระแก้ว ญาติโยมที่เข้าวัดก็จะเห็น ความร่มเย็น เหมาะในการจำศีลภาวนา นั่งสมาธิ

คำพูดคนโบราณกล่าวไว้ว่า “ปลูกไม้ไว้ไม่ได้ทันใช้” คนโบราณไม่นิยมปลูกต้นไม้ จึงทำให้ป่าค่อยๆ หดไป แต่อาจารย์สมพงษ์ได้ปลูกไม้ไว้ใช้ประโยชน์ตัวอย่างเช่น ไม้ไผ่ใช้ ประโยชน์ได้หลายอย่างเช่น

๑. ไม้ไผ่มหากุศลบอกบุญญาติโยม ไม้ธงผ้าป่า ไม้ธงกฐิน - เทศน์มหาชาติ
๒. ไม้ไผ่เทพื้นเสาธงการเปรียญหลังใหม่ ไม้ไผ่นั่งร้านศาลาการเปรียญหลังใหม่
๓. ไม้ไผ่ใช้เทถนนเข้าวัดและเทหน้าศาลาการเปรียญหลังใหม่
๔. ไม้ไผ่เพื่อสุขภาพ นวดยาเพื่อสุขภาพคลายปวดตามข้อ

วัดได้ปลูกป่ามาเป็นเวลา ๑๕ ปี มีทั้งมะม่วง มะละกอ ขนุน ไม้ไผ่ กัลย ตะไคร้ฯ คิดเป็นมูลค่า ๒ ล้านบาท ก็ได้นำเงินมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาพัฒนาวัดให้เจริญเพื่อ เป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับญาติโยมสืบต่อไป ในปีพ.ศ.๒๕๑๑ คณะสงฆ์ได้แต่งตั้งพระ ครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน เป็นเจ้าอาวาสวัดพระแก้วมีอายุพรรษา ๒๕ ปี ปฏิบัติสาย พุทฺโธ

ก่อนหน้านี้มีพระสงฆ์จำพรรษาที่วัดนี้ดังนี้

- หลวงพ่อใหญ่หรือหลวงพ่อกบ
- หลวงพ่อโสภาสี
- หลวงพ่อทองคำ

สมัยที่พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน ยังไม่มรณภาพจะมีการจัดงานประเพณี ของวัดคืองานปิดทองพระสามพี่น้อง พระสิงห์ พระเสือ พระแก้ว และงานทอดผ้าป่า ประจำปีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ซึ่งตรงกับวัน วิสาขบูชา

มีลายแทงที่เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับวัดพระแก้วดังนี้

“วัดพระสิงห์ อยู่เหนือ วัดพระเสืออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลาง จะเข้าพาดทางเอา คางทับไว้” เป็นคำบอกเล่ากันมารวม ๗๐๐ ปี

(วิทยากร ชื่อ นางละมัย ธรรมะ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๔ ถนน เพชรเจริญ ตำบล ใน เมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ -

ชื่อ นางรับ ใหม่สุวรรณ อายุ ๘๙ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๘ หมู่ ๑๐ ถนน เพชรเจริญ ตำบล ใน เมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ นางเสวียน เกษศรีสังข์ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑๕/๒ ถนน เพชรเจริญ ตำบล ใน เมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

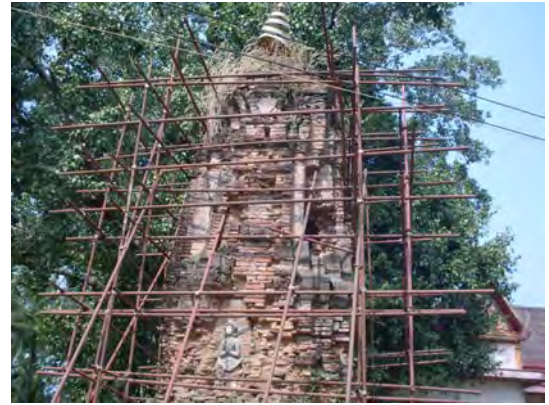
ภาพที่ ๕๖ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุณฺณ อติตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๕๗ พระประธานวัดพระสิงห์อิทธิพลสุขโขทัย

ภาพที่ ๕๘ ประตูวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๕๙ เจดีย์ทรงปรางค์

ภาพที่ ๖๐ อุโบสถารักษ์ สิ่งที่เคารพตามความเชื่อ

ภาพที่ ๖๑ เจดีย์ทรงกลม(ระฆังคว่ำ)

วัดเพชรวาราม

ความดำริในการสร้างวัดเพชรวารามได้เริ่มขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๗ โดย คณะพุทธศาสนิกชน ชาวบ้านกกเบน บ้านไทรงาม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด เพชรบูรณ์พร้อมด้วยประชาชนหมู่บ้านใกล้เคียง โดยดำริที่จะฟื้นฟูวัดพระแก้วซึ่งเป็นวัดร้างใกล้บ้านให้กลับเป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่อาศัยขึ้นใหม่จึงได้พร้อมใจกัน ไปขอ พระสงฆ์จากพระครูสีตลาภิรัต (เคลือบ งามโก) วัดสามัคคีวัฒนา อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าคณะจังหวัด ตาก- เพชรบูรณ์- อุตรดิตถ์ (ธรรมยุติ) ในขณะ นั้นให้มาจำพรรษาที่วัดพระแก้ว ท่านเจ้าคณะจังหวัดจึงจัดพระสงฆ์ จำนวน ๕ รูปจาก วัดสามัคคีวัฒนา ให้มาจำพรรษาที่วัดพระแก้วนั้นตามประสงค์เพื่อสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ต่อมาเกิดปัญหาบางประการเกี่ยวกับที่ดิน(วัดพระแก้วอยู่ในการดูแลของมหานิกาย) นาย สวัสดิ์ เพชรบูรณ์ซึ่งเป็นคนหนึ่งในคณะผู้ดำริก่อการฟื้นฟูวัดพระแก้วจึงมอบที่ดินอันเป็น

สวนของตนเป็นเนื้อที่ในการสร้างวัดขึ้นมาใหม่คือวัดเพชรวรารามแล้วนิมนต์พระสงฆ์ มา
พำนักที่วัดนี้

วัดเพชรวรารามห่างจากวัดพระแก้วไปราว ๓๐๐ เมตรเศษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ นาย
สวัสต์ เพชรบุรณิน จึงได้ดำเนินการขอสร้างวัดและกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้ง
เป็นวัดมีนามว่า “วัดเพชรวราราม” เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับ

พระราชทานวิสุงคามสีมาตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๐๒

เมื่อแรกขออนุญาตตั้งวัดมีเนื้อที่ ๗ ไร่ งาน ๖๐ ตารางวาโดยการบริจาคของผู้มีจิต
ศรัทธาคือ

๑. นายสวัสต์และนางทับทิม เพชรบุรณิน

๒. จ.ส.ต. พิมลและนางสุธรรมมา สุรเสน

๓. นายมณีและนางมาลี เกตุปัญญา

ภายหลังได้มีผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคจัดซื้อที่ดินขยายที่ตั้งวัดเพชรวราราม
ออกไปอีก ปัจจุบันที่ดินของวัดมีรวมทั้งสิ้น ๓๒ ไร่ ๑ งาน ๔๖.๘ ตามโฉนดที่ดินของวัด
เพชรวรารามที่ ๒๐๑๒ , ๑๐๑๗, ๖๗๑

(วิทยากรนางทองลั่น พรหมบุญ อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑ ตำบล ในเมือง อำเภอ
เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางพัฒนา ทองมา)

ภาพที่ ๖๒ พระธรรมวราลังการที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ภาพที่ ๖๓ พระประธาน วัดเพชรวราราม

๖, ๗, ๘ เจ้าอาวาสวัดเพชรวรารามปัจจุบัน

ภาพที่ ๖๔ ภายในกุฏิ เจ้าอาวาสวัดเพชรวราราม

โรงเรียนบ้านไทรงาม

โรงเรียนบ้านไทรงามเดิมมีทางเข้าออกเป็นทางเล็กๆ ที่ดินที่สร้างโรงเรียนเป็นของสืบ ต้ารวจตรีชูบ ประสาทคำโรงเรียนไทรงามตัวอาคารเรียนได้มีชาวบ้านผู้ปกครองนักเรียน ได้ช่วยกันสร้างตัวอาคารทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซัดตะหลังคามุงด้วยหญ้ากกพื้นเป็นพื้นดินธรรมดา เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๐ ทางจังหวัดได้มาปรับปรุงอาคารเรียนให้ดีกว่าเดิมมี ๓ ชั้น ๓ ห้องเรียน เป็นครูใหญ่และได้เปลี่ยนครูใหญ่เรื่อยๆ มา (วิทยากร นายเยื่อน เรืองโรจน์ อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๑- ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ตลาดสดเทศบาล 3

เดิมจะมีตลาดเล็กๆ อยู่ในตลาดพัฒนาจะมีท่ารถควีนน้ำร้อน-ตะบะจะมีถนนลูกรัง สลัดจระไปมา ต่อมาทางเทศบาลโดยนายชาญ โฆษิตานนท์ อดีตนายกเทศมนตรีได้ปรับปรุง ถนนให้เชื่อมถนนประชาธิปไตย-เพชรเจริญนำความเจริญมาสู่ชุมชนต่อมานายกวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ ได้พัฒนาให้ตลาดแห่งนี้เจริญขึ้นด้วยการย้ายตลาดในเมืองมาที่ตลาดใหญ่ขึ้นจน กลายเป็นตลาดศูนย์กลางของชุมชนนี้ (วิทยากร นางทองลั่น พรหมบุญ อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

สถานีขนส่ง

อาคารและสิ่งปลูกสร้างรวมทั้งที่ดินของสถานีขนส่งจังหวัดเพชรบูรณ์ได้รับการ อนุเคราะห์จากนายสุชล อุ่นสวัสดิ์พงษ์ (เฮียสุ่ย) เป็นผู้สร้างในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เมื่อสร้าง เสร็จได้มอบให้ทางราชการ(ขนส่งจังหวัดเพชรบูรณ์) เมื่อ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๐ ได้ทำการ

เปิดเดินรถ จากนั้นทางขนส่งจังหวัดเพชรบูรณ์เห็นว่าสถานีขนส่งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง
ง่ายต่อการดูแล ณ ปัจจุบัน

สถานีขนส่งเป็นสถานีรถเข้าออก ลงเวลาเดินรถ จากบริษัทต่างๆ การเดินรถ
ของจังหวัดเพชรบูรณ์จะมีอยู่ ๔ บริษัทเช่น

๑..พิษณุโลกยานยนต์

๒.ขนส่ง จำกัด(๙๙)

๓.เพชรทัวร์ จำกัด

๔.นครชัย จำกัด

รถแต่ละบริษัทจะวิ่งตามจังหวัดต่างๆดังนี้

สาย๑๔๑นครราชสีมา - เพชรบูรณ์

สาย๑๔๐หล่มสัก - ตะพานหิน

สาย ๑๘ หล่มสัก – ระยอง

สาย ๑๔ กรุงเทพ – ภูเรือ

สาย ๑๖ พิษณุโลก - เพชรบูรณ์

สาย ๖๑๖ นครสวรรค์ – เพชรบูรณ์

สาย ๖๐ เพชรบูรณ์ - ลำปางรายวัน

สาย ๑๔๐ เพชรบูรณ์ – ลพบุรี ฯลฯ

(วิทยากร นางบุญลิตา บาลประสงค์ อายุ๓๓ปี อยู่บ้านเลขที่๒๔ ตำบล ในเมือง อำเภอ
เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

สระกลางเมือง

สระกลางเมืองเดิมเป็นป่าหญ้า ป่าไผ่ และมีร่องน้ำล้อมรอบไปด้วยสวนของ
ชาวบ้าน นายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้ถางป่าและทำ
เป็นหมู่บ้าน ทำถนนเข้าสู่หมู่บ้านและทำการขุดลอกร่องน้ำให้กลายเป็นสระสำหรับกัก
เก็บน้ำไว้ใช้ยามฉุกเฉิน ปัจจุบันเป็นร้านอาหารและเป็นศูนย์กลางการออกกำลังกายของ
ชาวบ้าน

(วิทยากร นางทองลั่น พรหมบุญ อายุ๗๒ปี อยู่บ้านเลขที่๔๑ตำบล ในเมือง อำเภอ
เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีสำคัญในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีการแต่งงาน

สมัยโบราณชายหนุ่มเมื่อรักชอบพอฝ่ายสาวตามชนบท มักจะไปพบกับสาวที่บ้านตอนกลางคืน ฝ่ายสาวก็จะจัดน้ำ-บุหรี ของว่างมาให้ชายหนุ่มรับประทานหรือดื่ม(สมัยเมื่อผู้เขียนเป็นเด็กเคยแอบไปดูหนุ่มจีบสาวหรือเกี่ยวพาราสักกัน) ส่วนมากชายหนุ่มมักจะไปนั่งดูสาวทำงานบ้าน เช่นปั่นฝ้าย เช่นด้าย เตรียมเครื่องครัว ก่อนมีงานหรือเทศกาล ส่วนมากชายหนุ่มจะนั่งห่างจากสาวมาก ไม่เข้าไปใกล้ตัวสาว เข้าใจว่ายังพูดหรือจีบสาวไม่เก่ง นั่งดูหน้ากันและยิ้มให้กัน จะนั่งอยู่บ้านสาวจนดึก บางคืนก็นอนที่บ้านสาวก็มี (นอนนอกบ้าน)

คนโบราณมิใช่เป็นคนขาดความรู้ด้านสังคมหรือจิตวิทยา เมื่อลูกผู้ชายผ่านการบวชเรียนแล้ว ลูกผู้หญิงบรรลุนิติภาวะแล้วไม่ว่าเขาจะรักกันเองหรือพ่อแม่ชอบใจแล้วชักนำให้ก็ตาม ท่านจะเปิดโอกาสให้เขาพูดคุยกัน ศีกาดูใจกัน ก่อนแต่งงานโยให้เวลานานพอสมควร และท่านให้เสรีภาพในการตัดสินใจกัน

การสู่ขอ

เมื่อหนุ่มสาวได้ศึกษาดูใจกันแล้วและแน่ใจว่าจะแต่งงานกันได้ พ่อแม่ก็จะไปสู่ขอฝ่ายหญิง การไปสู่ขอนี้ จะมีการเชิญญาติผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือและพ่อแม่ฝ่ายหญิงเชื้อถือด้วยไปเป็นผู้นำในการสู่ขอ ขณะที่เตรียมไปสู่ขอตามประเพณีนั้นจะมีขันหมากธรรมดาซึ่งจะมีขันหมากธรรมดาซึ่งจะมีหมากที่ฝานแกะผ่าไว้และพลูที่ใส่ปูนปั้นเข้าไว้เรียกตามโบราณประเพณีว่า “หมากจีบพลูพัน” ๔ ชุด จัดไว้ ๑ ขัน เงินบาท เงินนี้เรียกว่า “เงินไขปาก” ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงรับขันแล้ว ก็จะได้รับเงิน บาทไปด้วยและจะหยิบหมาก ๔ คำนั้นเคี้ยวเอง ๒ คำ และให้ผู้มาขอฝ่ายชายเคี้ยว ๒ คำ ด้วยความเบิกบานใจ หากจะมีของหมั้นก็ให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงไว้ การสู่ขอและหมั้นนี้เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันในสมัยโบราณ

การหมั้น-พิธีหมั้น

ขันหมากประกอบด้วยขันหมาก ๓ ขันดังนี้

ขันที่ ๑ บรรจุหมาก ๘ คู่ พลุ ๘ เรียงๆละ ๘ ใบ วางรอบขัน หันปลายพลูขึ้นปากขันหมาก วางไว้ตรงกลาง

ขันที่ ๒ บรรจูดอกรัก ๗ ดอก ดอกบานไม่รู้โรย ๗ ดอก ดาวเรือง ๗ ดอก ยอดใบเงิน ใบทอง อย่างละ ยอด ข้าวเปลือก ๑ ถุง ถั่วเขียว ๑ ถุง งาดำ ๑ ถุง (ถุงเล็กๆพองาม)

ขันที่ ๓ บรรจุแหวน ทองหมั้น วางบนสินสอดคลุมปากขันด้วยผ้าสีชมพูหรือผ้าแดง

ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย(เฒ่าแก่) เดินออกหน้าในการเดินขบวนไปขอหมั้น ถัดไปเป็นผู้ถือขันหมาก เจ้าบ่าวและญาติอื่นๆ

ฝ่ายเจ้าสาว จัดคนเชิญขันหมากและรับไปวางไว้ในที่ที่กำหนด(คนเชิญขันหมากจะใช้เด็กหญิง ๘-๑๒ คนขึ้นไป)

ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายนั่งล้อมขันหมาก ผู้ใหญ่ฝ่ายชายกล่าวคำขอหมั้นตัวอย่างเช่น

“ผม/ดิฉัน ได้ทราบว่าคุณ.....ซึ่งเป็นลูกชายของ.....ได้สมักรักใคร่กับ.....ลูกสาวของ.....และทั้งสองมีความประสงค์จะครองเรือนร่วมกัน ชีวิตกัน ตามประเพณีอันดีงาม ดังนั้นวันนี้ถือว่าเป็นวันมงคลฤกษ์ดี จึงใคร่ขอสูซอและหมั้นคุณ.....ให้กับคุณ.....ขอได้โปรดพิจารณาเพื่อทั้งสองจะได้สมรักสมปรารถนาเป็นทองแผ่นเดียวกัน

ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงกล่าวตอบแล้วเปิดขันหมากและตรวจดูพร้อมกับข่าวที่เป็นศิริมงคล ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายร่วมกันโปรยวัตถุมงคล ลงบนทองหมั้น พร้อมกับกล่าวคำที่เป็นศิริมงคล ฝ่ายหญิงนำเจ้าสาวออกมาและน้อมไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจนครบทุกคนแล้วนั่งในที่ที่กำหนด ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงมอบแหวนหมั้นให้เจ้าบ่าวเพื่อสวมนิ้วเจ้าสาวต่อไป เจ้าบ่าวและเจ้าสาวไปกราบผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหญิงแจกของชำร่วย เลี้ยงของว่าง (ถ้ามี)

การแต่งงาน

การเตรียมการ

การเตรียมขันหมาก ขันประกอบด้วยขันหมากใส่พลู ๒ ขัน ขันสินสอด พร้อมทองหมั้น (กรณีที่ไม่มีการหมั้นไว้ก่อน)

ได้เวลาฤกษ์ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย นำขบวนแห่ขันหมากติดตามด้วยคนนำหน้าห่อกล้วย หน่ออ้อยอย่างละ ๒ ต้น คนนำขันหมาก ๒ คนนำสินสอด ๒ คนคนถือขวดเหล้า ๒ คน คนถือมะพร้าวอ่อน ๒ ลูก ถาดกล้วยน้ำว้า ๒ หวี คนถือจานใส่ขนม ใส่หมู ใส่หมีและอื่นๆอย่างละ ๒ ทั้งนั้น

ฝ่ายหญิงก็ตอบว่า “ถ้าอย่างนั้นก็ตกลงขอเชิญค่ะ ด้วยความยินดียิ่ง

ฝ่ายเจ้าสาวที่จัดไว้เพื่อรับขันหมากรับของไหว้ ไปวางไว้ในที่ที่กำหนด วางเป็นแถวไว้คู่กัน ส่วนหน่อกล้วย-อ้อยรับไปพึงไว้ข้างประตูบ้านฝ่ายเจ้าสาวจัดคนถือพานหมากไปคอยรับที่หน้าประตูบ้าน(ปัจจุบันไม่มีแล้ว)

เมื่อขบวนขันหมากมาถึง จะมีการกันประตูต่างๆเช่นประตูเงิน ประตูทอง และมีผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเจรจาถามว่า “ไปยังไงมายังไงกันคะ มากันมากมายจริงๆ” (ตัวอย่าง)

ฝ่ายชายจะตอบคำถาม.....วันนี้มาดินะไม่ได้มาร้าย มาเพื่อจะนำแก้วแหวนเงินทอง และนำคนดีมีศิริมงคลมาให้ เพื่อเป็นทองแผ่นเดียวกัน ตกลงไหมจ๊ะ

ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวจัดให้มีการล้างเท้าเจ้าบ่าวก่อนเข้าบ้าน(นิยมใช้เด็กหญิงหรือเด็กชายล้างเท้า)

ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวร่วมกันเปิดขันหมาก สินสอดและโปรยวัตถุมงคลลงบนสินสอด(หากจะหมั้นและแต่งก็สวมแหวนหมั้นสร้อยเลสไปพร้อมกัน)

นำเจ้าสาวออกมานั่งข้างซ้ายเจ้าบ่าวและน้อมไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าวและ
เจ้าบ่าวไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวแล้วขึ้นนั่งตั้งประกอบพิธีรดน้ำหรือผูกข้อมือกันไป

การปลูกเรือนหอ

การขึ้นบ้านใหม่ (การปูที่นอนเรียงหมอนส่งตัว)

การเตรียมการ

หินบดยา ๑ ก้อน(หมายถึงจิตใจหนักแน่น)

ไม้เท้า ๑ อัน (หมายถึงอายุยืน)

ผักชีเยว ๑ ลูก (หมายถึงความเยือกเย็นอยู่เย็นเป็นสุข)

ถั่ว งา อย่างละ ๑ ถุง(หมายถึงความเจริญงอกงาม)

ภาชนะน้ำ ๑ ที่ (หมายถึงความสามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน)

แมว ๑ ตัว (หมายถึงรักบ้านรักเรือน)

ไก่ขาว ๑ ตัว (หมายถึงตื่นตีกลุกเข้า ขยันหมั่นเพียร)

เครื่องนอนของเจ้าบ่าวเจ้าสาว

ชั้นน้ำมนต์ ๑ ชั้น พร้อมที่พรม

ข้าวตอกดอกไม้ ๑ ชั้น (ดอกมะลิ ดอกกรัก ดอกกุหลาบ ผสมเหรียญทอง เงิน

อย่างละ ๙ เหรียญหรือตามต้องการ

การปฏิบัติ

นำเจ้าบ่าวและเจ้าสาวขึ้นเรือนหอ(รออยู่นอกห้องนอน)

นำของใช้ในพิธีไปไว้บนเรือนในที่เหมาะสม

นำหมอนมุ้งและผ้าปูที่นอนไว้บนเตียง สำหรับชั้นน้ำมนต์ ชั้นข้าวตอกดอกไม้ ตั้งไว้
ที่โต๊ะข้างที่นอน

เมื่อได้เวลาตามฤกษ์ ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย-หญิง ทำพิธีปูที่นอน(มักจะเชิญผู้ใหญ่ที่มี
ความสุขในการครองเรือนเป็นผู้ปูที่นอน) ก่อนปูจะร้องถามกันก่อนว่า นายอยู่ นายยืน
นายมัน นายคง มาหรือยัง ให้มีผู้ตอบว่า “มาแล้ว” จึงเริ่มปู

เมื่อปูเสร็จแล้วผู้ปลงนอนดู ฝ่ายชายพูดว่า “แห่ที่นอนนี้ดีจังใครได้นอนคงจะอยู่เป็นสุข
สบายดินะ” ฝ่ายหญิงก็พูดเสริมว่า “เราคงมีความสุขยิ่งขึ้นไปนะ”แล้วพรมน้ำมนต์ที่นอน
พร้อมให้ศีลให้พรเพื่อเป็นสิริมงคลและโปรยข้าวตอกดอกไม้ลงบนที่นอน ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงและ
ชาย นำเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้ามา เจ้าสาวไหว้หรือกราบเจ้าบ่าว ทั้งสองมอบของมีค่าให้แก่กัน
เช่น สร้อยหรือแหวน (ถ้ามี)

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ใน
เมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีการเกิด

การทำคลอด

เมื่อมีอาการปวดท้องคลอดจะให้ผู้เป็นแม่นั่งโดยใช้ที่นอนทบก้นเป็นรูปสามเหลี่ยมหนุนข้างหลังเพื่อเป็นกำลังใจให้สามีนั่งฟังที่นอนอีกด้านหนึ่ง จากนั้นก็ไปตามหมอต้าแยมา ๓ คนคือ ยายมาก โทนแก้ว ยายไว โตสาร(เสียชีวิตแล้ว) ยายหนู ก่อนทองมาในขณะที่ปวดท้องหลังจาก น้ำเดินทาง(น้ำคาวปลา)แตกแล้วยังไม่มีลมเบ่ง หมอต้าแย(ยายหนู)จะจุดเทียนเสกทำน้ำมันดีให้แม่กิน(สะเดาะท้อง) ตามความเชื่อทำให้แม่มีลมเบ่งแล้วคลอดง่าย เมื่อคลอดและทำความสะอาดแผล ขณะที่กำลังจะคลอดตามความเชื่อของชาวบ้านจะนำแหมาครอบเพราะเชื่อว่าพญานาคคือแหจะช่วยคุ้มครอง ป้องกันภูตผีปีศาจ

สำหรับเด็กเขาจะตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ รกจะฝังไว้ที่ตีนบันไดเพื่อไม่ให้ลูกไปเที่ยวไกลบ้าน หลังจากอาบน้ำทำความสะอาดแล้วญาติผู้ใหญ่จะนำไปใส่กระดังที่เตรียมไว้แล้วนำไปทำพิธีร่อนกระดังด้วยการนั่งล้อมเป็นวงแล้วทำพิธีเวียนเทียนแล้วนำกระดังที่ใส่เด็กร่อนส่งต่อกันจนครบขณะที่ร่อนก็จะพูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน” แล้วผูกแขนให้เด็ก

การอยู่ไฟ

สามีจะเป็นผู้ไปจัดเตรียมหาฟืนนำมาวางกองเป็นตารางสี่เหลี่ยม เมื่อได้เวลาหลังคลอดต้องอยู่ไฟ สามีก็จะก่อไฟจากไม้ที่เตรียมไว้ ยายหนูหมอต้าแยก็จะท่องคาถาดับพิษไฟทำให้ไม่ร้อนและไม่พองจากนั้นก็มีการเข้ากระโจมและทำการประคบ

การประคบคือการนวดและนាប់ท้องเพื่อให้ น้ำคาวปลาไหลออกมาให้หมด โดยยายมากหมอต้าแยนำอิฐแดงมาเผาให้ร้อนจนแดงจัดรองด้วยใบพลับพลึงห่อด้วยผ้าขาวม้าเอามานាប់ที่ท้องทุกวันขณะอยู่ไฟ

การรักษาแผลหลังคลอดใช้ขมิ้นเผาไฟให้ร้อนนាប់และใช้เหล้า ๔๐ ดีกรีสดทา
 ความสะอาดแผล การเข้ากระโจมบนเตาไฟจะใช้หม้อต้มใส่สมุนไพร ๘ อย่างด้วยกันคือ

๑. หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย
๓. มะกรูด
๔. ใบมะขาม
๕. ตะไคร้
๖. ส้มป่อย
๗. ข่า

๘. การบูร

เวลาต้มเขาเอาสมุนไพรทั้ง๑-๗ ใส่หม้อต้มให้เดือดแล้วใช้การบูรโรยข้างหน้าแล้วปิดฝา ให้ผู้เป็นแม่ นั่งและนอนอยู่ข้างกองไฟ

สำหรับเตาไฟฝ่ายสามีหรือญาติผู้ชายจะออกไปหาเสามาตอกเป็นหลักหุ้มเตาไฟ เขาจะเรียกเตาไฟว่าแม่สีไฟ ที่ตั้งกองไฟเขาจะเอากาบกล้วยลงพื้น เอาดินใส่ แล้วเอาฟืนเรียงข้างบน แม่จะอยู่ไฟประมาณ ๗-๑๑ วัน

อาหารสำหรับแม่หลังคลอด

ทานข้าวกับหัวหอมแดงกับหมูปิ้ง ปลาปิ้ง กับน้ำพริกที่ทำด้วยน้ำปลาเท่านั้น และต้องดื่มน้ำต้มสมุนไพรผสมเกลือลงไปด้วย

(วิทยากร นางอมิตตา นามสกุล โพธิบาย อายุ๔๘ ปี อยู่บ้านเลขที่๕๔๙/๑ ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นายเอียด เรื่องโรจน์ อายุ ๔๕ ปี- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

นางระนัย หวังชัย อายุ ๗๑ ปี- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นางศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการเกิด

*ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ ห้ามไปงานศพ เพราะกลัวเด็กที่เกิดมามีอาการสะดุ้งผวาและขวัญหนีดีฝ่อ หรือร้องไห้เก่ง ไม่ยอมหยุดร้อง

*ห้ามนั่งคาประตูประมาดเพราะจะคลอดลูกยาก

*ห้ามกินกล้วยเผ็ดเพราะทารกเกิดมาจะเป็นลูกเผ็ดและท้องหรือแขนขาจะติดกัน

*ห้ามเดินข้ามเชือกเพราะกลัวว่า ทารกเกิดมาจะมีอวัยวะไม่เท่ากันเช่นแขน ขาจะสั้นยาวคนละข้าง เป็นต้น

*ห้ามอาบน้ำกลางคืนหรือหลังจากตะวันตกดิน ห้ามไปไหนเวลากลางคืน และ ห้ามเดินด้านหลังคนอื่น เพราะกลัวสัตว์มีพิษเช่น งู ตะขาบ แมงป่อง กัดต่อย หรือหากอาบน้ำในแม่น้ำลำคลองอาจจะถูกปลิงดูด เนื่องจากในสมัยโบราณชาวบ้านไม่มีห้องน้ำโดยส่วนตัว จะต้องเดินทางไปอาบน้ำที่หน้าน้ำ หนทางที่เดินไปอาจจะ เป็นถนนสายเล็กๆและผ่านป่าละเมาะ อาจจะมีสัตว์เลื้อยคลานตามเส้นทางก็ได้หรือ ฝีอาจจะเกลียด

*การทำคลอดของหมอตำแย ส่วนมากตามหมู่บ้านหรือตำบลจะมีหมอตำแยประจำหมู่บ้าน-ตำบล หญิงมีครรภ์จะได้รับการทำคลอดจากหมอตำแย ซึ่งมีความชำนาญในการทำคลอด หลังจากทารกตกฟากแล้ว หมอตำแยจะใช้ผิวไม้ไผ่ตัดสายสะดือและรัดด้วยด้ายดิบ กันไม่ให้สะดือเน่าและกันบาดทะยัก

*การอยู่ไฟ จะต้องหันหน้าสู่ไฟและต้มน้ำดื่มซึ่งผสมด้วยยาสมุนไพรเพื่อให้ประชน้านมและให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น ส่วนมากจะอยู่ไฟประมาณ๕หรือ ๗ วัน

*การร่อนกระดัง หลังจากทารกตกฟากแล้ว คนโบราณหรือผู้ที่ชาวบ้านนับถือจะนำกระดังพร้อมใบหนาดมาปูลองทารก แล้วนำทารกใส่กระดังร่อน- ซ้ายขวา ๓ ครั้งแล้วพูดว่า ๓วันเป็นลูกเปิด ๗วันเป็นลูกคนนะ” บางแห่งพูดว่า ๓ วันเป็นลูกผี ๔วันเป็นลูกคน”(อมิตตา โพธิบาย)

*อาหารของแม่หลังคลอด ส่วนมากจะเป็นอาหารที่ไม่แสลง เช่นต้องกินข้าวกับเกลือ ปลาอย่างแกงจืด แกงหัวปลี เพื่อจะได้ประชน้านมให้ทารกดื่มมได้สะดวก น้านมไม่ตัน

*หน้าที่ของสามีในขณะที่หญิงอยู่ไฟ ต้องดูแลเอาใจใส่ตลอดเวลา ไปหาฟืน หาเตรียมไว้ให้พร้อมเติมน้ำดื่มไม่ให้ขาด เพราะหญิงต้องต้มน้ำร้อนตลอดเวลาและเป็นน้ำผสมยาสมุนไพรช่วยประสานมดลูก สามีต้องอดทน ต้องอดหลับอดนอนและช่วยดูแลลูกในช่วงที่ภรรยาอยู่ไฟจนกว่าจะออกไปไฟ

* ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการเกิดในแง่ของพุทธศาสนา การเกิดในที่นี้หมายถึงการเกิดเป็นคนหรือเป็นมนุษย์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า การที่จะได้เกิดเป็นมนุษย์นั้นแสนยากแสนลำบาก พระองค์ทรงแสดงความลำบากไว้ ๔ ประการดังนี้

กิโณ มนุสสปะปฏิลาโก

การได้เกิดเป็นมนุษย์แสนยาก

กิจฉัง มัจจานะ ชีวิตัง

การครองชีพของสัตว์ทั้งหลาย แสนยาก

กิจฉัง สัทธัมมะสวะระนัง

การได้สดับคำสอนของท่านผู้รู้แสนยาก

กิโณพุทธานมุปาโท

การบังเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าแสนยาก

ผู้ที่จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นจะต้องมีศีล๕ซึ่งเป็นพื้นฐานของมนุษย์มาก่อนและมีบุญเป็นตัวนำมีกรรมเป็นผู้แต่ง กล่าวโดยรวมก็คือบุญนำ กรรมแต่งทำดีดีสิ่งให้เห็นผล ทำชั่ว ชั่วก็ดลชั่วให้ ชั่วดีดูตรงตนที่บอกไว้ว่า ใครดีใครชั่วใครชั่วใครชั่วสุดแต่กรรม

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวิจิ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

การอบรมเลี้ยงดูเด็กหญิง-ชาย

ถึงคราวคลอดออกมาเป็นทารก

แม่กอดกกลม่อมิไกวมิให้หมอง

ป้อนข้าวน้านมสงวนประคับประคอง

รื่น ยุง ป่องปัดไว้มิให้ตอม
 ยามลูกป่วยช่วยรักษาป้อนยาหยูก
 ความรักลูกยิ่งชีวิตจิตถนอม
 อดหลับนอนค่อนรุ่งยุงมันตอม
 เพราะแม่พร้อมใจพลีชีวิตตน
 สอนลูกน้อย ยืนนั่ง เดินตั้งไข่
 สอนลูกให้มีสำเนียงเรียกไม่สับสน
 พ่อจ๋าแม่จ๋า แม่ปลื้มดวงกมล
 รักเปี่ยมล้นเจ้าเดินวิ่งยิ่งยินดี
 หมั่นอบรมบ่มนิสัยแต่วัยเยาว์
 ให้เพียบพร้อมมารยาทเสริมศักดิ์ศรี
 ลูกดีดั่งถือทิวไม่เข้าที่
 ถึงเขียนตีทันทักยังหลั่งน้ำตา
 ลูกได้ดีท่านนี้พลอยมีสุข
 ลูกมีทุกข์ใจเพียรถวิลหา
 ลูกยากเย็นเห็นใจคอยเช็ดน้ำตา
 ลูกเจ็บมาแม่เจ็บกว่าสุดชีวิต
 รักใดไหนเล่าเท่าแม่จะรักลูก
 ฝ่าฟันผูกห่วงใยไม่หน่ายหนี
 รักอื่นหมั่นแสนแม่นจะมี
 แม่นปรานีมิเทียบคำว่าแม่รัก

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวิจิ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล
 ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

การโกนจุก ตัดแกละ

หลังจากทารกคลอดแล้ว 3 เดือน ญาติผู้ใหญ่ก็จะประกอบพิธีโกนจุกให้ โดยไปหา
 พุทธอาจารย์และผู้ทรงคุณทางไสยศาสตร์ ให้ตรวจดูฤกษ์งามยามดี เมื่อได้ฤกษ์ วัน เดือน
 ปีแล้ว ก็ไปอาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ๕, ๗ ,หรือ ๙ รูป ตามกำลังศรัทธา
 และฐานะของเจ้าภาพ ในขณะที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ก็ให้เด็กหญิงหรือเด็กชาย
 นอนบนเบาะหรือที่นอนวางไว้ตรงหน้าพระสงฆ์ พร้อมกับโยงสายสิญจน์รอบตัวเด็ก
 ประสานสงฆ์ทำพิธีขลิบผมให้ ต่อจากนั้นก็ให้ช่างตัดผมหรือผู้ใหญ่ที่มีความชำนาญโกน
 ผมกันไว้ตรงกลางกระหม่อม จนเด็กโตขึ้นก็จะเกล้าจัดไปไว้บนจุดจอม เมื่อถึงวัยครบ

กำหนด ถ้าเป็นหญิงก็ให้โกนหรือตัดจุกเมื่ออายุ ๑๑ ขวบ ถ้าเป็นชายให้โกนจุกอายุ ๑๕ หรืออาจจะไวนานกว่านั้นก็ได้แล้วแต่ความเชื่อถือ

การโกนจุกหรือโกนผมไฟนั้น เป็นความเชื่อของคนสมัยโบราณว่า เมื่อทารกหรือกุมารกุมารได้รับการประคบประหงม เลี้ยงดูมาจนถึงสามเดือนแล้ว คิดว่าพ้นอันตรายแล้ว หรือพ้นปากเหยี่ยวปากกาแล้ว จึงทำพิธีโกนผมไฟให้เพื่อไว้จุกเพื่อเป็นสิริมงคล บิดามารดาจะได้เลี้ยงง่ายขึ้น

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการบวช

การเตรียมการ

กุลบุตรผู้มีศรัทธาและเลื่อมใสประสงค์จะอุปสมบทพึงให้ผู้ปกครองหรือบิดามารดาหาเวลาไปพบพระอุปัชฌาย์(เจ้าอาวาส)แจ้งความประสงค์ในการบวชเมื่อได้พบแล้ว จึงกำหนดวัน เวลา จากท่านต่อไป อย่ากำหนดวัน เวลา เองและอย่าพิมพ์การ์ดกำหนดการไปก่อน เพราะจะไม่สะดวกและอาจจะมีเหตุขัดข้องบางประการได้ ต่อจากนั้นก็รับเอาระเบียบการต่างๆจากพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนนาไปศึกษาดูขั้นตอน ตลอดจนการและฝึกหัดขนานนาให้ได้เสียก่อน เมื่อท่องจำให้ขึ้นใจแล้ว ก็ไปฝึกซ้อมกับพระอาจารย์ที่วัด เพื่อความชัดเจนแห่งอักขระ ทำนองวรรคตอน เพื่อจะได้ไม่ประหม่าในเวลาบวช หลักการที่ควรปฏิบัติคือ

*การว่าขนานนา ต้องออกเสียงดังให้เต็มเสียง

*ควรฝึกคุกเข่าให้นาน เพราะในเวลาบวชจริงต้องนั่งคุกเข่านาน

*หากทำได้ควรหัดนุ่งสบงและห่มจีวรไว้ก่อนยิ่งดี

*หัดกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์คือมือ ๒ เข่า ๒ หน้าผาก ๑ ให้ถูกต้อง

*เตรียมเครื่องบริวาร ๘ ให้พร้อม(โดยเฉพาะวัดเพชรวรารามจะมีให้เช่าบูชาทุกอย่าง พระอาจารย์จะจัดให้ครบทุกอย่างหากไม่จัดหามาเองและประสงค์จะให้ทางวัดจัดให้ เจ้าภาพเพียงถวายเงินเป็นค่าเช่าบูชาเท่านั้น)

*นาควรรจะไปนอนที่วัดเพื่อฝึกซ้อมขนานนา พิธีการต่างๆก่อนที่จะบวชประมาณ ๓ วัน เป็นอย่างน้อย

*ควรทำความสะอาดห้องที่ตนจะอยู่ ซึ่งพระอาจารย์ท่านจะจัดห้องให้อยู่ ก่อนบวช

นี่เป็นการเตรียมการโดยย่อ หากไม่เข้าใจก็ให้สอบถามพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนท่านจะให้คำแนะนำที่ละเอียดและเข้าใจถูกต้อง และเป็นการบวชแบบธรรมยุตโดยเฉพาะ ส่วนทางมหานิกายนั้นไม่ค่อยเข้มงวดเท่าไร

การบวช(แบบธรรมยุต)

เมื่อกุลบุตรฝึกหัดชานนาคได้แล้วก็เตรียมเครื่องอัฐบริขาร(เครื่องบวช)ให้พร้อม แล้วไปยังวัดที่จะบวชพร้อมด้วยผู้ปกครองหรือบิดามารดาญาติพี่น้องและอุปัชฌาย์ในการบวช แต่หากบวชจากทางวัด พระอาจารย์ผู้ฝึกสอน จะจัดเตรียมเครื่องบวชและของทุกอย่างไว้ให้พร้อม โดยจัดโต๊ะ- เก้าอี้ตั้งไว้หน้าอุโบสถและวางเครื่องบวชและของทุกอย่างไว้ให้เรียบร้อย โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

- เวลา ๗.๐๐ น. ประกอบพิธีขอขมาลาโทษ ผู้ปกครอง บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่
- พิธีปลงผม (หากปลงในวัด) พระอาจารย์ผู้ฝึกสอนจะเป็นคนปลงให้เองและมีคนถือพานใบบัว เกือบ ผมที่ปลงไว้ในพาน เสร็จแล้วนำไปเก็บไว้ที่ต้นโพธิ์เพื่อเป็น ศีริมงคลต่อไป
- หลังจากปลงผมเสร็จแล้วบิดา-มารดา –ญาติผู้ใหญ่ อาบน้ำให้ชานนาค ซึ่งจะมีน้ำอบไทย ดอกมะลิ หรือกลีบกุหลาบ ขมิ้นผง สบู่เป็นเครื่องประกอบในการอาบน้ำ
- หลังจากนั้นชานนาคก็จะไปอาบน้ำชำระร่างกายอีกครั้งที่ห้องน้ำ
- และผู้ชำนาญการแต่งกายก็แต่งกายชุดนาคให้
- แห่ناقรอบอุโบสถ บิดาสะพายบาตรถือตาลปัตร มารดาอุ้มผ้าไตร ญาติ พี่น้องถือเครื่องบริขาร-ไทยธรรมเวียนรอบอุโบสถ ประทักษิณ ๓รอบ
- พิธีกรนำวันทา สมา- นาคหว่านทาน เข้าสู่อุโบสถ
- พิธีกรนำกล่าวขอขมาบิดา-มารดาและรับผ้าไตร เครื่องสักการะมอบให้ชานนาค
- นาคประคองผ้าไตร-เครื่องสักการะ เข้าหาอุปัชฌาย์ วางผ้าไตรเครื่องสักการะไว้ข้างตัว แล้วกราบพระอุปัชฌาย์ ยกผ้าไตร-เครื่องประเคนอุปัชฌาย์ กล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทเป็นลำดับต่อไป
- ฟังคำสอนของพระอุปัชฌาย์ เมื่อสอนจบท่านจะมอบอังสะสวมให้ผู้ขอบวชผู้ขอบวชผู้ขอบวชพืงน้อมกายเข้ารับผ้าอังสะและท่านจะมอบผ้าไตรให้ไปนุ่งห่มให้เป็นปริมณฑล แล้วเข้ามารับตาลปัตร-เครื่องสักการะไปถวายพระอนุสาวนาจารย์กล่าวคำขอบรรพชาต่อไป
- สามเณรเข้ามารับบาตร-เครื่องสักการะจากบิดามารดาประคองเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ ประเคนสักการะกราบ ๓ ครั้งแล้วนั่งคุกเข่าประนมมือกล่าวคำขอนิสัยตอบ-รับคำถามคุณสมบัติจากพระคู่สวด ท่ามกลางสงฆ์อีกครั้ง จบแล้วกราบ ๓ ครั้ง นั่งประนมมือนั่งฟังพระอุปัชฌาย์สอนอนุศาสน์จนจบแล้วรับว่า อามะกันเตแล้วกราบ ๓ ครั้ง

- รับเครื่องไทยธรรมจากบิดา-มารดา ประเคนพระอุปัชฌาย์คู่สวด กราบ ๓ ครั้งแล้ว กรวดน้ำรับพร กราบ ๓ ครั้ง เสร็จพิธีการบวชโดยย่อเท่านี้
(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการตาย

การทำพิธีที่เกี่ยวข้องกับความตายเป็นประเพณีที่มีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องดังนี้
พินาศพเข้าโลง

นำผู้ตายมาเปลี่ยนเครื่องแต่งกายที่ดีที่สุดคือการแต่งศพแล้วนำมาวางไว้บนตั่ง หรือแคร่นำผ้ามาคลุมร่างและให้ยื่นมือออกมาเพื่อรับน้ำอาบศพ

น้ำอาบศพคือน้ำหอม น้ำดอกไม้วัดขันเตรียมไว้แล้วญาติพี่น้องและผู้ที่เคยพบนับถือผู้ตายมารดน้ำที่มือเพื่อแสดงความคารวะให้แก่ผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย

การเตรียมโลงศพนำากบถมาเชื่อมตามทางยาวให้มีขนาดความกว้าง ประมาณ ๒ ซม. ทาบลงบริเวณปากโลงศพ แล้วปักก้านธูปลง ตรงด้านทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นระยะ แล้วพระสงฆ์ ๑ รูปทำพิธีโยงได้สายสิญจน์ ไปตาม ก้านธูปบนปากโลง จากนั้นใช้เทียนจุดธูปแล้ววนด้วยสายสิญจน์ให้ไหม้จนหมดแล้วนำศพ ที่ถูกตราสังเรียบร้อยแล้วเข้าวางในโลงที่มีวัสดุเช่นเส้นหรือเบาะวางรองแล้วปิดฝาโลง โดยมีด้วยสายสิญจน์ผูกโยงที่มือและนำม้วนด้วยสายสิญจน์นี้ไปวางไว้ที่โต๊ะหมู่บูชา จากนั้นนำโลงศพไปวางไว้บริเวณบ้านที่อยู่ใต้ชื่อของบ้านหรือที่วัดก็จะเป็นมุมที่เหมาะสม จากนั้นประดับประดาโลงศพด้วยดอกไม้สด ฉากหลังติดชื่อผู้ตายวันเดือนปีเกิด และวัน เดือนปีที่เสียชีวิต

ตรงบริเวณหน้าโลงศพนิยมจุดตะเกียงไว้โดยดูแลไม่ให้ดับตลอดเวลาเพราะถือว่าเป็นแสง ไฟส่องทางให้ผู้ตาย นอกจากนี้ก็จัดให้มีกระถางธูปสำหรับผู้ที่จะมาไหว้ศพ มีผ้ากราบศพ มีพานวางธูปเทียน สำหรับเทียนจะมีการจุดให้สว่างตลอดเวลาเช่นเดียวกับตะเกียงมีภาพ ของผู้ตายวางอยู่ในมุมที่เหมาะสมและถ้ามีเครื่องอิสริยาภรณ์ให้นำใส่พานมาวางไว้ข้าง ภาพของผู้ตาย

พิธีกรรมในประเพณีการตาย

ทุกคืนก่อนที่จะนำศพไปบรรจุในกรณีที่บ้านยังไม่พร้อมหรือไปเผาก็จะมีการ สวดอภิธรรมและการสวดสังคหะหรือห้านัย ทุกคืน ดังนั้นเจ้าภาพต้องเตรียมสถานที่ ได้แก่โต๊ะหมู่บูชาอาสนะสำหรับพระสงฆ์ ๘ รูป หีบอภิธรรม

ก่อนจะทำพิธีสวดจะเชิญเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดเทียนบูชาหีบ พระธรรม จุดธูปบูชาเคารพศพ จากนั้นก็จะมีมัคนายกกล่าวสวดบูชาพระ อาราธนา

พระสงฆ์สวดอภิธรรม เสร็จแล้วมีการชักผ้าบังสุกุล กรวดน้ำให้พร แล้วเริ่มต้นสวดจบที่๒
 ซึ่งจะเป็นสังคหะหรือห้านัยแล้วแต่เจ้าภาพและมีพิธีกรรมเช่นเดียวกับการสวดอภิธรรม
 และวันรุ่งขึ้นจะมีการนิมนต์มาฉันอาหารทุกเพล

เมื่อสวดครบ ๓คืน ๕คืนหรือ๗คืนขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพก็จะเป็นการ
 นำศพไปฝังเจ้าภาพจะเตรียมการโดยช่วงเวลา ๓โมงเช้าจะมีการบวชลูกหลานเพื่อช่วย
 จุงศพก็จะมีการปลงศพและพระอุปัชฌาย์จะทำพิธีบวชให้ จากนั้นก็มีการเทศน์หน้าศพ
 เลี้ยงเพลพระ เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน จากนั้นก็มีการจัดตั้งขบวนแห่ศพโดยมีลำดับการตั้ง
 ขบวนแห่ดังนี้ คือ

ขบวนพระที่บวชหน้าไฟจูงด้ายสายสิญจน์นำขบวน

ขบวนแม่ขาว

ขบวนญาติ

คนถือรูปผู้เสียชีวิต

หีบศพ

คนถืออุปกรณ์เกี่ยวกับความเชื่อเช่นมะพร้าวห้าวพร้อมไม้ 1 ท่อน คนโปรยข้าวตอก

คนถือหม้อดิน

แขกที่มาร่วมพิธีเฝ้า

เมื่อขบวนแห่มาถึงแล้วจะเดินเวียนซ้ายรอบเมรุ ๓รอบแล้วนำศพวางไว้หน้า

เตาเผาศพเพื่อทำพิธีเผาหลอก

ส่วนที่วัด ก็ทำพิธีสวดมาติกา ถวายผ้าบังสุกุล(บางแห่งนิมนต์พระเท่าจำนวนอายุผู้ตาย
 แล้วทำพิธีทอดผ้าบังสุกุลโดยเชิญตัวแทนแขกมาร่วมทอดผ้าจำนวนตามความเหมาะสม
 มีพิธีอ่านประวัติผู้ตาย แล้วร่วมยืนไว้อาลัย

มอบเงินให้ทายาทผู้ตาย เจ้าภาพบริจาคทรัพย์ให้โรงเรียนตามความเหมาะสม

จากนั้น ทำพิธีเผาหลอกโดยเชิญแขกผู้มีเกียรติทอดผ้ารองไตรบังสุกุลและเชิญ
 ประธานทอดผ้ามหาบังสุกุลแล้วทำพิธีวางดอกไม้จันทน์จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นวาง
 ดอกไม้จันทน์ แขกที่มาร่วมพิธีเฝ้าขึ้นวางดอกไม้จันทน์ เจ้าภาพแขกของชำร่วยแก่แขก
 ที่มาร่วมงานเป็นเสร็จพิธีเผาหลอกก่อนกลับผู้ร่วมพิธีจะล้างมือในถังน้ำที่ใส่น้ำมะกรูดที่
 เจ้าภาพเตรียมไว้ให้เพราะถือว่าการล้างสิ่งที่ไม่เป็นมงคลออกไป

พิธีเฝ้าจริงนิมนต์พระสวดหน้าศพนำศพเข้าเตาเผาก่อนเผาจริงจะมีการนำน้ำมะพร้าวที่
 นำมาล้างหน้าศพแล้วทำพิธีจุดไฟเผาศพ รุ่งเช้าก็มีการเก็บกระดูกแล้วนำไปลอยอังคารที่
 แม่น้ำตามความเชื่อ

ส่วนที่บ้านศพจะมีพิธีสวดมนต์เย็นเพื่อล้างสิ่งที่เป็นอัปมงคลเพราะถือว่างานศพเป็นงานที่ไม่เป็นมงคลและช่วยให้ผู้ที่อยู่มีขวัญดีขึ้น

ส่วนรุ่งเช้าเมื่อนำกระดูกผู้ตายเข้าบ้านก็มีการทำบุญเลี้ยงพระอีกครั้งหนึ่ง

วิทยากรผู้เก็บข้อมูลนางคมคาย หมั่นสาย อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/๔๙ ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๖๕ หีบศพและกระถางรูปตะเกียงบูชาหน้าศพ ภาพที่ ๖๖ พระสงฆ์มาทำพิธีทำบุญเช้าวันเผา

ภาพที่ ๖๗ แม่ครัวทำอาหารเลี้ยงแขก ภาพที่ ๖๘ พระอุปัชฌาย์ทำพิธีบวชพระ จูงหน้าศพ

ภาพที่ ๖๙ บวชชีพราหมณ์

ภาพที่ ๗๐ ขบวนแห่ศพ

แห่รอบเมรุ ภาพที่ ๗๑ ขบวนเวียนซ้าย

ภาพที่ ๗๒ ขบวนแห่รอบเมรุ เวียนซ้าย

ภาพที่ ๗๔ ทอดผ้าบังสุกุล

ภาพที่ ๗๓ อุปกรณ์ความเชื่อหม้อดิน ข้าวตอก ในขบวนแห่ มะพร้าว

ภาพที่ ๗๕ อ่านประวัติผู้ตาย

ภาพที่ ๗๖ พระสงฆ์ขึ้นประชุมเพลิง

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย
การสะกด

เมื่อผู้ป่วยจนจะหมดลมหายใจและเห็นว่าอาการหนักเต็มที่แล้วญาติพี่น้องและผู้รักษาพยาบาลจะเตือนให้ระลึกถึงพุทธคุณ เช่น ให้ภาวนาว่า “อะระหัง อะระหัง” หรือว่า “พุทโธ พุทโธ” ซึ่งหมายถึงการบอกทางให้ไปในทางดี ไม่ให้จิตใจเป็นห่วงทรัพย์สินสมบัติ หรือญาติพี่น้อง เมื่อหมดลมหายใจแล้ววิญญาณก็จะได้ไปสู่สุคติ เป็นการสะกดจิตให้ยึดติดในสิ่งที่เคารพบูชา

อีกประการหนึ่ง เมื่อผู้ตายนั้น ตายด้วยอุบัติเหตุเช่นถูกรถชน ตกต้นไม้ เป็นต้น ญาติพี่น้องก็จะไปเชิญผู้ทรงคุณทางไสยศาสตร์มาปัดเป่าวิญญาณหรือสะกดจิต โดยใช้คาถาพระยายมว่า “ปะโตเมทั้ง ประชีวินัง สุคะโต จุติ จุติ จุตัง มะระนังจุติ” ใช้ตะปุดตกลงไปที่หน้าผาก เพื่อไม่ให้วิญญาณเฮี้ยน เทียวหลอกหลอนคนต่อไป

การสะกดการตายโหง เป็นการตายปราศจากองค์สี่ หมายถึงการตายอนาถาหาที่พึ่งไม่ได้ โบราณถือว่าคนตายโหงเป็นคนบาป ตายไปแล้วมักจะไม่ตายคนเดียว จะเวียนมาเอาคนอื่นตายไปด้วย ดังนั้นคนตายโหงจึงต้องถูกสะกด เพื่อไม่ให้ย้อนมาเอาคนอื่นตามไปอีกจึงต้องทำพิธีดังต่อไปนี้

๑. นิมนต์พระมาสวดสะกด ณ จุดที่เกิดอุบัติเหตุหรือจุดเกิดเหตุ หรือเชิญอาจารย์ผู้ชำนาญทางไสยศาสตร์มาทำพิธี

๒. เลี้ยงส่งผีตายโหง วิธีเลี้ยงให้เอาของดิบของสดเลี้ยง โดยเรียกชื่อผู้ตายมาแล้วบอกว่า ของขอบของเธอฉันเอามาให้แล้ว กินแล้วให้หนีไปเกิดชะรอยอายุที่นี้ เดียวนายนิรบาล(ยมบาล) จะรู้ ท่านจะเอาไปทำโทษหรือไม่ก็หมอผีจะเอาไปใช้งาน ไปชะ ไปเกิด ขอให้พูดเอง เธอเองว่า “มาแล้ววี่? มาแล้ว กินแล้ววี่ ? กินแล้ว.....หนีไปชะเนอ...เออ กินแล้วจะหนีไปหอรก เท่านั้นแหละผีตายโหงก็จะหนีไปไม่มาทำให้คนอื่นตายอีก

ผีตายทั้งกลม หมายถึงผู้หญิงที่มีครรภ์หรือตั้งท้องตั้งแต่สามเดือนขึ้นไป อาจประสบอุบัติเหตุเช่นรถคว่ำ ถูกข่มขืนแล้วฆ่าหรือผูกคอตายอย่างเรื้อรังนางนาคพระโขนง ถือว่าวิญญาณของเด็กเฮี้ยนรวมทั้งผู้เป็นแม่ด้วย ต้องทำการสะกดเช่นเดียวกัน

การตราสัง

ผู้ที่จะตราสังศพนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกหัดมาจากจนชำนาญและเคยผูกมัดศพมาแล้ว จะต้องเป็นคนรู้คาถาที่จะว่าในระหว่างผูกมัดศพด้วย เชือกที่จะทำตราสังจะต้องใช้ด้ายดิบอย่างด้ายสายสิญจน์ทบทันให้ใหญ่เหนียวดั่งรังไม่ขาดได้และมีขนาดใหญ่โตเท่านิ้วก้อย การตราสังศพนั้นจะตราสังเพียงสามเปลาะเท่านั้น เปลาะแรกผูกด้วยเชือกทำบ่วงส่วนที่ผูกคอตสพล้าเสกคาถาว่า “ปุโตโตคีเว” แล้วจึงเอาเชือกโยงมาลงวางต่อจากนั้นจึงทำเป็นบ่วงตระกรุดเบ็ดผูกมือให้ประนมมือไว้ที่อกอีกเปลาะหนึ่ง แล้วเสกคาถาว่า “ชะนัง หัตถะ” แล้วโยงเชือกมาที่เท้าทำเป็นห่วงผูกที่ข้อเท้าทั้งสองให้ติดกันเสกคาถาว่า “ภริยาปาเท” รวมเป็นตราสังสามเปลาะ การที่ต้องทำตราสังสามแห่งและเสกคาถานั้น เพราะเป็นปริศนาธรรมแสดงให้เห็นว่า บุตรเป็นห่วงผูกคอ ส่วนที่ข้อมือหมายถึงทรัพย์สมบัติเป็นห่วงผูกมือและที่ผูกเท้าหมายถึงภรรยาสามีเป็นห่วงผูกเท้า

การตามไฟ

เมื่อคนป่วยสิ้นลมแล้ว ญาติพี่น้องควรหาเทียนหรือตะเกียงจุด เวลาสิ้นลมแล้ว เมื่อจุดแล้วให้ตั้งไว้ทางศีรษะศพ ส่วนศพนั้นให้ใช้ผ้าคลุมตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าให้มิดชิดและไม่ให้เห็นหน้า ในสมัยโบราณเขาระวังนักไม่ให้แมวดำข้ามศพ เพราะเขาเล่าต่อกันมาว่า ถ้าแมวดำข้ามศพ ศพจะลุกและปีศาจจะคะนอง เพราะฉะนั้นเมื่อตายแล้ว เขาจะรีบปิดประตูหน้าต่างห้องที่ศพอยู่ให้มิดชิด เพื่อกันไม่ให้แมวไปกระโดดข้าม แต่ส่วนมากเขานิยมกางมุ้งมิด ๓ หู ครอบไว้ทั้งคืน เพื่อไม่ให้แมลงวันไต่ตอม สมัยนี้ไม่ค่อยนิยมทำกันแล้ว จะมีบ้างบางท้องถิ่นอาจจะเชื่อกันว่า ถ้าแมวดำข้ามศพ ศพก็ลุกไม่ได้ ศพก็คงนอนตัวแข็งอยู่ที่เดิม

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีของชุมชน

ประเพณีสู่ขวัญ

การสู่ขวัญ เป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่ง ซึ่งบันทึกในสมัยโบราณบัญญัติขึ้นเป็นการให้ขวัญและกำลังใจแก่คนและเสริมศิริให้แก่บ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ ยวดยานพาหนะตลอดจนวิญญาณกตัญญูและอวิญญาณกตัญญูเป็นต้น เป็นการเสริมศิริโภคทรัพย์ ดังคำที่ท่านพระศรีมหาเถระกล่าวไว้ว่า “สิริโภคานมาสโย” แปลว่า ศิริเป็นที่มารวมแห่งโภคสมบัติ การสู่ขวัญที่จะกล่าวในที่นี้เช่น

การสู่ขวัญคน

ในกรณีคนในบ้านหรือครอบครัวอาจจะล้มป่วยหรือประสบอุบัติเหตุ เมื่อหายแล้วและนำมาพักฟื้นในบ้าน ญาติพี่น้องก็จะเชิญอาจารย์หรือพระสงฆ์มาสู่ขวัญให้ กล่าวคือเรียกขวัญให้กลับมาสู่ตัว จะได้หายจากเจ็บไข้ได้ป่วยหมดเคราะห์หมดโศก

การสู่ขวัญสัตว์เลี้ยง(โคกระบือ)

ซึ่งเป็นสัตว์ใช้แรงงานหลังจากทำนาหรือลากเกวียนแล้ว ก็จะประกอบพิธีสู่ขวัญให้(ปลอบใจเอาใจ) เป็นการแสดงความขอบคุณสัตว์เลี้ยงที่เราใช้แรงงานและพักผ่อนอเนกแรงไว้ได้ใช้งานต่อไป

การสู่ขวัญข้าว

คือการสู่ขวัญแม่โพสพ ซึ่งเป็นผู้ดูแลนาเรียกว่าเป็นขวัญข้าว เริ่มตั้งแต่ชาวนา ไถนา หว่านกล้า ดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว เอาข้าวเข้ายุ้งฉางแม่โพสพจะดูแลให้ตลอดเวลา ดังนั้นหลังจากเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวแล้วชาวนาจะประกอบพิธีสู่ขวัญข้าวหรือขอบคุณแม่โพสพที่ทำให้ชาวนาทำนาได้ผลดี ปราศจากภัยธรรมชาติทั้งหลาย

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง
อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีทอดกฐิน

ประเพณีทอดกฐินจะทำหลังเทศกาลออกพรรษาประมาณ ๑ อาทิตย์ทางวัดจะมีการ
จัดเตรียมสถานที่และเริ่มต้นด้วยการฉลององค์กฐิน ด้วยการสวดมนต์เย็น ทำหนังสือเชิญชวน
พุทธศาสนิกชนจนจนเป็นเจ้าภาพผ้ากฐิน บอกบุญผู้มีจิตศรัทธาทำอาหารเลี้ยงพระและแขกที่
ร่วมเป็นเจ้าภาพองค์กฐิน

เช้าวันรุ่งขึ้นมีพิธีทำบุญตักบาตรเนื่องจากเป็นวันพระ ตอนสายพุทธศาสนิกชนจะ
ร่วมกันนำต้นผ้าป่ามาร่วมทำบุญและร่วมบริจาคเงินสมทบองค์กฐินและจุดมุงหมายเพื่อหา
เงินเข้าวัดเพื่อบำรุงศาสนสถานของวัดเช่นนำมาทำการก่อสร้างศาลาเจ้าฟ้าเป็นต้น

ประวัติการทอดผ้ากฐิน

ประเพณีการทอดผ้ากฐินมีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล โดยมีเรื่องเล่าว่ามีพระสาวก หมู่
หนึ่งจำนวน ๓๐ รูปได้เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อเดินทางมาใกล้จะถึงที่ประทับก็เป็น
ช่วงฤดูฝนและเป็นช่วงพระพุทธรูปบัญญัติกำหนดให้พระสงฆ์ต้องจำพรรษา พระสงฆ์กลุ่มนี้จึง
ต้องหยุดพักและจำพรรษาอยู่ ณ ที่พัก เมื่อครบกำหนดแล้วจึงเดินทางมาเฝ้าพระพุทธองค์
ขณะที่เดินทางมาก็ยังมีฝนตกอยู่ทำให้จ্বরและเครื่องนุ่งห่มเปียกปอนและขาดวันเป็นทีน่า
เวทนาพระพุทธองค์จึงอนุญาตให้พระสงฆ์สามารถหาผ้าจ্বর สบง และสังฆาติมาเปลี่ยนใหม่
ได้

ในสมัยพุทธกาลผ้าที่จะนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่มนั้นหายาก พระสงฆ์และสาวกของพระ
พุทธองค์ต้องออกแสวงหาผ้าที่เขาทิ้งแล้วหรือผ้าที่เขาใช้ห่อศพ นำมาซักกรีดให้สะอาดแล้ว
นำมาเย็บให้มีสีผาดด้วยแก่นของต้นไม้ เช่น แก่นขนุน หรือจากพืชขมิ้น จากนั้นจึงนำมาตัด
เย็บเป็นผ้าสบง จีวร สังฆาติ (รวมเรียกว่าผ้ากฐิน) ต่อไป

ลักษณะของการตัดเย็บด้วยผ้าที่เก็บมานั้นเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย พระพุทธรองค์จึง
กำหนดให้นำมาต่อกันเป็นผืนในลักษณะสี่เหลี่ยมเหมือนลักษณะผืนที่นา ผ้าในแต่ละผืนหนึ่ง
กำหนดให้มีลักษณะสี่เหลี่ยมนี้ที่เรียกว่าขันท์ มีความกว้างตั้งแต่ขันท์ ๕ ขันท์ ๗ ขันท์ และ ๙
ขันท์ ส่วนทางยาวแล้วแต่ความสูงของพระภิกษุ ในการตัดเย็บเย็บเพื่อทำผ้าไตรจีวรนั้น
พระภิกษุแต่ละรูปจะช่วยกันทำ เมื่อทำสำเร็จแล้วก็ไม่กำหนดว่าเป็นของพระรูปใด จนกว่าที่
ประชุมของสงฆ์จะตกลงว่าจะถวายผ้ากฐินนี้ให้แก่พระสงฆ์รูปใด พระสงฆ์จะมีผ้ากฐินกี่ผืนก็
ได้ผ้ากฐินที่มากกว่า ๑ ผืนเรียกว่าอดิเรก

ต่อมามีเศรษฐีและผู้ใจบุญนำผ้ามาถวายเพราะเห็นใจในความยากลำบากของพระสงฆ์
ในการหาผ้ามาทำผ้ากฐิน จึงอนุญาตให้พระสงฆ์รับผ้าเหล่านี้ได้ ในการถวายผ้าต้องมีการ

ทอดผ้าวางลงให้แก่พระสงฆ์ลักษณะที่มีการถวายผ้าด้วยการทอดผ้าวางลงจึงเป็นที่มาของคำว่าทอดกฐิน

การดำเนินการทำผ้ากฐินของวัดเพชราราม

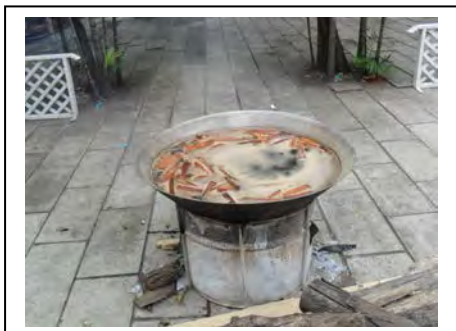
เป็นพิธีกรรมที่สืบต่อจากการทำพิธีทอดผ้ากฐินที่มีผู้ศรัทธานำผ้ากฐินมาทำบุญถวายให้แก่พระภิกษุสงฆ์ของวัดเพชราราม ผ้ากฐินที่เจ้าภาพถวายทางวัดจะดำเนินการให้ โดยแบ่งผ้าเป็นสองชุดชุดแรกเป็นผ้าไตรจีวรที่สำเร็จแล้วสามารถนำไปใช้ได้ทันที ส่วนอีกชุดหนึ่งจะเป็นผ้าขาวธรรมดาที่จะต้องนำไปตัดเย็บประกอบเป็นผ้าไตรจีวรที่จะเป็นพิธีกรรมที่ต่อเนื่องไปในภาคบ่ายของการทอดผ้ากฐินที่รวบรวมปัจจัยที่มีทั้งการถวายสังฆทาน ทอดผ้า ป่า การทำบุญบูชาข้าวทิพย์ เพื่อรวบรวมปัจจัยไว้ใช้ในกิจของสงฆ์ต่อไป

ภาพที่ ๗๗ การบูชาข้าวทิพย์ ภาพที่ ๗๘ ประธานจัดงานฝ่ายสงฆ์พระธรรมวราลังการ เจ้าอาวาส และประธาน ฝ่ายประชาชนผู้ว่าราชการจังหวัด

ภาพที่ ๗๙ กองผ้าป่าที่เข้าร่วมทอดผ้าป่าพัฒนา ภาพที่ ๘๐ พิธีในช่วงบ่ายมีพิธีตัดเย็บซ่อมผ้ากฐินที่นำมาถวายในช่วงเช้าและ มีการตั้งเตาต้ม

ภาพที่ ๔๑ แก่นไม้ขนุนถูกต้ม

ภาพที่ ๔๒ พระสงฆ์และฆราวาสช่วยกันตัดเย็บผ้าไตรจีวร

ภาพที่ ๔๓ พระสงฆ์ผู้ชำนาญการย่อมสีผ้า

ภาพที่ ๔๔ ย่อมสีผ้าจากไม้แก่นขนุนที่ต้มไว้จนได้ที่

ภาพที่ ๔๕ ผู้ที่มีจิตศรัทธาช่วยกันกระพือผ้าให้แห้ง

ภาพที่ ๔๖ ช่วยกันกระพือผ้าและสวดมนต์ไปด้วย

ภาพที่ ๘๗ นำผ้าไตรจีวรที่แห้งแล้วมารีด

ภาพที่ ๘๘ ช่วยกันรีด

ภาพที่ ๘๙ ไตรจีวรที่รีดเรียบแล้ว

ภาพที่ ๙๐ นำผ้าไตรจีวรมาพับ

ภาพที่ ๙๑ นำผ้าไตรจีวรมาแห่รอบอุโบสถสามรอบ ภาพที่ ๙๒ แล้วนำมาถวายพระภิกษุสงฆ์

ภาพที่ ๙๓ รองเจ้าอาวาสเจ้าคณะอำเภอประธานรับผ้ากฐิน ภาพที่๙๔ พระภิกษุประชุมตกลงให้ภิกษุรูปใดได้ครองผ้ากฐิน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลท่านพระครูโสภิตพัชรธรรม(เจ้าอาวาสวัดติสสมหาวัน) (ผู้เก็บข้อมูลนางคมคาย นามสกุล หมื่นสาย อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/๔๙ ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นางสมพร ทานิสุทธิ์ อายุ ๖๓ปีตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์

เป็นการฟื้นฟูประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติที่เคยแพร่หลายในอดีตมาอนุรักษ์ไว้โดยใช้เครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชรวรารามอันประกอบด้วย ชุมชน ๑๑, ๑๒, ๑๕, ๑๖ซึ่งมีวัดเพชรวรารามเป็นศูนย์กลาง จากการดำริของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ บุคคลที่เป็นผู้บุกเบิกและศึกษารูปแบบการดำเนินการกวนข้าวทิพย์คือนางจงรักษ์ โฆษิตานนท์ประธานที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรมฯ โดยการไปศึกษารูปแบบการกวนข้าวทิพย์จากวัดในอำเภอหล่มสักและวัดดงมูลเหล็กที่อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ และเริ่มประเพณีการกวนข้าวทิพย์ของวัดเพชรวรารามเมื่อปี ๒๕๔๘ ก่อนหน้าประเพณีการทอดกฐิน ๒ วัน

ประวัติการกวนข้าวทิพย์

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์ เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ก่อนที่องค์พระสัมมาพระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ โดยนางสุชาดาธิดาของเศรษฐีหมู่บ้านเสนานิคม ได้นำอาหารซึ่งกวนด้วยข้าวมธุปายาสไปบวงสรวงเทวดา ที่ต้นนิโครธในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ได้พบพระพุทธองค์ประทับอยู่ใต้ต้นไม้อึงเข้าใจว่าเป็นเทพยดา จึงได้นำข้าวมธุปายาสไปถวาย เมื่อพระพุทธองค์เสวยเสร็จแล้ว ได้ทรงนำถาดทองที่ใส่ข้าวมธุปายาสนั้นไปลอยน้ำและทรงอธิษฐานว่า ถ้าหากพระองค์จะได้ตรัสรู้ขอให้ถาดทอง

นั้นลอยทวนน้ำขึ้นไป เมื่อพระองค์ทรงวางถาดทองลงในน้ำก็ปรากฏว่าถาดทองลอยทวนน้ำขึ้นเหนือน้ำดังคำอธิษฐาน และในคืนเพ็ญ ๑๕ ค่ำคืนนั้นในช่วงปัจฉิมยามพระองค์ก็ทรงตรัสรู้ธรรม๔คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคที่ได้ต้นศรีมหาโพธิ์

ข้าวมธุปายาสคือข้าวที่หุงด้วยน้ำนมโคและชาวพุทธศาสนิกชนถือว่ามีความ สำคัญ เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธประวัติจึงได้มีประเพณีการกวนข้าวทิพย์เกิดขึ้นและได้แพร่หลายไปในหมู่พุทธศาสนิกชนมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลรวมทั้งในประเทศไทยด้วยและได้มีการเพิ่มส่วนผสมในการกวนเพิ่มขึ้นเป็น ๑๐๘ อย่างดังนี้

ประเภทน้ำตาล

๑.น้ำตาลกรวด ๒.น้ำตาลทราย ๓. น้ำตาลโตนด ๔. น้ำตาลมะพร้าว ๕.น้ำอ้อยแผ่น ๖.น้ำอ้อยสด ๗.กรดน้ำตาล

ประเภทกล้วย

๘. กล้วยน้ำว้า ๙. กล้วยไข่ ๑๐. กล้วยหักมุก ๑๑. กล้วยหอม ๑๒. กล้วยเล็บมือนาง

ประเภทผัก

๑๓.ผักทอง ๑๔. พักเขียว

ประเภทมัน

๑๕. มันเทศ ๑๖. มันแกว ๑๗.มันสำปะหลัง

ประเภทถั่ว

๑๘.ถั่วเขียว๑๙. ถั่วเหลือง ๒๐. ถั่วดำ ๒๑.ถั่วแดง ๒๒. ถั่วลิสง ๒๓.ถั่วลิสงคั่ว

ประเภทงา

๒๔. งาขาว ๒๕. งาดำ ๒๖. งาเจียง

ประเภทข้าวและแป้ง

๒๗.ข้าวน้ำนม ๒๘.ข้าวฟ่าง ๒๙. ข้าวสาลี ๓๐. ข้าวเก่า๓๑.ข้าวตอก ๓๒. ข้าวเม่า ๓๓.ข้าวโพด ๓๔. แป้งข้าวเหนียว๓๕.แป้งข้าวเจ้า ๓๖.แป้งข้าวโพด ๓๗. แป้งสาลี ๓๘. แป้งมัน ๓๙.แป้งสาคุ ๔๐. กลอย ๔๑.สาคุ ๔๒.ลูกก้อ

ประเภทเครื่องดื่ม

๔๓. นมสด ๔๔.นมข้น ๔๕.โอวัลติน ๔๖. โนมโล ๔๗.กาแฟ๔๘. โกโก้ ๔๙.เก็กฮวย๕๐. คำฝอย ๕๑.น้ำผึ้ง ๕๒. เนย

ประเภทผลไม้และธัญพืช

๕๓. ส้มโอ ๕๔.ส้มเขียวหวาน ๕๕.ส้มเขียว ๕๖. ส้มจุก๕๗.ส้มเกลี้ยง ๕๘. ส้มซ่า ๕๙. สับปะรด๖๐. มะเฟือง๖๑.มะไฟ ๖๒.มะกรูด ๖๓. มะยม ๖๔.มะปราง๖๕.มะม่วง ๖๖.มะม่วงหิมพานต์ ๖๗.มะขาม ๖๘. มะขวิด๖๙.มะละกอ ๗๐.มะไฟจีน ๗๑. มะนาว

๗๒.มะพร้าวแก่๗๓. มะพร้าวอ่อน ๗๔.ลูกสตรอเบอรี่ ๗๕.ลูกพุด ๗๖.ลูกพลับ
 ๗๗.ลูกเกด๗๘. ลูกเดือย๗๙.ลูกสมอ ๘๐.ลูกกระทกรก ๘๑.ลูกเกาลัด ๘๒.เม็ดบัว ๘๓.ลูก
 เชอร์รี่๘๔.หัวแห้ว ๘๕. กระเจี๊ยบ๘๖.น้อยหน่า๘๗.พุทรา ๘๘.มังคุด ๘๙.ละมุด
 ๙๐.ลำไย ๙๑.กระเจี๊ยบ๙๒. เงาะ๙๓.ขนุน๙๔. ลำไย ๙๕.ลองกอง ๙๖.ระกำ ๙๗.ลิ้นจี่
 ๙๘.กระท้อน ๙๙.แอปเปิ้ล ๑๐๐.สาลี่ ๑๐๑.องุ่น ๑๐๒.ทุเรียน ๑๐๓. ชมพู่ต่างๆ ๑๐๔. แดงโม
 ๑๐๕. แดงไทย

น้ำปรุงกลั่น

๑๐๖ .น้ำนมแมว ๑๐๗.น้ำมะนิลา ๑๐๘.น้ำดอกมะลิ

(วิทยาการผู้ให้ข้อมูลนางจรัญช์ โฆษิตานนท์ประธานที่ปรึกษาสภาสังคมสงเคราะห์ภาค
 ๗,๘ และ นางมริษา ชัยนิลพันธ์ อายุ ๓๖ ปี หอวัฒนธรรมนครบาล ถ.หลักเมือง อ.เมือง
 เพชรบูรณ์)

พิธีกรรมในการกวนข้าวทิพย์

การจัดเตรียมสถานที่

จัดทำปะรำสำหรับเป็นที่กวนข้าวทิพย์ กำหนดทิศทางให้คนเข้าและคนออกตั้งเตาที่จะ
 กวนข้าวทิพย์ตามแต่จะกำหนดเป็นสามกระทะสี่กระทะหรือห้ากระทะตามแต่ที่จะ
 กำหนดและคำนึงถึงวัตถุดิบที่จะกวนพอเพียงหรือไม่ กระทะที่จะใช้กวนคือกระทะบัวซึ่งมี
 ขนาดใหญ่ จัดเตรียมไม้ฟืน
 ที่จะกวนเช่นกำหนดให้ใช้ไม้พุทราเป็นต้น

นอกจากนี้ก็กำหนดสถานที่ให้พระสวดเพื่อความเป็นสิริมงคลเพราะถือว่า
 พิธีกรรมในการกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมที่สำคัญ

การตกแต่งสถานที่

เนื่องจากชาวพุทธถือว่าการกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้การกวน
 ข้าวทิพย์สำเร็จปราศจากการรบกวนของภูตผีปีศาจ จึงมีการนำตะเหลวมานิดไว้ที่
 ทางเข้าออกของปะรำพิธี และที่มุมทั้งสี่ทิศก็จะอัญเชิญท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่พร้อมทั้งมีหิ้ง
 สำหรับวางเครื่องบวงสรวง มีต้นกล้วยประดับทั้งสี่ทิศ ทางประตูเข้าออกใช้ทาง
 มะพร้าวโค้งทำเป็นซุ้มประตู จากนั้นประดับตกแต่งปะรำพิธีให้สวยงามด้วยการผูกผ้า
 ประดับด้ายรุ้งให้งดงาม จัดหาโต๊ะสำหรับวางเครื่องสังเวยเทพยดา

สำหรับที่สวดของพระสงฆ์จัดวางตั้งยาว ปูอาสนะและตั้งโต๊ะหมู่บูชาไว้ด้านขวามือ
 ของพระสงฆ์ จัดหาสิ่งใหญ่พร้อมไม้ตีสำหรับให้ประธานในพิธีตีตอนพิธีเปิดงานและตี
 ถวายเทพยดา

ติดข้อปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนที่มาเข้าพิธีกวนข้าวทิพย์ให้เห็นชัดเจนซึ่งมีข้อกำหนดดังนี้

๑. ห้ามสตรีที่มีรอบเดือนเข้ามากวนข้าวทิพย์
๒. ห้ามดื่มสุราก่อนเข้ามากวนข้าวทิพย์
๓. ห้ามใส่รองเท้าเข้ามากวนข้าวทิพย์ (อาจจะอนุโลมถ้าหากสถานที่ไม่อำนวย)
๔. ให้แต่งกายด้วยชุดขาว (ส่วนใหญ่เตรียมไว้ให้ผลัดเปลี่ยน)
๕. เข้าออกตามทิศทางที่กำหนด

กำหนดการในพิธีกรรมกวนข้าวทิพย์

วันที่ ๑-๓ ของงาน ประชาสัมพันธ์บอกบุญเชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมบริจาคสิ่งของทั้ง ๑๐๘ อย่างหรือเงินสมทบบริจาค

วันที่ ๓ ของงาน เชิญชวนพุทธศาสนิกชนมาร่วมกันเตรียมสิ่งของที่จะกวน มีการจัดตั้งโรงครัว กำหนดหาน้ำดื่มมาบริการผู้มาร่วมงาน เมื่อเตรียมของและรวมของเรียบร้อยแล้ว นำของที่จะกวนไปจัดวางบนโต๊ะ นิมนต์พระสงฆ์สวดพุทธมนต์เย็น

วันที่ ๔ ของงาน เริ่มพิธี

- ผู้ชำนาญในการปรุงข้าวทิพย์ผสมสัดส่วนในการปรุงข้าวทิพย์ลงในกระทะ
- ชุมชนกล่าวรายงานการจัดงานให้ประธานทราบ
- พราหมณ์อ่านโองการ
- พระภิกษุสวดชยันโต
- เทพดาเข้าประจำที่ทั้งสี่ทิศ
- สาวพรหมจารีเข้าประจำกระทะเมื่อพราหมณ์อ่านโองการเสร็จเริ่มกวน (โดยฟังสัญญาณจากฆ้อง) จากนั้นเชิญประธานในพิธีและแขกผู้มีเกียรติกวน
- กวนข้าวทิพย์จนสำเร็จ

วันที่ ๕ ของงาน ช่วยกันห่อข้าวทิพย์เพื่อนำไปแจกจ่ายแก่ผู้มาร่วมทำบุญและให้ผู้มีจิตศรัทธาบูชาต่อไป

(ดังภาพประกอบต่อไปนี้)

ภาพที่ ๙๕ จัดเตรียมปะรำ

ภาพที่ ๙๖ ข้อปฏิบัติในการกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๙๗ ผ้าขาวสำหรับเปลี่ยน เมื่อ

การจัดสถานที่ตั้งอัญเชิญเทพมาประจำทั้งสี่ทิศ

ภาพที่ ๙๘ ท้าวจตุรหาราชประจำทิศอุดร

ภาพที่ ๙๙ ท้าวจตุรหาราชประจำทิศทักษิณ

ภาพที่ ๑๐๐ เครื่องสังเวยเทพยดา ภาพที่ ๑๐๑ ประธานการจัดงานบูชาเครื่องสังเวย

ภาพที่ ๑๐๒ พราหมณ์อ่านโองการเชิญเทพยดา ภาพที่ ๑๐๓ ตีฆ้องสัญญาณการกว่นข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๐๔ เตรียมเครื่องปรุงก่อนลงกระทะสำหรับกว่น ภาพที่ ๑๐๕ เตรียมใส่เครื่องปรุง

ภาพที่ ๑๐๖ นางสาวบัวสวรรค์ผู้ชำนาญในการปรุงข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๐๗ ช่วยกันปรุง

ภาพที่ ๑๐๘ นายกพุทธสมาคมผู้ชำนาญการปรุงข้าวทิพย์ ภาพที่ ๑๐๙ สาวพรหมจรรย์
กวนข้าวทิพย์ (นางพจณี โขจิตานนท์)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ภาพที่ ๑๑๐ คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมมาร่วมงาน ภาพที่ ๑๑๑ นายกเทศมนตรีประธานกวนข้าวทิพย์

ภาพที่๑๑๒ ประธานชุมชนโพธิ์จันทร์ช่วยปกผลไม้

ภาพที่๑๑๓ ประธานเครือข่ายวัฒนธรรมวัด
มหาธาตุร่วมกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๑๔ประธานชมรมผู้สูงอายุมาร่วมงาน ภาพที่๑๑๕ ทีมงานกับประธานสภาวัฒนธรรม

พิธีกรรมและกิจกรรม

ภาพที่๑๑๖พระสงฆ์สวดมนต์เย็นฉลอง
การเตรียมข้าวทิพย์สำเร็จ

ภาพที่๑๑๗ ส.ทเบญจรัตน์ มาร่วมกวน

ภูมิปัญญาของชุมชน

ชื่อนาง รัตนา นามสกุล กงยนต์ อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒/๖๕ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๙ - ๙๕๙๔๑๕๐ อาชีพ ค้าขาย สถานภาพสมรส - ชื่อสามี นายต่าย กงยนต์ มีบุตร ๓ คน

มีความสามารถในการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร คือข้าวเกรียบสมุนไพรเช่น พักทอง แครอท ถั่วเขียวหอม มะละกอ มะระหวาน เผือก มะขาม ข้าวกล้อง ปัจจุบันผลิตจำหน่ายในจังหวัดเพชรบูรณ์ทั้งปลีกและส่ง

ชื่อนาง ภรมาศนามสกุล เจริญทอง อายุ ๔๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๖/๖ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓- ๒๑๗๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัวสมรส - ชื่อสามี-พ.ท ธรรมรัตน์ มีบุตร ๒ คน

มีความสามารถด้านประดิษฐ์ดอกไม้สดและประดิษฐ์ดอกไม้จากสมุนไพร เช่น ทำดอกไม้ แกะสลักจากสมุนไพร ทำพวงมาลัยดอกไม้สด ทำบายศรีจากใบตอง ปัจจุบันยังทำอยู่ที่วัดแม่ชีที่ ชอนไพร

ชื่อนาง สาวพวงมาลัย นามสกุล ใหม่สุวรรณ อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๒๒ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓- ๒๗๑๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัว โสด

ภูมิปัญญาของชุมชน

มีความสามารถในการประกอบการอาหารทั้งอาหารคาว หวาน

อาหารคาว คือการทำกับข้าวได้หลายชนิด

อาหารหวาน ได้แก่การทำขนมไทยเช่น ลอดช่องน้ำกะทิ กวนตะโก้ กวนขนม ผักกาด ขนมหั่น ขนมห่อแอง ขนมห่มก

ชื่อ นางมาก นามสกุล โทนแก้ว อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑๑.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัว หม้าย -

วิทยาการสมุนไพรโบราณหาได้ในสวนไม่ต้องซื้อ “เครื่องประคบสมุนไพร” เครื่องประคบ มีดังนี้

๑. หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย
๓. การบูร

วิธีการทำ

นำหัวไพลและขมิ้นอ้อยเอามาต้มรวมกันเอาการบูรโรยแล้วนำมาห่อด้วยผ้าขาวมัดให้แน่นแล้วนำไปนึ่งให้ร้อน แล้วนำไปประคบใช้แก้ลมพิษทุกชนิด อยู่นานไม่ได้

เครื่องเข้ากระโจม

สำหรับการอยู่ไฟของหญิงที่คลอดลูก ก่อนเข้ากระโจมเพื่อดับพิษไฟให้ใช้พิมเสนบดใส่ฝ่ามือบีบมะนาวใส่ละลายให้เข้ากันแล้วนำมาทาหน้าก่อนเข้ากระโจมจะทำให้หน้าเกลี้ยงเพราะช่วยดับพิษไฟ เครื่องเข้ากระโจมมีดังนี้

๑. หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย.
๓. มะกรูด
๔. ใบมะขาม
๕. ใบข่า
๖. ตะไคร้
๗. ส้มป่อย
๘. การบูร
๙. เกลือ

นำเอาเครื่องทั้งหมดใส่หม้อนำมาต้มให้น้ำเดือดแล้วโรยด้วยการบูรแล้วปิดฝาให้แม่ลูกอ่อนได้ขณะนอนอยู่ในกระโจมเพื่ออยู่ไฟ

ชื่อ นางจำเนียร นามสกุล ฤกษ์จันทร์ อายุ ๖๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ถ.เพชรเจริญ- ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัวยุติ สมรส สามีชื่อ คำปน มีบุตร ๓ คน
นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์เป็นบุตรของนายผวนและนางจันทน์ มีความสามารถทางการฝีมือมาก เช่น ทอเสื่อ เย็บผ้าผ้าน เย็บหมอน ผ้าห่ม แล้วนำมาจำหน่ายตามตลาดนัด

ชื่อ นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ข้าราชการบำนาญ สถานภาพ ครอบครัวยุติ มีภรรยา นางละเมียด พุทธิ มีบุตรสาว ๓ คน บุตรชาย ๑ คน

นายวินิจ อินทร์สอน มีบิดาชื่อ นายเจียร มารดาชื่อนางทิม อินทร์สอน เป็นบุตรคนที่ ๖ ในบรรดาพี่น้อง ๖ คน

การศึกษาสอบได้เปรียญธรรมห้าประโยค สอบเทียบม.ศ ๕ สอบได้วุฒิทางครูวุฒิสูงสุด พม. สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาปรัชญาจาก

มหาวิทยาลัย เป็นข้าราชการบำนาญของโรงเรียนเทศบาล๑บ้านในเมืองและเป็น
อาจารย์พิเศษโรงเรียนมัธยมวังชมภูวิทยาคมสอนวิชาพุทธศาสนาและภาษาอังกฤษ มีความ
เชี่ยวชาญด้านศาสนพิธีและประเพณี

ชื่อ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปคุโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

นามเดิมนายสมพงษ์ ยาศรีบุตรนายเงินกับนางพันธ์ ชาติกาล เกิดเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม
พ.ศ.๒๔๖๖ณ บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

การศึกษาเรียนจบชั้นประถมศึกษาชั้นที่ ๔แล้วบวชเณรที่วัดห้วยเกษมบ้านป่าแดงแล้ว
อุปสมบทที่วัดห้วยเกตุนี้ จบการศึกษาชั้นนักธรรมเอกและสนใจในการนั่งวิปัสสนาและ
ย้ายสำนักมาอยู่ที่วัดพระแก้ว เมื่อวันที่ ๒๔ เดือนธันวาคม ๒๕๐๘ และได้ดำรงตำแหน่งเป็น
เจ้าอาวาสในปีพ.ศ.๒๕๑๓ และได้มรณภาพเนื่องจากถูกฆาตกรรม

มีความสามารถในการพัฒนาวัดคือวัดพระแก้ว พัฒนาจิตเพื่อพระพุทธศาสนาได้ให้
การรักษาโรคภัยให้แก่บุคคลทั่วไปโดยใช้วิธีการรักษาโรคมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ โดยใช้วิธีการ
รักษาดังที่ท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

“อาตมาก็จะสอนธรรมะ ให้รู้จักธรรมะ ให้รู้จักทำบุญ ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา
ปฏิบัติธรรม คือต้องรักษาทางจิตใจกันก่อน เมื่อมีจิตเข้มแข็ง ทางกายก็รักษาง่าย
อย่างที่เขาเรียกกันว่ามัสติสัมปชัญญะ สติคือการระลึกได้ สัมปชัญญะคือความรู้ตัว
สาเหตุของความเจ็บป่วยของคนเราเพราะขาดสองสิ่งนี้แหละ.เช่นโรคเกิดจากการ
รับประทานอาหารไม่คิดให้ดีกว่าสิ่งใดที่มีประโยชน์ สิ่งใดที่มีโทษ มากเกินไปก็อันตราย น้อย
เกินไปก็มีชีวิตอยู่ลำบาก ดังนั้นสติสัมปชัญญะจึงจะขาดไม่ได้ ก็ต้องว่ากันถึงทางด้านจิตใจ
คือรักษาทางจิตเสียก่อนเรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือรักษากันที่ต้นเหตุ”

การเก็บข้อมูล

ของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว
วัดโบสถ์ชนะมาร
(ชุมชนที่๘,๙)

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นางอุดมศรี	ศุภसार	ประธานกลุ่ม
นายสมบุญ	บัวบาง	รองประธาน
นางประไพ	อภิวังค์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางจวีพร	ศิริฉาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอัมพร	มีเดช	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวนวลจันทร์	ตรุษไทย	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

นายเดช	ศุภसार	นางสาวนวลจันทร์	ตรุษไทย
นายเฟื่อง	มะลิวัลย์	นางอัมพร	ศุภसार
นางมานิตย์	บุญสอน	นางนิภาพรรณ	พันทวี
ด.ร วิศัลย์	โฆษิตานนท์	นางนภา	ไกรเพชร
นางล้อม-ด.ต.กุหลาบ	เจริญพุด	นายสุรัตน์	วรรณเกษม
นางสมนึก	พรหมเศรษฐ์	นายลำลี	แย้มยุบล
นางจำลอง	โสภา	นางรุ่งดาว	เจริญศรีทอง
นางทัศนีย์	สุพลพิชิต	นายประทีน	นาคสำราญ
นายโกวิท-นางสมควร	ศรีกุล	นางอำไพ	จันทร์เพ็ญ
นายเจริญ	มาสมทาน	นายสมโภช	อรชุน
นายสุวรรณ	ตั้งศรีจันทร์	นายประสิทธิ์	อรชุน

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ ๘ และ ๙

ความเป็นมาของชุมชนบ้านโนนเมือง ตามเขตการปกครองของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์จะประกอบด้วยชุมชนกลุ่มวัดโพธิ์เย็น กลุ่มวัดไตรภูมิ กลุ่มวัดประตูดาวและกลุ่มวัดโบสถ์ชนะมาร รวมกันเรียกว่าชุมชนที่ ๘,และชุมชนที่๙ ประชาชนส่วนมากจะปลูกบ้านอยู่อาศัยกันตาม

ลุ่มแม่น้ำป่าสัก เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำในลำน้ำป่าสักในการประกอบอาชีพเพาะปลูก และบริโภค ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้โดยมากจะประกอบอาชีพค้าขายและเกษตรกรรม

บริเวณหน้าที่ทำการประปาในปัจจุบันนี้จะเป็นบ้านพักของบรรดาข้าราชการ แม้กระทั่งจนผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นก็ตั้งอยู่บริเวณนี้เช่นกันและบริเวณที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ตั้งของเรือนจำ(หรือคุกกักกันนักโทษ)และบริเวณบ้านพักผู้พิพากษา ก็เป็นที่ทำการศาลยุติธรรมประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามริมแม่น้ำป่าสักหน้าวัดไตรภูมิก็จะเป็นร้านค้ามีผู้คนมาทำการค้าขายกัน ดังนั้นด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วจึงเรียกชุมชนบริเวณนี้ว่าเป็นที่ตั้งของเมืองเพชรบูรณ์ ชาวบ้านเรียกชุมชนนี้ว่า"บ้านในเมือง"มาจนทุกวันนี้

ภาพที่ 3.22 เรือนจำเมืองเพชรบูรณ์ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามวัด ไตรภูมิ พ.ศ.2449

ภาพที่ ๑๒๐ คุกกักกันนักโทษที่เดิมปัจจุบันนี้ที่ตั้งทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
อยู่ริมแม่น้ำป่าสักบริเวณท่าเรือค้าขายหน้าวัดไตรภูมิ

(จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์
พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๑)

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีการโยกย้ายถิ่นที่อยู่ของประชาชนมาอาศัย
นอกนั้นก็จะมีผู้คนที่เดินทางมาค้าขายจากจังหวัดสระบุรีแล้วไม่กลับภูมิลำเนาเดิม ต่างก็พา
กันปลูกบ้านสร้างเรือนอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ บริเวณวัดประตูดาวเดิม วัดไตรภูมิก็มีหลาย

ครอบครัวด้วยกันและอยู่กันมานานจนถึงปัจจุบันนี้ก็มีเป็นจำนวนมาก ส่วนมากชาวสระบุรีที่อาศัยอยู่จะประกอบอาชีพค้าขายกันเป็นจำนวนมาก

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนจะตั้งบ้านเรือนอยู่แถบวัดไตรภูมิและวัดประตูดาวลักษณะของชุมชนจะเป็นสองกลุ่มอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำป่าสัก ชุมชนที่อยู่แถบวัดไตรภูมิก็เรียกตนเองว่าชุมชนวัดไตรภูมิอยู่ใกล้วัดประตูดาวก็เรียกตนเองว่าชุมชนวัดประตูดาวโดยเอาชื่อวัดมาเป็นชื่อของชุมชน ในลักษณะเดียวกันชุมชนที่ ๙ ประกอบด้วยชุมชนวัดโพธิ์เย็นและชุมชนวัดโบสถ์ชนะมารก็เรียกชื่อของชุมชนตนเองตามชื่อวัดเช่นเดียวกัน

วิถีชีวิตชุมชน

การเดินทางมาจากจังหวัดสระบุรี เพื่อมาทำการค้าขายที่จังหวัดเพชรบูรณ์นั้นได้เดินทางมาทางเรือโดยใช้เรือขนาดใหญ่เรียกว่าเรือกระแชง บรรทุกสินค้ามาขาย โดยวิ่งทวนกระแสน้ำมาตามลำแม่น้ำป่าสัก โดยใช้เรือยนต์เป็นพาหนะจูงมา การเดินทางจะเริ่มเดินทางในฤดูน้ำหลาก ประมาณเดือน ๗, ๘, ๙ สินค้าที่นำมาขายนั้นโดยมากจะเป็นของกินของใช้เช่นเกลือ น้ำตาล เสื้อผ้า น้ำปลา สบู่ การเดินทางจะลำบากมากเนื่องจากน้ำในลำน้ำป่าสักเวลาน้ำหลาก น้ำจะล้นตลิ่ง มองไม่เห็นลำแม่น้ำป่าสักอยู่ที่ใดสอบถามได้ความว่าที่เดินทางมานั้นนั้นได้ดูตามระยะทางของต้นไม้เป็นหลัก ขนาดได้ยินเสียงเครื่องของเรือยนต์มาประมาณ ๓ วันแล้วเรือยังเดินทางมาไม่ถึงเพชรบูรณ์ เพราะกระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก

ภาพแม่น้ำป่าสักซึ่งเป็นทางเชื่อมระหว่างเพชรบูรณ์กับเมืองต่างๆ ในการส่งสินค้า

ภาพที่ ๑๒๑ เรือกระแชงที่ใช้บรรทุกสินค้ามาขายระหว่างจังหวัดเพชรบูรณ์และกรุงเทพฯ

(จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์พ.ศ ๒๕๔๗-๒๕๕๑)

บางท่านอาจจะสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงเลือกเดินทางมายังแม่น้ำป่าสักโดยใช้เรือเป็นพาหนะ เพราะในสมัยนั้นเพชรบูรณ์เป็นเมืองปิด ไม่มีถนนเชื่อมต่อกับจังหวัดใกล้เคียง จึงใช้แม่น้ำป่าสักเป็นทางเดินค้าขายติดต่อกัน ชาวเพชรบูรณ์หลายท่านที่พอมีฐานะได้จัดซื้อเรือขนาดใหญ่ บรรทุกสินค้าเช่น ข้าวเปลือก ยาสูบ หนังสือตัว ของป่าและของสมุนไพรต่างๆตามแต่จะหาได้

บรรทุกเรือล่องไปขายจนถึงกรุงเทพมหานครก็มี แล้วแต่สินค้าที่นำไปขายนั้นจะขายหมดที่ไหน บางรายขายหมดตั้งแต่อยุธยาแล้วถ่อเรือกลับเพชรบูรณ์ บางรายก็ล่องไปถึงกรุงเทพฯ โดยไปจอดพักขายสินค้าที่ปากคลองโอง่าง(แถววัดจักรวรรดิ)แล้วซื้อสินค้าเสื้อผ้าใส่เรื่อนำมาขายที่เพชรบูรณ์ กระทำอยู่อย่างนี้เป็นประจำทุกปี จนเป็นที่รู้จักกันในหมู่คนที่อาศัยอยู่ตามน้ำป่าสัก

เรื่องราวและตำนานในชุมชน

ตำนานนางผมหอม

ข้อมูลดังกล่าวตำนานรักของนางผมหอมนี้ นายสมบุญ บัวบางได้รับทราบมาจากญาติผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง ปัจจุบันนี้ท่านได้ถึงแก่กรรมกันหมดแล้ว หลายท่านที่เคยไปวัดโพธิ์เย็น จะเห็นศาลพระนางผมหอม คงจะสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงเรียกว่า พระนางผมหอม ส่วนชื่อที่แท้จริงของพระนางชื่ออะไร ไม่มีผู้ใดทราบแต่เนื่องจากเส้นผมของพระนางนั้นมีกลิ่นหอม ต่างจึงเรียกว่าพระนางผมหอม

พระนางเป็นธิดาของเจ้าเมืองฯหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่เป็นเนินดินอยู่เลยบ้านไร่เหนือขึ้น ชาวบ้านก็บอกว่าเป็นพื้นที่หลุมปราสาทแต่ไม่มีใครทราบว่าเป็นปราสาทของผู้ใด และเลยขึ้นไปจนถึงบ้านคลองสีพันแถวบ้านท่าจางวาง เขตอำเภอหล่มสักก็มีปราสาทเหมือนกัน หลายท่านเรียกสถานที่นี้ว่านครเดิด นครนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก ตำบลบึงคล้า อำเภอหล่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์ มีผู้เล่าสืบต่อกันมาว่า ท่านเจ้าเมืองได้พิจารณาเห็นว่าพระธิดาของท่านเจริญวัยสมควรที่จะมีครอบครัวได้แล้วจึงพิจารณาว่า ชายหนุ่มที่จะมาเป็นราชบุตรเขยนั้นจะต้องมีความเก่งกล้า สามารถ รอบรู้ในศิลปาคมต่างๆเพื่อจะได้เป็นตัวแทนขึ้นครอบครองบ้านเมืองต่อไป เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้วจึงได้ให้ข้าราชการบริพารชุดหล่มสักและนำเอาศาสตราวุธต่างๆเช่นหอก แหวน หลาวไปปักไว้ที่กันหลุมและประกาศว่าชายใดที่ต้องการแต่งงานกับพระนางผมหอมซึ่งเป็นพระธิดาของพระองค์แล้ว จะต้องกระโดดลงไปในหลุมดังกล่าว หากไม่ถูกคมหอกดาบทิ่มแทงเอาแล้ว แสดงว่าชายผู้นั้นเหมาะสมที่จะแต่งงานกับธิดาของตน ซึ่งมีพระนามว่า พระนางผมหอม และจะยกเมืองให้ครอบครองต่อไป

อยู่ต่อมา ความทราบถึงชาวบ้านทั่วไปก็ได้มีชายหนุ่มชาวละว้าท่านหนึ่งได้ทราบข่าวนี้จึงเดินทางมาเพื่อเสี่ยงโชค ชายผู้นี้เป็นพวกรบป่าได้สะพายกระบอกใส่ธนูก็เดินทางไปพิจารณาหลุมขวากหนามดังกล่าว จะด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ จะเป็นด้วยผู้คนเบียดเสียดกันแล้วพลัดตกลงไปในหลุมขวากหนามดังกล่าวและขึ้นมาจากหลุมได้โดยปลอดภัยโดยไม่ถูกคมหอกดาบแต่อย่างใด

คณะกรรมการเมืองทราบจึงได้นำชายหนุ่มผู้นั้นเข้าเฝ้า เจ้าเมืองเพื่อทำพิธีสมรสกับนางผมหอมตามประกาศต่อไป

ส่วนนางผมหอมเสียใจมาก ไม่พอใจจะด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ พระนางได้กระทำอัตตวิบากกรรม(ฆ่าตัวตาย) โดยพระนางได้ตัดสินใจกระโดดลงไปในแม่น้ำป่าสัก เพื่อฆ่าตัวตายหนีการแต่งงานดังกล่าว

เจ้าเมืองและข้าราชการบริพารต่างได้ระดมตามหาศพของพระนางผมหอมตามลำแม่น้ำป่าสัก และแล้วในที่สุดก็ได้พบศพของพระนางติดอยู่ที่หลักสี่ดักปลาที่ข้างสำนักสงฆ์แห่งหนึ่ง และแล้วก็ได้นำศพของพระนางขึ้นมาทำการฌาปนกิจที่สำนักสงฆ์นั้น ต่อมาสักสำนักสงฆ์นั้นจึงได้ชื่อว่า “วัดศพ” ชาวบ้านบริเวณนั้นต่างก็ได้พิจารณาร่วมกันเห็นว่าชื่อว่าวัดศพไม่เป็นมงคลนามจึงได้ชื่อเสียใหม่โดยอาศัยว่าสำนักสงฆ์มีต้นโพธิ์มากและมีความร่มเย็นดี จึงได้ชื่อใหม่ว่า “วัดโพธิ์เย็น” จนตราบเท่าทุกวันนี้

(วิทยากรนายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

ตำนานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

อาจารย์สมโภช อรชุนได้กล่าวว่า ผู้ที่ได้พระพุทธรูปมหาธรรมราชาองค์นี้ ชื่อหลวงตาต๋อน เป็นคนสนิทสนมกับเจ้าเมืองเพชรบูรณ์มากพร้อมด้วยเป็นผู้ช่วยราชการงานบ้านเมืองเป็นอย่างดีในสมัยนั้น

หลวงตาต๋อนผู้นี้มีนิสัยชอบทอดแหเป็นประจำอยู่ในคลองแม่น้ำป่าสักของเมืองเพชรบูรณ์ แต่เป็นแหชนิดห่างมากแกชอบจับปลาตัวโตๆ วันที่หลวงตาต๋อนจะได้พระพุทธรูปมหาธรรมราชามานั้น หลวงตาต๋อนได้ชวนเมียคู่ชาลงเรือคู่ชีพตั้งแต่เวลาประมาณ โมงเช้า เพราะวันนี้เป็นวันหยุดงาน หลวงตาต๋อนเริ่มทอดแหตั้งแต่ตำบลในเมืองซึ่งเป็นสถานที่เคยทอดแหและที่เคยได้ปลาจึงได้ทอดแหขึ้นไปทางเหนือเมือง ทอดแหวังไหนก็ไม่ได้ปลา สองตายายทำหน้าบึ้งตึงแล้วบ่นว่า ทำไมหนอนวันนี้ไม่แปลกจริงๆที่ไม่มีปลาสักตัวเดียว และก็มาไกลเกือบหมดวัน จากนั้นก็ทอดแหลงไปอีก แทนที่จะมีปลาก็ไม่เห็นมีอีกทั้งแหก็ดึงไม่ขึ้นแกจึงลงดำน้ำไปตรวจดูปลาก็พื้มพ้ำเสียงขึ้นในลำคอเบาๆว่า เจ้าประคุณ ข้าแต่เจ้าปา เจ้าตง เจ้าพงเจ้าไพร เจ้าแม่พระคงคา ทั้งหลาย แหของข้าพเจ้าที่ติดแน่นอยู่ขณะนี้ข้าพเจ้าได้ดำน้ำไปตรวจดูแล้วถึงสองครั้ง ไม่ปรากฏว่าแหติดอะไรเลย หรือว่ามีสิ่งอันใดไม่คาดฝัน ขอให้สิ่งนั้นจงปรากฏโดยดีเถิด พอพูดจบตาแกก็ลัดมือทั้งสองลงทันทีแล้วเอื้อมมือไปจับจอมแหคู่ชีพทันใดตาแกตึงแหอีก แต่คราวนี้ตาแกนึกแปลกใจเป็นอย่างมากเพราะแหที่เคยดึงอย่างแรงหัวเรือแทบจมหน้านั้นกลับเบาเหมือนไม่มีอะไรติดเลย ดึงขึ้นได้อย่างง่ายดายแต่รู้สึกมีอะไรถ่วงผิดปกติและเหมือนมีคนมาจับเพราะดึงแหสายไปสายมาพอพ้นน้ำแล้วก็วางแหลงในเรือ พอสองตายายมองเห็นเป็นพระพุทธรูป ก็เลยตกตะลึงกันไปพักหนึ่ง พอได้สติดีแล้วตาแกพูดกับเมียว่า เป็นเหตุอย่างนี้เอง วันนี้จึงไม่ได้ปลา เราทอดแหมาตั้งแต่ที่บ้านจนถึงที่นี่

วันรุ่งขึ้นหลวงตาต่อก็นำพระไปให้เจ้าเมืองชมพร้อมด้วยมอบให้ไว้ที่จวนบ้านพัก เจ้าเมืองแต่แล้วอยู่ได้ไม่นานนัก พระพุทธรูปก็ถูกอัญเชิญมาไว้ที่วัดไตรภูมิ เพราะสมัยนั้นวัดไตรภูมิเป็นวัดใจกลางเมืองและเมื่อถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ชาวเมืองเพชรบูรณ์ได้พร้อมใจอัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชาองค์นี้ลงเรือใหญ่(เรือกรรแซง)ในสมัยนั้นใช้คนถ่อถึง ๔-๕ คนประดิษฐ์ตกแต่งเรืออย่างสวยงาม และยังมีเรือเล็กใหญ่จำนวนตั้งแต่ ๔๐ ลำขึ้นไป พายตามเรือพระไปทั้งข้างหน้าและข้างหลังจนถึงเกาะระसार เมื่อถึงปีจึงอัญเชิญไปสงฆ์ที่นั่น เมื่อเวลาอุ้มพระดำน้ำ ประชาชนที่เตรียมสิ่งของไปหว่านเป็นต้นว่า ขนมข้าวต้มกลีบ ข้าวตอกดอกไม้ แล้วแต่ใครจะเอาอย่างไรไป พร้อมด้วยเสียงไชโยให้รองตลอดทั้งตักน้ำล้างหน้า วิดน้ำใส่ซึ่งกันและกัน เป็นการวิดน้ำใส่กัน โดยไม่ถือสาเพราะถือว่าเป็นมงคลที่ดีงามด้วย

ครั้นภายหลังต่อมา สถานที่ที่เคยอัญเชิญพระไปสงฆ์ที่นั่นคือวังเกาะระสารก็ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างกระทันหันเป็นที่วังมะขามแพบ(หลังร.ร.วิทยานุกุลนารีในปัจจุบัน)และจนกระทั่งเปลี่ยนแปลงไปสงฆ์ที่ท่าหน้าวัดโบสถ์ชนะมารในปัจจุบันนี้

(วิทยากรนายสมโภช อรชุน ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

ตำนานอภินิหารงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

จากการให้ข้อมูลของนายประสิทธิ์ อรชุนได้เล่าไว้ดังนี้
 ตาด่อนไปพบหนังสือที่เกาะระสารว่ามีพระอยู่ ๑ องค์ อยู่ในน้ำ แกจึงตรงไปและได้ไปหาปลาที่คลองเกาะระสาร แต่ตอนนี้ชาวบ้านได้หันไปเรียกชื่อว่าคลองระสาร พอหาปลาไปได้สักพักประมาณคั้งน้ำหนึ่งก็มีเหตุการณ์ฟ้ามีดครึ้มชาวบ้านเรียกว่า**ทำดินดำ** พอสักพักก็มีเหตุการณ์ฟ้าแดงเกิดขึ้นจึงเรียกว่า**ทำดินแดง** ต่อมาเมื่อเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดได้เกิดขึ้นคือมีชาวบ้านคนหนึ่งไปหาปลาด้วยกันในคลองแม่น้ำได้หายไปชาวบ้านที่ไปหาปลาด้วยกันจึงได้กู่ตะเภาเรียกหากันจึงได้มีชื่อเรียกว่าบ้านปากกู่ ต่อมาได้เปลี่ยนไปมาเรียก**บ้านปากปู**ได้มีชาวบ้านพบพระพุทธรูปองค์หนึ่งชาวบ้านได้นำไปให้เจ้านาย ต่อมาญาติพี่น้องวงศ์วานญาติของเจ้านาย(เจ้าเมือง) ได้ล้มป่วยติดต่อกันหลายคน จึงเห็นสมควรที่จะนำพระพุทธรูปไปถวายให้ที่วัดไตรภูมิ จึงได้เรียกชื่อว่า**พระพุทธรูปมหาธรรมราชา** ต่อมาองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาได้หายไปจากวัดเมื่อวันที่ ๑๐ เดือน ๑๐ ได้มีชาวบ้านหลายคนได้ช่วยกันนำแหมาทอดเพื่อหาองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา ค้นได้เจอองค์พระพุทธรูป ต่อมาองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาได้หายไปอีก ชาวบ้านได้ช่วยกันตามหาองค์พระอีก จึงได้มาเจอที่วังมะขามแพบ หรือเรียกว่า**วังมะขามเต่า** อยู่ตรงข้างหลังโรงเรียนวิทยานุกุลนารี จึงได้มีประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้น เมื่อถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ จึงได้มีประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้นทุกปี

ในสมัยก่อนไม่มีถนนเป็นทางเดินล้อเกวียน ที่วัดโบสถ์ เมื่อปี ๒๔๘๗- ๒๔๘๘ ได้มีการจัดให้มีประเพณีเกิดขึ้นและจัดให้มีมหรสพสมโภชเกิดขึ้นมา ต่อมาได้มีการนำองค์พระพุทธรมหาราชาของสงฆ์และมีการอุ้มองค์พระหันหน้าขึ้นเหนือ ๓ ครั้ง ได้ ๓ ครั้ง เพราะถ้าหากปีไหนหันไปทางทิศเหนือมากกว่าทิศใต้น้ำก็จะท่วมจังหวัดเพชรบูรณ์

ดังนั้นจึงได้มีการอุ้มพระดำน้ำขึ้นเหนือ ๓ ครั้งล่องใต้ ๓ ครั้งเท่ากัน สมัยอดีตนายกชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศบาลเมืองได้มีการจัดมหรสพสมโภชขึ้น ๓ วัน ๓ คืน ในงานมีการแสดงลิเก มีรำวงย้อนยุค มีการแสดงตลก มีการฉายภาพยนตร์

สมัยโบราณไม่ได้เรียกงานอุ้มพระดำน้ำเรียกว่างานอาบน้ำพระ แต่เดิมไม่ได้มีชื่อองค์พระพุทธรมหาราชาแต่มีชื่อว่าพระลี้ภัย เมื่อสมัยสุโขทัยได้เกิดสงครามขึ้นท่านอำมาตย์ได้นำองค์พระ พุทธรูป ๒ องค์ใส่แพล่องลงมาแต่พอล่องลงมาถึงเพชรบูรณ์ได้แพล่มจมหายไป ได้มีชาวบ้านพบเห็นจึงนำแหมาช่วยกันทอดองค์พระขึ้นมาได้ ๑ องค์ จึงได้มีชาวบ้านตั้งชื่อองค์พระว่าพระพุทธรมหาราชาขึ้น ดังนั้นจึงเกิดขึ้นเป็นตำนานอุ้มพระดำน้ำ (ดังนั้นจึงเป็นตำนานเล่าขานสืบต่อกันมานาน)

งานฉลองสมโภชแต่โบราณได้มีการจัดงานอุ้มพระดำน้ำแล้วได้มีประเพณีพายเรือทวนน้ำคือได้มีการนำเรือหาปลาพายแข่งกัน ดังนั้นจึงมีประเพณีเหล่านี้มาตั้งแต่สมัยโบราณ

มีเหตุการณ์น้ำในคลองแม่น้ำป่าสักลดน้อยลงชาวบ้านได้กลัวว่าจะไม่มีน้ำให้อุ้มพระดำน้ำ ดังนั้น พอจะถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐จะมีเหตุการณ์ฝนตกทำให้มีน้ำพอที่จะอัญเชิญองค์พระพุทธรมหาราชาของสงฆ์

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายประสิทธิ์ อรชุน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๒๒ ขบวนแห่อัญเชิญองค์พระพุทธรมหาราชาไปทำพิธีอุ้มพระดำน้ำ

ภาพที่ ๑๒๓ ขบวนแห่ทางเรืออัญเชิญองค์พระฯไปยังวัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๒๔ เจ้าเมือง(ผู้ว่าราชการฯ)อุ้มพระดำน้ำภาพที่๑๒๕ข้าวต้ม ขนมกระยาสารที่ใช้โปรยทาน

ภาพที่ ๑๒๖ พ่อเมืองโปรยทาน

ภาพที่ ๑๒๗ ประชาชนร่วมงานเตรียมรับทาน

ตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

ตามประวัติเล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนแล้วว่าเมื่อประมาณ 400 ปีที่ผ่านมา ชาวเพชรบูรณ์กลุ่มหนึ่งมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำอยู่ในแม่น้ำป่าสัก อยู่มาวันหนึ่งชาวประมงกลุ่มนี้ได้ออกไปล่าตามปกติเช่นทุกวัน เผอิญวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่ายไม่มีใครจับปลาได้สักตัวเลย ดังกับว่าได้พื้นน้ำไม่มีสิ่งที่มีชีวิตอาศัยอยู่เลยสร้างความงุนงงแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก ต่างพากันนั่งปรึกษากันว่าจะทำประการใดดี

บริเวณที่ชาวบ้านนั่งปรึกษากันอยู่ ปัจจุบันคือบริเวณ"วังมะขามแพบ"คำว่ามะขามแพบหมายถึงไม่ระกำนั่นเอง บริเวณดังกล่าวอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ท้นไฉนนั้น กระแสน้ำในแม่น้ำแห่งนั้นก็หยุดไหลนิ่งอยู่กับที่ แล้วค่อยๆมีพรายผุดขึ้นมาที่ละฟองทวีมากขึ้น มองดูคล้ายกับว่ากำลังเดือดอยู่บนเตาไฟ ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก ณ ที่แห่งนั้นทุกคนดูด้วยความมึนงง ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเกิดอะไรขึ้น เหตุการณ์ดำเนินต่อไปจนกระแสน้ำวนแห่งนั้นเข้าสู่สภาพเดิมและดูเอาพระพุทธรูปองค์หนึ่งขึ้นมาอยู่เหนือผิวน้ำมีอาการดำผุดดำว่ายอยู่ตลอดเวลาเหมือนอาการของเด็กเล็กๆที่กำลังเล่นน้ำเป็นที่แน่นอนที่ชาวประมงกลุ่มนั้นได้ประจักษ์ถึงความศักดิ์สิทธิ์จึงได้พร้อมใจอัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในปีต่อมาครั้งถึงเทศกาลสารทไทยพระพุทธรูปองค์นี้ที่อัญเชิญมาจากน้ำก็ได้หายไปอย่างไร้ร่องรอยชาวบ้านชาวเมืองก็ออกตามหากันจั่วหัวในที่สุดก็ไปพบพระพุทธรูปองค์นี้ตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังดำผุดดำว่ายอยู่พอดี จึงได้อัญเชิญมาอีกครั้งหนึ่ง

นับแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อถึงเทศกาลสารทไทยคือตรงกับแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ภายหลังถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์แล้วเจ้าเมืองเพชรบูรณ์สมัยนั้น พร้อมด้วยข้าราชการตลอดจนประชาชนในเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นี้ไปทำพิธีสงฆ์ที่วังมะขามแพบตรงที่พบทุกปี หากปีใดน้ำน้อยเข้าไปไม่ได้ก็อัญเชิญไปสงฆ์น้ำที่วัดโบสถ์ชนะมารแทน แล้วถวายนามท่านว่า "พระพุทธรูปมหาธรรมราชา"

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางทุมมา อินทสร บ้านเลขที่ ๕๕ ต.ในเมือง อ. เมือง จ. เพชรบูรณ์)

พุทธลักษณะของพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

พระพุทธรูปมหาธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปเนื้อทองสัมฤทธิ์ ปางสมาธิ หน้าตักกว้าง ๑ นิ้ว สูง ๑๔ นิ้ว มีพุทธลักษณะเศียรสวมมงกุฎทรงเทริด พระเกศเม่าที่มีลักษณะเหมือนยอดเจดีย์ (ปกติพระพุทธรูปทั่วไปจะเป็นเปลวเพลิงหรือดอกบัวตูม) ไม่มีฐาน พระพุทธรูปองค์นี้หา

ประวัติผู้สร้างไม่ได้ เป็นพระพุทธรูปศิลปสมัยลพบุรี มีอิทธิพลอยู่ในตอนกลางของประเทศไทย กำหนดอายุโดยอนุโลมตามอย่างศิลปกรรมขอมในกัมพูชาเช่นศิลปกรรมแบบครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่อยู่ก่อนครั้งแรกพุทธศตวรรษที่๑๘คือก่อนสมัยสร้างนครวัดและศิลปะแบบนครวัดมีอายุครั้งหลังพุทธศตวรรษที่๑๘เรียกว่าศิลปะแบบบรียงค์หรือบายัน แต่ศิลปกรรมลพบุรีบางชิ้นอายุก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คือราวอายุพุทธศตวรรษที่๑๒ก็มี แต่พระพุทธรูปมหาธรรมราชาน่าจะสร้างราวสมัยพุทธศตวรรษ ๑๘ เพราะขอมหันมานับถือศาสนาพุทธดังนั้นพุทธลักษณะจึงเป็นกึ่งเทพกึ่งพระพุทธรูป ที่เราเรียกว่าพระพุทธรูปทรงเครื่อง **พระพุทธรูปมหาธรรมราชา** เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลปะลพบุรีทรงเครื่อง สร้างด้วยเนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง ๑๓ นิ้ว สูง๑๘ นิ้ว ไม่มีฐาน มีพุทธลักษณะ พระพักตร์กว้าง พระโอษฐ์แบะ พระกรรณยาวย้อยจรดพระอังสะ พระเศียรทรงชฎาเทริด หรือมีกะบังหน้า ทรงสรวอยพระศอพาหุรัด ทรงประคดเป็นลายสวयงาม

(จากรายงานการวิจัยเรื่องประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ของนายตยา รัชมีและคณะ)

ภาพที่ ๑๒๘ พระพุทธรูปมหาธรรมราชา วัดไตรภูมิ

สถานที่สำคัญในชุมชน วัดไตรภูมิ

วัดไตรภูมิตั้งอยู่๑๑๐ ถนนเพชรรัตน์ เขตเทศบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๗ไร่ ๓ งาน ๔๕ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ เส้น ๕ วา ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศใต้ยาวเส้น ๕วาติดต่อกับบ้าน นายจรัส นางเสี่ยม นางภา และนางเสมอ ทิศตะวันออกยาว ๒ เส้น ๘วา ติดต่อกับถนน

ประวัติศาสตร์ทิศตะวันตกยาว ๒ เส้น ๘ วา ติดต่อกับถนนประวัติศาสตร์ทิศตะวันตกยาว ๒ เส้น ๑๐ วาติดต่อกับที่ดินของนายหลุยและนายช่วง

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบอยู่กลางเมืองเพชรบูรณ์ มีแม่น้ำป่าสักอยู่ทางทิศเหนือ อาคารเสนาสนะต่างๆที่มีคือมีอุโบสถกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๑ เมตร ได้บูรณะหลายครั้ง ศาลาการเปรียญกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๒๕ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก หอสวดมนต์กว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๗.๕๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นอาคารไม้ กุฏิสงฆ์จำนวน ๖ หลัง เป็นอาคารไม้ สำหรับปฐมนิเทศมีพระพุทธรูปเก่าแก่องค์หนึ่งปางสมาธิเนื้อทองสัมฤทธิ์ สมัยขอมหรือลพบุรี ได้พบที่ลำแม่น้ำป่าสัก (พระพุทธรูปมหาธรรมราชา) นอกจากนี้มีเจดีย์รูปทรงปรางค์ มีสภาพทรุดโทรมตั้งอยู่หลังอุโบสถ แต่เดิมมี ๒ องค์ อยู่ด้านหน้าอุโบสถองค์หนึ่ง

วัดไตรภูมิเป็นวัดเก่าแก่มากมีมาแต่โบราณกาลประมาณ พ.ศ. ๒๑๐๐ ตั้งอยู่ใจกลางเมืองมีกำแพงเมืองสองชั้นโดยรอบ นับเป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามมานานับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๑๒๒ เขตวิสุงคามสี่มุมกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร มีพระสงฆ์จำพรรษา ๑๕ รูป สามเณร ๔ รูป

เจ้าอาวาสที่ทราบนามมี ๔ รูปคือรูปที่ ๑ พระอธิการเอียง พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๘๖ รูปที่ ๒ เจ้าอธิการประเสริฐ ๒๔๘๖ - ๒๔๘๙ รูปที่ ๓ เจ้าอธิการจรรยา ๒๔๘๙ - ๒๕๐๐ รูปที่ ๔ พระครูวิจิตรพัชรกิจ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา

(วิทยากร ด.ร. วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ต.บ้านในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๒๙ วัดไตรภูมิ

ภาพที่ ๑๓๐ เจดีย์สมัยอยุธยา วัดไตรภูมิ

ภาพที่ ๑๓๑ พระประธานวัดไตรภูมิอภิปุทธยุคราชวงศ์
ประวัติวัดโพธิ์เย็น

ความเป็นมาของวัดโพธิ์เย็นเดิมเรียกว่าวัดศพ ตามตำนานที่นายเพี้ยน โทนแก้ว (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ที่ได้ชื่อว่าวัดศพนี้เพราะเป็นสถานที่ที่เคยเป็นที่เผาศพนางผมหมอ ธิดา เจ้าเมืองนครคีต(เมืองโบราณ มีซากหลักฐานปรากฏอยู่ในท้องที่ตอนใต้อำเภอหล่มสัก ตำบลน้ำพุ ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก) ซึ่งได้รับความเสียอกเสียใจอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากได้คู่ครองเป็นชาวละว้า คนป่าคนดงเป็นคู่ครองตามอุบายของพ่อ ที่ให้ชุดหลุมลึกแล้วเอาหอกดาบไปปักไว้กันหลุม แล้วให้ชายทั้งหลายกระโดดลงไปในหลุม หากไม่ถูกหอกดาบที่แทงแล้วจะยกธิดาให้แล้วให้ครองเมืองแทน แต่ไม่มีชายหนุ่มคนใดจะเป็นคนเนื้อหนังเหนียวตามที่ท่านเจ้าเมืองต้องการเลย จนกระทั่งคนหนุ่มหมดเมืองก็หาไม่ได้

จนชาวนี้อุทราไปถึงชาวป่าละว้าพากันมาดูกระโดดหลุมชวากัน เผอิญมีชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นพรานป่าสะพายกระบอกใส่ธนูพระธนูพระวังมานั่งยองๆอยู่ริมปากหลุม ถูกเพื่อนเบียดตกลงไปในหลุมและกลับขึ้นมาโดยไม่มีบาดแผลอะไรเลย

คณะกรรมการเมืองทราบเข้าก็พากันไปพบเจ้าเมืองและขอให้แต่งตั้งหนุ่มละว้าคนนี้เป็นเจ้าเมืองพร้อมกับแต่งงานกับนางผมหมอธิดาเจ้าเมืองตามที่เจ้าเมืองประกาศไว้ ทั้งเจ้าเมืองและนางผมหมอเสียใจอย่างมาก และนางผมหมอได้ไปกระโดดน้ำตาย ศพจมแม่น้ำป่าสัก เจ้าเมืองจึงให้คนลงมศพเท่าไรก็ไม่พบจึงให้คนลงหลักสี่(ฝ่ายกันน้ำ) ในบริเวณที่ทางแยกระหว่างแม่น้ำเก่ากับแม่น้ำใหม่ที่เรียกว่าปากปู้ ศพนางผมหมอมาติดที่หลักสี่นั้น เจ้าเมืองจึงให้นำศพนางผมหมอขึ้นมาตั้งฌาปนกิจที่บริเวณระหว่างต้นโพธิ์ ๕ ต้น ซึ่งคือวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้ วัดนี้จึงได้นามว่าวัดศพแต่เนื่องจากชื่อวัดนี้ไม่เป็นศิริมงคลจึงมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ว่าวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้

จากตำนานที่เล่าเป็นนิทานนี้พอสันนิษฐานได้ว่าชื่อวัดศพนันเพราะในบริเวณกำแพงเมืองเพชรบูรณ์ด้านทิศเหนือเป็นป่าทึบ มีประตูดโพร้เย็นทุกวันนี้เรียกประตูผี คงเป็นประตูที่นำศพออกไปเผาหรือฝังนอกเมือง สำหรับศพคนสำคัญหรือมีฐานะดีก็จะเผากันริมประตูนี้เอง เพราะวัดอื่นเช่นวัดไตรภูมิ ,วัดพระแก้ว,วัดพระสิงห์ ,วัดสนามชัย(ต่อมาเป็นวัดประตูดาว แต่อยู่คนละฟากถนน วัดท่าเรือ(บริเวณที่ตั้งโรงไฟฟ้าทุกวันนี้) ตลอดถึงวัดสะพาน (ที่ตั้งสถานีตำรวจทุกวันนี้) และวัดมหาธาตุ ไม่ปรากฏว่ามีที่เผาศพแม้แต่วัดเดียว เมื่อมีการเผาศพก็ต้องสร้างศาลาพักศพ บ่อยๆเข้า เพื่อตัดความยุ่งยากจึงได้สร้างวัดขึ้น

ที่เปลี่ยนชื่อวัดศพมาเป็นวัดโพร้เย็นนั้น ก็เพราะบริเวณวัดศพมีต้นโพร้ขนาดใหญ่ ซึ่งแต่ดต้นนั้นในปัจจุบันนี้โตกว่า ๕ คนโอบ พอเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าต้นโพร้เหล่านั้นคงมีอายุไม่น้อยกว่า๒๕๐ปีมาแล้ว จากคำบอกเล่าของนายเพี้ยน โทแก้วซึ่งตอนนั้นมีอายุ ๗๗ ปีในพ.ศ. ๒๔๙๓ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ท่านบอกว่าจำความได้ต้นโพร้ในวัดนี้โตกว่า๕อ้อมกอดแล้ว สันนิษฐานว่าคงมีมาก่อนหรือพร้อมกับกำแพงเมืองเพชรบูรณ์เพราะขนาดของอิฐที่ก่อฐานวิหารมีขนาดเดียวกันและเนื้อเดียวกัน การเปลี่ยนชื่อจากวัดศพเป็นวัดโพร้เย็นปัจจุบันนี้ยังมีต้นโพร้เหลืออยู่ ๒ ต้นเป็นเครื่องยืนยัน

ที่ว่าเจ้าเมืองให้สร้างหลักสี่(ฝายน้ำ) นั้นสันนิษฐานได้ว่าคงสร้างเพื่อป้องกันน้ำเซาะกำแพงเมืองพังแต่เนื่องจากน้ำมีกำลังแรงฝายจึงถูกน้ำพังทลายและสายน้ำได้พังกำแพงเมืองพังทลาย เนื่องจากสายน้ำเปลี่ยนทางเดินจากสายน้ำเก่า(แสนพญาโคก) ฝายเข้ามาในเมืองเพชรบูรณ์ จึงมีสภาพเป็นเมืองเอกแตกเช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก ที่ตั้งวัดโพร้เย็น ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมือง เลขที่ ๔๕ ถนนหลักเมือง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ด้านตะวันออกติดแม่น้ำป่าสัก ด้านใต้ติดแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันตกจดที่นายเพี้ยน โทแก้วและนางสมบุญ เกษศรีสังข์ ทิศเหนือติดถนนหลักเมือง เนื้อที่วัดปัจจุบันนี้ ๔ ไร่ ๓ งาน –ตารางวา มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์คือโฉนด สังกัดวัดมหานิกาย

เจ้าอาวาสวัดมีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. อาจารย์ทอง ประมาณปี พ.ศ.๒๔๕๓-๒๔๖๒
๒. อาจารย์นา ประมาณปี พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๗๐
๓. อาจารย์วุ่น ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๐-๒๔๗๗
๔. อาจารย์มี ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๗-จำไม่ได้
๕. อาจารย์น้อย ประมาณปี พ.ศ.จำไม่ได้
๖. อาจารย์น้อย ประมาณปีพ.ศ.๒๕๑๒- ปัจจุบัน

(ผู้รวบรวมข้อมูล นายเจริญ มาฆทาน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๓๒ วัดโพธิ์เย็น

ภาพที่ ๑๓๓ ศาลานางผมหอม

ภาพที่ ๑๓๔ พระประธานวัดโพธิ์เย็น

วัดประตูดาว

เป็นวัดที่ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำป่าสักตั้งอยู่ในชุมชน๙ ชุมชนแห่งนี้เรียกชื่อเดิมว่าบ้านฟากห้วยแล้วเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดประตูดาวตามชื่อของวัด เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่โดยหลวงพลห้วยหน้าตุลาการเป็นผู้ดำริให้สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.๒๕๓๓ ตั้งอยู่ที่ถนนสนามชัย อันเป็นชื่อเดิมของวัดร้างชื่อวัดสนามชัยปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบ้านเลขที่ ๙๗ ถนนนี้จะคดโค้งมาทางแยกต้นหว้า ทางด้านตะวันตกของวัดเป็นที่อยู่ของชุมชนที่มีอาชีพรับจ้างหาเช้ากินค่ำ มีลักษณะคล้ายชุมชนแออัดเรียกว่าเกาะแขวงแขว

วัดประตูดาว ตั้งอยู่เลขที่ ๑ ถนนสนามชัย เขตเทศบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๗๘ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๘๐ วา ติดต่อกับถนนสาธารณะ ทิศใต้ยาว ๕๘ วา ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศ

ตะวันออกยาว๔๐วาติดต่อกับที่ดินเพื่อการครอบครอง ทิศตะวันตกยาว ๔๘ วาติดต่อกับ
กำแพงเมือง โฉนดที่ดินเลขที่ ๖๔และมีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน ๒ แปลง เนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๑ งาน
ตามโฉนดเลขที่ ๖๔,๕๖

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ อาคารเสนาสนะต่างๆมีดังนี้ มีอุโบสถกว้าง ๕ เมตร ยาว ๗ เมตร
สร้าง พ.ศ. ๒๔๗๗ โครงสร้างเป็นไม้ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้าง
พ.ศ. ๒๕๐๐ กุฏิสงฆ์จำนวน ๔ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งปูน ๒ ชั้น ๒ หลัง อาคารไม้ ๒ หลัง
สำหรับปูชนียวัตถุ พระประธานปางมารวิชัย ขนาดพระเพลากว้าง ๒๘ นิ้ว

วัดประตูดาวสร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณพ.ศ. ๒๑๙๓โดยมีหลวงพล หัวหน้า
ตุลาการ เพชรบูรณ์เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้าง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ.
๒๔๔๕ มีพระภิกษุจำพรรษาปีละ ๑๒ รูป สามเณร ๙ รูป

เจ้าอาวาสทราบนามมี ๔ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระสมุห์บุญมา พ.ศ. ๒๔๘๗- ๒๔๙๕

รูปที่ ๒ พระมหาทองคำ ปสนฺโน พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐

รูปที่ ๓ พระอธิการฝาย กตปุญญ์ พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๗

รูปที่ ๔ พระอธิการสอน อภิญฺโญ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๗

รูปที่ ๕ พระปลัดวรสิทธิ์ สุชีโว พ.ศ. ๒๕๒๗ – ปัจจุบันเป็นพระครูพัชรสุทธิกร

ภาพที่ ๑๓๕ อุโบสถวัดประตูดาว

ภาพที่ ๑๓๖ และพระพุทธรูปพระประธาน

ภาพที่ ๑๓๗ ถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๓๘ ตลาดวัดประตูดาว

วัดโบสถ์ชนะมาร

วัดโบสถ์ชนะมารตั้งอยู่ที่บ้านไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๕ ไร่ ๑๐ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๖๐วา ติดต่อกับที่ดินของนายทิพย์ ทิศใต้ยาว ๑๒๗ เมตร ติดต่อกับที่ดินของนางปิ่นหย่า ทิศตะวันออกยาว ๖๐ เมตรติดต่อกับทางหลวงจังหวัด ทิศตะวันตกยาว ๖๙ เมตร ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก มีหลักฐานคือส.ค.๑

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม หน้าวัดมีทางหลวงจังหวัดผ่าน หลังวัดมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก อาคารเสนาสนะต่าง ๆ มีศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นอาคารไม้ ภูมิสงฆ์ จำนวน ๒ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑ หลัง อาคารไม้ ๑ หลัง

วัดโบสถ์ชนะมาร สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๓ ชาวบ้านเรียกกันว่า “วัดโบสถ์” เดิมที่ตั้งวัดสันนิษฐานว่าเคยเป็นที่ตั้งวัดมาก่อน และได้ขาดพระสงฆ์อยู่จำพรรษา จึงได้ทรุดโทรมลง กลายสภาพเป็นวัดร้าง มีสิ่งปรักหักพังปรากฏให้เห็นเข้าใจว่าอุโบสถเก่า เมื่อได้สร้างวัดขึ้นมาใหม่จึงได้เรียกกันว่า “วัดโบสถ์” มีภิกษุอยู่ประจำ ๓ รูป สามเณร ๓ รูป

เจ้าอาวาสมี ๖ รูปด้วยกันคือ

รูปที่ ๑. พระอธิการจิว พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๙

รูปที่ ๒ พระอธิการฮวด พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘

รูปที่ ๓ พระอธิการโชติ พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๔๙๖

รูปที่ ๔ พระอธิการสมโภช พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๒

รูปที่ ๕ พระอธิการพูน ผลิตถม.โม พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๑๘

รูปที่ ๖ พระอธิการสอน อภิญญ รักษาการสืบต่อมา

ผู้ที่ทำการก่อสร้างวัดโบสถ์ชนะมารนี้คือ “หลวงนฤสารสุนทร” ท่านดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ในสมัยนั้น วัดนี้สร้างขึ้นมาประมาณ ๑๒๕ ปี โดยหลวงนฤสารสุนทร ได้ค้นพบว่ามีฐานเนินโบสถ์อยู่ทางทิศเหนือของวัด จึงเกิดความคิดที่จะประกอบมีพระภิกษุ ได้จุดธูปมาปักปักกรดปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิตย ทำให้ท่านมีจิตศรัทธาที่จะสร้างวัดขึ้น จึงได้ปรึกษากับลูกหลานและให้ลูกหลานนำทรัพย์มารวมกันตามศรัทธาของแต่ละคน จึงจัดจ้างกรรมกรมาช่วยส่วนรวมกับกำลังของลูกหลานร่วมกันสร้างขึ้น การก่อสร้างจนจะเสร็จอยู่นั้น หลวงนฤสารสุนทรจึงมีความคิดว่าจะจัดเลี้ยงลูกหลานและกรรมกรเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงาน

บังเอิญมีพ่อค้าไถติมกะทิสดผ่านมา ก็จึงตกลงเหมาหมดและตกลงราคากันเรียบร้อยแล้ว เมื่องานเลี้ยงเสร็จสิ้นลง ผู้ขายไถติมเย็นไม่ยอมรับเงินตามราคาที่ตกลงแต่คิดราคา

เพิ่มขึ้นอีก ลูกหลานไม่ยอมจึง เป็นปากเสียงลงไม้ลงมือกัน พ่อค้าไฉติมเย็นเกิดอาการบอบช้ำอย่างมาก จึงไปแจ้งความแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะผู้ว่าความนั้นคือหลวงนฤสารสุนทร ตาแป๊ะจึงแพ้ความไป

เดิมวัดนี้จะตั้งชื่อตามเนินโบสถ์ที่พบว่า “วัดโบสถ์” แต่มีเหตุการณ์ที่เล่ามานี้จึงต่อท้ายชื่อว่า “วัดโบสถ์ชนะมาร” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

(ผู้เล่าคืออดีตผู้ใหญ่บ้านนายสมโภชน์ อรชุน บัดนี้เสียชีวิตแล้ว)

ภาพที่ ๑๓๙ พระประธานของวัด

ภาพที่ ๑๔๐ ศาลาวัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๑ วัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๒ สถานที่จัดประเพณีอัมพระดำน้ำ

หอวัฒนธรรมนครบาล

ตั้งอยู่ถนนหลักเมืองและถนนเพชรเจริญเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกฝั่งตรงกันข้ามเป็นศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ทิศใต้จรดคลองแสนพระยาโศกและเป็นฝั่งตรงกันข้ามกับศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ เดิมเป็นสถานที่ตั้งของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ใช้เป็นสถานที่ประชุมและจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆของจังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์และเป็นที่ดินราชพัสดุของกรมธนารักษ์ ซึ่งก่อสร้างมาตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๐๔และเกิดชำรุดทรุดโทรม

ภาพที่ ๑๔๓ ศาลาประชาคมหลังเก่า

ภาพที่ ๑๔๔ หอวัฒนธรรมนครบาล

ในพ.ศ. ๒๕๔๓ สมัย ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมือง ได้เสนอขอใช้พื้นที่ดังกล่าวจากกรมธนารักษ์เพื่อจัดสร้างเป็นหอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณาเป็นเวลา ๒ ปี ต่อมานายวิจิตร พรพฤตพันธ์ ส.ส. เพชรบูรณ์เขต ๑ และเป็นคณะกรรมการการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมของสภาผู้แทนราษฎร (ในขณะนั้น) ได้ให้การอนุรักษ์ดำเนินเรื่องช่วยอีกแรงหนึ่งโดยเป็นผู้ประสานงานจนได้รับการอนุมัติจากกรมธนารักษ์ โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นสีเขียวอ่อนเพื่อการสันถนาการ ตามที่ผังเมืองออกแบบไว้และเริ่มดำเนินการก่อสร้าง เมื่อพ.ศ. ๒๕๔๕

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์มีลักษณะเป็นอาคารทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็กลักษณะเป็นหอประชุมขนาดใหญ่ ประดับลวดลายตกแต่งสวยงาม โดยพยายามรักษารูปทรงเดิมของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ไว้ ภายในตัวอาคารแบ่งเป็นพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกทำเป็นหอประชุมเหมือนโรงภาพยนตร์ มีเวทีพร้อมที่นั่งชมการแสดง ส่วนที่สองเป็นห้องโถงใช้เป็นห้องจัดนิทรรศการและเป็นสถานที่จัดกิจกรรมหมุนเวียนของเยาวชนและประชาชนพร้อมทั้งของหน่วยงานต่างๆโดยรอบ ภายนอกอาคารประกอบด้วยลานจอดรถ ศาลารมย์ที่นั่งพักทรงไทย อาคารห้องสุขา ๒ หลัง ประติมากรรมมะขามยักษ์สีทองตั้งอยู่ท่ามกลางสวนสาธารณะและที่นั่งเล่นเพื่อให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและเป็นจุดเริ่มต้นของนักท่องเที่ยวต่างๆในจังหวัดเพชรบูรณ์คล้ายกับเป็นศูนย์วัฒนธรรม (วิทยากร ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ตำบลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๕ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองก่อนปรับปรุงใหม่

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตั้งอยู่ถนนหลักเมือง มีลักษณะเป็นศาลาทรงไทยตรีมุขเป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมือง องค์ศาลหลักเมืองเป็นแท่งหินจารึกด้วยอักษรขอม และภาษาสันสกฤต มีลักษณะเป็นปลายบ้านโค้ง มีความสูงจากฐานล่างถึงปลายยอด ๑๘๔ เซนติเมตร กว้าง ๓๐ เซนติเมตร หนา ๑๕-๑๖ เซนติเมตร คาดว่ามีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ลงมาถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ จึงนับว่าเป็นเสาหลักเมืองที่แปลกและเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย กรมศิลปากรประกาศให้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติเมื่อพ.ศ. ๑๔๘๓

สำหรับการตั้งศาลหลักเมืองแห่งนี้ของบ้านในเมือง สันนิษฐานว่ามีการตั้งศาลหลักเมืองในสมัยกรุงสุโขทัยและในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีการร่นกำแพงเมืองให้เล็กลงมีวัดไตรภูมิ เป็นศูนย์กลาง อาจจะมีการตั้งเสาหลักเมืองใหม่หรือเป็นองค์เดิมและตั้งอยู่ ณ ที่ใด ไม่สามารถระบุสถานที่และหาหลักฐานได้

ศาลหลักเมืองเป็นเสมาหินมิใช่ไม้ เป็นเสาหลักเมืองซึ่งตามบันทึกของกรมศิลปากรระบุว่าเสมาหินที่นำมาจากเมืองโบราณศรีเทพ สมัยทวารวดี ที่มีความหลังไหลทางวัฒนธรรมขอม ซึ่งมีอายุ ๑,๒๐๐ ปี เพราะฉะนั้นเสาหลักเมืองของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์จึงเป็นเสาหลักเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

ตามตำนานความเชื่อของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์เชื่อกันว่าเป็นเสาหลักเมืองที่ตั้งอยู่บนกำแพงเมืองโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง เพราะมีกำแพงเมืองเป็นอิฐปนศิลาที่สามารถป้องกันปืนไฟ ที่นำมาใช้ในการรบ ยุคนั้นน่าจะเป็นสมัยพระชัยราชา- สมเด็จพระเจ้า

จักรพรรดิ ซึ่งมีการสร้างกำแพงเมืองและตรงประตูกำแพงเมืองมีการขุดหลุมฝังคนที่ชื่อ อิน จัน มัน คงลงไปทั้งเป็น

ได้มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าเจ้าเมืองให้ทหารไปเที่ยวประกาศหาคนที่ชื่ออิน จัน มันและคง คนที่ชื่ออิน จันได้แล้วแต่คนที่ชื่อมันและคงยังหาไม่ได้ โดยขณะที่ทหารเดินขบวนไปประกาศหานั้นผ่านไปทางวัดไตรภูมิ เณร ๒รูปได้ขานรับว่าตนเองชื่อมันและคงซึ่งเป็นเวลาฉันเพลพอดี ทหารได้ตรูขึ้นไปจับเณรทั้ง ๒ รูป เจ้าอาวาสขอรับรองให้เณรทั้งสองรูปฉันเพลก่อน แต่เนื่องจากทหารตระเวนมาหลายวันแล้วและกลัวไม่ทันพิธี จึงไม่ยอมทำตามคำร้องขอของเจ้าอาวาสฯ โกรธมากจึงสาปแช่งว่าใครมาเป็นเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ขอให้อยู่ได้ไม่เกิน ๓ ปี นับแต่นั้นมาไม่เคยมีเจ้าเมืองคนใดหรือผู้ว่าราชการจังหวัดคนใดอยู่ได้เกิน ๓ ปีเลยแม้แต่คนเดียว และสิ่งเหล่านี้คงเป็นปาฏิหาริย์ที่หาคำตอบยังไม่ได้เพราะเป็นความจริงที่ทุกคนได้รับทราบกันทุกคน

ปัจจุบันนี้ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองเพชรบูรณ์เคารพและแวะเวียนมากราบไหว้บูชากันอยู่เสมอทั้งในวันปกติและเทศกาลที่สำคัญๆ

(วิทยากร ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ตำบลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

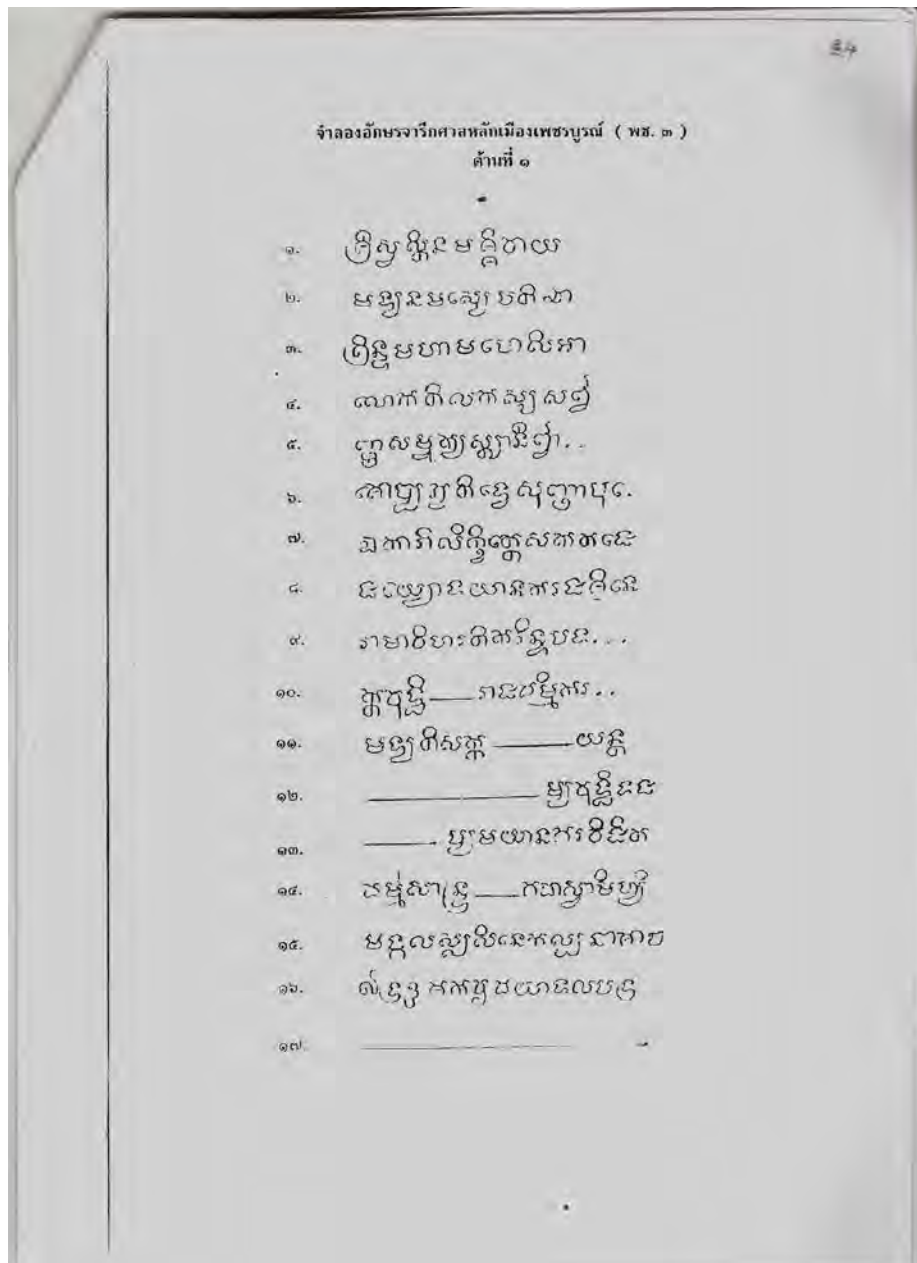
ภาพที่ ๑๔๖ ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน

ภาพที่ ๑๔๗ ข้อมูลเกี่ยวกับหลักศิลาจารึกศาลเจ้าพ่อหลักเมืองของจังหวัดเพชรบูรณ์

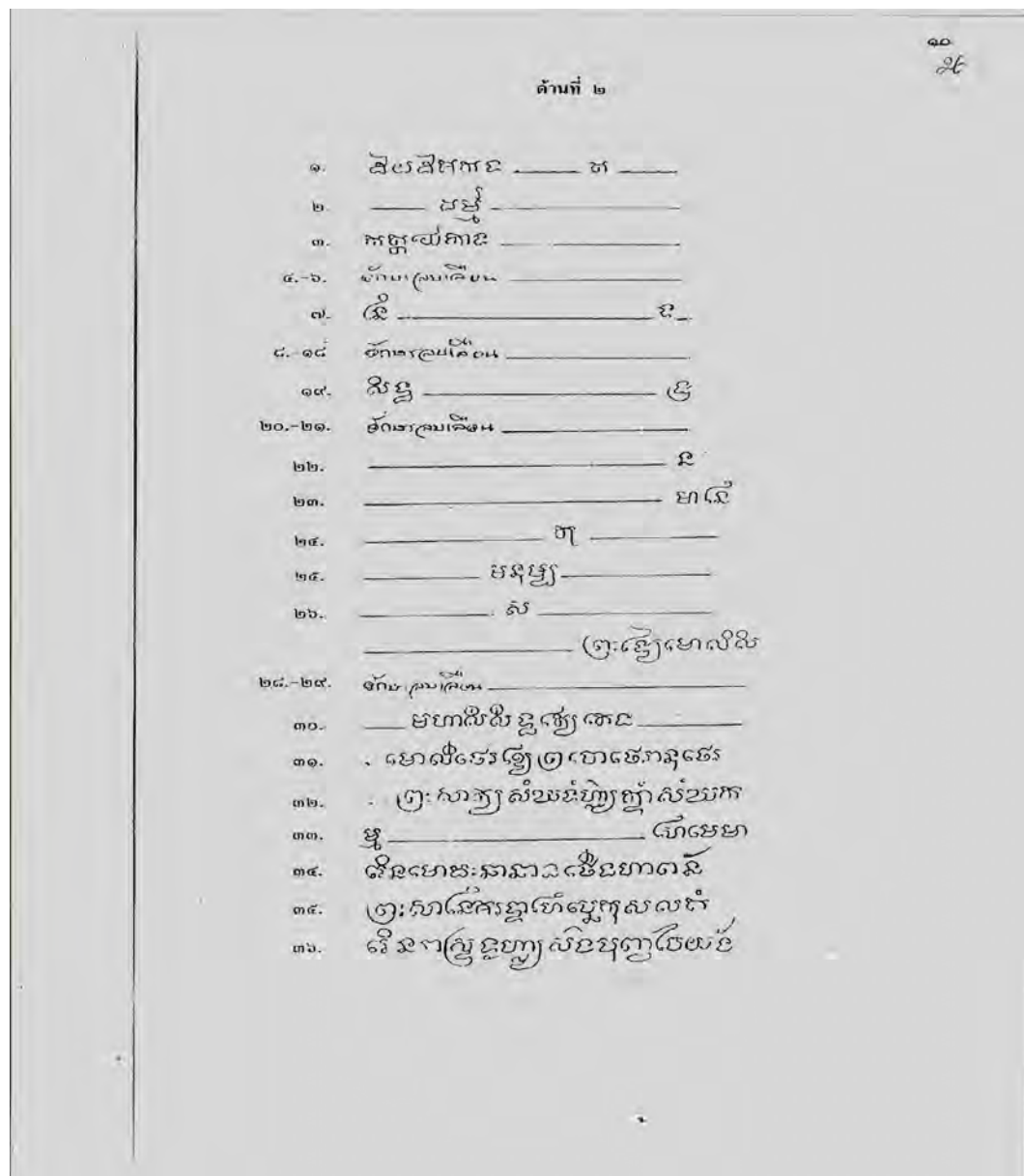
จารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์	
ทะเบียนจารึก	
อักษร	ขอม
ภาษา	สันสกฤต บาลี ไทย เขมร
ศักราช	ด้านที่ ๑ พุทธศักราช ๑๘๖๕ ด้านที่ ๒ - ๔ พุทธศักราช ๒๐๕๙
จารึกอักษร	จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๒๒ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔๓ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๔ อักษรลบเลือนมากนักบรรทัดไม่ได้
วัตถุจารึก	ศิลา
ลักษณะวัตถุ	รูปใบเสมา หรือทรงกลีบบัว
ขนาดวัตถุ	กว้างบน ๓๐ ซม. กว้างล่าง ๒๙ ซม. สูง ๑๘๕ ซม. หน้า ๑๕ - ๑๖ ซม.
บัญชี / ทะเบียนวัตถุ	พช. ๓
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๔๙๖
สถานที่พบ	ศาลหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้พบ	ไม่ปรากฏหลักฐาน
ปัจจุบันอยู่ที่	ศาลหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
พิมพ์เผยแพร่	-
ประวัติ	จารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ ตามประวัติเดิมบันทึกไว้ว่า จารึกนี้เคลื่อนย้ายมาจากวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อนำมาให้เป็นเสาหลักเมือง โดยปักไว้บนมุมกำแพงเมืองโบราณ ซึ่งกำหนดเป็นสถานที่ตั้งศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ เนื่องจากเส้นอักษรจารึกลบเลือนมาก มีทองคำเปลวติดไว้หนามาก เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ เจ้าหน้าที่ได้เคาะอ่านแปลไว้ ๖ บรรทัด ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๒๖ เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติได้เดินทางไปสำรวจพบว่า จารึกยังอยู่ที่เดิม กับได้ทำสำเนาจารึกเพิ่มเติม แต่ก็ลบเลือนอ่านไม่ได้เช่นเดิม ครั้งนี้เห็นเส้นอักษร ๑๖ บรรทัด และรู้เพียงด้านเดียว ต่อมาเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ ได้สำรวจจารึกอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๓ - ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ พบว่า จารึกมีอักษร ๔ ด้าน บางส่วนจมอยู่ในดิน จึงขอให้เจ้าหน้าที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ขุดจารึกขึ้น ทำให้ได้หลักฐานเพิ่มเติมว่า จารึกสูง ๑๘๕ ซม. ความในจารึกด้านที่ ๑ จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาสันสกฤต เมื่อมหาศักราช ๙๔๓ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๖๕ ส่วนด้านที่ ๒ - ๔ นั้น เป็นการจารึกขึ้นภายหลัง ใจความนำจารึกหลักเดิมมาใช้ใหม่ จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาไทย ภาษาบาลี และภาษาเขมร เมื่อจุลศักราช ๘๗๘ ตรงกับพุทธศักราช ๒๐๕๙

ตัวอย่างอักษรที่จารึกด้วยอักษรขอมภาษาสันสกฤต พ.ศ ๑๕๖๔ (ด้านที่ ๑)

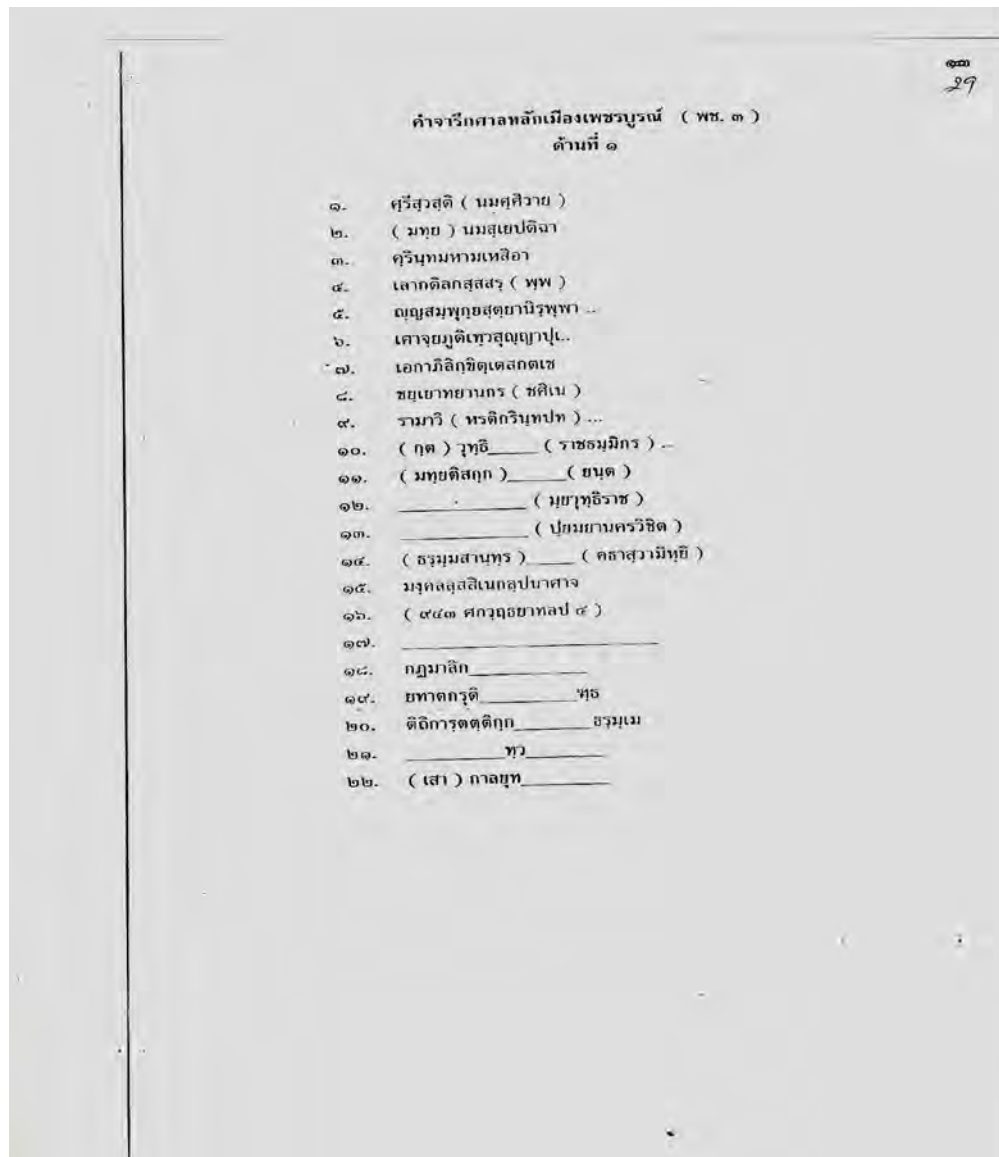
ภาพที่ ๑๔๘ เอกสารจารึกด้านที่ ๑บนเสาหินหลักเมือง

ภาพที่ ๑๔๘ด้านที่ ๑ เป็นภาษาปัลลวะภาพตัวอักษรที่เป็นอิทธิพลจากอินเดียโบราณ

ภาพที่ ๑๔๙ ด้านที่ ๒ จารึกด้วยขอมไทย บาลี และเขมรจารึกในสมัยพุทธศักราช ๒๐๕๗
น่าจะเป็นขอมยุคปลายที่รับเอาศาสนาพุทธมาแทนความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เพราะใช้
ภาษาบาลีที่มีเฉพาะศาสนาพุทธเท่านั้น

ภาพที่ ๑๕๐ คำอ่านด้านที่ ๑ ที่อ่านโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากร

๑๕
๒๙

ด้านที่ ๒

๑. ๘๗๘ ศกท...ด....
๒. ... รรุม
๓. (กตุตโยภาท)
๔. - ๖. (อักษรลเลื่อน)
๗. ใน _____ ท _____
๘. - ๑๘. (อักษรลเลื่อน)
๑๙. ลีทุธ _____ ทุร
๒๐. - ๒๑. (อักษรลเลื่อน)
๒๒. _____ น
๒๓. _____ มาโน
๒๔. _____ ทุ
๒๕. _____ มนุษย
๒๖. _____ ส
๒๗. _____ พระไชยเมาลิสิ
๒๘. - ๒๙. (อักษรลเลื่อน)
๓๐. มหาสิสิทุธโดยเดช
๓๑. เมาลิเธรโอเยพจรเจาเธรานุเธร
๓๒. พระสาถุยสิมทหุลายกทาสิมก
๓๓. มุม _____ ไหเมมา
๓๔. เรินเมาระนนานเื่องหาพนั
๓๕. พระสาโนศรททาไเปนกุสลต
๓๖. เรินราสุททงหุลายสงปญไปยง
๓๗. พระราชโอฎการโผตปรธานไ
๓๘. ปรชราสุททกาทิวาสเ็จปุก
๓๙. เสาเชนชินไปนฤมิตลิจิต ..
๔๐. จิตจาริกไหวไชยชนไชโน
๔๑. จาริตเสฐ _____ ภา
๔๒. เต _____

ภาพที่ ๑๕๑ คำอ่านด้านที่ ๒ เป็นอักษรขอม ภาษาบาลี และไทย

๓๑

คำแปลจารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์
ด้านที่ ๑

๑. ศรี สวัสดิ์ * ขอนอบน้อมต่อพระบิดา
๒. ขอน้อมเคารพด้วยความยินดีต่อพระ
๓. ปิตุจฉาครินท * พระผู้เป็นใหญ่
๔. เทนิโลกเหนือสรรพสัตว์ทั้งปวง
๕. พระองค์ประทานความสุข ความหลุดพ้น
๖. ให้ปราศจากความโศกเศร้าเสียใจ
๗. สิ่งสำคัญอันลึกลับ * ลงไว้สัมพันธ์กับ
๘. ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ เป็นที่เล้าโลม
๙. กล่าวถึงอากัฏฐ์เนื่องไปทั่วกรีนเทพ *
๑๐. ความเจริญ _____ ธรรมของพระราชา
๑๑. เป็นที่ชื่นชมยินดี _____
๑๒. _____ ผู้เจริญ
๑๓. _____ แห่งเมือง
๑๔. กองธรรม _____ ผู้สั่งสอนธรรม
๑๕. ถวายสิ่งอันเป็นมงคลต่าง ๆ
๑๖. ๙๔๓ ศก * ทองคำที่สุกใส ๕
๑๗. _____
๑๘. เหล้าอรุณ _____
๑๙. ไตรศ _____
๒๐. วัน เดือน ๑๒ _____ ในธรรม
๒๑. _____
๒๒. _____ เวลา _____

* เป็นคำกล่าวขึ้นต้นข้อความตามศัพท์ หมายถึง ขอความเจริญรุ่งเรืองจงมี

* พระปิตุจฉาครินท เป็นนามหนึ่งของพระบิดา ตามศัพท์หมายถึง พระผู้เป็นใหญ่เหนือเทพบริวารที่มีพระเป็นพาทะ หรือผู้เป็นใหญ่แห่งเทพลัคนี

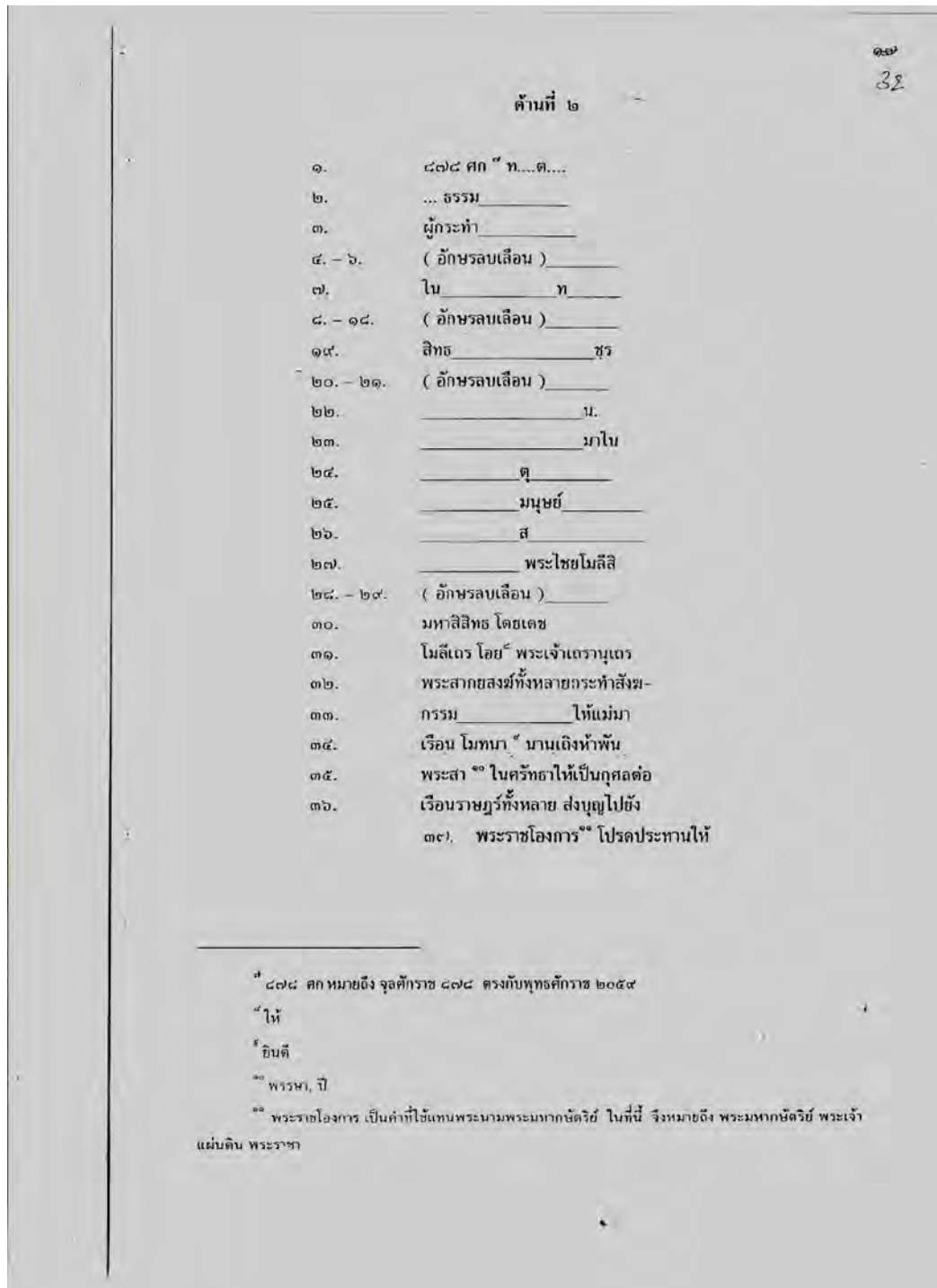
** หมายถึง เล็ก น้อย จาวิ

* ลัคนี

* ๙๔๓ ศก หมายถึง มหาศักราช ๙๔๓ ตรงกับพุทธศักราช ๑๔๖๕

* นมโคมี ๕ อย่าง คือ นมสด นมข้น (นมเปรี้ยว) เนยใส เนยข้น เนยแข็ง (นมมัน)

ภาพที่ ๑๕๒ ตัวอย่างคำแปลเป็นภาษาไทยในด้านที่ ๑ นับถึสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลัทธิศาสนาพราหมณ์

ภาพที่ ๑๕๓ เอกสารการแปลอักษรจารึกหิน เสาหลักเมืองโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากร
(ที่ หอประวัติศาสตร์เพชรบุรี)

กำแพงเมืองเก่าป้อมหลักเมืองและประตูชุมพล

ลักษณะสำคัญของกำแพงเมืองเก่าก่อด้วยอิฐถือปูน สันนิษฐานว่าเป็นกำแพงเมืองและป้อมที่สร้างขึ้นในยุคที่ ๒ คือยุคสมัยอยุธยาารวสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้สร้างเมืองใหม่ลงที่เดิมแต่ถอยร่นให้เล็กลงกว่าเดิม กำแพงก่อด้วยอิฐถือปูนและใช้ก้อนหินทรายประกอบบางส่วนตลอดแนวกำแพงด้านตะวันออกยาว ๔๐๐ เมตรด้านใต้ยาว ๖๐๐ เมตร คือป้อมถนนหลักเมือง ป้อมสนามชัย ป้อมศาลเจ้าแม่ ป้อมศาลเจ้าพ่อ และประตูเมืองปรากฏแนวกำแพงเมืองถนนเพชรรัตน์ ถนนหลักเมืองและถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๕๔ กำแพงเมืองยุคที่ ๒

ภาพที่ ๑๕๕ แนวกำแพงเมืองเลียบนถนน

เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมสมัยอยุธยาวัดไตรภูมิ

เป็นเจดีย์ก่ออิฐฉาบปูนย่อมุมทรงปรางค์ฐานสามเหลี่ยมสูง ๙ เมตรความยาวโดยรอบ ๙ เมตรมีรูปแบบลายปูนปั้นมีซุ้มอยู่ด้านข้างทั้งสี่ทิศน่าจะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป อิฐแต่ละก้อนมีลวดลายประดับเช่นลายดอกบัวรวมเป็น ซ่อ ดอกอยู่ในวงกลม แต่เดิมมีเจดีย์ ๒ แห่ง ตั้งอยู่หน้าอุโบสถอีกแห่งหนึ่งปัจจุบันชำรุดและพังทลายลงแล้ว

ตลาดน้อยในเมือง

เป็นตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าที่บรรทุกเรือมาค้าขาย ในสมัยที่ยังมีการใช้น้ำป่าสักเป็นเส้นทางคมนาคมทางเรือ เมื่อเส้นทางค้าขายเปลี่ยนเป็นทางบกตลาดแห่งนี้กลายเป็นตลาดค้าขายของชาวบ้านต่อมาทางเทศบาลได้กำหนดให้ท่าน้ำวัดไตรภูมิเป็นสถานที่สำหรับแข่งเรือจึงกำหนดให้เรือถอนบ้านและห้องแถวออกแล้วย้ายตลาดออกไปหลังศาลเจ้าพ่อหลักเมืองต่อมาให้ย้ายออกไปค้าขายที่ตลาดสดเทศบาล ๓ และบางส่วนไปค้าขายที่ตลาดดาวเฮง

ภาพที่ ๑๕๖ ตลาดจุดแลกเปลี่ยนสินค้าทางเรือในอดีต ภาพที่ ๑๕๗ อดีตท่าน้ำที่ทำการค้าขายทางเรือ

บริเวณสี่แยกโฆสิต

เดิมสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ของโรงเรียนโฆสิตวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ที่ได้ไปรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล ต่อมาโรงเรียนได้ย้ายไปสร้างใหม่ที่ใกล้กับโรงพยาบาลเพชรรัตน์และนายชัยวัฒน์ เจริญศรีทองขอเช่าที่ดินที่โรงเรียนโฆสิตเดิม นำมาสร้างเป็นตลาดให้ชื่อว่าตลาดดาวเสง คำว่า “ดาว” เป็นชื่อของภรรยา นายชัยวัฒน์ ส่วนคำว่า “เสง” เป็นชื่อเดิมของนายชัยวัฒน์

(วิทยากร นายชัยวัฒน์ เจริญศรีทอง ตำบลในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๕๘ ตลาดดาวเสง

คลองแสนพระยาโคก

เป็นลำคลองที่แยกมาจากลำน้ำป่าสักตอนบนที่เรียกว่า “บ้านปากปู้ไหลคดโค้งผ่านหลังโรงพยาบาลเมืองเพชรและตลาดดาวเสง แสนพระยาโคกเพี้ยนมาจากสองพระยาโคก

โดยตามตำนานพระนางผมหมอม เจ้าเมืองนครเดิมาตั้งทัพคอยทหารค้นหาศพนางผมหมอมด้วยความโศกเศร้าพระทัย ส่วนอีกตำนานหนึ่งธิดาเจ้าเมืองหนีตามนายทหารรับใช้แล้วโดนพระราชบิดามารดาตามมาจับตัวได้ที่ตรงนี้แล้วถูกส่งประหารชีวิตทั้งคู่ โดยนางคมคายที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองนี้คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟัง

(วิทยากร ดร.วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์-นางคมคาย ต.ในเมือง อ.เมือง เพชรบูรณ์)

คลองแม่น้ำเก่า

เป็นคลองที่ลำนน้ำแยกจากลำน้ำป่าสักตอนบน ซึ่งเรียกว่าปากปู่แต่แม่น้ำเดิมที่แยกมาต้นเขิน ชาวบ้านจึงพากันเรียกคลองนี้ว่า “คลองแม่น้ำเก่า” บริเวณแม่น้ำเก่านี้เดิมเป็นสถานที่ทำพิธีอาบน้ำพระพุทธรูปพระมหาธาตุราชพอลำน้ำต้นเขินไม่สะดวกในการทำพิธีอุ้มพระดำน้ำจึงได้ย้ายมาประกอบพิธีที่วัดโบสถ์ชนะมาร

ตลาดข้างวัดประตูดาว

เป็นตลาดสร้างใหม่สร้างขึ้นบนที่ดินของวัดประตูดาว ซึ่งนายประทีน นาคสำราญ นายกอบ.บ.ต.ตำบล เสดียง เข้ามาทำเป็นตลาดร้านค้าเล็กๆสำหรับชาวบ้านใกล้เคียงมาซื้อขายสินค้า ไม่ต้องเดินทางไปตลาดใหญ่ของเทศบาล ๒

ภาพที่ ๑๕๙ เฝือกดักปลา

ภาพที่ ๑๖๐ การจับปลาเฒ่า

ภาพที่ ๑๖๑ หมู่บ้านเกาะแซงแซว

ภาพที่ ๑๖๒ เรือแข่งประจำหมู่บ้าน

ภาพที่ ๑๖๓ แยกต้นหว้า

ภาพที่ ๑๖๔ คู้งแม่น้ำป่าสัก

แยกต้นหว้า

เป็นสี่แยกเกิดจากถนนสนามชัยตัดกับถนนไปจากวัดประตูดาว ตรงแยกตัดกันนั้นมีต้นหว้าใหญ่อยู่ตรงสี่แยกพอดีจึงได้นามว่าแยกต้นหว้า

คู้งแม่น้ำป่าสัก

เป็นที่ประกอบพิธีอุ้มพระดำน้ำอยู่ที่วัดโบสถ์ชนะมารเป็นคู้งน้ำที่ผ่านหน้าวัด เดิมสถานที่อุ้มพระดำน้ำใช้บริเวณที่พอบองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาคือคลองแม่น้ำเก่าที่มีสภาพตื้นเขินแล้ว ไม่สะดวกในการประกอบพิธีจึงย้ายสถานที่มาที่วัดโบสถ์ชนะมาร

คลองเรือ

ในสมัยก่อนบ้านเมืองยังไม่เจริญ ถนนหนทางไม่สะดวกสบายจะมีเพียงทางเดินเล็กๆ สำหรับการเดินทางไปมาหาสู่กันตามหมู่บ้านต่างๆ จะพายเรือไปตามลำคลอง จากบ้านในเมืองไปบ้านไร่เหนือ บ้านดงมูลเหล็ก คลองนี้จึงเรียกคลองเรือ ปัจจุบันนี้ตื้นเขินหมดแล้ว บางตอนคนก็ถมดินปลูกบ้าน

วัดสนามชัย

วัดสนามชัยเป็นวัดร้างปัจจุบันไม่มีแล้วเป็นที่ตั้งของบ้านเลขที่ ๙๙ ริมถนนสนามชัยมีซากปรักหักพังของเจดีย์และมีซี้ไถ่มากมาย สันนิษฐานว่าเป็นที่เผาศพของคนสมัยโบราณ นางอัมพร ศุภसार เล่าว่าพ่อของแกถูกผีหลอกบ่อยๆ เพราะที่ดินตรงนี้เป็นของพ่อแม่แก

ที่ทำการไฟฟ้า

ปัจจุบันเป็นสถานที่สำคัญของทางราชการเดิมเป็นที่ตั้งของวัดร้างเช่นกันและเป็นที่เคยตั้งของสถานที่คุมขัง (เรือนจำ) และเรือนจำถูกย้ายออกมาตั้งที่ทำการของเทศบาลปัจจุบันก่อนที่จะย้ายไปอยู่ที่ถนนพระพุทธบาทในปัจจุบันนี้

ภาพที่ ๑๖๕ ที่ทำการไฟฟ้า เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ

ประเพณีส่วนบุคคลของชุมชน ๘,๙

ประเพณีการแต่งงาน

หนุ่มสาวสมัยก่อนจะไปเกี่ยวกันตอนกลางคืนเช่นเวลาดำข้าว สมัยก่อนไม่มีโรงสีข้าวเขาจะใช้ครกกระเดื่องดำข้าวหนุ่มๆหากรักสาวบ้านไหนก็จะไปช่วยดำข้าวหรือในวันสงกรานต์หนุ่มสาวจะมีการรำวงในวัดหรือบริเวณลานบ้านกว้างๆ ในตอนกลางคืน การเล่นนั้นจะเล่นกันหลายวัน ประมาณ ๑๕ วัน หนุ่มสาวคู่ไหนรักกัน พ่อแม่หนุ่มจะไปขอสาวจากพ่อแม่ สาวจะต้อนรับอย่างดี พ่อแม่สาวจะเรียกร้องสินสอดทองหมั้นกับพ่อแม่หนุ่ม เมื่อตกลงกันได้แล้ว ก็จะหมั้นกันไว้ก่อนหรือจะกำหนดการแต่งงานกันเลย สินสอดที่เรียกอย่างมาก ๑๐๐ บาท การหมั้นจะหมั้นด้วยสร้อยทองหรือแหวนทองแล้วแต่มาน้อย

การแต่งงานก่อนถึงวันแต่งจะต้องดูฤกษ์ยามที่เป็นวันดีมีสิริมงคล วันแต่งงานจะจัด๒ วันคือวันเตรียมงานกับวันแต่งงาน วันแต่งมักจะแต่งในเดือนคู่เช่นเดือน ๔ เดือน ๖ วันแรกเป็นวันเตรียมงานทำอาหารเพื่อเลี้ยงแขกในวันรุ่งขึ้น วันที่สองตอนเช้าเจ้าสาวและเจ้าบ่าวตักบาตรเลี้ยงพระโดยนิมนต์พระมาทำพิธี๕-๙ รูปโดยพรมน้ำมนต์ให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว

ขั้นตอนต่อไปคือการแห่ขันหมากๆที่เจ้าบ่าวจะแห่ไปบ้านเจ้าสาวตามฤกษ์ที่หาไว้ ประกอบไปด้วยต้นกล้วยต้นอ้อยอย่างละ ๒ ต้น ขันหมากมี ๓ ขันคือขันหมากต้น ขันหมากที่สองและขันหมากที่สาม ในขันหมากที่สามจะใส่ใบพลู ๑๖ ใบ หมากแกละลูก ถั่ว ๔ ถู, งา ๔ ถู, ใบคูณ ๑๖ ใบ ใบสวาท ๑๖ ใบ, ใบรัก ๑๖ ใบ, ใบเงิน ๑๖ ใบ, ใบทอง ๑๖ ใบ

ผู้ที่ถือขันหมากจะต้องเลือกผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและครองคู่กับสามีอย่างราบรื่นร่ำรวย คนถือขันสินสอดจะต้องเป็นน้องของเจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องมอบซองเงินให้คนถือสินสอด ส่วนขันหมากนั้นจะต้องนำเอาไปวางไว้บนหัวนอนของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวโดยไม่ต้องให้ใครรับขันหมากแทน นอกจากนี้ยังมีขนมขันหมากอีกโดยจัดเป็นคู่ๆ ผู้รับสินสอดคือพ่อแม่ของเจ้าสาว ต้องนับสินสอดเสียก่อนโดยวางนับบนผ้าที่เตรียมไว้ เมื่อนับครบแล้วนำถั่ว งา หวานลงบนสินสอดนั้น แม่เจ้าสาวจะรวบห่อผ้าเงินสินสอดใส่กระถุงแล้วแบกไปเก็บไว้ระหว่างที่แบกนั้นปากก็พูดว่า”แบกเงินแบกทอง”

จากนั้นก็ทำพิธีผูกข้อมือ แขน ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือเจ้าสาวและอวยพรให้ร่ำรวยมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง ทางญาติฝ่ายเจ้าสาวจะผูกข้อมือเจ้าบ่าวและอวยพรเหมือนกันพอเสร็จพิธีก็ร่วมกันรับประทานอาหาร

ภาพที่ ๑๖๖ ประเพณีการแต่งงาน

การมอบบ่อนให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว จะเลือกคู่แต่งงานที่มีความสุข มีความร่ำรวย อยู่ด้วยกันยืนยาวเป็นผู้มีบุญมีคุณ ใช้ดอกกุหลาบและเงินโรยบนที่นอน ให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวนอนบนที่นอนสมมติว่าหลับแล้ว ตื่นขึ้นมาเห็นเงินทองมากมายจึงช่วยกันเก็บเงินเก็บทอง พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายก็อบรมสั่งสอนให้รักกันและให้ถ้อยคำดีและกัน อยู่ครองคู่กันอย่างมีความสุขตลอดไปในการหมั้นนั้นถ้าฝ่ายหญิงผิดสัญญา ไม่ยอมแต่งงานกับฝ่ายชาย ททรัพย์สินที่เรียกว่าของหมั้นนั้นต้องคืนให้กับฝ่ายชาย แต่ละฝ่ายมีสิทธิ์ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้หากผิดสัญญา

การเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาวสมัยนี้ หนุ่มสาวจะพูดคุยกันเองว่าจะรักใคร่ตกลงแต่งงานกันเอง บางรายพูดคุยดูนิสัยใจคอกันเป็นเวลาแรมปีจึงตกลงแต่งงานกัน บางรายซัดใจกันก็เลิกรากันไปบางรายหนีไปอยู่ด้วยกันโดยพ่อแม่ไม่ทราบเรื่องเรียกว่าวิวาห์คนธรรมเป็นต้น

การปลูกเรือนหอ

เรือนหอคือบ้านที่เจ้าบ่าวปลูกเพื่อเป็นที่อยู่ของคู่บ่าวสาว หลังจากทำพิธีแต่งงานแล้ว สมัยก่อนการปลูกเรือนหอ เมื่อหนุ่มสาวรักกันตกลงจะแต่งงานกัน เจ้าสาวจะขอให้เจ้าบ่าวปลูกเรือนหอให้ ฝ่ายเจ้าบ่าวก็เต็มใจปลูกเรือนหอให้

ลักษณะของเรือนหอมักปลูกเป็นเรือนชั้นเดียวได้ถุนสูง เพื่อใช้ประโยชน์ของได้ถุนประกอบกิจกรรมประจำวัน ส่วนดินสอदनนั้นเมื่อสร้างเรือนหอเสร็จแล้ว อาจจะไม่เรียกดินสอदनก็ได้ การขึ้นบ้านใหม่ก็จัดในวันแต่งงานวันเดียวกันนั้นเป็นอันเสร็จพิธี

การขึ้นบ้านใหม่

การขึ้นบ้านใหม่โดยทั่ว ๆ ไปนั้น เมื่อสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีพิธีขึ้นบ้านใหม่ โดยผู้เป็นเจ้าของบ้านจะเชิญแขกหรือผู้ที่เคารพนับถือมาร่วมงาน จัดการเตรียมความพร้อมที่จะรับแขกด้วยการจัดสถานที่ อาหารไว้คอยต้อนรับแขกผู้รับเชิญและนิมนต์พระมาทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ เพื่อขับไล่สิ่งที่ไม่เป็นมงคลออกไปให้พ้นบ้าน ท่านผู้รู้ได้ประพันธ์เป็นบทกลอนไว้ดังนี้

ไม้คานกลัวเจ๊ก

เหล็กกลัวฝรั่ง

สตาจค์กลัวคนไทย

อัปรีภัยญไร กลัวพระ

ดังนั้นหัวใจสำคัญในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่จะต้องประกอบไปด้วยนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์และจัดเลี้ยงรับรองแขก

(วิทยากร นายเฟื่อง มะลิวัลย์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

นายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีการเกิด

การทำคลอด

หญิงมีครรภ์ เมื่ออายุครรภ์ครบ ๙ เดือน จะเริ่มปวดท้องเตรียมคลอด สามีจะไปตามหมอดำแย ซื่อยายเย็บมาตรวจท้องว่าเด็กในครรภ์เอาหัวลงแล้วหรือยัง ถ้าหัวเด็กยังไม่ลง หมอดำแยจะตะล่อมท้องเบาๆ เพื่อให้เด็กเอาหัวลงเตรียมจะคลอด หมอดำแยจะให้หญิงมีครรภ์แบ่ง ๓ ครั้ง พอเด็กคลอดออกมาถึงพื้นก็เอาผ้าอุ่นของแม่ตรงที่เป็นชายรองรับไว้

สามีที่หนุ่มหลังจะต้องเอามือกดท้องคนคลอดไว้ให้แน่น เพื่อกันไม่ให้รกบินขึ้นคือกลัวว่ารกจะไม่ตามออกมาหมอดำแยจะอุ้มเด็กให้คว่ำหน้า แล้วเอานิ้วมือล้วงปากเด็ก เพื่อควักเอาเมือกหรือเลือดในปากออก เมื่อเด็กร้องแล้ว เอาผ้าห่อตัวเด็กไว้

หมอดำแยจะเอารกออก เมื่อรกออกแล้วให้ผู้คลอดกินยาทันที ยานี้คือส้มมะขามเปียกกับเกลือ ๑ ขามเป็นการล้างโลหิตที่ค้างอยู่

การตัดสายสะดือ เขาใช้เชือกหรือด้ายดิบผูกสายสะดือเป็นสองเปลาะรัดให้แน่น ทิ้งให้มีระยะว่างตรงกลางตอนที่ตัด ให้เหลือสะดือส่วนที่ติดต่อกับสายสะดือเด็กมีขนาดยาวเสมอเข้าเด็กแล้วเอาผิวไม้รวกตัดใช้ก่อน दिनรองรับ

การอาบน้ำเด็ก หลังจากตัดสายสะดือแล้วจึงจัดการอาบน้ำอุ่นอาบเด็ก ถ้ามีไขมันต้องเอาน้ำมันมะพร้าวทาตัวเด็กแล้วจึงอาบน้ำชำระให้สะอาด แล้วเอาผ้าสีเหลืองห่อเด็กไว้

เรื่องรก เมื่อตัดสายสะดือเด็กแล้วจึงเอารกและสายสะดือล้างน้ำให้สะอาดแล้วบรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่เอาเกลือกลบกันแน่น เมื่อครบสามวันหรือหญิงคลอดออกไฟแล้วจึงนำรกไปฝังใต้บันไดหรือใต้ต้นมะพร้าว

การร่อนกระด้าง หมอดำแยจะอุ้มเด็กลงกระด้างใช้หลังกระด้างเพราะหลังกระด้างนูนและหยุนใช้ผ้าห่มพับเป็นสี่เหลี่ยมให้เด็กนอน เอาหมากแแก่ มะพร้าว อ้อย อย่างละ ๑ ต้นวางไว้ใต้กระด้างและริมกระด้าง หมอดำแยยกกระด้างขึ้นร่อนพอเป็นพิริ แล้ววางกระแทกลงเบาๆ พอให้เด็กตกใจร้องแล้ว เพื่อให้เด็กคุ้นเคยจะได้ไม่สะดุ้งตกใจ หมอดำแยจะร่อนกระด้าง ๓ ครั้ง ๓ วัน ปากก็พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครรับไป “ แล้วญาติคนอื่นๆ ร่อนจนครบทุกคน แล้วผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์ให้เด็ก

การอยู่ไฟสามีและญาติช่วยกันจัดทำเตาไฟสำหรับอยู่ไฟบนแคร่ เตาไฟที่เตรียมไว้ ตัดต้นกล้วยเป็นท่อนๆ ผ่าเป็นสองซีกวางบนแคร่เอาดินเกลี่ยบนต้นกล้วยอีกทีแล้วจึงติดไฟ ทำพิธีดับพิษไฟ วงด้ายสายสิญจน์ ใต้ถุนบ้านต้องมีหนามพุทรา วางกองไว้รอบหลุมใต้ห้องที่อยู่ไฟ เพื่อกันผีกระสือ ให้หญิงคลอดลูกนอนอยู่ข้างเตาไฟ ก่อนจะนอนบนเตาไฟต้องเข้าชื่อเสียก่อน คือนอนตะแคงให้หมอดำแยเหยียบสะโพกทำให้กระดูกข้อเชิงกรานที่ครากกลับเข้าที่ แล้วจึงนอนบนกระดานไฟ หมอดำแยจะเสกขมิ้นกับปูนแดงทาท้อง และตำไพลกับเกลือพอกแผลที่ช่องคลอดเพื่อมิให้แผลเป็นหนองหรือให้แผลหายเร็ว

ภาพที่ ๑๖๗ ประเพณีการเกิด

การอยู่ไฟต้องนั่งเดี่ยว มีขมิ้นกับปูนแดงผสมเหล้าเอาสำลีชุบปิดสะดือทาท้องและหลัง สำหรับดับพิษร้อนและรักษาร่างกายด้วย นอกจากนี้ยังมียาโรยบนถ่านไฟสำหรับบรรเทาคันตา และเจ็บ ต้องมีโองใส่ น้ำเล็กๆหนึ่งใบ สำหรับดับไฟ หรือภาชนะใส่ต้มน้ำสำหรับต้มกิน

หน้าที่ของสามี จะต้องคอยดูแลเรื่องอาหาร ตักน้ำ ต้มน้ำซักผ้าอ้อมและผ้าปูให้ ภรรยา

อาหารของแม่หลังคลอด อาหารจะต้องไม่เผ็ดจัด เพราะแม่ให้นมลูก กินข้าวกับ ปลาอย่าง ปลาทู ปลาก้าง ปลาขี้ตัง และเกลือพริกได้หลายวัน กินแกงเลียงหัวปลีเพื่อจะได้มีน้ำนมมากขึ้น กินน้ำร้อนอาบน้ำร้อน

หญิงอยู่ไฟต้องเข้ากระโจมมียาต้มสำหรับเข้ากระโจมประกอบด้วย เปลือกส้ม โข โขส้มป่อย ตะไคร้ ว่านน้ำ มะกรูด ๑ ผลผ่าสี่เสี้ยว ผักบั้งล้อม เกลือหยิบมือ การเข้ากระโจม ต้องเข้าตอนเช้าหลังจากเข้ากระโจมแล้ว ต้องประคบตัวด้วย ยาสมุนไพรที่ต้มจากการเข้า กระโจม เอาออกจากหม้อต้มผสมกับน้ำเย็น แล้วทำลูกประคบสามลูก ประคบตามตัว อีกลูก หนึ่งนั่งทับ ประคบเสร็จแล้วเอาน้ำยาที่เหลืออาบให้หมด

นั่งถ่านคือตากไฟก้อนถ่านแดงใส่ถาดแล้วให้หญิงอยู่ไฟนั่งของๆคร่อม มือขวา และมือซ้ายจับขาเก้าอี้ไว้ หมอตำแยจะเฝ้าท้องให้ทุกวัน คือเอามือกดดันตรงหัวเหน่าเพื่อซ่อน ให้มดลูกเข้าอู่เร็ว เมื่อเฝ้ามดลูกนี้ น้ำคาวปลาจะทะลักออกมา ทำให้หญิงอยู่ไฟสบายตัว การ อยู่ไฟมีกำหนด ๗ , ๑๕, ๒๙ วัน

ประเพณีการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนบุตร การโกนผมไฟ

เมื่อเด็กอายุได้หนึ่งเดือนกับวัน เป็นอันว่าล่วงพ้นอันตรายจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเข้าใจว่าผีเป็นผู้กระทำ ก็จัดการทำโกนผมไฟและทำขวัญ เป็นพิธีใหญ่ การโกนผมไฟต้องทำ “บัตรพลี” (เครื่องบวงสรวงสังเวย ถ้าเป็นรูปสามเหลี่ยมเรียก บัตรคางหมู ถ้าเป็นรูปตั้งสี่เหลี่ยมไปเรียกบัตรพระเกตุ ถ้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมมียอดเรียกบัตรนพเคราะห์) สังเวยพระภูมิเจ้าที่ตามธรรมเนียมที่โกนจะเหลือไว้ตรงกระหม่อมหย่อมหนึ่งเพื่อกันส่วนที่บางอยู่ นำผมที่โกนแล้วใส่กระทงมีใบบัวหรือใบตองรองรับแล้วนำมาวางไว้บนพาน จากนั้นจึงนำไปลอยน้ำผู้ถือไปจะต้องพูดว่าขอให้อยู่เย็นเป็นสุขเหมือนพระคงคา

เมื่ออายุได้ ๓ เดือน มีร่างกายแข็งแรงขึ้นก็พลิกคว่ำได้เมื่อพลิกคว่ำได้ครั้งแรกเขามักเอาน้ำใส่ขันวางไว้บนหลังเด็ก เพราะเวลาพลิกคว่ำหน้าจะทุ้มลง หน้าอาจจะติดเบาะทำให้หายใจติดขัดอาจเป็นอันตราย ที่เอาน้ำตั้งบนหลังเด็กคงรู้สึกหนักๆและเย็นก็จะสะดุ้งและผงกหัวขึ้นเอง เมื่ออายุได้ ๓ เดือนให้กินข้าวบดกับกล้วยน้ำว้าสุกหอม นำกล้วยไปย่างก่อนนำมาบดเอาแต่ “เนื้อกล้วย” ไล้กล้วยไม่ใช่

เมื่ออายุได้ ๗ เดือน รู้จักลุกยืนโยงโย่หรือบางคนก็นั่งได้ ล่วงได้เดือนต่อมาก็คลานได้ พออายุ ๙ เดือนฟันจะเริ่มขึ้นต่อจากนั้นก็ตั้งไข่สอนเดินและสอนพูดตามลำดับ

เมื่อเด็กนอนเปลจะต้องไกวแล้วกล่อมด้วยเพลงที่มีทำนองไพเราะช้าๆ(เพลงกล่อมเด็ก) มีปลาตะเพียนห้อยแขวนให้ดูเล่นเพลินๆ ก็จะทำให้เด็กนอนหลับง่าย

การเลี้ยงเด็กหญิง นอกจากการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องอาหารการกินแล้ว จะต้องอบรมกริยามารยาทให้เรียบร้อย พูดจาไพเราะอ่อนหวาน เป็นคนดี ขยันขันแข็งในการทำงาน รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ให้การศึกษา

การเลี้ยงเด็กชายก็เหมือนการเลี้ยงเด็กหญิงแต่มักจะสอนให้เข้มแข็งอดทน รับผิดชอบในกิจการงานต่างๆสอนให้เป็นผู้นำครอบครัวและของสังคมการโกนจุดตัดแกละ นั้นคำว่าจุดคือการเว้นเอาผมไว้ที่กลางกระหม่อม ส่วนแกละนั้นจะเอาผมไว้ด้านข้างเป็นสองหย่อมเมื่อเด็กโตขึ้นมักใช้เรียกแทนชื่อเด็กนั้นว่าเจ้าจุดหรือเจ้าแกละ ส่วนเด็กหญิงนิยมไว้จุด

วิธีโกนจุดหรือแกละนั้นมักจะนำเด็กไปให้พระสงฆ์โกนเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่เด็ก มีการทำบุญแห่เหมือนการบวชนาค บางรายจะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้าน แล้วแต่ฐานะของแต่ละบุคคล

ประเพณีการบวช

ภาพที่ ๑๖๘ ประเพณีการบวช

เมื่อบุตรชายอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ บิดามารดามีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีความประสงค์จะให้ลูกเป็นคนดี มีศีลธรรมจึงไปแจ้งความประสงค์กับพระอุปัชฌาย์ที่วัดไตรภูมิว่าจะนำบุตรหลานมาศึกษาข้อวัตรปฏิบัติอื่นๆ เช่น ฝึกหัดการทำหน้าที่ของพระภิกษุ ฝึกสอนนาค ขานนาค ให้ได้เสียก่อน อย่างน้อยต้องอยู่กับพระอาจารย์ประมาณ ๗ วัน หลังจากพ่อแม่ นำบุตรหลานเข้าทำการศึกษาและฝึกขานนาคกับพระอาจารย์จนคล่องแล้วจึงให้อาจารย์กำหนดหาฤกษ์วันบวชให้และหาเครื่องอัฐบริขาร (เครื่องบวช) และเครื่องใช้อื่นๆ ที่จำเป็นและควรจัดหา การบอกแขกที่จะมาร่วมในงานบวชจะนำกรวยหมากไปบอกญาติพี่น้อง และผู้ที่เคารพนับถือแต่ปัจจุบันใช้บัตรเชิญแทนกรวยหมากและเตรียมอาหารไว้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน บางคนมีกำหนดจัดงานบวช ๗ วัน ๑๕ วัน ถ้าบุตรหลานรับราชการจะขออนุญาตทางราชการลาบวชเข้าพรรษาเป็นเวลา ๓ เดือน

การเตรียมการบวชนั้นจะต้องเตรียมหลายวัน เพราะอาหารต่างๆ ไม่ได้มีซื้อขายอย่างในปัจจุบันนี้ เช่นจะหาปลาในแม่น้ำป่าสัก ในสมัยโบราณระหว่างเดือนมกราคมน้ำจะแห้งชาวบ้านจะตัดกิ่งไม้ไผ่ลงในแม่น้ำที่น้ำลึก เพื่อที่จะเป็นที่อาศัยของปลา ประมาณ ๒ เดือนก็จะทำการจับปลา ปลาจะมาอาศัยอยู่เต็มลูก(กิ่งไม้ที่กองอยู่เรียกบ้านของปลา กว้างยาวประมาณ ๔ เมตร) วิธีการจับปลาเขานำคางเหียงยาวพอล้อมลูกได้ ล้อมลูกนั้นให้แน่นหนา

สูงพื้นน้ำประมาณ ๑ เมตร รือกิ่งไม้ออกจากลูกให้หมด เสร็จแล้วจึงช่วยกันจับปลาโดยใช้แห หรือมือมจับปลา จะได้ปลามากมายเช่นปลากด ปลาช่อน ปลาดุก ฯลฯ นอกจากหาปลา จะมีพวกผัก มะพร้าว หยวกกล้วย หัวปลีจะเก็บในสวนและหมากพลูยาสูบจะหามาให้พร้อม

การกำหนดจัดงานบวชนาคจะกำหนด ๓ วัน ชาวบ้านและญาติพี่น้องจะมาช่วยกัน เตรียมอาหารคาว หวาน สำหรับเลี้ยงแขก วันแรกจะทำพิธีปลงผมนาค พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ จะตัดผมนาคนิดหน่อยเพื่อเป็นศิริมงคล ต่อจากนั้นพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนนาคจะเป็นคนปลงผมให้เอง และคนถือพานรองด้วยใบบัวเก็บผมที่ปลงไว้ในพาน เสร็จแล้วนำไปเก็บไว้ที่ต้นโพธิ์ เพื่อเป็นศิริมงคลต่อไป หลังจากปลงผมเสร็จแล้วบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่อาบน้ำให้นาค ซึ่งมีเครื่องหอมต่างๆสบู เป็นเครื่องประกอบในการอาบน้ำ หลังจากนั้นนาคจะไปอาบน้ำชำระร่างกายอีกครั้งและแต่งตัวนาค(ชุดขาว)

การทำขวัญนาคจะว่าจ้างหมอสตรีมาทำขวัญนาค ถ้าคนร่ำรวยจะจ้างหมอสตรีที่มีชื่อเสียงมาทำขวัญเช่นชินกร ไกรลาศมาทำขวัญนาค สิ่งสำคัญของการทำขวัญนาคคือบายศรี ๗ ชั้น แต่ละชั้นจะบรรจุข้าวสุก ปลาย่าง ข้าวตอกปั้นกลมๆ ขนมลูกโดน ข้าวเรียง ขนมสะบัดงา มะพร้าวอ่อน ชั้น ๗ ชั้นสูงสุดใส่ไข่ต้ม ๑ ฟอง เอาผ้าสวดยามห่อหุ้มบายศรีไว้ บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่จะนั่งล้อมรอบบายศรี ส่วนนาคจะนั่งพนมมือหมอบลงบนหมอนหันหน้าไปทางหมอสตรี ซึ่งหมอสตรีจะพูดเล่าตั้งแต่แรกอยู่ในครรภ์ของแม่ จนถึงคลอดออกมาเป็นคนเลี้ยงดูจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่พอจะบวชได้ นาคฟังไปบางคนก็ร้องไห้เพราะความซาบซึ้งในพระคุณของแม่ พอหมอสตรีทำขวัญนาคเสร็จจะทำพิธีเวียนเทียนใช้เทียนจุดไฟ ๓ เล่ม เริ่มจากบิดามารดาเป็นคนเวียนเทียนคนแรก จากขวาไปซ้ายแล้วส่งต่อไปจนครบทุกคน จึงเอาผ้าห่มบายศรีออก เอาไข่ต้มป้อนนาค ขนมต่างๆแจกให้ญาติเขาไปรับประทาน ตกกลางคืนจะว่าจ้างลิเกมาเล่น

วันที่สองของงาน จะนำนาคไปอุปสมบทที่วัดไตรภูมิ แห่นาครอบอุโบสถ บิดาสะพายบาตรมารดาถือผ้าไตร ญาติพี่น้องถือเครื่องบริวาร ไทยธรรม เวียนรอบอุโบสถ ๓ รอบเข้าสู่อุโบสถทำพิธีบวชต่อไป

วันที่สามของงาน จะทำบุญฉลองพระภิกษุบวชใหม่ นิมนต์พระ ๙ รูป มาสวดอภิธรรมในตอนเช้าถวายอาหารหวานคาว เครื่องไทยธรรมเป็นเสร็จพิธี ให้ภิกษุบวชใหม่เป็นผู้ตักบาตร ถวายอาหาร หวานคาวและเครื่องไทยธรรม

เมื่อบวชครบกำหนดวันไว้แล้ว บิดามารดาจะนำกรวยหมาก ๑ คู่ มาถวายอาจารย์ให้ทำพิธีลาสิกขาให้ จะต้องเป็นวันดีตอนเช้าบิดามารดาจะนำกรวยหมาก ๑ คู่ มาถวายอาจารย์ ให้ทำพิธีลาสิกขาให้ พระภิกษุ พร้อมทั้งอาบน้ำมนต์ บิดามารดารับกลับบ้าน

ประเพณีการตาย

ถ้ามีคนเจ็บป่วยหนักใกล้ตาย จึงจัดดอกไม้ธูปเทียนบรรจุในกรวยใบตองใส่มือให้ผู้ตาย พนมมือถือไว้ สำหรับระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยหรือเพื่อบูชาพระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ ครั้น ผู้ป่วยกำลังจะสิ้นใจ ผู้ที่อยู่ใกล้ๆจะพูดนำต่างๆว่า”อรรหฺ” ให้ผู้ป่วยได้ยินเพื่อเป็นเครื่องช่วย เตือนสติให้ระลึกถึงพระพุทธรูปศาสนาครั้งสุดท้าย จะได้เป็นนีนอบุญติดตัวไปยังโลกหน้า เมื่อ ผู้ป่วยสิ้นใจแล้วให้จุดเทียนไว้ศพ ถ้าเทียนที่จุดไว้หมดเมื่อไร ก็เป็นเครื่องหมายว่าตายแน่ นำ ศพมาทำพิธีอาบน้ำทำความสะอาด แล้วนำศพเข้าโลงได้

ภาพที่๑๖๙ ประเพณีการตาย

มีคติถือกันอย่างหนึ่งว่ายาที่ใช้รักษาคนที่ตายแล้ว จะต้องเททิ้งให้หมด เพราะยา เหล่านั้นถูกผีทับแล้วใช้

ไม่ได้ แพทย์ผู้รักษาเมื่อเห็นคนไข้สิ้นใจแล้ว ก็รับนำลวดยาออกไปนอกชายคาบ้านเพราะกลัว ยาในลวมนั้นจะถูกผีทับใช้ไม่ได้ กระทั่งเลขยันต์คาถาซึ่งเป็นของศักดิ์สิทธิ์นับถือก็ต้องเอา ออกไป ถ้าเอาออกไปไม่ทันก็ถือว่าถูกผีทับเสื่อมหมด ต้องเอาไปถวายวัด เลขยันต์คาถานั้นจะ ได้ไม่เสื่อม เสื้อผ้าของผู้ตายจะยกให้ทานแก่คนยากจน ส่วนบ้านเรือนต้องชำระให้สะอาด เมื่อ

เสร็จการปลงศพแล้วก็จะมีการทำศพสวดมนต์เย็นเพื่อเป็นศิริมงคลหรือถ้าเป็นไปได้ก็รีบร้อนไปปลุกถวายวัดเอาบุญอีกชั้นหนึ่ง

เมื่อการตายเกิดขึ้น จะต้องทำการพิสูจนเสียก่อนว่า ตายด้วยโรคอันใด ผู้ตายเพราะเจ็บป่วย ตายเพราะอัตตะวิบากกรรม ตายเพราะถูกฆาตกรรม หรือตายด้วยโรคอันใด เมื่อทำการพิสูจนโดยผู้เชี่ยวชาญแล้วก็จะนำมาทำพิธีต่างๆดังนี้

ทำการขมาศพ

ทำการมัดตราสัง

ทำการนำศพเข้าโลง

นิมนต์พระมาสวดศพ ด้วยการสวดอภิธรรม

ทำการนำศพไปเผา

ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย

การสะกด ส่วนมากจะมีผู้ฆมังเวทย์มาทำเป็นน้ำมันต์ เรียกว่าน้ำมันต์ธรณีสาร ประพรมที่โลงศพ และถ้าตายโดยผิดธรรมชาติจะมีการสวดโดยผู้เชี่ยวชาญจะกล่าวเวทย์คาถา การตราสัง ผู้ฆมังเวทย์จะเป็นผู้มัดตราสัง โดยมีกรรมวิธีต่างๆดังต่อไปนี้คือ

จะนำด้ายสายสิญจน์มาผูกที่คอของศพ ที่มือ และที่เท้า ของศพพร้อมด้วยกล่าวปริศนาพระคาถา ความหมายเป็นปริศนาธรรมะ จะมีความหมายว่า

ผูกด้ายที่คอ นั้นเป็นห่วงลูก

ผูกด้ายที่มือ เป็นห่วงภรรยา

ผูกด้ายที่เท้า นั้นเป็นห่วงสมบัติที่มีอยู่

การตามไฟ ในขบวนจะนำศพไปเผานั้นจะมีการจัดขบวนดังต่อไปนี้

ผู้เดินนำหน้าเป็นคนแรกนั้น จะต้องถือหม้อไฟนำหน้าส่วนผู้ที่เดินตามมานั้น จะต้องเชิญรูปผู้ตายเดินตามหม้อไฟเป็นคนที่ สอง ต่อจากคนเชิญรูปแล้วจะเป็นพระถือด้ายสายสิญจน์จูงศพไปสู่เมรุ และจะมีญาติของผู้ตายและแขกผู้ไปร่วมงานเดินตามไป จึงเรียกขบวนนี้ว่า “การตามไฟ”

การตายที่ผิดปกติ (ผีตายโหง ผีตายทั้งกลม)

ผีตายโหงคือการตายที่ผิดธรรมชาติเช่น การฆ่าตัวตาย ผูกคอตาย ตกต้นไม้ตาย ถูกฆาตกรรม การจมน้ำตาย อาการตายเหล่านี้เรียกว่าตายโหง

ส่วนผีตายทั้งกลมนั้นคือ ผู้หญิงขณะกำลังตั้งท้อง หรือกำลังมีลูกอยู่ในท้องแม่ เกิดตายขึ้นมาจะเป็นด้วยการคลอดลูกตาย หรือตายด้วยวิธีต่างๆจะเรียกว่าตายทั้งกลม

(วิทยากร นางเฟื่อง มะลิวัลย์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

นายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๗๐ การเผาศพในอดีตใช้ฟืนก่อเป็นกองฟอน

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ประเพณีสู่ขวัญ

ประเพณีสู่ขวัญ คน สัตว์ พืช เช่น การสู่ขวัญข้าว บ้าน ยุงฉาง ลานนวดข้าว คือพิธีที่ทำกันมาตามความเชื่อกันมาแต่โบราณ โดยจัดตั้งเครื่องเช่นสรวงต่างๆ เป็นของควา หวาน บายศรี โดยจะมีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ประกอบพิธี โดยเชิญเทพ เทวา เสด็จลงมาเสวยเครื่องเช่น แล้วจะขอพรจากเทพเทวาที่ลงมารับเครื่องเช่นนั้น ขอให้มีความสุข ความเจริญ ซึ่งถือเป็นกำลังใจและเป็นสิริมงคลตามลัทธิพราหมณ์

ประเพณีการทำบุญ

คำว่าประเพณีทำบุญในที่นี้คงหมายถึงการทำบุญในโอกาสต่างๆ เป็นต้นว่าทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญทอดกฐิน ทำบุญทอดผ้าป่า ทำบุญในโอกาสต่างๆ ซึ่งแยกออกเป็น

๑. การทำบุญเนื่องในโอกาสอวมงคล
๒. การทำบุญในโอกาสมงคล

การทำบุญในโอกาสอวมงคลเช่นการทำบุญเนื่องในประเพณีการตาย ส่วนการทำบุญในโอกาสมงคลเช่นทำบุญในประเพณีสนุกสนานรื่นเริง เช่นในเทศกาลประเพณีสงกรานต์ การร้องรำทำเพลงประเพณี ทอดผ้าป่า เป็นต้น

งานประเพณีสนุกสนานของชาวชุมชน๘,๙

ประเพณีตักบาตรเทโวของชุมชนวัดประตูดาว(ชุมชน ๙)

ประเพณีนี้ได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานานหลายร้อยปีแล้ว โดยทางวัดได้ถือว่าองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จไปเทศนาโปรดพระมารดาชั้นดาวดึงส์แล้วครบ ๓ เดือน ก็จะเสด็จลงมาโปรดมนุษย์และสัตว์เมืองนรก จึงได้ชื่อเป็นวันเปิดโลกในวันนั้น ทางวัดจะจัดสวรรค์ชั้นดาวดึงส์สมมุติ ในสมัยก่อนใช้หระสังข์ของวัดและใช้ไม้ไผ่ทำบันไดสวรรค์ ๓ ข้างและเทวดาสมมุติคือพระอินทร์มีนางฟ้า และพระสงฆ์จะลงมาจากหระสังข์สู่พื้นดิน ในสมัยก่อนจะจัดประเพณีนี้เพียงวัดเดียว ประชาชนจึงมาร่วมงานประเพณีนี้อย่างมากมายมีวงดนตรีไทยวงเครื่องสายมาบรรเลงตลอดงาน ในขณะตักบาตร

ปัจจุบันใช้ชั้น ๒ ของอาคารอุโบสถเป็นสวรรค์สมมุติ วันงานพระอินทร์จะสวมชุดสีเขียวอุ้มพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรลงมา ตามด้วยมโหรีเครื่องสายบรรเลง ตามด้วยนางฟ้าสมมุติโปรยข้าวตอกดอกไม้มาตลอดทาง และตามด้วยขบวนพระสงฆ์เดินเรียงแถวเพื่อให้ประชาชนได้ใส่บาตร ทางวัดได้จัดให้มีการตักบาตรเทโว ๒ รอบคือรอบแรกจะเป็นตักบาตรข้าวสาร,อาหารแห้ง รอบที่ ๒ตักบาตรด้วยอาหารสุกเช่นข้าวสุก อาหารและผลไม้ นอกจากนี้ทางวัดจัดให้มีการทำบุญเพิ่มขึ้นคือปิดทอง ทอดผ้าป่า เพื่อให้ผู้มาร่วมงานอิมบุญมีความสุขทั่วหน้ากัน

ภาพที่๑๗๑ นางฟ้าในพิธีตักบาตรเทโว

ประเพณีการกวนกระยาสารที่วัดโบสถ์ชนะมาร(ชุมชน ๘,๙)

ประเพณีกวนกระยาสารของวัดโบสถ์ชนะมารนั้นจัดขึ้นเพื่อจะใช้โยนแจกแก่ผู้มาร่วมงานบุญในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำในวันสารทไทย

การร่วมงานกันจะมีชาวบ้านในชุมชนทั้งหญิงทั้งชายมาร่วมมือกันทำงานโดยฝ่ายชายจะมีหน้าที่ปอกมะพร้าวขูดและคั้นให้เป็นน้ำกะทิ ฝ่ายหญิงจะแบ่งหน้าที่กันโดยนำเครื่องปรุงคือข้าวตอก ข้าวเม่า ถั่วลิสง งาขาว งาดำ น้ำตาล แป๊ะแะมาเตรียมคั่ว จากนั้นก็เตรียมอุปกรณ์คือกระทะใบใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า กระทะใบบัวและใช้ไม้พายขนาดใหญ่กวน

เมื่อเตรียมอุปกรณ์เสร็จแล้วตั้งกระทะใส่กะทิเคี่ยวจนแตกมันจึงผสมน้ำตาลปีปลงไปจนได้สัดส่วนตามที่ต้องการเคี่ยวจนได้ที่จากนั้นใส่เครื่องปรุงทั้งหมดคือข้าวตอก ข้าวเม่า ถั่วลิสง ลงไปในกระทะกวนจนเหนียวจึงตักใส่ภาชนะที่จัดเตรียมไว้ โดยทำให้เป็นแผ่นมีความหนาตามต้องการ จึงใช้มีดตัดเป็นชิ้นๆสี่เหลี่ยมห่อด้วยกระดาษแก้วเพื่อนำไปใช้ในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ กระยาสารเป็นของหวานประจำปีใช้ในการทำบุญในวันสารทไทยเท่านั้น เพื่อเพิ่มรสชาติให้กระยาสาร มีความอร่อยยิ่งขึ้นจะต้องกินร่วมกับกล้วยไข่ เพื่อเพิ่มรสชาติยิ่งขึ้น ใน ๑ ปีจะมีการกวนครั้งเดียวในงานทำบุญสารทไทยเท่านั้น

(วิทยากร นางนิภาพรรณ ทับทิวี ต.ในเมือง อ.เมือง)

งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำเป็นประเพณีประจำท้องถิ่นของชาวชุมชน ๘,๙และกระทำการกันทุกปีที่วัดไตรภูมิ ปัจจุบันนี้ทางเทศบาลเมืองและจังหวัดโดยความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ยกระดับงานขึ้นเป็นงานประจำปีของจังหวัดเพชรบูรณ์โดยกำหนดให้มีการจัดงานถึง ๕ วัน ๕ คืน

เดิมเป็นงานที่ชาวบ้านจัดขึ้นตามความเชื่อเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ของพระพุทธมหาวรรณราชาที่ได้หายไปในวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ อันตรงกับวันสารทไทยและชาวบ้านตามมาพบอยู่ในที่เดิมที่มีการค้นพบองค์พระถึงสามครั้ง จนต้องทำพิธีสะกดไว้

งานจะเริ่มขึ้นโดยในเวลาช่วงเช้าของแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี จะมีพิธีบวงสรวงต่อเทพยดาอารักษ์ที่ปกปักรักษาพระพุทธมหาวรรณราชาโดยผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมทั้งประชาชนที่มีจิตศรัทธามาร่วมพิธีกันอย่างคับคั่ง

ในช่วงตอนบ่ายจะมีการอัญเชิญองค์พระพุทธรูปพระพุทธมหาวรรณราชา ประทับบนรถบุษบกแห่แหนไปตามถนนในเขตตลาดรอบเมืองเพชรบูรณ์ มีริ้วขบวนจากหน่วยงานและอำเภอดังกล่าวร่วมแห่แหนด้วยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมทั้งคณะข้าราชการและคหบดีที่จะเข้าทำพิธีอุ้มพระนำขบวนและนำไปไว้ที่ลานสวนสาธารณะเพชรบุรีให้ประชาชนทำความเคารพสักการะ และมีกิจกรรมปิดทององค์พระพุทธรูปพระพุทธมหาวรรณราชาและเทศนาโดยพระอาจารย์ชื่อดัง

ในวันรุ่งขึ้นเป็น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ซึ่งตรงกับวัน สารท ประชาชนส่วนใหญ่จะไปทำบุญที่วัดก่อนที่จะไปรวมตัวกันที่บนอัฒจรรย์ริมฝั่งแม่น้ำป่าสักบริเวณหน้าวัดโบสถ์ชนะมารและในตอนช่วงเช้าของวันนี้ผู้ว่าราชการในฐานะเจ้าเมืองพร้อมด้วยเสนาบดี ๔ เหล่าเวียง วัง คลัง นา ที่คัดเลือกจากคหบดีและหัวหน้าหน่วยงานนำขบวนเรืออัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชา รวมทั้งขบวนเรือจากหน่วยงานและชุมชนทั้ง ๑๗ ชุมชน อำเภอต่างๆมาร่วมแห่แหนไปทำพิธีอัญเชิญพระดำน้ำที่วัดโบสถ์ชนะมาร

ในการทำพิธีนั้นเจ้าเมืองจะนำองค์พระดำน้ำทางทิศเหนือ ๓ ครั้งและทิศใต้ ๓ ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งก็จะมีกำนัน ทำให้อำเภอในการทำการเกษตรของจังหวัดเพชรบูรณ์อุดมสมบูรณ์ในขณะที่ทำการดำน้ำขบวนเรือนางฟ้าจะโปรยดอกไม้ลอยไปตรงบริเวณของการทำพิธีอัญเชิญพระดำน้ำ และขบวนเรือที่บรรทุกข้าวต้มลูกโยนกล้วยไข่ ขนมกระยาสาธโยนขึ้นไปให้ประชาชนที่นั่งชมพิธี ๒ ฟากฝั่งแม่น้ำป่าสัก ทำให้เกิดบรรยากาศที่สนุกและอิมเมจ เมื่อเสร็จพิธีแล้วประชาชนจะนำเอาขันมาตักน้ำบริเวณที่นำองค์พระไปดำน้ำไปอาบและบูชาถือว่าเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ ๑๗๒ องค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา ภาพที่ ๑๗๓ ผู้ว่าราชการจังหวัด(เสื้อสีฟ้า) เดินนำขบวนแห่

ภาพที่ ๑๗๔ ประดิษฐานองค์พระที่ลานสวนสาธารณะเพชรบุรี

ในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำมีงานประเพณีของชุมชนที่เป็นกีฬาทางน้ำและเป็นที่ยอดนิยมของทุกชุมชนคืองานแข่งเรือพายทวนน้ำดังนั้นในแต่ละชุมชนจึงมีเรือแข่งประจำอยู่ทุกชุมชนสำหรับชุมชน ๘,๙ จะมีการส่งเรือแข่งไปร่วมแข่งขันทุกปี

ประเพณีการแข่งขันเรือทวนน้ำ

ประเพณีการแข่งขันเรือทวนน้ำหน้าวัดไตรภูมิเป็นการแข่งขันที่มีกันมาช้านานและมีลักษณะแตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ ทั้งนี้เกิดจากข้อจำกัดที่แม่น้ำป่าสักมีลักษณะคดเคี้ยวแคบน้ำไหลเชี่ยวกรากจึงมีการแข่งขันเรือพายทวนน้ำแทนที่จะเป็นการแข่งขันพายเรือตามน้ำที่มีการแข่งขันกันทั่วไป เป็นการแข่งขันที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบุรี ประเพณีการแข่งขันนี้จะจัดร่วมกับงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำทุกชุมชนและทุกเครือข่ายวัฒนธรรมจะเข้าร่วมแข่งขัน และจากการสนับสนุนของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นช่วยกันสนับสนุนและฟื้นฟูจึงเป็นประเพณีที่สนุกสนานครึกครื้นและเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยว

เรือแข่งของชุมชน ๘,๙ มี ๒ ลำคือเรือมณีสายชล และเรือมังกรทอง ได้ชื่อมาจากหมู่บ้านน้ำครกใหม่จังหวัดน่าน ตัวเรือชุดจากไม้ตะเคียนหิน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลในสมัย ดร.วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีนำมาซ่อมแซมตกแต่งโดยช่างสงวน ศูนย์นพพา อำเภอโศกธาราม จังหวัดราชบุรี และช่างแร่ บ้านปากน้ำ อ.เมือง จ.

เพชรบูรณ์ เคยได้รับรางวัลชนะเลิศในงานอุ้มพระดำน้ำในปี ๒๕๔๖ และรองชนะเลิศอันดับ ๑ ในงานแข่งเรือพายทวนน้ำ

ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุเนื่องในงานเทศกาลสงกรานต์ของชาวชุมชนวัดโพธิ์เย็น

ประเพณี"งานสงกรานต์" ซึ่งเป็นงานประเพณีของชุมชนที่ ๘,๙ ได้จัดทำกันมาเป็นประจำทุกปีจากการให้ข้อมูลของด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ได้อธิบายถึงที่มาของงานประเพณีสงกรานต์ไว้ดังนี้

คำว่าสงกรานต์แปลความหมายของคำศัพท์คือการย้ายหรือการเคลื่อนที่ กล่าวคือเป็นวันที่พระอาทิตย์ย้ายเข้าสู่ราศีเมษ เป็นวันต้อนรับปีใหม่ซึ่งมีอยู่ ๓ วันด้วยกันคือ

๑. เป็นวันที่พระอาทิตย์ขึ้นสู่ราศีเมษ
๒. เป็นวันเนา
๓. เป็นวันเถลิงศก

ใน ๓ วันนี้จะตกอยู่ในระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ ของเดือนเมษายนแทบทุกปี โดยมีวันที่ ๑๓ เป็นวันมหาสงกรานต์ ในท้องฟ้ากว้างนี้ทางโหราศาสตร์แบ่งออกเป็นสามๆ ละ ๓๐ องศาเรียกว่า ราศีแต่ละราศีจะตั้งชื่อราศีตามดาวที่อยู่ประจำราศีนั้นๆ โดยเริ่มที่กลุ่มราศีเมษ คือกลุ่มดาวแกะตัวผู้เรื่อยไปจนถึงราศีกุมภ์ คือดาวคนถือหม้อ(เพราะต้องใช้เวลาผ่านเดือนราศีมีนอีก ๑ เดือนประมาณวันที่ ๑๓ มีนาคม ๑๓ เมษายนจะครบรอบ ๑ ปีพอดี) ซึ่งดวงอาทิตย์จะให้เวลาผ่านกลุ่มดาวแต่ละกลุ่มเป็นเวลา ๑ เดือนโดยโคจรเป็นทักษิณาวรรตคือจากซ้ายไปขวาดังนั้นในความหมายของสงกรานต์จะมีทุกเดือนแต่เมื่อครบรอบปีเราจะถือว่าเป็น มหาสงกรานต์เป็นการถือว่าเป็นวันปีใหม่ของไทยคือครบรอบปี

ประวัติของสงกรานต์มี ๒ตำนานตำนานแรกคือเรื่องของธรรมบาลกุมารบุตรของเศรษฐีที่ร่ำรวยและเฉลียวฉลาดมากเรียนจบศิลปวิทยาตั้งแต่อายุ ๗ ขวบรอบรู้ภาษาสัตว์ต่างๆ อีกด้วย ช่วยเหลือแก้ปัญหาให้กับประชาชนทั่วไปจนทำวทกบิลพรหมเกิดความอิจฉาและกลัวจะไม่มีใครนับถือตนจึงคิดจะกำจัดโดยลงมาถามปัญหาธรรมบาลกุมาร ๓ ข้อถ้าตอบไม่ได้จะตัดเศียรธรรมบาลกุมารและถ้าแก้ได้กบิลพรหมจะตัดเศียรบุษชาธรรมบาลกุมารๆ แก้ไม่ได้จึงขอเวลา ๗ วัน

ธรรมบาลกุมารคิดแก้ปัญหาไม่ได้จึงแอบหนีไปนั่งอยู่ใต้ต้นตาลบังเอิญได้ยินนกอินทรียสองผัวเมียที่ทำรังอยู่บนต้นตาลเจรจากัน ตัวเมียถามตัวผู้ว่าพรุ่งนี้จะได้อาหารที่ไหนกิน ตัวผู้ตอบจะได้กินซากศพธรรมบาล ตัวเมียซักต่อว่าเพราะอะไร ตัวผู้จึงเล่าถึงการทำพินันระหว่างทำวทกบิลพรหมกับธรรมบาลกุมาร ตัวเมียจึงถามถึงปัญหา ๓ ข้อนั้นคืออะไรตัวผู้จึงเล่าให้ฟังดังนี้

ปัญหาข้อที่ ๑ ตอนเช้าราศีอยู่ที่ไหน คำตอบคืออยู่ที่หน้า ผู้คนทั้งหลายจึงเอนำล้ง
หน้า

ปัญหาข้อที่ ๒ ตอนกลางวันราศีอยู่ที่ไหน คำตอบคือราศีอยู่ที่อก คนจึงเอนำล้งบอก

ปัญหาข้อที่ ๓ ตอนค่ำราศีคนอยู่ที่ไหน คำตอบคือ ราศีอยู่ที่เท้าคนจึงเอนำล้งเท้า
ฝ่ายธรรมบาลกุมารได้ทราบคำแก้ปัญหของนกอินทรีจึงกลับไปยังปราสาทเมื่อทำวกบิล
พรหมมาขอฟังคำตอบจึงแก้ปัญหได้ถูกต้องทำวกบิลพรหมจึงต้องตัดศีรษะของตนตาม
สัญญาแต่ศีรษะของทำวกบิลพรหมมีฤทธิ์เดชมากถ้าโยนลงบนพื้นดินจะเกิดเป็นไฟไหม้โลก
ถ้าโยนลงในมหาสมุทรน้ำในมหาสมุทรจะเหือดแห้ง โยนในอากาศก็แห้งแล้ง ผ่นไม้ตักทำว
กบิลพรหมจึงให้ธิดาทั้ง ๗ ซึ่งเป็นบริจาริกาของพระอินทร์ให้เอาพานมารับซึ่งมีเกณฑ
ดังต่อไปนี้

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันอาทิตย์นางสงกรานต์ชื่อว่า
“ทุงษะ” ทัดดอกทับทิม เครื่องประดับคือปัทมราช ภักษาสดคือดอกอุทุมพร อาวุธมือขวาจักร มือ
ซ้ายสังข์ พาหนะครุฑ ในปีนั้นเรือกสวนไรร่า เผือกมันมีผู้แพง

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันจันทร์ นางสงกรานต์ชื่อว่า “โคราค”
ทัดดอกปีป เครื่องประดับมุกดา ภักษาหารคือเตลิ่ง อาวุธคือพระขรรค์มือซ้ายถือไม้เท้า
พาหนะคือพญาคิ้ง ในปีนั้นจะแพ้เสนาบดี แพ้ท้าวพระยาและนางพระยา

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันอังคารนางสงกรานต์ชื่อว่า
“รากษส” ทัดดอกบัวหลวง เครื่องประดับโมรา ภักษาหารโลหิต อาวุธมือขวาตรีศูล มือซ้ายธนู
พาหนะ วราหะ ในปีนั้นจะเกิดอันตรายกลางเมือง จะเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม และมีความเจ็บไข้
กันมาก

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันพุธนางสงกรานต์ชื่อว่า “มณฑา”
ทัดดอกจำปา เครื่องประดับไพฑูรย์ ภักษาหารนมเนย อาวุธมือขวาเข็ม มือซ้าย ไม้เท้า พาหนะ
คัทรกะ ในปีนั้นท้าวพระยาจะได้เครื่องกำนัลจากต่างประเทศแต่มักจะแพ้ลูกอ่อน

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันพฤหัสบดี นางสงกรานต์ชื่อว่า “กิริณี”
ทัดดอกมณฑา เครื่องประดับมรกต ภักษาหารถั่ว งา อาวุธมือขวาขอ มือซ้ายปิ่น พาหนะคช
สาร ในปีนั้นมักจะแพ้เจ้าไทย พระสงฆ์ราชาคณะเดือดร้อน

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันศุกร์ นางสงกรานต์ชื่อว่า “อหิมทา”
ทัดดอกจกกลณี เครื่องประดับบุศราคัม ภักษาหารกล้วยน้ำว้า อาวุธมือขวาพระขรรค์ มือซ้าย
พิณ พาหนะสิงห์ ในปีนั้นข้าว น้ำ ผลไม้จะอุดมสมบูรณ์ แต่จะมีพายุจัด และเกิดเจ็บตายกัน
มาก

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันเสาร์ นางสงกรานต์ชื่อ “มโหธร” ทัดดอกสามหาว เครื่องประดับนิลรัตน์ ภัษาหารเนื้อทราย อาวุธคือจักร มือซ้ายตรีศูล พาหนะมยุรา(นกยูง) ในปีนั้นมักจะเกิดภัยอันตรายกลางเมืองและมีโจรผู้ร้ายชุกชุม นางทงชะเป็นพี่สาวคนโตซึ่งเอาพานรับศักระของบิดานำไปแห่รอบเขาพระสุเมรุเป็นเวลา ๖๐ นาทีแล้วนำไปประดิษฐาน ณ ถ้ำคันธุลี เขาไกรลาส การนำไปแห่นั้นจะมีเครื่องดีดสี่ตีเป่ามี เทพบุตรเทพธิดาประมาณแสนโกฏิเป็นบริวาร จากนั้นน้องๆก็จะเปลี่ยนเวรกันนำไปแห่แล้ว นำไปล้างที่สระอินดาต ๗ ครั้งแล้วนำไปเก็บไว้ที่เดิมหมุนเวียนกันตลอดไป

ตำนานของวันมหาสงกรานต์นี้เป็นไปตามความเชื่อทางโหราศาสตร์อันเนื่องจาก ศาสนาพราหมณ์สำหรับเรื่องที่ ๒จะเป็นความเชื่อของศาสนาพุทธดังนี้

ขณะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทับอยู่ที่เชตวันมหาวิหารอยู่ต่อมาวันหนึ่งพระเจ้า ประสนิกโกศลได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์และได้ทูลถามว่า รัศมีของพระสุริยเทพแผดกล้าและมีความ ร้อนแรงหนักหนาทำให้มนุษย์ทั้งหลายมีความเจ็บไข้เป็นอันมาก บางปีข้าวยากหมาก แพง บางปีข้าวปลานาเกลือบริบูรณ์ก็มี บางปีฝนตกในเดือนแรกน้ำมากแต่ต้นปีครั้นเมื่อถึง ปลายปีน้ำก็เหือดแห้งไปหมด บางปีทำให้เกิดอัคคีภัยทำให้ไฟไหม้บ้านเรือน บางปีท้าวพระยา เสนาบดีคิดทรยศต่อองค์พระมหากษัตริย์บางปีสตรีตั้งครรภ์แล้วคลอดบุตรแล้วล้มตายจะ แก่ไข้อย่างไร จึงจะทำให้มนุษย์นิกรจึงจะรอดพ้นจากความทุกข์ยากและเจ็บป่วย

พระองค์ทรงตอบว่า ประชาชนทั้งหลายอย่าประมาท ให้ถือศีลให้ทานแก่คนยากจน คน กำพร้าแล้วให้มาประชุมพร้อมกัน ณ ที่แห่งหนึ่งแห่งใดแล้วให้อาบน้ำอบ น้ำหอมเครื่องหอม ต่างๆนั้นมาทำเป็นน้ำสรงพระภิกษุสงฆ์ พระพุทธรูป พระสถูป เจดีย์ พระศรีมหาโพธิ์และรด น้ำดำหัวผู้ใหญ่ ปู่ย่า ตา ยาย บิดามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์แล้วท่านเหล่านั้นจะให้ศีลให้ พรและรักษาศีล ๕ ศีล ๘ แล้วทำดวงจิตของตนให้แน่วแน่ หมั่นสดับรับฟังพระธรรมเทศนา ชนเหล่านั้นก็จะพ้นภัยสมดังความปรารถนาของตน และอีกประการหนึ่งก็คือ หญิงก็ดี ชายก็ดี เป็นผู้มั่งคั่งรุดนาต่อสัตว์ทั้งหลายเช่น ปลา เต่า นก ผู้คนเหล่านั้น จะได้เสวยสุขความเจริญเป็น อันมากยิ่งได้มีโอกาสได้ชีวิตสัตว์ใหญ่เช่น โค กระบือจะได้เสวยสุขสำราญอายุยืนยาว ประกอบด้วยกำลังกาย กำลังปัญญา กำลังทรัพย์และไม่มีโรคภัยเบียดเบียน

สำหรับชุมชนวัดโพธิ์เย็นจะมีกำหนดการในการจัดประเพณีรดน้ำดำหัวดังนี้ ใน สมัยก่อนจะเริ่มงานตั้งแต่วันที่ ๑๓ เมษายน ก่อนวันสงกรานต์หนึ่งวันพระภิกษุจะตีกลองให้ ชาวบ้านมาก่อพระทรายในตอนเย็น ตกแต่งพระทรายด้วยดอกไม้ พระภิกษุจะโยนด้าย สายสิญจน์จากพระทรายขึ้นบนศาลากับพระพุทธรูปในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๑๓ เมษายน ในเวลา เช้า ชาวบ้านในเมืองจะนำเอาอาหารคาว หวานเช่นขนมมมสว มาถวายพระภิกษุในวัดใกล้ บ้านเช่นวัดโพธิ์เย็น วัดประตูดาว วัดไตรภูมิ วัดโบสถ์ชนะมาร พร้อมทั้งนำกระดูกของปู่ย่าตา

ยายมาวัดด้วย เพื่อทำพิธีอุทิศส่วนกุศลไปให้ เพราะเชื่อว่าผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะมารับส่วนกุศลจากลูกหลาน

ในตอนกลางวัน พวกหนุ่มๆ สาวๆ จะเล่นการละเล่นกันเช่น เล่นสละบ้า ก้อยล้อ ทอดหลุม พอตกกลางคืน หนุ่มๆ สาวๆ จะนัดกันมารำวงที่ลานวัดทุกคืน หรือตามลานบ้านที่มีพื้นที่กว้างๆ เล่นกันอย่างสนุกสนานเป็นเวลา ๑๕ วัน จึงเลิกกันไป ดนตรีที่ใช้ประกอบการละเล่น เช่น โทน ฉิ่ง ปี่ ซอ

ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

วิถีชีวิตของชุมชนฯ ซึ่งอาศัยอยู่ริมแม่น้ำป่าสักไหลผ่านจะมีความผูกพันกับแม่น้ำป่าสักหลายด้านเช่นการใช้เป็นทางคมนาคม งานประเพณีสนุกสนานรื่นเริงแล้วยังผูกพันกับอาชีพหลายด้านด้วยเช่นกันได้แก่อาชีพทางการเกษตร

ริมตลิ่งสองฝั่งแม่น้ำป่าสักจะมีการปลูกผักต่างๆ เช่น ผักกาด ผักบุ้ง หอม กระเทียม กระเทียม คื่นหอยปลี มันเทศ ถั่วฝักยาว ฯลฯ เพราะมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้าน จะใช้น้ำในแม่น้ำรดผักแต่ละบ้านจะปลูกผักไว้กินเองไม่นิยมซื้อขายกันแต่จะมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันกันไปประกอบอาหารกันเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อประกอบอาหารกันเสร็จแล้วก็จะตักใส่ถ้วยแจกบ้านใกล้เคียงกันเป็นประจำในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ก็ยังมีการประกอบอาชีพทางการจับสัตว์น้ำคือปลาเป็นการจับมาประกอบอาหารไม่ต้องซื้อมาจากที่อื่น เพราะปลาในแม่น้ำป่าสักเมื่อก่อนชุมชุมและหาง่าย กล่าวได้ว่าตำนานาฬิกาไว้ก่อนแล้วค่อยลงคลองหาปลาก็ยังได้

วิธีหาปลาของชาวบ้านก็ใช้วิธีง่ายๆ หาใช้เฉพาะประกอบอาหารในแต่วันเท่านั้นไม่เอามาก พอกินในแต่ละมื้อเท่านั้น เพราะไม่ได้เอาไปซื้อขายเหมือนปัจจุบันนี้ เครื่องมือต่างๆ ที่ชาวบ้านใช้หาปลาก็มี แห ช้อน เบ็ด แหเลน สวิง ลากโซ่ทำดางกระโดดหรืออุจั่น ตัวอย่างการทำเครื่องมือดางกระโดดหรืออุจั่น

การทำดางกระโดดหรืออุจั่น

จะทำเฉพาะที่มีคลองเล็กๆ แยกจากแม่น้ำป่าสักเป็นบางที่เช่นปากคลองแยกแม่น้ำเก่า คลองแยกปากน้ำ คลองแยกปากคลองศาลาเป็นต้นอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วย

๑. **ดางแห** มีลักษณะคล้ายแหแต่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๒ เมตร ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กๆ ที่แยกจากแม่น้ำป่าสักใช้เป็นที่รองรับปลาที่จะกระโดดเข้ามาติดอยู่บนดางผืนผ้าที่กางไว้คล้ายๆ กับอู่

๒. **ฝือก** ไม้ไผ่ผ่าเป็นซีกขนาดนิ้วมือ ยาวกว่าความลึกของน้ำในคลองเล็กๆ ที่แยกนั้น ประมาณ ๑ ศอก ใช้เถาวัลย์ถักไม้เรียงกันคล้ายกับมู่ลี่ ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กๆ ที่แยกนั้น

๓. **สวิงเล็ก** ไว้สำหรับตักปลาจากอุ้งที่กระโดดมาติด โดยมีด้ามต่อให้ยาวประมาณ ๒ เมตร เพื่อสะดวกในการตักปลา

๔. **หลักไม้ต่างๆ** ไม้หลักต่างๆเหล่านี้ใช้เพื่อยึดหลักอุ้งโจนและมัดยึดฝือกให้มั่นคงแน่นหนาไม่โยกเยก ใช้ตามจำนวนที่ต้องการ

การจับปลาโดยอุ้งโจนนี้เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการสังเกตและเรียนรู้เรื่องการดำรงชีวิตของปลา ชาวบ้านรู้ว่าปลาจะหากินในช่วงหัวค่ำถึงเที่ยงคืนและเป็นช่วงที่ปลาจะหากินตามริมตลิ่ง คลองเล็กคลองน้อย เมื่อใกล้แจ้งก็จะกลับมาอาศัยในแม่น้ำป่าสักตามเดิม ดังนั้นผู้ที่ทำอุ้งโจนจะเอาอาหารไปหว่านไว้เช่นตัวปลวกบ้าง มดแดงบ้าง รำข้าวบ้างแล้วแต่จะหาอะไรได้ ตอนเย็นจะไปกางอุ้งโจนไว้และเตรียมฝือกที่จะกักกันไว้ให้พอดีแต่ยังไม่กางกัน เพียงแต่เตรียมไว้ที่ริมตลิ่งริมคลองเล็กที่จะกั้นนั้น เมื่อเตรียมดีแล้วก็เอาอาหารปลาที่เตรียมไว้ไปหว่านลงในลำคลองเล็กเพื่อให้ปลาเข้าไปกินเรียกว่า“อ้อยปลา” เจ้าของก็กลับบ้านไม่ต้องเฝ้าดูก็ได้ พอหัวค่ำปลาก็จะออกหากิน เมื่อในคลองเล็กมีอาหารมากปลาก็จะเข้าไปหากินจำนวนมากเพราะมีอาหารอ้อยอยู่ พอตกตีประมาณเที่ยงคืนหรือตีหนึ่งปลาก็จะเริ่มอึดและหยุดหากินเริ่มหวนกลับเพื่อจะว่ายออกสู่น้ำป่าสักตามเดิมแต่ผู้ไปทำอุ้งโจนก็จะไปกั้นฝือกที่เตรียมไว้ไปกั้นคลองเล็กๆไว้ โดยไม่ให้มีช่องออกได้เมื่อปลาว่ายกลับมาชนฝือกที่กั้นไว้หาทางออกไม่ได้ ก็จะกระโดดข้ามฝือกไปตกลงใส่อุ้งโจนที่รองรับไว้ เจ้าของก็ใช้สวิงที่เตรียมไว้ตักเอาปลาในอุ้งโจนที่รองรับไว้ไปตามต้องการ

การหาปลาประเภทนี้ ไม่ต้องเหนื่อยยากอะไร เพียงแต่เตรียมทำไว้ก่อน แล้วเวลากลางคืนก็กลับบ้านไปนอนตามปกติ ประมาณเที่ยงคืนก็ลงไปกั้นฝือกเท่านั้น ปลาก็จะกระโดดลงมานอนในอุ้งโจนเองให้เราจับเอาตามต้องการ ส่วนมากปลาที่เข้าไปหากินตอนหัวค่ำมากเท่าไร ตอนหลังเที่ยงคืนก็จะกลับออกมากระโดดเข้าอุ้งโจนจนหมดเท่านั้น ส่วนมากจะได้ปลาช่อนเป็นจำนวนมากเพราะกระโดดเก่ง

ข้อควรระวังการกั้นฝือกต้องกันให้ดี อย่าให้มีช่องหรือรูให้ปลาออกได้ ถ้ามีช่องปลาลอดออกได้ ปลาจะลอดออกทางช่องหมด จะไม่กระโดดเข้าอุ้งโจนเลย วันนั้นก็คงอดได้ปลาแน่ๆ

(วิทยากรนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

วิธีตักปลาเน่า

วิธีการจับปลาที่ใช้การสังเกตธรรมชาติของปลาอีกวิธีหนึ่งคือวิธีการตักปลาเน่าซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

วิธีทำเหยื่อ

๑. นำปลาขาว(ประเภทปลาสร้อย ปลาชิว ปลาแปบตัวเล็กๆ) ที่ตายแล้วทิ้งไว้จนเน่าหมักไว้ ๑ คืน
๒. นำปลาเน่าที่หมักไว้นั้นโขลกหยาบๆรวมกับปลาร้าชนิดหนอยพอให้มีกลิ่นแล้วผสมสับกวด(สับดูลาย)วางลงไปทั้งก้อน(วิทยากรคือนายสำลี บัวบางให้เหตุผลว่าการที่ใส่สับดูลายลงไปด้วยเพื่อให้ปลาเน่าผสมปลาร้ามีกลิ่นหอม)
๓. เมื่อจะใช้เหยื่อให้ตัดปลาเน่าบางส่วนลงไปในตะกร้าที่จะต้องสานเป็นตาห่างๆเพื่อให้ขึ้นปลาเน่าสามารถเล็ดลอดไปได้ แต่ออกไปได้เล็กน้อย เป็นแรงจูงใจให้ปลาน้อยใหญ่ที่มารวมเวียนอยู่รอบตะกร้าอยากกินเหยื่อคือปลาเน่าที่มีกลิ่นหอมของปลาเน่า ปลาร้ากับสับดูลาย

สถานที่ดักปลาเน่าและวิธีการจับปลา

๑. พื้นที่สำหรับใช้เป็นบริเวณที่ตกปลาให้เลือกบริเวณน้ำที่ไม่ลึกนักแต่ควรเป็นบริเวณที่มีน้ำวน อาจจะเป็นน้ำนิ่งหรือใบมะพร้าวสดๆหรือต้นกล้วยมากั้นบริเวณให้กว้างเพื่อให้เกิดน้ำวน เป็นเคล็ดลับทั้งนี้เพื่อให้ปลาที่มีกำลังแล้วมาอาศัยอยู่บริเวณนั้นก่อนแล้วถากถางหญ้าวัชพืชหรือสิ่งกีดขวางต่างๆบริเวณใต้น้ำให้เตียน
๒. ทำหลักสะพานยื่นลงในบริเวณนั้น ยาวประมาณ ๒-๒.๕ เมตร
๓. ปักไม้ไผ่ลำเล็กๆเป็นหลักผูกตะกร้าให้แน่นติดกับปลายไม้ไผ่ที่ทำเป็นสะพาน แล้วนำเหยื่อที่ผสมไว้แล้วตัดใส่ลงไปในตะกร้าปริมาณพอสมควรแล้วเติมลงไปเรื่อยๆ
๔. สังเกตเมื่อปลามากินเหยื่อที่ก้นตะกร้า จะสังเกตเห็นก้นตะกร้าจะสั่นไหวกระดูกกระดูกจึงใช้ข้อซึ่งทำมาจากด้ายถักแหเป็นสามเหลี่ยมผูกอยู่กับไม้ไผ่ ๒ลำ ยาวประมาณลำละเมตรครึ่งข้อลงไปที่ใต้ตะกร้าเหยื่อแล้วยกขึ้นอย่างรวดเร็ว
๕. ปลาที่ดักได้ส่วนใหญ่ประมาณ ๘๐-๙๐ %จะเป็นปลากดแม่น้ำตัวใหญ่ๆ อาจมีปลาแขยง หรือปลาอื่นๆผสมมาบ้างเล็กน้อย วิทยากรบอกว่าเวลาที่เหมาะสมที่จะมาดักหรือตกปลานี้ ควรเป็นเวลาพลบค่ำไปถึงกลางดึกเพราะเป็นเวลาเงียบสงบและควรชุ่มอยู่เงียบๆอยู่บนชายตลิ่งให้ไกลจากสะพานพอสมควร ให้ปลากินเหยื่อเพลินอยู่ตายใจ เมื่อสบโอกาสเหมาะก็คว่ำข้อค่อยๆเดินให้เงียบที่สุดแล้วใช้ข้อดักลงไปใต้ตะกร้าแล้วยกขึ้นมาโดยเร็วไม่ให้ปลาหนีไปได้ทันและวิทยากรบอกต่อไปอีกว่าบางที่ถึงกับยกไม้ขึ้นเพราะดักได้ปลาจำนวนมากนั่นเอง

(วิทยากรนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ปราชญ์ในท้องถิ่น

นายเฟื่อง มะลิวัลย์ อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๐ ต.ในเมือง อ. เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเป็นนักการภารโรงอยู่ที่โรงเรียนเทศบาลหนึ่ง (บ้านในเมือง)ปัจจุบัน เกษียณอายุราชการแล้วเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญวิชาต่างๆได้แก่

๑. การนวดแผนโบราณ ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากนางพื้น มะลิวัลย์ผู้เป็นแม่ เมื่อมีผู้ป่วยอาการปวดหลัง ปวดขา ปวดไหล่ ยกแขนขาไม่ได้ หมอเฟื่องจะนวด(จับเส้น) วันละ ๒ ชั่วโมง ทุกวันประมาณ ๗ วันก็จะหายเป็นปกติ

๒. หมอรักษากระดูกหัก ได้เรียนวิชามาจากอาจารย์ลา เพชรแสง ถ้ากระดูกหักจะใช้น้ำมันงาชาวปลูกเสกก่อนจะนำไปรักษาผู้ป่วย โดยวิธีการใช้น้ำมันที่ปลูกเสกแล้วทาบริเวณที่กระดูกหักทุกๆวัน ซึ่งถ้าผู้ป่วยเป็นเด็กจะใช้เวลารักษาประมาณ ๑๕ วันส่วนผู้ใหญ่ใช้เวลารักษาประมาณ ๔๕ วัน

๓. การสะกดผีตายโหง ถ้ามีผีตายโหงหรือมีการคลอเคลียตาย ในสมัยโบราณ ถ้าไม่มีการสะกดวิญญาณของผีตายโหง วิญญาณจะมาหลอกหลอนรังควานญาติพี่น้องและชาวบ้าน จึงมักจะรีบทำการเผาศพหรือฝังศพก็ได้ ถ้าฝังศพก็จะบรรจุศพในโลงแล้วนำไปฝังดิน ก่อนปิดฝาโลงจะมีการทำพิธีโดยการนำเอาดินโรยหน้าผาก หน้าอกและเท้าศพ และมีการท่องคาถา ๓ จบ แล้วจึงปิดฝาโลงศพแล้วเอาดินถมหลุมศพให้เต็มจนพูน เมื่อฝังศพมาครบ ๓ เดือนแล้วจึงทำพิธีถอนคาถาสะกดดวงวิญญาณ เพื่อให้วิญญาณไปเกิดหรือไปรับกรรมดีกรรมชั่วที่กระทำมา ส่วนค่ายกครู(เงินค่าจ้างทำพิธีหรือค่าคาย) ใช้ดอกไม้ธูปเทียนพร้อมเงินจำนวน ๒๔๙ บาท ถ้าไม่มีการถอนคาถาสะกดผีภายใน ๓ เดือน ผู้ทำพิธีจะป่วยเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต

๔. การทำนายดวงชะตาและตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ได้เล่าเรียนมาจากพระอาจารย์สม บุญมา

ความรู้ทั้ง ๔ เรื่องนี้ ได้ถ่ายทอดให้นายณรงค์ มะลิวัลย์ซึ่งเป็นบุตรชายไว้เรียบร้อยแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายเดช ศุภสาร ต.ในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

หมोजันท์ พรหมเมือง เป็นคนบ้านในเมืองตั้งบ้านเรือนอยู่หน้าวัดโพธิ์เย็น ได้บวชเป็นพระภิกษุนานเท่าไรไม่ทราบพรชา ได้ลาสิกขามาแต่งงานกับนางไผ่ มีบุตรธิดา ๒ คน ได้ศึกษาวิชาแพทย์โบราณ และวิชาโหราศาสตร์ด้วยตนเองจนชำนาญ ได้รักษาคนป่วยใช้ด้วยยาสมุนไพร หายเจ็บป่วยทุกรายและบางคนขอให้ทำนายดวงชะตา ก็ทำนายได้แม่นยำจนผู้คนนับถือมีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันหมोजันท์ พรหมเมืองได้เสียชีวิตแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางนภา ไกรเพชร บ้านโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

นายสมบูรณ์ บัวบาง อยู่บ้านเลขที่ ๙๓ ถนนสนามชัย ต. ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

หมายเลขโทรศัพท์ บ้าน ๐๕๖ ๗๒๒๒๓ มือถือ ๐๘๓-๒๑๙-๔๐๑๑

มีความรู้ในด้านจัดตั้งศาลพระภูมิ เป็นพิธีกรในงานต่างๆ รับจัดดอกไม้ และ
เครื่องประดับในงานพิธีต่างๆ

บทที่ ๖

แนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

จากผลของการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถนำผลการรวบรวมข้อมูลมาดำเนินการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยใช้แนวทางตามทฤษฎีของมานุษยวิทยาดังนี้คือ

วัตถุประสงค์

- ๑ เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาพโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
- ๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชนด้านการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เช่นหมู่บ้านวัฒนธรรม ตลาดนัดวัฒนธรรม และจัดทำเป็นกิจกรรมลานวัฒนธรรมของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

กรอบอ้างอิงของวัฒนธรรมพื้นบ้านคือแบบแผนบรรทัดฐานของสังคมชาวบ้าน

กาญจนา แก้วเทพ(.๒๕๔๔,หน้า๑๖๕)โดยอ้างถึง (Sarbaugh, ๑๙๘๘) กล่าวว่า

๑.โลกทัศน์ (World view) เป็นชุดของความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิต เป้าหมายของชีวิต ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับจักรวาล เช่นคนไทยนับถือศาสนาพุทธมีโลกทัศน์ว่า ชีวิตนั้นเป็นความทุกข์ เป้าหมายของชีวิตคือการล่องทุกข์และมนุษย์นั้นเป็นเพื่อนร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตายกับสัตว์โลกอื่นๆ เป็นต้น

๒.มีแบบแผนของบรรทัดฐาน(Normative Pattern) เป็นแบบแผนที่วางแนวทางในการปฏิบัติของคนในกลุ่มว่า

- ต้องทำอย่างไรจึงจะเป็นคนดี / ต้องไม่ทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- ควรจะอย่างไร จึงจะเป็นคนดี / ไม่ควรทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- อาจจะทำ อย่างไร จึงจะเป็นคนดี

๓.ระบบรหัส(code system) รหัสเป็นแบบแผน / กฎทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับทุกอย่างที่มี ความหมาย ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด บริบททางภาษา สถานที่ กาลเวลา โครงสร้างของสังคมเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการถ่ายทอดข้อมูลโดยตรง

๔.ความสัมพันธ์ที่บุคคลรับรู้ซึ่งมีหลายมิติเช่นเป้าหมายของวัฒนธรรมแบบเดียวกัน ลำดับขั้นของความสัมพันธ์ของคู่สื่อสาร ทักษะคติเชิงบวกหรือเชิงลบ

ด้วยเหตุที่วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมาตรฐานของสังคมชาวบ้าน ที่เป็นการบออ้างอิงร่วมกันโดยมีตัวสารที่เป็นภาษาคือตัวบันทึกข้อมูลชุมชน

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๑

๑. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการสร้างวัด เป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของชุมชนเมื่อมีการรวมตัวกันแล้วมักนิยมสร้างวัดดังตอนหนึ่งของการปาฐกถาของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๗๑) หัวข้อมูลเหตุของการสร้างวัดไว้ดังนี้

“วัด ถ้าสร้างวัดย่อมเป็นคุณฝ่ายเดียว เพราะราษฎรในที่นั้นจะได้ประพฤติกิจในพระศาสนา เช่นทำบุญให้ทานเป็นการกุศลและถือศีลเจริญธรรมปฏิบัติ”

ดังนั้นเพื่อเป็นการศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์จำเป็นต้องศึกษาจากวัดของชุมชนนั้นๆ

การศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนจากวัดจำนวน ๑๐ วัดของเครือข่ายวัฒนธรรม๑๐ เครือข่าย แบ่งออกได้เป็น ๖กลุ่มได้แก่

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดช้างเผือก (ชุมชนที่ ๑,๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง(ชุมชนที่ ๒,๓)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕,๖,๗)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่ ๘, ๙)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาติน (ชุมชนที่ ๑๐ ,๑๑,๑๓,๑๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชรवारาม วัดพระแก้ว (ชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗)

รายนามของวัดที่จะต้องทำการศึกษามี๑๐วัดดังนี้

- วัดช้างเผือก (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๑,๔)
- วัดทุ่งสะเดียง (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๒,๓)
- วัดมหาธาตุ (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๕,๖,๗)
- วัดไตรภูมิ (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๘,๙)
- วัดประตูดาว (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๘,๙)
- วัดโบสถ์ชนะมาร (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๘,๙)
- วัดโพธิ์เย็น (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๘,๙)

- วัดภูเขาดิน (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔)
- วัดเพชราราม (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๑๕,๑๖)
- วัดพระแก้ว (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๑๕,๑๖)

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่๑,๔,๒,๓ โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๗๑) ชุมนุมพระนิพนธ์ในสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเรื่อง มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย. (www googel.dot .com : ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐) ได้กล่าวถึงมูลเหตุของการสร้างวัดมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา ๓ ประการด้วยกันเรียกว่า เรียกรวมกันว่า "พระไตรสรณคมณ์" แปลว่าวัตถุที่ควรระลึกถึง ๓ อย่าง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "พระรัตนตรัย" แปลว่าดวงแก้ว ๓ ดวงคือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์

กล่าวสรุปแต่ละประเด็นได้ดังนี้

วัตถุทั้ง ๓ นั้นมีสภาพติดกัน พระพุทธเจ้าเมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วไม่มีบุคคลผู้อื่นจะเป็นแทนได้ พระธรรมนั้นเล่าถ้าไม่มีผู้ศึกษาทรงจำไว้ได้ก็เป็นอันตรธานไป ส่วนพระสงฆ์นั้นก็คงอยู่มาได้ด้วยมีผู้บวชสืบสมณวงศ์ต่อมา เพราะสภาพต่างกันอย่างว่ามานี้ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน จึงเกิดมีเจดีย์วัตถุในพระพุทธศาสนาสำหรับสักการบูชาแทนองค์พระพุทธเจ้าขึ้นก่อน พุทธเจดีย์มีหลายอย่าง จะกล่าวแต่ที่เป็นตัวมูลเหตุแห่งการสร้างวัด คือตามประเพณีอันมีมาในอินเดียตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ถ้าผู้ทรงคุณธรรมในศาสนาถึงมรณภาพลง เมื่อเผาแล้วย่อมเก็บอัฐิธาตุบรรจุไว้ในสถูป (ที่เรา มักเรียกกันว่า พระเจดีย์) สร้างขึ้นตามกำลังของเจ้าภาพ มีตั้งแต่เพียงเป็นกองดินขึ้นไปจนถึงสร้างเป็นปึกแผ่นแน่นหนาโดยประณีตบรรจง

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าพระนิพพาน ถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว กษัตริย์และพราหมณ์อันเป็นเจ้าเมืองต่างๆ ซึ่งนับถือพระพุทธเจ้าขอแบ่งพระบรมธาตุไปสร้างพระสถูปบรรจุไว้ให้มหาชนในเมืองของตนสักการบูชา ๘ แห่งด้วยกัน

ครั้นต่อมาเมื่อถึงสมัยพระเจ้าอโศกได้เป็นพระเจ้าราชวชิราวุธ ทรงเลื่อมใสทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองแพร่หลายในอินเดียตลอดจนถึงนานาประเทศ พระเจ้าอโศกมหาราชให้รวบรวมพระบรมธาตุมาจากที่ซึ่งบรรจุไว้แต่เดิมเอามาแบ่งเป็นส่วนละน้อยๆ แจกประทานให้สร้างพระสถูปบรรจุไว้เป็นที่สักการบูชาตามบรรดาบ้านเมืองและประเทศที่นับถือพุทธศาสนา ในตำนานกล่าวว่าถึง ๘๔,๐๐๐ แห่ง ซึ่งควรสันนิษฐานแต่ว่ามากจนนับไม่ถ้วนว่ากี่แห่ง และพึงสันนิษฐานได้ต่อไป ว่าเมื่อเกิดมีพระเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าสร้างขึ้น ณ ที่แห่งใด ที่แห่งนั้นพวก

พุทธศาสนิกชนก็ย่อมพากันไปสักการบูชา และช่วยกันพิทักษ์รักษาอยู่เนืองนิจ ทั้งมีผู้เลื่อมใสศรัทธาก่อสร้างเครื่องอุปกรณ์ต่างๆ เพิ่มขึ้นตามกำลังของประชุมชน ณ ที่แห่งนั้นๆ จึงเริ่มเกิดวัดขึ้น ณ ที่ต่างๆ ด้วยประการฉะนี้ วัดชั้นเก่าที่สุดที่ปรากฏในประเทศไทยนี้ เช่นพระปฐมเจดีย์เป็นต้นก็เกิดขึ้นโดยปริยายอย่างแสดงมา

ดังนั้นเราอาจจะกล่าวได้ว่าในศาสนสถานคือวัดตัวแทนของพระพุทธองค์คือ สถูปหรือเจดีย์ซึ่งองค์ของพระเจดีย์นี้เป็นแนวทางที่จะนำมาศึกษาถึงยุคสมัยของวัดที่สร้างขึ้นทำให้เราทราบ ถึงความเก่าแก่ของวัดและยุคสมัยของชุมชน

ส่วนประวัติของพระธรรมนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์พุทธสาวกที่เป็นผู้ใหญ่ชวนกันประชุมทำการ "สังคายนา" รวบรวมร้อยกรองพระวินัยและพระธรรมซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติตรัสสอน ท่องบ่นทรงจำไว้แล้วส่งสอนสาธุศิษย์ให้ทรงจำต่อกันมา ก็แต่การรักษาพระธรรมนั้น เพราะชั้นเดิมใช้วิธีท่องจำมิได้จดลงเป็นตัวอักษร ท่านผู้เป็นพุทธสาวกที่ได้เคยฟังพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนย่อมเข้าใจพระบรมพุทธานุญาตอยู่ การท่องจำและการสวดสาธยายพระธรรมวินัยเป็นแต่เหมือนอย่างจำหัวข้อไว้มิให้ลืม

ครั้นจำเนียรกาลนานมาเมื่อท่านผู้เคยเป็นพุทธสาวกหมดตัวไป พระสงฆ์ชั้นสาธุศิษย์ได้เป็นคณาจารย์สั่งสอนสืบต่อกันหลายชั่วบุรุษมา ความเข้าใจในอธิบายพระธรรมวินัยก็เกิดแตกต่างกัน ได้ประชุมสงฆ์ทำสังคายนาอีกครั้งหนึ่ง ความเห็นก็ไม่ปรองดองกันได้ พระสงฆ์ในอินเดียจึงเกิดถือคติต่างกันเป็น ๒ จำพวก

คติพวกหนึ่งได้นามว่า "เถรวาท" คือถือลัทธิแต่ที่เชื่อว่าพระเถระผู้เป็นพุทธสาวกได้ทำสังคายนาเมื่อครั้งแรก ไม่ยอมถืออธิบายของคณาจารย์ในชั้นหลัง

คติของอีกจำพวกหนึ่งได้นามว่า "อากัรียวาท" คือถือทั้งลัทธิเดิมและอธิบายของอาจารย์ ด้วยพระสงฆ์จำพวกหลังมีหลายคณะจำนวนมากกว่าพวกก่อน จึงได้นามว่า "มหาสังฆิกะ" อีกอย่างหนึ่ง

เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนานั้น ทรงเลื่อมใสพระสงฆ์ที่ถือลัทธิเถรวาท มีพระราชประสงค์จะกำจัดพวกถือลัทธิอากัรียวาทเสีย แต่จำกัดไม่ได้หมดด้วยมีมากนัก พระเจ้าอโศกจึงให้ประชุมสงฆ์ทำสังคายนาพระธรรมวินัย ตามลัทธิเถรวาทอีกครั้ง ๑ นับเป็นครั้งที่ ๓ ซึ่งพระสงฆ์ท่องบ่นทรงจำไว้ในภาษาบาลี

ครั้นเมื่อล่วงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชมาประมาณ ๖๐๐ ปี มีพระเจ้าแผ่นดินครองคันธารราชูข้างฝ่ายเหนือแห่งประเทศอินเดีย ทรงพระนามว่าพระเจ้ากนิษกะได้เป็นพระเจ้าราชาธิราช และอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาคล้ายกับพระเจ้าอโศกมหาราช แต่ไปทรงเลื่อมใสพระสงฆ์ซึ่งถือลัทธิอาจิริยวาท ให้ชุมนุมสงฆ์ทำสังคายนาพระธรรมวินัยอีกครั้ง ๑ แล้วให้แปลงพระธรรมวินัยจากภาษาบาลีเป็นภาษาสันสกฤต

ด้วยการถือพระพุทธศาสนาในอินเดียจึงแยกกันเป็น ๒ ลัทธิเด็ดขาดแต่นั้นมา ลัทธิซึ่งเกิดขึ้นทางฝ่ายเหนือได้นามว่า "มหายาน" ถือตามคติอาจิริยวาท และรักษาพระธรรมวินัยไว้เป็นภาษาสันสกฤต

ลัทธิเดิมซึ่งเกิดขึ้นข้างฝ่ายใต้ได้นามว่า "สาวกยาน" หรือ "หินยาน" ถือลัทธิอย่างครั้งพระเจ้าอโศก และคงรักษาพระธรรมวินัยในภาษาบาลี ครั้นต่อมาพระสงฆ์ทั้ง ๒ จำพวกต่างเขียนพระธรรมวินัยลงเป็นตัวอักษรจัดเป็น ๓ ปีกุญ คือ พระวินัย พระสูตร และพระปรมัตถ์ เรียกรวมกันว่า "พระไตรปิฎก" มีทั้งภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีสืบมา

ดังนั้นเราจึงอาจจะสรุปได้ว่าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ถูกจารึกด้วยภาษาบาลีเป็นของลัทธิหินยานและเป็นลัทธิของอินเดียฝ่ายใต้ ส่วนพระธรรมคำสั่งสอนที่ถูกจารึกด้วยภาษาสันสกฤตเป็นของลัทธิมหายานและเป็นลัทธิความเชื่อของอินเดียฝ่ายเหนือ

ด้วยเหตุนี้วัดมืองค์ประกอบที่ ๒ นอกจากเจดีย์แล้ว แนวทางและลัทธิที่ใช้ในการสั่งสอนคือ พระธรรมประกอบด้วย ๒ ลัทธิด้วยกันคือหินยานและมหายาน

ส่วนประวัติพระสงฆ์ เมื่อครั้งพุทธกาลบรรดาผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ล้วนจะบวชอยู่จนตลอดชีวิตทั้งนั้น ที่ประสงค์จะออกบวชแต่ชั่วคราวหาไม่ การที่สึกลาพรวตในชั้นพุทธกาลล้วนแต่เกิดเหตุให้จำเป็น นานๆจึงมีสักครั้งหนึ่ง วัตถุประสงค์ของพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลนั้นก็อนุวัติตามพุทธประเพณี คือไม่อยู่ประจำ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ในฤดูแล้งเวลาเดินทางได้สะดวกก็ชวนกันแยกย้ายไปเที่ยวสั่งสอนพระพุทธศาสนาตามบ้านเมืองน้อยใหญ่ หรือมิฉะนั้นก็ปลีกไปเที่ยวหาที่สงบ บำเพ็ญวิปัสสนาญาณชำระจิตของตนให้ผ่องใสพ้นกิเลส

ต่อถึงฤดูฝนจะเดินทางไม่ได้สะดวก จึงรวมกันเข้าวัดสหาหยุดพักอยู่ในบ้านในเมืองจนกว่าจะถึงฤดูแล้งก็เที่ยวไปใหม่ อาศัยประเพณีเช่นว่ามาจึงมีผู้ศรัทธาถวายที่ "อาราม" (แปลว่าสวน) เช่นที่เรียกว่า "เชตวันาราม" และ "บุพพาราม" เป็นต้น ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสงฆ์ พุทธสาวกสำหรับจะได้ยังยั้งอยู่ในบ้านในเมืองเมื่อฤดูฝน หาเป็นที่อยู่ประจำของพระสงฆ์เหมือนอย่างวัดในประเทศของเราทุกวันนี้ไม่

อันวัดเป็นที่พระสงฆ์อยู่ประจำเกิดมีขึ้นในอินเดียต่อขึ้นหลัง ว่าตามโบราณวัตถุที่ตรวจพบ มักสร้างกุฏิสงฆ์ขึ้นในบริเวณมหาพุทธเจดีย์สถาน ดังเช่นที่ในบริเวณพระธรรมิกะเจดีย์ ณ ตำบลมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ซึ่งเป็นที่พระพุทธรูปองค์ทรงแสดงปฐมเทศนานั้นเป็นต้น หรือมิฉะนั้นก็ทำเป็นที่สำหรับบำเพ็ญสมณธรรมไว้ในถ้ำ เช่นที่ถ้ำแอลลอรา ในแขวงไฮดาระบัดเป็นต้น ในที่เช่นกล่าวมามีรอยรากกุฏิและห้องที่สำนักสงฆ์ปรากฏอยู่เป็นอันมาก ในประเทศไทยนี้ก็คล้ายกัน เช่นที่ลานพระปฐมเจดีย์ ข้าพเจ้า(หมายถึงสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ)ได้ลงขุดเนินดินดูแห่งหนึ่งที่ริมถนนขวาขององค์พระ ก็พบรากกุฏิพระสงฆ์แต่โบราณ ถ้าสำหรับบำเพ็ญสมณธรรมก็มีในประเทศนี้ เช่นที่ถ้ำเขาสูง จังหวัดราชบุรี และถ้ำคูหาสวรรค์ ถ้ำเขาอกทะลุในจังหวัดพัทลุงเป็นต้น

ในอินเดียมีที่พระสงฆ์อยู่รวมกันแต่โบราณอีกอย่างหนึ่ง (เห็นจะเกิดขึ้นเมื่อชั้นเขียนพระไตรปิฎกลงเป็นตัวอักษรแล้ว) เป็นทำนองมหาวิทยาลัยสำหรับเรียนธุระในพระพุทธศาสนา เช่นที่เรียกว่าสำนักนาลันทะ อยู่ในแขวงเมืองปาฏลีบุตรเป็นต้น ถึงกระนั้นก็สันนิษฐานได้ว่าเป็นแต่ที่พระสงฆ์อาศัยสำนักอยู่ชั่วคราวทุกแห่ง ที่จะอยู่ประจำในที่แห่งนั้นตั้งแต่บวช หรือว่ามาจากที่อื่นแล้วเลยอยู่ประจำในที่แห่งนั้นตลอดจนอายุหาไม่ พระสงฆ์ยังคงถือวัตรปฏิบัติอย่างในครั้งพุทธกาล คือเที่ยวจาริกไปสอนพระพุทธศาสนา หรือแสวงหาโมกขธรรมไม่อยู่ประจำที่ต่อมาอีกช้านาน

องค์ประกอบของวัดอย่างที่ ๓ คือ อารามหรือกุฏิคือที่พำนักของสงฆ์ซึ่งจะมีผู้มีจิตศรัทธาสั่งสร้างถวายสำหรับพระพุทธรูปองค์และพระสงฆ์ ใช้พำนักในฤดูจำพรรษาระหว่างหน้าฝน บางแห่งไม่เป็นอาราม(สวน)ก็จะเป็นถ้ำ นอกจากนี้ยังมีสำนักสำหรับศึกษาพระธรรมเป็นทำนองมหาวิทยาลัยสงฆ์

ดังนั้นเราจึงอาจจะสรุปได้ว่าวัดจะมีองค์ประกอบสำคัญๆอยู่ ๓ อย่างด้วยกันคือพระเจดีย์หรือสถูปแทนองค์พระพุทธรูปเจ้าหรืออาจจะหมายรวมถึงผู้ที่ควรระลึกถึงดังที่ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ(๒๔๗๑)ทรงอธิบายไว้ดังนี้

ข้าพเจ้าได้เคยสงสัยว่า พระปฐมเจดีย์ก็เป็นที่พักการบูชาแทนพระพุทธรูปเจ้าอยู่แล้ว เหตุใดจึงมีผู้สร้างพระเจดีย์องค์อื่นๆต่อออกไปในที่ใกล้ๆกันแต่เพียงนั้น เมื่อได้ตรวจดูตามเมืองอื่น ประกอบกับอ่านเรื่องตำนานพระพุทธศาสนาในอินเดีย จึงคิดเห็นว่ามูลเหตุที่สร้างวัดเห็นจะมีเป็น ๒ อย่างต่างกันแต่ดึกดำบรรพ์มา คือ อย่าง ๑ สร้างเป็นพุทธเจดีย์ที่บรรจุพระธาตุ ถือว่าเป็นหลักพระพุทธศาสนาในที่แห่งนั้น อีกอย่าง ๑ นั้น คือในเวลาท่านผู้ทรงคุณธรรมในพระศาสนา เช่นชั้นครูบาอาจารย์ที่นับถือกันว่าเป็นบุรุษพิเศษถึงมรณภาพลง ผาสุกแล้ว ผู้ที่นับถือก็ช่วยกันก่อสถูปบรรจุอัฐิธาตุตามประเพณีในอินเดีย แต่อุทิศให้เป็นเรือนพระพุทธศาสนาด้วย จึงเกิดมีวัดอื่นๆอยู่ในที่ใกล้ๆกัน วัด ๒ อย่างดังกล่าว

มาเป็นต้นของเจตนาในการสร้างวัดขึ้นหลังสืบมา จะสมมติเรียกโดยย่อต่อไปในอธิบายว่าวัดพระเจดีย์
อย่าง ๑ วัดอนุสาวรีย์อย่าง ๑

องค์ประกอบที่สำคัญที่ ๒ คือพระธรรมประกอบด้วย ๒ ลัทธิคือ หินยาน และมหายานซึ่งการ
เข้ามาทั้งสองลัทธินี้สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ(๒๔๗๑)ได้ทรงอธิบายไว้ดังนี้

ชาวประเทศ(ประเทศไทย)นี้ถือลัทธิมหายาน พิศุทธเจ้าเจดีย์สถานที่สร้างทางฝ่ายตะวันออก
เนื่องมาจนตอนกลางประเทศไทย เช่นโบราณวัตถุที่ปรากฏอยู่ ณ เมืองพิมายและเมืองลพบุรีเป็นต้น
ได้แบบอย่างมาจากประเทศกัมพูชา พึงเห็นได้เช่นทำพระปราสาทแทนทำพระสถูปเจดีย์ และมักมี
ระเบียงล้อมรอบ โบราณวัตถุที่สร้างทางข้างใต้ เช่นที่เมืองไชยาเก่ามักทำเป็นรูปมณฑป ทำรูปพระ
เจดีย์เป็นยอดเช่นเดียวกับพวกมหายานสร้างทางเกาะชวา สันนิษฐานว่ามาถึงสมัยชั้นนี้พระบรมธาตุ
จะหายากกว่าแต่ก่อน ประกอบด้วยเกิดมีพระพุทธรูปและรูปพระโพธิสัตว์สำหรับบูชากันแพร่หลาย จึง
เปลี่ยนความนิยมสร้างพระพระสถูปที่บรรจุพระบรมธาตุไปเป็นปราสาทและมณฑปที่ประดิษฐาน
พระพุทธรูปและรูปโพธิสัตว์เป็นหลักสำหรับวัด

จากคำอธิบายของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทำให้เราทราบว่าแต่เดิมประเทศไทย
นับถือศาสนาพุทธลัทธิมหายานนับถือพระพุทธรูปและเทพ ตลอดจนพระโพธิสัตว์ แต่ตอนหลังกลับมา
นับถือลัทธิหินยานดังนี้

วัดในประเทศไทยทุกวันนี้ เค้ามูลเกิดขึ้นแต่เมื่อรับพระพุทธรูปศาสนาหินยานอย่างลังกาวงศ์
มาถือมีหลายอย่าง อย่าง ๑ คือกลับสร้างพระสถูปที่บรรจุพระบรมธาตุเป็นหลักวัดตามเดิม ด้วยพวก
ลังกาดังตำราพระธาตุ ว่าอาจจะรู้ได้ด้วยลักษณะ และพึงหาได้ในลังกาทวีป เป็นเหตุให้กลับหาพระ
บรมธาตุได้ง่ายขึ้นก็เกิดนิยมกันแพร่หลาย อีกอย่าง ๑ เกิดมีโบสถ์และมีพัทธสีมา เหตุด้วยพระสงฆ์ก็มี
หลายหมู่คณะและถือลัทธิต่างๆกันเป็นข้อรังเกียจที่จะทำสังฆกรรมร่วมกัน

องค์ประกอบที่๓คือพระอารามซึ่งจะมีเขตพัทธสีมาเป็นที่แสดงอาณาเขตของอาราม สมเด็จ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ(๒๔๗๑)ได้ทรงอธิบายไว้ดังนี้

เมื่อมีจำนวนพระภิกษุสงฆ์มากขึ้นตั้งแต่ในครั้งพุทธกาล จะเรียกมาประชุมพร้อมกันให้ได้หมด
เป็นการลำบาก จึงได้เกิดกำหนดสีมาเช่น เอาท้องที่อำเภอหนึ่งเป็นเขต เวลามีการเรียกประชุมก็เรียก
แต่พระสงฆ์ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอนั้นประชุมพร้อมกัน พระสงฆ์ที่ไปอยู่ในอำเภออื่นใด ก็ประชุมพร้อมกัน
ในอำเภอนั้นๆ ครั้นพระพุทธรูปศาสนารุ่งเรืองมีจำนวนพระสงฆ์มากขึ้น ก็ต้องร่นเขตสีมาให้เล็กเข้าเพื่อ
สะดวกแก่การประชุม จนถึงกำหนดเขตสีมาในวัดอันหนึ่งอันเดียว สร้างโบสถ์เป็นที่ทำสังฆกรรม

จากคำอธิบายของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพเราสามารถนำมาอธิบายลักษณะของวัดแต่ละวัดในเขตชุมชนเทศบาลเมืองทั้ง ๑๐ วัดได้ดังนี้

วัดช้างเผือก

เป็นวัดที่สร้างขึ้นเป็นอนุสาวรีย์สอดคล้องกับพระดำริของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๗๑) ดังนี้

“เรื่องตำนานพระพุทธรูปศาสนาในอินเดีย จึงคิดเห็นว่ามูลเหตุที่สร้างวัดเห็น

จะมีเป็น ๒ อย่างต่างกันแต่ก็ดำบริบูรณ์มา คือ อย่าง ๑ สร้างเป็นพุทธเจดีย์

ที่บรรจุพระธาตุ ถือว่าเป็นหลักพระพุทธรูปศาสนาในที่แห่งนั้น อีกอย่าง ๑ นั้น

คือในเวลาท่านผู้ทรงคุณธรรมในพระศาสนา เช่น ชื่นครูบาอาจารย์ที่นับถือ

กันว่าเป็นบุรุษพิเศษถึงมรณภาพลง เมาศพแล้ว ผู้ที่นับถือก็ช่วยกันก่อสถูป

บรรจุอัฐิธาตุตามประเพณีในอินเดีย แต่อุทิศให้เป็นเรือนพระพุทธรูปด้วย

จึงเกิดมีวัดอื่นๆ อยู่ในที่ใกล้ๆ กัน

วัด ๒ อย่างดังกล่าวมาเป็นต้นของเจตนาในการสร้างวัดชั้นหลังสืบมา

จะสมมุติเรียกโดยย่อต่อไปในอธิบายว่าวัดพระเจดีย์อย่าง ๑ วัดอนุสาวรีย์ อย่าง ๑”

เหตุที่กล่าวว่าเป็นวัดอนุสาวรีย์เพราะจากตำนานของวัดจากการให้ข้อมูลของวิทยากรในชุมชนได้เล่าไว้ดังนี้

ตำนานวัดช้างเผือก วัดช้างเผือกนี้จะสร้างขึ้นในสมัยใดและ พ.ศ.ใด ไม่สามารถจะค้นหาได้ และวัดช้างเผือกนี้สมัยก่อนเป็นที่ลือนามกันในเรื่องผีดู คนรุ่นปู่ย่า ตายายเล่าให้ฟังว่าคนที่ไปเที่ยวตลาดในเวลากลางคืนดีๆ ต้องเดินอ้อมจากหน้าวัดไปไกล เพราะกลัวผีหลอก ซึ่งมีคนเคยโดนผีวัดนี้หลอกหลายคน นี่เป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา

แต่ก่อนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดช้างเผือกมีเรื่องราวเล่ากันมาด้วยกันสองกระแส กระแสหนึ่งเล่าสืบต่อกันไว้ว่า มีเจ้าเมืองหนึ่งในสมัยโบราณซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด เพชรบูรณ์ ปัจจุบันนี้เข้าใจว่าจะอยู่ใกล้ชิดกับเมืองราดที่พ่วงมาเมืองปทุมธานี หรืออาจจะอยู่ ใกล้ชิดกับเมือง “นครเดิด”(คำว่าเดิด หมายถึง สูง ซึ่งอาจหมายถึง เมืองที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน) เจ้า เมืองนี้ไม่ปรากฏนามแต่มีพระธิดาองค์หนึ่งรูปโฉมงดงามยิ่งนักมีนามว่า “นางผมหอม” ยังไม่มีคู่ครอง เจ้าเมืองผู้เป็นบิดาก็ประกาศออกไปว่าถ้าใครก็ตามสามารถหา “ขนดอก” มาให้ได้ก็จะยกลูกสาวให้ เป็นคู่ครอง ชาวเมืองทั้งหนุ่มและแก่ต่างพากันหา “ขนดอก” มาถวายเพื่อหวังจะได้เป็นลูกเขยเจ้า เมือง (“ขนดอก” นี้มีลักษณะเหมือนปลีกล้วยที่ขึ้นอยู่ในปลีกล้วย แต่มีกลิ่นหอมเหมือนดอกไม้ที่มีกลิ่น หอมทั้งหลาย ซึ่งหายากมาก) ประกาศอยู่นานหลายเดือนก็ไม่มีผู้ใดสามารถหาขนดอกไปถวายเจ้า เมืองได้ แต่ทุกคนก็ไม่ละความพยายามที่จะหาขนดอกให้ได้เพื่อหวังจะเป็นบุตรเขยของเจ้าเมืองและ ในครั้งนั้นมีชายหนุ่มจากบ้านไกลเป็นชาวบ้าน ชาวตำบล (บ้านน้ำเลาในปัจจุบันนี้ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่สูง ในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีภาษาพูดที่เข้าใจยากเป็นภาษาถิ่น โดยเฉพาะของพวกเรา เช่น จะโป่ง แปลว่า รับประทานข้าว ชงดัก แปลว่า ดื่มน้ำ ฯลฯ)

ชายหนุ่มชาวบ้านปาคนี้ หาขนดอกมาถวายเจ้าเมืองได้ ดังนั้น เจ้าเมืองจึงต้องยกธิดา ให้กับชายคนนั้นตามสัญญา ฝ่ายธิดาสาวของเจ้าเมือง มีความน้อยอกน้อยใจมากที่จะต้องแต่งงาน กับหนุ่มชาวป่าชาวดอยก็รู้สึกอึดอัดใจ จึงหนีออกจากเมืองไปโดยไม่มีใครเห็น ไปโดนน้ำตายใน ลำน้ำป่าสัก ทำให้เจ้าเมืองและมารดาของนางผมหอม มีความโศกเศร้าเสียใจยิ่งนัก จึงยกขบวนช้าง ขบวนม้าและไพร่พลออกติดตามหาในลำน้ำป่าสัก ขบวนได้มาถึงที่แห่งหนึ่งแถวหน้าสถานีตำรวจ ปัจจุบันคือ ที่สร้างหอประชุมศาลาประชาคมจังหวัด เจ้าเมืองและไพร่พลจึงพักขบวน

ช้างม้า และเรียกสถานที่ตรงนี้ว่า “พระยาพักช้าง” ซึ่งแต่เดิมมีคลองผ่านมาหลายสายจึง เรียกคลองนี้ว่า “คลองแสนพระยาโคก” แล้วก็ให้ไพร่พลไปทำลิ (ทำนบกั้นน้ำ ทำด้วยไม้ไผ่และไม้รวก ผูกติดกันเหมือนฝือกปิดกั้นน้ำ) ที่ลำน้ำป่าสักช้างวัดโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ และให้ คนเลี้ยงช้างนำเอาช้างเผือกไปเลี้ยงที่วัดช้างเผือกในปัจจุบันนี้ เจ้าเมืองมารอดศพของนางผมหอมอยู่ หลายวัน ศพก็มาติดที่ลิ้นนั่นเอง

วัดโพธิ์เย็นในอดีต เรียกว่าวัด “สบ” (ซึ่งแปลว่า พบ) และขณะที่รอศพอยู่นั้นช้างเผือกที่ นำมาเลี้ยงในวัดช้างเผือกซึ่งขณะนั้นเป็นป่าดงรกทึบ ช้างเผือกก็ตายในวัดแห่งนี้ เจ้าเมืองมีความ โศกเศร้ายิ่งนัก ที่ต้องมาเสียทั้งธิดาและช้างเผือกคู่บารมีของตนเอง จึงได้สร้างวัดขึ้น ณ ที่ช้างเผือก ตาย และได้ก่อเจดีย์ไว้สององค์ องค์หนึ่งบรรจุศพธิดาสาว จะด้วยความเสียดายธิดาสาวมากนี้เอง

จึงนำเอาแก้วแหวนเงินทอง เพชรนิลจินดาอันมีค่าฝังไว้กับเจดีย์ที่บรรจุศพธิดานั้น เจดีย์นี้จึงมีความศักดิ์สิทธิ์มาก และมีคนเห็นดวงไฟพุ่งออกมาจากเจดีย์องค์นี้เสมอๆ ในวันที่ ๘ ค่ำและ ๑๕ ค่ำเจดีย์อีกองค์หนึ่งบรรจุกระดูกข้างเผือกไว้พร้อมกัน และมีเจดีย์อีกสององค์ที่สร้างขึ้นหน้าพระอุโบสถ ดูจะสร้างขึ้นรุ่นเดียวกัน ซึ่งพระอุโบสถนั้นจะสร้างขึ้นพร้อมกันกับวัดหรือไม่นั้นไม่อาจทราบได้แต่พระประธานในพระอุโบสถและพระพุทธรูปที่อยู่หน้าพระประธาน ๑๐ กว้างองค์ ล้วนแต่เก่าแก่ จะรุ่นราวสมัยสุโขทัยหรือต้นอยุธยา การตั้งชื่อวัดนี้จึงเอานามข้างเผือกที่มาตายลงเอามาตั้งชื่อว่า “วัดข้างเผือก” จนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของกระแสหนึ่งของวัดข้างเผือกนี้ เล่าสืบต่อกันมาว่า มีธิดาเจ้าเมืองหนึ่งซึ่งอยู่ทางใต้เข้าใจว่าจะอยู่ทางกรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองใดไม่ปรากฏแน่ชัด ธิดาของเจ้าเมืองนี้มีนามว่า “นางเขียวค่อม” ได้มีความรักใคร่กันกับชายคนใช้ใกล้ชิด แต่ด้วยความแตกต่างกันทางชนชั้นวรรณะนั่นเอง ทำให้ความรักของธิดาสาวกับหนุ่มไม่สามารถจะเป็นไปได้ ประดุจดอกฟ้ากับยาจก วณิพกหรือจะคู่ควรกับนางฟ้าได้

ด้วยชนบทรรมนิยมประเพณีดังนั้น หนทางเดียวที่จะทำให้รักของนางฟ้ากับวณิพกได้สำเร็จก็คือ การพากันหนี โดยนางได้นัดแนะกันหนุ่มคนรักผู้ต่ำต้อยเตรียมช้างและข้าวของเครื่องใช้ เครื่องกินออกหนีจากเมืองในเวลากลางคืน โดยคิดจะไปตายเอาดาบหน้าด้วยอาณภาพแห่งความรักทำให้นางและคนรักไม่คำนึงถึงความตาย และอันตรายใดใดทั้งสิ้นพากันเดินทางรอนแรมกันมา โดยรีบเร่งจนกระทั่งออกจากเมืองมาไกลมากแล้วจึงหยุดพักนอน ระยะเวลาต่อมาพอรุ่งสางเจ้าเมืองผู้เป็นบิดาพอทราบข่าวก็มีความเกรี้ยวโกรธธิดาของตนเป็นอย่างยิ่ง จึงเกณฑ์ไพร่พลออกติดตาม แต่ด้วยไม่ทราบธิดาสาวกับผู้รักของนางหนีไปทางไหนกว่าจะจับทิศทางตามไปถูกก็เสียเวลาไปเป็นแรมเดือน จึงตามมาพบธิดาสาวกับผู้รักของนางที่ป่าแห่งวัดข้างเผือกนี้เอง

ด้วยความโกรธที่ธิดาของตนกระทำการเป็นที่อัปยศอดสูแก่ชาวประชา และบ้านเมืองอื่น เขาจึงได้สั่งประหารชีวิตธิดาสาวกับผู้รักของนางเสีย เมื่อหายโกรธแล้วจึงรู้สึกเสียใจยิ่งนักที่ได้กระทำการมอันหนัก คือ ฆ่าบุตรของตนเอง ส่วนมารดาของนางนั้นมีความโศกเศร้าแสนทวิคูณเมื่อทราบว่าพ่อได้ฆ่าลูกของตนเองเสียแล้ว จึงได้ตกลงใจกันสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นการลบล้างบาปกรรมที่ได้กระทำต่อธิดาของตน และข้างเผือกที่แห่ขบวนนั้นมาก็เจ็บป่วยตายลงไปอีก จึงได้สร้างเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่ง บรรจุศพธิดาและคนรักของนางไว้ด้วยกัน พร้อมทั้งเพชรนิลจินดาเข้าไว้ในเจดีย์องค์นี้ด้วย

ตำนานหรือนิทานพื้นบ้านสอดคล้องกับทฤษฎีคติชนวิทยาที่กล่าวถึงนิทานชาวบ้านไว้ดังนี้

“นิทานท้องถิ่น (Folk) เป็นนิทานที่เกี่ยวกับประเพณี ลัทธิความเชื่อ ใจกลางต่างๆ ตลอดจนค่านิยมของชาวบ้าน นิทานท้องถิ่นมีลักษณะดังนี้

- มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา
- เป็นเรื่องของอิทธิฤทธิ์ เรื่องวิเศษปะปนอยู่แต่เรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องจริงๆ ของชาวบ้าน
- สถานที่ และตัวบุคคลมีเค้าความจริง สามารถบอกได้ ระยะเวลาเท่านั้นที่ไม่อาจกำหนดได้แน่นอน

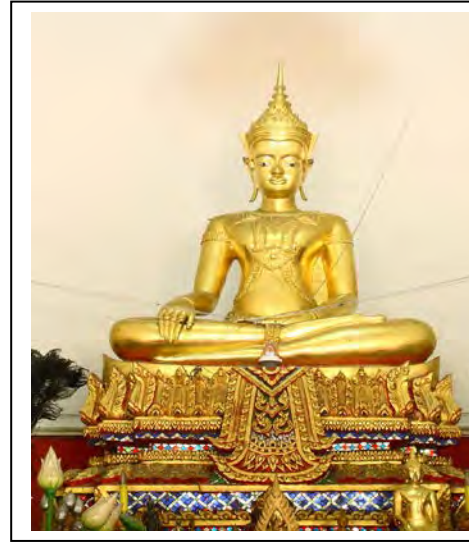
จากตำนานหรือนิทานท้องถิ่นจึงมีความเป็นไปได้ที่มีเค้าเรื่องจริง สถานที่ตัวบุคคลมีเค้าความจริง สามารถบอกได้แต่กำหนดระยะเวลาไม่ได้

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าวัดช้างเผือกเป็นวัดอนุสาวรีย์สร้างอุทิศกุศลให้แก่บุคคลอันเป็นที่รักจากองค์ประกอบของวัดที่ประกอบด้วย เจดีย์ ลัทธิความเชื่อทางศาสนา และเขตอาราม เราสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ภาพที่ ๗ เจดีย์ใจดีย์ บวรจุระตุกช้างเผือก ภาพที่ ๘ เจดีย์ใจร้ายบวรจุระตุกนางम्मหอม

ลักษณะของเจดีย์เป็นเจดีย์ทรงกลมและมีเจดีย์บางองค์เป็นทรงไม้ยมุม ๑๒ ดังนี้

ภาพที่ ๑๐ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมยอดทรงปรางค์ ภาพที่ ๑๒ พระประธานสร้างเลียนแบบ องค์เดิม
คาดว่าจะสร้างขึ้นพร้อมเจดีย์นางผมหมอม

จากข้อมูลภาพเจดีย์ทรงกลมสอดคล้องกับอิทธิพลที่ได้รับในลัทธิลังกาวงศ์ซึ่งรุ่งเรืองในสมัยพ่อขุน
รามคำแหงที่กล่าวถึงพระมหาเถระที่มาเผยแพร่ศาสนาจากนครศรีธรรมราชอันได้รับอิทธิพลจากพุทธ
ศาสนาลัทธิหินยานจากกรุงลังกาจึงสรุปได้ว่าชุมชนวัฒนธรรมวัดช้างเผือกได้รับอิทธิพลวัฒนธรรม
จากศิลปวัฒนธรรมสมัยสุโขทัยยุคต้น ส่วนเจดีย์ทรงย่อมุมไม้สิบสองเป็นอิทธิพลของวัฒนธรรมอยุธยา
ยุคปลายซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

(ศิลปวัฒนธรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา(www google.comความรู้เรื่องพัฒนาการด้าน
ศิลปวัฒนธรรมของไทย ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔)

1) ศาสนาและศิลปะ

ชาวกรุงศรีอยุธยานับถือพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ แต่ได้รับอิทธิพลขอม ศาสนา
พราหมณ์ ที่แพร่หลายอยู่ก่อนหน้าการเข้ามาของ พุทธศาสนาอยู่มาก การผสมผสานกันของพุทธ
ศาสนาและศาสนาพราหมณ์จึงเป็นลักษณะสำคัญของศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสะท้อนให้เห็น
ใน ศิลปกรรมต่างๆ ได้แก่ งานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ภาษาและวรรณคดี และ
วัฒนธรรมประเพณี

2) สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมของสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ได้รับอิทธิพลจากขอมและสุโขทัย

ภาพที่ ๑๗๕ เจดีย์ทรงปรางค์ย่อมุมไม้สิบสอง สมัยอยุธยา

เช่น พระปรางค์วัดพุทธไสยาสน์ วัดราชบูรณะ เป็นต้น ส่วนสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเป็นเจดีย์แบบเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง เช่น เจดีย์วัดกุฎีทอง วัดชุมพลนิกายาราม เป็นต้น

3) ประติมากรรม

พระพุทธรูปได้รับอิทธิพลจากศิลปะขอมเรียกว่า พระพุทธรูปสมัยอู่ทองและตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยานิยมสร้างพระพุทธรูปแบบทรงเครื่อง อย่างไรก็ตามสมัยกรุงศรีอยุธยาพระพุทธรูปมีลักษณะน่าเกรงขาม และไม่งดงามเท่าสมัยสุโขทัย

ภาพที่ ๑๒ พระพุทธรูปทรงเครื่องพระประธานวัดช้างเผือก

เราอาจจะสรุปได้ว่าชุมชนวัฒนธรรมวัดข้างเผือกและน่าจะรวมชุมชนวัฒนธรรมบ้านสะเดียงด้วย เพราะเดิมรวมอยู่หมู่บ้านเดียวกัน มีอายุเก่าแก่ร่วมกว่า ๒๐๐ ปี เพราะจากการศึกษาลักษณะของวัดที่ประกอบด้วยเจดีย์ทรงกลมจัดว่าเป็นอิทธิพลของศาสนาลัทธิลังกาวงศ์. ในสมัยยุคสุโขทัยตอนต้นผสมผสานกับสมัยอยุธยายุคปลายอันเนื่องจากมีชุมชนอพยพสมทบเข้ามาในชั้นหลัง โดยดูจากลักษณะของเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองของวัดข้างเผือกจึงเป็นลักษณะของสมัยกรุงศรีอยุธยายุคปลาย พุทธรูปทรงเครื่องพระประธานของวัดข้างเผือกเป็นอิทธิพลของสมัยอยุธยายุคปลาย

แต่ถ้าวิเคราะห์ในรูปลักษณะของเจดีย์จรัญและเจดีย์ข้างเผือกจะเห็นว่า ถ้านำมาเปรียบเทียบกันกับเจดีย์ย่อมุมทรงปรางค์น่าจะถูกรังสร้างขึ้นก่อน เพราะเป็นเจดีย์ทรงกลมน่าจะเป็ในสมัยของเจดีย์ในสมัยกรุงสุโขทัยยุคต้น ดังปรากฏในหลักฐานจากคำอธิบายของเอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ (ม.ป.ป.) ดังนี้

“สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้างสมัยสุโขทัยมีความงดงามและเป็นแบบอย่างของสุโขทัยตั้งแต่สมัยสุโขทัยยุคต้นสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยา ชาวกรุงศรีอยุธยานับถือพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์แต่ได้รับอิทธิพลขอม ศาสนาพราหมณ์ที่แพร่หลายอยู่ก่อนหน้าการเข้ามาของพุทธศาสนาอยู่มาก การผสมผสานกันของพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์จึงเป็นลักษณะสำคัญ ของศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยาและเป็นลักษณะของการนับถือพุทธศาสนาของชาวศรีอยุธยา”

ชาวชุมชนวัฒนธรรมวัดข้างเผือกและสะเดียงก็มีลักษณะการนับถือศาสนาพุทธแบบเดียวกันกับชาวอยุธยาคือได้รับทั้งอิทธิพลขอมแบบศาสนาพราหมณ์เข้ามาผสมผสานเช่นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์อำนาจเหนือจริงนอกจากนี้ยังได้รับวัฒนธรรมสิ่งก่อสร้างมาจากสมัยสุโขทัย โดยเฉพาะดังจะเห็นได้จากการก่อสร้างเจดีย์ในสมัยสุโขทัยตอนต้นที่นิยมให้ก่อสร้างเจดีย์ทรงกลมแบบลังกา(เจดีย์จรัญและเจดีย์ใจดี) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธรูปศาสนาลัทธิลังกาวงศ์

ดังนั้นชุมชนวัดข้างเผือกและชุมชนบ้านสะเดียงจึงน่าจะมืบรรพบุรุษมาตั้งภูมิลำเนาตั้งแต่ สมัยสุโขทัยและมีชาวอยุธยาหนีข้าศึกมาสมทบอีกในชั้นหลัง

และสำหรับความเชื่อจากที่ประชาชนมีความเชื่อเกี่ยวกับพระปฎิมากรรมอันได้แก่พระ พุทธ รูปดังนี้

“นอกจากพระประธานในอุโบสถแล้วยังมีพระอันดับตั้งอยู่หน้า

พระประธานอีกจำนวน ๑๒ องค์ มีทั้งเนื้อสำริดและเนื้อทองเหลือง
อาทิ ปางห้ามญาติ ปางห้ามสมุทร และปางอื่นๆอยู่ในลักษณะยืน
ทุกองค์ ซึ่งเป็นของเก่าแก่ สุนทรียที่พระพุทธรูปยืนนั้นเป็นลักษณะ
บัวคว่ำบัวหงายทรงกลมทุก ๆ องค์

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระประธานและพระทุกองค์ในอุโบสถนั้นเล่ากันไว้และเป็นความจริงซึ่ง
คนรุ่นปัจจุบันอายุราว ๗๐ ปี ได้พูดกันว่า ใครเจ็บไข้ได้ป่วยรักษาอย่างไรก็ไม่หายจึงไปขอน้ำมนต์กับ
พระอุโบสถโดยเอาน้ำที่ใส่ขันถือไปจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยแล้วอธิฐานขอความสวัสดิ์ให้หายจาก
โรคร้ายไข้เจ็บ แล้วเอาน้ำเทลงไปบนเศียรพระซึ่งสร้างไว้คล้ายท่อเล็กๆน้ำจะไหลผ่านองค์พระลงไป
ออกที่แขนพระพุทธรูปซึ่งมีท่อเล็ก ๆ น้ำจะไหลออกมาแล้วเอาขันรองน้ำมนต์ไปให้ผู้เจ็บป่วยดื่มอาบ
และจะหายไ้จากโรคร้ายไข้เจ็บ ได้อย่างไม่น่าเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของอุโบสถนี้ อีกอย่างหนึ่งคือ
ใครก็ตามที่วิ่งเข้าไปหยอกล้อ เช่น วิ่งไล่กันในอุโบสถนั้นไม่ได้ จะเกิดขัดแข้งขัดขาเหมือนโดนทุบตีเลย
ทีเดียว ต้องไปจุดธูปเทียนกราบขอขมาจึงจะหาย

ความเชื่อในลักษณะนี้คือความเชื่อในลักษณะพุทธศาสนาและพราหมณ์อันเป็นลักษณะของ
ความเชื่อของชาวอยุธยา

วัดของชาวบ้านเครือข่ายวัฒนธรรมของชาวมุสลิมวัดข้างเผือกและชาวบ้านสะเดียงซึ่งแต่
เดิมเป็นชุมชนเดียวกันลักษณะของวัดทุ่งสะเดียงจัดว่าเป็นวัดพระเจดีย์คือสร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมาย
ตามคำอธิบายของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ(๒๔๗๑)ดังนี้

“มูลเหตุที่สร้างวัดเห็นจะมีเป็น ๒ อย่างต่างกันแต่ก็ดำบรรพ์มา คือ อย่าง ๑ สร้างเป็นพุทธ
เจดีย์ที่บรรจุพระธาตุ ถือว่าเป็นหลักพระพุทธศาสนาในที่แห่งนั้น อีกอย่าง ๑ นั้น คือในเวลาท่านผู้ทรง
คุณธรรมในพระศาสนา เช่นชั้นครูบาอาจารย์ที่นับถือกันว่าเป็นบุรุษพิเศษถึงมรณภาพลง เผาศพแล้ว
ผู้ที่นับถือก็ช่วยกันก่อสถูปบรรจุอัฐิธาตุตามประเพณีในอินเดีย แต่อุทิศให้เป็นเรือนพระพุทธศาสนา
ด้วย จึงเกิดมีวัดอื่นๆอยู่ในที่ใกล้ๆกัน วัด ๒ อย่างดังกล่าวมาเป็นต้นของเจตนาในการสร้างวัดชั้นหลัง
สืบมา จะสมมุติเรียกโดยย่อต่อไปในอธิบายว่าวัดพระเจดีย์อย่าง ๑ วัดอนุสาวรีย์อย่าง ๑”

ดังนั้นวัดในเขตชุมชนวัดข้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียงชาวบ้านสร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายที่
ต่างกันคือวัดทุ่งสะเดียงเป็นวัดเพื่อประกอบด้านศาสนกิจและสอดคล้องกับหลักไตรสรณาคมณืถือว่า
เป็นวัดพุทธเจดีย์

จากการศึกษาประวัติของวัดจึงทำให้ทราบถึงประวัติของชุมชนที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๗๐๐ปีและ
ตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก ที่มาของชื่อวัดข้างเผือกมาจากชื่อข้างแสดงให้เห็นว่าข้างเผือกเป็นข้างสำคัญ

คูบารมีของเจ้าเมือง แม้ชื่อของพระธิดายังไม่สำคัญเท่า จึงไม่นำมาเรียกเป็นชื่อวัดทั้งที่วัดได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสาวรีย์การตายของนางดั่งนั้นวัดข้างเผือกจะสอดคล้องกับเหตุผลว่าเป็นวัดอนุสาวรีย์

สำหรับประวัติของวัดข้างเผือกที่ถูกบันทึกไว้ในชั้นหลังมีดังนี้

วัดข้างเผือก

วัดข้างเผือกตั้งอยู่ริมคลองบ้านป่าแดง (ด้านซ้ายมือ หากเดินทางจากตลาดเพชรบูรณ์ไปที่บ้านป่าแดง) ขึ้นอยู่กับตำบลในเมือง เขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ หนังสือสำคัญของที่ตั้งวัดคือ โฉนดเลขที่ ๐๘.๒๙ สังกัดมหานิกาย

จากการให้ข้อมูลของวิทยากรนายเสวก นุ่มน้อย ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดข้างเผือก (ชุมชนที่๑,๔) กล่าวว่า

พระประธานในพระอุโบสถวัดข้างเผือก ภายในพระอุโบสถมีพระประธานองค์ใหญ่ชื่อว่า “ปางปราบพระยาชมพูทรวงเครื่อง” เป็นปางเดียวที่มีอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ หรืออาจจะมียกย่องเดียวในประเทศไทยก็ได้ เพราะไม่เคยปรากฏว่า มีพระประธานในอุโบสถแห่งใดในจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีพระประธานปางปราบพระยาชมพูทรวงเครื่องเลย

แต่จากหลักฐานทางประวัติความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา ศิลปวัฒนธรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา, ([www google.com](http://www.google.com) ความรู้เรื่องพัฒนาการด้านศิลปวัฒนธรรมของไทย ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔) อธิบายว่า “พระพุทธรูปสมัยอู่ทองและตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยานิยมสร้างพระพุทธรูปแบบทรวงเครื่อง”

ดังนั้นพระประธานวัดข้างเผือกน่าจะเป็นพระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปการสร้างพระพุทธรูปในสมัยกรุงศรีอยุธยายุคปลาย

สำหรับเจดีย์ที่สร้างเพื่อบรรจุกระดูกนางผมหอมและข้างเผือกเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบเดียวกัน และน่าจะเก่าแก่กว่าเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองอิทธิพลของเจดีย์สมัยอยุธยายุคปลายและน่าจะเป็นสมัยสุโขทัยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาลังกาทวีปซึ่งเป็นยุคต้นของสมัยสุโขทัย

ภาพที่ ๙ เจดีย์ใจดีบรรจกระดุกช้างเผือก ภาพที่ ๑๐ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อไม้สิบสองมูมยอตทรงปรางค์

วัดทุ่งสะเดียง

สำหรับวัดทุ่งสะเดียงเป็นชื่อมาจากหมู่บ้านที่มีตำนานอธิบายความหมายว่าราวตากผ้า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช(๒๔๗๑)ได้กล่าวถึงการตั้งชื่อวัดของคนไทยไว้ดังนี้

“ประเพณีการสร้างวัดดูประหลาดอยู่อย่าง ๑ คือที่วัดทั้งปวงมักไม่มีชื่อ

เว้นแต่ที่เป็นพระอารามหลวง คำที่เรียกเป็นชื่อวัดมักเกิดจากคำคนทั้งหลายสมมติ

เรียกตามนามตำบล เช่นว่า "วัดบางลำภู" หรือ "วัดปากน้ำ" เป็นต้นอย่าง ๑ หรือ

เรียกนามตามสิ่งสำคัญซึ่งมีอยู่ในวัด เช่นว่า "วัดโพธิ์" หรือ "วัดโบสถ์" เป็นต้น

อย่าง ๑ เรียกตามนามของผู้สร้าง เช่นว่า "วัดพระยาไกร" หรือ "วัดจางวางพ่วง"

เป็นต้นอย่าง ๑ เมื่อพิจารณาเหตุก็ชอบกล แม้วัดที่ปรากฏชื่อในพุทธกาลก็ดูเหมือน

จะเป็นชื่อตามที่คนทั้งหลายเรียก เช่นคำบาลีว่า เซตวัน เวฬวัน อัมพวัน อโศการาม

ปูปผาราม เหล่านี้ ถ้าเป็นในเมืองไทยก็คงเรียกว่า ป่า(เจ้า)เซต ป่าไผ่ ป่ามะม่วง

สวน(อ)โศก สวนดอก(ไม้) ดังนี้ ว่าเฉพาะประเทศไทยนี้

พิจารณาเหตุที่ไม่ตั้งชื่อวัดสันนิษฐานว่าเห็นจะเกิดแต่ไม่มีความจำเป็น

คือเมื่อราษฎรไปรวบรวมกันตั้งบ้านเรือนขึ้นเป็นหลักแหล่งในตำบลใดแล้วชวนกัน

สร้างวัดขึ้น คนในตำบลนั้นก็คงเรียกเรียกกันว่า "วัด" เพราะมีวัดเดียวยอมเข้าใจได้

แต่เมื่อวัดตำบลอื่น ก็จำต้องเอาชื่อตำบลเพิ่มเข้าด้วย เช่นเรียกวัดที่บางยี่เรือว่า

"วัดบางยี่เรือ" จึงจะเข้าใจได้ อันนี้เป็นมูลที่จะเรียกวัดตามนามตำบล"

ด้วยเหตุที่วัดทุ่งสะเดียงเป็นวัดพุทธเจดียและเป็นวัดที่ชาวบ้านรวมตัวกันสร้างขึ้น
ภายหลังวัดข้างเผือก เหตุที่จำนวนชุมชนเพิ่มขึ้นการขยายตัวของชุมชนเป็นเหตุให้มีการสร้างวัดเพิ่ม
และเมื่อมีวัดเพิ่มจึงเอาชื่อหมู่บ้านใส่เข้าไปคือ"วัดทุ่งสะเดียง" สอดคล้องกับความคิดเห็นของสมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ทรงปรารภไว้

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนวัฒนธรรมวัดข้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียง

การคมนาคม

ทางบก

จากหมู่บ้านเก่าแก่อายุนับ ๗๐๐กว่าปี จะเห็นได้ว่ามีความเจริญและ พัฒนาการสืบเนื่อง
ต่อมาเช่นการสร้างถนน เข้าหมู่บ้าน (ถนนบูรกรรมโกวิท)จากเดิมเป็นทางเดินของม้าและชอยแคบๆ
กลายเป็นถนนเส้นหลักมีชอยแยกเข้าหมู่บ้านเช่นชอยแยกโพธิ์ล้ม ถนนแยกหมอกาว(ชอยครุหลวงมา)
เป็นต้น

ทางน้ำ

มีลำคลองหลายสายเช่น

คลองบ้านสะเดียงเกิดจากภูเขาป่าแดงด้านทิศตะวันออกไหลผ่านหมู่บ้านป่าแดง บ้านไร่ บ้านสะเดียง วัดช้างเผือก ผ่านตลาดเมือง ผ่านวัดมหาธาตุ แล้ไหลไปรวมกับคลองแสนพญาโคกข้างหอวัฒนธรรมนครบาล

คลองसान เกิดจากภูเขาป่าเลาด้านทิศตะวันออกไหลผ่านทุ่งนาป่าเลา ไหลผ่านบ้านสะเดียงด้านทิศเหนือ ไหลผ่านข้างโรงพยาบาลเพชรบูรณ์ ไปรวมกับคลองแสนพญาโคก

คลองแม่น้ำเก่า เป็นทางเดินของแม่น้ำป่าสักเดิม ไหลจากหมู่บ้านปากน้ำ ผ่านมาทางหลังศาลากลางจังหวัดแห่งใหม่ผ่านมาทางหลังวิทยาลัยเทคนิค หลังโรงเรียนวิทยานุกูลนารี (ปัจจุบันนี้ตื้นเขิน)

ลักษณะของชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก

คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของบ้านสะเดียงเป็นส่วนใหญ่ มีส่วนอื่นปะปนบ้างเล็กน้อย ขนบธรรมเนียมประเพณีจะเหมือนกับชุมชนที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ ภาษาพูดก็เหมือนกัน มีอาชีพการทำมาหากินก็จะเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำไร่ ทำนาและค้าขายบ้างเล็กน้อยๆ

คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของบ้านสะเดียง ชุมชนเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใดไม่มีใครทราบสันนิษฐานว่า คงจะใกล้เคียงกับวัดช้างเผือกคงไม่ต่ำกว่า ๗๐๐ ปี ระยะเวลาหลังมีคนถิ่นอื่นย้ายมาอยู่บ้างแต่ไม่มาก ขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงจะใช้กันมากหลายชุมชนเช่น ชุมชน ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ อาชีพ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก ชื่อนี้ได้มาจากเรื่องเล่าติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานหลายร้อยปีมาแล้ว คือ เรื่อง นางผมหอม ธิดาของเจ้าเมือง เจ้าเมืองทรงช้างเผือกมาและช้างเผือกมาตายที่บริเวณนี้จึงทรงสร้างวัดเป็นที่ระลึกให้กับช้างเผือก ชื่อว่า วัดช้างเผือก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ชุมชนบ้านหนองนารี

ชุมชนบ้านหนองนารีเดิมเป็นป่าสลับทุ่งนาไม่มีบ้านเรือนของคนอยู่อย่างถาวร มีเพียงกระท่อมอาศัยทำนาของคนบ้านสะเดียงเท่านั้น แต่พอป่าเตียนแล้วจึงมีคนบ้านสะเดียงอพยพเข้ามา

ตั้งบ้านเรือนก่อน ตามด้วยคน หล่มสัก หล่มเก่า และคนทางภาคอีสานเป็นส่วนน้อย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงส่วนใหญ่ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนนี้มีหนองน้ำอยู่ติดกับทุ่งนา ทุ่งนาแห่งนี้มีลักษณะเป็นริ้ว จึงได้ชื่อว่าบ้านหนองนารี

ชุมชนวัดทุ่งสะเดียง

สะเดียงอยู่ในชุมชนวัดทุ่งสะเดียงแบ่งตามเขตการปกครองของสำนักงานเทศบาลเมือง เพชรบูรณ์ ประกอบด้วย ชุมชนที่๒และชุมชนที่ ๓ ทั้งสองชุมชนนี้แต่เดิมมีชื่อเรียกว่า สะ-ดี-ยง (เสเดียง) บ้านสะเดียงเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่มากมีประวัติความเป็นมาช้านานกว่า ๗๐๐ ปี พร้อมกับ ประวัติศาสตร์สุขุขทัยประชาชนอพยพมาจากทางเหนือ คือ อำเภอวังโป่ง อำเภอชนแดน จังหวัด เพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และบ้านคลองศาลา

ที่มาของชื่อชุมชน

สาเหตุที่ชื่อสะเดียง เพราะสมัยโบราณ คนจะนำหวายมาถักเป็นเกลิยว หรือนำไม้รวกมาทำ ราวตากผ้าจัวร์ สบง อังสะ และเสื้อผ้าที่ตนเองสวมใส่ เป็นทำนองว่า การทำราวผ้าด้วยไม้รวกและ หวาย ก็คือเขตแดนของแต่ละบ้าน บ้านสะเดียงมีป่าไม้ใหญ่มาก เช่น ไม้แดง ตะเคียน เต็งรัง มี สัตว์ป่ามาอาศัยอยู่มากมาย เช่น เสือ ช้าง อีเห็น มีทางเดินกว้างประมาณ ๒ เมตร เป็นทางเดิน ของม้า ทางเดินเท้าในสมัยก่อนก็คือถนนบูรกรรมโกวิท

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

ตำนานเรื่องความรักในสมัยก่อนบ้านไหนที่มีลูกสาวจะจัดให้มีการตำข้าวในเวลากลางคืน ใน สมัย ก่อนไม่มีโรงสีข้าว บ้านไหนไม่มีลูกสาวก็ใช้ตำข้าวในเวลากลางวัน และหนุ่มก็จะไปช่วยบ้าน สาวตำข้าว เป็นการพบปะพูดคุยกันของหนุ่มสาวสมัยนั้น หรือไม่มีหนุ่มก็จะไปช่วยสาวเกี่ยวข้าว หรือ ในโอกาสอื่นๆอีกก็ได้ แต่ทั้งหมดนี้ต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของพ่อแม่ ญาติพี่น้องของฝ่ายสาว หรืออาจไปคุยกับสาวที่บ้านได้เป็นบางโอกาส ถ้าคุยกับสาวตอนกลางวันต้องมีพ่อแม่อยู่ด้วย ถึง กลางคืนต้องจุดตะเกียงให้แสงสว่างพ่อแม่ต้องอยู่ด้วย ถึงเวลาพอสมควรก็กลับบ้านไม่นิยมให้นอน ค้างบ้านสาว เว้นแต่เหตุจำเป็นก็นอนได้แต่คนละที่กัน มีพ่อแม่ดูแลอย่างใกล้ชิด

ความเชื่อ

ความเชื่อของชาวชุมชนจะมีความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ใหญ่นั้นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับ ต้นไม้จะถูกเล่าสืบต่อกันมาและบันทึกไว้ในความทรงจำตัวอย่างเช่น

การล้มของไม้ใหญ่

ครั้งที่ ๑ เมื่อนานมาแล้วคนรุ่นนี้จำ พ.ศ. ไม่ได้ มีต้นโพธิ์ตรงสี่แยกโพธิ์ล้มในปัจจุบัน ล้มลงทางทิศใต้พาดไปทางทิศเหนือทับขวางทางถนนบูรกรรมโกวิทไม่สามารถสัญจรผ่านได้ จึงได้ซื้อสถานที่ตรงนั้นว่า โพธิ์ล้ม

ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๓ มีต้นยางนาของวัดข้างฝือก ต้นใหญ่อายุประมาณ ๖๐๐ ปี ได้ล้มลงจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก ทำความเสียหายให้กับบ้าน ๒ หลัง

การประกอบอาชีพของชุมชน

จากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีแม่น้ำไหลผ่าน แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นอาชีพส่วนใหญ่ของชาวชุมชนจึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ ทำนา ทำสวน ปลูกผักสวนครัว ทำไร่ยาสูบ ทำไร่ข้าวโพด จับสัตว์น้ำ

ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน

มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน เช่นการแลกเปลี่ยนพืชผักที่ปลูกกินกัน แบ่งปันกัน เป็นการทำความหากินโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง นำสินค้าที่มีมาแลกเปลี่ยนกันเช่น

“สมัยก่อนคนในตลาดไม่ได้ทำนาทำไร่เพราะย้ายมาจากต่างจังหวัด ส่วนมากเป็นคนในเมือง ชื่อคุณยายแป้ง แสงวิจิตร ซึ่งเป็นแม่ของคุณยายกี นวลทูล แม่ของศีกษาเต็ง แสงวิจิตร แม่ของหมอกาวนำผัดหมี่มาแลกข้าวสารกับคนบ้านสะเดียง ยายแป้งเป็นคนปากหวานจะหาบหมี่มาก็จะร้องด้วยเสียงเพราะว่า ผัดก้วยเตี๋ยวร้อนๆ อร่อยๆ มาแล้วจ้า เอามาแลกกับข้าวสารนะจ๊ะ ชาวบ้านสะเดียงก็จะคอยคุณยายแป้งเพราะก้วยเตี๋ยวของคุณยายมีรสอร่อย การแลกข้าวสารหนึ่งทะนานต่อก้วยเตี๋ยวหนึ่งถ้วยตราไก่ คุณยายก็จะเดินจากตลาดมาถึงบ้านสะเดียง บางครั้งคุณยายแป้งก็จะหาบก้วยเตี๋ยวไปแลกถึงบ้านป่าแดงซึ่งเดินทางเท้าประมาณ ๘ กิโลเมตรรวมไปกลับประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ลูกของคุณยายแป้งได้รับราชการทุกคน”

(วิทยากรนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี บ้านเลขที่ ๔/๑ ถนนเด่นพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งรับประทานผัดก้วยเตี๋ยวคุณยายแป้งเป็นประจำ ชาวบ้านสะเดียงส่วนใหญ่ ทำนามีข้าวกันมาก)

การแบ่งปันอาหารกันกินเช่น

“บ้านสะเดียงอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชผักสวนครัว พอลูกไหนแก่ยาก็จะเก็บไปให้หลาน ยายก็จะเก็บเอาไปกิน แสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เมื่อปลูกผัก ทำไร่ ทำนา ทำสวน ได้มากมาย ก็จะนำมาแลกกันโดยไม่ต้องจ่ายให้เบ็ดเตล็ดต่างศ ก็มีเพลงร้องกันในหมู่บ้าน ดังนี้

มาเด้อฮีนาง มาเอาปลาย่างไปแลกผักพริก ไปแลกผักแพง แลกกระเทียม หอมแบ่ง บ้านไหนจะต้มจะแกง ก็เอาไปแลกกันเด้อ”

มีนิสัยร่าเริงสนุกสนานชอบร้องรำทำเพลงเช่น

“เนื่องจากชาวบ้านสะเดียงเป็นคนอารมณ์สนุกสนานรื่นเริง แม้แต่การเก็บผักก็ยังมีเพลงร้องกัน คือ

มักเอ๋ยมักพัก ลูกไหนมันพัก ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ยายเก็บที่ บ้านไหนใครมี เอามาแบ่งกันเอ๋ย

มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์คิดว่าต้นไม้ใหญ่เป็นที่สถิตของเทพเจ้าดังนั้นเมื่อมีต้นไม้ใหญ่ เช่นต้นโพธิ์ลัมจึงมีการเล่าขานเป็นตำนานของหมู่บ้านและนำมาตั้งเป็นชื่อสถานที่เช่นสี่แยกโพธิ์ลัม

สรุปได้ว่าชาวบ้านชุมชนวัดช้างเผือกและหมู่บ้านสะเดียงเป็นชุมชนเก่าแก่อายุไม่ต่ำกว่า ๗๐๐ปี น่าจะเป็นชาวไทยที่มีประวัติศาสตร์ร่วมมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีต่อเนื่องมาถึงสมัยอยุธยา ที่หนีศึกสงครามพม่ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยาทำศึกกับพม่าและน่าจะเป็นสมัยอยุธยาอยู่ปลายก่อนหน้ากรุงแตกครั้งที่ ๒ นับถือศาสนาพุทธนพพราหมณ์เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นต้นไม้ใหญ่ อภินิหารเหนือธรรมชาติ นิสสัยร่าเริงรักสนุกเจ้าบทเจ้ากลอน

ความเจริญของชุมชน

ชุมชนมีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แบ่งออกเป็นด้านต่างๆดังนี้

ด้านการศึกษา

มีแหล่งสถานศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา จนถึงมหาวิทยาลัยได้แก่โรงเรียนสำราญราษฎร์เป็นโรงเรียนเอกชนเปิดสอนตั้งแต่อนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่๓

ร.ร.สำราญราษฎร์วิทยา เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ณ บ้านเลขที่ ๑๒๒ ถนนบูรกรรมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ โดยมีนางสำราญ ทวีทรัพย์ ข้าราชการครู มีความเห็นว่า ร.ร.เด็ก ก่อนวัยเรียนในสมัยนั้นไม่มี นางสำราญได้สอนเด็กก่อนเกณฑ์ ๗ ขวบ โดยเริ่ม๑ ห้องเรียนก่อน ค่าเล่าเรียนเดือนละ

๕ บาทมีนักเรียน ๓๕คน ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๒ นางสาวบุญ ทวีทรัพย์ ก็ได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงเรียนได้ ท่านได้เป็นครูใหญ่เองและตั้งชื่อว่าโรงเรียนสำราญราษฎร์วิทยา ชื่อย่อว่า “ส.ว.” เป็นโรงเรียนประเภท ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และโรงเรียนได้ผ่านการ ประเมิน (ภายนอก) มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๑

มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาคือ

โรงเรียนบ้านสะเดียง

โรงเรียนบ้านสะเดียง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยพันโทพระยาเทพาธิบดี สมุหเทศาภิบาล มณฑลเพชรบูรณ์ โดยการเรียไ้จากประชาชน ตั้งอยู่ใน ณ ศาลาวัดทุ่งสะเดียง

พ.ศ. ๒๔๘๒ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้เงินงบประมาณสร้างโรงเรียนถาวรขึ้น แยกจาก วัดทุ่งสะเดียง มาสร้างในที่เอกเทศห่างจากวัดทุ่งสะเดียง ประมาณ ๑๕๐ เมตร โดยได้รับบริจาค ที่ดินจาก

๑. นายประเสริฐ จันทนา
๒. นายปลื้ม บุญไม่เศร้า
๓. นายเชียง ผินนารี

รวมเป็นพื้น ๗ ไร่ ๒งาน ๗๘ ตารางวา โรงเรียนสร้างตามแบบ ป๑ ของกระทรวงศึกษาธิการ กว้าง ๙ เมตร ยาว ๒๗ เมตร เสาไม้เต็งรัง พื้นกระดานสังกะสีขนาด ๓ ห้องเรียน ครั้นเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๔๘๖ ได้เกิดเพลิงไหม้โรงเรียนเสียหายมาก ไม่อาจใช้เป็นี่เรียนได้ จึงอาศัยวัดทุ่ง สะเดียงเป็นที่เรียน

วันที่ ๖มกราคม ๒๔๙๗ จึงได้งบประมาณสร้างอาคารใหม่ ในที่ดินเดิม และ โรงเรียนก็ได้เจริญมาโดยตลอด

ชื่อโรงเรียนสะเดียง

พ.ศ. ๒๔๕๐- ๒๔๖๐ ชื่อโรงเรียนเทพานฤมิตร

พ.ศ. ๒๔๖๐- ๒๕๐๐ ชื่อโรงเรียนสะเดียงวิทยาคาร (วัดทุ่ง)

พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๐ชื่อโรงเรียนบ้านสะเดียง (สะเดียงวิทยาคาร)

พ.ศ. ๒๕๑๐ - ปัจจุบันชื่อโรงเรียนบ้านสะเดียง

วิทยากรนายสมชาย เพือกตระกุลชัย ผอ.ร.ร.บ้านสะเดียงชุมชน ๓ สะเดียงพัฒนา

(ชื่อเดิม บ้านเสเดียง)

โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา มี ๓ แห่ง คือ โรงเรียนเพชรพิทยาคม โรงเรียนวิทยานุกูลนารี และโรงเรียนชาญวิทยา(สังกัดเทศบาล) เปิดสอนมัธยมต้นและปลาย ม.๑- ม.๖

โรงเรียนอาชีวศึกษา คือ วิทยาลัยเทคนิค โรงเรียนการศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนฝึกพัฒนาอาชีพของกรมแรงงาน โรงเรียนขนส่งของกรมขนส่งทางบก

ระดับมหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เปิดสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรี โท เอก

ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนวัดช้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียง มีแหล่งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งมีลักษณะดังนี้คือ

ตลาดสะเดียง

ตลาดสะเดียงเป็นที่ที่ชาวบ้านสะเดียงนำผลิตผลทางการเกษตร มาวางขายบริเวณสี่แยก สะเดียง ขยายยาวไปตามถนนบูรกรรมโกวิทเท่านั้นจะขายเฉพาะช่วงเช้าพอสายก็กลับบ้าน ผลิตผลทางการเกษตรมีผักสดผลไม้ตามฤดูกาล นอกจากจะมีชาวสะเดียงก็จะมีชาวบ้านไร่ ชาวบ้านพลา ที่มีของขายไม่มากก็จะมาวางขายกันที่นี่ ไม่อยากเสียเวลาเข้าไปในเมือง นอกจากสินค้าเกษตรก็จะมีอาหารพื้นเมือง ขายเป็นประจำคือ ทอดมันหัวปลี ผัดหมี่ ขนมครก ขนมผักบัว ขนมลูกโดน ขนมไข่เหี้ย ต่อมาก็มีการทำกับข้าวพื้นเมือง แกงบอน แกงซี่เหล็ก ข้าวเหนียวหนึ่งมาขาย จะขายแต่ช่วงเช้า

ดังนั้นเราจึงสามารถสรุปได้ว่าชาวชุมชนวัดช้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียงเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีประวัติร่วมสมัยมาตั้งแต่ต้นประวัติศาสตร์คือตั้งแต่สมัยสุโขทัยยุคต้นได้รับอิทธิพลของขอมและสืบเนื่องเรื่อยมาถึงอยุธยายุคปลายเรื่อยมาจนถึงยุคปัจจุบัน ในสมัยที่มีการประกาศตัวเป็นยุคนครบาลได้มีการนำความเจริญมาสู่ชุมชนคือการสร้างถนนบูรกรรมโกวิทโดยหลวงบูรกรรมโกวิทและสร้างโรงเรียนคือโรงเรียนบ้านสะเดียงโดยพันโทพระยาเทพาธิบดี จากนั้นก็มีความเจริญเรื่อยมาทั้งด้านการศึกษาและเศรษฐกิจ

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔ โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ ชุมชนที่ ๑๔ วัดภูเขาดิน

จากข้อมูลที่เก็บได้จากข้อมูลของวัดข้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียงได้กล่าวว่า

“คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของบ้านสะเดียงเป็นส่วนใหญ่ มีส่วนอื่นปะปนบ้างเล็กน้อย
ขนบธรรมเนียมประเพณีจะเหมือนกับชุมชนที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ ภาษาพูดก็เหมือนกัน มีอาชีพการ
ทำมาหากินก็จะเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำไร่ ทำนาและค้าขายบ้างเล็กน้อย”
ก็จะเห็นได้ว่าชุมชนวัดข้างเผือก ชุมชนวัดทุ่งสะเดียงและวัดภูเขาดินซึ่งถูกแบ่งเป็นชุมชนย่อยคือ
๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๑๔ เป็นชุมชนเดียวกัน

สาเหตุที่มีการตั้งชุมชนที่ ๑๔ ขึ้นเพราะมีการแบ่งเขตการปกครองในเขตเทศบาล ชุมชนที่
๑๔ เองถูกแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ ดังนี้

“ บ้านคลองศาลา หรือชุมชนวัดภูเขาดิน ในสมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์เป็น
นายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้กระจายอำนาจให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเอง
โดยแบ่งเขตออกเป็นชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓ และ ๑๔ ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงได้มีโอกาสแสดงความ
คิดเห็นร่วมกันพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยรวมตามความต้องการของกลุ่ม”

ดังนั้นชุมชน ๑๔ จะถูกแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ ๔ ชุมชนด้วยกันคือ ๑๐, ๑๑, ๑๓ และ ๑๔
และในเขตชุมชน ๑๐ นั้นเป็นที่ตั้งของวัดร้างชื่อว่าวัดใหม่ดังปรากฏจากผู้เก็บข้อมูลได้รวบรวมมาดังนี้

“ชุมชนที่ ๑๐ ตลาดโพธิ์จันทร์ ตลาดแห่งนี้ เดิมเป็นที่ตั้งของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัด
ใหม่” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นวัดร้างมานานแล้ว ต่อมาเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียน
การช่าง ในบริเวณวัดเก่าแห่งนี้จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่มากอยู่ ๒ ต้น ชาวบ้านเคารพนับถือมาก เป็นต้นไม้
ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปตัดไปฟัน หรือไปปัสสาวะ รด – ราด บริเวณต้นไม้จะมีอันเป็นไป เช่นปวดหัวตัว
ร้อน เจ็บป่วยไข้ ต่างๆ นานา คือต้นไม้โพธิ์ ต้นจันทร์ ตลาดแห่งนี้จึงตั้งชื่อตามต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ๒ ต้นนี้
คือ “ตลาดโพธิ์จันทร์” และเรียกชื่อสืบต่อมาจนปัจจุบันนี้ เป็นตลาดได้รุ่ง พ่อค้า แม่ค้า จะมาขาย
อาหารการกินในยามค่ำคืน “

ตามธรรมเนียมการสร้างวัดจะไม่ค่อยตั้งชื่อมักจะเรียกว่าวัดใหม่ตามคำอธิบายของสมเด็จพระ
พระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๗๑) กล่าวไว้คือ

“ ประเพณีการสร้างวัดดูประหลาดอยู่อย่าง ๑ คือที่วัดทั้งปวงมักไม่มีชื่อ เว้นแต่ที่เป็นพระอารามหลวง..... ถ้าในตำบลอันเดียวกัน มีผู้สร้างวัดเพิ่มขึ้นเป็น ๒ วัด หรือ ๓ วัด ความจำเป็นจะต้องเรียกชื่อให้ผิดกันเกิดมีขึ้น ก็มักเรียกวัดซึ่งสร้างทีหลังว่า "วัดใหม่" บ้าง หรือมีฉะนั้นก็เรียกว่า "วัดเหนือแลวัดใต้" บ้าง “

ดังนั้นชุมชนที่ ๑๔ จึงสืบเชื้อสายหรือเป็นชนกลุ่มเดียวกันกับชุมชนวัดช้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียง และได้มีการเคลื่อนย้ายขยายถิ่นมาอยู่ที่แห่งใหม่แห่งนี้และเมื่อมีการเคลื่อนย้ายขยายที่ทำกินก็จะมีการสร้างวัดขึ้น

สาเหตุของการที่วัดนี้ร้างไม่มีใครทราบแต่ในชุมชน ๑๔ มีวัดที่สร้างขึ้นใหม่คือวัดภูเขาติน และเป็นวัดที่สร้างขึ้นทีหลังวัดใหม่และชื่อของวัดภูเขาตินโดยมีประวัติของวัดดังนี้

“วัดภูเขาติน ตั้งอยู่เลขที่ ๑๔ ถนนพระพุทธรบาท บ้านคลองศาลา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีบริเวณเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๒๑ ต.ร.ว. พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง มีถนนพระพุทธรบาทอยู่ทางทิศตะวันตก วัดนี้ก่อสร้างขึ้น ประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยมีหลวงพ่อชอม เป็นพระเชมร ได้นำชาวบ้านจัดสร้างวัดขึ้นมา เดิมบริเวณวัดแห่งนี้เป็นป่าพง อยู่ติดต่อกับคลองศาลาจึงเรียกชื่อว่า “วัดคลองศาลา” ต่อมาในสมัยหลวงพ่อดูณ เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ จึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดภูเขาติน” ได้รับพระราชทาน วิสุคามสีมาในราว พ.ศ. ๒๔๔๐ มีพระภิกษุจำพรรษา ๗ รูป สามเณร ๒๐ รูป ลำดับเจ้าอาวาสวัดภูเขาตินดังนี้

๑. พระอธิการชอม

๒. พระอธิการทั้ง

๓. พระครูเพชรบูรณ์วรวิสัย

๔. พระอธิการณอม

๕. พระครูวินิตศีลขันธ์ (สนิท)

๖. พระอธิการเปล่ง

๗. พระครูพัชรธรรมโสภิต (แคล้ว สุจิตโต) พ.ศ. ๒๔๙๕- ๒๔๙๙

๘. เจ้าอธิการผล วาสีโว พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๕

๙. พระมหาสมชาย ปภัสโร พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๒๐

๑๐.เจ้าอธิการเจริญ จิตสัทโท พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๔

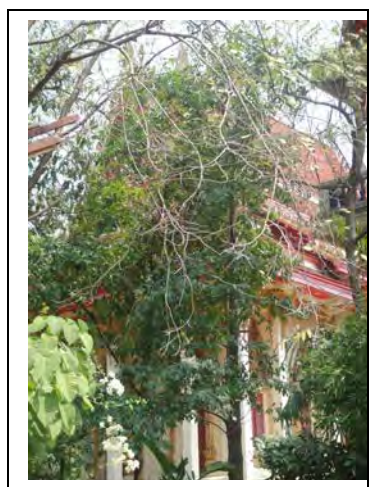
๑๑.พระเพชรบุรณคณาวสัย ตำแหน่งเจ้าอาวาส รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์

(ชื่อจริง นายสนิท สำนสม) พ.ศ. ๒๕๒๙-ปัจจุบัน

ภายในบริเวณวัดมีสถานที่สำคัญ คือ

อุโบสถเก่าแก่ กว้างประมาณ ๗.๕๐ เมตร ยาว ๑๗ เมตร ฝาผนังก่ออิฐแดงต่อไม้ด้านหน้าโบสถ์เก่า จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่ ซึ่งชาวบ้านนับถือว่าเป็นต้นไม้มงคล คือต้นเกศ (เกศ) เป็นสัญลักษณ์ ของการที่สมัยโบราณจะนำของมีค่าของวัดไปเก็บไว้ตรงเศียรของพระพุทธรูป

ต้นรัง ต้นเต็ง (บัลลังก์) เป็นที่เก็บของมีค่าไว้ใต้ฐานบัลลังก์ของพระพุทธรูปใหญ่ในอุโบสถ ฉะนั้นต้นไม้ใหญ่ทั้ง ๓ ต้นนี้ใครจะไปตัดหรือฟันไม่ได้ ถือเป็นไม้มงคลและศักดิ์สิทธิ์ ของชาวบ้าน ชุมชนแห่งนี้ คือต้นเต็ง ต้นรัง ต้นเกศปัจจุบันยังอยู่ ภายในโบสถ์ มีพระ พุทธรูป ปางมารวิชัย เป็น ปูนปั้นทั้งองค์ เป็นพระประธานในโบสถ์ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยหลวงพ่อทั้งเป็นเจ้าอาวาส

ภาพที่ ๔๖ ต้นไม้ปริศนาหน้าอุโบสถหลังเก่า

ภาพที่ ๔๗ พระประธานปางมารวิชัย

ปัจจุบันมีอุโบสถหลังใหม่ ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑
งบประมาณในการสร้าง ๙ ล้านบาท

สาเหตุของการที่เรียกชื่อว่าวัดภูเขาดินด้วยเหตุผลดังนี้

“ชื่อของวัดภูเขาดิน เนื่องจากภายในบริเวณวัดนี้ เดิมมีเป็นดินซึ่งสูงกว่าพื้นราบทั่วไป เป็นเนินเตี้ยๆ หลวงพ่อคุณซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน องค์ที่ ๓ ได้ประชุมปรึกษาหารือกับชาวบ้านชุดสระภายในวัดจำนวน ๓ สระ เพื่อนำดินที่ขุดขึ้นมาถมเนินดิน ให้สูงขึ้นมีลักษณะเป็นภูเขา เพื่อเตรียมเป็นฐานไว้ สำหรับเป็นที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ซึ่งอัญเชิญล่องเรือมาจากจังหวัดสระบุรี ขึ้นประดิษฐานยอดภูเขาดิน ที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นในสมัยนั้นหลังจากนั้นชาวบ้านจึงจัดให้มีงานปิดทองรอยพระพุทธรูปบาท จากนั้นตลอดมาทางจังหวัดจึงยึดถือเป็นงานประเพณีสำคัญของจังหวัด และจัดเป็นประจำทุกๆ ปี “

สาเหตุที่มีการเรียกชื่อต่าง ๆ กันนั้นสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ(๒๔๗๑)ทรงอธิบายไว้ดังนี้

“ประเพณีการสร้างวัดคู่พระหลาดอยู่อย่าง ๑ คือที่วัดทั้งปวงมักไม่มีชื่อ เว้นแต่ที่เป็นพระอารามหลวง คำที่เรียกเป็นชื่อวัดมักเกิดจากคำคนทั้งหลายสมมติ เรียกตามนามตำบล เช่นว่า "วัดบางลำภู" หรือ "วัดปากน้ำ" เป็นต้นอย่าง ๑ หรือเรียกนามตามสิ่งสำคัญซึ่งมีอยู่ในวัด เช่นว่า "วัดโพธิ์" หรือ "วัดโบสถ์" เป็นต้นอย่าง ๑

วัดภูเขาตินจึงเป็นชื่อเรียกตามสิ่งสำคัญที่ปรากฏอยู่ในวัดคือเนินดินที่ถูกพุนให้สูงขึ้นและได้ถูกสร้างขึ้นเมื่อ ๑๒๐ ปีเศษมานี้เอง

ดังนั้นถ้าพูดถึงชุมชนนี้ก็คงจะเก่าแก่ไม่น้อยไปกว่าชุมชนบ้านช้างเผือกและบ้านสะเดียงแต่ขยายพื้นที่ออกมาสร้างวัดขึ้นใหม่และตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำป่าสักและวัดที่สร้างมี ๒ วัดที่สร้างขึ้นใหม่สุดเรียกว่าวัดใหม่แต่ถูกทิ้งร้างไปและไปสร้างขึ้นใหม่คือวัดภูเขาตินโดยใช้สิ่งสำคัญของวัดเป็นชื่อวัด สำหรับรายละเอียดและภูมิหลังของชุมชนมีดังนี้

ประวัติของชุมชน ชุมชนวัดภูเขาติน พื้นเพดั้งเดิมของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนเก่าแก่ ในท้องถิ่นของชุมชนวัดนี้เอง(และน่าจะขยายตัวมาจากชุมชนบ้านช้างเผือกและบ้านสะเดียง) แต่ก็มีบางส่วนที่อพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียงเช่น จังหวัดแพร่ ,น่าน,พิจิตร,พิษณุโลก โดยเฉพาะครอบครัวที่อพยพมาจาก อ.นครไทย จังหวัดพิษณุโลกในสมัยก่อน ผู้เฒ่า ผู้แก่ เล่าให้ฟัง หนีความหวาดกลัวจากการรบราฆ่าฟัน การแตกทัพหนีมา มารวมกันตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ร่วมกันกับคนในท้องถิ่นเดิม แต่งงานมีลูกมีหลานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นชุมชนใหญ่ซึ่งชาวบ้านแต่ก่อนเรียกว่า “บ้านคลองศาลา” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดภูเขาติน เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ใหญ่มีประชากรมากเทศบาลได้แบ่งเขตการปกครอง ตามนโยบายของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งเขตชุมชนวัดภูเขาตินออกเป็น ๔ ชุมชน คือชุมชนที่ ๑๐, ๑๑ , ๑๓ และ ๑๔ เป็นการกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่น ให้ชุมชนได้ดูแลตนเอง

ที่มาของชื่อชุมชน

สาเหตุชาวบ้านเรียกชื่อชุมชนวัดภูเขาตินว่า “บ้านคลองศาลา” ในสมัยก่อนนั้นเพราะว่ามีศาลาหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นศาลาที่เก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองน้ำ หลังวัดภูเขาติน ด้านข้างของศาลาจะมีทำอาบน้ำของชาวบ้าน ศาลาหลังนี้จึงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านในละแวกนั้นตอนเย็นได้เวลาแดดร่มลมตก ชาวบ้านใกล้เคียง จะไปอาบน้ำที่ตาน้ำนี้ทั้งเด็กๆ หนุ่ม – สาว ผู้ใหญ่ จะลงเล่นน้ำอาบน้ำกัน อย่างสนุกสนาน หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วหนุ่ม – สาว ก็จะนั่งพักผ่อนคุยกัน ณ ศาลาแห่งนี้ ใกล้เคียง กับศาลาจะมีสะพานส่วนตัวของ “แม่เปลื้อง โกชนานนท์” “ สร้างขึ้นเพื่อเดินไปมาหาสู่กัน ระหว่างสองฟากฝั่งคลองทำให้ชาวบ้านเดินไปมาได้สะดวก สะพานนี้อยู่เยื้องไปทางด้านหน้าของโบสถ์เก่าของวัดภูเขาติน

คลองน้ำที่ไหลผ่านศาลาเก่าแก่หลังนี้ จึงเรียกว่า “คลองศาลา” สืบต่อกันมา คลองศาลานี้ จะเริ่มต้นตั้งแต่สะพานหน้าเกาะเพชร (สะพานข้ามไปต้นเบน) ไหลผ่านหลังบ้าน สรรพกรจังหวัด ไหลผ่านด้านหน้า ดับเพลิงของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ไหลผ่านหลังวัดภูเขาดิน ไหลผ่านสหกรณ์ครู ผ่านด้านหลังเรือนจำ ไหลผ่านใจกลางหมู่บ้านจึงเรียก บ้านคลองศาลา หรือชุมชนวัดภูเขาดิน ใน สมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้กระจายอำนาจให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเองโดยแบ่งเขตออกเป็นชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓ และ ๑๔ตั้งแต่นั้นมา ชาวบ้านจึงได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกันพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยรวมตามความต้องการของกลุ่ม

ชุมชนที่ ๑๐ ตลาดโพธิ์จันทร์ ตลาดแห่งนี้ เดิมเป็นที่ตั้งของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดใหม่” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นวัดร้างมานานแล้ว ต่อมาเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนการช่าง ในบริเวณวัดเก่าแห่งนี้จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่มากอยู่ ๒ ต้น ชาวบ้านเคารพนับถือมาก เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปตัดไปฟัน หรือไปปัสสาวะ รด – ราด บริเวณต้นไม้จะมีอันเป็นไป เช่นปวดหัวตัวร้อน เจ็บป่วยไข้ ต่างๆ นานา คือต้นโพธิ์ ต้นจันทร์ ตลาดแห่งนี้จึงตั้งชื่อตามต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ๒ ต้นนี้คือ “ตลาดโพธิ์จันทร์ และเรียกชื่อสืบต่อมาจนปัจจุบันนี้ เป็นตลาดได้รุ่ง พ่อค้า แม่ค้า จะมาขายอาหาร การกินในยามค่ำคืน พ่อค้าแม่ค้า ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ใกล้เคียง กับตลาดแห่งนี้จะมี สถานที่สำคัญที่คนไทยเชื้อสายจีนมาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน คือพุทธศิลป์สมาคมผู้เสียสละ

ชุมชนที่ ๑๑ ตลาดพัฒนา ตลาดแห่งนี้ เดิมชื่อตลาดใหม่พัฒนาเดิมชื่อตามกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ในสมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ เดิมเป็นตลาดขนาดเล็กๆ และเป็นที่พักผ่อนสองแถว ไปตำบลน้ำร้อนและบ้านตะเภา ตลาดแห่งนี้ได้สร้างขึ้นโดย กลุ่มพัฒนา โดยการนำของนายชาญ โฆษิตานนท์ ต่อมาเมื่อประชาชนย้ายไปค้าขายทำมาหากินและปลูกบ้านอยู่ เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี จนกระทั่งเป็นชุมชนใหญ่อยู่กันหนาแน่นทางเทศบาลได้ตัดทางสร้างถนน เพื่อให้ประชาชนไปมาหาสู่กันสะดวกสบาย

ชุมชนที่ ๑๓ ภูเขาดินพัฒนา ชุมชนนี้ตั้งชื่อตามชื่อของวัดภูเขาดิน เนื่องจากภายในบริเวณวัดนี้ เดิมมีเป็นดินที่สูงกว่าพื้นราบทั่วไป เป็นเนินเตี้ยๆ หลวงพ่อคุณซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน องค์ที่ ๓ ได้ประชุมปรึกษารื้อกับชาวบ้านขุดสระภายในวัดจำนวน ๓ สระ เพื่อนำดินที่ขุดขึ้นมาถมเนินดิน

ให้สูงขึ้นมีลักษณะเป็นภูเขา เพื่อเตรียมเป็นฐานไว้ สำหรับเป็นที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ซึ่งอัญเชิญล่องเรือมาจากจังหวัดสระบุรี ขึ้นประดิษฐานยอดภูเขาติน ที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นในสมัยนั้นหลังจากนั้นชาวบ้านจึงจัดให้มีงานปิดทองรอยพระพุทธรูปบาท จากนั้นตลอดมาทางจังหวัดจึงยึดถือเป็นงานประเพณีสำคัญของจังหวัด และจัดเป็นประจำทุกๆ ปี ในสมัยก่อนชาวบ้านทั่วจังหวัดเพชรบูรณ์ จะหลั่งไหลมา ร่วมกันทำบุญ อย่างมากมาย คนที่อยู่บ้านไกลก็จะมานอนค้างคืนกันที่วัด และร่วมกันจัดทำโรงทาน (โรงครัว) โดยการช่วยกันนำ ข้าวปลาอาหารพืชผัก สวนครัว มาประกอบกัน เป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน ในงานประจำปีปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ทุกคืนจะมีมหรสพตลอดงาน ความเป็นมาดังกล่าวของวัดนี้ จึงเป็นที่มาของชุมชนวัดภูเขาติน

ชุมชนที่ ๑๔ คลองศาลา (เดิมชื่อบ้านกลางนา) ชุมชนในสมัยก่อนมีครอบครัวของชาวบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่ไม่หนาแน่นดังเช่นปัจจุบันนี้โดยตั้งบ้านเรือนอยู่กระจายออกไปตามทุ่งนา การคมนาคมไม่สะดวกชาวบ้านอาศัยการเดินทางไปมาหาสู่กัน โดยทางล้อเกวียน และทางเรือ ตามคลองน้ำ คือ “คลองศาลา” ที่ไหลผ่านด้านหลังวัดภูเขาติน ผ่านสะพาน ผ่านด้านหลังสหกรณ์ครูไปด้านหลังเรือนจำไหลผ่านใจกลางชุมชนบ้านกลางนา ซึ่งแต่ก่อนชุมชนแห่งนี้เรียกว่า บ้านกลางนา เพราะมีบ้านสร้างอยู่กลางทุ่งนาประมาณ ๖ – ๗ หลังคาเรือน ปัจจุบันมีผู้อพยพจากบ้านใกล้เคียงไปอยู่อย่างหนาแน่น และตั้งชื่อชุมชนนี้ว่าชุมชน “คลองศาลา”

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

การประกอบอาชีพของชุมชนสมัยก่อน ส่วนใหญ่จะทำไร่ (ไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด ไร่พริก) ทำนา ทำสวน ปลูกพืชผักสวนครัว ใครมีสิ่งของอะไรก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน ชาวบ้านเรียกชื่อว่าทำตลาด

ทำตลาด เป็นทำน้ำแห่งหนึ่งของหมู่บ้านคลองศาลา ในสมัยโบราณทำน้ำนี้มีความสำคัญต่อชุมชนมาก เพราะชาวบ้านใช้ทางเรือสัญจรไปมา นำสินค้าล่องเรือไปขายเช่นข้าว พืชผัก พืชไร่ พืชสวน ในช่วงขากลับก็ซื้ออ้อย หม้อ ไห สิ่งของเครื่องใช้ล่องเรือขึ้นมาขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้ากันที่ทำตลาด บ้านคลองศาลาแห่งนี้

ทำโพนลาน เป็นทำน้ำอีกแห่งหนึ่งของคลองศาลา (ปัจจุบันเป็นที่ทำการของชุมชน ๑๔) ในสมัยโบราณ การสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองยังมีไม่มากนัก ในลำคลองจะมีน้ำใสสะอาด ใช้อาบ กิน ได้อย่างสบาย

ที่มาของชื่อท่าโพนลาน (โพนลาน) แต่ก่อนชาวบ้านเรียกว่า ท่าโพนลานคำว่าโพน คือ พื้นดินที่มีการทับถมกันสูงขึ้น เนื่องจากทำน้ำแห่งนี้ปีที่มีน้ำท่วม จะพัดพาเอาดินทรายมาทับถมกัน เป็นเนินสูงและขยายลานกว้าง ออกไปทุกปี จึงเป็นทำนน้ำที่มีทรายขาวสะอาดเป็นโพนใหญ่ กอรู้ ปกกับบริเวณนี้จะมีต้นลานมาก จึงได้ชื่อว่าท่าโพนลาน

ในสมัยก่อนนั้นเพราะว่ามีศาลาหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นศาลาที่เก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองน้ำ หลังวัดภูเขาดิน ด้านข้างของศาลาจะมีท่าอาบน้ำของชาวบ้าน ศาลาหลังนี้จึงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน ในละแวกนั้นตอนเย็นได้เวลาแดดร่มลมตก ชาวบ้านใกล้เคียง จะไปอาบน้ำที่ทำน้ำนี้ทั้งเด็ก ๆ หนุ่ม – สาว ผู้ใหญ่ จะลงเล่นน้ำ อาบน้ำกัน อย่างสนุกสนาน หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วหนุ่ม – สาว ก็จะนั่งพักผ่อนคุยกัน

ความเชื่อ

ด้วยชาวมุขชน ๑๔ เป็นชุมชนที่มีความเชื่อดั้งเดิมแบบชาวน้ำชุมขนช้างเผือกและชาวน้ำทุ่งสะเดียงคือเชื่อในลักษณะศาสนาพุทธปนพราหมณ์เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทพเจ้า ต้นไม้ใหญ่คือที่สิงสถิตย์ของเทพดาอารักษ์และประกอบมีชาวจีนเข้ามาอาศัยปะปนจึงมีความเชื่อแบบจีนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยดังเช่น

พุทธศักราชผู้เสียสละ ตั้งอยู่ที่ ๑/๒ ถนนคลองค้ำพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์ ก่อตั้งโดยชุมชนผู้เสียสละ โดยนายสัญญา ศุภอักษร เป็นผู้มอบที่ดินให้ สำหรับสถานที่ประกอบพิธี มีผู้มีจิตศรัทธา ร่วมกันบริจาคเงินก่อสร้างประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านบาท) เมื่อสร้างเสร็จ ทำพิธีเปิดสมคมเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๒๖ ตามความเชื่อของชุมชนนี้ เชื่อว่าเป็นที่สถิตของคณะเทพเจ้า ที่มาทำพิธีเก็บกระดูก ลำปางช้า เมื่อปี ๒๕๒๓ เป็นที่ปรึกษาในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี ของชาวจีน และเป็นสถานที่ถือศีลกินเจของชาวไทย เชื้อสายจีน และประชาชนคนไทยทั่วไป

ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ เช่น “โบสถ์เก่า จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่ ซึ่งชาวบ้านนับถือว่าเป็นต้นไม้มงคล คือต้นเกศ (เกศ) เป็นสัญลักษณ์ ของการที่สมัยโบราณจะนำของมีค่าของวัดไปเก็บไว้ตรงเศียรของพระพุทธรูป”

ต้นรัง ต้นเต็ง (ปลัดขิก) เป็นที่เก็บของมีค่าไว้ได้ฐานปลัดขิกของพระพุทธรูปใหญ่ในอุโบสถ ฉะนั้นต้นไม้ใหญ่ทั้ง ๓ ต้นนี้ใครจะไปตัดหรือฟันไม่ได้ ถือเป็นไม้มงคลห้ามและศักดิ์สิทธิ์ ของชาวบ้าน ชุมชนแห่งนี้ คือต้นเต็ง ต้นรัง ต้นเกศ ปัจจุบันยังอยู่

ที่ตั้งของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดใหม่” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัดภูเขาติน ซึ่งเป็นวัดร้างมานานแล้ว ต่อมาเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนการช่าง ในบริเวณวัดเก่าจะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่มากอยู่ ๒ ต้น ชาวบ้านเคารพนับถือมาก เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปตัดไปฟัน หรือไปปลงสวระ รด – ราด บริเวณต้นไม้จะมีอันเป็นไป เช่นปวดหัวตัวร้อน เจ็บป่วยไข้ ต่างๆ นานา คือต้นโพธิ์ ต้นจันทน์

ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน

เป็นคนใจบุญสุนทาน เชื้อเพื่อเผื่อแผ่และมีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเช่นการมาร่วมทำบุญประจำปีรอยพระพุทธรูปวัดภูเขาตินดังนี้

ในสมัยก่อนชาวบ้านทั่วจังหวัดเพชรบูรณ์ จะหลั่งไหลมา ร่วมกันทำบุญ อย่างมากมาย คนที่อยู่บ้านไกลก็จะมานอนค้างคืนกันที่วัด และร่วมกันจัดทำโรงทาน (โรงครัว) โดยการช่วยกันนำ ข้าว ปลาอาหารพืชผัก สวนครัว มาประกอบกัน เป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน

ชุมชนที่ ๑๔ บ้านคลองศาลา เนื่องจากมีประชาชนล้มตายกันบ่อยๆ ชาวบ้านจึงประชุมปรึกษาหารือกัน และลงความเห็นว่าจะจัดให้มีการทำบุญกลางบ้านขึ้นโดยชาวบ้านจะร่วมกันบริจาคเงินทำบุญเลี้ยงพระกลางหมู่บ้าน โดยมีการโยงด้ายสายสิญจน์ไปทั่วทุกหลังคาเรือนของหมู่บ้านชุมชน ๑๔ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ตลอดมา การจัดงาน จะจัดก่อนวันสงกรานต์ประมาณ ๑๕ วัน วัดอุประสงค์ในการจัดงาน เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ดวงวิญญาณ ของปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว จึงยึดถือเป็นประเพณี สืบต่อกันมาจนทุกวันนี้

สภาพภูมิศาสตร์

ในชุมชนมีลำคลองหลายสายอาทิเช่น

คลองโซม

เป็นคลองซึ่งไหลมาจากบ้านพลา ตำบลป่าเลา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ไหลผ่านชุมชนบ้านสะเดียง ไหลผ่านทุ่งนา ไหลผ่านสะพานที่ ๑ ผ่านอุโมงค์มรดกจรัญไชยไหลผ่านโรงฆ่าสัตว์ ไหลลงทุ่งนา ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินหมดแล้ว

คลองกระเสี้ยว เป็นคลองแยกจากคลองศาลา ตรงสะพานด้านหลังศาลากลางหลังเก่า ผ่านมาทางสระกลางเมือง แล้วไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสัก เนื่องจากปัจจุบันคลองน้ำได้ตื้นเขิน น้ำไม่สามารถไหลไปได้สะดวก จึงเกิดน้ำเน่าเสียในสมัยนายวิศัลย์ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ได้ทำประชาคม เห็นว่าควรสร้างถนนแทนคลอง ตั้งแต่หลังศาลากลางหลังเก่าถึงสระกลางเมืองประมาณ ๘๐๐ เมตร และตั้งชื่อว่า “ถนนคลองกระเสี้ยว” และขยายคลองกระเสี้ยวให้กว้างขึ้น เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในการดับเพลิง และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน จึงตั้งชื่อว่า “สระกลางเมือง”

คลองศาลา เป็นชื่อของคลองน้ำและชื่อหมู่บ้าน คลองนี้เริ่มจากสะพานด้านหลังเกาะเพชร ข้างโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) ไหลผ่านข้างสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เรื่อยมาจนถึงข้างวัดภูเขาดิน ซึ่งมีศาลาอยู่หลังหนึ่ง จึงเรียกชุมชนแห่งนี้ว่าบ้านคลองศาลา และเรียกชื่อวัดนี้ว่าวัดบ้านคลองศาลา ต่อมาเจ้าอาวาสได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดภูเขาดินในภายหลัง คลองศาลาไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสักที่บ้านปากน้ำ

คลองคล้า เป็นชื่อคลองสมัยโบราณ บริเวณคลองมีต้นคล้าขึ้นอยู่มากมาย ชาวบ้านจึงเรียกชื่อคลองคล้า ปัจจุบันคลองนี้ตื้นเขินถูกถมดินกลายเป็นถนนไปหมดแล้ว คือถนนคลองคล้าพัฒนา คลองคล้าเริ่มแยกจากคลองข้างวัดมหาธาตุ ไหลผ่านธนาคารออมสิน ไหลผ่านธนาคารกรุงเทพจำกัด ผ่านบังกะโลสวัดสี ผ่านตลาดโพธิ์จันทร์ ตามแนวถนนคลองคล้าพัฒนาปัจจุบัน และไหลไปรวมกันกับคลองศาลา ตรงข้างสหกรณ์ครูเพชรบูรณ์ในปัจจุบันนี้

การคมนาคม

ในชุมชนมีถนนเชื่อมต่อกันหลายสายที่สำคัญๆคือ

ถนนสันคูเมือง เป็นถนนที่สร้างตามแนวสันคูเมืองเก่าซึ่งเป็นคันดินเริ่มจากทางแยกเข้าเมือง หน้าธนาคารเพื่อการเกษตร ผ่านธนาคารกสิกรไทยผ่านวงเวียนอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์ ผ่านโรงเรียนอนุบาลเมืองเพชรบูรณ์ ผ่านสี่แยกไฟแดงข้างเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ผ่านหลังศาลากลางหลังเก่าตลอดไปจนถึงสี่แยกไฟแดงทั้งโรงเรียนเทศบาล ๑ (บ้านในเมือง) เนื่องจากถนนสายนี้สร้างตามแนวสันคูเมืองเก่า

ถนนสามัคคีชัย ถนนสายนี้อาจจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ถนนสายสระบุรี - หล่มสัก แต่ก่อนรัฐบาล สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีมีดำริจะย้ายเมืองหลวง จากกรุงเทพมหานคร มาตั้งที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ในช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประมาณ พ.ศ.๒๔๘๔ – ๒๔๘๖ การสร้างถนนยังไม่มีเครื่องจักรทุ่นแรง เหมือนสมัยนี้ ต้องเกณฑ์แรงงานคนจากจังหวัดต่างๆ มาช่วยกันขุดดิน และหินเพื่อทำถนนมาเพชรบูรณ์ เนื่องจากเพชรบูรณ์มีป่าเขามาก มียุ่งป่าชุกชุม เกิดโรคระบาดไข้มาเลเรีย จึงมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงเรียกถนนสายนี้ว่าถนนสามัคคีชัย

ถนนประชาธิปไตย เป็นถนนใช้ในการสัญจรไปมาเชื่อมโยงกับชุมชนคลองศาลายาวไปถึงถนนเทพาพัฒนาประมาณ ๖๐๐ เมตร ตั้งชื่อว่าถนนประชาธิปไตย เพราะประชาชนอุทิศที่ดินให้เทศบาลสร้างถนน

ถนนพระพุทธบาท ถนนสายนี้อยู่ด้านหน้าของวัดภูเขาหิน ซึ่งเป็นที่ตั้งรอยพระพุทธบาทจำลอง จึงตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนพระพุทธบาท” เริ่มต้นตั้งแต่สี่แยกหน้าที่ทำการไปรษณีย์เก่า ด้านวัดภูเขาหินด้านหน้า ผ่านหน้าเรือนจำตลอดไปจนถึงหน้าโรงพยาบาล

ความเจริญของชุมชน

ด้านการศึกษา

การศึกษาในเขตชุมชน ๑๔ มีตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา ถึงระดับมัธยมศึกษาทั้งโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา เขต๑ สังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ระดับอนุบาล ได้แก่ โรงเรียนเทศบาลวัดภูเขาหิน (เทศบาล ๒)

โรงเรียนเทศบาล๒ (วัดภูเขาหิน) โรงเรียนนี้เดิมเป็นโรงเรียนประชาบาลสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนที่ศาลาวัด จึงเรียกว่าโรงเรียนวัดภูเขาหินในปี ๒๕๐๖ ได้โอนไปสังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ และได้รับอนุญาตให้ใช้ที่ธรณีสงฆ์ ของวัดภูเขาหิน และนางกิมฮวย วัฒนศัพท์ ได้ซื้อที่ดินของเอกชนเพิ่มให้อีก ๓ งาน และจัดสร้างอาคารเรียนเป็นอาคารไม้ ๒ ชั้น ๑๐ ห้องเรียน สร้างในสมัยของนายชัชวาล ชมปรีดา เป็นนายกเทศมนตรี เทศบาลเมือง

ต่อมาในสมัยของนายวิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้ทำประชาคม แบ่งการจัดระดับการศึกษา เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนแยกระดับ ดังนี้ โรงเรียนเทศบาล ๑ (บ้านในเมือง) จัดสอนในระดับประถมศึกษา ป.๑ – ป.๖ โรงเรียนเทศบาล ๒ (วัดภูเขาหิน) จัดสอนในระดับอนุบาลศึกษา โรงเรียนเทศบาล ๓ (ชาญวิทยา) จัดสอนในระดับมัธยมศึกษา

โรงเรียนวัชรชัย เป็นโรงเรียนเอกชน เดิมชื่อโรงเรียนอนุบาลวัชรชัย ตั้งอยู่ที่ ๗/๒ ถนนเทพาพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ นายวัชรชัย บัวเทศ เป็นผู้รับใบอนุญาต เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ในปีพ.ศ. ๒๕๓๕ ได้โอนกิจการให้ นายเสกสรรค์ นิยมเพ็ง เป็นผู้รับใบอนุญาตและผู้จัดการ โดยให้ทาง นางสาวนันท์ นิยมเพ็ง เป็นครูใหญ่ เปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้น อนุบาลศึกษา ถึงชั้นมัธยมศึกษา

โรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์ เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา เปิดสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ (ป.๑ – ป.๔) เดิมตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุจึงเรียกชื่อว่า โรงเรียนวัดมหาธาตุ เริ่มตั้งเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ต่อมาได้โอนย้ายมาอยู่ สังกัดกระทรวง ศึกษาธิการ และย้ายจากวัดมหาธาตุ มาตั้งอยู่บริเวณด้านเหนือของวัดใหม่ (วัดร้าง)

มีถนนอยู่กลางระหว่างโรงเรียนกับตลาดโพธิ์จันทร์ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียน” บ้านเหนือวัดใหม่ (วัชรวิทยาคาร) เปิดสอน ป.๑ – ป.๖ เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้ขยายชั้นเรียน ตั้งแต่ ป.๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ต่อมาได้โอนไปอยู่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขต ๑ ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๔๙ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนอนุบาลเมืองเพชรบูรณ์” และต่อมาได้เปลี่ยนชื่ออีก เป็นโรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์เหมือนเดิมจนถึงปัจจุบัน

เศรษฐกิจ

วงเวียนอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่สี่แยกวงเวียน ตลาดเทศบาล ๑ สร้างขึ้น ในสมัยของ นายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์กลุ่มพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บน้ำไว้ดับเพลิง ในย่านใจกลางตลาดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์และได้จัดทำน้ำพุให้สวยงาม เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนในยามเย็นและยามค่ำคืนจะเปิดไฟและน้ำพุให้แสงสีที่สวยงามมาก

ต่อมาในสมัยของนายวิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้ริเริ่มและทำการก่อสร้างใหม่ เพื่อเป็นอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์

ตลาดพัฒนา ตลาดแห่งนี้ เดิมชื่อตลาดใหม่พัฒนาเดิมชื่อตามกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ในสมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ เดิมเป็นตลาดขนาดเล็กๆ และเป็นที่ยอดคิวกองสองแถว ไปตำบลน้ำร้อนและบ้านตะแบะ ตลาดแห่งนี้ได้สร้างขึ้นโดย กลุ่มพัฒนา โดยการนำของนายชาญ โฆษิตานนท์ ต่อมาประชาชนย้ายไปค้าขายทำมาหากินและปลูกบ้านอยู่เป็นจำนวนมาก

มากขึ้นทุกปี จนกระทั่งเป็นชุมชนใหญ่อยู่กันหนาแน่นทางเทศบาลได้ตัดทางสร้างถนนเพื่อให้ประชาชนไปมาหาสู่กันสะดวกสบาย

ต่อมาในสมัยของนายวิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของนายชาญ โฆษิตานนท์ (บิดา) เป็นหัวหน้ากลุ่มพัฒนาได้วางแผนพัฒนาตลาดให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของชุมชนจึงย้ายตลาดใหม่พัฒนา มาสร้างใหม่ที่สถานที่กว้างกว่าเดิม และตั้งชื่อว่าตลาดเทศบาล๓ เป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นตลาดสดของชุมชนใกล้เคียงในปัจจุบัน

โรงฆ่าสัตว์

สมัยก่อนโรงฆ่าสัตว์ ตั้งอยู่ริมคลองคู ตรงข้ามกับโรงพยาบาลเพชรบูรณ์ด้านหน้าติดกับถนนสามัคคีชัย หัวสะพานหน้าโรงพยาบาลในสมัยของนายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่ชุมชนบ้านคลองศาลา ด้านหน้าอาคารโรงฆ่าสัตว์ ติดกับถนนพระพุทธบาทต่อมาในสมัยของนายวิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมือง ได้ปรับปรุงโรงฆ่าสัตว์ให้ได้มาตรฐาน และสร้างอาคารบ้านพัก พนักงานเทศบาลในบริเวณนั้นด้วย

สถานที่ราชการ

เรือนจำจังหวัดเพชรบูรณ์ เรือนจำสมัยก่อนเรียกว่า “คุก” เดิมเรือนจำตั้งอยู่ตรงข้ามวัดไตรภูมิ (ปัจจุบันคือสำนักงานประปาและสำนักงานไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้ย้ายมาสร้างเรือนจำใหม่ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของสำนักงานเทศบาลในปัจจุบัน ต่อมาจึงย้ายใหม่อีกไปสร้างที่ถนนพระพุทธบาท เลขที่ ๒๓๑ ตำบลในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งในปัจจุบัน

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวสรุปได้ว่าชุมชนที่ ๑๔เป็นชุมชนใหญ่ที่ขยายตัวออกมาจากชุมชนบ้านช้างเผือกและชุมชนบ้านสะเดียงโดยตั้งหมู่บ้านอยู่ริมแม่น้ำป่าสักเช่นเดียวกัน มีความเชื่อในเรื่องเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และต้นไม้ใหญ่ มีนิสัยใจคอเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยึดมั่นในความกตัญญูรู้คุณบรรพบุรุษและส่วนใหญ่มักจะเป็นคนดั้งเดิมและตั้งรกรากมายาวนานนับ ร้อยปี โดยนับอายุของวัดภูเขาตินที่ตั้งมาประมาณร้อยกว่าปี

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๑๒ ,๑๕, ๑๖,๑๗โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ

ชุมชนที่ ๑๕ บ้านไทรงาม

ชุมชนวัดเพชรวรารามและชุมชนวัดพระแก้ว ตามโครงสร้างของชุมชนตามเขตการปกครองของเทศบาลจะประกอบด้วยชุมชนที่ ๑๒, ๑๕,๑๖, ๑๗ แต่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนนี้จะประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ได้แก่ชุมชน ๑๕ โดยได้อพยพมาจากจังหวัดฉะเชิงเทราหรือแปดริ้ว

โดยเริ่มจากประมาณ๘๐กว่าปีมีชาวแปดริ้วได้อพยพมาอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์แล้วได้ชักชวนเพื่อนฝูงและเครือญาติมาอยู่ด้วย ณ บริเวณชุมชนที่ ๑๕เรียกว่าหมู่บ้าน ๔หลังได้แก่

๑. นายใหญ่ - นางล้อย	ใหม่สุวรรณ
๒. นายมงคล – นางแจ่ง	ใหม่สุวรรณ
๓. นายสวัสดิ์ - นางละมุด	ใหม่สุวรรณ
๔. นายเล็ก - นางเงิน	ใหม่สุวรรณ

ในเขตชุมชนนี้มีวัดเก่าแก่อยู่ 3 วัดด้วยกันและเป็นวัดที่ถูกทิ้งร้างถ้าจะนับอายุแล้วน่าจะ จะ ไม่ต่ำกว่า๗๐๐ ปีโดยกล่าวสรุปได้ดังนี้

วัดพระแก้ว

เริ่มบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระแก้วซึ่งมีอายุกว่า ๗๐๐ ปีมาแล้ว ในบริเวณวัดพระแก้วในปัจจุบันนี้นั้น อดีตประกอบด้วยวัด ๓ วัดด้วยกันคือ วัดพระสิงห์ วัดพระเสื้อ วัดพระแก้ว มีอาณาเขตติดต่อกัน วัด สภาพกร้างเต็มไปด้วยป่าไม้ รกทึบหนาแน่น และเริ่มมีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาอีกในปี พ.ศ ๒๕๐๐ ก็เริ่มมีการสร้างกุฏิ ศาลา ถากถางป่า เมื่ออาจารย์สมพงษ์เข้ามาอยู่ได้ช่วยหลวงตาถางป่า เผาถ่าน เพื่อนำมาใช้ก่อไฟต้มน้ำร้อนน้ำชา เรียกได้ว่าไม่มีเวลาได้พักผ่อน

ภาพที่ ๕๙ เจดีย์ทรงปรางค์ที่วัดพระแก้ว

ภาพที่ ๖๐ เจดีย์ทรงกลมอิทธิพลจากลังกา สมัย สุโขทัยยุคต้น(ทรงระฆังคว่ำ)

เรื่องราวและตำนานวัดพระแก้ว

วัดพระแก้วได้สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์โดยกษัตริย์ ๓ ปีน้อง ได้สร้างวัดขึ้นมา๓วัดคือ วัดพระแก้ว วัดพระสิงห์ และวัดพระเสือ

ภายในวัดพระแก้วจะมีบ่อน้ำอยู่ ๑ บ่อ ชาวบ้านใช้อุปโภคบริโภคมีการบอกเล่าว่าวัดนี้สร้างมาหลายปีแล้ว จะมีเจดีย์ปรางค์หักพังและมีโบสถ์เก็บของเก่าแก่ในสมัยสงครามโลกจอมพล ป.พิบูลสงครามคิดจะสร้างวัดนี้จากข้อมูลของนางศรีนวล คงเมืองกล่าวว่าจะสร้างวัดพระแก้วให้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองเพราะจะสร้างเพชรบูรณ์เป็นเมืองหลวงของเพชรบูรณ์

ในการสร้างเมืองหลวงได้เกณฑ์คนมาจากอยุธยาหลายร้อยคน(สำหรับนางศรีนวล คงเมืองบอกว่าเกณฑ์คนมาจากนครสวรรค์และโคราช) ในการสร้างเมืองไม่สำเร็จ เนื่องจากคนงานที่มาสร้างเมืองต่างพากันล้มตายจนหมด คนงานที่มาสร้างเมืองจะปลูกกระท่อมเป็นแถวๆทำด้วยไม้ไผ่ แต่เมื่อขุดไปก็เจ็บป่วยล้มตายวันละ ๔-๕คน โดยไม่ทราบสาเหตุ ศพคนงาน ที่ตายจะถูกนำไปฝังอยู่ใกล้ๆกับวัด

ก่อนที่จะสร้างวัดนี้ได้มีเรื่องเล่าว่าช่วงเวลาใกล้ค่ำได้มีลูกแก้วสวยงามมาก ลอยตกมาจากเจดีย์วัด ลูกใหญ่ประมาณคุดก้นน้ำมีแสงสวยงาม ลูกแก้วนี้ได้ลอยไปอยู่ในถ้ำสมบัติ(ถ้ำฤาษี) คนงานที่ขุดดินจะขุดพบของเก่าแก่เช่น ไหโบราณภายในไหจะมีพระเก่าแก่อยู่เต็มไห สามียของครูทวดจันทร์และนายชาญ โสมิตานนท์อดีตนายเทศมนตรี ขุดของที่อยู่ใต้เจดีย์พบของโบราณหลายอย่าง ปัจจุบันนี้ของหลายชิ้นอยู่ที่กรุงเทพและบางชิ้นอยู่ที่อาจารย์สมพงษ์ อดีตเจ้าอาวาสคนเก่าเล่าว่าวัดนี้เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์มากถ้าใครไปทำอะไรจะตายภายใน ๗ วัน ๑๐ วัน

บ่อน้ำที่เคยใช้อุปโภคบริโภคทุกวัน ในวัดพระแก้วในวันพระจะมีเสียงร้องเสียงกลองดังกระหึ่มมาจากบ่อน้ำปัจจุบันบ่อน้ำนี้ได้แห้งขอดสาเหตุของบ่อน้ำแห้งมีเรื่องเล่าว่านางเปียงซึ่งเสียชีวิต

ไปแล้วประมาณ 20 ปีแล้ว เป็นคนชอบแต่งตัว เขาใช้ให้แต่งตัวเป็นกระเทย(ผู้หญิงชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย) ไปตักน้ำ แล้วทำคุตักน้ำตกลงไปในบ่อจึงกระโดดลงไปเอาคุในบ่อเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในบ่อแห้งลงจนทุกวันนี้

วัดนี้จะมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ต้นหนึ่งถ้าจะมีเหตุการณ์อะไร จะมีบ้างมาร้องไห้หวน พอตกเข้าก็จะมีคนตาย

วัดพระแก้วเดิมเป็นวัดร้างมีหลวงตาว่างเป็นผู้มาพัฒนาอยู่ก่อน เมื่อมรณภาพ หลวงตาทองก็มาสร้างต่อและต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ มาพัฒนาต่อสร้างถาวรวัตถุและชุดคันของโบราณวัตถุไว้มากมาย รวบรวมเครื่องใช้ให้กับวัด ต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ถูกฆาตกรรมทำให้การพัฒนาวัดหยุดชะงัก ปัจจุบันนี้ข้าวของสูญหายไปจำนวนมากและทางเจ้าคณะอำเภอไม่ยอมแต่งตั้งเจ้าอาวาสมาแทน

จากการบอกเล่าของชาวบ้านบอกว่าวัดพระแก้วนั้นประกอบด้วย ๓ วัดตามคำบอกเล่าเป็นคำคล้องจองดังนี้ วัดพระสิงห์อยู่เหนือ วัดพระเสืออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลาง จะเข้าพาดทาง เอาคางทับไว้ และจากที่กรมสมเด็จฯ พระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๗๑) ทรงอธิบายเรื่องมูลเหตุการสร้างวัดนั้นมีลักษณะดังนี้คือ

ถ้าในตำบลอันเดียวกัน มีผู้สร้างวัดเพิ่มขึ้นเป็น ๒ วัด หรือ ๓ วัด ความจำเป็นจะต้องเรียกชื่อให้ผิดกันเกิดมีขึ้น ก็มักเรียกวัดซึ่งสร้างทีหลังว่า "วัดใหม่" บ้าง หรือมีจะนั้นก็เรียกว่า "วัดเหนือแลวัดใต้" บ้าง ถ้าวัดใหม่ยังมีขึ้นอีกก็หาคำอื่นเรียกชื่อให้แปลกออกไป เอาสิ่งสำคัญอันมีในวัดนั้น เช่นต้นโพธิ์หรือโบสถ์ เรียกเป็นนามวัด "วัด(ต้น)โพธิ์" หรือ "วัดโบสถ์" ฉะนั้นบ้าง มีจะนั้นก็เอาชื่อผู้สร้างเดิมลงไปเช่นเรียกว่า "วัดใหม่เจ้าขรัวหง" และวัดใหม่พระพิเรนทร์" ดังนี้บ้าง ครั้นนามมาถึงคำตันเสีย คงเรียกแต่คำปลายเป็นนามวัดเช่นเรียกว่า "วัดหงส์" และ "วัดพิเรนทร์" ดังนี้มีเป็นตัวอย่าง

จากคำราชาธิบายสอดคล้องกับคำบอกเล่าของชาวบ้านการตั้งชื่อของวัดพระสิงห์คือวัดเหนือ วัดพระเสืออยู่ใต้ วัดพระเสือคือวัดใต้ และคำว่าสิงห์และเสือน่าจะเป็นนามของผู้สร้างวัด ส่วนวัดพระแก้วน่าจะเป็นวัดดั้งเดิม ทั้งนี้จากการที่วัดพระแก้วมีการสร้างพระปรางค์แทนองค์เจดีย์นั้นสามารถอธิบายไว้ได้ดังนี้(<http://www.jadeethai.com> June25,2011)

ความนิยมใช้ปรางค์แทนเจดีย์สถานประจำวัดในพุทธศาสนานั้น ได้นิยมกันก่อนอาณาจักรลุ่มน้ำเจ้าพระยาแถบกลางของสยามประเทศ (อยุธยา) โดยได้รับอิทธิพลหรือศิลปะร่วมสมัยกับศิลปะบายอนของขอมตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘ ศิลปะบายอนเป็นศิลปะของพุทธศาสนamahayanในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗แล้วแผ่อำนาจมาครอบงำดินแดนที่ราบสูงของไทย

ปรางค์รุ่นแรกของขอมที่สร้างในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่๗ จะตั้งบนเนินเตี้ยที่หน้าปราสาท หรือเยื้องไปข้างหน้าเล็กน้อย จะมีสระน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่าบาราย เข้าใจว่าคงจะอาศัยมูลดินจากการขุดสระน้ำมาสร้างเนินปราสาท

จากตำนานของวัดพระแก้วจะเห็นว่ามีทั้งปรางค์ก่อด้วยอิฐ มีสระน้ำขนาดใหญ่มีเนินดินซึ่งน่าจะเป็นเนินปราสาท ดังนั้นวัดพระแก้วน่าจะเป็นวัดเดิมที่เก่าแก่อยู่ในลัทธิมหายานและโดยได้รับอิทธิพลของขอม ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

ส่วนวัดพระเสื้อเจดีย์บริเวณวัดทางตอนใต้เป็นทรงกลมน่าจะเป็นวัดที่สร้างในสมัยสุโขทัยยุคต้น ส่วนที่เป็นบริเวณวัดพระสิงห์จากการขุดพบพระพุทธรูปตั้งอยู่บนพื้นเนินดินสังเกตรูปพระพักตร์รูปไข่สามารถที่จะสันนิษฐานว่าสร้างในสมัยสุโขทัยเช่นเดียวกับวัดพระเสื้อ ดังนั้นวัดพระสิงห์ และวัดพระเสือน่าจะสร้างในสมัยเดียวกันโดยคนที่ชื่อพระสิงห์และพระเสื้อที่น่าจะเป็นพี่น้องกันและดังนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าน่าจะสร้างขึ้นในสมัยหลังวัดพระแก้ว

ส่วนนามวัดพระแก้วน่าจะหมายถึงพระบรมสารีริกธาตุที่มีปริศนาว่าจะเข้าพาดทางเอาคางทับไว้แต่ยังไม่มีผู้ใดค้นพบจนบัดนี้

และจากและจากข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์กล่าวถึงการศึกษาวัดพระแก้วไว้ดังนี้

“ตั้งอยู่ที่ตำบล.ในเมือง เป็นวัดเก่าแก่ที่ตั้งอยู่เรียงกันกับวัดสิงห์ และวัดพระเสื้อ โดยวัดพระสิงห์อยู่ทางทิศเหนือ วัดพระแก้วอยู่ตรงกลางและวัดพระเสื้ออยู่ทางทิศใต้ มีปฏิมากรรมที่สำคัญคือพระพุทธรูปที่วัดพระสิงห์ "พระปรางค์กลีบบะเพือง"(ศิลปะบายนอายุประมาณศตวรรษที่ ๑๔)ที่วัดพระแก้ว กรมศิลปากรสันนิษฐานว่าพระพุทธรูปที่ขุดพบนั้นสร้างมานานกว่าเจ็ดร้อยปี นอกจากนี้ยังมีกรู โอง พระพุทธรูปและของสำคัญต่างๆ เช่น เครื่องปั้นดินเผา พระพุทธรูปทองคำเนื้อสัมฤทธิ์ เนื้อเงิน แผ่นทองคำ และพระผงดินเผา แบบสุโขทัย”

ภาพที่ ๑๗๖ เจดีย์ทรงปรางค์ ที่วัดพระแก้วสมัยยังมีสภาพดีเป็นทรงกลีบบะเพือง

ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลที่สอดคล้องกับบทวิเคราะห์ที่กล่าวไว้ข้างต้นที่เป็นทรงปรากฏ(ลักษณะเป็นเสามี
ข้อเป็นลูกกลมข้างบนเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะขอมที่แพร่หลายเข้ามาในยุคพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗)

สำหรับประวัติของวัดพระแก้วที่บันทึกเป็นหลักฐานในชั้นหลังมีดังนี้

ประวัติวัดพระแก้ว

วัดพระแก้ว

เริ่มบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระแก้วซึ่งมีอายุ ๗๐๐ ปีมาแล้ว ในบริเวณวัดพระแก้วในปัจจุบันนี้
นั้น อดีตประกอบด้วยวัด ๓ วัดด้วยกันคือ วัดพระสิงห์ วัดพระเสื่อ วัดพระแก้ว มีอาณาเขตติดต่อกัน
วัด สถาพรกว้างเต็มไปด้วยป่าไม้ รกทึบหนาแน่น และเริ่มมีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาอีกในปี พ.ศ.
๒๕๐๐ ก็เริ่มมีการสร้างกุฏิ ศาลา ถากถางป่า เมื่ออาจารย์สมพงษ์เข้ามาอยู่ได้ช่วยหลวงตาถางป่า
เผาถ่าน เพื่อนำมาใช้ก่อไฟต้มน้ำร้อนน้ำชา เรียกได้ว่าไม่มีเวลาได้พักผ่อน

วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๐๔ วัดพระแก้วจัดให้มีพิธีพุทธาภิเษกพระสมเด็จจปรกโพธิ์ ๙๔,๐๐๐
องค์รูปเหมือนเจ้าคุณสมเด็จเนื้อผงอีก ๑๐,๐๐๐องค์ จะนำไปบรรจุที่วัดที่สร้างใหม่ วัดธาตุทะเลทอง
จำนวน ๙๔,๐๐๐ องค์ เท่าจำนวนพระธรรมชั้นโท และให้ญาติโยมร่วมทำบุญไว้ในพระธาตุอีก
๑๐,๐๐๐ องค์ มอบให้ญาติโยมไปบูชาเป็นเมตตามหานิยม แคล้วคลาดจากภัยพิบัติ

เนื่องด้วยพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน ป่วยมาตลอดโดยเฉพาะโรคฝีดาษ(เดี๋ยวนี้เขาเรียก
มะเร็งกระดูก)รวมไข้โรค วันที่ ๑ ก.ค.๒๕๔๐ ได้รับอุบัติเหตุทางรถยนต์ วัดพระแก้วมีรถยนต์ ๙ คัน มี
โต๊ะหมู่บูชาทำจากมุกหมู่ ๙ มีโต๊ะธรรมมาสน์เทศน์ทำจากมุก มีโต๊ะรับแขก ๑ชุด มี ๙ ตัว มีน้ำแร่ - น้ำ
ทิพย์-ไม้ไผ่ เพื่อสุขภาพและยาสมุนไพรจีนและยาคุณพระรักษา ๕ โรค มีศาลาการเปรียญมีการปลูก
ป่าปลูกพืชทดแทนเมื่อพระอาจารย์มาอยู่ที่วัดได้ปลูกต้นไม้ที่มีประโยชน์เช่นกล้วย มะละกอ มะขาม
หวาน มะม่วงปราง ขนุน ฯลฯ ไม้ยืนต้นก็มีต้นสัก ต้นโพธิ์ ไม้ตง จนปัจจุบันนี้วัดพระแก้ว ญาติโยมที่เข้า
วัดก็จะเห็นความร่มเย็น เหมาะในการจำศีลภาวนา นั่งสมาธิ

คำพูดคนโบราณกล่าวไว้ว่า “ปลูกไม้ไว้ไม่ได้ทันใช้” คนโบราณไม่นิยมปลูกต้นไม้ จึงทำให้ป่า
ค่อยๆหมดไป แต่อาจารย์สมพงษ์ได้ปลูกไม้ไว้ใช้ประโยชน์ตัวอย่างเช่นไม้ไผ่ใช้ประโยชน์ได้หลาย
อย่างเช่น

๑. ไม้ไผ่หากลูกลอกบุญญาติโยม ไม้ธงผ้าป่า ไม้ธงกลืน - เทศน์มหาชาติ
๒. ไม้ไผ่เทพื้นเสาธงการเปรียญหลังใหม่ ไม้ไผ่ตั้งร้านศาลาการเปรียญหลังใหม่
๓. ไม้ไผ่ใช้เทถนนเข้าวัดและเทพื้นศาลาการเปรียญหลังใหม่
๔. ไม้ไผ่เพื่อสุขภาพ นวดยาเพื่อสุขภาพคลายปวดตามข้อ

วัดได้ปลูกป่ามาเป็นเวลา ๑๕ ปี มีทั้งมะม่วง มะละกอ ขนุน ไม้ไผ่ กล้วย ตะไคร้ฯ คิดเป็นมูลค่า ๒ ล้านบาท ก็ได้นำเงินมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาพัฒนาวัดให้เจริญเพื่อเป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับญาติโยมสืบต่อไป ในปีพ.ศ.๒๕๑๓ คณะสงฆ์ได้แต่งตั้งพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน เป็นเจ้าอาวาสวัดพระแก้วมีอายุพรรษา ๒๕ ปี ปฏิบัติสายพุทธโธ

ก่อนหน้านั้นมีพระสงฆ์จำพรรษาที่วัดนี้ดังนี้

หลวงพ่อบุญหรือหลวงพ่อกบ

หลวงพ่อบุญ

หลวงพ่อบุญ

สมัยที่พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน ยังไม่มรณภาพจะมีการจัดงานประเพณีของวัดคืองานปิดทองพระสามพี่น้อง พระสิงห์ พระเสือ พระแก้ว และงานทอดผ้าป่าประจำปีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งตรงกับวัน วิสาขบูชา

มีลายแทงที่เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับวัดพระแก้วดังนี้

“วัดพระสิงห์ อยู่เหนือ วัดพระเสืออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลาง จะเข้าพาดทางเอาคางทับไว้”
เป็นคำบอกเล่ากันมารวม ๗๐๐ ปี

(วิทยากรชื่อ นางละมัย ธรรมะ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๔ ถนน เพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ นางรับ นามสกุล ใหม่สุวรรณ อายุ ๘๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๔ ถนนเพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ นางเสวียน นามสกุล เกษศรีสังข์ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑๕/๒ ถนนเพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๕๖ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน อดีตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๑๗๗ พระพุทธรูปอิทธิพลทวารวดี

ภาพที่ ๕๗ พระพุทธรูปพระประธานบริเวณวัดพระสิงห์
รูปพระพักตร์อิทธิพลสุโขทัย

ภาพที่ ๕๘ ประตูวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๕๙ เจดีย์ทรงปรางค์ ปัจจุบันทำรุดทุดโทรม

ภาพที่ ๖๐ ฤๅษี สิงเคราฟตามความเชื่อ

ภาพที่ ๖๑เจดีย์ทรงกลม(ทรงระฆังคว่ำ อิทธิพล สุโขทัยยุคต้น

ดังนั้นกล่าวสรุปได้ว่าวัดพระแก้วเป็นวัดที่เก่าแก่เป็นวัดที่อยู่ในลัทธิมหายานร่วมสมัยกับสมัย
ขอมจัดว่าเป็นวัดที่เก่าแก่และน่าจะเก่าร่วมสมัยในยุคพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

จากพระพุทธรูปเก่าแก่ในวัดพระแก้วใส่ตุ้มหูเป็นลักษณะของการแต่งกายของคนในสมัยทวาร
วดีและเป็นช่วงที่ขอมเรืองอำนาจนับถือพุทธศาสนาแบบมหายานดังมีหลักฐานในจดหมายเหตุของจีน
ที่มาทำการค้าแถบอาณาจักรของไทยตามเมืองแถบชายทะเลได้กล่าวไว้ดังนี้

“ข้อความในเอกสารประวัติศาสตร์จีน แสดงรายละเอียดให้เห็นถึงการจัดระบบ

การเมือง การปกครอง ของอาณาจักรโบราณในสมัยกลางพุทธศตวรรษที่ 11

ตรงกับช่วงปลายรัชกาลพระเจ้ามเหศวรมันกำลังแผ่ขยายอำนาจอาณาจักร

กัมพูชา เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่า อาณาจักรตามพหุสังคมมีอำนาจทางการเมือง

การทหาร ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเทศใดในคาบสมุทรอินโดจีน และบ้านเมืองต่างๆ

ในประเทศไทยยังคงเป็นอิสระอยู่มีความสำคัญในระดับที่ประเทศจีนจำเป็นต้องส่ง

คณะทูตเดินทางมาเจริญสัมพันธไมตรีก่อน ราชทูตเสียง-จุ่น ได้เล่ารายละเอียดใน

ด้านสังคมอย่างน่าสนใจว่า

“ เป็นธรรมเนียมของคนทุกคนในประเทศนี้ ทั้งหญิงชายเจาจะรู้ที่แผ่นหูและ

ทุกคนนิยมทาตัวด้วยน้ำมันหอม โดยทั่วไปคนนับถือบูชาพระพุทธรูป

แต่ก็ให้ความเคารพแก่พวกพราหมณ์เป็นอย่างมาก ผู้หญิงมักเกล้าผมไว้แค่นั้น

คอ “

เราจะเห็นได้ว่าชายหญิงในยุคทวารวดีนิยมเกล้าผมและเจาจะหู ดังนั้นวัดพระแก้วน่าจะ
สร้างในสมัยยุคที่ขอมเรืองอำนาจอยู่และน่าจะอยู่ในยุคของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ และมีความสัมพันธ์
กับไทยยุคสุโขทัยเพราะพ่อขุนผาเมืองมีศักดิ์เป็นพระราชบุตรเขย และเป็นวัดในนิกายมหายาน
สอดคล้องกับตำนานของเรื่องนางผมหมอมที่รังเกียจพวกละว้าหรือชาวบนคือพวกขอมแสดงว่านางเป็น
ชาวไทยเชื้อสายสุโขทัยนั่นเอง

จากตำนานนางผมหมอมวัดช้างเผือก นางน่าจะเป็นธิดาของเจ้าเมืองในสมัยนี้เพราะมีตำนาน
เกี่ยวข้องกับหนุ่มชาวบนที่เป็นประชาชนในยุคสมัยเดียวกัน

มีข้อที่น่าสนใจเกิดจากนามวัดพระแก้วในสมัยรัชกาลที่ ๑ ทรงสร้างวัดในวังชื่อว่าวัดพระแก้ว
และจากหลักฐานในพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพเรื่องตำนานวังหน้าก็มี
ตำนานสร้างวัดในวังเรียกนามว่าวัดพระแก้วซึ่งธรรมเนียมการสร้างวัดในวังนี้มีมาตั้งแต่สมัยกรุง
สุโขทัยเป็น ราชธานี([Permalink : http://www.oknation.net/blog/paaru](http://www.oknation.net/blog/paaru))

“วัดบวรสถานสุทธาวาส หรือ วัดพระแก้ววังหน้า
เป็นวัดสำคัญซึ่งกรมพระราชวังบวรมหาดิศัยพลเสพ
วังหน้าในรัชกาลที่ 3 ทรงสร้างขึ้นใหม่
และเหตุที่เรียกกันว่า วัดพระแก้ววังหน้า
เนื่องจากเป็นวัดที่สร้างในวัง เช่นเดียวกับ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือวัดพระแก้ว ในวังหลวง “

จากข้อความนี้แสดงว่ามีธรรมเนียมสร้างวัดในวังเป็นไปได้หรือไม่ว่าวัดพระแก้วน่าจะเป็นวัดอยู่ในวังของเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ในสมัยนั้น

และอีกกรณีหนึ่งคือการปรากฏตัวของคนไทยคือพ่อขุนผาเมืองได้รุกไล่ขอมที่มีอิทธิพลเหนือคนเฝ้าไทยและสถาปนากรุงสุโขทัยไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจของขอม เจ้าเมืองเพชรบูรณ์น่าจะอยู่ใต้อิทธิพลของขอมและมาเป็นอิสระมาอยู่ใต้อำนาจการปกครองของสุโขทัยดังปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ ๒ วัดศรีชุมดังนี้(ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยโดย [Miss.Dutchanee www google”com](http://www.google.com) เมื่อ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕)

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยเท่าที่ปรากฏหลักฐานแว่นแคว้น สุโขทัยได้ก่อตั้งขึ้นในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยศูนย์กลางอำนาจของสุโขทัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำน่าน ต่อมาจึงได้ขยายตัวไปทางด้านตะวันตกบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงและทิศตะวันออกบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก จากศิลาจารึกหลักที่ ๒ ศิลาจารึกวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย ได้กล่าวถึงการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองของชุมชนเมืองในลุ่มแม่น้ำยม และลุ่มแม่น้ำน่าน ในรัชสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถม ขุนในเมืองเชลียง (ศรีสัชนาลัย) เป็นเจ้าเมืองปกครองในฐานะเมืองขึ้น ขอมได้ครอบครองเมืองศรีสัชนาลัย และสุโขทัยเมื่อประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นการขยายเมือง โดยการรวบรวมเมืองเป็นเมืองคู่ ดังปรากฏเรียกในศิลาจารึกว่า “นครสองอัน” การรวมเมืองเป็นเมืองคู่นี้เป็นการรวมทรัพยากรสำหรับการขยายเมืองให้เป็นแว่นแคว้นใหญ่โตขึ้น พระองค์มีโอรส ๒ พระองค์ คือ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด และพระยาคำแหงพระราม เจ้าเมืองสระหลวงสองแคว (เมืองพิษณุโลก) พ่อขุนผาเมืองนั้นปรากฏความในจารึกว่ากษัตริย์ขอมในสมัยนั้น ซึ่งสันนิษฐานว่า คือพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔ – ๑๗๖๑) ได้ยกราชธิดาคือ “นางสุชมหาเทวี” ให้ เพื่อสร้างสัมพันธไมตรีพร้อมทั้งพระราชทานเครื่อง

ราชูปโภค คือพระขรรค์ชัยศรีและพระนามเฉลิมพระเกียรติว่า “ศรีอินทราทิตย์ หรือ ศรีอินทราธิบดี” อาณาเขตของกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถม คงไม่กว้างขวางเท่าใดนัก สันนิษฐานว่าครอบคลุมถึงเมืองขอด (เมืองสอ) ลำพูน พิษณุโลก และอำนาจในสมัยขอมในการควบคุมเมืองในอาณาเขตในสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถมคงไม่นั่นคงนัก แต่ละเมืองคงเป็นอิสระในการปกครองตนเอง เมืองหลายเมืองคงเป็นเมืองในระบบเครือญาติ หรือเมืองที่มีสัมพันธ์ไมตรีต่อกัน ภายหลังเมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถมสิ้นพระชนม์ คงเกิดความวุ่นวายในเมืองสุโขทัย ขอมสมาดโขลญลำพง ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นเจ้าเมืองลำพง ซึ่งเป็นเมืองที่ปรากฏชื่อในศิลาจารึก หรืออาจเป็นขุนนางขอมที่กษัตริย์ขอมส่งมากำกับดูแลอยู่ที่สุโขทัย ได้นำกำลังเข้ายึดเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และเมืองใกล้เคียงไว้ได้ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราดและพระสหายคือพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง ได้รวมกำลังกันปราบปรามจนได้ชัยชนะ พ่อขุนบางกลางหาวยึดได้เมืองศรีสัชนาลัย

ส่วนพ่อขุนผาเมืองเข้ายึดเมืองสุโขทัยไว้ได้ เมื่อได้เมืองสุโขทัยแล้ว พ่อขุนผาเมืองได้ทรงมอบเมืองสุโขทัยให้แก่พ่อขุนบางกลางหาวพร้อมทั้งพระนามที่กษัตริย์ขอมเคยแต่งตั้งพ่อขุนผาเมืองคือ “ศรีอินทราธิบดี” ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ พ่อขุนบางกลางหาว จึงได้ขึ้นครองราชย์ ณ เมืองสุโขทัย มี

พระนามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” เป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ส่วนพ่อขุนผาเมืองได้กลับไปครองเมืองราดดังเดิม

เราจะเห็นได้ว่าปรากฏในวัดพระแก้วอยู่ในสมัยเดียวกันกับสมัยของพ่อขุนผาเมืองคือกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งเป็นพ่อตาของพระองค์และพระองค์ก็เป็นเจ้าเมืองอยู่แถบลุ่มน้ำป่าสักและเมืองที่ทรงปกครองคือเมืองราดหรือเมืองลุมดั่งปรากฏอยู่ในหลักฐานศิลาจารึกวัดศรีชุมดังนี้

ศิลาจารึกวัดศรีชุม เรียกว่า ศิลาจารึกหลักที่ ๒ ทำด้วยหินดินดานเป็นรูปใบเสมา กว้าง ๖๗ เซนติเมตร สูง ๒๗๕ เซนติเมตร หนา ๘ เซนติเมตร ด้านที่หนึ่งจารึกอักษรไทยสุโขทัย ภาษาไทย มี ๑๐๗ บรรทัด ด้านที่สองมี ๙๕ บรรทัด มีอายุประมาณ ปี พ.ศ. ๑๘๘๐ - ๑๙๑๐ นายพลโท พระยาสมเธรสวรพการ เมื่อครั้งเป็นที่หลวงสมเธรสพการ พบที่อุโมงค์วัดศรีชุม เมืองเก่าสุโขทัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

สาระสำคัญของจารึกหลักนี้ สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาราชูปทุมนี้ศรีรัตนลังกาที่ปมหาสามีเป็นเจ้าได้ให้ศิษย์ของท่าน จารทำบอกเล่าให้เราให้ทราบเรื่องของคนไทยสมัยก่อนพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ครองกรุงสุโขทัย ทรงเล่าไว้ว่า ท่านเกิดในนครสรลงสองแคว (พิษณุโลก) เป็นโอรสพระยาคำแหงพระราม เป็นหลานปู่พ่อขุนนาวนำถม หรือพระยาศรีนาวนำถม ซึ่งเสวยราชย์ในนครสองอัน อันหนึ่งชื่อนครสุโขไท อีกอันหนึ่งชื่อ นครศรีเสนาไล (ศรีสัชนาลัย) ภายหลังประทับอยู่ที่นครสุโขทัยแห่งเดียว

สิ่งที่ชวนให้สันนิษฐานอย่างนี้เพราะมีการนำเอาศิลาจารึกจากเมืองโบราณศรีเทพมาไว้โดยนำเอามาทำเป็นเสาหลักเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์และจารึกหลักนี้มีการจารึกเป็นสองสมัยคือสมัยแรกจารึกเป็นภาษาสันสกฤตอิทธิพลศาสนาพราหมณ์และมีการจารึกครั้งที่๒ ในสมัยหลังมีทั้งภาษาบาลีภาษาไทยโดยใช้อักษรขอมอันเป็นการรับเอาศาสนาพุทธเข้ามาแล้ว(โดยการศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากรภายใต้การติดต่อของดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อดีตนายกเทศมนตรีเมือง)ด้วยเหตุนี้เจ้าเมืองศรีเทพถ้าไม่มีเชื้อสายไทย และถ้าไม่อยู่ในฐานะผู้เป็นผู้ทรงอำนาจในฐานะเจ้าเมืองคงไม่มีสิทธิสั่งให้จารึกภาษาไทยลงในศิลาจารึกอย่างแน่นอน (ผู้วิจัย)

และเมื่อสิ้นสมัยของพ่อขุนผาเมืองเพชรบูรณ์ก็ตกอยู่ใต้อำนาจของสุโขทัยเมื่อสุโขทัยสิ้นอำนาจดังปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์สุโขทัยที่กล่าวถึงพระมหาธรรมราชาลิไทโอรสของพ่อขุนรามคำแหงที่ไฝ่ธรรมะจนบ้านเมืองอ่อนแอและสิ้นอำนาจลงในสมัยพระเจ้าไสยลือไทซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

“...ต่อมา **พระยาไสยไท** ราชโอรสได้ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าเลอไท พระราชบิดา ทรงพระนามว่า **"พระมหาธรรมราชาลิไทย"** เป็นกษัตริย์ที่ทรงมุ่งทำนุบำรุงอาณาจักรสุโขทัย แต่ในทางธรรมอย่างเดียว ทำให้สุโขทัยขาดความเข้มแข็ง จนไม่สามารถควบคุมประเทศราชไว้ได้ ดังนั้น **พระเจ้าอู่ทอง** จึงตั้งแข็งเมืองและประกาศอิสรภาพ ไม่ยอมขึ้นกับกรุงสุโขทัย ตั้งแต่ พ.ศ. 1893 เป็นต้นมา **ขุนหลวงพะงั่ว** เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติต่อมา และได้ส่งกองทัพมาทำสงครามตีเมืองต่าง ๆ 7 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 1914-1921 แต่ไม่สามารถตีหักเข้าเมืองได้ จนกระทั่ง **"พระเจ้าไสยลือไท"** (พระมหาธรรมราชาที่ 2) ขึ้นครองราชย์ กรุงศรีอยุธยาจึงยกกองทัพไปตี**เมืองซากังราว** (กำแพงเพชร) ซึ่งพระเจ้าไสยลือไท เสด็จมาบัญชาการรบเอง จนขุนหลวงพะงั่วไม่สามารถตีหักเอาเมืองได้ แต่ต่อมาทรงพระราชดำริว่า "ถ้าหากขึ้นรบต่อไปก็คงเอาชนะกองทัพของขุนหลวงพะงั่วไม่ได้" จึงทรงยอมอ่อนน้อมต่อขุนหลวงพะงั่วโดยดี และนับแต่นั้นมา กรุงสุโขทัยก็สูญเสียเอกราช กลายเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยาตลอดไป”

นั่นคือคำตอบที่ทำไมเมืองเพชรบูรณ์ตกอยู่ใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยาไปด้วยเช่นเดียวกันแต่สาเหตุที่เมืองเพชรบูรณ์ถูกทิ้งร้างนั้นอาจเกิดจากการผลัดแผ่นดินและบริเวณเมืองกลายเป็นป่ารกทึบและจากนั้นชนชั้นชาวบ้านดั้งเดิมแถวสะเดียงและจังหวัดอื่นๆได้อพยพเข้ามาอยู่ดังมีตำนานดังนี้

จากประวัติของชุมชนที่ ๑๒ได้กล่าวถึงความเป็นมาของชุมชนนี้(ที่อยู่ใกล้กับวัดพระแก้วและรอบๆวัดพระแก้ว)

ชุมชนบ้านกกเบิน (ต้นเบิน)หรือชุมชน ๑๒ เมื่อประมาณ ๗๐ -๘๐ ปีพื้นที่เป็นป่าชาวบ้านบางคนอพยพมาจากตำบลในเมืองเข้ามาแล้วถางทำเป็นที่ทำกินส่วนใหญ่เป็นอาชีพทางเกษตร เช่น ทำไร่ทำนา เลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะมีคนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อน ๘ หลัง ต่อมาความเจริญได้เข้ามามีคนอพยพมาเพิ่มกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้นทำให้เกษตรกรรมบางคน ขาย ที่ พื้นที่เกษตรก็หายไปกลายเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย ร้านค้าขาย รับจ้าง และบางคนก็มีอาชีพเป็นข้าราชการและจากทุกชุมชนคือชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ เดิมจะมีสภาพเป็นป่ารกทึบดังนี้

ชุมชนวัดเพชรวรารามและชุมชนวัดพระแก้ว ตามโครงสร้างของชุมชนตามเขตการปกครองของเทศบาลจะประกอบด้วยชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ แต่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนนี้จะประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ มีสภาพ พื้นที่จะเต็มไปด้วยป่าพง เต็มไปหมด การคมนาคมเต็มไปด้วยความยากลำบาก การติดต่อค้าขายจะใช้วิธีเดินเท้า ถีบ-จักรยาน ทางเล็กแคบสองข้างทางเต็มไปด้วยป่า การติดต่อค้าขายทางน้ำคือการใช้เรือในลำน้ำป่าสัก การเดินทางไปที่ทำนาก็ลำบากต่อมาได้มีลูกหลานมากขึ้นน้ำใช้ก็ต้องอาศัยจากแม่น้ำการลงไปตักน้ำขึ้นมาใช้ไม่สะดวก จึงได้จัดซื้อที่ดินลงทำสำหรับลงไปตักน้ำ โดยชาวบ้านได้ลงขันกันคนละเล็กละน้อยทำเป็นหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวสรุปได้ว่าวัดพระแก้วน่าจะเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยยุคต้นของกรุงสุโขทัยลัทธิมหายานโดยได้อิทธิพลมาจากสมัยของพระเจ้าสุริยวงษ์ที่๗และน่าจะเป็นวัดในวังของสมัยเจ้าเมืองสุโขทัย(พ่อขุนผาเมืองซึ่งมาสร้างบ้านแปงเมืองที่เมืองราดเมืองลุ่ม เรียกชื่อตามลักษณะของภูมิประเทศและหลังจากไปตีเมืองสุโขทัยร่วมกับพ่อขุนบางกลางหาวประสบชัยชนะได้มอบพระบรมราชโองการและนามของพระองค์ให้พ่อขุนบางกลางหาวขึ้นครองสุโขทัย ส่วนพระองค์ไปครองเมืองศรีเทพซึ่งเป็นเมืองของเจ้าเมืองที่อยู่ได้อิทธิพลของขอมพระเจ้าสุริยวงษ์ที่๗ซึ่งเป็นพ่อตาของพระองค์และเมืองราดเมืองลุ่มได้ถูกทิ้งร้างไปกลายเป็นป่ากร้าง ต่อมาชาวบ้านได้เข้ามาหักร้างถางพงเป็นที่อยู่อาศัยต่อมา

วัดเพชรวราราม

เมื่อชาวบ้านมารวมตัวกันก็มีความคิดที่จะสร้างวัดแต่ในดําริเดิมนั้นต้องการที่จะบูรณะวัดร้างเดิมคือวัดพระแก้วดังจะทราบจากประวัติการสร้างวัดของวัดเพชรวรารามดังนี้

ความดําริในการสร้างวัดเพชรวรารามได้เริ่มขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๗ โดย คณะพุทธศาสนิกชน ชาวบ้านกกเบิน บ้านไทรงาม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พร้อมด้วยประชาชนหมู่บ้านใกล้เคียง โดยดําริที่จะฟื้นฟูวัดพระแก้วซึ่งเป็นวัดร้างใกล้บ้านให้กลับเป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่อาศัยขึ้นใหม่จึงได้พร้อมใจกัน ไปขอพระสงฆ์จากพระครูสีตลาภิรัต (เคลือบ

ถามโก) วัดสามัคคีวัฒนา อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าคณะจังหวัด ตาก-
 เพชรบูรณ์- อุตรดิตถ์ (ธรรมยุต) ในขณะนั้นให้มาจำพรรษาที่วัดพระแก้ว ท่านเจ้าคณะจังหวัดจึงจัด
 พระสงฆ์ จำนวน ๕ รูปจากวัดสามัคคีวัฒนา ให้มาจำพรรษาที่วัดพระแก้วนั้นตามประสงค์เพื่อสั่งสอน
 พุทธศาสนิกชน ต่อมาเกิดปัญหาบางประการเกี่ยวกับที่ดิน(วัดพระแก้วอยู่ในการดูแลของมหานิกาย)
 นายสวัสดิ์ เพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นคนหนึ่งในคณะผู้ดำริก่อการฟื้นฟูวัดพระแก้วจึงมอบที่ดินอันเป็นส่วน
 ของตนเป็นเนื้อที่ในการสร้างวัดขึ้นมาใหม่คือวัดเพชรวารามแล้วนิมนต์พระสงฆ์ มาพำนักที่วัดนี้

วัดเพชรวารามห่างจากวัดพระแก้วไปราว ๓๐๐ เมตรเศษ เมื่อ พ.ศ ๒๔๙๙ นายสวัสดิ์
 เพชรบูรณ์ จึงได้ดำเนินการขอสร้างวัดและกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งเป็นวัดมีนามว่า “วัด
 เพชรวาราม” เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาตาม
 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๐๒

เมื่อแรกขออนุญาตตั้งวัดมีเนื้อที่ ๗ ไร่ งาน ๖๐ ตารางวาโดยการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาคือ

๑.นายสวัสดิ์และนางทับทิม เพชรบูรณ์

๒.จ.ส.ต.พิมลและนางสุวรรมา สุรเสน

๓.นายมณีและนางมาลี เกตุปัญญา

ภายหลังได้มีผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคจัดซื้อที่ดินขยายที่ตั้งวัดเพชรวารามออกไปอีก
 ปัจจุบันที่ดินของวัดมีรวมทั้งสิ้น ๒ ไร่ ๑งาน ๔๖.๘๖๖ ตามโฉนดที่ดินของวัดเพชรวารามที่ ๒๐๑๒ ,
 ๑๐๑๗,๖๗๑

(วิทยากรนางทองล้วน น พรหมบุญ อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง
 เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางพัฒนา ทองมา)

ที่มาของชื่อของวัดเพชรวารามเป็นการนำเอานามสกุลของผู้ที่ซื้อที่ดินและเป็นผู้ดำเนินการ
 ก่อสร้างมาเป็นชื่อของวัด ดังที่สมเด็จพระญาณสังวรญาณราชูปถัมภ์ (๒๔๗๑) ทรงอธิบายไว้ดังนี้

“ อีกอย่าง ๑ ใช้นามผู้สร้างหรือสร้างอุทิศต่อผู้ใดใช้นามผู้นั้นเป็นนามวัด เช่น วัดราชบุร
 ณะ วัดราชบุรีประดิษฐฐาน วัดพระราม วัดวรเชษฐาราม เป็นต้นอย่าง “

ดังนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าชุมชนวัดพระแก้วเป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าแก่และถูกทิ้งร้างไป
 ปัจจุบันมีชาวบ้านแถบตำบลในเมืองและคนต่างถิ่นอพยพมาอยู่อาศัยและสร้างวัดขึ้นมาใหม่โดยใช้ชื่อ
 สกุลของประธานดำเนินการเป็นชื่อของวัด

ลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์

การคมนาคม

การคมนาคมทางน้ำ จากประวัติของชุมชนบ้านกกเบินพูดถึงการคมนาคมของชาวบ้านกกเบินมีดังนี้

คลองกระเตง

“นางศรีนวล คงเมือง ให้ข้อมูลว่าในอดีตเวลามิงานทอดกฐินตามวัด งานหนักกลางแปลง หนุ่มๆจะไปเที่ยวจับสาวโดยการล่องเรือไปตามคลองกระเตง และคลองป่าสักไปทะเลถึงดงมูลเหล็ก”

ดังนั้นคลองสำคัญของชุมชนที่ ๑๒คือคลองกระเตง น่าจะเป็นคลองที่ปัจจุบันนี้คือที่อยู่หลังโรงเรียนเทศบาลหนึ่งและเป็นสายเดียวที่เชื่อมต่อจากคลองที่แยกจากแม่น้ำป่าสักไหลผ่านวัดพระแก้วมาถึงโรงเรียนเทศบาล๑ไหลแยกไปทางหลังที่ทำการเทศบาลเมืองและเป็นช่วงหนึ่งที่เทศบาลกักไว้เป็นที่สำหรับใช้น้ำในการดับเพลิง

คลองป่าสักคือคลองที่แยกจากแม่น้ำป่าสักและเชื่อมต่อแม่น้ำป่าสักสามารถเดินทางทะเลไปถึงแม่น้ำป่าสักไปถึงตำบลดงมูลเหล็ก

ถนนสายสำคัญ

ถนนเพชรเจริญ เป็นถนนสายยาวที่ตัดผ่านบ้านกกเบินไปจนถึงถนนสายน้ำร้อนดงมูลเหล็ก ผ่านหมู่บ้านไทรงาม

ถนนสันคูเมือง เป็นถนนที่สร้างบนที่ตั้งของกำแพงเมืองเก่าเป็นถนนที่แสดงให้เห็นบริเวณเมืองชั้นในและชั้นนอกของเมืองเพชรบูรณ์เดิม

ถนนราษฎร์อุทิศ เป็นถนนที่ชาวบ้านไทรงามได้ลงขันกันเพื่อช่วยให้มีความสะดวกในการทำมาหากินดังคำบอกเล่าของชาวบ้านดังนี้

สำหรับถนนหนทางจะเป็นทางลัดทางเกวียน ต่อมาชาวบ้านก็ร่วมสามัคคีกันเก็บเงินตัดทางทำถนนขึ้นมาเพื่อการค้าขายกับตัวเมืองได้สะดวกขึ้นกว่าทางน้ำและต่อมาทางเทศบาลจึงมาช่วยพัฒนาต่อ

ประวัติของชุมชนบ้านกกเบินชุมชนที่ ๑๒

ชุมชนบ้านกกเบิน (ต้นเบินหรือชุมชน ๑๒ เมื่อประมาณ ๗๐ -๘๐ ปีพื้นที่เป็นป่าชาวบ้านบางคนอพยพมาจากตำบลในเมืองเข้ามาแผ้วถางทำเป็นที่ทำกินส่วนใหญ่เป็นอาชีพทางเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะมีคนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อน ๘ หลัง ต่อมาความเจริญได้เข้ามามีคนอพยพมาเพิ่มกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้นทำให้เกษตรกรบางคน ขาย ที่ พื้นที่เกษตรก็หายไปกลายเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย ร้านค้าขาย รับจ้าง และบางคนก็มีอาชีพเป็นข้าราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

สาเหตุที่มาของชื่อหมู่บ้านที่ชื่อต้นเบนก็เพราะในอดีตชาวบ้านจะใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางในการคมนาคม นางศรีนวล คงเมืองให้ข้อมูลว่าในอดีตเวลามีงานทอดกฐินตามวัด งานหนึ่งกลางแปลง หมู่ๆจะไปเที่ยวจับสาวโดยการล่องเรือไปตามคลองกระเตง และคลองป่าสักไปทะเลถึงดงมูลเหล็ก

การใช้เรือต้องมีท่าเรือและมาขึ้นท่าที่ต้นไม้ใหญ่ที่โคนต้นไม้ชื่อต้นเบนหรือกกเบนเมื่อเรียกกันบ่อยๆจึงกลายเป็นชื่อหมู่บ้านคือหมู่บ้านต้นเบน

ประวัติของชุมชนที่ ๑๕

ชาวชุมชนที่ ๑๕ได้อพยพมาจากจังหวัดฉะเชิงเทราหรือแปดริ้ว โดยเริ่มจากประมาณ ๘๐ กว่าปีมีชาวแปดริ้วได้อพยพมาอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์แล้วได้ชักชวนเพื่อนฝูงและเครือญาติมาอยู่ด้วย ณ บริเวณชุมชนที่ ๑๕เรียกว่าหมู่บ้าน ๔หลังได้แก่

๑. นายเล็ก ไหมสุวรรณ
๒. นายมงคล ไหมสุวรรณ
๓. นายสวัสดิ์ ไหมสุวรรณ
๔. นายสมัย ไหมสุวรรณ

เมื่อมาอาศัยอยู่ที่ประกอบอาชีพทำการค้าขาย ปลุกผัก ทำไร่ข้าวโพดขาย รับจ้าง พื้นที่จะเต็มไปด้วยป่าพง เต็มไปหมด การคมนาคมเต็มไปด้วยความยากลำบาก การติดต่อค้าขายจะใช้วิธีเดินเท้า ถีบ-จักรยาน ทางเล็กแคบ สองข้างทางเต็มไปด้วยป่า การติดต่อค้าขายทางน้ำคือการใช้เรือในลำน้ำป่าสัก การเดินทางไปที่ทำนาก็ลำบากต่อมาได้มีลูกหลานมากขึ้นน้ำใช้ก็ต้องอาศัยจากแม่น้ำการลงไปตักน้ำขึ้นมาใช้ไม่สะดวก จึงได้จัดซื้อที่ดินลงทำสำหรับลงไปตักน้ำ โดยชาวบ้านได้ลงขันกันคนละเล็กจะน้อยทำเป็นหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน สี่หลัง

ต่อมาทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาทำถนนหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านได้ร่วมกันเรียกรื้อกันสร้างที่ทำการสร้างศูนย์ที่ทำการในที่ที่ดินที่ถนนซึ่งทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาชุมชนบ้านสี่หลัง แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นหมู่บ้านไทรงาม

การมาตั้งถิ่นฐานของชาวชุมชนที่ ๑๕นั้นมาตั้งในบริเวณชุมชนโบราณที่มีวัดเก่าแก่ดังที่นางนภาพรณ สือศิริธำรงได้ไปเก็บข้อมูลจากชาวชุมชนที่ชื่อนางเต๋าดังนี้

บ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นป่าช้าเดิม เมื่อมาปลูกบ้านขุดหลุมสร้างบ้านแต่ละจุดจะพบพระพุทธรูป กระดุกและของโบราณ บริเวณใกล้เคียงเหนือบ้านเป็นโบสถ์เก่าแก่ของวัดพระเสื่อ ตามคำบอกเล่านั้นมีวัดอยู่ สามวัดที่มีคำเรียกคล้องจองดังนี้ วัดพระสิงห์อยู่เหนือวัดพระเสื่ออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลางจากการให้ข้อมูลของนางมาก โทนแก้วบอกว่าวัดพระเสื่ออยู่ตรงโรงแรมทิพย์ในปัจจุบันนี้

ที่มาของชื่อชุมชน

แต่ก่อนนี้มีต้นไทรที่สวยงามมาก อยู่ริมแม่น้ำป่าสักและในแม่น้ำป่าสักก็มีเรือมาค้าขายกัน และประชาชนก็มีความสามัคคีกันรักกันอย่างพี่น้อง

สำหรับถนนหนทางจะเป็นทางลัดทางเกวียน ต่อมาชาวบ้านก็ร่วมสามัคคีกันเก็บเงินตัดทางทำถนนขึ้นมาเพื่อทำการค้าขายกับตัวเมืองได้สะดวกขึ้นกว่าทางน้ำ

ต่อมาบ้านก็มีเพื่อนบ้านย้ายมาอยู่ด้วยโดยย้ายมาจากแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทราโดยมีชื่อว่า บ้าน สีหลังคือบ้านของนายมงคล ใหม่สุวรรณ นายสวัสดิ์ ใหม่สุวรรณ นายใหญ่จ้อย ใหม่สุวรรณ บ้านตาหมวก ปานสุวรรณ

ปัจจุบันเจริญขึ้นทางราชการมาทำทางให้มีไฟฟ้าสว่างสวยงาม และตั้งเป็นชุมชน ๑๕ บ้าน ไทรงาม

ประวัติของชุมชน ๑๖ และ ๑๗

ชุมชนนี้เดิมเป็นชุมชนเดียวกันและมีการแยกตัวแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ ๒ ชุมชนโดยเทศบาลกำหนดขึ้นเป็นเขตการปกครอง การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะเริ่มขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๘ โดยได้มีส่วนบุคคลได้เข้ามาจับจองที่ดินและเมื่อได้รับให้มีการออกโฉนดที่ดินได้จึงมีการโยกย้ายบ้านจากชุมชนเมืองมาปลูกบ้านใหม่ ไล่ที่เจ้าของเดิมซึ่งยึดอาชีพทางการเกษตรได้แก่การปลูกพืชผัก พืชไร่ พืชสวนเช่นมะม่วง

เจ้าของที่อพยพโยกย้ายมาส่วนใหญ่จะมาซื้อบ้านจัดสรรที่ดำเนินการโดยนักธุรกิจผู้อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ใหม่จะเป็นข้าราชการเป็นส่วนใหญ่

ที่มาของชื่อชุมชน

เนื่องจากมีประชาชนจากแหล่งในเมืองและข้าราชการเข้ามาตั้งรกรากในชุมชนใหม่แห่งนี้ จากสภาพชุมชนที่มีตลาดเล็กๆ มีควรถโดยสารประจำสาย ตะเบาะ-น้ำร้อน จากสวนผักพืชไร่พืชสวนกลายเป็นหมู่บ้านทางเทศบาลจึงตั้งชื่อให้ว่า **ชุมชนเพชรพัฒนา**

อาชีพของชาวชุมชน

ในอดีตจะปลูกผักขาย ทำสวนดอกไม้ ปลูกอ้อย ปลูกกล้วย พอได้ผลจะมีสัตว์มารบกวนคือเม่นมาแกะกินผลไม้หมด การนำผลผลิตไปจำหน่าย จะไปขายที่ตลาดจะเดินกันเป็นกิโล ข้างทางจะมีป่าพวงรุ้งรังมากบ้านแต่ละหลังก็จะอยู่ห่างกันมาก

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชน

ชาวชุมชนที่ ๑๕ มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับความเชื่อในสิ่งที่เหนือจริงและมีนิสัยที่ยึดมั่นกับความเชื่อสัจยดังจะเห็นได้จากตำนานของท้องถิ่นดังนี้

เรื่องราวและตำนานในท้องถิ่น

ตำนานเมืองบาดาล

ที่ศาลากกลางเก่าจะมีต้นมะเดื่อที่ตรงนี้เคยมีเมืองบาดาลชาวบ้านเมื่อมีงานเทศกาลก็จะไปยืมเครื่องเพชร เครื่องทอง หม้อถ้วยชาม เมื่อยืมแล้วก็นำไปคืน ต่อมาเมื่อครบครวหนึ่งมีแม่ชื่อบัวเพื่อนมีลูกสาว ๒ คนชื่อ บัวผินกับบัวผัน เมื่อถึงเวลามีงานเทศกาลก็ลงไปยืมข้าวของเครื่องใช้เครื่องเพชรเครื่องทอง ขึ้นมาใช้ แต่คิดไม่ซื้อวางอุบายด้วยการลงไปยืมพาน้ำดำลงไปเวลากลับขึ้นมาล้างหน้าดำออกแล้วไม่เอาของไปคืน คนบาดาลเห็นผิดสังเกตจึงขึ้นมาตามคนหน้าดำ แต่ก็ไม่เจอจึงโกรธ จึงปิดเมืองบาดาลตั้งแต่นั้น

(วิทยากรชื่อ นางมาก นามสกุล โทนแก้วอายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑ ถ.เพชรเจริญ- ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์)

อภินิหาร

จากคำบอกเล่าของนางเต่า เล่าว่าตอนสมัยที่เป็นเด็กตัวนางเต่า ต้องตื่นแต่ดึกเพื่อไปรดน้ำต้นไม้ ต้องไปตักน้ำในคลอง จะเห็นเรือหงส์ลอยทวนน้ำ บางทีจะเห็นดวงไฟใหญ่ๆลอยขึ้นไปทางทิศเหนือส่วนมากจะเกิดเฉพาะเทศกาล

และจากตำนานวัดพระแก้วมีเรื่องเล่าดังนี้

ก่อนที่จะสร้างวัดนี้ได้มีเรื่องเล่าว่าช่วงเวลาใกล้ค่ำได้มีลูกแก้วสวยมาก ลอยตกมาจากเจดีย์วัด ลูกใหญ่ประมาณคุตักน้ำมีแสงสวยมาก ลูกแก้วนี้ได้ลอยไปอยู่ในถ้ำสมบัติ(ถ้ำฤาษี) คนงานที่ขุดดินจะขุดพบของเก่าแก่เช่น ไหโบราณภายในไหจะมีพระเก่าแก่อยู่เต็มไห สามียของครูทวดจันทร์และนายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายเทศมนตรี ขุดของที่ขุดได้เจดีย์พบของโบราณหลายอย่าง ปัจจุบันนี้ของหลายชิ้นอยู่ที่กรุงเทพและบางชิ้นอยู่ที่อาจารย์สมพงษ์ อดีตเจ้าอาวาสคนเก่าเล่าว่าวัดนี้เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์มากถ้าใครไปทำอะไรจะตายภายใน ๗ วัน ๑๐ วัน

บ่อน้ำที่เคยใช้อุปโภคบริโภคทุกวัน ในวัดพระแก้วในวันพระจะมีเสียงฆ้องเสียงกลองดังกระหึ่มมาจากบ่อน้ำปัจจุบันบ่อน้ำนี้ได้แห้งขาดสาเหตุของบ่อน้ำแห้งมีเรื่องเล่าว่านางเปียงซึ่งเสียชีวิตไปแล้วประมาณ 20 ปีแล้ว เป็นคนชอบแต่งตัว เขาใช้ให้แต่งตัวเป็นกระเทย(ผู้หญิงชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย) ไปตักน้ำ แล้วทำคุตักน้ำตกลงไปในบ่อจึงกระโดดลงไปเอาคุในบ่อเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในบ่อแห้งลงจนทุกวันนี้

ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวชุมชน ๑๕ ซึ่งประกอบด้วยชุมชน ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗จะมีการทำบุญเนื่องในเทศกาลต่างๆเช่นงานเข้าพรรษา หรืองานบุญต่างๆและในงานเทศกาลงานบุญหนุ่มๆจะไปเที่ยวจีบสาวๆที่มาทำบุญดังเช่น

ในอดีตชาวบ้านจะใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางในการคมนาคม นางศรีนวล คงเมืองให้ข้อมูลว่าในอดีตเวลามีงานทอดกฐินตามวัด งานหนักกลางแปลง หนุ่มๆจะไปเที่ยวจีบสาวโดยการล่องเรือไปตามคลองกระเตง และคลองป่าสักไปทะเลถึงดงมูลเหล็ก

มีวิถีชีวิตประจำวันคือการทำสวนปลูกผัก การอาศัยตักน้ำจากบ่อหรือสระที่ขุดไว้ มีการคมนาคมทางน้ำโดยใช้คลองที่แยกจากแม่น้ำป่าสัก

ความเชื่อ

เชื่อในอภินิหารและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือจริงเช่น

วัดนี้ได้มีเรื่องเล่าว่าช่วงเวลาใกล้ค่ำได้มีลูกแก้วสวยงาม ลอยตกมาจากเจดีย์วัด ลูกใหญ่ประมาณคุตักน้ำมีแสงสวยงาม ลูกแก้วนี้ได้ลอยไปอยู่ในถ้ำสมบัติ(ถ้ำฤาษี)

จากคำบอกเล่าของนางเต่า เล่าว่าตอนสมัยที่เป็นเด็กตัวนางเต่า ต้องตื่นแต่ดึกเพื่อไปรดน้ำต้นไม้ ต้องไปตักน้ำในคลอง จะเห็นเรือหงส์ลอยทวนน้ำ บางทีจะเห็นดวงไฟใหญ่ๆลอยขึ้นไปทางทิศเหนือส่วนมากจะเกิดเฉพาะเทศกาล

เชื่อว่าต้นไม้ใหญ่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น

วัดนี้จะมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ต้นหนึ่งถ้าจะมีเหตุการณ์อะไร จะมีบ่างมาร้องโหยหวน พอดกเข้าก็จะมีคนตาย

เชื่อว่าสตรีเพศทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คลายอิทธิฤทธิ์ เช่น

บ่อน้ำที่เคยใช้อุปโภคบริโภคทุกวัน ในวัดพระแก้วในวันพระจะมีเสียงร้องเสียงกลองดังกระหึ่มมาจากบ่อน้ำปัจจุบันบ่อน้ำนี้ได้แห้งขอดสาเหตุของบ่อน้ำแห้งมีเรื่องเล่าว่านางเปี่ยงซึ่งเสียชีวิตไปแล้วประมาณ 20 ปีแล้ว เป็นคนชอบแต่งตัว เขาให้ให้แต่งตัวเป็นกระเทย(ผู้หญิงชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย)ไปตักน้ำ แล้วทำคุตักน้ำตกลงไปในบ่อจึงกระโดดลงไปเอาคุในบ่อเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในบ่อแห้งลงจนทุกวันนี้

ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน

ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ดังเราจะเห็นได้จากนิทานเรื่องตำนานเมืองบาดาล

ความเจริญของชุมชน

ความเจริญของชุมชนแบ่งออกได้เป็นด้านต่างๆดังนี้

ด้านการศึกษา

มีโรงเรียนในระดับชั้นประถม ๑ – ๖ สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเขต ๑ ได้แก่โรงเรียนบ้านไทรงาม ซึ่งมีประวัติดังนี้

โรงเรียนบ้านไทรงาม

โรงเรียนบ้านไทรงามเดิมมีทางเข้าออกเป็นทางเล็กๆที่ดินที่สร้างโรงเรียนเป็นของสิบตำรวจตรี ชูบ ประสาทคำ โรงเรียนไทรงามตัวอาคารเรียนได้มีชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียนได้ช่วยกันสร้าง ตัวอาคารทำด้วยไม้ไผ่ผ่าขัดแตะหลังคามุงด้วยหญ้ากก พื้นเป็นพื้นดินธรรมดา เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๐ ทางจังหวัดได้มาปรับปรุงอาคารเรียนให้ดีกว่าเดิมมี คุรุสภา เกตุปัญญา เป็นครูใหญ่และได้เปลี่ยนครูใหญ่เรื่อยๆมา

ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ

ตลาดสดเทศบาล 3

เดิมจะมีตลาดเล็กๆอยู่ที่ตลาดพัฒนาจะมีท่ารถควีนน้ำร้อน-ตะบะจะมีถนนลูกรังสัญจรไปมา ต่อมาทางเทศบาลโดยนายชาญ โฆษิตานนท์ อดีตนายกเทศมนตรีได้ปรับปรุงถนนให้เชื่อมถนน ประสิทธิ์-เพชรเจริญนำความเจริญมาสู่ชุมชนต่อมานายกวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ได้พัฒนาให้ตลาดแห่งนี้ เจริญขึ้นด้วยการย้ายตลาดในเมืองมาที่นี้ตลาดใหญ่ขึ้นจนกลายเป็นตลาดศูนย์กลางของชุมชนนี้

สถานีขนส่ง

อาคารและสิ่งปลูกสร้างรวมทั้งที่ดินของสถานีขนส่งจังหวัดเพชรบูรณ์ได้รับการอนุเคราะห์จาก นายสุชล อุ่นสวัสดิ์พงษ์ (เฮียสุ่ย) เป็นผู้สร้างในปีพ.ศ. ๒๕๔๙เมื่อสร้างเสร็จได้มอบให้ทางราชการ (ขนส่งจังหวัดเพชรบูรณ์) เมื่อ ๒๐ เมษายน ๒๕๔๐ ได้ทำการเปิดเดินรถ จากนั้นทางขนส่งจังหวัด เพชรบูรณ์เห็นว่าสถานีขนส่งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง ง่ายต่อการดูแล ณ ปัจจุบัน

สถานีขนส่งเป็นสถานีรถเข้าออก ลงเวลาเดินรถ จากบริษัทต่างๆ การเดินรถของจังหวัด เพชรบูรณ์จะมีอยู่ ๔บริษัทเช่น

๑..พิษณุโลกยานยนต์

๒.ขนส่ง จำกัด(๙๙)

๓.เพชรทัวร์ จำกัด

๔.นครชัย จำกัด

รถแต่ละบริษัทจะวิ่งตามจังหวัดต่างๆดังนี้

สาย ๑๔๑ นครราชสีมา - เพชรบูรณ์

สาย ๑๔๐ หล่มสัก - ตะพานหิน

สาย ๑๘ หล่มสัก - ระยอง

สาย ๑๔ กรุงเทพ - ภูเรือ

สาย ๑๖ พิษณุโลก - เพชรบูรณ์

สาย ๖๑๖ นครสวรรค์ – เพชรบูรณ์

สาย ๖๐ เพชรบูรณ์ - ลำานารายณ์

สาย ๑๔๐ เพชรบูรณ์ – ลพบุรี

ฯลฯ

สระกลางเมือง

สระกลางเมืองเดิมเป็นป่าหญ้า ป่าไผ่ และมีร่องน้ำล้อมรอบไปด้วยสวนของชาวบ้าน นายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้ถางป่าและทำเป็นหมู่บ้าน ทำถนนเข้าสู่หมู่บ้านและทำการขุดลอกร่องน้ำให้กลายเป็นสระสำหรับกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามฉุกเฉิน ปัจจุบันเป็นร้านอาหารและเป็นศูนย์กลางการออกกำลังกายของชาวบ้าน

สรุปได้ว่าชุมชน ที่ ๑๕ประกอบด้วย ๔ ชุมชนคือชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ประกอบด้วยชุมชนดั้งเดิมคืออพยพมาจากชุมชนใหญ่คือชุมชนข้างเผือกและสะเดียงแล้วมีผู้อพยพมาอยู่ใหม่คือชาวบ้านจากแปดริ้ว(ฉะเชิงเทรา) มาอาศัยอยู่ในบริเวณเมืองเก่าที่มีอายุกว่า ๗๐๐ปีคือบริเวณวัดพระสิงห์ วัดพระแก้วและวัดพระเสือและได้มีการสร้างวัดใหม่ขึ้นมาอีกวัดโดยใช้นามสกุลของผู้สร้างเป็นชื่อของวัด คือวัดเพชรวรารามชุมชนนี้มีความเจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับทั้งด้านการศึกษาและเศรษฐกิจ

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๕ ,๖, ๗,โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญวัดมหาธาตุ

ชุมชนเทศบาลที่ ๕ ,๖,๗ ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่เช่นบริเวณ ถนนบูรกรรมโกวิท สามัคคีชัย ซอยสามัคคีชัย ๑-๕

ในอดีตประชากรดั้งเดิม ซึ่งได้มาหักล้างทางพงศัตินรกร้างบริเวณสี่แยกไธยาสูบ ด้านถนนบูรกรรมโกวิททั้งสองฝั่ง (ต้นสะเดียง) จนถึงบริเวณโรงสีไฟไหม้และจับจองที่ดินเป็นของตนเองและมีประชากรอีกหลายกลุ่มอพยพเข้ามาอาศัยได้แก่ชุมชนที่ ๖ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีนและอีกกลุ่มหนึ่งคือชุมชน ๗ ที่เป็นกลุ่มทาสที่ได้รับการปลดปล่อยมาจับจองที่ทำกิน

ในชุมชนนี้มีวัดที่สำคัญคือวัดมหาธาตุวัดนี้มีประวัติความเป็นมาดังนี้

วัดมหาธาตุ

-ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง เป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อ พ.ศ.๑๙๒๖ เป็นพระอารามหลวง มีพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ มีพระพุทธรูปหลวงพ่อกามในอุโบสถ และมีพระพุทธรูป

หลวงพ่อพะรมมีชัยในพระวิหาร ปัจจุบันพระเทพรัตนกวี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุและเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์

ประวัติวัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๗ ถนนนิกรบำรุง ตำบลในเมืองอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๗ ไร่ งาน ตารางวาตามโฉนดที่ดินเลขที่ ๘๐ เล่ม ๙ หน้า ๐ อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับที่ดินของเอกชนทิศใต้ติดต่อกับคลองตะลูกทิสตะวันตกติดต่อกับถนนนิกรบำรุงทิศตะวันตกติดต่อกับที่ดินของเอกชน

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ การคมนาคมสะดวก อาคารเสนาสนะต่าง ๆ มี พระอุโบสถหลังใหม่ ศาลาการเปรียญเป็นอาคารไม้ยกพื้นสูงมีกุฏิสงฆ์ จำนวน ๑ หลัง อาคารเรียน พระปริยัติธรรม ๒ ชั้น พระวิหารหลวงพ่อพะรมมีชัย ศาลาธรรมสังเวชและฌาปนสถาน ปูชนียวัตถุของวัดมี พระประธานในพระอุโบสถ มีพระนามว่า “หลวงพ่องาม” พระประธานในพระวิหารมีพระนามว่า “หลวงพ่อพะรมมีชัย” นอกจากนี้มีพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิธาตุพระอรหันต์ และพระพุทธรูปบูชา พระเครื่อง พระพิมพ์ต่างๆ ตลอดจนวัตถุโบราณอื่นๆ อีกด้วยวัดมหาธาตุ สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๙๒๖ พระเจ้าเพชรบูรณ์ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้างขึ้น ตามการสันนิษฐานของเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ซึ่งขุดพบลานทองจารึกในพระเจดีย์องค์ใหญ่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ คงเป็นวัดที่ได้รับการทะนุบำรุงจากเจ้าเมืองให้เจริญรุ่งเรืองมาก ต่อมาได้กลายสภาพเป็นวัดร้าง เล่ากันว่า เจ้าพระยาจักรี(สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) กับเจ้าพระยาสุรสีห์ (กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท) เมื่อคราวยกทัพไปรบกับพม่าที่พิษณุโลก ได้นำไพร่พลมาทางเมืองเพชรบูรณ์ และได้กระทำพิธีบวงสรวงเพื่อชัยชนะที่วัดมหาธาตุ นอกจากนี้แล้วทางราชการยังเคยใช้สถานที่นี้ประหารนักโทษสำคัญอีกด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะประทับอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ มีรับสั่งให้พระยาเพชรรัตน (เฟื่อง) เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ เกณฑ์ผู้คนมาทำการบูรณะวัดมหาธาตุครั้งใหญ่ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ รว พ.ศ. ๒๔๕๓ มีพระราชพิธีราชาภิเษกทรงรับน้ำจากหัวเมืองต่างๆ โดยเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ได้นำน้ำจากสระมนในวัดมหาธาตุไปร่วมพิธีด้วย

วัดมหาธาตุ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแต่เดิม ซึ่งมีใบเสมาของเก่าทำจากหินทราย

ปรากฏอยู่ แต่ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่ ได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๖ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร ได้ผูกพัทธสีมาใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ มีพระภิกษุจำพรรษาประมาณปีละ ๕๐ รูป สามเณร ๘๐ รูป ทางวัดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๔๘๓ มีทั้งแผนกธรรมและบาลี เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับการสถาปนาให้เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ นับตั้งแต่วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ เจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามมี ๑๐ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระอาจารย์มี พ.ศ. ๒๔๐๓ - ๒๔๓๖

รูปที่ ๒ พระอาจารย์คง พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๖๒

รูปที่ ๓ พระอาจารย์ทองดี พ.ศ. ๒๔๖๒ - ๒๔๖๔

รูปที่ ๔ พระอาจารย์มิ่ง พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๖๗

รูปที่ ๕ พระอาจารย์เรียบ พ.ศ. ๒๔๖๗ - ๒๔๖๙

รูปที่ ๖ พระอาจารย์สำเร็จ หลวงปราบ พ.ศ. ๒๔๗๑ - ๒๔๗๒

รูปที่ ๗ พระปลัดคำภา พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๘

รูปที่ ๘ พระอาจารย์แดง พ.ศ. ๒๔๗๙ - ๒๔๘๑

รูปที่ ๙ พระวินัยธรรม (แพ ธมฺมธโรโก) พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๕๒๓

รูปที่ ๑๐ พระเทพรัตนกวี ดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นต้นมา

ภาพที่ ๓๗ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ มีพระเจดีย์ ทรงพุ่ม ข้าวบิณฑ์แบบสุโขทัย สูง ประมาณ ๔ วาเศษ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานุรักษ์ ทรงสันนิษฐานว่า วัดนี้คงสร้างมา ตั้งแต่สมัยสุโขทัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ทาง

กรมศิลปากรได้บูรณะพระเจดีย์องค์นี้ ได้ขุดพบลานทองจารึกใน พระเจดีย์องค์ใหญ่ หลังพระอุโบสถ และได้นำ โบราณวัตถุที่บรรจุเจดีย์นั้นขึ้นมาด้วย มีสิ่งหนึ่งที่ได้มาพร้อมกับพระเครื่อง พระบูชา เป็นรูปช้าง รูปหมู ในท้องหมูมีลานทองจารึกอยู่ ๓ แผ่น มีข้อความตามจารึกว่า "พระเจ้าเพชบุรเป็นลูกพระญาอนรทรงประดิษฐานแล" เขียน เป็นคำปัจจุบันได้ ว่า"พระเจ้าเพชรบุรเป็นลูก พระยาอันรทรงประดิษฐานไว้"จึงทำให้เราทราบว่าเป็น"เพชรบุรณ"แต่เดิมนั้นชื่อเป็น "เพชรบุร"ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรณ เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองจังหวัดเพชรบุรณ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล วิโรจน์ ใฝ่ย่อย www.google.co.th ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๑)

จากประวัติของวัดมหาธาตุทำให้เราทราบว่าวัดมหาธาตุเป็นวัดที่พระเจ้าเพชรบุรเจ้าเมืองเพชรบุร เป็นพระโอรสของลูกพระยาอันรเป็นผู้สร้างแสดงว่าหลังจากเมืองรัตเมืองลุ่มได้ถูกทิ้งร้างไปได้มีการสร้างเมืองขึ้นใหม่ชื่อว่าเมืองเพชรบุระ การตั้งชื่อเมืองนำเอาสภาพภูมิศาสตร์มาเป็นชื่อเมืองเช่นกันคือเมืองที่เต็มไปด้วยป่าไม้โดยได้พบหลักฐานจารึกบนลานทองที่อยู่ในท้องหมูที่ค้นพบในขณะที่ยกกรมศิลปากรบูรณะพระเจดีย์องค์ใหญ่ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หลังอุโบสถ

ในการสร้างเมืองใหม่มีการสร้างวัดขึ้นชื่อว่าวัดมหาธาตุเป็นวัดประจำเมือง(เช่นเดียวกับวัดพระแก้วคำว่าแก้วน่าจะหมายถึงพระบรมธาตุ)มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับชื่อวัดมหาธาตุไว้ดังนี้

เราจะพบว่าวัดมหาธาตุจะเป็นชื่อวัดที่มีอยู่ในหลายจังหวัดของประเทศไทย จากบทความเรื่องวัดมหาธาตุที่เมืองนครศรีธรรมราช ของนิตยสารเมืองโบราณได้กล่าวถึงที่มาของชื่อวัดมหาธาตุไว้ดังนี้ “วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ประวัติจากตำนานที่เล่าเรื่องการก่อสร้างพระบรมธาตุมีหลายสำนวนสามารถประมวลเนื้อหาได้ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน เมืองต่าง ๆ ในแคว้นแคว้นชมพูทวีปได้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุไปเก็บรักษาเคารพบูชา”

และจากตำนานการสร้างวัดในประเทศไทยซึ่งสมเด็จพระ ๙ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๗๑) (www.google.co.th ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐) ได้กล่าวไว้ว่า

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน จึงเกิดมีเจดีย์วัดในพระพุทธศาสนาสำหรับสักการบูชาแทนองค์พระพุทธเจ้าขึ้นก่อน พุทธเจดีย์มีหลายอย่าง จะกล่าวแต่ที่เป็นตัวมูลเหตุแห่งการสร้างวัด คือตามประเพณีอันมีมาในอินเดียตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ถ้าผู้ทรงคุณธรรมในศาสนาถึงมรณภาพลง เมื่อเผาแล้วย่อมเก็บอัฐิธาตุบรรจุไว้ในสถูป (ที่เราเรียกกันว่า พระเจดีย์) สร้างขึ้นตามกำลังของเจ้าภาพ มีตั้งแต่เพียงเป็นกองดินขึ้นไปจนถึงสร้างเป็นปึกแผ่นแน่นหนาโดยประณีตบรรจง

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าพระนิพพาน ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้ว กษัตริย์และ

พราหมณ์อันเป็นเจ้าเมืองต่างๆ ซึ่งนับถือพระพุทธเจ้าขอแบ่งพระบรมธาตุไปสร้างพระสถูปบรรจุไว้ให้
 มหาชนในเมืองของตนสักการบูชา ๘ แห่งด้วยกัน ครั้นต่อมาเมื่อถึงสมัยพระเจ้าอโศกได้เป็นพระเจ้า
 ราชาราช ทรงเลื่อมใสทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองแพร่หลายในอินเดียตลอดจนถึงนานา
 ประเทศ พระเจ้าอโศกมหาราชให้รวบรวมพระบรมธาตุมาจากที่ซึ่งบรรจุไว้แต่เดิมเอามาแบ่งเป็นส่วน
 ละน้อยๆ แจกประทานให้สร้างพระสถูปบรรจุไว้เป็นที่สักการบูชาตามบรรดาบ้านเมืองและประเทศที่
 นับถือพุทธศาสนา ในตำนานกล่าวว่าถึง ๘๔,๐๐๐ แห่ง ซึ่งควรสันนิษฐานแต่ว่ามากจนนับไม่ถ้วนว่าก็
 แห่ง และพึงสันนิษฐานได้ต่อไป ว่าเมื่อเกิดมีพระเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าสร้าง
 ขึ้น ณ ที่แห่งใด ที่แห่งนั้นพวกพุทธศาสนิกชนก็ย่อมพากันไปสักการบูชา และช่วยกันพิทักษ์รักษาอยู่
 เนืองนิจ ทั้งมีผู้เลื่อมใสศรัทธาก่อสร้างเครื่องอุปกรณ์ต่างๆ เพิ่มพูนขึ้นตามกำลังของประชุมชน ณ ที่
 แห่งนั้นๆ จึงเริ่มเกิดวัดขึ้น ณ ที่ต่างๆ ด้วยประการฉะนี้ วัดชั้นเก่าที่สุดที่ปรากฏในประเทศไทยนี้ เช่น
 พระปฐมเจดีย์เป็นต้นก็เกิดขึ้นโดยปริยายอย่างแสดงมา

ดังนั้นวัดมหาธาตุจึงเป็นวัดที่น่าจะมีการบรรจุพระสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ
 เจ้าโดยการดำเนินการของเจ้าเมืองสำหรับเจตนาการสร้างวัดมหาธาตุนั้นมีดังนี้
 (th.wikipedia.org/wiki/วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร - แคช - ไกล่เคียง)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีประกาศของกระทรวงธรรมการ แผนก
 สังฆการี เรื่องจัดระเบียบพระอารามหลวง ลงวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๘ ให้เรียกว่า"วัดพระ
 มหาธาตุ"

คติการสร้างวัดคู่บ้านคู่เมืองที่เรียกว่า วัดพระธาตุ วัดพระมหาธาตุ วัดบรมธาตุ วัดหัวเมือง
 หรือวัดศิระเมือง น่าจะเกิดขึ้นแล้วอย่างน้อยราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ดังจะเห็นได้ว่า เมืองโบราณ
 สำคัญๆ จะปรากฏวัดคู่บ้านคู่เมืองชื่อวัดมหาธาตุ หรือวัดพระบรมธาตุเสมอ เช่น วัดพระมหาธาตุ
 สุโขทัย วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองเชลียง วัดมหาธาตุ สรรคบุรี (ชาวบ้านเรียกวัดศิระเมือง) วัดพระ
 บรมธาตุ ชัยนาท วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี วัดพระมหาธาตุ ราชบุรี เป็นต้น

บริเวณที่ตั้งวัดคู่บ้านคู่เมืองมักเป็นศูนย์กลางของชุมชน หรือเป็นศูนย์กลางของเมือง

นั่นคือเมืองเพชบุรี(เมืองที่สมบูรณด้วยพืชหรือต้นไม้)เป็นเมืองโบราณและมีกษัตริย์ปกครองมี
 วัดมหาธาตุที่มีเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าอยู่ภายในองค์เจดีย์ซึ่งเป็นรูปทรงพุ่ม
 ข้าวบิณฑเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองและจากการศึกษาถึงเจดีย์รูปทรงนี้จากบันทึกของ(เอกรินทร์ สิมหาศาล
 และคณะ . ประวัติศาสตร์ ป.๔ . พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ ฯ อักษรเจริญทัศน์)ได้กล่าวถึงเจดีย์ทรงพุ่ม
 ข้าวบิณฑดังนี้

”สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้างสมัยสุโขทัยมีความงดงามและเป็นแบบอย่างของสุโขทัย โดยเฉพาะ ดังจะเห็นได้จากการก่อสร้างเจดีย์ในสมัยสุโขทัยตอนต้นที่นิยมให้ก่อสร้างเจดีย์ทรงกลมแบบลังกา ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ ต่อมาในสมัยสุโขทัยตอนปลายการก่อสร้างเจดีย์จะมีลักษณะสวยงามยิ่งขึ้น เป็นรูปแบบสุโขทัยแท้ คือ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือทรงดอกบัวตูม

นอกจากนี้สมัยสุโขทัยจะสร้างวิหารใหญ่กว่าโบสถ์มีกำแพงทึบ และเจาะเป็นช่องเล็ก ๆ คล้ายกับหน้าต่างเพื่อให้แสงลอดผ่านเข้าข้างในได้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการสร้างวิหารในสมัยนั้น จะนิยมสร้างไว้ด้านหน้าของเจดีย์ เช่น วิหารหลวงที่เมืองสุโขทัย วิหารหลวงที่วัดมหาธาตุ เป็นต้น”

และตามจารึกจากลานทองคำระบุนว่าวัดมหาธาตุเป็นวัดที่ลูกเจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้างจึงเป็นวัดหลวงและเป็นวัดหลวงซึ่งสมเด็จพระราชดำรงราชานุภาพ(๒๔๗๑)ได้ทรงราชาธิบายไว้ดังนี้

สำหรับวัดหลวง พิจารณาเหตุเกณฑ์ที่จะขนานนามวัดหลวงดูเหมือนจะเอาสิ่งสำคัญซึ่งประดิษฐานอยู่ในวัดนั้นเป็นนามอย่าง ๑ เช่น "วัดมหาธาตุ" เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ “

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวสรุปได้ว่าวัดมหาธาตุเป็นวัดที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยยุคปลาย เพราะมีวิหารสร้างไว้หน้าเจดีย์เช่นเดียวกันเป็นวัดที่กษัตริย์สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองและถ้าหากลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่วัดพระแก้วจะเห็นว่าเป็นวัดที่เก่าแก่และน่าจะเป็นวัดที่สร้างอยู่ในวัง และสิ่งก่อสร้างวังน่าจะเป็นเครื่องไม้จึงผูกพันไปในที่สุด ยุคสมัยของวัดพระแก้วเป็นวัดที่เน้นวัดพุทธเจดีย์ที่เป็นทรงปราสาทอันเป็นยุคสมัยที่ขอมเรืองอำนาจ ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ และเป็นพุทธศาสนาเถรวาทนิกายาน นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อภินิหารเหนือจริง (การที่ก่อเจดีย์ทรงปราสาท เนื่องจากขาดแคลนพระบรมสารีริกธาตุเนื่องจากมีการแบ่งให้ไปบรรจุเพียง ๘ แห่งจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงเรียกคืนมาและกระจายไปบรรจุในวัดมหาธาตุถึง ๘๔,๐๐๐ แห่ง สำหรับไทยได้รับอิทธิพลศาสนาเถรวาทนิกายานผ่านมาทางลังกาโดยพระสงฆ์จากเมืองนครศรีธรรมราช)อยู่ในลัทธิมหานิกายและอยู่ในยุคสมัยที่ขอมยังมีอิทธิพลอยู่มีเหตุการณ์เรื่องราวที่เกี่ยวข้องระหว่างลูกสาวเจ้าเมืองขอมกับหนุ่มชาวบันคือตำนานนางผมหม่อมแห่งวัดช้างเผือกเป็นเรื่องราวของชนชาติขอมทั้งสิ้นและจากเรื่องราวที่เจ้าเมืองถ้าหากเป็นพ่อขุนผาเมืองพระองค์ได้ทิ้งเมืองเพื่อไปครองเมืองศรีเทพเมืองอาจจะถูกทิ้งร้างไป

ในสมัยสุโขทัยยุคต้น มีการเข้ามาของคนไทยในยุคต้นสุโขทัยและที่วัดพระแก้วได้มีการสร้างเพิ่มเติมขึ้นใหม่เพราะเมื่อมีคนมาอาศัยอยู่มากนิยมสร้างวัดโดยเรียกชื่อวัดตามตำแหน่งที่ตั้งและชื่อคนที่อำนวยการสร้างนั้นคือวัดพระสิงห์และวัดพระเสื่อ และน่าจะมีกษัตริย์ปกครองเรื่อยมาและได้

สร้างวัดมหาธาตุขึ้นตามที่ปรากฏหลักฐานในจารึกบนลานทองคำในท้องหมูได้เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ที่ถูกขุดค้นเพื่อทำการปฏิสังขรณ์ โดยกรมศิลปากรที่กล่าวว่า

“เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ทางกรมศิลปากรได้บูรณะพระเจดีย์องค์นี้ ได้ขุดพบลานทองจารึกใน พระเจดีย์องค์ใหญ่ หลังพระอุโบสถ และได้นำ โบราณวัตถุที่บรรจุเจดีย์นั้นขึ้นมามีด้วย มีสิ่งหนึ่งที่นำมาพร้อมกับพระเครื่อง พระบูชา เป็นรูปช้าง รูปหมู ในท้องหมูมีลานทองจารึกอยู่ ๓ แผ่น มีข้อความตามจารึกว่า "พระเจ้าเพชบุรเป็นลูกพระยาอนรทรงประดิษฐาแล" เขียน เป็นคำปัจจุบันได้ "พระ เจ้าเพชบุรเป็นลูก พระยาอนรทรงประดิษฐาไว้"

ในช่วงของการสืบต่อยุคสมัยจากสุโขทัยยุคต้นถึงยุคปลายปรากฏอยู่ในเขตเมืองชั้นในคือสถาปัตยกรรมดอกบัวตูมหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ดังนั้นเป็นไปได้ว่าพระยาเจ้าเมืองเพชรบูรณ์มีการสืบสันตติวงศ์สืบช่วงกันมา ดังปรากฏหลักฐานจารึกในลานทองว่า “พระเจ้าเพชบุรเป็นลูกพระยาอนรทรงประดิษฐาแล” เขียน เป็นคำปัจจุบันได้ "พระ เจ้าเพชบุรเป็นลูก พระยาอนรทรงประดิษฐาไว้"

และในช่วงต่อจากสุโขทัยยุคปลายก็จะเป็นช่วงของเมืองที่ร้างอีกครั้งหนึ่งแล้วมีอิทธิพลของอยุธยายุคปลายเข้ามามีอิทธิพลอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในแผ่นดินในเขตเมืองก็จะถูกทิ้งร้างดังเราจะเห็นได้ว่าทั้งเมืองเพชรบูรณ์น่าจะแบ่งเป็นยุคๆได้ดังนี้

ยุควัดพระแก้วเป็นยุคที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับขอมนับถือศาสนาพุทธปนพราหมณ์และน่าจะทิ้งร้างไป

วัดพระสิงห์ วัดพระเสือ น่าจะมีการอพยพเข้ามาอีกครั้งหนึ่งในสมัยสุโขทัยยุคต้นและน่าจะเป็นชุมชนใหญ่จึงมีการสร้างวัดขึ้นถึงสองวัดคือวัดพระสิงห์และวัดพระเสือตามความนิยมที่เมื่อชุมชนขยายตัวก็จะมีการสร้างวัด

วัดมหาธาตุเป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพระราชบุตรและเป็นไปได้หรือไม่่าจะมีการสร้างเมืองแผดขึ้นตามความนิยมของสมัยสุโขทัยที่นิยมสร้างเมืองสองอันหรือสองนครดังเช่นในสมัยของพ่อขุนศรีเน่านางมและให้พระราชโอรสมาปกครองโดยให้ชื่อว่าเมืองเพชรบุรี

ต่อมามีการเข้ามาครอบครองโดยเจ้าเมืองที่ขึ้นตรงกับสมัยอยุธยาโดยมีหลักฐานคือเจดีย์ทรงปรางค์ย่อมุมในวัดมหาธาตุและวัดช้างเผือกมีพระพุทธรูปทรงเครื่องซึ่งนิยมสร้างในสมัยอยุธยายุคปลาย

ต่อมาวัดในเขตเมืองทั้งหมดคือวัดพระแก้ว วัดพระสิงห์วัดพระเสือวัดมหาธาตุถูกร้างทั้งหมดและในบริเวณเขตเมืองก็ไม่มีใครกล้าเข้าไปอยู่อาศัยเพราะเป็นแหล่งพำนักของเจ้าบ้านเจ้าเมือง

และถ้าเราดูตามตำแหน่งของผังเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์จะเห็นว่าตำแหน่งของวัดพระแก้ววัดพระสิงห์ วัดพระเสื่อ วัดมหาธาตุจะอยู่ในเขตเมืองโดยยึดถนนสันคูเมืองและถนนสายสระบุรี- หล่มสัก

ภาพที่ ๕ แผนที่จังหวัดเพชรบูรณ์

เป็นเขตกำแพงเมืองและเราจะมองเห็นว่าวัดข้างเผือก วัดทุ่งสะเดียง วัดภูเขาดินเป็นวัดที่อยู่นอกเขตกำแพงเมืองและเมื่อเรามองดูแล้วน่าจะเป็นเขตนอกเมืองที่เป็นแหล่งอาศัยของชาวบ้าน และถูกปกครองโดยเจ้าเมืองเพราะเมื่อวิเคราะห์ดูหลักฐานทางโบราณสถานจะเห็นลักษณะร่วมสมัยของเจดีย์วัดพระสิงห์และวัดพระเสื่อกับวัดข้างเผือกคือมีเจดีย์ทรงกลมสมัยสุโขทัยยุคต้นเหมือนกันและตามตำนานวัดข้างเผือกเป็นวัดที่สร้างเป็นอนุสรณ์ให้แก่ข้างและพระธิดาของเจ้าเมืองเป็นยุคสมัยร่วมกันกับขอม

แต่ในยุคสมัยสุโขทัยยุคปลายสิ่งที่ปรากฏให้เห็นเป็นหลักฐานคือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ และมีปรากฏหลักฐานทางปฏิมากรรมร่วมสมัยกับยุคศรีอยุธยายุคปลาย คือพระพุทธรูปทรงเครื่อง

และสถาปัตยกรรมเจดียย์ย่อมไม่ลืบสองแสดงว่าเจ้าเมืองและประชาชนถูกครอบงำโดยเจ้าเมืองสมัยอยุธยายุคปลายแต่ต่อมาในเขตเมืองถูกทิ้งร้างไป

จากนั้นมามีคนต่างบ้านต่างเมืองอพยพเข้ามาเพราะต้องการแหล่งอาศัย คนกลุ่มนี้จึงเข้ามาครอบครองพื้นที่ที่ร้างเหล่านี้และเมื่อเข้ามาอาศัยก็ดำริที่จะสร้างวัดจึงมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูวัดที่ร้างไปให้มีพระสงฆ์กลับมาพำนักเหมือนเดิมดังที่ปรากฏในประวัติของวัดดังนี้

“ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๔๗(www.google.co.th๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐) สมเด็จพระยาพิชัยนาท ขณะประทับอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ มีรับสั่งให้พระยาเพชรรัตน์ (เพื่อง) เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ เกณฑ์ผู้คนมาทำการบูรณะวัดมหาธาตุครั้งใหญ่ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ รว พ.ศ. ๒๔๕๓ มีพระราชพิธีราชาภิเษกทรงรับน้ำจากหัวเมืองต่างๆโดยเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ได้นำน้ำจากสระมนในวัดมหาธาตุไปร่วมพิธีด้วย

วัดมหาธาตุ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแต่เดิม ซึ่งมีใบเสมาของเก่าทำจากหินทราย ปรากฏอยู่ แต่ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่ ได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๖ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร ได้ผูกพัทธสีมาใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ มีพระภิกษุจำพรรษาประมาณปีละ ๕๐ รูป สามเณร ๘๐ รูป ทางวัดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรม พ.ศ.๒๔๘๓ มีทั้งแผนกธรรมและบาลี เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปี พ.ศ.๒๕๐๙ ได้รับการสถาปนาให้เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ นับตั้งแต่วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๕ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๕”

ประวัติความเป็นมาของชุมชนที่ ๕

ประวัติการตั้งถิ่นของชุมชน

ชุมชนเทศบาลที่ ๕ พัฒนาสามัคคี

ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณ ถนนบูรกรรมโกวิท สามัคคีชัย ซอยสามัคคีชัย

๑-๕

ในอดีตเป็นประชากรดั้งเดิมที่อยู่ในเขตชุมชนวัดช้างเผือก ซึ่งได้มาหักร้างทางพงที่ดินรกร้างบริเวณสี่แยกไทรยาสูบ ด้านถนนบูรกรรมโกวิททั้งสองฝั่ง (ต้นสะเดียง) จนถึงบริเวณโรงสีไฟไหม้และจับจองที่ดินเป็นของตน ประกอบด้วยคุณย่าอ่ำ ตระกูลมันศรี คุณย่าดา ตระกูลจันทนา คุณย่าดี ตระกูลชาวสะอาด คุณย่าเบาะ ตระกูลพานามา และคุณย่าเสริน ตระกูลฟุ้งแก้ว โดยลูกหลานส่วนใหญ่รับราชการ พื้นเพดั้งเดิมของคุณย่าเป็นคนพื้นที่

ที่ดินดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนมือถึงลูกหลาน ได้ก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยและแบ่งขายแก่นายปรีชา โฆษิตานนท์ นายชาญ โฆษิตานนท์ และร้านยังบอย มีการตัดถนน ตรอกซอย ก่อสร้างอาคารที่พักอาศัย บ้านจัดสรร หอพัก ร้านค้า อาคารพาณิชย์

ปัจจุบันประชากรมีหลากหลายอาชีพ ธุรกิจหอพัก ค้าขาย ข้าราชการ รับจ้าง ประชากรกลุ่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในเขตชุมชนข้างเผือกเป็นชุมชนอยู่นอกเขตเมืองดังนั้นจึงถือว่าเป็นประชากรกลุ่มดั้งเดิมของชาวเพชรบูรณ์

ที่มาของชื่อชุมชนชุมชนที่ ๕ พัฒนาสามัคคี

ตั้งชื่อชุมชนตามถนนสามัคคีชัยหรือถนนสายสระบุรีหล่มสัก อันเป็นแนวกำแพงเมืองเดิม การทำถนนสายนี้มีการเกณฑ์ประชาชนมาช่วยกันสร้างในขณะที่เครื่องมือไม่มี ราษฎรล้มตายเป็นอันมาก จึงให้ชื่อถนนสายนี้ว่าถนนสามัคคีชัย

ชุมชนเทศบาลที่ ๖.(สมาคมพัฒนา)

ในอดีตประชากรส่วนใหญ่ อพยพมาจากประเทศจีน มาทำมาหากินที่กรุงเทพฯ และแยกย้ายไปตั้งหลักแหล่งยังจังหวัดต่างๆ สำหรับจังหวัดเพชรบูรณ์มีชาวจีนที่อพยพมาตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกที่ ๒ มีตั้งแต่จิ๋ว แคระ กวางตุ้ง ไหหลำ บางส่วนถูกรัฐบาลเนรเทศมาก็มีบ้าง โดยเฉพาะชุมชนที่ ๖ มีตระกูลที่สำคัญ มีชื่อเสียง เช่น แซ่ไค้ว (โฆษิตานนท์)

นายปรีชา โฆษิตานนท์ ประกอบธุรกิจ โรงสี โรงน้ำแข็ง โรงเหล้า

นายชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ หลายสมัย

ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์และนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ๒ สมัย

นายประสงค์ โฆษิตานนท์ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ตระกูลเกสรทอง นายแป้น เกสรทอง เป็นข้าราชการครู เป็นบุคคลเก่าแก่ของชุมชน ๖ มีความรู้และตั้งโรงบ่มใบยาสูบ เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นจำนวนมาก บุตรสาวคือ นางเอื้อมพร ปฏิเวศวรรณกิจ สมรสกับผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายจำเนียร ปฏิเวศวรรณกิจ) บุตรชายคือ นายปัญญา เกสรทอง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์หลายสมัย และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ตระกูล แซ่ตั้ง อาซิม ร้านนิยมไทยมีกิจการโรงฝิ่น บ่อนการพนัน บุตรชาย คือนายสุพจน์ ตั้งตระกูลไทย เป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์

ตระกูล ดวงพัตรา นายเซี่ยง ดวงพัตรา เจ้าของกิจการบริษัทเพชรประเสริฐ ซึ่งเป็นบริษัทเดินรถที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับสัมปทานรถวิ่งหลายสายเช่น เพชรบูรณ์ – พิจิตร-นครสวรรค์ –เลย – กรุงเทพฯ – ระยอง – พัทธยา เป็นต้น ได้รับความนิยมจากประชาชนมาก

นายสุทัศน์ จันทรแสงศรี อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าของสุทัศน์การพิมพ์ ก็เป็นบุตรเขยโดยสมรสกับนางสุนนา ดวงพัตรา บุตรสาวคนสุดท้องของนายเซี่ยง (ถึงแก่กรรมแล้ว) ปัจจุบันคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ประกอบธุรกิจและทำการค้าขายอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันอีกหลายราย เช่น

ร้านเงินแข่งพาณิชย์ จำหน่ายหนังสือ

นายเสรี มาสุธน ตัวแทนสุรา ยาสูบ

ชื่อเหรียญอาภรณ์ – ชื่อเหรียญพาณิชย์ – ชื่อเหรียญการไฟฟ้า

ไทยสากล สากลเฟอร์นิเจอร์

ปึงยิดเกา เอสอาร์มาเกตติ้ง (ปัจจุบันมี ๕ สาขา)

โรงแรมย่งอัน

ร้านขายยาวิชัยฟาร์มาซี

ประชากรเก่าแก่อีกกลุ่มหนึ่ง อพยพมาจากจังหวัดน่าน มาตั้งหลักแหล่งค้าขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องครัว น้ำมันก๊าด อุปกรณ์ปลา ฯลฯ ได้แก่ ตระกูล คำมาตร ศรีสุขคำ ศรีตนชัย ศรีนวลชัย ศรีตนทิพย์ สมมีชัย

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนที่ ๖ สมาคมพัฒนา ตั้งชื่อชุมชนตามสมาคมพาณิชย์เพชรบูรณ์ เพราะชาวจีนที่อพยพมามาทำการค้าได้รวมตัวกันตั้งเป็นสมาคมพาณิชย์ขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมตามประเพณีของชาวจีนร่วมกัน

ชุมชนที่ ๗ (เพชรนิกรบำรุง)

ย้อนอดีตไปประมาณ ๑๐๐ ปี ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ด้านทิศตะวันตกของชุมชนในเมือง คือชุมชนบ้านถนนนอก (เพชรนิกรบำรุงในปัจจุบัน) เป็นที่พักอาศัยของกลุ่มราษฎรที่เป็นไทจากการเลิกทาส โดยพระมหากษัตริย์คุณของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ กลุ่มคนเหล่านั้นจึงได้มาหักล้างถางพงก่อตั้งชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เป็นหลัก โดยมีอาณาเขต ทิศเหนือ จากสี่แยกไฟแดงโรงแรมบูรพา ทิศใต้จดบริเวณวัดมหาธาตุ ทิศตะวันออกจดสะพานพญาโคก และทิศตะวันตกจดตลาดเทศบาล ๒ (ข้อมูลจากนางประโลม โฆษิตานนท์)

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนที่ ๗ เพชรนิกรบำรุง ตั้งชื่อตามถนนนิกรบำรุง

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

สมัยก่อนถนน หนทาง รถยนต์ รถจักรยานยนต์ มีไม่มาก มีแต่จักรยาน และเดินกัน ไฟฟ้าตามถนนยังไม่มี น้ำประปามีใช้เป็นบางบ้าน น้ำดื่มจะมาตักน้ำบาดาลตรงอนามัย (สุขศาลา) และน้ำบ่อที่อยู่ตรงข้ามกับโรงพยาบาลเมืองเพชรเดี๋ยวนี้ อีกบ่อหนึ่งอยู่หลังวัดมหาธาตุ บ้านเรือนก็ปลูกอยู่ห่างๆกันมีน้ำหลังได้รู้จักกันหมด มีคลองคูเป็นคลองใช้อาบ ซักผ้า

ประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว ที่ดินแถวนี้ (ซอยนิกรบำรุง) เป็นป่าพงสูงท่วมหัว ไม่มีบ้านคนอาศัยอยู่ มีบ้านลุงเฉลิมมาอยู่เป็นบ้านแรก การซื้อขายที่ดินแถวนี้ ตารางวาละ ๓๐๐-๕๐๐บาท เส้นทางเข้าออกเป็นลูกรัง เมื่อถึงหน้าฝนน้ำจะท่วมหมดทั้งซอย บริเวณโรงเรียนโฆษิตวิทยา โรงพยาบาลเมืองเพชร แต่ก่อนจะเป็นสวนผักของนางเสียมกิม ซึ่งมีนายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ เป็นเจ้าของที่ดิน

การประกอบอาชีพของชุมชน

ชุมชน ๕ ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพมีหลากหลายเพราะปัจจุบันประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้นอาชีพที่ส่วนใหญ่เช่น ธุรกิจหอพัก ค้าขาย ข้าราชการ รับจ้าง

ชุมชนที่ ๖ ตั้งอยู่ใจกลางเมืองส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจค้าขายและเป็นเจ้าของโรงงาน

อุตสาหกรรม

ชุมชนที่ ๗ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

ความเชื่อ

เชื่อในหลักธรรมทางด้านศาสนาทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วดังตำนานที่เล่าขานกันในชุมชนเป็น

เรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นคือเรื่อง แดนประหารดังนี้

ชุมชนที่ ๖ จะมีวัดมหาธาตุ พระอารามหลวง เป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีทางศาสนา พุทธ มีเรื่องราวที่เกิดขึ้นในบริเวณวัดมหาธาตุแห่งนี้ ประมาณ ๗๐-๘๐ ปีที่ผ่านมาว่าเป็น แดนประหาร โดยมีนักโทษประหารชีวิต จากคดีฆ่าคนตายชื่อ นายขุน และนายโต เพชฌฆาตจากกรุงเทพฯ ชื่อ นายแจ่ม

ก่อนถูกนำเข้าไปนั่งหลักประหาร จะมีพระสงฆ์มาเทศนาสั่งสอน นำอาหารมาให้รับประทาน นำเข้าหลักประหาร ปิดตา เพชฌฆาต ๒ คน ถือดาบ รำ ตามเสียงปี่ และกลอง พอนักโทษเคลิ้ม หรือเผลอ เพชฌฆาตก็จะฟันคอทันที แล้วนำศีรษะนักโทษเสียบประจาน มิให้เอาเยี่ยงอย่าง

(ข้อมูลได้จากคำบอกเล่าของ นางวันทนีย์ ถาวรหงส์ อายุ ๘๒ ปี น.ส.บุญสม สงวนสิน อายุ ๖๙ ปี นางตาล เมฆประยูร อายุ ๘๙ ปี (ถึงแก่กรรม พ.ศ.๒๕๔๕) และจากหนังสือประวัติวัดมหาธาตุ และเมืองเพชรบูรณ์ โดยพระศรีพัชโรดม)

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อหลากหลายเนื่องจากมีคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่จะมีความเชื่อตามแบบคนไทยเชื้อสายจีน เช่นเทศกาลไหว้พระจันทร์ เทศกาลกินเจ เป็นต้น

สำหรับชนดั้งเดิมจะนับถือต้นไม้ใหญ่เช่นตำนานของชื่อชอยเช่นชอยตันมะขาม เป็นชอยที่แยกจากถนนสามัคคีชัย ในอดีตตรงทางโค้งของชอย เคยเป็นเหมืองเก่า และมีต้นมะขามใหญ่

สภาพทางภูมิศาสตร์

การคมนาคม

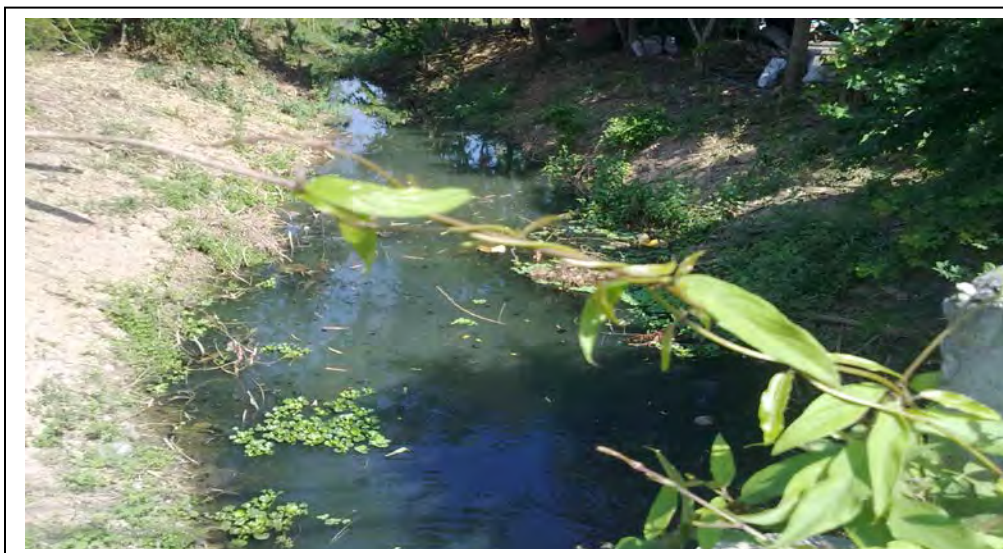
คลอง

-คลองตะลูก

-ตั้งอยู่บริเวณข้างวัดมหาธาตุ

-เป็นคลองเดียวกับคลองป่าแดง สมัยก่อนประชาชนในละแวกนี้ ใช้อาบน้ำ กักน้ำ รดผัก คลองจะกว้างน้ำใสสะอาด

-ปัจจุบันประชาชนบริเวณริมคลอง ได้มีการสร้างบ้านเรือนรुकล้ำเข้าไปในคลอง ทั้งขยะ สิ่งปฏิกูล ลงคลอง ทำให้คลองตื้นเขิน มีสภาพเหมือนร่องน้ำ มีกลิ่นเหม็น เต็มไปด้วยขยะ สิ่งปฏิกูลดังเช่นคลองคูอยู่ข้างโรงพยาบาลเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๓๘ คลองตะลูก

ชอยตันมะขาม

เป็นชอยที่แยกจากถนนสามัคคีชัย ในอดีตตรงทางโค้งของชอย เคยเป็นเหมืองเก่า และมีตันมะขามใหญ่

ความเจริญของชุมชน

ชุมชน ๕, ๖, ๗ เป็นศูนย์กลางของการค้าและเศรษฐกิจเป็นย่านที่เจริญมีสถานที่ราชการและหน่วยงานที่สำคัญๆดังนี้

ด้านการศึกษา

มีการจัดการการศึกษาในระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเขต๑และสังกัดเอกชน มีสังกัดอาชีวศึกษาอีก ๑ แห่ง ดังต่อไปนี้

โรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจุบันขยายชั้นการศึกษาบางส่วนออกไปอยู่นอกเขตชุมชนเมือง ถนนสายสระบุรี - หล่มสักมีประวัติความเป็นมาดังนี้

โรงเรียนอนุบาลเพชรบูรณ์ได้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๙๙ มีเนื้อที่ ๑ ไร่ ๗ งาน ตั้งอยู่ถนนเกษมราษฎร์ โดยมีนางประยงค์ สงวนสิน มารักษาการตำแหน่งครูใหญ่

ในปีการศึกษา ๒๕๐๓- ๒๕๐๖ นางสาวน้ำผึ้ง โทนแก้ว ได้มารักษาการตำแหน่งครูใหญ่ ได้ปรับปรุงการเรียนการสอน และระเบียบการต่างๆ ภายในโรงเรียนให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ผู้ปกครองเริ่มสนใจและเข้าใจการศึกษาระดับอนุบาล จำนวนนักเรียนได้เพิ่มมากขึ้น

ในปีการศึกษา ๒๕๐๖ - ๒๕๒๒ นางวิเชียร สิ้นสวัสดิ์ ได้มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ได้มีการปรับปรุงโรงเรียน โดยได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนหลายหลัง สร้างรั้ว และคอนกรีตด้านหน้าโรงเรียน

ปีการศึกษา ๒๕๒๒-๒๕๒๖ นางสาวชโลมใจ กัลยาณมิตร มาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่

โรงเรียนได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน โรงฝึกงาน อาคารอเนกประสงค์ มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารโรงเรียน และขยายการศึกษาโดยเปิดสอนระดับอนุบาล จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับรางวัลโรงเรียนดีเด่นพระราชทาน เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๒๗ ในขณะที่นางสาวชูจิต เด็ดแก้ว ดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน

ปัจจุบันนายชัยพร หาพุทธา เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน เนื่องจากจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับที่ดินและอาคารเรียนไม่เพียงพอ จึงได้ขอรับงบประมาณก่อสร้างอาคารหลังใหม่ บริเวณถนนสระบุรี - หล่มสัก ใกล้กับสถานที่ราชการต่างๆ เช่น ศาลากลางจังหวัดแห่งใหม่ ซึ่งมีเนื้อที่กว้างขวางสำหรับสถานที่เดิมใช้เป็นสถานศึกษาของนักเรียนชั้นอนุบาล ๑ ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - ๖ ย้ายไปเรียนสถานที่แห่งใหม่

สำหรับที่ดินเดิมก่อนการก่อสร้างอาคารเรียนโรงเรียนอนุบาล เป็นของโรงเรียนสตรีเพชรบูรณ์ “วิทยานุกูลนารี” ปี ๒๔๙๙ โรงเรียนสตรีเพชรบูรณ์ได้ย้ายไปเรียนที่อาคารเรียนแห่งใหม่ซึ่งเป็นของโรงเรียนเพชรพิทยาคม (ปัจจุบันคือโรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์)

โรงเรียนโมฆิตวิทยา

เป็นโรงเรียนสังกัดเอกชนมีประวัติความเป็นมาดังนี้

เดิมตั้งอยู่เลขที่ ๙๕ ถนนเพชรรัตน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๐ การตั้งชื่อถือสกุล “โมฆิตานนท์” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตระกูลโมฆิตานนท์ สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบันนี้ เพื่อเป็นสถานศึกษาของเยาวชนทั่วไป ในท้องที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งนี้เพราะสถานศึกษาของรัฐไม่เพียงพอ โดยรับนักเรียนชายอายุ ๕-๒๐ ปี ส่วนนักเรียนหญิงอายุ ๔-๑๘ ปี เริ่มจากชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โดยมีนายเฉลิม ม่วงอำมรดิตครูโรงเรียนเพชรพิทยาคม เป็นครูใหญ่คนแรก อาคารเรียนเป็นเรือนไม้สองชั้นถาวร เนื้อที่ ๘ ไร่เศษ

๑๙ กันยายน ๒๕๐๑ นายเสงี่ยม วัฒนสิงห์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ มีการขยายอาคารเรียนและชั้นเรียนถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ในปัจจุบัน)

พ.ศ. ๒๕๐๔ นายเสงี่ยม วัฒนสิงห์ ถึงแก่กรรม นางสาวถาวร เอี่ยมศิริรักษ์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

พ.ศ. ๒๕๐๗ นางสาวถาวร เอี่ยมศิริรักษ์ ลาออก นายเฉลิม ม่วงอำมรดิต เข้าดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

พ.ศ. ๒๕๐๘ นายโสภณ สุขวิเศษ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ และได้ลาออก นายเฉลิม ม่วงอำมรดิต ดำรงตำแหน่งครูใหญ่อีกครั้งจนถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ นางสมจันทร์ ม่วงอำมรดิต จึงเข้าดำรงตำแหน่งแทน จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๔

พ.ศ. ๒๕๐๖ ขยายการศึกษาถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนได้รับการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่าโรงเรียนรัฐบาล

ปีการศึกษา ๒๕๒๑ ยุบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และเปิดระดับอนุบาล ๑ และอนุบาล ๒ รับนักเรียนอายุตั้งแต่ ๓ ปีบริบูรณ์

ปีการศึกษา ๒๕๒๘ เนื่องจากเสียค่าดูแลรักษาและจำนวนนักเรียนน้อยลง จึงยุบเนื้อที่เหลือเพียง ๒ งาน ๒ ตารางวา

ปีการศึกษา ๒๕๓๔ ขอลเปิดชั้นอนุบาล

พ.ศ.๒๕๓๙ นายสุนทร โฆษิตานนท์ ลาออกจากตำแหน่งผู้จัดการ เนื่องจากสุขภาพ ไม่แข็งแรง นายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ เป็นผู้จัดการแทน

วันที่ ๑๑- ๒๐ กันยายน ๒๕๔๓ เกิดอุทกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ บริเวณโรงเรียนซึ่งเป็นที่ดิน ฝนตกน้ำท่วมขังเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว น้ำจึงท่วมระดับสูง ถึง ๑.๗๐ เมตร อาคารเรียนและอุปกรณ์การเรียนได้รับความเสียหาย ประกอบกับอาคารเรียนทรุดโทรมยากแก่การบูรณะซ่อมแซมให้สมบูรณ์ดังเดิมได้ต่อไป นายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ จึงมีโครงการที่จะสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ในพื้นที่แห่งใหม่

วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๓ ประกอบพิธียกเสาเอกอาคารเรียนหลังใหม่ บนเนื้อที่ ๓ ไร่ ๑ งาน ๕๑ ตารางวา เลขที่ ๑๖๔ ซอยนิกรบำรุง ๑ ถนนนิกรบำรุง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของนายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ อาคารเรียนเป็นอาคารไม้เสริมคอนกรีตสองชั้น

ปีการศึกษา ๒๕๔๔ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๔ เปิดโรงเรียนแห่งใหม่ สอนระดับชั้นอนุบาล ๑ ถึงอนุบาล ๓

วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๕ นางสมจันทร์ ม่วงอำ ลาออก นางพจนิษฐ์ โฆษิตานนท์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน ตั้งแต่วันที่ ๒๕๔๕-๒๕๕๐

ทางโรงเรียนได้เปิดชั้นประถมศึกษาที่ ๑-๖ เพิ่มปีละ ๑ ชั้น

วิทยาลัยสารพัดช่างเพชรบูรณ์

ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง เยื้องกับวัดมหาธาตุ เดิมเป็นที่ตั้งของโรงเรียนการช่างสตรีเพชรบูรณ์ ปัจจุบันเปิดสอนวิชาชีพ หลักสูตรระยะสั้น

ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ

สมาคมพาณิชย์เพชรบูรณ์

สมาคมพาณิชย์เป็นการรวมตัวของกลุ่มของคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อทำกิจกรรมทางด้านความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ใกล้สี่แยกไร่ยาสูบ

ภาพที่ ๓๓ สมาคมพาณิชย์จีนสถานที่ประกอบกิจกรรมของคนไทยเชื้อสายจีน

ภาพที่ ๓๔ การแสดงงิ้ว

ภาพที่ ๓๕ การไหว้เจ้า ในเทศกาลกินเจ

- เป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชาวจีน ได้แก่ การแสดงจิ้งวู เทศกาลกินเจ การฉลองงานมงคลสมรส การมอบทุน การศึกษาของมูลนิธิไต้หวัน
- กิจกรรมเทศบาลพบประชาชน
- **ตลาดเทศบาล ๑**
- ตั้งอยู่ถนนศึกษาเจริญ ตรงข้ามธนาคารธนชาติ
- เป็นสถานที่จำหน่ายสินค้า อาหารตามสั่ง ก๋วยเตี๋ยว กาแฟโกโก้ ผลไม้ แผงพระเครื่อง เครื่องครัวถ้วยชามกะละมัง ฯลฯ
- เข้าตรูบริเวณร้านเพชรชัย จะมีป่าทอ้งโก น้ำเต้าหู้ ข้าวเหนียวหมูปิ้ง จำหน่าย
- ช่วงเย็น –ค่ำ บริเวณร้านแสงเจริญ ถึงร้านชื่อเหรียญพาดิซ จะมีอาหารสำเร็จรูปชนิดต่างๆ จำหน่าย (รถเข็น) ไก่ทอด ข้าวเหนียวหมูปิ้ง เป็ดพะโล้ ขนมหวาน ถึงประมาณ ๒๐ น.
- บริเวณหน้าร้านเพชรชัย ตลอดแนวจะมีไอศกรีม ข้าวต้ม ไข่ก ก๋วยจั๊บน้ำร้อน ข้าวขาหมู และอาหารตามสั่ง จำหน่าย โดยเฉพาะผัดไทยเจ้าอร่อยของคุณตุ๋ ซึ่งจะบริการจำหน่ายประมาณ ๑๗.๐๐ – ๒๒.๐๐ น.
- **ตลาดเทศบาล ๒**
- อยู่ถนนเจริญพัฒนา แยกจากถนนเพชรเจริญ

- เป็นตลาดสดที่เทศบาลได้มีการปรับปรุง จัดโซนจำหน่ายสินค้าแต่ละประเภท เช่น เนื้อสัตว์ต่างๆ ปลา อาหารทะเล ผัก ผลไม้ อาหารสำเร็จรูป ดูแลรักษา ทำความสะอาด ให้มีมาตรฐาน มีหลังคา กันแดด กันฝน เปิดปิดช่องถนนเป็นเวลา
- ตั้งแต่เช้าตรู่ ผู้คนจะพากันมาจับจ่ายซื้อของสดของแห้งกันอย่างคับคั่ง

สถานที่ราชการ

สถานีตำรวจภูธรเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ

ภาพที่ ๔๒ สถานีตำรวจภูธรตามตำนานคือสถานที่พักช้างในเรื่องนางผมหมอบบัววัดช้างเผือก
-สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๔๓ สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ

ตั้งอยู่ถนนเกษมราษฎร์ ปัจจุบัน นางธีรพร พรพฤติพันธ์ เป็นนายกเทศมนตรี นายสมภพ ผลศิศิลป์ เป็นประธานสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

แหล่งท่องเที่ยว

-ศาลากลาง (หลังเก่า)

ภาพที่ ๓๙ ศาลากลางจังหวัดหลังเก่า

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ปัจจุบันได้รับงบประมาณก่อสร้างใหม่ ย้ายไปสร้าง ณ ถนนสระบุรี – หล่มสัก) อาคารหลังเก่าได้ยกให้เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ใช้ประโยชน์ ปี ๒๕๕๓ ทางเทศบาลจะได้สร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป

ศาลยุติธรรม (หลังเก่า)

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ บริเวณเดียวกับศาลากลางหลังเก่า ปัจจุบันย้ายไปอยู่ ณ บริเวณถนนสระบุรี – หล่มสัก อาคารหลังเก่าได้ยกให้ป้องกันจังหวัดใช้ประโยชน์

-จวนผู้ว่าฯ (หลังเก่า)

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ปัจจุบันได้ย้ายไปก่อสร้าง ณ ถนนสระบุรี-หล่มสัก ใกล้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ และสำนักงานกาชาดจังหวัดเพชรบูรณ์ประมาณปี ๒๕๕๐ ปี ๒๕๔๙ สมัย ดร.วิศัลย์ โสมิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี ได้พัฒนาปรับปรุงอาคารจวนผู้ว่าฯ หลังเก่าเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ บริเวณปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะ เพชรบุระ มีอุปกรณ์การออกกำลังกาย และเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ

-หอนาฬิกาแชมป์โลกคู่แฝด

-ตั้งอยู่ระหว่างถนนเพชรเจริญ (ตรงข้ามทางเข้าวัดมหาธาตุ) กับถนนศึกษาเจริญ
(ตรงข้ามร้านทรินาย)

-เดิมเป็นหอนาฬิกาสำหรับผู้คนผ่านไปมาดูเวลา ๔ ด้าน และเป็นที่สัญจรของรถชนิดต่างๆ
-สมัย ดร.วิศัลย์ โสมิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี ได้มีการขยับขยายที่ตั้งให้รถสัญจรได้สะดวกและ
ปลอดภัยขึ้น จัดทำประติมากรรมรูปเขาค้อ เขาทราย แชมป์โลก มวยสากล คู่แฝดชาวเพชรบูรณ์ ไว้ที่
ฐานหอนาฬิกา เพื่อเป็นเกียรติประวัติของบุคคลที่สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๓๖ หอนาฬิกาแชมป์โลกคู่แฝด

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าชุมชน ๕ ,๖,๗ เป็นชุมชนที่มีส่วนหนึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมคือชุมชน
๕ ตั้งบ้านเรือนอยู่แถบถนนบูรกรรมโกวิทเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนวัดช้างเผือก

ส่วนชุมชน๖เป็นแหล่งอาศัยของชาวจีนอพยพมาประกอบธุรกิจค้าขายและทำอุตสาหกรรม
และชาวไทยจากจังหวัดน่านมาประกอบธุรกิจร้านอาหาร โดยมายึดเนื้อที่จับจองหรือที่ราชพัสดุบริเวณ
ใจกลางเมืองอันเป็นที่กว้าง

ส่วนชุมชน ๗ เป็นแหล่งที่จับจองของทาสที่ถูกปล่อยตัวเป็นอิสระในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นที่รกร้างเช่นเดียวกันตั้งบ้านเรือนแถวถนนสายนิกรบำรุง

ทั้งหมดนี้ถ้าดูตามลักษณะพื้นที่แล้วอยู่ในชุมชนเมืองชั้นใน อันเป็นเขตใจกลางเมืองเป็นชุมชนเมืองที่อพยพมาอาศัยหลังจากที่กรุงสุโขทัยถูกรบครองโดยกรุงศรีอยุธยาในสมัยขุนหลวงพะงั่ว ตามจารึกในลานทองเมืองเพชรบุรี เคยรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยก่อนกรุงสุโขทัยมีประวัติศาสตร์ร่วมกับขอมมาถึงยุคสุโขทัยยุคต้นสู่ในสมัยในสมัยกรุงสุโขทัยยุคปลายและถูกรบครองโดยกรุงศรีอยุธยา ราว พ.ศ. ๑๙๒๖ โดยสมัยขุนหลวงพะงั่วและถูกทิ้งร้างไป

และมีคนจีนอพยพและคนไทยจากต่างจังหวัดเช่นน่านมาสร้างชุมชนที่ ๖ และ ๗ พัฒนาชุมชนที่ตอนอาศัยจนรุ่งเรืองทั้งด้านการศึกษาและด้านเศรษฐกิจและด้านการท่องเที่ยว

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๘, ๙, โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ

เขตชุมชน ๘, ๙ ตั้งอยู่ในเนื้อที่กำแพงเมืองเก่าตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๔๐, หน้า ๒) ได้กล่าวถึงการสร้างเมืองเพชรบุรีไว้ในหนังสือเรื่องความใช้เมืองเพชรบุรีไว้ดังนี้

“สันนิษฐานว่าเป็นเมืองที่สร้างขึ้นมา ๒ ยุค แต่สร้างซ้ำลงในที่เดียวกัน
สิ่งสำคัญคือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ (ศิลปะร่วมสมัยสุโขทัย) วัดมหาธาตุ
และวัดโบราณ ซึ่งทำให้เข้าใจว่ายุคแรกสร้างขึ้นเมื่อกรุงสุโขทัยหรือ
พิษณุโลกเป็นเมืองหลวงเอาลำน้ำไว้กลางเมืองเช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก
กำแพงเมืองมีลักษณะเป็นกำแพงดิน กว้างยาวด้านละ ๔๐๐ เมตร
ยุคที่สองสร้างในแผ่นดินพระนารายณ์มหาราชมีป้อมกำแพงก่อด้วย
อิฐปนศิลาสันนิษฐานว่าคล้ายที่เมืองนครราชสีมาแต่เล็กและเตี้ยกว่า
เอาแม่น้ำไว้กลางเมืองเหมือนกัน เพียงแต่สร้างกำแพงเมืองให้เล็กลงกว่าเดิม”

ชุมชนบ้านในเมืองตั้งอยู่ในเมืองที่ถูกสร้างขึ้นในยุคที่สองที่สร้างในสมัยแผ่นดินพระนารายณ์มหาราชมีป้อมกำแพงเมืองก่อด้วยอิฐปนศิลา เอาแม่น้ำป่าสักไว้กลาง เหมือนเมืองนครราชสีมาโดยสร้างกำแพงเมืองให้เล็กและเตี้ยกว่าเดิม

เมืองเพชรบุรีในยุคแรกมีลักษณะอย่างไรคืน ปัญญาธูตระกูล (2547-2551 หน้า ๙๔) ประวัติเมืองศาสตร์เพชรบุรีในยุคจารีตไทย ได้อ้างถึงพระราชวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพถึงสภาพของเมืองเพชรบุรีในยุคแรกน่าจะมีอาณาเขตครอบคลุมวัดมหาธาตุคืออยู่ใจกลางเมือง อยู่ห่างจากแม่น้ำป่าสักเก่าไปทางทิศตะวันตก จากการสำรวจทางด้านโบราณคดีของกรมศิลปากรพบว่าเมืองเพชรบุรีมีขนาด ๔๐๐X ๑,๐๐๐ เมตรกำแพงเมืองมีลักษณะเป็นกำแพงดิน โดย

ใช้แม่น้ำป่าสักเก่าเป็นคูธรรมชาติทางด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ ส่วนทางเดินทิศเหนือมีคลองค้ำเป็นคูเมืองและจากหลักฐานการศึกษาวัดในเขตเมืองเพชรบูรณ์และหลักฐานจากโบราณสถานทำให้เราทราบว่าเมืองเพชรบูรณ์เป็นเมืองที่มีความเก่าแก่ร่วมสมัยกับขอมตั้งแต่สมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่๗ สุโขทัยยุคต้นจนถึงสมัยสุโขทัยยุคปลาย

ส่วนในยุคที่ ๒ สร้างในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีป้อมและกำแพงก่อด้วยอิฐปนศิลาฐานฐานคล้ายเมืองนครราชสีมา แต่เล็กและเตี้ยกว่า เอาแม่น้ำไว้กลางเมืองเหมือนกันแต่เว้นแนวกำแพงเมืองเข้ามาเล็กกว่าเมืองเก่า เมืองเพชรบูรณ์ที่ได้สร้างทั้ง๒ยุค พิจารณาหัดดูตามภูมิแผนที่เห็นว่าสร้างเมืองประชิดโคกป่าข้างเหนือ เอาทำเลไร่นาไว้ข้างใต้เมืองทั้งสิ้น

จากการสำรวจสภาพโบราณสถานในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ของกรมศิลปากรพบว่าในเขตกำแพงเมืองที่มีแนวกำแพงอิฐและป้อมเชิงเทินสร้างคร่อมอยู่ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำป่าสัก ซึ่งทางฝั่งตะวันออกจะปรากฏแนวกำแพงที่สมบูรณ์กว่าฝั่งตะวันตก แต่อย่างไรทางฝั่งตะวันตกก็ยังมีารค้นพบแนวกำแพงอยู่เป็นระยะๆเช่นบริเวณวัดโพธิ์เย็นและบริเวณศาลหลักเมือง ซึ่งเป็นป้อมมุมเมืองทิศตะวันตกเฉียงใต้ ก่อด้วยศิลาแลงและอิฐ ขนาดเมืองทั้งฝั่งตะวันตกและตะวันออกของแม่น้ำป่าสัก มีขนาดราว ๗๐๐ X ๔๐๐ เมตร

ภาพที่ ๑๕๔ กำแพงเมืองยุคที่ ๒ ที่บริเวณ ศาลหลักเมือง ภาพที่ ๑๕๕ แนวกำแพงเมืองเลียบบถนน วัดโพธิ์เย็น

จากประวัติศาสตร์การตั้งกรุงสุโขทัยได้จากการรวบรวมของ Nattaya Sangked ,๒๗ พฤศจิกายน ๒๐๑๐ สรุปได้ดังนี้

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยเท่าที่ปรากฏหลักฐานแว่นแคว้น สุโขทัยได้ก่อตั้งขึ้นในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยศูนย์กลางอำนาจของสุโขทัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำน่าน ต่อมาจึงได้ขยายตัวไป

ทางด้านตะวันตกบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงและทิศตะวันออกบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก จากศิลาจารึกหลักที่ ๒ ศิลาจารึกวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย ได้กล่าวถึงการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองของชุมชนเมืองในลุ่มแม่น้ำยม และลุ่มแม่น้ำน่าน ในรัชสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถม ชุนในเมืองเชลียง (ศรีสัชนาลัย) เป็นเจ้าเมืองปกครองในฐานะเมืองขึ้น ขอมได้ครอบครองเมืองศรีสัชนาลัย และสุโขทัยเมื่อประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นการขยายเมือง โดยการรวบรวมเมืองเป็นเมืองคู่ ดังปรากฏเรียกในศิลาจารึกว่า “นครสองอัน” การรวมเมืองเป็นเมืองคู่นี้เป็นการรวมทรัพยากรสำหรับการขยายเมืองให้เป็นแว่นแคว้นใหญ่โตขึ้น พระองค์มีโอรส ๒ พระองค์ คือ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด และพระยาคำแหงพระราม เจ้าเมืองสระหลวงสองแคว (เมืองพิษณุโลก) พ่อขุนผาเมืองนำปรากฏความในจารึกว่ากษัตริย์ขอมในสมัยนั้น ซึ่งสันนิษฐานว่า คือพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔ – ๑๗๖๑) ได้ยกราชธิดาคือ “นางสุชมหาเทวี” ให้ เพื่อสร้างสัมพันธไมตรีพร้อมทั้งพระราชทางเครื่องราชูปโภค คือพระขรรค์ชัยศรีและพระนามเฉลิมพระเกียรติว่า “ศรีอินทราทิตย์ หรือ ศรีอินทราทิตย์” อาณาเขตของกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถม คงไม่กว้างขวางเท่าใดนัก สันนิษฐานว่าครอบคลุมถึงเมืองขอด (เมืองสอด) ลำพูน พิษณุโลก และอำนาจในสมัยขอมในการควบคุมเมืองในอาณาเขตในสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถมคงไม่มั่นคงนัก แต่ละเมืองคงเป็นอิสระในการปกครองตนเอง เมืองหลายเมืองคงเป็นเมืองในระบบเครือญาติ หรือเมืองที่มีสัมพันธไมตรีต่อกัน ภายหลังเมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถมสิ้นพระชนม์ คงเกิดความวุ่นวายในเมืองสุโขทัย ขอมสมาดโขลญลำพง ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นเจ้าเมืองลำพง ซึ่งเป็นเมืองที่ปรากฏชื่อในศิลาจารึก หรืออาจเป็นขุนนางขอมที่กษัตริย์ขอมส่งมากำกับดูแลอยู่ที่สุโขทัย ได้นำกำลังเข้ายึดเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และเมืองใกล้เคียงไว้ได้ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราดและพระสหายคือพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง ได้รวมกำลังกันปราบปรามจนได้ชัยชนะ พ่อขุนบางกลางหาวยึดได้เมืองศรีสัชนาลัย ส่วนพ่อขุนผาเมืองเข้ายึดเมืองสุโขทัยไว้ได้ เมื่อได้เมืองสุโขทัยแล้ว พ่อขุนผาเมืองได้ทรงมอบเมืองสุโขทัยให้แก่พ่อขุนบางกลางหาวพร้อมทั้งพระนามที่กษัตริย์ขอมเคยแต่งตั้งพ่อขุนผาเมืองคือ “ศรีอินทราทิตย์” ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ พ่อขุนบางกลางหาว จึงได้ขึ้นครองราชย์ ณ เมืองสุโขทัย มีพระนามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” เป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ส่วนพ่อขุนผาเมืองได้กลับไปครองเมืองราดดังเดิม หลักฐานในศิลาจารึกกล่าวว่า หลังสมัยพ่อขุนรามคำแหง เมืองต่าง ๆ ในอาณาเขตของสุโขทัยได้แยกตัวเป็นอิสระ ไม่ยอมรับศูนย์อำนาจที่เมืองสุโขทัยเหมือนดังเช่นสมัยที่พ่อขุนรามคำแหง ดำรงพระชนม์ชีพอยู่ ปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๓ ศิลาจารึกนครชุม จังหวัดกำแพงเพชรว่า “บ้านเมืองขาด...หลายบ้าน หลายท่อน แหว หลายบ้านหลายท่อน ดังเมืองพ... นกเป็นขุนหนึ่งเมืองคนที่ พระบาง หาเป็นขุนหนึ่ง เมืองเชียงทองหาเป็นขุนหนึ่ง...” ความแตกแยกของเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรสุโขทัย หลังสมัยพ่อขุนรามคำแหง

ๆ นั้น อาจเนื่องมาจากศูนย์กลางอำนาจปราศจากความเข้มแข็ง บ้านพี่เมืองน้องในอาณาจักรสุโขทัยได้แตกแยกออกถืออำนาจปกครองตนเองโดยไม่ขึ้นแก่กัน เมืองประเทศราชที่มีกำลังกล้าแข็งพากันแยกตัวเป็นอิสระ เช่นเมืองนครศรีธรรมราช และเมืองหงสาวดี อาณาจักรสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองสืบมาประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ (พ.ศ. ๑๗๖๒-๑๙๔๑) ภายหลังจึงตกอยู่ใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยาและถูกรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกรุงศรีอยุธยาในสมัยพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา)

จากประวัติศาสตร์การตั้งสุโขทัยคงเป็นคำตอบที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาจึงมาสร้างเมืองใหม่ที่เมืองเพชรบูรณ์เพราะเมื่อได้ครอบครองกรุงสุโขทัยแล้วก็มาครอบครองเมืองในเขตปกครองของกรุงสุโขทัยด้วย

วัดไตรภูมิ

วัดที่สำคัญในเขตตำบลในเมืองคือวัดไตรภูมิองค์ประกอบของวัดที่สำคัญคือเจดีย์ วิหารและลัทธิทางศาสนาซึ่งแบ่งพระธรรมคำสอนออกเป็นลัทธิมหายานและหินยาน สมัยก่อนสุโขทัย ไทยรับเอาลัทธิศาสนาพุทธมาจากขอมอันเป็นลัทธิมหายานและเปลี่ยนมานับถือหินยานโดยรับอิทธิพลมาจากสมัยสุโขทัยยุคต้น แต่ในสมัยอยุธยารับเอาวัฒนธรรมขอมมาดั่งนั้นจึงนิยมเจดีย์ทรงปราสาทแบบขอม สมัยกรุงศรีอยุธยายุคปลายก็หันมานิยมวัฒนธรรมแบบขอมอีกครั้งหนึ่งสำหรับองค์ปราสาทของวัดไตรภูมิจะมีรูปทรงแบบศิลปะบาเยนหรือปาปวนและคล้ายคลึงกับปราสาทของเมืองโบราณศรีเทพ สำหรับสมัยอยุธยายุคปลายจะมีการดัดแปลงเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองยอดทรงปราสาทประดับซุ้มดังนี้

ภาพที่ ๑๗๘ ปราสาทเมืองโบราณศรีเทพศิลปะแบบขอม(บาเยน)

ภาพที่ ๑๓๐ เจดีย์วัดไตรภูมิสมัยอยุธยา ยุคปลาย ภาพที่ ๑๓๖ พระปรางค์วัดพระแก้ววิสุทธิพล ขอม
(เหล็มย้อมม)

(ทรงกลีบมะเฟือง)

เป็นที่น่าสังเกตที่ชื่อของวัดแห่งนี้จึงใจตั้งไม่บ่งบอกชื่อผู้สร้าง เป็นการสร้างที่จงใจการตั้งชื่อวัด
ในลักษณะนี้บอกให้ทราบว่าเป็นวัดหลวง ดังที่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระราชนิพนธ์(๒๔๗๑)ได้
อธิบายไว้ดังนี้ “ประเพณีการสร้างวัดคู่พระมหากษัตริย์อย่าง ๑ คือที่วัดทั้งปวงมักไม่มีชื่อ เว้นแต่ที่เป็น
พระอารามหลวง”

ดังนั้นวัดไตรภูมิจึงเป็นวัดที่สร้างขึ้นพร้อมๆ การสร้างเมืองใหม่โดยกำหนดชื่อไม่เรียก
ตามคนสร้างหรือเรียกตามตำบล หรือของสำคัญในวัด

วัดโพธิ์เย็น

วัดที่สำคัญอีกวัดหนึ่งคือวัดโพธิ์เย็น เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในจำนวนวัดที่สร้างขึ้นในตำบลใน
เมือง(ที่วัดมีต้นโพธิ์เก่าแก่อายุเกินกว่า๒๕๐ปี) และน่าจะสร้างขึ้นในสมัยเดียวกันกับวัดช้างเผือก
เพราะมีเหตุการณ์ที่ตำนานเรื่องเดียวกันที่สัมพันธ์กันคือเรื่องนางผมหมอมิดาเจ้าเมืองที่ไม่พึงพอ
พระทัยที่ต้องแต่งงานกับหนุ่มชาวบนหรือชาวละว้า(เพี้ยนมาจากคำว่าทวา คือชนที่สืบเชื้อสายมาจาก
ชนสมัยทวารวดี(มอญ)หลักฐานปรากฏอยู่ที่เมืองศรีเทพ(อารยธรรมเขาคลังในมัลลยาปุณประเทศอินเดียและ
ที่เขาคลังนอกพบพระพุทธรูปศิลาทรายสมัยทวารวดี ดังนั้นในสมัยก่อนอาณาจักรสมัยสุโขทัย
เพชรบูรณ์น่าจะมีความสัมพันธ์กับขอมและเมืองศรีเทพ ชาวบนชอบสร้างบ้านเรือนอยู่บนที่สูงจึงถูก
เรียกว่าชาวบน)แล้วมากระโดดน้ำตายเจ้าเมืองมาดักเก็บศพด้วยการทำลิ้(เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง)

ตำนานนางผมหมวัดช้างเผือกแม้รายละเอียดของเนื้อเรื่องจะแตกต่างกันแต่โครงเรื่องแบบเดียวกันแต่จับประเด็นได้ว่าหลังจากกระโดดน้ำในแม่น้ำป่าสักปลิดชีพตนเอง เจ้าเมืองมาดักเก็บศพของพระนางและปลงศพพระนางที่ตรงนี้แล้วสร้างวัดขึ้นที่ตรงนี้และมีชื่อว่าวัดศพ เป็นการตั้งชื่อวัดตามเหตุการณ์แต่ตอนหลังชาวบ้านเปลี่ยนเป็นวัดโพธิ์เย็นนำเอาต้นไม้คือต้นโพธิ์ที่อยู่ในวัดบริเวณที่ปลงศพมาเป็นชื่อวัดแทนเพราะชื่อเดิมไม่เป็นมงคล เมื่อปลงศพแล้วจึงนำกระดูกไปบรรจุที่วัดช้างเผือกวัดโพธิ์เย็นมีตำนานดังนี้

ประวัติวัดโพธิ์เย็น

ความเป็นมาของวัดโพธิ์เย็นเดิมเรียกว่าวัดศพ ตามตำนานที่นายเพี้ยน โทนแก้ว (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ที่ได้ชื่อว่าวัดศพนี้เพราะเป็นสถานที่ๆเคยเป็นที่เผาศพนางผมหม ธิดาเจ้าเมืองนครเดิด(เมืองโบราณ มีซากหลักฐานปรากฏอยู่ในท้องที่ตอนใต้อำเภอหล่มสัก ตำบลน้ำพุ ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก) ซึ่งได้รับความเสียอกเสียใจอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากได้คู่ครองเป็นชาวละว้า คนป่าคนดง เป็นคู่ครองตามอุบายของพ่อ ที่ให้ขุดหลุมลึกแล้วเอาหอกดาบไปปักไว้ก้นหลุม แล้วให้ชายทั้งหลายกระโดดลงไปในหลุม หากไม่ถูกหอกดาบที่แทงแล้วจะยกธิดาให้แล้วให้ครองเมืองแทน แต่ไม่มีชายหนุ่มคนใดจะเป็นคนเนื้อหนังเหนียวตามที่ท่านเจ้าเมืองต้องการเลย จนกระทั่งคนหนุ่มหมดเมืองก็หาไม่ได้

จนชาวนี้อาบน้ำไปถึงชาวป่าละว้าพากันมาดูกระโดดหลุมชวากัน เผอิญมีชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นพรานป่าสะพายกระบอกใส่ธนูพะรุงพะรังมานั่งยองๆอยู่ริมปากหลุม ถูกเพื่อนเปียดตกลงไปในหลุมและกลับขึ้นมาโดยไม่มีบาดแผลอะไรเลย

คณะกรรมการเมืองทราบเข้าก็พากันไปพบเจ้าเมืองและขอให้แต่งตั้งหนุ่มละว้าคนนี้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองพร้อมกับแต่งงานกับนางผมหมธิดาเจ้าเมืองตามที่เจ้าเมืองประกาศไว้ ทั้งเจ้าเมืองและนางผมหมเสียใจอย่างมาก และนางผมหมได้ไปกระโดดน้ำตาย ศพจมแม่น้ำป่าสักเจ้าเมืองจึงให้คนลงงมศพเท่าไรก็ไม่พบจึงให้คนลงหลักสี่(เผือกกันน้ำ) ในบริเวณที่ทางแยกระหว่างแม่น้ำเก่ากับแม่น้ำใหม่ที่เรียกว่าปากปู ศพนางผมหมมาติดที่หลักสี่นั้น เจ้าเมืองจึงให้นำศพนางผมหมขึ้นมามาตั้งฉาปนกิจที่บริเวณระหว่างต้นโพธิ์ ๕ ต้น ซึ่งคือวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้ วัดนี้จึงได้นามว่าวัดศพแต่เนื่องจากชื่อวัดนี้ไม่เป็นสิริมงคลจึงมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ว่าวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้

จากตำนานที่เล่าเป็นนิทานนี้พอสันนิษฐานได้ว่าชื่อวัดศพนั้นเพราะในบริเวณกำแพงเมืองเพชรบูรณ์ด้านทิศเหนือเป็นป่าทึบ มีประตูดัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้เรียกประตูผี คงเป็นประตูที่นำศพออกไปเผาหรือฝังนอกเมือง สำหรับศพคนสำคัญหรือมีฐานะดีก็จะเผากันริมประตูผีนั่นเอง เพราะวัดอื่นเช่น วัดไตรภูมิ ,วัดพระแก้ว,วัดพระสิงห์ ,วัดสนามชัย(ต่อมาเป็นวัดประตูดาว แต่อยู่คนละฟากถนน วัดท่า

รอก(บริเวณที่ตั้งโรงไฟฟ้าทุกวันนี้) ตลอดถึงวัดสะพาน (ที่ตั้งสถานีตำรวจทุกวันนี้) และวัดมหาธาตุ ไม่ปรากฏว่ามีที่เผาศพแม้แต่วัดเดียว เมื่อมีการเผาศพก็ต้องสร้างศาลาพักศพ บ่อยๆเข้า เพื่อตัดความยุ่งยากจึงได้สร้างวัดขึ้น(ความคิดเห็นของผู้ให้ปากคำ)

ที่เปลี่ยนชื่อวัดศพมาเป็นวัดโพธิ์เย็นนั้น ก็เพราะบริเวณวัดศพมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ ซึ่งแต่ละต้นนั้นในปัจจุบันนี้โตกว่า ๕ คนโอบ พอเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าต้นโพธิ์เหล่านั้นคงมีอายุไม่น้อยกว่า ๒๕๐ปีมาแล้ว จากคำบอกเล่าของนายเพี้ยน โทนแก้วซึ่งตอนนั้นมีอายุ ๗๗ ปีในพ.ศ. ๒๔๙๓ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ท่านบอกว่าจำความได้ต้นโพธิ์ในวัดนี้โตกว่า ๕ อ้อมกอดแล้ว สันนิษฐานว่าคงมีมาก่อนหรือพร้อมกับกำแพงเมืองเพชรบูรณ์เพราะขนาดของอิฐที่ก่อฐานวิหารมีขนาดเดียวกันและเนื้อเดียวกัน การเปลี่ยนชื่อจากวัดศพเป็นวัดโพธิ์เย็นปัจจุบันนี้ยังมีต้นโพธิ์เหลืออยู่ ๒ ต้นเป็นเครื่องยืนยัน

ที่ว่าเจ้าเมืองให้สร้างหลักสี่(ฝ่ายน้ำ) นั้นสันนิษฐานได้ว่าคงสร้างเพื่อป้องกันน้ำเซาะกำแพงเมืองพังแต่เนื่องจากน้ำมีกำลังแรงฝ่ายจึงถูกน้ำพังทลายและสายน้ำได้พังกำแพงเมืองพังทลายเนื่องจากสายน้ำเปลี่ยนทางเดินจากสายน้ำเก่า(แสนพญาโคก) ฝ่าเข้ามาในเมืองเพชรบูรณ์ จึงมีสภาพเป็นเมืองเอกแตกเช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก

ที่ตั้งวัดโพธิ์เย็น ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมือง เลขที่ ๔๕ ถนนหลักเมือง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ด้านตะวันออกติดแม่น้ำป่าสัก ด้านใต้ติดแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันตกจดที่นายเพี้ยน โทนแก้ว และนางสมบุญร์ เกษศรีสังข์ ทิศเหนือติดถนนหลักเมือง เนื้อที่วัดปัจจุบันนี้ ๔ ไร่ งาน –ตารางวา มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์คือโฉนด สังกัดวัดมหานิกาย

เจ้าอาวาสวัดมีรายนามดังต่อไปนี้

๑. อาจารย์ทอง ประมาณปี พ.ศ.๒๔๕-๒๔๖๒
๒. อาจารย์นา ประมาณปี พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๗๐
๓. อาจารย์วุ่น ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๐-๒๔๗๗
๔. อาจารย์มี ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๗-จำไม่ได้
๕. อาจารย์น้อย ประมาณปี พ.ศ.จำไม่ได้
๖. อาจารย์น้อย ประมาณปีพ.ศ.๒๕๑๒- ปัจจุบัน

(ผู้รวบรวมข้อมูล นายเจริญ มาฆทาน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๓๒ วัดโพธิ์เย็น

ภาพที่ ๑๓๓ ศาลานางผอม

จากตำนานนางผอมวัดโพธิ์เย็นแสดงให้เห็นว่าวัดโพธิ์เย็นน่าจะเป็นวัดเก่าแก่ที่สุดและเป็นวัดร่วมสมัยในยุคที่เมืองเพชรบูรณ์อยู่ร่วมสมัยสุโขทัยยุคต้นเพราะมีตำนานเกี่ยวกับนางผอม เช่นเดียวกับวัดช้างเผือกแสดงให้เห็นว่าที่บริเวณตำบลในเมืองสร้างซ้ำในเมืองเดิมในสมัยสุโขทัยมีวัดร้างและถูกสิ่งปลูกสร้างใหม่แทนที่เช่นวัดสนามชัยปัจจุบันเป็นบ้านคนแต่มีการนำชื่อวัดมาเป็นชื่อถนนแทน และวัดท่าเรืออูริมแม่น้ำป่าสักปัจจุบันเป็นที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และวัดร้างเดิมมีผู้มาสร้างวัดขึ้นในที่เดิมเช่นวัดโบสถ์ชนะมาร

วัดโบสถ์ชนะมารมีประวัติความเป็นมาดังนี้

วัดโบสถ์ชนะมาร

วัดโบสถ์ชนะมารตั้งอยู่ที่บ้านไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๕ ไร่ ๑๐ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๖๐วา ติดต่อกับที่ดินของนายทิพย์ ทิศใต้ยาว ๑๒๗ เมตร ติดต่อกับที่ดินของนางปั้นยา ทิศตะวันออกยาว ๖๐ เมตร ติดต่อกับทางหลวงจังหวัด ทิศตะวันตกยาว ๖๗ เมตร ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก มีหลักฐานคือส.ค.๑

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม หน้าวัดมีทางหลวงจังหวัดผ่าน หลังวัดมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก อาคารเสนาสนะต่างๆมีศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สร้างพ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นอาคารไม้ ภูมิสงฆ์ จำนวน ๒ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑ หลัง อาคารไม้ ๑ หลัง

วัดโบสถ์ชนะมาร สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๓ ชาวบ้านเรียกสั้นๆว่า “วัดโบสถ์” เดิมที่ตั้งวัดสันนิษฐานว่าเคยเป็นที่ตั้งวัดมาก่อน และได้ขาดพระสงฆ์อยู่จำพรรษา จึงได้ทอดทิ้งมรดก กลายเป็นวัดร้าง มีสิ่งปรักหักพังปรากฏให้เห็นเข้าใจว่าอุโบสถเก่า เมื่อได้สร้างวัดขึ้นมาใหม่จึงได้เรียกกันว่า “วัดโบสถ์” มีภิกษุและสามเณร ๓ รูปอยู่ประจำ

เจ้าอาวาสมี ๖ รูปด้วยกันคือ

รูปที่ ๑. พระอธิการจิว พ.ศ.๒๔๗๔ – ๒๔๗๙

รูปที่ ๒ พระอธิการฮวด พ.ศ.๒๔๘๔ - ๒๔๘๘

รูปที่ ๓.พระอธิการโชติ พ.ศ. ๒๔๙๐- ๒๔๙๖

รูปที่ ๔ พระอธิการสมโภช พ.ศ. ๒๔๙๙-๒๕๐๒

รูปที่ ๕ พระอธิการพูน ผลิตถม.โม พ.ศ. ๒๕๐๘ – ๒๕๑๘

รูปที่ ๖ พระอธิการสอน อภิญญะ รักษาการสืบต่อมา

ผู้ที่ทำการก่อสร้างวัดโบสถ์ขณะมารณี่คือ “หลวงนฤสารสุนทร” ท่านดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ในสมัยนั้น วัดนี้สร้างขึ้นมาประมาณ ๑๒๕ ปีโดยหลวงนฤสารสุนทร ได้ค้นพบว่ามีฐานเนินโบสถ์อยู่ทางทิศเหนือของวัด จึงเกิดความคิดที่จะสร้างวัดขึ้น จึงได้ปรึกษากับลูกหลานและให้ลูกหลานนำทรัพย์มารวมกันตามศรัทธาของแต่ละคน จึงจัดจ้างกรรมกรมาช่วยส่วนรวมกับกำลังของลูกหลานร่วมกันสร้างขึ้น การก่อสร้างจนจะเสร็จอยู่นั้น หลวงนฤสารสุนทรจึงมีความคิดว่าจะจัดเลี้ยงลูกหลานและกรรมกรเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงาน

บังเอิญมีพ่อค้าไถติมกะทิสดผ่านมา ก็จึงตกลงเหมาหมดและตกลงราคากันเรียบร้อยแล้ว เมื่องานเลี้ยงเสร็จสิ้นลง ผู้ขายไถติมเย็นไม่ยอมรับเงินตามราคาที่ตกลงแต่คิดราคาเพิ่มขึ้นอีก ลูกหลานไม่ยอมจึง เป็นปากเสียงลงไม้ลงมือกัน พ่อค้าไถติมเย็นเกิดอาการบอบช้ำอย่างมาก จึงไปแจ้งความแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะผู้ว่าความนั้นคือหลวงนฤสารสุนทร ตาแป๊ะจึงแพ้ความไป

เดิมวัดนี้จะตั้งชื่อตามเนินโบสถ์ที่พบว่าเป็น “วัดโบสถ์” แต่มีเหตุการณ์ที่เล่ามานี้จึงต่อท้ายชื่อว่า “วัดโบสถ์ขณะมาร” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

(ผู้เล่าคืออดีตผู้ใหญ่บ้านนายสมโภชน์ อรชุน บัดนี้เสียชีวิตแล้ว)

ภาพที่ ๑๓๒ พระประธาน

ภาพที่ ๑๓๓ ศาลาวัดโบสถ์ขณะมาร

ภาพที่ ๑๔๑ วัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๒ สถานที่จัดประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

วัดโบสถ์ชนะมารเป็นวัดที่หลวงนฤสารสุนทรสร้างขึ้นในวัดเดิมที่มีฐานของโบสถ์เก่าอยู่ก่อนแล้ว

ยังมีวัดอีกแห่งหนึ่งที่เกิดจากการดำริของหลวงพลห้วยน้ำตุลาการเพชรบูรณ์ ได้ดำเนินการสร้างขึ้นคือวัดประตูดาว มีประวัติความเป็นมาดังนี้

วัดประตูดาว

เป็นวัดที่ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำป่าสักตั้งอยู่ในชุมชน๙ ชุมชนแห่งนี้เรียกชื่อเดิมว่าบ้านฟากห้วยแล้วเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดประตูดาวตามชื่อของวัด เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่โดยหลวงพลห้วยน้ำตุลาการเป็นผู้ดำริให้สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.๒๔๙๓อยู่ที่ถนนสนามชัย อันเป็นชื่อเดิมของวัดร้างชื่อวัดสนามชัยปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบ้านเลขที่ ๙๗ ถนนนี้จะคดโค้งมาทางแยกต้นหว้า ทางด้านตะวันตกของวัดเป็นที่อยู่ของชุมชนที่มีอาชีพรับจ้างหาเข้ากินค่ำ มีลักษณะคล้ายชุมชนแออัดเรียกว่าเกาะแขวงแขว

วัดประตูดาว ตั้งอยู่เลขที่ ๑ ถนนสนามไชย เขตเทศบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง เพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๗๘ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๘๐ วา ติดต่อกับถนนสาธารณะ ทิศใต้ยาว ๕๘ วา ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันออกยาว ๕๐ วา ติดต่อกับที่ดินเพื่อการครอบครอง ทิศตะวันตกยาว ๔๘ วา ติดต่อกับกำแพงเมือง โฉนดที่ดินเลขที่ ๖๔ และมีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน ๒ แปลง เนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๑ งาน ตามโฉนดเลขที่ ๖๔,๕๖

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ อาคารเสนาสนะต่างๆมีดังนี้ มีอุโบสถกว้าง ๕ เมตร ยาว ๗ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๗๗ โครงสร้างเป็นไม้ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๐๐ กุฏิสงฆ์จำนวน ๔ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งปูน ๒ ชั้น ๒ หลัง อาคารไม้ ๒ หลัง สำหรับปฐมนิยัตถุ พระประธานปางมารวิชัย ขนาดพระเพลากว้าง ๒๘ นิ้ว

วัดประตูดาวสร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณพ.ศ. ๒๑๙๓ โดยมีหลวงพล หัวหน้าตุลาการ เพชรบูรณ์เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้าง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๕ มีพระภิกษุ จำพรรษาปีละ ๑๒ รูป สามเณร ๙ รูป

เจ้าอาวาสทราบนามมี ๔ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระสมุห์บุญมา พ.ศ. ๒๔๘๗- ๒๔๙๕

รูปที่ ๒ พระมหาทองคำ ปสนฺโน พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐

รูปที่ ๓ พระอธิการฝ่าย กตปุญโญ พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๗

รูปที่ ๔ พระอธิการสอน อภิญโญ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๗

รูปที่ ๕ พระปลัดวรสิทธิ์ สุชีโว พ.ศ. ๒๕๒๗ – ปัจจุบันเป็นพระครูพัชรสุทธิกร

ภาพที่ ๑๓๕ อุโบสถวัดประตูดาว

ภาพที่ ๑๓๖ และพระพุทธรูปพระประธาน

ภาพที่ ๑๓๗ ถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๓๘ ตลาดวัดประตูดาว

การตั้งชื่อวัดเป็นการตั้งขึ้นและเรียกชื่อตามสถานที่ๆ เป็นตำแหน่งที่ตั้งของวัดคือวัดปากห้วย เพราะอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำป่าสัก เนื่องจากเป็นเมืองใหม่สร้างขึ้นนี้ เอาแม่น้ำไว้กลางเมืองและ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นชื่อวัดประตูดาว เพราะเรียกตามสถานที่ๆอยู่ใกล้ประตูเมืองของกำแพงเมือง

การตั้งชื่อวัดทั้ง ๓ แห่งนี้เป็นไปตามราชาธิบายของสมเด็จพระยาจารย์ราชานุภาพ (๒๕๗๑) ดังนี้

“ ถ้าในตำบลอันเดียวกัน มีผู้สร้างวัดเพิ่มขึ้นเป็น ๒ วัด หรือ ๓ วัด ความจำเป็นจะต้องเรียกชื่อให้ผิดกันเกิดมีขึ้น ก็มักเรียกวัดซึ่งสร้างทีหลังว่า "วัดใหม่" บ้าง หรือมิฉะนั้นก็เรียกว่า "วัดเหนือแลวัดใต้" บ้าง ถ้าวัดใหม่ยังมีขึ้นอีกก็หาคำอื่นเรียกชื่อให้แปลกออกไป เอาสิ่งสำคัญอันมีในวัดนั้น เช่น ต้นโพธิ์หรือโบสถ์ เรียกเป็นนามวัด "วัด(ต้น)โพธิ์" หรือ "วัดโบสถ์" ฉะนั้นบ้าง”

สำหรับวัดประตูดาวอันเป็นชื่อที่เปลี่ยนจากการนำชื่อที่ตั้งที่อยู่คนละฝั่งของแม่น้ำป่าสักโดยให้ชื่อว่าวัดปากห้วยมาเป็นวัดประตูดาวทั้งนี้เพราะวัดนี้ตั้งอยู่ใกล้ประตูกำแพงเมืองและเป็นตำแหน่งที่ดาวกัลปพฤกษ์ปรากฏตรงตำแหน่งของประตูเมืองเสมอๆ จึงเปลี่ยนชื่อเป็นวัดประตูดาว (จากข้อมูลของนายสุวรรณ จันทร์ตั้ง ประธานเครือข่ายวัฒนธรรมวัดประตูดาว)

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าชุมชน ๘, ๙ คือชุมชนที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยอยุธยาอยุธยาคุณกลางซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ในหนังสือนิทานโบราณคดีเองความเข้าใจเมืองเพชรบูรณ์ว่าเป็นเมืองที่ถูกสร้างขึ้นเป็นสองยุคคือในสมัยสุโขทัยยุคหนึ่งและถูกสร้างซ้ำในทีเดิมโดยร่นแนวกำแพงเมืองให้เล็กลงสิ่งที่ยืนยันว่าสร้างซ้ำในทีเดิมคือหลักฐานจากวัดโพธิ์เย็นซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ร่วมสมัยกับวัดช้างเผือกซึ่งสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย วัดโบสถ์ชนะมารสร้างขึ้นใหม่จากวัดร้างสร้างซ้ำในทีเดิมและตำนานที่มีวัดร้างคือวัดสนามชัย วัดท่ารอ

สำหรับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ๘, ๙ มีความเป็นมาดังนี้

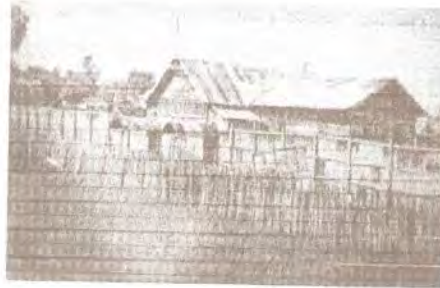
ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ ๘ และ ๙

ความเป็นมาของชุมชนบ้านในเมือง ตามเขตการปกครองของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์จะประกอบด้วยชุมชนกลุ่มวัดโพธิ์เย็น กลุ่มวัดไตรภูมิ กลุ่มวัดประตูดาวและกลุ่มวัดโบสถ์ชนะมาร รวมกันเรียกว่าชุมชนที่ ๘, และชุมชนที่ ๙ ประชาชนส่วนมากจะปลูกบ้านอยู่อาศัยกันตามลุ่มแม่น้ำป่าสัก เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำในลำน้ำป่าสักในการประกอบอาชีพเพาะปลูกและบริโภค ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้โดยมากจะประกอบอาชีพค้าขายและเกษตรกรรม

บริเวณหน้าที่ทำการประปาในปัจจุบันนี้จะเป็นบ้านพักของบรรดาข้าราชการ แม้กระทั่งจนผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นก็ตั้งอยู่บริเวณนี้เช่นกันและบริเวณที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ตั้งของเรือนจำ(หรือคุก)กันนักโทษ) และบริเวณบ้านพักผู้พิพากษาก็เป็นที่ทำราชการศาลยุติธรรมประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามริมแม่น้ำป่าสักหน้าวัดไตรภูมิก็จะเป็นร้านค้ามีผู้คนมาทำการค้าขายกัน ดังนั้นด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วจึงเรียกชุมชนบริเวณนี้ว่าเป็นที่ตั้งของเมืองเพชรบูรณ์ชาวบ้านเรียกชุมชนนี้ว่า"บ้านในเมือง"มาจนทุกวันนี้

ภาพที่ 3.22 เรือนจำเมืองเพชรบูรณ์ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามวัดไตรภูมิ พ.ศ.2449

ภาพที่ 3.23 เรือนจำเมืองเพชรบูรณ์ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามวัดไตรภูมิ พ.ศ.2449

ภาพที่ ๑๒๐ คู่กักกันนักโทษที่เดิมตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสักปัจจุบันนี้คือที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๑)

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ การโยกย้ายถิ่นที่อยู่ของประชาชนนั้นได้มีผู้คนที่เดินทางมาค้าขายจากจังหวัดสระบุรีแล้วไม่กลับภูมิลำเนาเดิม ต่างก็พากันปลูกบ้านสร้างเรือนอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ บริเวณวัดประตูดาวเดิม วัดไตรภูมิก็มีหลายครอบครัวด้วยกันและอยู่กันมานาน จนถึงปัจจุบันนี้ก็มีเป็นจำนวนมากด้วยกัน ส่วนมากชาวสระบุรีที่อาศัยอยู่จะประกอบอาชีพค้าขายกันเป็นจำนวนมาก

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชน๔จะตั้งบ้านเรือนอยู่แถบวัดไตรภูมิและวัดประตูดาวลักษณะของชุมชนจะเป็นสองกลุ่มอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำป่าสัก ชุมชนที่อยู่แถบวัดไตรภูมิก็เรียกตนเองว่าชุมชนวัดไตรภูมิอยู่ใกล้วัดประตูดาวก็เรียกตนเองว่าชุมชนวัดประตูดาวโดยเอาชื่อวัดมาเป็นชื่อของชุมชน

ในลักษณะเดียวกันชุมชนที่ ๙ ประกอบด้วยชุมชนวัดโพธิ์เย็นและชุมชนวัดโบสถ์ชนะมารก็เรียกชื่อของชุมชนตนเองตามชื่อวัดเช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุที่เป็นชุมชนเมืองมาแต่เดิมสถานที่สำคัญและหน่วยงานราชการมาตั้งอยู่บริเวณชุมชนนี้จึงมีชื่อเรียกรวมกันว่า”ชุมชนบ้านในเมือง”

การประกอบอาชีพ

ประชาชนส่วนมากจะปลูกบ้านอยู่อาศัยกันตามลุ่มแม่น้ำป่าสัก เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำในลำน้ำป่าสักในการประกอบอาชีพเพาะปลูกและบริโภค ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้โดยมากจะประกอบอาชีพค้าขายและเกษตรกรรมนอกจากการเกษตรแล้วยังมีอาชีพในการค้าขายทางลำน้ำอีกด้วยเช่นการให้ข้อมูลของวิทยากรในชุมชนเล่าว่า(นางจงรักษ์ โฆษิตานนท์, นางสาว ปราณี .ไกรโชค บ้านในเมือง ต.ในเมือง)

การเดินทางมาจากจังหวัดสระบุรี เพื่อมาทำการค้าขายที่จังหวัดเพชรบูรณ์นั้นได้เดินทางมาทางเรือโดยใช้เรือขนาดใหญ่เรียกว่าเรือกระแชง บรรทุกสินค้ามาขาย โดยวิ่งทวนกระแสน้ำมาตามลำแม่น้ำป่าสัก โดยใช้เรือยนต์เป็นพาหนะจูงมา การเดินทางจะเริ่มเดินทางในฤดูน้ำหลาก ประมาณเดือน ๗,๘,๙ สินค้าที่นำมาขายนั้นโดยมากจะเป็นของกินของใช้เช่นเกลือ น้ำตาล เสื้อผ้า น้ำปลา สมุนไพร การเดินทางจะลำบากมากเนื่องจากน้ำในลำน้ำป่าสักเวลาน้ำหลาก น้ำจะล้นตลิ่ง มองไม่เห็นลำแม่น้ำป่าสักอยู่ที่ใดสอบถามได้ความว่าที่เดินทางมาได้นั้น ได้ดูตามระยะทางของต้นไม้เป็นหลัก ขนาดได้ยินเสียงเครื่องของเรือยนต์มาประมาณ ๓ วันแล้วเรือยังเดินทางไม่ถึงเพชรบูรณ์ เพราะกระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก

ภาพที่ ๑๒๑ เรือกระแชงที่ใช้บรรทุกสินค้ามาขายระหว่างจังหวัดเพชรบูรณ์และกรุงเทพฯ

(จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษาเทศบาลเพชรบูรณ์พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๑)

บางท่านอาจจะสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงเลือกเดินทางมายังแม่น้ำป่าสักโดยใช้เรือเป็นพาหนะ เพราะในสมัยนั้นเพชรบูรณ์เป็นเมืองปิด ไม่มีถนนเชื่อมต่อกับจังหวัดใกล้เคียง จึงใช้แม่น้ำป่าสักเป็นทางเดินค้าขายติดต่อกัน ชาวเพชรบูรณ์หลายท่านที่พอมีฐานะได้จัดซื้อเรือขนาดใหญ่บรรทุกสินค้า เช่น ข้าวเปลือก ยาสูบ หนังสือพิมพ์ ของป่าและของสมุนไพรต่างๆตามแต่จะหาได้บรรทุกเรือล่องไปขายจนถึงกรุงเทพมหานครก็มี แล้วแต่สินค้าที่นำไปขายนั้นจะขายหมดที่ไหน บางรายขายหมดตั้งแต่

อยุธยาแล้วถ่อเรือกลับเพชรบูรณ์ บางรายก็ล่องไปถึงกรุงเทพฯ โดยไปจอดพักขายสินค้าที่ปากคลอง
โอง่าง(แถววัดจักรวรรดิ)แล้วซื้อสินค้าเสื้อผ้าใส่เรือนำมาขายที่เพชรบูรณ์ กระทำอยู่อย่างนี้เป็น
ประจำทุกปี จนเป็นที่รู้จักกันในหมู่ผู้คนที่อาศัยอยู่ตามน้ำป่าสัก

ภาพที่ ๑๕๖ ตลาดจุดแลกเปลี่ยนสินค้าทางเรือในอดีต ภาพที่ ๑๕๗ อดีตท่าน้ำที่ทำการค้าขายทางเรือ

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

เนื่องจากชาวชุมชนบ้านในเมืองมีบรรพบุรุษเป็นชาวอยุธยาจะมีวิถีชีวิตเป็นเช่นคนที่มีชีวิต
แบบลุ่มน้ำดังนี้วิถีชีวิตของชุมชน๘,๙ซึ่งอาศัยอยู่ริมแม่น้ำป่าสักไหลผ่านจะมีความผูกพันกับแม่น้ำป่า
สักหลายด้าน เช่นการใช้เป็นทางคมนาคม งานประเพณีสนุกสนานรื่นเริงแล้วยังผูกพันกับอาชีพหลาย
ด้านด้วยเช่นกันได้แก่อาชีพทางการเกษตร

ริมตลิ่งสองฝั่งแม่น้ำป่าสักจะมีการปลูกผักต่างๆเช่น ผักกาด ผักบุ้ง หอม กระเทียม คื่น
กะหล่ำปลี มันเทศ ถั่วฝักยาว ฯลฯ เพราะมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้าน จะใช้น้ำในแม่น้ำรดผักแต่
ละบ้านจะปลูกผักไว้กินเองไม่นิยมซื้อขายกันแต่จะมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันกันไปประกอบอาหาร
กันเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อประกอบอาหารกันเสร็จแล้วก็จะได้ผักใส่ถ้วยแจกบ้านใกล้เคียงกันเป็นประจำ
ในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ก็ยังมีการประกอบอาชีพทางการจับสัตว์น้ำคือปลาเป็นการจับมาประกอบอาหาร
ไม่ต้องซื้อจากที่อื่น เพราะปลาในแม่น้ำป่าสักเมื่อก่อนชุมชุมและหาง่าย กล่าวได้ว่าตำนาน้ำพริกไว้
ก่อนแล้วค่อยลงคลองหาปลาก็ยังได้

การหาปลาของชาวบ้านก็ใช้วิธีง่ายๆ หาให้เฉพาะประกอบอาหารในแต่ละวันเท่านั้นไม่เอา
มาก พอกินในแต่ละมื้อเท่านั้น เพราะไม่ได้เอาไปซื้อขายเหมือนปัจจุบันนี้ เครื่องมือต่างๆที่ชาวบ้านใช้
หาปลาก็มี แห ช้อน เบ็ด แหเลน สวิง ลากโซ่ ทำดางกระโดดหรืออุจั่น

ลักษณะนิสัยของชาวบ้าน

จากวิถีการดำรงชีวิตของชาวชุมชนบ้านในเมืองจะเห็นได้ว่าชาวบ้านเป็นคนนิสัยใจคอ เชื้อเพื่อเชื้อเผ่า มีการแบ่งปันอาหารกันกิน ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงปลูกผักกินเองไม่มีการซื้อขายใช้วิธีแลกเปลี่ยนกันกิน เน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติดังเราจะเห็นได้จากการจับปลาแต่พอกิน

ความเชื่อ

เชื่อในสิ่งที่เหนือจริงอภินิหารเช่นเชื่อว่าพระพุทธรูปมหาธรรมราชาหนีไปสงฆ์น้ำเองได้ ดังปรากฏในตำนานดังนี้

ตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

ตามประวัติเล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนแล้วว่าเมื่อประมาณ 400 ปีที่ผ่านมา ชาวเพชรบูรณ์กลุ่มหนึ่งมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำอยู่ในแม่น้ำป่าสัก อยู่มาวันหนึ่งชาวประมงกลุ่มนี้ได้ออกหาปลาตามปกติเช่นทุกวัน เผลอวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่ายไม่มีใครจับปลาได้สักตัวเลย ดังกับว่าได้พื้นน้ำไม่มีสิ่งที่มีชีวิตอาศัยอยู่เลยสร้างความงุนงงแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก ต่างพากันนั่งปรึกษากันว่าจะทำประการใดดี

บริเวณที่ชาวบ้านนั่งปรึกษากันอยู่ ปัจจุบันคือบริเวณ"วังมะขามแพบ"คำว่ามะขามแพบ หมายถึงไม้ระกำนั่นเอง บริเวณดังกล่าวอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศใต้แม่น้ำกระแสน้ำในแม่น้ำแห่งนี้ก็หยุดไหลนิ่งอยู่กับที่ แล้วค่อยๆมีพายุพัดขึ้นมาจากทิศฟองและทวีมากขึ้น มองดูคล้ายกับว่ากำลังเดือดอยู่บนเตาไฟ ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก ณ ที่แห่งนั้นทุกคนดูด้วยความมึนงง ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเกิดอะไรขึ้น เหตุการณ์ดำเนินต่อไปจนกระแสน้ำวนแห่งนั้นเข้าสู่สภาพเดิมและดูเอาพระพุทธรูปองค์หนึ่งขึ้นมาจากเหนือผิวน้ำมีอาการดำมืดดำว่ายอยู่ตลอดเวลา เหมือนอาการของเด็กเล็กๆที่กำลังเล่นน้ำ เป็นที่แน่นอนที่ชาวประมงกลุ่มนั้นได้ประจักษ์ถึงความศักดิ์สิทธิ์จึงได้พร้อมใจอัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในปีต่อมารั้งถึงเทศกาลสารทไทยพระพุทธรูปองค์นี้ที่ถูกอัญเชิญมาจากน้ำก็ได้หายไปอย่างไร้ร่องรอย ชาวบ้านชาวเมืองก็ออกตามหากันจ้าละหวั่นในที่สุดก็ไปพบพระพุทธรูปองค์นี้ตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังดำมืดดำว่ายอยู่พอดี จึงได้อัญเชิญมาอีกครั้งหนึ่ง

นับแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อถึงเทศกาลสารทไทยคือตรงกับแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ภายหลังถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์แล้วเจ้าเมืองเพชรบูรณ์สมัยนั้น พร้อมด้วยข้าราชการตลอดจนประชาชนในเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นี้ ไปทำพิธีสงฆ์น้ำที่วัง

มะขามแปดตรงที่พบทุกปี หากปีใดน้ำน้อยเข้าไปไม่ได้ก็อัญเชิญไปสงวนน้ำที่วัดโบสถ์ชนะมารแทน แล้วถวายนามท่านว่า “พระพุทธรมหาธรรมราชา”

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางทุมมา อินทสร บ้านเลขที่ ๕๕ ต.ในเมือง อ. เมือง จ. เพชรบูรณ์)

พุทธลักษณะของพระพุทธรมหาธรรมราชา

พระพุทธรมหาธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปเนื้อทองสัมฤทธิ์ ปางสมาธิ หน้าตักกว้าง ๑ นิ้ว สูง ๑๘ นิ้ว มีพุทธลักษณะเศียรสวมมงกุฎทรงเทริด พระเศียรมีลักษณะเหมือนยอดเจดีย์ (ปกติพระพุทธรูปทั่วไปจะเป็นเปลวเพลิงหรือดอกบัวตูม) ไม่มีฐาน พระพุทธรูปองค์นี้หาประวัติผู้สร้างไม่ได้ เป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยลพบุรี มีอิทธิพลอยู่ในตอนกลางของประเทศไทย กำหนดอายุโดยอนุโลมตามอย่างศิลปกรรมขอมในกัมพูชาเช่นศิลปกรรมแบบครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่อยู่ก่อนครั้งแรกพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คือก่อนสมัยสร้างนครวัดและศิลปะแบบนครวัดมีอายุครั้งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เรียกว่า ศิลปะแบบบรยงค์หรือบายน แต่ศิลปกรรมลพบุรีบางชิ้นอายุก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คือราวอายุพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ก็มี แต่พระพุทธรมหาธรรมราชาน่าจะสร้างราวสมัยพุทธ ๑๘ เพราะขอมหันมานับถือศาสนาพุทธดังนั้นพุทธลักษณะจึงเป็นกึ่งเทพกึ่งพระพุทธรูป ที่เราเรียกว่าพระพุทธรูปทรงเครื่อง

พระพุทธรมหาธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลปะลพบุรีทรงเครื่อง สร้างด้วยเนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง ๑๓ นิ้ว สูง ๑๘ นิ้ว ไม่มีฐาน มีพุทธลักษณะ พระพักตร์กว้าง พระโอษฐ์เบะ พระกรรณยาวย้อยจรดพระอังสะ พระเศียรทรงชฎาเทริด หรือมีกะบังหน้า ทรงสร้อยพระศอพาหุรัด ทรงประคดเป็นลายสวยงาม

(จากรายงานการวิจัยเรื่องประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ของนายตา รัชมีและคณะ)

ภาพที่ ๑๒๘ พระพุทธรมหาธรรมราชา วัดไตรภูมิ

สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชน

การคมนาคมทางน้ำ

ด้วยเหตุที่การคมนาคมทางน้ำมีความสำคัญมากเพราะถนนยังไม่สะดวกเหมือนในปัจจุบันนี้

คลองแสนพระยาโคก

เป็นลำคลองที่แยกมาจากลำน้ำป่าสักตอนบนที่เรียกว่า “บ้านปากปู้” ไหลคดโค้งผ่านหลังโรงพยาบาลเมืองเพชรและตลาดดาวเฮง แสนพระยาโคกเพี้ยนมาจากสองพระยาโคกโดยตามตำนานพระนางผมหม่อม เจ้าเมืองนครเดิมาตั้งทัพคอยทหารค้นหาศพนางผมหม่อมด้วยความโศกเศร้าพระทัย

ส่วนอีกตำนานหนึ่งธิดาเจ้าเมืองหนีตามนายทหารรับใช้แล้วโดนพระราชบิดามารดาตามมาจับตัวได้ที่ตรงนี้แล้วถูกสังหารชีวิตทั้งคู่ โดยนางคมคายที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองนี้คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟัง

(วิทยากร ดร.วิศัลย์ โสมจิตานนท์ ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์-นางคมคาย ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

คลองแม่น้ำเก่า

เป็นคลองที่ลำน้ำแยกจากลำน้ำป่าสักตอนบน ซึ่งเรียกว่าปากปู้แต่แม่น้ำเดิมที่แยกมาต้นเขินชาวบ้านจึงพากันเรียกคลองนี้ว่า “คลองแม่น้ำเก่า” บริเวณแม่น้ำเก่านี้เดิมเป็นสถานที่ทำพิธีอาบน้ำพระพุทธรูปพระบรมราชูปถัมภ์ลำน้ำต้นเขินไม่สะดวกในการทำพิธีอุ้มพระดำน้ำจึงได้ย้ายมาประกอบพิธีที่วัดโบสถ์ชนะมาร

คั้งแม่น้ำป่าสัก

เป็นที่ประกอบพิธีอุ้มพระดำน้ำอยู่ที่วัดโบสถ์ชนะมารเป็นคั้งน้ำที่ผ่านหน้าวัด เดิมสถานที่อุ้มพระดำน้ำใช้บริเวณที่พบองค์พระพุทธรูปพระบรมราชูปถัมภ์คือคลองแม่น้ำเก่าที่มีสภาพต้นเขินแล้ว ไม่สะดวกในการประกอบพิธีจึงย้ายสถานที่มาที่วัดโบสถ์ชนะมาร

คลองเรือ

ในสมัยก่อนบ้านเมืองยังไม่เจริญ ถนนหนทางไม่สะดวกสบายจะมีเพียงทางเดินเล็กๆ สำหรับการเดินทางไปมาหาสู่กันตามหมู่บ้านต่างๆ จะพายเรือไปตามลำคลอง จากบ้านในเมืองไปบ้านไร่เหนือ บ้านดงมูลเหล็ก คลองนี้จึงเรียกคลองเรือ ปัจจุบันนี้ต้นเขินหมดแล้ว บางตอนคนก็ถมดินปลูกบ้าน

ถนนสายสำคัญ

แยกต้นหว้า

เป็นสี่แยกเกิดจากถนนสนามชัยตัดกับถนนไปจากวัดประตูดาว ตรงทางแยกตัดกันนั้นมีต้นหว้าใหญ่อยู่ตรงสี่แยกพอดีจึงได้นามว่าแยกต้นหว้า(ปัจจุบันล้มแล้ว)

ภาพที่ ๑๖๓ แยกต้นหว้า

บริเวณสี่แยกโฆสิต เดิมสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ของโรงเรียนโฆสิตวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ที่ได้ไปรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล ต่อมาโรงเรียนได้ย้ายไปสร้างใหม่ที่ใกล้กับโรงพยาบาลเพชรรัตน์

ความเจริญของชุมชน

ทางการศึกษา

โรงเรียนเทศบาลบ้านในเมือง

เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่มีอยู่ ๑ แห่งในสังกัดของการปกครองท้องถิ่น(เทศบาล)คือโรงเรียนเทศบาล๑ บ้านในเมือง จัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่๑-๖ เดิมตั้งอยู่ในเขตวัดไตรภูมิแล้วย้ายมาที่ถนนประชาสรรค์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ด้านเศรษฐกิจ

มีแหล่งการค้าและธุรกิจดังนี้

ตลาดดาวเฮง

เดิมสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ของโรงเรียนโฆสิตวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ที่ได้ไปรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล ต่อมาโรงเรียนได้ย้ายไปสร้างใหม่ที่ใกล้กับโรงพยาบาลเพชรรัตน์และนายชัยวัฒน์ เจริญศรีทองขอเช่าที่ดินที่ตั่งโรงเรียนโฆสิตเดิม นำมาสร้างเป็นตลาดให้ชื่อว่าตลาดดาวเฮง คำว่า “ดาว” เป็นชื่อของภรรยา นายชัยวัฒน์ส่วนคำว่า”เฮง”เป็นชื่อเดิมของนายชัยวัฒน์

(วิทยากร นายชัยวัฒน์ เจริญศรีทอง ตำบลในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ตลาดข้างวัดประตูดาว

เป็นตลาดสร้างใหม่สร้างขึ้นบนที่ดินของวัดประตูดาว ซึ่งนายประทีน นาคสำราญ นายก อบ.ต.ตำบล เสดียง เข้ามาทำเป็นตลาดร้านค้าเล็กๆสำหรับชาวบ้านใกล้เคียงมาซื้อขายสินค้า ไม่ต้องเดินทางไปตลาดใหญ่ของเทศบาล

ที่ทำการไฟฟ้า

เป็นสถานที่สำคัญของทางราชการเดิมเป็นที่ตั้งของวัดร้าง (วัดท่าเรือ)เช่นกันและเป็นที่เคยตั้งของสถานที่คุมขัง (เรือนจำ) และเรือนจำถูกย้ายออกมาตั้งที่ทำการของเทศบาลปัจจุบัน ก่อนที่จะย้ายไปอยู่ที่ถนนพระพุทธบาทในปัจจุบันนี้

ภาพที่ ๑๖๕ ที่ทำการไฟฟ้า เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ

ชุมชนที่ ๔,๙ เป็นชุมชนที่เป็นเมืองในสมัยอยุธยายุคปลายตรงกับสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ มหาราชสร้างขึ้นในบริเวณเมืองเก่าที่เป็นเมืองในสมัยกรุงสุโขทัยยุคต้น แต่สร้างให้เล็กและแคบลงกว่าเดิม ชาวชุมชนดำรงชีวิตเหมือนกับชุมชนริมน้ำทั่วไป เป็นเมืองที่มีทรัพยากรเป็นแหล่งประวัติศาสตร์หลายแห่งตัวอย่างเช่น

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตั้งอยู่ถนนหลักเมือง มีลักษณะเป็นศาลาทรงไทยตรีมุขเป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมือง องค์ศาลหลักเมืองเป็นแท่งหินจารึกด้วยอักษรขอม และภาษาสันสกฤต มีลักษณะเป็นปลายบ้านโค้ง มีความสูงจากฐานล่างถึงปลายยอด ๑๘๔ เซนติเมตร กว้าง ๓๐

เซนติเมตร หน้า ๑๕-๑๖ เซนติเมตร คาดว่ามีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ลงมาถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ จึงนับว่าเป็นเสาหลักเมืองที่แปลกและเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย กรมศิลปากรประกาศให้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติเมื่อพ.ศ. ๒๔๘๓

สำหรับการตั้งศาลหลักเมืองแห่งนี้ของบ้านในเมือง สันนิษฐานว่ามีการตั้งศาลหลักเมือง ในสมัยกรุงสุโขทัยและในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีการร่นกำแพงเมืองให้เล็กลงมีวัดไตรภูมิ เป็นศูนย์กลาง อาจจะมีการตั้งเสาหลักเมืองใหม่หรือเป็นองค์เดิมและตั้งอยู่ ณ ที่ใด ไม่สามารถระบุสถานที่และหาหลักฐานได้

ศาลหลักเมืองเป็นเสมาหินมิใช่ไม้ เป็นเสาหลักเมืองซึ่งตามบันทึกของกรมศิลปากรระบุว่าเป็นเสมาหินที่นำมาจากเมืองโบราณศรีเทพ สมัยทวารวดี ที่มีความหลังไหลทางวัฒนธรรมขอม ซึ่งมีอายุ ๑,๒๐๐ ปี เพราะฉะนั้นเสาหลักเมืองของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์จึงเป็นเสาหลักเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

ตามตำนานความเชื่อของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์เชื่อกันว่าเป็นเสาหลักเมืองที่ตั้งอยู่บนกำแพงเมืองโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง เพราะมีกำแพงเมืองเป็นอิฐปนศิลา ที่สามารถป้องกันปืนไฟที่นำมาใช้ในการรบ ยุคนั้นน่าจะเป็นสมัยพระชัยราชา- สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งมีการสร้างกำแพงเมืองและตรงประตูกำแพงเมืองมีการขุดหลุมฝังคนที่ชื่อ อิน จัน มั่น คงลงไปทั้งเป็น

ได้มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าเจ้าเมืองให้ทหารไปเที่ยวประกาศหาคนที่ชื่ออิน จันมั่นและคง คนที่ชื่ออิน จันได้แล้วแต่คนที่ชื่อมั่นและคงยังหาไม่ได้ โดยขณะที่ทหารเดินขบวนไปประกาศหานั้นผ่านไปทางวัดไตรภูมิ เณร ๒ รูปได้ขานรับว่าตนเองชื่อมั่นและคงซึ่งเป็นเวลาฉันเพลพอดี ทหารได้ตรูขึ้นไปจับเณรทั้ง ๒ รูป เจ้าอาวาสขอรับรองให้เณรทั้งสองรูปฉันเพลก่อน แต่เนื่องจากทหารตระเวนมาหลายวันแล้วและกลัวไม่ทันพิธี จึงไม่ยอมทำตามคำร้องขอของเจ้าอาวาสฯ โกรธมากจึงสาปแช่งว่าใครมาเป็นเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ขอให้อยู่ได้ไม่เกิน ๓ ปี นับแต่นั้นมาไม่เคยมีเจ้าเมืองคนใดหรือผู้ว่าราชการจังหวัดคนใดอยู่ได้เกิน ๓ ปีเลยแม้แต่คนเดียว และสิ่งเหล่านี้คงเป็นปาฏิหาริย์ที่หาคำตอบยังไม่ได้เพราะเป็นความจริงที่ทุกคนได้รับทราบกันทุกคน

ปัจจุบันนี้ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองเพชรบูรณ์เคารพและแวะเวียนมากราบไหว้บูชากันอยู่เสมอทั้งในวันปกติและเทศกาลที่สำคัญๆ

(วิทยากร ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ตำบลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๔๖ ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน

หอวัฒนธรรมนครบาล

ตั้งอยู่ถนนหลักเมืองและถนนเพชรเจริญเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกฝั่งตรงกันข้ามเป็นศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ทิศใต้จรดคลองแสนพระยาโคก และเป็นฝั่งตรงกันข้ามกับศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ เดิมเป็นสถานที่ตั้งของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ใช้เป็นสถานที่ประชุมและจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆของจังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์และเป็นที่ดินพัสดุของกรมธนารักษ์ ซึ่งก่อสร้างมาตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๐๔และเกิดชำรุดทรุดโทรม

ภาพที่ ๑๔๓ ศาลาประชาคมหลังเก่า

ภาพที่ ๑๔๔ หอวัฒนธรรมนครบาล

ในพ.ศ. ๒๕๔๓ สมัยดร.วิศัลย์ โสมิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมือง ได้เสนอขอใช้พื้นที่ดังกล่าวจากกรมธนารักษ์เพื่อจัดสร้างเป็นหอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณาเป็นเวลา ๒ ปี ต่อมานายวิจิตร พรพฤตพิพันธุ์ ส.ส.เพชรบูรณ์เขต ๑และเป็นคณะกรรมการการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมของสภาผู้แทนราษฎร(ในขณะนั้น) ได้ให้การอนุรักษ์ดำเนินเรื่องช่วยอีกแรงหนึ่งโดยเป็นผู้ประสานงานจนได้รับการอนุมัติจากกรมธนารักษ์ โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นสีเขียวอ่อนเพื่อการสันถนาการ ตามที่ผังเมืองออกแบบไว้และเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อพ.ศ.๒๕๔๕

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์มีลักษณะเป็นอาคารทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็กลักษณะเป็นหอประชุมขนาดใหญ่ ประดับลวดลายตกแต่งสวยงาม โดยพยายามรักษารูปทรงเดิมของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ไว้ ภายในตัวอาคารแบ่งเป็นพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกทำเป็นหอประชุมเหมือนโรงภาพยนตร์ มีเวทีพร้อมที่นั่งชมการแสดง ส่วนที่สองเป็นห้องโถงใช้เป็นห้องจัดนิทรรศการและเป็นสถานที่จัดกิจกรรมหมุนเวียนของเยาวชนและประชาชนพร้อมทั้งของหน่วยงานต่างๆโดยรอบ ภายนอกอาคารประกอบด้วยลานจอดรถ ศาลารมย์ที่นั่งพักทรงไทย อาคารห้องสุขา ๒ หลัง ประติมากรรมมะขามยักษ์สีทองตั้งอยู่ท่ามกลางสวนสาธารณะและที่นั่งเล่นเพื่อให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและเป็นจุดเริ่มต้นของนักท่องเที่ยวต่างๆในจังหวัดเพชรบูรณ์คล้ายกับเป็นศูนย์วัฒนธรรม (วิทยากร ดร.วิศัลย์ โสมิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ตาบอดในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

กำแพงเมืองเก่าป้อมหลักเมืองและประตูชุมพล

ลักษณะสำคัญของกำแพงเมืองเก่าก่อด้วยอิฐถือปูน สันนิษฐานว่าเป็นกำแพงเมืองและป้อมที่สร้างขึ้นในยุคที่ ๒ คือยุคสมัยอยุธยาาราชสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้สร้างเมืองใหม่ลงที่เดิมแต่ถอยร่นให้เล็กลงกว่าเดิม กำแพงก่อด้วยอิฐถือปูนและใช้ก้อนหินทรายประกอบ บางส่วนตลอดแนวกำแพงด้านตะวันออกยาว ๔๐๐ เมตรด้านใต้ยาว ๖๐๐ เมตร คือป้อมถนนหลักเมือง ป้อมสนามชัย ป้อมศาลเจ้าแม่ ป้อมศาลเจ้าพ่อ และประตูเมือง ปรากฏแนวกำแพงเมืองถนนเพชรรัตน์ ถนนหลักเมืองและถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๕๔ กำแพงเมืองยุคที่ ๒

ภาพที่ ๑๕๕ แนวกำแพงเมืองเลียบบถนน

เราอาจจะกล่าวได้ว่าชุมชนในเมืองเป็นชุมชนที่น่าสนใจเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่และยังเป็นเมืองที่มีกำเนิดมาจากสมัยอยุธยายุคกลางมาจนถึงยุคปัจจุบันที่มีวิวัฒนาการอย่างช้าๆ น่าที่จะพัฒนาและดำรงไว้

จากการศึกษาชุมชนในเขตเมืองโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางสำหรับชุมชนที่ ๘,๙ เราอาจจะสรุปได้ว่าการศึกษาเรื่องเล่าของตำนานนางผมหม่อมทำให้เราทราบว่าเขตเมืองเก่าสมัยสุโขทัยที่มีจุดร่วมกับสมัยสุโขทัยยุคต้นคือวัดโพธิ์เย็นเพราะศพนางผมหม่อมได้ทำพิธีปลงศพที่วัดนี้และที่บอกว่านางเป็นธิดาของขอมแสดงว่าเจ้าเมืองขอมต้องมีอำนาจเหนือชนเผ่าไทยในดินแดนนี้ แต่สิ่งก่อสร้างได้แก่เจดีย์ที่บรรจุกระดูกช้างและนางผมหม่อมเป็นสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัย ดังนั้นการสืบทอดจากความทรงจำอาจจะมีการเข้าใจผิด นางผมหม่อมน่าจะเป็นลูกของเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ในสมัยสุโขทัยยุคต้นมากกว่า

แต่เราก็สรุปได้ว่าชุมชนเก่าแกในเขตเมืองคือชุมชนวัดโพธิ์เย็นและน่าจะเป็นพวกเดียวกันกับชุมชนบ้านช้างเผือกเป็นชนเผ่าดั้งเดิมของเพชรบูรณ์ เมื่อมีการสร้างเมืองขึ้นมาใหม่ในสมัยอยุธยา วัดคู่บ้านคู่เมืองที่ถูกสร้างขึ้นคือวัดไตรภูมิ โดยเหตุที่เป็นเมืองใหม่ สร้างทับเมืองเก่าจึงมีวัดร้างที่ถูก

บูรณะขึ้นมาใหม่เช่นวัดโบสถ์ชนะมารและยังมีวัดร้างอีกหลายวัดที่ถูกทิ้งร้างเช่นวัดสนามชัย วัดท่าเรือ เป็นต้น

ประชาชนของชาวบ้านในเมืองเป็นชนเผ่าดั้งเดิมมีชาวสระบุรีที่มากำขายทางเรือกับชาวบ้านในเมืองและมาตั้งรกรากและคลี่คลาย จากชุมชนเก่าแก่วิถีชีวิตเรียบง่ายพัฒนามาเป็นชุมชนที่เจริญขึ้นทั้งทางด้านการศึกษาและเศรษฐกิจสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ

เนื่องจากสภาพวัฒนธรรมมีภารกิจในการฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้านในเขตเทศบาลตำบลในเมือง เพื่อนำมาพัฒนาคนในเมืองซึ่งมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอยู่ตลอดเวลา เพราะมีกระแสการเปลี่ยนแปลงจากสื่อ จากเทคโนโลยี จากค่านิยมที่เน้นวัตถุนิยมจากการแข่งขันทางด้านการเมือง การก้าวสู่สังคมที่ทันสมัย

ดังนั้นการศึกษาวัฒนธรรมจำเป็นต้องเจาะลึกลงไปที่รากเหง้าของวัฒนธรรมคือวัฒนธรรมพื้นบ้านได้แก่การศึกษาเนื้อหา ของข้อมูลทางด้านคติชนวิทยาได้แบ่งเนื้อหาของวัฒนธรรมพื้นบ้านออกเป็น

๑.๑ เนื้อหาด้านมุขปาฐะ คือเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมที่มีการบอกเล่าด้วยปากอันเป็นการสืบทอดจากความทรงจำและมีการบันทึกขึ้นในชั้นหลัง ได้แก่ประเภทของการใช้ถ้อยคำ(verbal) เช่น

ก. เพลงพื้นบ้าน (song)

ข. นิทาน (teal)

ค. ภาษิต (proverb)

ง. ความเชื่อ (belief)

จ. ภาษาถิ่น (dialect)

ฉ. ปริศนาคำทาย (riddle)

ช. ตำนานและชื่อของสถานที่

๑.๒ เนื้อหาประเภทไม่ใช้ถ้อยคำ (non –verbal) เช่น

ก. ศิลปะ (art)

ข.สถาปัตยกรรม (architecture)

ค. งานฝีมือ (handicraft)

๑.๓ เนื้อหาประเภทผสม คือการถ่ายทอดทั้งที่ใช้ถ้อยคำและไม่ใช้ถ้อยคำ มีการทำกิจกรรมผสมผสานด้วย เช่น

- ก. ระบำรำเต้น (dance)
- ข. การละเล่นของเด็ก (children games)
- ค. ละคร (darma)
- ง. ประเพณี (custom)
- จ. การรื่นเริง (festival)
- ฉ. การปรุงอาหารคาวหวาน (kooking)

จากผลของการเก็บข้อมูลจาก ๑๐ เครือข่ายวัฒนธรรมวัด ๑๗ ชุมชนเมืองในเขตเทศบาล สามารถจำแนกข้อมูลออกตามของแนวทางคติชนวิทยาได้ดังนี้

การวิเคราะห์มูลชุมชนวัฒนธรรมวัดข้างเผือก (ชุมชนที่ ๑,๔)

ผู้เก็บข้อมูล

๑. นายเสวก	นุ่มน้อย	ประธาน
๒. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ	รองประธาน
๓. นางสมจิตร	นุ่มน้อย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางพัชรกัญญา	พรหมเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นายปรเมษฐ์	มิ่งเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

๑. นางลำเจียก	โพนแก้ว
๒. นางฉลอง	พัฒนาบุตร
๓. นางยิ้ม	ตาลสุก
๔. นางบัวเขตต์	ชูสกุล
๕. นางทวาย	บุญยอด
๖. นางผกามาศ	ลอยเทียน
๗. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ
๘. นางพวง	เพชรมี

๙. นางหยุ่น พิมพะพระโมท
 ๑๐. นางสนาม นรินทรางกุล ณ อยุธยา
 ๑๑. นางหลง ศรีสะอาด
 ๑๒. นางหนูเพียร ทุมไพร

รายละเอียดของข้อมูลประเภทชุมชน

เป็นข้อมูลที่มีเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมที่มีการบอกเล่าด้วยปาก อันเป็นการสืบทอดจาก ความทรงจำและมีการบันทึกรวบรวมขึ้นมาในชั้นหลัง

ภูมินามวิทยา

ตำนานและชื่อสถานที่

ประวัติของชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก

คนในชุมชนวัดช้างเผือกเป็นคนดั้งเดิมของหมู่บ้านสะเดียงเป็นคนส่วนใหญ่ มีชนส่วนอื่น ที่อพยพมาปะปนบ้างเล็กน้อย ขนบธรรมเนียมประเพณีจะเหมือนกับชุมชนที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ ภาษาพูดก็เหมือนกัน มีอาชีพการทำมาหากินก็จะเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำไร่ ทำนา และค้าขายบ้างเล็กน้อยๆ

คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของหมู่บ้านสะเดียง ชุมชนเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใดไม่มีใครทราบ สันนิษฐานว่า คงจะใกล้เคียงกับวัดช้างเผือกคงไม่ต่ำกว่า ๗๐๐ ปี ระยะเวลาหลังมีคนถิ่นอื่นย้ายมาอยู่ บ้างแต่ไม่มาก ขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงจะใช้กันมากหลาย ชุมชนเช่น ชุมชน ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ อาชีพ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก ชื่อนี้ได้มาจากเรื่องเล่าติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานหลายร้อยปี มาแล้ว คือ เรื่อง นางผมหมอม ธิดาของเจ้าเมือง เจ้าเมืองทรงช้างเผือกมาและช้างเผือกมาตาย ที่บริเวณนี้จึงทรงสร้างวัดเป็นที่ระลึกให้กับช้างเผือก ชื่อว่า วัดช้างเผือก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การตั้งชื่อหมู่บ้านการนำเอาชื่อวัดมาเป็นชื่อของชุมชนนับว่าเป็นชุมชนที่เก่าแก่ที่สุด

ชุมชนบ้านหนองนารี

ชุมชนบ้านหนองนารีเดิมเป็นป่าสลักทუნาไม่มีบ้านเรือนของคนอยู่อย่างถาวร มีเพียง กระต่อมอาศัยทำนาของคนบ้านสะเดียงเท่านั้น แต่พอป่าเตียนแล้วจึงมีคนบ้านสะเดียงอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนก่อน ตามด้วยคน หล่มสัก หล่มเก่า และคนทางภาคอีสานเป็นส่วนน้อย

ชนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาพูดเป็นภาษาสะเตียงส่วนใหญ่ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา
ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนนี้ มีหนองน้ำใหญ่มีน้ำขังตลอดปีปัจจุบันเป็นแหล่งน้ำดิบผลิตน้ำปะปาเลี้ยงผู้คนใน
เขตเมืองเพชรบูรณ์ เป็นหนองน้ำที่เป็นแหล่งพักผ่อนอยู่ติดกับทุ่งนา ทุ่งนาแห่งนี้มีลักษณะเป็นริ้วๆ
จึงได้ชื่อว่าบ้านหนองนารี

เรื่องราวและตำนานที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

ตำนานเรื่องความรักในสมัยก่อนบ้านไหนที่มีลูกสาวจะจัดให้มีการตำข้าวในเวลากลางคืน
ในสมัย ก่อนไม่มีโรงสีข้าว บ้านไหนไม่มีลูกสาวก็ใช้ตำข้าวในเวลากลางวัน และหนุ่มก็จะไปช่วย
บ้านสาวตำข้าว เป็นการพบปะพูดคุยกันของหนุ่มสาวสมัยนั้น หรือไม่หนุ่มก็จะไปช่วยสาวเกี่ยว
ข้าว หรือในโอกาสอื่นๆอีกก็ได้ แต่ทั้งหมดนี้ต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของพ่อแม่ ญาติพี่น้อง
ของฝ่ายสาว หรืออาจไปคุยกับสาวที่บ้านได้เป็นบางโอกาส ถ้าคุยกับสาวตอนกลางวันต้องมีพ่อ
แม่อยู่ด้วย ถึงกลางคืนต้องจุดตะเกียงให้แสงสว่างพ่อแม่ต้องอยู่ด้วย ถึงเวลาพอสมควรก็กลับ
บ้านไม่นิยมให้นอนค้างบ้านสาว เว้นแต่เหตุจำเป็นก็นอนได้แต่คนละที่กัน มีพ่อแม่ดูแลอย่าง
ใกล้ชิด

ตำนานวัดช้างเผือก

วัดช้างเผือกนี้จะสร้างขึ้นในสมัยใดและ พ.ศ.ใด ไม่สามารถจะค้นหาได้ และวัดช้างเผือก
นี้สมัยก่อนเป็นที่ลือนามกันในเรื่องผีดู คนรุ่นปู่ย่า ตายายเล่าให้ฟังว่าคนที่ไปเที่ยวตลาดในเวลา
กลางคืนดึกๆ ต้องเดินอ้อมจากหน้าวัดไปไกล เพราะกลัวผีหลอก ซึ่งมีคนเคยโดนผีวัดนี้หลอก
หลายคน นี่เป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา

แต่ก่อนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดช้างเผือกมีเรื่องราวเล่ากันมาด้วยกันสองกระแส
กระแสหนึ่งเล่าสืบทอดกันไว้ว่า มีเจ้าเมืองหนึ่งในสมัยโบราณซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด
เพชรบูรณ์ ปัจจุบันนี้เข้าใจว่าจะอยู่ใกล้ชิดกับเมืองราดที่พ่อขุนผาเมืองปกครองอยู่ หรืออาจจะ
อยู่ใกล้ชิดกับเมืองนคร “เดิด”(คำว่าเดิด หมายถึง สูง ซึ่งอาจหมายถึง เมืองที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน)
เจ้าเมืองนี้ไม่ปรากฏนามแต่มีพระธิดาองค์หนึ่งรูปโฉมงดงามยิ่งนักมีนามว่า”นางผมหอม”ยังไม่มี
คู่ครอง เจ้าเมืองผู้เป็นบิดาก็ประกาศออกไปว่าถ้าใครก็ตามสามารถหา”ขนดอก”มาให้ได้ก็จะ
ยกลูกสาวให้เป็นคู่ครอง ชาวเมืองทั้งหนุ่มและแก่ต่างพากันหา”ขนดอก”มาถวายเพื่อหวังจะได้
เป็นลูกเขยเจ้าเมือง(“ขนดอก”นี้มีลักษณะเหมือนปลีกล้วยที่ขึ้นอยู่ในปลีกล้วย แต่มีกลิ่นหอมเหมือน
ดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมทั้งหลาย ซึ่งหายากมาก) ประกาศอยู่นานหลายเดือนก็ไม่มีผู้ใดสามารถหา

ขอนดอกไปถวายเจ้าเมืองได้ แต่ทุกคนก็ไม่ละความพยายามที่จะหาขอนดอกให้ได้เพื่อหวังจะเป็นบุตรเขยของเจ้าเมืองและในครั้งนั้นมีชายหนุ่มจากบ้านไกลเป็นชาวบ้าน ชาวตำบล(บ้านน้ำเลาในปัจจุบันนี้ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่สูง ในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีภาษาพูดที่เข้าใจยาก เป็นภาษาถิ่น โดยเฉพาะของพวกเรา เช่น จะโป่ง แปลว่า รับประทานข้าว ชงดัก แปลว่า ตีมน้ำ ฯลฯ)

ชายหนุ่มชาวบ้านป้าคนนี้ หาขอนดอกมาถวายเจ้าเมืองได้ ดังนั้น เจ้าเมืองจึงต้องยกธิดาให้กับชายคนนั้นตามสัญญา ฝ่ายธิดาสาวของเจ้าเมือง มีความน้อยอกน้อยใจมากที่จะต้องแต่งงานกับหนุ่มชาวป่าชาวดอยก็รู้สึกอับอายศอดสูใจ จึงหนีออกจากเมืองไปโดยไม่มีใครเห็น ไปโดนน้ำตายในลำน้ำป่าสัก ทำให้เจ้าเมืองและมารดาของนางผมหอม มีความโศกเศร้าเสียใจยิ่งนัก จึงยกขบวนช้าง ขบวนม้าและไพร่พลออกติดตามหาในลำน้ำป่าสัก ขบวนได้มาถึงที่แห่งหนึ่งแถวหน้าสถานีตำรวจปัจจุบันคือ ที่สร้างหอประชุมศาลาประชาคมจังหวัด เจ้าเมืองและไพร่พลจึงพักขบวนช้างม้า และเรียกสถานที่ตรงนี้ว่า “พระยาพักช้าง” ซึ่งแต่เดิมมีคลองผ่านมาหลายสายจึงเรียกคลองนี้ว่า “คลองแสนพระยาโคก” แล้วก็ให้ไพร่พลไปทำดี (ทำนบกั้นน้ำ ทำด้วยไม้ไผ่และไม่รวกผูกติดกันเหมือนฝือกปิดกั้นน้ำ) ที่ลำน้ำป่าสักข้างๆวัดโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ และให้คนเลี้ยงช้างนำเอาช้างเผือกไปเลี้ยงที่วัดช้างเผือกในปัจจุบันนี้ เจ้าเมืองมารอศพของนางผมหอมอยู่หลายวัน ศพก็มาติดที่ลื่นนั่นเอง

วัดโพธิ์เย็นในอดีต เรียกว่าวัด”สบ”(ซึ่งแปลว่า พบ) และขณะที่รอศพอยู่นั้นช้างเผือกที่นำมาเลี้ยงในวัดช้างเผือกซึ่งขณะนั้นเป็นป่าดงรกทึบ ช้างเผือกก็ตายในวัดแห่งนี้ เจ้าเมืองมีความโศกเศร้ายิ่งนัก ที่ต้องมาเสียทั้งธิดาและช้างเผือกคู่บารมีของตนเอง จึงได้สร้างวัดขึ้น ณ ที่ช้างเผือกตาย และได้ก่อเจดีย์ไว้สององค์ องค์หนึ่งบรรจุศพธิดาสาว จะด้วยความเสียดยธิดาสาวมากนี้เอง จึงนำเอาแก้วแหวนเงินทอง เพชรนิลจินดาอันมีค่าฝังไว้กับเจดีย์ที่บรรจุศพธิดานั้น เจดีย์นี้จึงมีความศักดิ์สิทธิ์มาก และมีคนเห็นดวงไฟพุ่งออกมาจากเจดีย์องค์นี้เสมอๆ ในวันที่ ๘ ค่ำและ๑๕ ค่ำเจดีย์อีกองค์หนึ่งบรรจุกระดูกช้างเผือกไว้พร้อมกัน และมีเจดีย์อีกสององค์ที่สร้างขึ้นหน้าพระอุโบสถ ดูจะสร้างขึ้นรุ่นเดียวกัน ซึ่งพระอุโบสถนั้นจะสร้างขึ้นพร้อมกับวัดหรือไม่นั้นไม่อาจทราบได้แต่พระประธานในพระอุโบสถและพระพุทธรูปที่อยู่หน้าพระประธาน ๑๐ กว่าองค์ ล้วนแต่เก่าแก่ จะรุ่นราวสมัยสุโขทัย หรือต้นอยุธยา การตั้งชื่อวัดนี้จึงเอานามช้างเผือกที่มาตายลงเอามาตั้งชื่อว่า “วัดช้างเผือก” จนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของกระแสน้ำของวัดช้างเผือกนี้ เล่าสืบต่อกันมาว่า มีธิดาเจ้าเมืองหนึ่งซึ่งอยู่ทางใต้เข้าใจว่าจะอยู่ทางกรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองใดไม่ปรากฏแน่ชัด ธิดาของเจ้าเมืองนี้

มีนามว่า “นางเชียวค่อม” ได้มีความรักใคร่กันกับชายคนใช้ใกล้ชิด แต่ด้วยความแตกต่างกันทางชนชั้นวรรณะนั่นเอง ทำให้ความรักของธิดาสาวกับหนุ่มไม่สามารถจะเป็นไปได้ ประจวบดอกฟ้ากับยาจก วณิพกหรือจะคู่ควรกับนางฟ้าได้

ด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีดังนั้น หนทางเดียวที่จะทำให้รักของนางฟ้ากับวณิพกได้สำเร็จก็คือ การพากันหนี โดยนางได้นัดแนะกันหนุ่มคนรักผู้ต่ำต้อยเตรียมช้างและข้าวของเครื่องใช้ เครื่องกินออกหนีจากเมืองในเวลากลางคืน โดยคิดจะไปตายเอาดาบหน้าด้วยอาณูภาพแห่งความรักทำให้นางและคนรักไม่คำนึงถึงความตาย และอันตรายใดใดทั้งสิ้นพากันเดินทางรอนแรมกันมา โดยรีบเร่งจนกระทั่งออกจากเมืองมาไกลมากแล้วจึงหยุดพักผ่อน ระยะเวลาหนึ่งต่อมาพอรุ่งสางเจ้าเมืองผู้เป็นบิดาพอทราบข่าวก็มีความเกรี้ยวโกรธธิดาของตนเป็นอย่างยิ่ง จึงเกณฑ์ไพร่พลออกติดตาม แต่ด้วยไม่ทราบธิดาสาวกับซุ้รักของนางหนีไปทางไหนกว่าจะจับทิศทางตามไปถูกก็เสียเวลาไปเป็นแรมเดือน จึงตามมาพบธิดาสาวกับซุ้รักของนางที่ป่าแห่งวัดช้างเผือกนั่นเอง

ด้วยความโกรธที่ธิดาของตนกระทำการเป็นที่อับยศอดสูแก่ชาวประชา และบ้านเมืองอื่น เขาจึงได้สั่งประหารชีวิตธิดาสาวกับซุ้รักของนางเสีย เมื่อหายโกรธแล้วจึงรู้สึกเสียใจยิ่งนักที่ได้กระทำการอันหนัก คือ ฆ่าบุตรของตนเอง ส่วนมารดาของนางนั้นมีความโศกเศร้าแสนทิวคือนเมื่อทราบว่าพ่อได้ฆ่าลูกของตนเองเสียแล้ว จึงได้ตกลงใจกับสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นการลบล้างบาปกรรมที่ได้กระทำต่อธิดาของตน และช้างเผือกที่แห่ขบวนนั้นมาก็เจ็บป่วยตายลงไปอีก จึงได้สร้างเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่ง บรรจุศพธิดาและคนรักของนางไว้ด้วยกัน พร้อมทั้งเพชรนิลจินดาเข้าไว้ในเจดีย์องค์นี้ด้วย

ภาพที่ ๗ เจดีย์ใจดีบรรจุกระดูกช้างเผือก

ภาพที่ ๘ เจดีย์ใจร้ายบรรจุกระดูกนางผมหมอม

ส่วนข้างเผือกก็ได้เก็บเอากระดูกส่วนสำคัญบรรจุไว้ในเจดีย์อีกองค์หนึ่งเช่นกันซึ่งได้สร้างอุโบสถขึ้นไว้ระหว่างกลางของเจดีย์ที่บรรจุศพของธิดาและเจดีย์ที่บรรจุกระดูกของข้างเผือกและได้สร้างเจดีย์หน้าอุโบสถอีก ๒ องค์ ซึ่งปัจจุบันเจดีย์เก่าแก่ของวัดมีอยู่ ๔ องค์ บางองค์ปรักหักพังไปตามกาลเวลา เหตุที่ข้างเผือกได้มาตายที่แห่งนี้ วัดที่สร้างขึ้นจึงได้ชื่อว่า “วัดข้างเผือก” ประวัติความเป็นมาของวัดเท่าที่สืบถามมาจากปู่ย่า ตายายมาได้ ความเป็นมาดังกล่าวแล้วก็นับว่ามีประวัติความเป็นมาออกจะแปลก และล้วนแล้วเกี่ยวกับการตายของธิดาของเจ้าเมืองทั้งสิ้นซึ่งก็เป็นเรื่องแปลกอยู่

ความเชื่อ

ชาวเพชรบูรณ์มีความเชื่อเกี่ยวกับพระประธานของวัดข้างเผือกและพระพุทธรูปที่วัดโดยเชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ของพระประธานและพระพุทธรูปในอุโบสถนั้น เล่ากันว่าและเป็นเรื่องจริงซึ่งคนรุ่นปัจจุบันอายุราว ๗๐ ปี ได้พูดกันว่า ใครเจ็บไข้ได้ป่วยรักษาอย่างไรก็ไม่หายจึงไปขอ น้ำมนต์กับพระอุโบสถโดยเอาน้ำที่ใส่ขันถือไปจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย แล้วอธิฐานขอความ สวัสดิ์ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ แล้วเอาน้ำเทลงไปในเศียรพระซึ่งสร้างไว้คล้ายท่อเล็กๆ น้ำจะไหลผ่านองค์พระลงไปออกที่แขนพระพุทธรูปซึ่งมีท่อเล็กๆ น้ำจะไหลออกมาแล้วเอาขันรองน้ำมนต์ไปให้ผู้เจ็บป่วยดื่มอาบและจะหายไ้จากโรคภัยไข้เจ็บ ได้อย่างไม่น่าเชื่อและศักดิ์สิทธิ์ของอุโบสถนี้ อีกอย่างหนึ่งคือ ใครก็ตามที่วิ่งเข้าไปหยอกล้อ เช่น วิ่งไล่กันในอุโบสถนั้นไม่ได้ จะเกิดขัดแข้งขัดขาเหมือนโดนทุบตีเลยทีเดียว ต้องไปจุดธูปเทียนกราบขอขมาจึงจะหาย

ภาพที่ ๙ อุโบสถหลังเก่าที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประทับของพระประธานองค์เดิม

ความศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่ง คือ ด้านความคงกระพันชาตรี เคยมีคนเอาปืนไปยิงจะให้ข้ามหลังคาอุโบสถหลังนี้ แต่ปืนนั้นยิงอย่างไรก็ยิงไม่ดัง นี่คือความศักดิ์สิทธิ์ของอุโบสถหลังนี้ แม้ทุกวันนี้ถ้าท่านได้มีโอกาสเข้าไปนมัสการพระพุทธรูปในอุโบสถแห่งนี้ท่านจะเกิดความรู้สึกศรัทธาเลยก็นั่นที่ อานาจแห่งพระรัตนตรัยซึ่งเมื่อก่อนนั้นในอุโบสถเต็มไปด้วยพระพุทธรูปเล็กๆ (ที่เรียกว่า จั่ง) มากมาย สักปีปสองปีปเห็นจะได้ แต่ต่อมาทางวัดเห็นว่าหากทิ้งไว้อย่างนั้นจะถูกมนุษย์มือเหี้ยมจับติดมือไปเสียหมดก็เลยเก็บรวบรวมฝังไว้ที่หน้าพระประธานใต้พื้นพระอุโบสถเมื่อครั้งบูรณะพื้นอุโบสถจากพื้นที่ใช้เรียงผ่านอิฐไว้เฉยๆ โดยเอาปูนซีเมนต์ฉาบให้เรียบร้อย ซึ่งเห็นเป็นปัจจุบันนี้ พระอุโบสถหลังนี้ยังอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมไม่งดงามอะไรแม้กระทั่งหลังคายังมุงด้วยสังกะสีอยู่ แม้กระนั้นก็ยังมีการขนานนามหมู่บ้านใกล้เคียง ไปนิมนต์ให้กุลบุตรบวชที่สุกก็คือ พระครูวิชิต พัสชาจารย์ (หลวงพ่อบท) ซึ่งชาวเพชรบูรณ์ให้ความเคารพและรวมทั้งชาวต่างจังหวัดย่อมทราบได้ดีอุโบสถนั้นคือ ในวัน ๘ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ จะมีดวงไฟสุกโกลงโตสักเท่าผลส้มโอดลอยขึ้นจากพระเจดีย์องค์นี้แล้วลอยตรงไปในอุโบสถ โดยเข้าทางประตูพระอุโบสถทางทิศตะวันตก เป็นประจำไม่เคยเข้าทางประตูทิศตะวันออกเลย สักพักใหญ่ๆ ลูกไฟอันสดใสจะลอยกลับมาเข้าที่พระเจดีย์ นี้คือ ปราภฏการณ์ที่ใครต่อใครรุ่นปู่ย่า ตายายเห็นกันตลอดทั้งพระในวัดก็เห็น เลยกพากันเรียกว่าแก้วสารพัดนึก ซึ่งปัจจุบันจะเห็นเป็นบางโอกาส

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจดีย์องค์นี้ยังมีปรากฏอีกนั่นก็คือ ใครจะเข้าไปใกล้ไม่ได้จะมีการชักขึ้นมามันที่ เคยมีคนต่างถิ่นเข้าไปในวัดแล้วไปยืนปัสสาวะใกล้ๆ พระเจดีย์องค์นี้ พอเสร็จเท่านั้นเองเกิดชักดิ้น ชักงอขึ้นมามันที่ ต้องมาทำพิธีขอขมาแล้วมาแก้บนกันมืออยู่ครั้งหนึ่งประมาณ ๗ - ๘ ปีมานี้เอง มีการคัดเลือกทหารเกณฑ์กันขึ้นโดยยืมศาลาวัดแห่งนี้ทำการคัดเลือกก็เป็นธรรมดาที่พวกพ่อค้าแม่ค้าจะต้องไปขายของ มีพ่อค้ากวยเตี่ยวเสร็จสดน้ำไปถูกองค์พระเจดีย์เข้า ก็เกิดอาการชักขึ้นมามันที่ ต้องเดือดร้อนถึงพระภิกษุในวัดต้องไปขอขมาที่จะแก้บนให้จึงหาย

การแก้บนเมื่อมีคนทำผิดเกิดล้มเจ็บป่วยขึ้นมาเพราะไปทำผิดเกี่ยวกับพระเจดีย์องค์นี้เข้าจะมีของที่แก้บนดังนี้ ๑.หัวหมูต้มซำยขาว (๒หัว) ๒.บายศรีซำยขาว .ขนมต้มขาว โดยปลุกศาลเพียงตาขึ้นแล้วนำเครื่องสังเวยตั้งบนศาลเพียงตานั่น แล้วจุดธูปเทียน ดอกไม้ขอขมาในความผิดที่ได้ทำไปแล้วก็จะหายไป ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจดีย์นี้ที่แสดงให้ปรากฏแก่ชาวบ้านนั้นเองจึงพากันเรียกว่า “พระใจร้าย” (ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า เจดีย์ใจร้าย) ซึ่งปัจจุบันชำรุดทรุดโทรม ซึ่งทางวัดก็จะคิดจะบูรณะโดยสร้างพระเจดีย์องค์ใหม่ครอบเจดีย์องค์เก่า เพื่อรักษาไว้ซึ่ง

โบราณสถานไว้ (พระเจดีย์องค์นี้เคยมีคนแก่คนหนึ่งชื่อ นายเขียว วัดบุญเลี้ยง ขึ้นไป ปัจจุบัน อายุ ๘๗ ปี แล้วไม่ปรากฏว่าแก่เจ็บป่วยแต่อย่างใด)

โบราณวัตถุและโบราณสถานของวัดที่ความศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่งคือ พระเจดีย์องค์ที่ บรรจกระดุกข้างเผือกดังได้กล่าวมาข้างต้น ก็มีดวงแก้วออกมาจากเจดีย์เหมือนกัน แต่นานๆ จะ เห็นครั้งหนึ่ง ความศักดิ์สิทธิ์ของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ของวัดข้างเผือกก็มีดังกล่าวนี้อยู่ ซึ่งเป็นด้วยแรงอธิฐานของผู้ก่อสร้างสิ่งเหล่านั้นหรือจะเป็นด้วยพระเสื้อเมืองทรงเมืองจะสิงสถิต อยู่ ณ วัดข้างเผือก แห่งนี้เพื่อให้ปรากฏแก่ชาวประชาทั้งไทยและเทศให้เห็นว่าแผ่นดินสยามแห่งนี้ เป็นดินแดนอาถรรพ์อยู่โดยทั่วไปซึ่งรักษาเอกราชไว้ได้ถึง ๗๐๐ ปี แล้วทั้งๆ ที่ประเทศรอบ บ้านเราตกเป็นเมืองขึ้นกันมาแล้วทั้งสิ้น แผ่นดินสยามจึงได้ชื่อว่า แผ่นดินอาถรรพ์ วัดข้างเผือก อาจเป็นส่วนหนึ่งแห่งแผ่นดินอาถรรพ์ของเมืองสยาม

วัดข้างเผือก

ที่ตั้งของวัดข้างเผือกๆ ตั้งอยู่ริมคลองบ้านป่าแดง (ด้านซ้ายมือ หากเดินทางจากตลาด เพชรบูรณ์ไปที่บ้านป่าแดง) ขึ้นอยู่กับตำบลในเมือง เขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัด เพชรบูรณ์ หนังสือสำคัญของที่ตั้งวัดคือ โฉนดเลขที่ ๐๘.๒๙

สังกัดของวัด

วัดข้างเผือกสังกัดมหานิกาย ตั้งแต่ตั้งตั้งเดิมจนถึงปัจจุบันนี้

พระประธานในพระอุโบสถวัดข้างเผือก ภายในพระอุโบสถมีพระประธานองค์ใหญ่ชื่อว่า “ปางปราบพระยาชมพูทรวงเครื่อง” เป็นปางเดียวที่มีอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ หรืออาจจะมียอดเดียว ในประเทศไทยก็ได้ เพราะไม่เคยปรากฏว่า มีพระประธานในอุโบสถแห่งใดที่มีพระประธานปาง ปราบพระยาชมพูทรวงเครื่องทรงเลยนอกจากพระประธานในอุโบสถแล้วยังมีพระอันดับตั้งอยู่หน้า พระประธานอีกจำนวน ๑๒ องค์ มีทั้งเนื้อสำริดและเนื้อทองเหลือง อาทิ ปางห้ามญาติ ปางห้าม สมุทร และปางอื่นๆอยู่ในลักษณะยืนทุกองค์ ซึ่งเป็นของเก่าแก่ สุวรรนรองที่พระพุทธรูปยืนนั้นเป็น ลักษณะบัวคว่ำบัวหงาย

ทรงกลมทุก ๆ องค์

ภาพที่ ๑๑ ช้างเผือกที่มาของชื่อวัด

ภาพที่ ๑๐ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมยอดทรงปราสาท ภาพที่ ๑๒ พระประธานทรงเครื่องสร้างเลียนแบบองค์เดิม
คาดว่าจะสร้างขึ้นพร้อมเจดีย์นางผมหมอม

อิทธิพลอยุธยายุคปลาย

๒. ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมประเภทไม่ใช่ถ้อยคำ(non – verbal)

เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ถ้อยคำได้แก่เครื่องจักสาน

๑. ไซดักปลา
๒. ลอบดักปลา
๓. อีจู้ดักปลาไหล
๔. อีจู้ดักปลาชิว
๕. ลันดักปลาไหล
๖. ทุดักปลาใช้เฉพาะที่น้ำไหลแรงๆ
๗. อีแอบดักปลา
๘. ตะกร้าใส่ของทั่วไป
๙. ตะเหลวสำหรับหอบกล้าข้าว

๑๐.แข่งสำหรับใส่ของจำนวนมาก

๑๑.ชะม่อสำหรับใส่ปลา

ภาพที่ ๑๖ งานจักสานสำหรับจับสัตว์น้ำของชาวชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์
ลักษณะวัฒนธรรมประเภทผสม เนื้อหาของลักษณะวัฒนธรรมมีการถ่ายทอดที่ใช้ถ้อยคำและไม่ใช้ถ้อยคำ (mix)

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ประเพณีทอดผ้าป่าประจำปีวัดช้างเผือก

จะจัดขึ้นตรงกับงานประจำปีของวัด คือ วันที่ ๘ - ๑๐ มกราคม ของทุกปี ชาวบ้านจะจัดตั้งกองผ้าป่าและแห่กองผ้าป่าไปทอด ณ วัดช้างเผือกในวันงานประจำปีทั้งสามวัน

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุวัดช้างเผือก

เป็นประเพณีของชาวบ้านสะเดียง (วัดช้างเผือก,วัดทุ่งสะเดียง) พอถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ชาวบ้านจะมาร่วมกันก่อเจดีย์ทรายกันที่วัดทั้งสอง ต่อมาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยได้จัดการประกวดการก่อเจดีย์ทรายและตั้งรางวัลให้ที่ ๑,๒, ๓ และชมเชยเป็นขวัญและกำลังใจและเป็นการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมที่ดีสืบกันมาถึงทุกวันนี้ รุ่งเช้าวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ มีการทำบุญตักบาตร ฉลองเจดีย์ทรายในวันตรุษไทยของทุกปี นับเป็นประเพณีที่เก่าแก่ของคนไทยที่ยังหลงเหลืออยู่ตราบเท่าทุกวันนี้ สมัยก่อนการก่อเจดีย์ทรายก่อกันทุกวัดโดยเฉพาะในชนบท ยังก่อกันเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ ๑๔ ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ

ภาพที่ ๑๕ ครอบครัวมาร่วมก่อเจดีย์

ประเพณีนี้เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่น่าสนใจของจังหวัดเพชรบูรณ์ จัดขึ้นช่วงเทศกาลตรุษไทย ตรงกับแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปี เป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะนำธาตุ หรืออัฐิของญาติที่เสียชีวิต ภายในระยะ ๓ ปี มากลบธาตุ ก่อนที่จะนำมาประกอบพิธีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุบรรดาญาติจะต้องล้างทำความสะอาด นำน้ำอบน้ำหอมมาประพรมให้สะอาด ในวันงานหลังจากถวายภัตตาหารเพล แต่ภิกษุสงฆ์ ในช่วงบ่ายจะนำทรายไปก่อเจดีย์แล้วจะประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ แป้งหอม ธงสี สวยงาม จึงจะนำภาชนะบรรจุธาตุวางไว้ข้าง ๆ เจดีย์ เปิดฝาภาชนะบรรจุธาตุพร้อมจุดธูปหนึ่งดอก ปักลงไปในภาชนะบรรจุธาตุ จะเห็นว่าประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุแสดงถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน ปลูกฝังความศรัทธาในขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การขนทรายเข้าวัด ว่าด้วยเราเดินเข้าออกวัดทุกวัน ทรายติดเท้าเราออกมานอกวัดเท่ากับเป็นการนำเอาของสงฆ์ออกไปด้วยโดยไม่รู้ตัว ถือว่าบาปเราควรนำทรายมาคืนวัดให้มากกว่าที่ติดเท้าเราออกไป และอีกทางหนึ่งบ่งบอกถึงทรายแต่ละเม็ดที่ก่อรวมกันเป็นเจดีย์นั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่โยงใยเครือญาติได้กลับมา รวมตัวกัน และเป็นการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวอีกด้วย

ภูมิปัญญาของชุมชน

ปราชญ์ชุมชน

งานจักสาน

ปราชญ์ชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่อยู่ในชุมชนปราชญ์ในชุมชนบ้านสะเดียงคือ นายชวน คงแท้

ประวัติพอสังเขป

นายชวน คงแท้ เกิด พ.ศ.๒๔๗๙ปัจจุบันอายุ ๗๕ ปี เกิดที่บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง (ตำบลในเมือง) อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบุตรของนายรัตน์ – นางทา คงแท้ มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาจำนวน ๑๐ คน คือ

๑. นายวร คงแท้	๒. นายวาล คงแท้	๓. นางบุญ พรหมเมือง
๔. นายมานะ คงแท้	๕. นางสมนึก มีเดช	๖. นางนก ศิลกุล
๗. นางชิง ตาลสุก	๘. นายชวน คงแท้	๙. นางชั้น ชันนาค
๑๐. นางชิต ปานแดง		

นายชวน คงแท้ สมรส กับ นางเพ็ญ คงแท้ (เพชรดี) มีบุตร 4 คน

๑. นางเพ็ญศรี สุทธะ อาชีพรับราชการครู
๒. นายสมชาย คงแท้ อาชีพพนักงาน ส.ก.ต. ของ ธกส.
๓. นางสาวร้อย คำพุ่ม อาชีพรับราชการประกันสังคมจังหวัดเพชรบูรณ์
๔. นายสุขประเสริฐ คงแท้ อาชีพพนักงานบริษัท IRPU จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายชวน คงแท้ มีอาชีพทำนา ว่างจากทำนาก็ทำจักสาน ส่วนใหญ่สานเครื่องมือจับสัตว์น้ำ และเครื่องใช้ เช่น

๑. ไซดักปลา
๒. ลอบดักปลา
๓. อีจู้ดักปลาไหล
๔. อีจู้ดักปลาชิว
๕. ลันดักปลาไหล

๖. ทูตักปลาใช้เฉพาะที่น้ำไหลแรงๆ
๗. อีแอบตักปลา
๘. ตะกร้าใส่ของทั่วไป
๙. ตะเหลวสำหรับหาปลาล้ำขาว
๑๐. เข่งสำหรับใส่ของจำนวนมาก
๑๑. ขะม่องสำหรับใส่ปลา

ภาพที่ ๑๖ งานจักสานสำหรับจับสัตว์น้ำของชาวชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

งานจักสานของนายชวน คงแท้ ไม่เคยได้รับการฝึกหรือเรียนกับใคร แต่นายชวน อาศัยครู พักลักจำ อยากสานอะไรก็ไปซื้อหรือขอยืมมาเป็นต้นแบบ แล้วก็ทดลองสานตามแบบนั้นๆ ทดลอง บ่อยๆ ก็สานได้ทุกประเภท ดังกล่าวข้างต้นถือว่านายชวน คงแท้ เป็นผู้มีภูมิปัญญาที่เฉลียวฉลาดมาก สมเป็นปราชญ์ชุมชนอย่างยิ่ง

ภาพที่ ๑๗ ประโยชน์ใช้สอยของเครื่องจักสาน

การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรม กลุ่มวัดทุ่งสะเดียง

(ชุมชนที่ ๒ - ๓)

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

๑. นางสาวท	ภาสประหาส	ประธานกลุ่ม
๒. นายจำเนียร	ภาสประหาส	รองประธาน
๓. นางจิ๋ว	ทองมา	สมาชิกช่วยวิจัย
๔. นางประเวียน	คงแท้	สมาชิกช่วยวิจัย
๕. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว	สมาชิกช่วยวิจัย
๖. นางเกษียร	ลอประสิทธิ์	ผู้ประสานงาน

วิทยากร

๑. นางท	วระเตชะ
๒. นางจิ๋ว	ทองมา
๓. นางพิน	คงแท้
๔. นางศรีเมือง	ศิลกุล
๕. นายสุรศักดิ์	พงษ์สิทธิ์ศักดิ์
๖. นายสมคิด	มั่งมี
๗. นายแย้ม	ทองใบ
๘. นายสนั่น	พรหมประเสริฐ
๙. นายบรรจง	ทองจันทร์
๑๐. นางแก้ว	เอี่ยมศรี
๑๑. นายทองสุข	ขุนแก้ว
๑๒. นางทา	คงแท้
๑๓.. นายเสริม	ขุนแก้ว
๑๔. นายสมชาย	เผือกตระกูลชัย
๑๕. นายไพฑูรย์	อำศรีเวียง
๑๖. นายไพฑูรย์	จันทร์เพ็ญ
๑๗. นายเฉลิม	พรหมบุญ
๑๘. นายอภิชาติ	ปิ่นขาว

๑๙. นางสาวจิตต์ ชุนแก้ว

๒๐. นางเกษียร ลอประสิทธิ์

รายละเอียดของข้อมูล

๑. ประเภทขุมปาฐะ

เป็นข้อมูลที่มีเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมที่มีการบอกเล่าด้วยปาก อันเป็นการสืบทอด จากความทรงจำและมีการบันทึกรวบรวมขึ้นมาในชั้นหลัง

ภูมินามวิทยา

ประเภทตำนาน

ประวัติของบ้านสะเดียง

บ้านสะเดียงอยู่ในชุมชนวัดทุ่งสะเดียงแบ่งตามเขตการปกครองของสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย ชุมชนที่๒และชุมชนที่ ๓ ทั้งสองชุมชนนี้แต่เดิมมีชื่อเรียกว่า สะ-ดี-ยง (เสเดียง) บ้านสะเดียงเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่มากมีประวัติความเป็นมาช้านานกว่า ๗๐๐ ปี พร้อมๆ กับประวัติศาสตร์สุโขทัยประชาชนอพยพมาจากทางเหนือ คือ อำเภอวังโป่ง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และบ้านคลองศาลา

สมัยสุโขทัย ในครั้งที่พม่ายกทัพมาตีเมืองพิษณุโลก ประชาชนจึงได้ถอยร่นมาอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก มาถึงอำเภอวังทองและถอยร่นมาเรื่อยๆ จนถึงบ้านท่าพล นางั่ว ป่าเลาและมาถึงบ้านสะเดียง

สาเหตุที่ชื่อสะเดียง เพราะสมัยโบราณ คนจะนำหวายมาถักเป็นเกลียว หรือนำไม้รวกมาทำราวตากผ้าจัวร์ สบง อังสะ และเสื้อผ้าที่ตนเองสวมใส่ เป็นทำนองว่า การทำราวผ้าด้วยไม้รวกและหวาย ก็คือเขตแดนของแต่ละบ้าน

ชุมชนที่ 2 คลองสานพัฒนา

ชื่อเดิมว่าบ้านสะเดียง เหตุที่ตั้งชื่อ ชุมชนว่าคลองสาน เพราะตั้งบ้านเรือนอยู่ตามคลองสาน คลองสานเป็นลำคลองที่ไหลมาจากคลองบ้านป่าเลาไปถึงวัดโพธิ์เงินตอนเช้าชาวบ้านจะขายกันทั้งถนนทางเข้าวัดทุ่งและถนนเข้าหมู่บ้าน ช่วงเย็นจะมีแต่ในตลาดและสองข้างถนนวัดทุ่งเท่านั้น

ความเชื่อ

เกี่ยวกับคนท้องถิ่น

ห้ามผิวปากบนเรือน คนท้องถิ่นห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิตห้ามไปดูคนชกต่อยกัน ห้ามนั่งคาประตูกคนโบราณเขาว่าไม่ดี สากครกตำแล้วให้เขาออกจากกันแล้วเอาไปล้างเสีย ถ้าไม่ล้างคนโบราณว่าลูกออกมาไม่สวยเวลาท้องนี้ให้ชำนาญในการตำข้าว ท้องจะได้หลวมจะได้คลอดลูกง่าย ห้ามไม่ให้ข้าม

ควราด เชือกวัว เชือกควายถ้าจะข้ามให้เหยียบ ห้ามเดินเหินจะเจ็บท้องเดือน ห้ามอาบนํ้าค้ำจะเจ็บ
นํ้าคร่ำ ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ เช่นห้ามไปงานศพ เพราะจะทำให้คนตายเข้าท้อง ห้ามนั่งคาประตู่
เพราะจะทำให้ทารกคลอดไม่ได้ ห้ามกินกล้วยเผ็ด เพราะกลัวมีลูกเผ็ดห้ามข้ามเชือก เพราะกลัวสะดุด
เชือกล้ม ห้ามอาบนํ้ากลางคืน เพราะทำให้ปวดนํ้าคร่ำ

ภาษาบ้านสะเดียง

คนบ้านสะเดียงเป็นคนอารมณ์สนุกสนานรื่นเริง มีภาษาพูดท้องถิ่น คือ ภาษาสะเดียง
เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นโดยเฉพาะไม่เหมือนใคร สำเนียงแปลก เสียงเหนือๆ มีคำอุทานหรือสร้อยคำ
ต่อท้าย เช่น

เอ๋อ - เอ้อว - ทำไม - สวย - สะมัน - เหล่า - หย่ะ (แปลว่า อู๊ยทำไมสวยจริงๆ เลย)

ให้ - เอ็ง - ไปตาม - เบ้ง - ซ่า (แปลว่า ให้ฉันไปด้วยคนซิ)

เอ๋อ - เอ้อว - มะพร้าวลูกนี้หนา - สะมัน - เหล่า - เนี่ย (แปลว่า อู๊ยมะพร้าวลูกนี้มีเนื้อ
หนามาก)

(วิทยากร นางทร วระเดชะ , นายทองสุข ขุนแก้ว , นางจิ๋ว ทองมา , นางทา คงแท้)

เพลงพื้นบ้าน (song) ของชุมชนที่ (ชุมชนวัฒนธรรมบ้านทุ่งเสียดียง)

ได้แก่เพลงขึ้นโนนเก็บพลู

เพลงเก็บผักปัก

เพลงชุดหน่อไม้

เพลงการเล่นนางสิง

เพลงแห่นาค

การเล่นแม่นางศรี แม่นางกัก แม่นางไข แม่นางสาก แม่นางสุมแม่นางสิง แม่นางดั่ง แม่นางไซ

แม่นางควาย แม่นางช้าง

เพลงนางอึ่ง

เพลงเชิญเทวดา

เพลงร่อนกระดี่

เพลงกล่อมเด็ก

เพลงข่อย

ซึ่งมีรายละเอียดของเนื้อเพลงดังนี้

เพลงขึ้นโนนไปเก็บพูล (เกี่ยวกับความรัก)

ขึ้นโนนลงโนน ตีตะโพนไปเก็บพูล ใบพูลดูเหลืองอร่าม ใบพูลดูเหลืองอร่าม สองคนช่วยกัน
หาบตะเหลพูล เก็บไปเก็บมา ก็ไปเจอรูญ เขามือจักดูไปเจออ่างใหญ่ เจ้าตุ๊กกะใจก็เลยไถลลง

เพลงเก็บมักฟัก

มักเอ๋ยมักฟัก ลูกไหนมันหนัก ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ย่าเก็บที่ บ้านไหนใคร
มีเอามาแบ่งกันเคี้ยว

เพลงไปแลกมักพริก

มาเคี้ยวอีนาง มาเอาปลาย่าง ไปแลกมักพริก ไปแลกมักแพง แลกกระเทียม หอม
แบ่ง บ้านไหนจะต้มแกง เอาไปแลกกันเคี้ยว

เพลงชุดหน่อไม้

พ่อตาจักตอก ตัดกระบะบอก ไปชุดหน่อไม้

(วิทยากร : นางสาวท ภาสประหาส อายุ ๖๒ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงแม่นางอึ่ง ซึ่งเป็นเพลงที่พ่อเพลงแม่เพลงได้แต่งไว้ร้องกัน ในหน้าตรุษสงกรานต์ มีการ
เล่นแม่นางศรี แม่นางกัก แม่นางไข่ แม่นางสาก แม่นางสุมแม่นางลิง แม่นางดั่ง แม่นางไซ นาง
ควาย ก่อนจะมาเล่นจะต้องร้องเพลงเชิญเทวดาก่อนทุกครั้ง ดังนี้

เพลงเชิญเทวดา(สำนวนที่ ๑)

เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญองค์เทวดา องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์ เนรมิตลงมา ขุนนางเจ้าชา เจ้าสมทรง
เอ๋ย รูปร่างบรรจบประจ มาแต่ไรๆ มาแล้ว มาแล้ว เจ้ากลับคืนไป ใครจะรู้ว่าสุเจ้ามา

(วิทยากร : นางยวง มั่นศรี อายุ ๙๐ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงเชิญเทวดา(สำนวนที่ ๒)

เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญองค์เทวดา องค์ไหน สัก สีด (ศักดิ์สิทธิ์) เนรมิตเข้ามา เข้าตัวน้องข้า
เจ้าคนซัง (ทรง) เอ๋ย รูปร่างไม่เคย ไม่เคยมาแต่ไรๆ มาแล้วกลับไป จึงได้รู้ว่าเจ้ามา ขุนนางเจ้าชาเจ้า
คนซังเอ๋ย

(วิทยากร : นางสาวท ภาสประหาส อายุ ๖๒ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

การเล่นแม่นางศรี เพลงเช่นแม่นางศรี

เช่นเอ๋ย เช่นเหล่า เช่นข้าวขาวเขียว ใ้พลายงาเดียว มารับเอาเครื่องสังเว
ขนมมนมเนยเขาก็เคยเช่นเอ๋ย
เช่นเอ๋ย เช่นเหล่า ฝึเข้าใบตองตัด ใ้พรายในวัด มารับเอาเครื่องสังเว
ขนมมนมเนยเขาก็เคยเช่นเอ๋ย
เช่นเอ๋ย เช่นเอ๋ย เช่นเหล่า ฝึเข้าใบตอง ทรงใ้พรายนาลง
มารับเอาเครื่องสังเว

เพลงเชิดแม่ศรี (สำนวนที่ ๑)

แม่ศรีเอ๋ย แม่สาวสะ ยกมือไหว้พระเจ้าจะมีคนชม ขนคิ้วเจ้าก็ต่อ
ลำคอเจ้าก็กลม ใ้เสื้อผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย

เพลงเชิดแม่ศรี (สำนวนที่ ๒)

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีนมเพรา มักนม ๒ เต้ากระดิกสายบัว แม่ผิวเอ๋ยอย่าดำ
ข้าหลาย นุ่งขึ้นดินลาย สายบัวจะกระด้าง ไปเกี่ยวหญ้าช้าง แขนอ่อนละมุน แขนอ่อนละมัย
อียายร่อนทอง เป่าปี่ตีกลอง แม่ทองศรีเอ๋ย

เพลงเชิดแม่ศรี (สำนวนที่ ๓)

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีข้าหงส์ เชิญเจ้ามาเข้าทรง มารับเอาของหงส์สร้อยทอง
เป่าปี่ตีกลองแม่ทองศรีเอ๋ย ขอเชิญเจ้าเหล่าเข้าแม่ศรีเอ๋ย ขอเจ้าลงทรงแม่ศรีเอ๋ย

เพลงเชิดแม่ศรี (สำนวนที่ ๔)

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาคร นมยานหน้าอ่อนเขาจะร้างได้สัก ๒-๓ ปี เขาจะมีผิวใหม่
แค้นเนื้อแค้นใจ อียายร่อนทอง เป่าปี่ตีกลองแม่ทองศรีเอ๋ย

เพลงเชิดแม่ศรี (สำนวนที่ ๕)

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีชะ ยกมือไหว้พระเจ้าจะมีคนชม เอาผ้าปิดนม แม่ศรีเอ๋ย

(วิทยากร : นางยวง มั่นศรี อายุ ๙๐ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงนางอึ่ง

นางเอ้ย นางอึ่ง มาลอยอยู่ในอ่าง ดำหัวดำหาง ดำผุดดำว่าย ระวังตัวไว้ เขาจะเอาไปต้มยำ
เขาจะเอาไปต้มยำ เขาจะเอาไปทำแกง เอาไปผัดแพนง นะแม่อึ่งอ่างเอ๋ย

เพลงนางลิง

ลิงเอ้ย ลิงลม มาอมข้าวฟอง เด็กน้อยทั้งสองมาตัดดอกจิก เกาหัวเกาหาง เกาข้าง
ยุกยึก พญานกพริก พญานกเขา เล่นเปี้ย เสียเหล่า นะเจ้าลิงลม ขน้มต้มถั่วพู ไข่แก้วหน้าหนู เล่นซู้
ชาววัง เต๊ะสีข้างเมียหัก ตักน้ำกินเอง หุงข้าวกินเอง ตามบท ตามเพลง ไม่เคยง้อใคร

(วิทยากร : นางสาวท ภาสประหาร อายุ ๖๒ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงนางกัก

นางกักเอ๋ย สลักดอกบัว หัวปลากทราย เชิงมิงลาย จมูกมิงอน เมื่อมิงมีไซ่ มิงไซ่ได้খন
เมื่อมิงนอน มิงนอนได้ไม้ เมื่อมิงไป ไม่รู้ได้มิงเอ๋ย

(วิทยากร : นางยวง มั่นศรี อายุ ๙๐ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงนางไซ่

นางไซ่เอ๋ย มาไซ่ลานหญ้า อีแม่ไก่ป่ามาไซ่ลานฟาง จับนึ่งนาง มาวางนึ่งก้อย จับ
หน้อยนึ่งมันดันมันมือ ผีลงมาถึง สาวน้อยอ้ออึ่ง ปลากระตึงเยอไซ่ ปลาหมอเยอไซ่

เพลงนางช้าง

นางช้างเอ๋ย จับเต่าร้าง ช้างกินใบไผ่ วัวกินหญ้า ม้ากินสลดไผ่ ลูกเขยเป็นไซ้
ทาขมิ้นเหลืองอ่อน อ่อนตาละเวย อ่อนตาละวา ลงมาแต่ป่ารอยตีนโต โต หักกิ่งโพธิ์ เค้กกี้ให้กันเกรียว
ไ้พลาญงาเดียว มารับเอาเครื่องสังเว

เพลงนางไซ

นางไซเอ๋ย นางไซเจ้าข้า ขอเชิญลงมา ให้อีตาหลวงไซ พอมาถึงนานอก
ออกถึงนาใน มาแล้วกลับไป ใครจะรู้ว่าเจ้ามา เดิมทีเป็นไม้ไผ่ป่า อีลุงตัดมาหมายว่าจะสานไซ
ไซเอ้ยไซแล้ว ตาแก้วจะลงไฟ ตัดเครือเถาวัลย์ มาพันเจ้าไว้ เจ้าขอมาลัยของแม่อาเอ๋ย

เพลงนางสาว

นางสาวเอ๋ย แม่เขียนปากเยอ สาวน้อยดำแดง อย่าขัดอย่าแข่ง ปลากระดี
 ลอยล่อง กระดองหอยท้าย จักจั่นเรไร เจ้าขวัญทองเออเอ๋ย ทองคำผ้าแพรดำ พาดไว้บนหอ ลม
 สอๆ ลงเร็วไว จักจั่นเรไร เจ้าขวัญทองเอ๋ย

เพลงนางสุม

แรกเริ่มประเดิมที นางเมรีเกิดด้วยไม้ไผ่ ดักซ่อนไปถึงหนองนารี ไปถึงหนองไหน
 มาแล้วเจ้ากลับไป ใครจะรู้ว่าสู่เจ้ามา

เพลงนางควาย

เต้า เต้า เยอ หัวควายออก กระรอกเบ้งป้าง กวาง ๒ เขา แมงเม่ายักคิ้ว จับหัวควายหัว
 จับมือสาวโยก น้ำท่วมโคก ไหลมาคละๆ ไหลมาเทงเทง เทงเอ๋ยเทงเดือนเก้า สุนหัวเจ้าเข้าหัวควาย
 เยอ

(วิทยากร : นางยวง มั่นศรี อายุ ๙๐ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงกล่อมเด็ก

เพลงฟ้าร้อง

ฟ้าร้องได้ยินถึงกันอืม...แต่นกเขาขันได้ยินคนละตัว
 ใ้องเอ๋ยใ้องคะ จะไปทำมะยะก็อยู่ตรงไหน
 นกน้อยๆมาชมดอกวันเด มาทำโปเบกับได้กันแล้ว
 ไปซุดเผือกซุดมันก็ไปด้วยกัน

(วิทยากร: นางยวง เรืองโรจน์ ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

พ่อเนื้อหอม

นอนเสียเถิดเอ๋ย	พ่อเนื้อหอม
พอนวลละม่อม	แม่จะไกว
เจ้าหลับแล้วเอ๋ย	แม่จะหลับด้วย
พ่อทองสำรวย	ของแม่จนนอน

วิทยากร นางตะเหลียม ภาชนะทอง ตำบลเสด็จ อ.เมืองเพชรบูรณ์)

เพลงวัดโบสถ์

วัด....วัดโบสถ์ เออ เอ๋ย ปลุกต้นสะโหนดไว้ ๗ เออดัน ...อืม
 เจ้าขุนทองใบ โกร่นเอ๋ย.....คำแล้วไม่เห็นมาพกเจ้า ใส่ห่อเอ๋ย

ถ่อเรือเที่ยวตามหา เขาก็รำลือมาเอย ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
 เก็บกระดูกแก้วเอย..แพ้วไว้ที่กลางดง ขุนศรีก็ถือสัตย์เอย..เอ๋ยถ่อท้ายเรือหงส์เอย
 คงสุชนาแม่นา ยาว ยาว ห่อเอยเอ๋ย ช่วยกันถ่อกันขาย...เสนาสั่งไว้เอย ไม่ให้ไล่
 ฆ่ากันเอย ..
 (วิทยากร: นางยวง เรื่องโรจน์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงกาเหว่า

นกกาเหว่าเอย...เอยไซ้ให้เจ้ากาเอยพักอื้อ เจ้ากาหงส์หลงรักเอย.....
 พักลูกอยู่อุทรอ้อม..แม่คาบเอาข้าวมาเผื่อเอย....แม่คาบเอาเหยื่อเข้ามาเอย.
 ป้อนเอย...ปึกหางเจ้ายังอ่อนเอย..เพ็งจะสอนบินอ้อม..แม่พาเจ้ามาบินเอย
 ผึ่งแม่น้ำพระคงคา ดินก็เหยียบสาหร่ายเอย..ปากเพียวไซ้รhapลา...กินกิ้งกิ้งเอย
 กินหอยกระทั้งแมงดา ไปแล้วกลับมาเอย..กินลูกหว่านอ้อ..อื้อ ..นายพรานยิงตก เอย
 ..กาก็หัวคะมำเอย..ตายเสียนักแม่เอย..บอกกับเจ้าแม่กาดำอื้อ..ลูกกระสุนก็ดำเอย เอาทวาร
 หนักไธของคำลูกรักเอยของแม่จะนอน
 (วิทยากร: นางยวง เรื่องโรจน์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงโยนเอย

โยนๆ โยนเอย ขนมหูกโคลน โยนเข้ากอไผ่ ช้างงาใหญ่ ไหล่ทุบ ไหล่ดี เดือนลิบสี ดอกไม้พญา
 บาน ลูกเขยทำงาน พ่อตาจ๊กตอก ตัดกระบอก ไปซูดหน่อไม้
 (วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ไก่แจ้

ไก่แจ้เอ๋ย กินข้าววันละเม็ด เป็ดน้อยเอย กินข้าววันละฟาย แม่ย่าแม่ยายตะพายข้าวแช่
 เด็กน้อยแอ้งแอ้งจะไปตลาด ไปซื้อกระดาด มาจัดบัญชี พ่อตาไล่ตี วังหนี่ข้าววัด พอดีชะหงัด
 นกถืดที่อมันร้อง ถืดที่อๆๆจะกินตับ เด็กน้อยดี้อที่นอนบ่หลับ คำวันนี้แล้วละวา
 (วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ดวงใจ

ดวงใจของแม่เอย เจ้าจหงลั๊บ เจ้าจนอน เจ้าอย่าอ่อน แม่รักเลย ไธทรมเซยเจ้าจนอน
 (วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ตุ๊กแก

ตุ๊กแกเอ๋ย เจ้าอย่ามากัด^๒ นางละว้า นางนอนหลับตา หลับสบายแล้วเอ๋ย
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว^๑ ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ไอ้พ่อตาตำ

ไอ้พ่อตาตำของแม่เอ๋ย เจ้าคนดีเอ๋ย เจ้าจงนอน เจ้าอย่าอ่อน เจ้าอย่ากวน งอแง แม่จะกล่อม
ให้ แม่จะไกวไอ้ขวัญใจแม่ จงนอน เอ เอ เอ เอ เอ
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว^๑ ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

แมวคาว

แมวคาวเอ๋ย ไต่ราวลงมา ไครนอนหลับ มากินตับ มันละว้า
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว^๑ ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงแห่ناق

ชาวบ้านสะเดียง เป็นคนเก่ง กลอนชาวบ้าน วรรคหน้ามี 6 คำ วรรคหลังมี 5 คำก็มี 6 คำก็มี
ใส่ทำนองร้องเสียงอ่อนหวาน แห่พ่อนาค จากบ้านไปตามถนน จนถึงวัด และจนเข้าโบสถ์ดังนี้

ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อคิ้วโก่ง พอหันหน้าเข้าวัด ได้ยินปี่พาดซ้องโม่ง พ่อทำใจให้ตรง นะนา
เอ๋ย มีคนร้องรับ จะต้องเสียงแหลมกว่า โดยใช้วรรคสุดท้ายร้องรับ พ่อต้องทำใจให้ตรง นี่นาเอ๋ย

เพลงแห่ناق

ต้นตำรับของแม่ทา คงแท้ สอน นางพิน คงแท้ แลละนางจิว^๑ ทองมา มาสืบสานต่อ การว่า
เพลงแห่ناقจะร้องช่วงนาคกำลังเดินเข้าวัด และรอบโบสถ์

๑. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อคิ้วโก่ง หันหน้าเข้าวัด ได้ยินเสียงปี่พาดซ้องโม่ง พ่อนาคขึงใจให้
ตรวจนนะนา เอ๋ยรับ พ่อนาคขึงใจตรงนะนาเอ๋ย

๒. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย หันหน้ามาทางนี้ น้องจะวิพากษ์ให้ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอ๋ย รับ
พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอ๋ย

๓. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อบางเฮอร์อ่อน ถ้าเป็นได้อย่างหนูก็อย่างไหน น้องจะได้ไม่ถอน
ไปตีกเือกกลางนาคนอนนะนาเอ๋ย รับ ไปตีกเือกกลางนาคนอนนะนาเอ๋ย

๔. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อโฉมศิลป์ ถ้าน้องมีปีกอย่างกา น้องจะพาพ่อนาคบิน ไม่ให้พ่อนาค
เดินดินเลย นะนาเอ๋ยรับ ไม่ให้พ่อนาคเดินดินเลยนะนาเอ๋ย

๕. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อบางเฮอร์อ่อน พ่อนาคอย่าไปเตะตะกร้อ อย่าไปต่อนกเขา อาจารย์
ท่านจะตี หลวงพี่ท่านก็จะดำ ให้หมื่นสวดมนต์ภาวนานะนาเอ๋ย รับ ให้หมื่นสวดมนต์ภาวนา นะนา
เอ๋ย

๖. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อเฮอร์ถึง บุญน้องน้อย ต่ำตา วาสนาไม่ถึง ไม่ได้ตัดบอนร่วมบึง
นะนาเอ๋ย รับ ไม่ได้ตัดบอนร่วมบึงนะนาเอ๋ย รับเวลามีคนร้องเพลงแห่นาคจบเพลงผู้รับจะรับ
ท่อนสุดท้าย เสียงจะสูงกว่าคนร้อง

(เพลงแห่นาคต้นตำรับของนางทา คงแท้ สอนนางพิน คงแท้ และนางจิว ทองมา ร้องกันต่อๆ
มา)

เพลงฉ่อยชาวบ้านสะเตียง

บทไหว้ครู

สิบนิ้วลูกพนมก้มเกล้า กราบบิดามารดาที่กำเนิดให้ กราบครูอาจารย์ที่ประสาทวิชา
กราบท่านผู้ชมนั้นหนาท่านมากันมากมาย

ขอให้ท่านมีสุขภาพพลานามัยดี จงสุขเกษมเปรมปรีดิ์ทุกวันไป ขอให้ท่านอายุมั่นขวัญเย็น
จงสุขสดชื่นแจ่มใส

กราบคุณพระแก้วสามประการ จงมาอภิบาลวรกาย พกดิฉันเป็นศิลปินพื้นบ้าน สะเตียง
ประสานขนานขานไซ้ พกดิฉันจะรักศักดิ์ศรี ของดีเมืองเพชรบุรี ให้เจ็ดจ้าวจรรูญเป็นหนึ่งใน
เมืองไทย เอ่ ซา

ลูกคู่ เอ่ ซา ซะ เอ่ ซา ซะฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

เกริ่นช่าย

น้องจะน้องจำ อย่ามัวซำอยู่เลยหนาให้รีบมาไว ไว พี่จะพาน้องไปเที่ยวงานวัด แม่อย่าข้อง
ขัดเลยหนาดวงใจ มีหนิง ลีเก รำวง ไ้แม่โฉมยงให้รีบไป แต่งตัวทาปากทาแก้ม แม่คงสวยแฉล้มไม่
เหมือนใคร เออ เอ่อ เอื้อ เอิง เงย

ลูกคู่ เออ เอ่อ เอื้อ เอิง เงย

เร็ว เร็ว ซิแม่สุดสวย พี่ขอวงไปด้วยนะแม่ทรามวัย เอ๋ชา

ลูกคู่ เอ๋ ชา ฉ่า ชา ฉะ ฉ่า ชา

เกริ่นหญิง

ใครหนอว่าใครแน่ เขามาร้องเรียกแม่อยู่ไม่วาย จะออกไปดูเสียให้มันรู้แน่ ว่าพ่อคำหรือแม่
แคหรือว่าเพื่อนใคร (สร้อย เอ๋ชา ชะชา ฉะ เอ๋ ชา)

ลูกคู่ เอ๋ ชา ฉ่า ชา ฉะ ฉ่า ชา

แล้วจัดแจงแต่งตัวไม่มัวช้า แล้วหยิบเอาเสื้อผ้าขึ้นมาสวมใส่ แล้วหยิบกระຈະขึ้นมายกส่อง
สองตาแม่ก็มองดูกาย ผมน้องตกไปชะหนึ่งเส้น เห็นจะไม่งาม จึงหยิบเอาน้ำมันใส่ แล้วหยิบหวีน้อย
ขึ้นมาสร้อยเสีย ผมน้องก็เลยกระจาย(สร้อย เอ๋ชา ชะชา ฉะ เอ๋ชา)

ลูกคู่ เอ๋ ชา ฉ่า ชา ฉะ ฉ่า ชา

บทเกี่ยวพาราสี

ชาย

พิศดูหน้าน้อง ช่างผิวผ่องเป็นยองใย ดูคิ้วของแม่ก็ต้อ ดูคอของแม่ก็กลม
ดูช่างงามสม ไปทุกส่วนทรามวัย ดูรูปร่าง(เซฟ) ของแม่ก็ปิ๊ะ (ซ้ำ) แม่คุณจ๊ะแม่สวยเหมือนใคร เอ้อ
เอ้อ เอ้อ เอ็ง เจีย

พี่นี่ขอฝากรัก แล้วน้องจักว่ายังไง เอ๋ ชา

ลูกคู่ เอ๋ ชา ฉ่า ชา ฉะ ฉ่า ชา

หญิง

แต่พอได้ยินคำชาย มาชะม้ายชายตา เห็นเจ้าหนุ่มบ้านนาเดินยิ้มมาแต่ไกล ครั้นจะไม่เฉลย
ครั้นจะเมยเสียเล่า จะเสียบัตรชะเปล่านั้นเฉยอยู่ไม่ได้ จึงตอบคำถามพี่ไป

เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เจีย

ถ้าพี่จริงใจและจริงจัง พี่อย่าให้น้องผิดหวังเลยนะพี่ชาย เอ๋ ชา

ลูกคู่ เอ๋ ชา ฉ่า ชา ฉะ ฉ่า ชา

บทผูกรัก

ชาย

โอ้วว่าแม่นงนุช สุดสวย พี่ขอฝากรักด้วยจะได้ไหม พี่นี่เป็นคนคล่องแคล่ว ทำอะไรก็ต้องจริงใจ พี่
เป็นคนมีมานะอดทน ถึงเป็นคนยากจนพี่ก็ทำได้

เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เจีย

มารักกับพี่นะคนสวย ว่ามารักกับพี่นะคนสวย เราจะร่ำรวยหาใครเทียมได้ เอ้ชา

ลูกคู่ เอ้ ชา ฉ่าชา ฉะ ฉ่าชา

(วิทยากร นางสมจิตต์ ขุนแก้ว ต.สะเดียง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์

ตำนานและเรื่องเล่า

การประกอบอาชีพ

อาชีพของประชาชนในชุมชนคือ การทำเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ ทำสวน หาปลา ปลุกผัก ยาสูบ ข้าวโพด บ้านสะเดียงอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชผักสวนครัว พอปลูกไหนแก่ยาก็จะเก็บไปให้หลาน ยายก็จะเก็บเอาไปกิน แสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เมื่อปลุกผัก ทำไร่นา ทำสวน ได้มากๆ ก็จะนำมาแลกกันโดยไม่ต้องจ่ายให้เปลือกสตางค์ ก็มี

คนสมัยโบราณ เป็นคนประหยัด ไม่ต้องจ่าย แต่นำเอาอาหารที่ตนเองมีมากๆ ไปแลกกับคนต่างบ้าน สร้างความรักความสามัคคีกลมเกลียวกันและฝึกหลักเศรษฐกิจพอเพียงมานานแล้ว

สมัยก่อนคนในตลาดไม่ได้ทำนาทำไร่เพราะย้ายมาจากต่างจังหวัด ส่วนมากเป็นคนในเมือง ชื่อคุณยายแป้ง แสงวิจิตร ซึ่งเป็นแม่ของคุณยายกี นวลทูล แม่ของศึกษาเต็ง แสงวิจิตร แม่ของหมอกาว นำผัดหมี่มาแลกข้าวสารกับคนบ้านสะเดียง ยายแป้งเป็นคนปากหวานจะหาหมี่มาก็จะร้องด้วยเสียงเพราะว่า ผัดก้วยเตี่ยวร้อนๆ อร่อยๆ มาแล้วจ้ะ เอามาแลกกับข้าวสารนะจ๊ะ ชาวบ้านสะเดียงก็จะคอยคุณยายแป้งเพราะก้วยเตี่ยวของคุณยายมีรสอร่อย การแลกข้าวสารหนึ่งทะนานต่อก้วยเตี่ยวหนึ่งถ้วยตราไก่ คุณยายกีจะเดินจากตลาดมาถึงบ้านสะเดียง บางครั้งคุณยายแป้งก็จะหาบก้วยเตี่ยวไปแลกถึงบ้านป่าแดงซึ่งเดินทางเท้าประมาณ ๘ กิโลเมตรรวมไปกลับประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ลูกของคุณยายแป้งได้รับราชการทุกคน

(วิทยากรนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี บ้านเลขที่ ๔/๑ ถนนเด่นพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งรับประทานผัดก้วยเตี่ยวคุณยายแป้งเป็นประจำ ชาวบ้านสะเดียงส่วนใหญ่ ทำนามีข้าวกันมาก)

๒. ข้อมูลชุมชนปฐะ

คือข้อมูลที่ได้ถ่ายทอดด้วยการฝึกปฏิบัติโดยไม่เน้นการใช้ถ้อยคำเล่าเรื่องราวเช่น

ดนตรีตึบแก่งชาวบ้านสะเดียง

ประวัติความเป็นมาของตึบแก่งชาวบ้านสะเดียง (นายอภิชาติ ปิ่นขาว ผู้เล่า)

ตึบแก่ง บ้านสะเดียง เริ่มมาจากนายบัน ปิ่นขาว ไปเที่ยวที่บ้านป่าแดงและไปพบคนมีอายุ ชาวบ้านป่าแดงเล่นดนตรีตึบแก่งในงานศพญาติ นายบัน ปิ่นขาว มีความสนใจมาก อยากเล่นให้เป็นและ

ได้เข้าไปคลุกคลีกับวงตีบเก่งนี้บ่อยๆ จนเจ้าของวงชื่อนายปุ่น เพียรเกิด เห็นใจ คนตีฆ้องกระแตได้ให้นายปุ่นลองตีดูและนายปุ่นก็ตีได้ จึงชอนนายปุ่นตีฆ้องกระแต ด้วยความสนใจ นายปุ่น ป็นชาว ได้หัดเป่าปี่ ซึ่งเป็นดนตรีที่ยาวมาก แต่ด้วยความพยายาม นายปุ่น ก็เป่าปี่ได้ และนายปุ่น ก็เล่นดนตรีตีบเก่งได้ทุกชิ้น

และด้วยความปรารถนาอันแรงกล้า ว่า บ้านสะเดียง ไม่มีวงตีบเก่ง จึงคิดทำเครื่องดนตรีตีบเก่งเอง นายปุ่นถูกพ่อกัดกันมาก เพราะห่วงให้ลูกๆ ทำนา ไม่อยากให้เล่นแต่ด้วยความพยายาม นายปุ่น ป็นชาว ก็สามารถตั้งวงตีบเก่งบ้านสะเดียงได้ โดยพยายามสอนลูกๆ หลานๆ และพี่น้องของตนเอง ฝึกซ้อมจนชำนาญทุกคน สามารถออกเล่นงานศพได้ และออกรับจ้าง งานศพในหมู่บ้านเป็นที่นิยมมาก ต่อมาคนเป่าปี่หูหนวกและป่วยเสียชีวิต นายปุ่นเสียชีวิต คงเหลือนายอภิชาติ และนายปราโมทย์ ป็นชาวลูกชาย ต่อมา นายปราโมทย์ ป็นชาว เป็นคนเป่าปี่เสียชีวิต ทำให้ขาดคนเป่าปี่ เวลาเล่นนายอภิชาติต้องไปจ้าง นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ต่อมาคนเป่าปี่ย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด จึงทำให้ไม่มีคนเป่าปี่ วงตีบเก่งบ้านสะเดียง จึงต้องหยุดเล่น และเครื่องดนตรี ได้มอบให้ ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ขณะนั้นเป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์

วงดนตรีตีบเก่งเล่นกัน ๕ คน คือ

๑.คนเป่าปี่ ๑ คน

๒.ตีฆ้องกระแต ๑ คน

๓.คนตีฆ้องคู่ ๑ คน

๔.กลองคู่ ๒คน

๓.ข้อมูลวัฒนธรรมประเภทผสม

คือการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ใช้ทั้งการบอกเล่าและท่าทางประกอบกันได้แก่ประเพณีสำคัญของชุมชนวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

ประเพณีการแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสีแสดงความรักของชาวบ้านสะเดียง คนชุมชน ๒-๓มีความรักกันโดยฝ่ายหญิงจะตำข้าว ฝ่ายชายจะมาช่วยตำ หญิงสาวจะกวาดข้าวในครกมอตำไป ฝ่ายชายก็จะเกี่ยวพาราสีโดยพูดเป็นเชิงเปรียบเทียบกับว่า “พี่รักเจ้าเหมือนปลารักน้ำ หรือชมว่า หน้าเธอขาวเหมือนไข่มุก” สาวก็จะเอียงอาย

นอกจากนี้ในช่วงตรุษสงกรานต์จะมีการรำวง หญิงก็จะใช้ลานบ้านเป็นที่รำวงสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้า ใช้ฟืนก่อไฟไว้กึ่งกลางแล้วรอรอบกองไฟ รำไปก็พูดคุยกันไปหนุ่มสาวบางคนเกิดความรักกันจนได้แต่งงานกันเช่นคู่ของนางแสดมปีและหมอกาวเป็นต้น

นอกจากการดำข้าวและการร่ำวงหน้าตรุษสงกรานต์แล้วหนุ่มสาวจะพบรักกันในโอกาสอื่นๆ เช่นการลงแขก ดำนา เกี่ยวข้าว ในสมัยโบราณชาวบ้านสะเดียงไม่ต้องจ้างกันด้วยเงิน เช่นบ้านนาย ก. มาช่วยบ้านนาย ข. ดำนา ๒ คน เมื่อบ้านนาย ก. ดำนา นาย ข. ก็ส่งคนมาช่วย ๒ คน และวิธีนี้ทำกันทั้งหมู่บ้านเรียกว่าเป็นการเอาแรงกันหรือการลงแขก ทำให้ไม่เปลืองค่าใช้จ่าย ทำให้หนุ่มสาวพบรักกัน เกิดความสามัคคีกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

งานประเพณีของชุมชน เช่นงานทอดกฐินสามัคคี วันเข้าพรรษา งานเทศน์มหาชาติ งานบวชนาค เมื่อบ้านใครบวชลูกจะมีเก หนึ่งมาฉลองสาวหนุ่มก็จะถือโอกาสมาพบพูดคุยกันในช่วงเวลามาดูหนังดูลิเก และสำหรับประเพณีบวชนาคจะการเล่นเพลงฉ่อย เพลงแห่นาค ซึ่งเป็นการเล่นเพลงปฏิพากษ์ (เกี่ยวพาราสีกัน)ทำให้เกิดความสนุกสนานและพบรักกันแต่งงานกัน

(วิทยากร นางแสงสมบัติ แสงวิจิตรประชา อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๔ ต.ในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

นอกจากนี้แล้วคนบ้านสะเดียงก็มีการเกี่ยวพาราสีกันในรูปแบบการละเล่นเช่นคนสมัยก่อนจะกินหมาก ในหมู่บ้านสะเดียงไม่ค่อยปลูกกันมากนัก จะต้องพากันไปเก็บพูล ที่โนนธง บ้านป่าแดง หนุ่มสาวจะช่วยกันไปเก็บ โดยใช้ตระกร้าห่างๆ เรียกว่า ตะเหลว โดยหญิงจะถือตะเหลว ชายก็จะเก็บช่วยกันไปด้วย มีเพลงที่คุณยายทรวง พระเตชะได้ร้องให้ฟังคือ

เพลงขึ้นโนนไปเก็บพูล (เกี่ยวกับความรัก)

ขึ้นโนนลงโนน ตีตะโพนไปเก็บพูล ไปพูลดูเหลืออร่าม ไปพูลดูเหลืออร่าม สองคนช่วยกัน
หาบตะเหลวพูล เก็บไปเก็บมา ก็ไปเจอรูปรูปรู เอมือจักดูไปเจือเอางูใหญ่ เจ้าตุ๊กกะใจก็เลยไถลลงรู

เพลงนี้นอกจากจะร้องกันช่วงไปเก็บพูลแล้วให้เล่นกันสนุกสนาน ในหน้าตรุษสงกรานต์ , หน้ากฐิน , หน้าผ้าป่า และหนุ่มสาวร่ำวง นางสาวท นางสาวจิตต์ได้นำเพลงนี้ไปแสดงแข่งขันในงานสงกรานต์ของเทศบาลได้รับรางวัลที่ 3 (แข่งขัน 17 ชุมชน)

คนบ้านสะเดียงเป็นคนมีอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริง ชอบร้องรำทำเพลง เพราะมีพ่อเพลง แม่เพลงหลายคนอยู่ในหมู่บ้าน รักกันก็ใช้เพลง ว่าเสียดสีกันก็ใช้เพลง (เพลงลิ้งลม) (เพลงขึ้นโนน) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เช่น เพลงเก็บผักผัก มีอะไรก็แบ่งปันกัน รักกันสามัคคีกัน

คนบ้านสะเดียงสมัยโบราณ ไม่ต้องเปลืองเงินไปซื้อกับข้าว ไม่มีอะไรก็จะเอาของมาแลกกัน เช่นไม่มีพริกก็เอาข้าวไปแลกพริก (มีเพลงแลกของ) หน้าฝนมีสิ่งออกก็จะร้องเพลงนางอึ่ง เสร็จจากไถนาแล้วหน้าฝนมีหน่อไม้ก็จะสะสมหน่อไม้ทำเป็นหน่อไม้ดองไว้กินนานๆ ก็มีเพลงขุดหน่อไม้ เช่น พ่อตาจักตอกตัดกระบอง ไปขุดหน่อไม้

เพลงของชาวสะเดียงที่ร้องส่วนมากก็จะเป็นเรื่องทำอยู่ทำกิน เช่นเพลงนางไซ นางดั่งหรือเลียนชีวิตธรรมชาติของสัตว์ที่อยู่ใกล้ชิด ตัวอย่างเช่น การเล่นนางลิง

เพลงเข้านางลิง

ลิงเอ๋ยลิงลม มาอมข้าวพอง เด็กน้อยทั้ง 2 มาตัดดอกจิก เกาหัวเกาหาง ยึก ยัก พญานกพริก
พญานกเขา เล่นเปี้ยเสียดเหล็ก นะเจ้าลิงลม ขนมหัดม ถั่วพู ไข่แก้วหน้าหนู เล่นขี้ขาววัง เต๊ะสี่ข้างเมียด
หึกตักน้ำกินเองหุงข้าวกินเองตามบทตามเพลงไม่เคยง้อใคร

ภาพที่ ๒๐ การเล่นเข้าทรงของชาวบ้าน ๆเตรียมเครื่องคาย

ภาพที่ ๒๑ ร้องเพลงเชิญเจ้าและผีมาเข้าร่างทรง ภาพที่ ๒๒ ผีเข้าแล้วลุกขึ้นรำอย่างสนุกสนาน

วัฒนธรรมประเพณี เช่นแห่นาค ในประเพณีการบวชนาคก็จะร้องเพลงแห่นาคกันอย่างสนุกสนาน

การเกี่ยวพาราสี ในสมัยก่อนนั้นผู้หญิงและผู้ชายหาโอกาสพบกันยาก นอกจากวันพระวันเทศกาลและงานบุญต่างๆ ดังนั้นเรื่องรักใคร่กันนั้นจึงไม่ค่อยมี ส่วนมากพ่อและแม่มักจับแต่งงานกัน

โดยประเพณีการแต่งงานฝ่ายชายจะเป็นผู้ทาบทาม ฝ่ายพ่อแม่ผู้หญิงที่พ่อแม่ฝ่ายชายถูกใจซึ่งการสู่ขอในสมัยก่อนขอกันอย่างแพ้งก็ ๔๐ บาท ถ้าไม่มีเงิน ๔๐ บาทก็ไม่เรียกสู่ขอและขันหมากนี้ต้องมีโต๊ะ โตก ขันโตกต้องมีใบเงินใบทอง ถั่ว งา เพื่อไปหว่านทำกิจจะได้อุดมสมบูรณ์และหลังจากสู่ขอก็จะหาฤกษ์แต่งงานส่วนมากจะถือว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันดีแต่แล้วแต่บุคคล

ในการแต่งงานมักนิมนต์พระมา ๙ รูปให้คู่บ่าวสาวตักบาตรเช้า ถ้าผู้หญิงจับเหนือทัพพีก็มีอำนาจมากกว่าผัว หลังจากพิธีสงฆ์แล้วฝ่ายชายจะแห่ขันหมากมาโดยมีขันหมากเอก โท ตีร์ และขันหมากรองใส่ขนม ขันหมากเอกหรือขันหมากต้นใส่สินสอดมาให้ฝ่ายหญิงจากนั้นจะมีพิธีสู่ขวัญและผูกแขนให้สินให้พรกับคู่บ่าวสาว แล้วส่งตัวเข้าหอ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูลนายเปลี่ยน สีสังข์ อายุ ๘๖ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ นายเปลี่ยน แก้วสว่าง อายุ ๘๔ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว สาวหนุ่มสมัยโบราณของชาวบ้านสะเดียง แต่ก่อนหนุ่มสาวจะคุยกัน พบหน้ากัน เกี่ยวพาราสีกัน ก็ต้องเจอกันที่งานต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น การดำข้าว งานตรุษสงกรานต์ งานเข้าพรรษา ออกพรรษา เมื่อชายหญิงบอกรักกันแล้ว ชายก็จะบอกให้พ่อแม่ไปสู่ขอสาว ญาติฝ่ายหญิงจะต้องสืบดูประวัติก่อนว่าชายนั้นมีความประพฤติดีหรือไม่ ถ้าดี ก็พร้อมการหมั้น หมั้นแล้วก็ให้ไปดูฤกษ์ยามวันแต่งงาน

วันแต่งงาน ฝ่ายชายจะแห่ขันหมาก มามี ๓ ขัน มีขันเอก ขันหมากรองมี ๒ ขัน ขันเอกจะมีหมากพลู เอาผ้าปิดขัน เอาผ้ารัด หมากรองใส่เงินสินสอด ถั่ว งา ข้าวเปลือก ใบเงินใบทอง ใบนาค ใบสวาท รูป เทียน ผ้าไหว้ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย

ขบวนแห่ขันหมากจะมีเถาขนม เมื่อเจ้าบ่าวถึงบ้านเจ้าสาว จะร้องรำทำเพลงกัน อย่างสนุกสนาน เมื่อแห่ไปก็จะเจอการกั้นประตู จะมีประตูแก้ว ประตูเงิน ประตูทอง ฝ่ายเจ้าบ่าวจะถามฝ่ายเจ้าสาวว่าประตูอะไร เจ้าสาวตอบว่าประตูเงิน เจ้าบ่าวก็นำเงิน ประตูเงินและประตูแก้วจ่ายเงินมาก ฝ่ายเจ้าสาวรับขันหมาก ฝ่ายเจ้าสาวจะนับสินสอดว่าครบหรือไม่ เมื่อครบแล้ว พ่อเจ้าสาวจะมอบเงินให้แม่แบกเอาไปเก็บไว้ในเรือนและทำพิธีผูกข้อต่อแขน วิธีผูกที่นอน จะต้องเลือกสามีภรรยาที่รักกัน ผัวเดียวเมียเดียว อยู่กันอย่างมีความสุข ราบรื่น อยู่กันจนแก่เฒ่า

ภาพที่ ๒๓ ขบวนแห่ขันหมาก

ภาพที่ ๒๔ การกันประตูเงิน

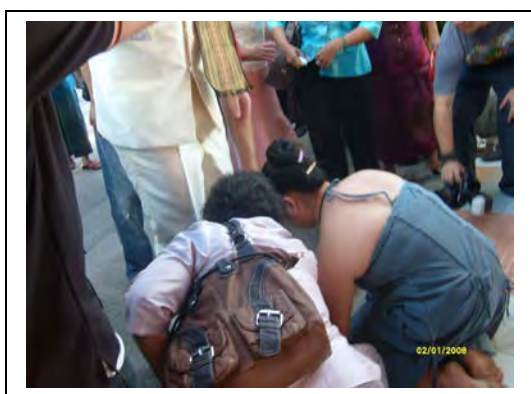
ภาพที่ ๒๕ การกันประตูทอง

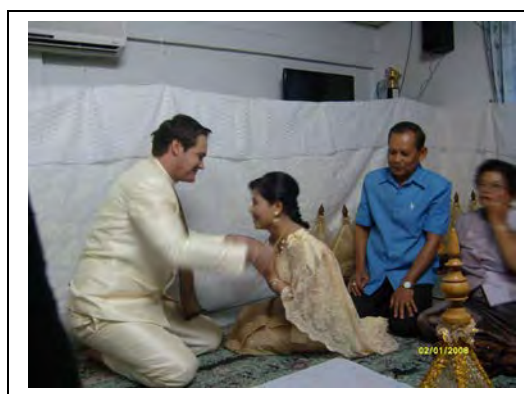
ภาพที่ ๒๖ ขนมหันหมากจัดเป็นคู่

ภาพที่ ๒๗ เตรียมล้างเท้าให้เจ้าบ่าว

ภาพที่ ๒๘ ล้างเท้าเจ้าบ่าว

ภาพที่ ๒๙ เจ้าบ่าวสรวมของหมั้นให้เจ้าสาว

การปลูกเรือนหอ

สมัยก่อนไม่ปลูกบ้านมีมาก เพราะหมู่บ้านสะเดียง 2 ฝากถนนมีแต่ป่าไม้ใหญ่ ตัดปลูกเรือนหอได้ ฝ่ายชายจะต้องปลูกเรือนหอก่อนแต่งงาน และจะต้องปลูกเรือนหอที่บ้านฝ่ายหญิง

ประเพณีการเกิด

การคลอดของผู้หญิงจะอยู่ในการดูแลของหมอดำแยจะมีขบวนการดังนี้คือ

๑. การทำคลอดของหมอดำแย หมอจะเป็นชาวบ้านส่วนมากจะเป็นหญิงมีความชำนาญในการคลอดลูกหลายคน ซึ่งปฏิบัติมากับตนเองจนสามารถนำมาทำคลอดคนอื่นได้ หมอดำแยชื่อนางแถว ศิลกุล

๒. การอยู่ไฟ หญิงที่คลอดลูกแล้วจะต้องเอาตัวนั่งข้างๆ กองไฟซึ่งอยู่ในบ้านเพื่อให้มดลูกแห้งและเข้าอู่

การก่อไฟจะใช้ไม้สะแก เพราะจะไม่แตกใส่อยู่ประมาณ 10 วัน ช่วงที่อยู่ หมอตำแยจะให้คน คลอดรักษาแผลที่ปากมดลูก โดยนำกาบหมากมาใส่ขี้มัน กับเกลือ ตำให้ละเอียด แล้วคั้นเอาแต่น้ำ ผสม เหล้าใส่กาบหมากให้หญิงหลังคลอดนั่งแช่ สอบถามบอกแสบมาก เมื่อออกไฟแล้ว จะให้เข้ากระโจม อบ ตัว โดยนำหม้อต้มใบส้มทั้งหลายมาต้มให้เดือด ให้หญิงหลังคลอดเข้าไป ทำให้ตัวเบาตาสว่าง ร่างกาย แข็งแรง

การอยู่กรรม(อยู่ไฟ)บางคนก็ ๑ เดือน บางคนก็ ๑๕ วันบางคนก็ ๑๐ วัน การอยู่ไฟเพื่อให้ น้ำคาวปลาแห้ง เขาถึงจะออกมา บางคนก็ออกมา ๒- ๓ วันก็แห้งแล้วบางคนก็เป็นเดือนขณะอยู่กรรมของ คนคลอดลูกแล้วจะใช้ใบตะนาบ (บางแห่งเรียกใบหนาด)ต้มใส่ปี้ปแล้วนำไปอาบ (วิทยากรนางย่าน มั่นศรี ต.เสด็จอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ นางแถว ศีลกุล ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ยากันแสง

มีหอยขม หอยแครง หอยแมลงภู่ เจตตะมุณเพลิงดอกสีแดง มีฤทธิ์แรงมาก คนมีครรภ์ ห้ามกิน เพราะจะทำให้แท้งลูก พริกไทย กระเทียม ดีปลี นำมาป่น แล้วคั่วให้สุก และเอาไปตากให้แห้ง ละลายกับ น้ำร้อน

เมื่อกินยานี้แล้วกินอะไรก็ไม่แสดง มดลูกเข้าอู่เร็ว ชับน้ำคาวปลา ชับเลือดเสีย มดลูกแห้งเร็ว ส่วนคุณย่าแถว ศีลกุล เรียกยานี้ว่า ยาไฟมะไรกัน

(วิทยากรนางแถว ศีลกุล หมอตำแย ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

อาหารของหญิงหลังคลอด

- .ปลาช่อนใส่เกลือตากแดด ปิ้งแล้วกินกับข้าวสวย (ไม่แสดง)
- .ต้มหัวปลี แกงหัวปลี ชับน้ำมัน
- .ผักบุ้งต้ม

นางย่าน มั่นศรีให้รายละเอียดเพิ่มเติมอีกดังนี้ อาหารที่กินคือข้าวกับเกลือ ปลาแห้ง บางคนออก ไฟแล้วก็กินไม่ได้มันผิดสะบูน พอผิดสะบูนแล้วมันปวดหัว แengนี้กินได้บางอย่าง กินแกงมะเขือนี้ก็แสดง เนื้อก็กินไม่ได้ ไก่ก็ต้องปิ้งให้แห้ง แengกินได้แกงหัวปลี แกงส้ม ผักก็เลือกกิน ชะอมก็กินไม่ได้ มะเขือ ก็กินไม่ได้ กินได้แต่ผักบุ้ง ใบมะยมลวก ผักคาด หัวหอมหมก ส่วนมากเมื่ออยู่กรรมกินข้าวไม่ค่อยได้ ๒- ๓ เดือนแล้วถึงกินข้าวได้

ตอนอยู่กรรมก็มียากิน คือยาเข้าหอยและยาตรายาไฟมะลั้งกัน ยาเข้าหอยนี้จะมีเครื่องเทศคือมี หอย มีชะพลู ก้านพลู กระวาน พริกไทย ดีปลีตากแดดให้แห้ง แล้วนำมาตำเวลากินเอามาละลายกับ เหล้า พอกินลงท้องอาการแสดงคือลงท้อง ปวดหัวไม่สบาย

ยาไฟมะลั้งกัน(น่าจะเป็นไฟบรรลัยกัลป์) ที่จำได้ก็คือ หัวไพรหัวหนึ่ง แล้วมันมีผสมเครื่องเทศ ก็ให้ เอาไปตากแดดให้แห้งแล้วมาตำให้เป็นผงให้ละเอียดเวลากินก็เอาเหล้าผสม ๓๐ สดางค์

การร่อนกระดัง

เมื่อนำเด็กมาใส่กระดังแล้ว ก็จะให้ญาติผู้ใหญ่มาสู่ขวัญโดยการร่อนกระดัง พูดว่า 3วันลูกผี 4 วัน ลูกคน แล้ววางกระดังลง ทำอย่างนี้ 3 ครั้ง และผูกแขนลูกหลานกัน

ประเพณีการโกนจุก

ประเพณีชาวบ้านสะเดียง เมื่อเด็กเกิดมาไม่ว่าชาย หรือหญิงจะโกนจุกเมื่ออายุครบ ๑เดือน เหตุที่ต้องไว้จุก เพราะแสดงถึงความไร้เดียงสาผู้ใหญ่จะได้เมตตา นิยมไว้จุกจนถึง๑๒ ขวบ ก็จะไม่โกนจุก หรือ ตัดจุกออก ถ้าบ้านคนรวยก็จะฉลองกันใหญ่โต

การไว้ผมจุกและผมแกละตามความเชื่อถ้าจะไว้ผมจุกหรือผมแกละก็ไม่ต้องโกนผมไฟถ้าไว้แกละ เอาผมไว้ ๒ ข้าง ไว้ผมจุกก็เอาไว้กลางกระหม่อม เด็กที่ไว้ผมจุกหรือผมแกละจะโกนเมื่ออายุ ๑๑- ๑๒ ขวบ มีพิธีคือนิมนต์พระมาลา รูป ทำบุญแล้วตักน้ำมา๑ ชันกรวย ๑ คู่ ส่วนมากนิยมไปทำที่วัดให้พระโกน ให้โดยเตรียมมีด กรรไกร แป้ง มีดโกนใส่พานไปด้วย พระจะโกนให้ ๓ ทีแล้วให้พ่อแม่ญาติผู้ใหญ่แล้วนำผมไปไว้ที่เย็นๆ คนมีฐานะก็จะมีการฉลองเช่นมีการเล่นเพลงข่อย หนังฉาย รำวง ยี่เก เป็นต้น

(วิทยากรนายทองสุข ชุนแก้วถนนคลองสานพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู

การเลี้ยงเด็กหญิง

เด็กหญิงและเด็กชายสมัยโบราณเมื่อออกมาก็จะโกนจุกเพราะเวลาไปไหนไปรวมกับผู้ใหญ่จะได้รู้ว่าเด็กผู้ใหญ่จะได้เมตตา

การเลี้ยงเด็กหญิง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะสอนให้อยู่กับ เขี้ยว ฝ่าเรื่อน ตักน้ำ หุงข้าว ตำข้าว หุงหาอาหารให้พ่อแม่และน้องๆ กิน เมื่อโตเป็นสาว จะสอนให้เป็นคนรักนวลสงวนตัว ไม่ซิงสุกก่อน ห้าม สอนให้ปั่นฝ้าย ทอผ้า ทำหมอน ไว้หลายๆ หากมีใครมาพักหรือมาเยี่ยมก็สามารถเอาออกมาให้นอน และห่มได้

หญิงเมื่อแต่งงานแล้วจะอยู่กับพ่อแม่ ลูกเขยจะไปช่วยพ่อตา แม่ยายไปทำนา ทำไร่ ทำสวน จะอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่อยู่รวมกัน

การเลี้ยงเด็กชาย พ่อแม่จะไว้จุกเหมือนผู้หญิง สำหรับเด็กชาย พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะสอนให้เป็นคนเข้มแข็ง เป็นผู้นำ เมื่อโตขึ้นจะให้ไปช่วยทำนา ทำไร่ ทำสวน หาปลา นำมาเลี้ยงครอบครัว อายุครบ ๒๐ ปี ก็บวชให้พ่อแม่ ชายเมื่อแต่งงานจะอยู่กับพ่อแม่ยาย

ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่

.การขึ้นบ้านใหม่ เมื่อปลูกบ้านเสร็จแล้วจะอยู่ในบ้าน ก็ต้อง ดูฤกษ์ยามยามดี ถ้าไม่ยุ่งยากให้เชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพ เช่น พระพุทธรูป และพระ รูปที่เรานับถือขึ้นไปไว้บนบ้าน ให้ขึ้นอยู่ในวันพุธ เพราะ

"วันพุธสุดประเสริฐขึ้นไปเกิดจะสุขี ลาภยศปรากฏมี จะเป็นทีนียมชม"

ประเพณีการบวช

ประเพณีของชาวบ้านเมื่อลูกชายมีอายุครบ ๑๒ ปีจะให้บวชเณรก่อน เพื่อศึกษาธรรม จนอ่านหนังสือออก เขียนได้ บางคนบวชเณรจนอายุครบ ๒๐ ปี และบวชพระสงฆ์เลย

การบวชพระ ต้องมีอายุครบ ๒๐ ปี ร่างกายครบ ๓๒ ประการ

การเตรียมเครื่องบวช พ่อแม่จะต้องเตรียม ผ้าไตร จีวร สำหรับนาค พระอุปัชฌาย์ และคู่สวด เตรียมอัฐบริวาร ให้พระ เช่นบาตร ร่ม อาสนะ หมอน มุ้ง

การเตรียมจัดพานแว่นฟ้า สัปทน ดอกไม้รูปเทียน นาคจะต้องเตรียมขานนาคให้คล้อง

การเตรียมงาน นิยมจัด ๒ วัน คือวันโกนผม วันทำขวัญนาค หรือเรียกว่าสุกดิบ รุ่งขึ้นแห่นาคไปบวช การเตรียมพิธีการบวช เตรียมงานล่วงหน้าเป็นสัปดาห์วันเช่นหม้อไห เตรียมยี่มไว้ เย็บกระทงกรวย จีบหมากจีบพลู เตรียมเครื่องอัฐบริวารจากนั้นทางพ่อ แม่ ปู่ย่า ตา ยายจะโกนหัวให้เมื่อเป็นนาคแล้วก็มีพิธีสู่ขวัญโดยมีหมอสู่ขวัญมีบายศรี ปลาไข่ ขนมใส่ในยอดบายศรีแล้วใช้ผ้าคลุมบายศรี ในการทำขวัญหมอมจะสู่ขวัญสอนนาคให้รำลึกถึงคุณบิดามารดา บางบ้านจะมีพิธีเวียนเทียนเวียน รอบเสร็จแล้วก็มี การเลี้ยงข้าวแขกที่มาช่วยงาน

การทำขวัญนาค การทำขวัญนาคมักทำในวันสุกดิบ เย็นวันนั้น นาคต้องโกนผม โกนหนวดเคราออกให้หมด เมื่อโกนเสร็จแล้ว พี่น้องต้องนั่งล้อมวง เพื่อทำขวัญ และให้หมอสู่ขวัญทำขวัญนาค เช้าวันรุ่งขึ้น จะนำนาคไปวัด คนสมัยนั้นที่ชาวบ้านสะเดียงปฏิบัติกันมา เมื่อแห่นาคไปตามถนน ก็จะร้องเพลงแห่นาคกันอย่างสนุกสนาน และให้เปรียบเทียบในเพลงว่าให้พ่อนาคเป็นคนดี เป็นคนน่ายกย่อง ความดีอะไรต่างๆ ก็จะมาเปรียบเทียบให้พ่อนาคได้รู้ ดีใจ ภูมิใจ ที่ตนเองได้บวชเรียน

การแห่นาค จะมีกลองยาว รำนำหน้าพ่อนาค พ่อนาคจะขึ้นม้าไป หรือไม่ก็ขึ้นเกวียน เพราะสมัยนั้นไม่มีรถยนต์ คนร้องเพลงแห่นาคจะแต่ง โดยคนที่เข้าใจแต่งกลอนดังนี้

เพลงแห่นาค ตันตำรับของแม่ทา คงแท้ สอน นางพิน คงแท้ แลละนางจิว ทองมา มาสืบสานต่อ
การว่าเพลงแห่นาคจะร้องช่วงนาคกำลังเดินเข้าวัด และรอบโบสถ์

๑. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อคิ้วโก่ง หันหน้าเข้าวัด ได้ยินเสียงปี่พาดฆ้องโหม่ง พ่อนาคตั้งใจให้ตรง

นะนา เอ๋ย

รับ พ่อนาคตั้งใจให้ตรงนะนาเอ๋ย

๒. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย หันหน้ามาทางนี้ น้องจะวิพัตให้ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอ๋ย

รับ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอ๋ย

๓. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพอบางเฮอร์อ่อน ถ้าเป็นได้อย่างหนูก็อย่างไหน น้องจะไต่ไม้กอน
ไปตีกเือกกลางนาคนอนนะนาเอ๋ย

รับ ไปตีกเือกกลางนาคนอนนะนาเอ๋ย

๔. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อโฉมศิลป์ ถ้าน้องมีปีกอย่างกา น้องจะพาพ่อนาคบิน ไม่ให้พ่อนาค
เดินดินเลย นะนาเอ๋ย

รับ ไม่ให้พ่อนาคเดินดินเลยนะนาเอ๋ย

๕. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพอบางเฮอร์อ่อน พ่อนาคอย่าไปเต๊ะตะกร้อ อย่าไปต่อนกเขา อาจารย์
ท่านจะตี หลวงพี่ท่านก็จะดำ ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนานะนาเอ๋ย

รับ ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนา นะนาเอ๋ย

๖. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อเฮอร์กลิ้ง บุญน้องน้อย ต่ำตา วาสนาไม่ถึง ไม่ได้ตัดบอกร่วมบึง นะนา
เอ๋ย

รับ ไม่ได้ตัดบอกร่วมบึงนะนาเอ๋ย

๗. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย พ่อคิ้วเอ๋ยไป ชู้นาคอยู่ทางบ้านจะทำทานให้ใคร พ่อสังเขาหรือไรละนาเอ๋ย

รับ พ่อสังเขาหรือไรละนาเอ๋ย

๘. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อโฉมเฉลา มาช่วยกันแห่กันโหม มาช่วยกันประโคมนาคเรา อย่า
ให้มันอับหน้าเขา นะนาเอ๋ย

รับ อย่าให้มันอับหน้าเขา นะนาเอ๋ย

๙. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย คิ้วเอ๋ย ไอ้พ่อคิ้วโก่ง เคยพูดกันหนอที่ปากบ่อ กอบง พุดยังไม่ทันตีกองเลยนา
เอ๋ย

รับ พุดยังไม่ทันตีกองเลยนาเอ๋ย

๑๐. ให้อ่านาคฉันทนเอย พอนาคคิ้วไป นกจับไม้ร้อย จะให้น้องคอย ยังไงเล่า

รับ จะให้น้องคอย ยังไงเล่า

๑๑. ให้อ่านาคฉันทนเอย อีพอกิ้วเอยไป เสียงชะนีร้องทอด อยู่บนยอดเขาใหญ่ นับวันเด้อจะไกล
นาเอย

รับ นับวันเด้อจะไกลนาเอย

๑๒. ให้อ่านาคฉันทนเอย พอกิ้วเอยไป เราเคยพูดกันหนา เคยสัญญากันไว้ พอนาคลื้มแล้วหรือไร
เล่านาเอย

รับ พอนาคลื้มแล้วหรือไรเล่านาเอย

๑๓. ให้อ่านาคฉันทนเอย อีพอรูปลหล่อ สักแล้วแม่จะไปขอข้าวให้ พ่อย่าได้ว่าเหวใจเลยนะนา
เอย

รับ พ่อย่าได้ว่าเหวใจเลยนะนาเอย

การรับเวลามีคนร้องเพลงแห่มาจบเพลงผู้รับจะรับท่อนสุดท้าย เสียงจะสูงกว่าคนร้อง
เพลงแห่มาต้นตำรับของนางทา คงแท้ สอนนางพิน คงแท้ และนางจิว ทองมา ร้องกันต่อๆ มา

(อนุรักษ์และสืบสานต่อคือ นางสาวท ภาสประหาส นางประเวียน คงแท้)

เมื่อไปถึงโบสถ์แล้วก็เดินเวียน รอบ รอบสุดท้ายเขาจะมีคนพูดค่อยๆว่าลูกใครผิวใครมารับเอา
ไป ถ้ามีใครพูดว่า ผิวอื่นฉันเขาก็จะไม่บวชให้ เพราะในการบวชที่ถือที่สุดคือ นาคจะมีเมียก่อนไม่ได้ เพราะ
ถือว่าแม่จะได้บุญเพียงครั้งเดียวอีกครั้งเป็นของเมียแล้วพ่อแม่ไม่ปลื้มใจเหมือนนาคบริสุทธิ ในการบวช
นั้นถือว่าเป็นการทดแทนพระคุณพ่อแม่ โดยเฉพาะแม่อุ้มท้องมาและบวชไม่ได้ การบวชทำให้แม่เกาะ
ชายผ้าเหลืองไปขึ้นสวรรค์

เมื่อเข้าไปในโบสถ์แล้วก็คลานเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ให้ทำพิธีบวชให้ ถ้าทำไม่ดีก็จะถูกบาตรตีหัว
บาตรมีความหมายถึงแม่ที่อุ้มท้อง

(วิทยากร นางทา เพชรนูน อายุ ๕๔ ปี ตำบลเสด็จ อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์

นายเปลี่ยน แกมสีสังข์ อายุ ๘๖ ปี ตำบลเสด็จ อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์

นางยวน มั่นศรี ตำบลเสด็จ อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีการตาย

พิธีทำบุญศพ ของคนบ้านสะเดียงมีส่วนคล้ายๆ กันหลายๆ หมู่บ้านคือ

ก่อนผู้ป่วยสิ้นใจ ผู้รักษาพยาบาลจะบอกทางให้เพื่อให้วิญญาณของผู้จะตายได้มีสิ่งยึดเหนี่ยว บอกให้พูดต่างๆว่า อรหํ อรหํ หรือ นะโม นะโม พุทธโ พุทธโ

เมื่อผู้ป่วยสิ้นใจแล้ว จะนำดอกไม้มัลลิกาพามาใส่ในมือและพนมมือไว้ที่หน้าอก จุดเทียนไว้ทางศีรษะและให้ผู้ชำนาญเกี่ยวกับพิธีงานศพมาจัดการกับศพจนเรียบร้อย

การอาบน้ำศพ จะใช้น้ำร้อนอาบศพและอาบด้วยน้ำเย็นตามหลัง ฟอกสบู่ให้สะอาด เอาขมิ้นสด ผิวนะโมรดตำคั้นเอาแต่น้ำให้ทั่วร่างกาย และเอาผ้าขาวขนาดผ้าเช็ดหน้าซับที่หน้า ผ่าเท้า รอยเท้า เพื่อแจกลูกหลานไว้เป็นที่ระลึก

การห่อผ้าให้ศพ ใส่เสื้อเอาข้างหน้าไว้ข้างหลังเพราะเป็นการนุ่งให้คนตาย

การรดน้ำศพ เมื่ออาบน้ำศพเรียบร้อยแล้ว ยกศพขึ้นเตียง คลุมด้วยผ้าแพร แบมือขวาไว้นอกเตียง หันศีรษะไปทางทิศตะวันตก

การบรรจุเงินเข้าปากศพ เอาเงินบาทใส่ปากศพ ควรใส่ในปากด้วยการห่อให้ดี เอาเชือกห้อยให้ปลายเชือกออกมา นอกปาก จะไม่เลื่อนลงคอ เวลาเผาเอากลับคืน เพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก

การบรรจุเงินทองไว้ในปาก เป็นความหมายให้ผู้ตายเอาไปใช้ในเมืองผี

การสวดหน้าศพ ศพที่ตั้งไว้มีดอกไม้ธูปเทียน ตั้งไว้ นิยมสวดกลางคืน เวลา ๒๐.๐๐ น. พักสวด ๒ จบ การสวดจะทำการ ๓ วัน ๕ วัน ๗ วัน และนำศพไปเผาที่วัดเสร็จแล้ว มีการทำบุญ ๗ วัน ทำบุญ ๕๐ วัน และทำบุญ ๑๐๐ วัน

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย

ความเชื่อของความตาย เช่นการตราล้าง

การตราล้างศพ ผู้ตราล้างศพจะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ มีการฝึกหัดไว้เป็นอย่างดี เชื่อกันว่าใช้ด้ายดิบ ทบกันให้เหนียวหลายทบ มีขนาดโตประมาณเท่านิ้วก้อย

การตราล้างใช้ ๓ เปลาะ

เปลาะที่ ๑ ผู้ที่คอศพทำเป็นห่วงคล้องคอพร้อมกับว่าคาถาว่า ปุตโตติโว เมื่อเสร็จแล้วก็โยงมาที่ลำตัวตรงกลางตัว แล้วทำเป็นห่วงตระกรุดยกมือให้พนมไว้ที่หน้าอก เปลาะหนึ่ง พร้อมกับภาวนาว่า ภริยาหองเถ แล้วโยงเชือกมาที่เท้า ทำเป็นห่วงผูกข้อเท้าทั้ง ๒ ข้าง ให้ติดกัน ภาวนาว่า ธนังปาเท รวมเป็น ๓ เปลาะด้วยกันความหมายของเปลาะต่างๆ มีดังนี้

ห่วงผูกคอ หมายถึง ห่วงบุตร

ห่วงผูกมือ หมายถึง ห่วงภรรยาสามี

ห่วงผูกเท้า หมายถึง ห่วงทรัพย์สิน

การตามไฟ

ไฟ จะเป็นตะเกียง หรือใครก็ได้จุดไว้ปลายเท้าศพ มีความหมาย ไปในแง่ของธรรมะ 4 จำพวก

พวกที่ ๑ หมายถึงมาสว่างไปสว่าง เป็นผู้มีปัญญาประพฤติดีก็จะพบแต่ทางสว่าง

พวกที่ ๒ หมายถึงมาสว่างไปมืด เกิดมาได้พบศาสนาแต่ไม่ศรัทธา

พวกที่ ๓ หมายถึงมามืดไปสว่าง คนเกิดมาแล้วประพฤติไม่ดี แต่พอภายหลังประพฤติดี

พวกที่ ๔ หมายถึง มามืดไปมืด เกิดมาในตระกูลไม่ดี ประกอบแต่กรรมชั่ว ผลกรรมมีแต่ทำ ความชั่ว จนตาย

ประเพณีประจำชุมชน

ประเพณีทอดผ้าป่าประจำปีวัดทุ่งสะเดียง

การทอดผ้าป่าของวัดทุ่งสะเดียงตั้งแต่เริ่มสร้างวัดก็มีประชาชนนำผ้าป่ามาทอดตลอดปี ไม่ได้กำหนดระยะเวลาความเป็นมาของประเพณีมีประวัติความเป็นมาดังนี้

พ.ศ.๒๕๐๘ เจ้าอาวาสชื่อ หลวงพ่อเชื่อมได้ประชุมปรึกษาหารือกันว่าประชาชนก็มาทำบุญกันมากขึ้น ศาลาก็ไม่มีให้ประชาชนนั่ง จึงได้จัดตั้งประเพณีผ้าป่าเรียกว่าผ้าป่า ๑๐๘ กอง โดยให้เป็นงานประจำปี กำหนดเอาวันที่ ๑-๓ เมษายน ของทุกปี เป็นประเพณีการทอดผ้าป่าประจำปี ประชาชนในหมู่บ้านสะเดียง บ้านไร่ ตะกุดบง หนองนารี วัดช้างเผือกก็มาทอดได้เงินปีหนึ่งหลายแสนบาท ก็ได้จัดสร้างศาลาขึ้นอีกมากมาย ประชาชนก็ได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลา ๔๕ ปีแล้ว

ประเพณีก่อพระเจดีย์ทรายกลบธาตุวัดทุ่งสะเดียง

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุมีมาควบคู่กับวัดทุ่งสะเดียงเพราะถือว่าได้ทำบุญให้ถึงปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ที่ล่วงลับไปแล้ว วิธีการคือ

ประชาชนไปหาทรายมาจากในคลอง นำมาไว้ในวัดก่อนวันตรุษสงกรานต์ ก็จะนำกระดูกญาติที่ตาย มาวางไว้กองเจดีย์ทราย มีด้ายสายสิญจน์โยงมีพระมาสวด เจ้าภาพก็จะนำไม้เสียบเงิน และปักไปที่ยอดเจดีย์ พอพระสวดเสร็จก็จะมีพระและภิกษุมาเก็บเงินไป และจะแจ้งให้ประชาชนได้ทราบว่าได้เงินเท่าไร และจะนำไปอะไร ประเพณีดังกล่าวมีมาช้านานแล้ว

ประเพณีสนุกสนาน

ประเพณีการละเล่นพื้นบ้าน

วัฒนธรรมประเพณีการละเล่นของชาวบ้านสะเดียง คนบ้านสะเดียง เป็นคนอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริง มีพ่อเพลง แม่เพลงที่เก่งๆ อยู่หลายคน และเป็นคนเก่งในเรื่องการด้นกลอนต่างๆ เช่นกลอนลิเก เพลงช้อย เพลงพื้นบ้าน เพลงแห่นาค เพลงกล่อมลูก เช่น

หนุ่มจะจีบสาวๆ ก็หาโอกาสไปด้วยกัน ที่โนนพูลบ้านป่าแดง ชายจะเป็นคนเก็บพลู หญิงจะถือตะเลว ตามชายหนุ่มไป และจะร้องเพลงกันอย่างสนุกสนาน คือ

เพลงขึ้นโนนไปเก็บพลู (จะร้องเป็นภาษาถิ่น ของชาวบ้านสะเดียง)ดังนี้

ขึ้นโนนลงโนนตีตะโพนไปเก็บพลู สาวๆหนุ่มๆช่วยกันรุมเก็บพลู ใบพลูดูเหลืองอร่าม(ซ้ำ) สองคนช่วยกันหามตะเลวพลู เก็บไปเก็บมากก็ไปเจ้อะรูปุ เอามือจิกดู ก็ไปเจ้อ เอางูใหญ่ เจ้าจิกกะใจก็เลยไกลลงรู

จะเห็นว่าเนื้อเพลงมีอารมณ์ตลกสนุกสนานแฝงอยู่และสอดแทรกภาษาถิ่น ชาวบ้านสะเดียงไว้ เช่นคำว่าเก็บ (เก็บ)เจ้อ ะ(เจอ) จิก (ล้วง)ตักกะใจ (ตักใจ)คนบ้านสะเดียงมีความรักความสามัคคีกัน มีอะไรก็แบ่งปันกันใช้ เช่นเพลงเก็บมักพัก

เพลงเก็บมักพัก

มักเอ๋ยมักพัก ลูกไหนมันหนัก ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ยายเก็บที่ บ้านไหนใครมีเอามาแบ่งกันเด้อ

เนื่องจากคนบ้านสะเดียง เป็นคนประหยัด รู้จักการใช้เงิน และรู้สึกว่าจะรู้จักคำว่าพอเพียงมาแต่โบราณ จะนำของที่อยู่ในบ้านมากๆ เหลือกิน นำไปแลกบ้านใกล้เรือนเคียง ดังเพลงดังต่อไปนี้

เพลงแลกของ

มาเด้ออีนาง มาเอาปลาย่าง ไปแลกมักพริก ไปแลกมักแพง แลกกระเทียม หอมแบ่ง บ้านไหนจะต้มแกง เอาไปแลกกันเด้อ

ประเพณีสนุกสนานอีกประเพณีหนึ่งได้แก่ประเพณีตรุษสงกรานต์จะมีการละเล่นพื้นบ้านได้แก่ เพลงแม่นางอึ่ง ซึ่งเป็นเพลงที่พ่อเพลงแม่เพลงได้แต่งไว้ร้องกัน ในหน้าตรุษสงกรานต์ แม่นางลิง แม่นางดัง แม่นางไซ นางควายและอีกหลายๆเพลง ก่อนจะมาเล่นจะต้องร้องเพลงเชิญเทวดาก่อนทุกครั้ง ดังนี้

เพลงเชิญเทวดา

เชิญเอ๋ยเชิญลง เทวองค์เทวดา องค์ไหน ลี้ก ลี๊ด (ศักดิ์สิทธิ์) เนรมิตเข้ามา เข้าตัวน้องข้า เจ้าคนซัง (ทรง) เอย รูปร่างไม่เคย ไม่เคยมาแต่ไรๆ มาแล้วกลับไป จึงได้รู้ว่าเจ้ามา ขุนนางเจ้าขาเจ้าคนซังเอย

เพลงนางอึ่ง

นางเอ๋ย นางอึ่ง มาลอยอยู่ในอ่าง ดำหัวดำหาง ดำผุดดำว่าย ระวังตัวไว้ เขาจะเอาไปต้มยำ เขาจะเอาไปต้มยำ เขาจะเอาไปทำแกง เอาไปผัดแพนง นะแม่อึ่งอ่างเอย

เพลงนางลิง

ลิงเอ๋ย ลิงลม มาอมข้าวฟอง เด็กน้อยทั้งสองมาตัดดอกจิก เกาหัวเกาหาง เกาข้าง ยุกยึก พญานกพริก พญานกเขา เล่นเปี้ย เสียเหล้า นะเจ้าลิงลม ขนึ้มด้มถั่วพู ได้แก้วหน้าหนู เล่นขี้ขาว วัง เต๊ะสี่ข้างเมียหัก ตักน้ำกินเอง หุงข้าวกินเอง ตามบท ตามเพลง ไม่เคยจ้อใคร

เพลงแห่นาค

ชาวบ้านสะเดียง เป็นคนเก่ง กลอนชาวบ้าน วรรคหน้ามี 6 คำ วรรคหลังมี 5 คำก็มี 6 คำก็มี ใต้ ทำนองร้องเสียงอ่อนหวาน แห่นาค จากบ้านไปตามถนน จนถึงวัด และจนเข้าโบสถ์ดังนี้

ไอ้พ่อนาคฉันเอย ไอ้พ่อคิ้วโก่ง พอหันหน้าเข้าวัดได้ยืนปีพาดช่องโฌง พอทำใจให้ตรง นะนาเอย มีคนร้องรับ จะต้องเสียงแหลมกว่า โดยใช้วรรคสุดท้ายร้อง

รับ พื่อต้องทำใจให้ตรง นี่นาเอย

ประเพณีการแข่งขันเรือ

ประเพณีการนำเรือเข้าแข่งขันในวันสารทไทย

การแข่งขันเรือบ้านสะเดียง

ชาวเพชรบูรณ์มีประเพณีสารทไทย มานับร้อยกว่าปีแล้ว วันสารทจะนับเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ประเพณีวันสารทจะจัดกันที่วัดไตรภูมิ เพื่อให้เจ้าเมือง (ผู้ว่าราชการจังหวัด) นำพระพุทธรูปมหาธรรมราชาที่ประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิมาสงน้ำ ชาวบ้านจะกวนกระยาสารท กันแทบทุกบ้าน จะมีกิจกรรม การแข่งเรือ ที่หน้าวัดไตรภูมิ จะมีเรือจากหลายบ้านหลายตำบลมาแข่งกัน เช่น คลองศาลา ในเมือง สะเดียง นาป่า ดงมูลเหล็ก ป่าแดง ไร่เหนือ วัดโพธิ์เย็น ต่อมานายชาญ โษะิตานนท์ นายกเทศมนตรี ในสมัยนั้น ได้เริ่มประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เป็นประเพณีที่ในโลกนี้มีที่เพชรบูรณ์แห่งเดียวเท่านั้น และได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

สำหรับของชาวบ้านสะเดียง มีเรือ ๓ ลำ คือ

๑. ธิดานาคราช ยาว ๒๓ เมตร กว้าง ๘๘ เซนติเมตร มีความจุ ๓๐ ฝีพาย ได้รับการสนับสนุนจากท่าน ดร.วิศัลย์ เจ้าของเรือคือชาวบ้านสะเดียง ผู้ดูแลขณะนี้คือนายสนั่น พรหมประเสริฐ เก็บไว้ที่วัดทุ่งสะเดียง

๒. เรือเทพทุ่งทอง ยาว ๒๑ เมตร กว้าง ๑ เมตร ๓๐ ฝีพาย เจ้าของเรือคือวัดทุ่งสะเดียง ผู้สนับสนุนคือ ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ผู้ดูแลคือ นายประสิทธิ์ สังข์ทอง สถานที่เก็บคือ วัดทุ่งสะเดียง

๓. เรือแม่หาดทอง ยาว ๒๐ เมตร ๕๐ เซนติเมตร กว้าง ๙๕ เซนติเมตร ๓๐ ฝีพาย เจ้าของเรือคือชาวบ้านสะเดียง ได้รับการสนับสนุนจาก ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ผู้ดูแลคือนายประสิทธิ์ สังข์ทอง สถานที่เก็บคือวัดทุ่งสะเดียง

เรือทั้ง ๓ ลำ ของชาวบ้านสะเดียงเมื่อวันสารทไทยจะเข้าแข่งขันกับเรือตำบลอื่นๆ ในขณะนั้น และจะเข้าแข่งขันจนถึงปัจจุบันนี้ คือประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีหนึ่งเดียวในโลก

(วิทยากรนายสนั่น พรหมประเสริฐ สมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๓๐ การแข่งเรือทวนน้ำในเทศกาลสารทไทย

ภาพที่ ๓๑ ร้องเพลงพื้นบ้านในงานชมรมผู้สูงอายุของนางสาวท ภาสประหาสและคณะ

ภาพที่ ๓๒ ยายจิว⁺ ทองมาภูมิปัญญาของชุมชนสะเดียง

สรุปได้ว่าชุมชนที่ ๒,๕ มีข้อมูลทางวัฒนธรรม ๓ ประเภทด้วยกันคือข้อมูลทางมุขปาฐะได้แก่ภูมิ
นามวิทยา คือประวัติของชุมชน ความเชื่อ ภาษาถิ่นและเพลงพื้นบ้าน ข้อมูลทางด้าน มุขปาฐะได้แก่
การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นการเกษตร ดนตรีพื้นบ้าน ตูบแก่ง วัดประจำหมู่บ้านคือวัดทุ่งสะเดียง
นอกจากนี้จากข้อมูลแบบผสมผสานได้ แก่ประเพณีส่วนบุคคล ประเพณีส่วนรวมหมาย ถึงประเพณีของ
ชุมชน

ภูมิปัญญาชุมชน

ศาสนพิธี

ชื่อนายทองสุข ขุนแก้ว อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๒ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพ
เกษตรกรรม ภรรยาชื่อ นางประมวล ขุนแก้วมีบุตร๓คน โทร ๐๘๔-๙๕๑๕๙๓๓

มีความสามารถ และความชำนาญในเรื่อง ศาสนพิธีต่างๆ เช่น การจัดพิธีงานศพ จัดพิธีบวชนาค
ตั้งศาลพระภูมิ ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

แม่เพลงพื้นบ้าน

ชื่อนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๑ ถ.เด่นพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์
โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖-๗๒๐๘๐๙ อาชีพแม่บ้าน สามีเสียชีวิต ไม่มีบุตร มีความชำนาญและความสามารถ
ในการร้องเพลงพื้นบ้าน ชาวบ้านสะเดียง เช่น เพลงแห่นาค เพลงกล่อมลูก เพลงฉ่อย

แพทย์แผนไทย

นายพร ทองมา ยาสมุนไพรพื้นบ้านเป็นชาวบ้านสะเดียงผลิตยาอายุวัฒนะ

เครื่องปรุงยาอายุวัฒนะ

๑.หึ่งอากาศ (คือน้ำผึ้ง)

๒.พาดต้นไม้ (คือบอระเพ็ด)

๓.หงายธรณี (คือหญ้าแห้วหมู)

๔.หนิงสงสาร (คือขมิ้นอ้อย)

๕.ปรินิพพานไม้กลับ (คือผักเสี้ยนผี)

นำทั้งข้อ ๒- ข้อ๕ มาชอยตากแดดให้แห้ง บดให้ละเอียด และคลุกด้วยน้ำผึ้งแล้วปั้นเป็นลูกกลอน
รับประทานก่อนอาหาร

ดนตรีไทย และศาสนพิธี

นายเสริม ขุนแก้ว อายุ๘๒ปี อยู่บ้านเลขที่ โพธิ์ชัยพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง ต.ในเมือง อ.เมือง
จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพค้าขาย ภรรยาชื่อนางจุก ขุนแก้ว มีบุตร ๖ คน

มีความสามารถ และความชำนาญ การทำขวัญนาค ดนตรีไทย เพลงฉ่อยชาวบ้านสะเดียง ลิเก

ศาสนพิธี

นายแยม ทองใบ อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒๓.บวรกรรมโกวิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเกษตรกรรม ภรรยาชื่อนางประทวน ทองใบ มีบุตร ๔ คน นายแยม ทองใบ มีความชำนาญ และความสามารถในพิธีศาสนพิธีต่างๆ ทำขวัญนาค ตั้งศาลพระภูมิ

ด้านจักสาน

นายบรรจง ทองจันทร์ อายุ ๗๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพสานอุปกรณ์ เครื่องใช้ในบ้านจากไม้ไผ่ หวาย เช่น กระบุง ตะกร้า กระบวย ตะแกรง หวด กระด้ง

จากการเป็นคนพิการแต่มีความชำนาญในการด้านอุปกรณ์ดังกล่าวทำให้ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ร.ร.เทศบาล

นางเขื่อน เดชบำรุง บ้านสะเดียง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

มีความสามารถในการสานใบมะพร้าวให้เป็นรูปร่างต่างๆได้ถึง ๘ ชนิดเช่น นก ปลาเป็นต้นและได้ถ่ายทอดวิชาให้นางสาวบุษบา เดชบำรุงซึ่งขณะนี้ชาวบ้านสะเดียงไม่มีใครทำได้ได้รับการเผยแพร่โดยการสนับสนุนจากสภากาชาดธรรมให้มาสาธิตผลงานในวันสำคัญๆเช่นวันแม่

การตัดกระดาษ

นายสมคิด มั่งมี อายุ ๔๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๓- ๘๗๔๕๓๕ มีอาชีพข้าราชการครู มีภรรยาชื่อ นางเตือนใจ มั่งมี มีบุตร ๓ คน

มีความรู้ความสามารถและความชำนาญ ในการตัดกระดาษในงานศพ งานบวช งานรื่นเริงต่างๆ

ศาสนพิธี

นายไพฑูรย์ จันทร์เที่ยง อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๔ ถ.บวรกรรมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย ภรรยาชื่อนางฉลวย จันทร์เที่ยง มีบุตร ๓ คน

มีความสามารถ และความชำนาญ ในงานศาสนพิธีต่างๆ เช่นพิธีงานบวช งานศพ

แม่เพลงพื้นบ้าน

นางสมจิตต์ ขุนแก้ว อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย มีบุตร ๕ คน มีความชำนาญและความสามารถในการทำขวัญนาค ดนตรีไทย เพลงข่อย เพลงกล่อมลูก เพลงแห่นาค บายศรี และอาหารว่างประเภทเมี่ยง

ความรู้เรื่องมิด

นายวอน คงแท้ เป็นช่างตีมิดทุกชนิดทำได้ทุกชนิดมีคอนเฮล็กกล้าแบบๆมาจ้างให้ตีในราคาเล่มละ ๑-๒ บาท

นอกจากเป็นช่างตีมีดแล้วนายวอน คงแท้ยังเป็นช่างทำปิ่นแก้ว ปิ่นยิงหนู ยิงกระรอก หน้าไม้สำหรับยิงกบ กระรอกที่ชอบมากินมะพร้าวในบ้าน ยิงนกมากินข้าวในนา ยิงพังพอนเพื่อนำมาเป็นอาหาร(แต่ต่อมายุติเพราะผิดกฎหมาย ปัจจุบันนายวอน คงแท้เสียชีวิตแล้ว)

เป็นเครื่องมือในการทำการเกษตรและใช้ในชีวิตประจำวันมีการแยกชนิดและเรียกชื่อต่างกันไปดังนี้

๑.มีดบาง หรือมีดน้อยใช้ในการปลอกวัสดุขนาดเล็กเช่นหอม กระเทียม คนแก่ใช้เจียนหมาก ลักษณะขนาดเล็กที่สุดปลายมนโค้งหรือปลายตัดตามความชอบของผู้ใช้ บางบ้านมีขนาดใหญ่อีกประมาณ ๑ นิ้ว ใช้สำหรับหั่นหมากแห้ง คนที่กินหมากจะมีติดกระพวยหมากตลอดเวลา

๒.มีดมีะ มีดที่มีขนาดใหญ่กว่าแบบที่ ๑ ขนาดใหญ่เท่ามีดบางจะเรียกว่ามีดมีะก็เฉพาะหัวมนหัวใหญ่ส่วนด้ามจะมีความกว้างของคมเล็กกว่าด้านปลายมีด ใช้สำหรับผ่าลูกหมาก ลูกมะค่าสำหรับกินหมากหรือเขาใช้สำหรับผ่าไม้กลัด

๓.มีดอีโต้ ลักษณะเหมือนมีดมีะแต่มีขนาดใหญ่กว่า มีคมมีดเฉพาะบริเวณตรงข้ามกับด้านมนโค้งเท่านั้น ใช้สำหรับฟัน ผ่า หรือเฉาะเปลือกมะพร้าวแห้งแล้วใช้ปลายคมมีดแฉะ

๔.มีดหัวตัดใช้สำหรับตัด ฟันมีหลายขนาดตามต้องการใช้สอยเช่นเล็ก กลางใหญ่ ขนาดเล็กใช้สำหรับเหลาดอก จักตอก เพื่อนำไปมัดฟางข้าวหรือมัดเครื่องบนของหลังคาเรือนไม้ไผ่ ขนาดกลาง ใช้ผ่าฟันท่อนเล็กๆเช่นกิ่งไม้หรือแขนงไม้ ขนาดใหญ่ ใช้สำหรับตัด กิ่งหรือต้นไม้ที่มีลำต้นขนาดใหญ่

๕.มีดถาง ใช้สำหรับถางป่า เครือเถาต่างๆตามเรือกสวนไร่นา คมมีดจะโค้งมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยถ้าโค้งมากใช้สำหรับเกาะเกี่ยวไม้เลื้อยที่ขึ้นรก มีด้ามเป็นไม้ไผ่ตันสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอย ถ้าปารกไม่มากใช้ด้ามสั้น รกมากใช้ด้ามยาว

๖.มีดเหน็บลักษณะมีดมีปลายแหลมมีคมตลอดทั้งเล่มตรงกลางจะกว้าง ค่อยๆเรียวปลาย สันเป็นเหลี่ยม เป็นมีดที่ชายฉกรรจ์นำติดตัวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้มีดเหน็บที่บันเอวมีปลอกสำหรับใส่ทำจากกาบหมากแก่ ไม้ไผ่ หรือหวาย สานเป็นรูปร่างตามขนาดของมีด ประโยชน์ของมีดเหน็บใช้สอยระมัด ประโยชน์ เช่น ใช้ปลอก ใช้ฟัน ใช้ตัด แล้วแต่โอกาส มีหลายขนาดให้เลือกตามชอบของผู้ใช้

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายชวน คงแท้ ผู้เป็นน้อง ตำบลโนนเมือง จ.เพชรบูรณ์)

การถนอมอาหาร

ปลาร้า

ชาวบ้านสะเดียงจะนำปลาที่หาได้จากลำคลองหรือท้องนาของตนเอง บางคนมีเวลารว่างจากการปักดำก็จะไปหาปลาที่ทะเล บริเวณน้ำท่วมทางที่ไปบ้านโคกดงมูลเหล็กในปัจจุบัน หรือหาปลาในลำ

น้ำปลาสัก การไปหาปลาจะออกจากบ้านสะเดียงตั้งแต่เช้ามืด กว่าจะกลับบ้านก็จะเป็นเวลาพลบค่ำ ได้ปลามาน้อยก็จะใช้ประกอบเป็นอาหารในชีวิตประจำวัน ถ้าได้มากก็จะทำปลาร้า ปลาเค็ม ตามปริมาณที่หามาได้

ส่วนผสมของปลาร้า

๑. ปลาสดที่ทำความสะอาดแล้วขอดเกล็ดควักไส้ทำความสะอาด ล้างน้ำ ผึ่งให้สะเด็ดน้ำ (บางบ้านก็ทิ้งปลาให้เนื้อเขียวเล็กน้อย จะได้ไม่ต้องหมักนาน

๒. เกลือเม็ด

๓. ข้าวคั่ว

วิธีทำ

๑. นำปลาสดมาคลุกเคล้ากับเกลือเม็ดจนแน่ใจว่า เกลือซึมเข้าเนื้อปลา

๒. นำไปอัดลงในไหปากกว้างอัดให้แน่น ใช้กาบหมากแทะขนาดใหญ่เลยปากไหเล็กน้อยนำมาสองแผ่นแล้วเอาสอดเข้าไปในปากไห ในลักษณะขัดกันเพื่อป้องกันไม่ให้ปลาลอย

๓. ในขณะที่ให้ปลาล่มนั้นที่ปากไหก็จะมีน้ำของปลา ออกมาข้างบน บ้างบ้านก็จะตั้งขึ้นมาใส่ขวดปิดฝานำไปตากแดดน้ำปลาก็จะเปลี่ยนสีจากสีเทา ก็จะมีสีชมพู สีแดง เรียกว่าหัวน้ำปลาแต่ใช้เวลาาน ถ้าจะให้เร็วก็นำไปต้มผสมปลาตัวเล็กที่หมักไว้บางส่วนเติมน้ำเล็กน้อย ใส่เปลือกส้มปะรด จุกกระเทียม เกลือและน้ำอ้อยต้มจนเนื้อปลาละลาย นำมารองด้วยผ้าขาวบางใส่ขวดปิดฝา ตากแดดประมาณ ๑ เดือนก็นำไปใช้เป็นน้ำปลาปรุงรสประกอบอาหาร

๔. นำปลาที่หมักจนล่มแล้ว นำไปคลุกกับข้าวคั่วที่บดละเอียดนำไปอัดลงในไหปากแคบ ปิดฝาด้วยแผ่นกระดานเท่าปากไหปิดทับด้วยถุงซีเมนต์ นำมาใส่ถุงผ้าดิบเย็บแล้วห่อด้วยผ้าเนื้อหนาหรือผ้าดิบมัดเป็นจุกขนาดใหญ่พอดีกับปากไห ให้เหลือชายผ้าลงมากลุมปากไหเพื่อป้องกันไม่ให้แมลงวันมาวางไข่เกิดเป็นหนอน

การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมวัดมหาธาตุ

ชุมชน ๕-๖-๗

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นางสาวเตือนใจ เมฆประยูร	ประธานกลุ่ม
นางพจณี โฆษิตานนท์	รองประธาน
นางสาวกฤษณา เมฆประยูร	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวอาภรณ์ โฆษิตานนท์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางยวนใจ จารึกสมาน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเสียมกิม มิ่งขวัญ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเพชรศิริ ศรีชัยวรรณ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางรัชนี อินทรีย์รักษา	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

พระเทพรัตนกวี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ	
นายวิสิทธิ์ เมฆประยูร	นางประโลม โฆษิตานนท์
นางพจณี โฆษิตานนท์	นางผาด สุนทรวงศ์
นางเสาวรัตน์ อมาตยกุล	นางสมศรี ศรีฉิม
นางบุญสม สงวนสิน	นางสายหยุด พรหมบุญ
นายฮ้อนแหลว แซ่ผดุง	นางโสพิศ แซ่ผดุง
นายชีกัก แซ่เตีย	นางสุวรรณี ลีละวัฒนากุล
นางแก้ว จันทรลี	นางสมคิด พณีชีพ
นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ	นางบุญปลูก อ้อตหมี่
นายสมคิด คำมาตร	นางรัชนี อินทรีย์รักษา
นายชลอ พรหมประเสริฐ	นางละมัย แสงแก้ว
นางวันทนี ถาวรหงส์	น.ส.กฤษณา เมฆประยูร
น.ส.เตือนใจ เมฆประยูร	นางชูจิตร์ จันทนา
นางอริศรา เมฆประยูร	น.ส.อาภรณ์ โฆษิตานนท์
นางเสนอ วิชิตนาค	น.ส.นฤมล ทองทวีสิน

๑ ข้อมูลมูลขปาฐะ

คือการสืบทอดวัฒนธรรมด้วยการบอกเล่าอธิบายได้แก่

ภูมินามวิทยา

ก. ประวัติการตั้งถิ่นของชุมชน

ชุมชนเทศบาลที่ ๕ พัฒนาสามัคคี

ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณ ถนนบูรกรรมโกวิท สามัคคีชัย ซอยสามัคคีชัย

๑-๕

ในอดีตประชากรดั้งเดิม ซึ่งได้มาหักล้างทางพงศัตินรกร้างบริเวณสี่แยกไธยาสูบ ด้านถนนบูรกรรมโกวิททั้งสองฝั่ง (ต้นสะเดียง) จนถึงบริเวณโรงสีไฟไหม้และจับจองที่ดินเป็นของตนเอง ประกอบด้วย คุณย่าจำ ตระกูลมันศรี คุณย่าดา ตระกูลจันทนา คุณย่าดี ตระกูลชาวสะอาด คุณย่าเบาะ ตระกูลพานามา และคุณย่าเสริน ตระกูลฟุ้งแก้ว โดยลูกหลานส่วนใหญ่รับราชการ พื้นเพดั้งเดิมของคุณย่าเป็นคนพื้นที่

ที่ดินดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนมือถึงลูกหลาน ได้ก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยและแบ่งขายแก่นายปรีชา โฆษิตานนท์ นายชาญ โฆษิตานนท์ และร้านยังบอย มีการตัดถนน ตรอกซอย ก่อสร้างอาคารที่พักอาศัย บ้านจัดสรร หอพัก ร้านค้า อาคารพาณิชย์

ปัจจุบันประชากรมีหลากหลายอาชีพ ธุรกิจหอพัก ค้าขาย ข้าราชการ รับจ้าง (ข้อมูลจาก นางชูจิตร์ จันทนา นางอริศรา เมฆประยูร)

ชุมชนเทศบาลที่ ๖ (สมาคมพัฒนา)

ในอดีตประชากรส่วนใหญ่ อพยพมาจากประเทศจีน มาทำมาหากินที่กรุงเทพฯ และแยกย้ายไปตั้งหลักแหล่งยังจังหวัดต่างๆ สำหรับจังหวัดเพชรบูรณ์มีชาวจีนที่อพยพมาตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกที่ ๒ มีตั้งแต่จิ๋ว แคระ กวางตุ้ง ไหหลำ บางส่วนถูกรัฐบาลเนรเทศมาก็มีบ้าง โดยเฉพาะชุมชนที่ ๖ มีตระกูลที่สำคัญ มีชื่อเสียง เช่น แซ่ไค้ว (โฆษิตานนท์)

นายปรีชา โฆษิตานนท์ ประกอบธุรกิจ โรงสี โรงน้ำแข็ง โรงเหล้า

นายชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ หลายสมัย

ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์และนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ๒ สมัย

นายประสงค์ โฆษิตานนท์ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ตระกูลเกสรทอง นายแป้น เกสรทอง เป็นข้าราชการครู เป็นบุคคลเก่าแก่ของชุมชน ๖ มีความรู้และตั้งโรงบ่มใบยาสูบ เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นจำนวนมาก บุตรสาวคือ นางเอี่ยมพร ปฏิเวศวรณกิจ สมรสกับผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายจำเนียร ปฏิเวศวรณกิจ) บุตรชายคือ นายปัญญา เกสรทอง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์หลายสมัย และอดีต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ตระกูล แซ่ตั้ง อาชีพ ร้านนิยมไทยมีกิจการโรงฝิ่น บ่อนการพนัน บุตรชาย คือนาย

สุพจน์ ตั้งตระกูลไทย เป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์

ตระกูล ดวงพัตรา นายเชียง ดวงพัตรา เจ้าของกิจการบริษัทเพชรประเสริฐ ซึ่งเป็นบริษัทเดินรถที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับสัมปทานรถวิ่งหลายสายเช่น เพชรบูรณ์ – พิจิตร-

นครสวรรค์ – เลย์ – กรุงเทพฯ – ระยอง – พัทยา เป็นต้น ได้รับความนิยมจากประชาชนมาก

นายสุทัศน์ จันทรแสงศรี อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าของสุทัศน์การพิมพ์ ก็เป็นบุตรเขยโดยสมรสกับนางสุมนา ดวงพัตรา บุตรสาวคนสุดท้องของนายเชียง (ถึงแก่กรรมแล้ว)

นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ประกอบธุรกิจและทำการค้าขายอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันอีกหลายราย เช่น

ร้านเงินแข็งพาณิชย์ จำหน่ายหนังสือ

นายเสรี มาสุธน ตัวแทนสุรา ยาสูบ

ชื่อเหรียญอาภรณ์ – ชื่อเหรียญพาณิชย์ – ชื่อเหรียญการไฟฟ้า

ไทยสากล สากลเฟอร์นิเจอร์

ปึงยิดเกา เอสอาร์มาเกตติ้ง (ปัจจุบันมี ๕ สาขา)

โรงแรมย่งอัน

ร้านขายยาวิชัยฟาร์มาซี

ประชากรเก่าแก่อีกกลุ่มหนึ่ง อพยพมาจากจังหวัดน่าน มาตั้งหลักแหล่งค้าขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องครัว น้ำมันก๊าด อุปกรณ์ปลา ฯลฯ ได้แก่ ตระกูล คำมาตร ศรีสุขคำ ศรีตนชัย ศรีนวลชัย ศรีตนทิพย์ สมมีชัย

(ข้อมูลจาก นายวิสิทธิ์ เมฆประยูร น.ส.เตือนใจ เมฆประยูร น.ส.กฤษณา เมฆประยูร น.ส.อาภรณ์ โสมิตานนท์ นายสมคิด คำมาตร)

ชุมชนที่ ๗ (เพชรนิกรบำรุง)

ย้อนอดีตไปประมาณ ๑๐๐ ปี ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ด้านทิศตะวันตกของชุมชนในเมือง คือชุมชนบ้านถนนนอก (เพชรนิกรบำรุงในปัจจุบัน) เป็นที่พักอาศัยของกลุ่มราษฎรที่เป็นไทจากการเลิกทาส โดยพระมหากรุณาธิคุณของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ กลุ่มคนเหล่านั้นจึงได้มาหักล้างทางพงก่อดั้งชุมชน เพื่อประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เป็นหลัก โดยมีอาณาเขต ทิศเหนือ จากสี่แยกไฟแดงโรงแรมบูรพา ทิศใต้จดบริเวณวัดมหาธาตุ ทิศตะวันออกจดสะพานพญาโคก และทิศตะวันตกจดตลาดเทศบาล ๒ (ข้อมูลจากนางประโลม โฆษิตานนท์)

สมัยก่อนถนน หนทาง รถยนต์ รถจักรยานยนต์ มีไม่มาก มีแต่จักรยาน และเดินกัน ไฟฟ้าตามถนนยังไม่มี น้ำประปามีใช้เป็นบางบ้าน น้ำดื่มจะมาจากน้ำบาดาลตรงอนามัย (สุขศาลา) และน้ำบ่อที่อยู่ตรงข้ามกับโรงพยาบาลเมืองเพชรเดี๋ยวนี้ อีกบ่อหนึ่งอยู่หลังวัดมหาธาตุ บ้านเรือนก็ปลูกอยู่ห่างๆกันมีน้บหลังได้รู้จักกันหมด มีคลองคูเป็นคลองใช้อาบ ซักผ้า

(ข้อมูลจากนางสมศรี ชิมมา)

ประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว ที่ดินแถวนี้ (ซอยนิกรบำรุง) เป็นป่าพงสูงท่วมหัว ไม่มีบ้านคนอาศัยอยู่ มีบ้านลุงเฉลิมมาอยู่เป็นบ้านแรก การซื้อขายที่ดินแถวนี้ ตารางวาละ ๓๐๐-๕๐๐บาท เส้นทางเข้าออกเป็นลูกรัง เมื่อถึงหน้าฝนน้ำจะท่วมหมดทั้งซอย บริเวณโรงเรียนโฆษิตวิทยา โรงพยาบาลเมืองเพชร แต่ก่อนจะเป็นสวนผักของนางเลี่ยมกิม ซึ่งมีนายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ เป็นเจ้าของที่ดิน

(ข้อมูลจากนางเสนอ วิชิตนาค นางเลี่ยมกิม มิ่งขวัญ)

ข.ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนที่ ๕ พัฒนาสามัคคี ตั้งชื่อชุมชนตามถนนสามัคคีชัย

ชุมชนที่ ๖ สมาคมพัฒนา ตั้งชื่อชุมชนตามสมาคมพาณิชย์เพชรบูรณ์

ชุมชนที่ ๗ เพชรนิกรบำรุง ตั้งชื่อตามถนนนิกรบำรุง

๒.ข้อมูลमुखपास्त्र

การสืบทอดวัฒนธรรมที่ไม่ใช้ถ้อยคำเน้นฝีมือเช่นงานปั้นงานแกะสลักงานหล่อเป็นต้นตัวอย่างเช่นงานปฏิมากรรมในชุมชน ๖ ที่วัดมหาธาตุ

หลวงพ่องาม และหลวงพ่เพชรมีชัยวัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ เป็นวัดสำคัญของจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี อยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง ฯ เป็นวัดที่มีหลักฐานการก่อสร้างปรากฏอยู่ในลานทองคำ ที่พบจากกรุได้ฐานเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ที่มีการขุดแต่งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๐ สรุปได้ว่าวัดมหาธาตุ สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.๑๙๒๖

ภายในวัดมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่น่าสนใจหลายอย่าง ได้แก่ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เจดีย์อิทธิพลศิลปะอยุธยา สององค์ และฐานเจดีย์ศิลาแลง ใบเสมาสกัดจากหินทรายทั้งแท่ง จารึกด้วยอักษรโบราณ เป็นต้น

พระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในวัดมีสององค์คือ **หลวงพ่องาม** ด้วยเหตุที่งามด้วยพระพุทธรูปลักษณะ สร้างด้วยทองสำริด ปางมารวิชัย ศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น สมัยอุทุมพรสุนทร หน้าตักกว้าง ๓๖ นิ้ว ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ ส่วนอีกองค์หนึ่งคือ **หลวงพ่เพชรมีชัย** เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย เนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง ๓๖ นิ้ว เดิมชาวบ้านเรียกกันว่า หลวงพ่อวัดมหาธาตุ สันนิษฐานว่า สร้างพร้อมกับวัด ในปี พ.ศ.๑๙๒๖ ต่อมาเปลี่ยนเป็นเรียกว่า หลวงพ่เพชรมีชัย เพราะถือเอาคำพูดของเจ้าพระยาจักรี แม่ทัพไทยที่ตีฝ่าวงล้อมทัพพม่า ที่ยกมาล้อมเมืองพิษณุโลก มาอยู่ที่บ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ อยู่ในป่าและมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน สามารถติดต่อกับกรุงธนบุรีได้โดยทางน้ำ เมื่อสะสมเสบียงพร้อมกำลังรบพอแล้วจึงยกกองทัพกลับไปตีเมืองพิษณุโลกกลับคืน (นายจรรยา กล้าการรบข้าราชการบำนาญกระทรวงศึกษาธิการได้รับคำบอกเล่าจากนายทอง ไกรโชค ว่าพระยาจักรีได้นำทัพขณะเดินทัพผ่านวัดมหาธาตุ) ได้พาทหารไปนมัสการพระพุทธรูป เสร็จแล้วแปลงเสียงอันดังว่า มีชัย ทูตทั้งกองทัพ จึงได้ชื่อต่อมาว่า หลวงพ่เพชรมีชัย)

วัดมหาธาตุ เป็นวัดที่เจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้าง ต่อมาภายหลังสภาพเป็นวัดร้าง จนถึงปี พ.ศ.๒๔๔๗ สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีรับสั่งให้พระยาเพชรรัตน์ (เฟื่อง) เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ เถนาศคนมาบูรณะวัดมหาธาตุครั้งใหญ่ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๕๓ มีพระราชพิธีราชาภิเษก ทรงรับน้ำอภิเษกจากเจ้าเมืองต่าง ๆ เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ได้นำน้ำจากสระมน ในวัดมหาธาตุไปร่วมพิธีด้วย

วัดมหาธาตุ ได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖

ภาพที่ ๑๗๙ หลวงพ่อเพชรมีชัยองค์หน้าเป็นองค์จำลององค์จริงอยู่ข้างหลัง

วิธีตกปลา

ตกโดยใช้ปลาเน่าเป็นเหยื่อล่อปลา ตอนเย็นจะดำน้ำเอากิ่งไม้ ใบไม้ไปกั้นล้อมเป็นสี่เหลี่ยมเพื่อล่อปลาเข้ามา ทำสะพานยื่นออกไปในแม่น้ำ พร้อมทำที่แขวนตะกร้าซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ตาห่างๆ พอค้ำนำปลาเน่าใส่ตะกร้า เอาตะกร้าแขวนแช่น้ำ ระดับน้ำครึ่งตะกร้า สักครู่ปลาก็จะมาตอด กินเหยื่อที่ตะกร้า นำขึ้นสำหรับตกปลา ค่อยๆ ช้อนตกปลาได้ตะกร้าและยกขึ้นขึ้นก็จะได้ปลา เทปลาออกใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำปลาเน่าเดิมในตะกร้าและแช่น้ำอีก ทำลักษณะนี้จนรุ่งสาง ก็จะได้ปลากดกลับบ้านนำไปประกอบอาหารและจำหน่าย

(วิทยากร นางรัชนี อินทรีรักษา ประธานเครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชราราม)

๓. ข้อมูลวัฒนธรรมประเพณี

เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมด้วยการใช้ทั้งคำบอกเล่าและทำให้เห็นเป็นแบบอย่างได้แก่ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี

ประเพณีในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

๑. ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ เช่น

- ห้ามไปงานศพ มีความเชื่อว่า กลัวผีตกหัว ทำให้เจ็บไข้
- ห้ามนั่งคาบประตู มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก
- ห้ามกินกล้วยเผด มีความเชื่อว่า จะคลอดลูกเผด
- ห้ามเดินข้ามเชือก มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก และกลัวสะดุดล้ม
- ห้ามอาบน้ำกลางคืน มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก จะปวดท้องคลอดอยู่นาน

๒.หน้าที่ของสามี

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า เมื่อภรรยาใกล้ครบกำหนดคลอด ต้องเตรียม

๒.๑ เต้าและฟืน เพื่อก่อไฟฟืนระหว่างอยู่ไฟ

๒.๒ แคร่ไม้ไผ่ ให้ภรรยานอนระหว่างอยู่ไฟ พร้อมมีแหงายอิงครอบแคร่ ป้องกันผีร้าย

๒.๓ ล้อมใบหนาดใต้ถุนบ้าน ป้องกันผีร้ายมารบกวน หลังคลอดระหว่างอยู่ไฟต้องปรนนิบัติดูแลภรรยา เช่น

ก. ก่อไฟฟืน ดูแลอย่าให้ดับ

ข. ต้มน้ำร้อนให้ภรรยาดื่มและอาบ

๓.การทำคลอดของหมอดำแย

น.ส.บุญสม สงวนสินและนางสายหยุด พรหมบุญ เล่าให้ฟังว่า หมอดำแย คือหมอแผนโบราณที่ทำคลอด

ลักษณะการคลอด ให้ผู้คลอดนั่งชันเข่า จับผ้าโยงจากข้อเข่าขณะเบ่งคลอด หมอจะคลึงท้องให้เด็ก กลับหัวลงเมื่อเด็กคลอดออกมา หมอจะตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ซึ่งบางและคม จับเท้าเด็กให้หัวห้อย ตบสับเบาๆ ให้เด็กร้อง หมอจะกดท้องแม่เด็กให้รกออกมา นำใส่หม้อดินเพื่อไปฝัง หมอจะทำความสะอาดเด็กแล้วใช้ผ้าห่อเด็กให้อบอุ่น

๔.การร่อนกระดัง

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังเมื่อนำเด็กนอนในกระดัง หมอดำแยจะยกกระดังวนพร้อมเรียกขวัญและแม่อื้อให้มาคุ้มครองเด็ก และนำสายสิญจน์มาคล้องคอให้แม่เด็กเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย

นางผาด สุนทรวงศ์ เล่าให้ฟังว่า การร่อนกระดัง จะเวียนขวา ในกระดังจะใส่สมุด ดินสอด้าย เข็ม เพื่อให้เด็กมีปัญญาดี รอบรู้ สร้างสรรค์ แล้วใช้ผ้ามัดเป็นกระโຈม ป้องกันยุง แมลง กัดเด็ก

นางสายหยุด พรหมบุญ เล่าให้ฟังว่าขณะร่อนกระดัง พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกใครมารับเอา” แล้วส่งกระดังให้ญาติผู้ใหญ่รับไว้

นางสมคิด พนธิพ เล่าให้ฟังว่า จะร่อนกระดัง หลังจากเด็กคลอดได้ ๓ วัน

๕. การอยู่ไฟ

นางผาด สุนทรวงศ์ เล่าให้ฟังว่า หลังคลอด ผู้คลอดต้องนอนบนแคร่ไม้ไผ่ ก่อไฟไว้ข้างๆ อาบน้ำร้อนวันละ ๒ ครั้ง ทาขมิ้นทั่วตัว ต้มน้ำร้อนผสมเกลือ แต่งตัวด้วยผ้าถุง ผ้าแถบพันอก หรือใส่เสื้อชั้นในคอกกลม อยู่ไฟ ๗ วัน หรือ ๑๕ วัน

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า หลังคลอด ผู้คลอดต้องนอนบนแคร่ไม้ไผ่ ข้างแคร่มีเตาไฟฟืน เพื่อให้หมดลูกแห้งหรือเข้าอุ้งเร็ว และนั่งเหยียดขาให้ติดกันเสมอ ผู้คลอดต้องอาบน้ำร้อน เช้าเย็น ต้มน้ำร้อนตลอดเวลา จนครบ ๗ วันหรือ ๑๕ วัน

๖. การออกไฟ

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า เมื่ออยู่ไฟครบกำหนดแล้วก็จะมีการออกไฟ หมอตำแยจะเป็นผู้ทำพิธี มีการกลบดับไฟให้เรียบร้อย ดับพิษไฟให้กับแม่ รับเด็กและเรียกขวัญเด็ก นำเด็กนอนในอุ้ง

๗. อาหารแม่หลังคลอด

นางผาด สุนทรวงศ์ และนางสายหยุด พรหมบุญ เล่าว่า หลังคลอด แม่ต้องกินอาหารร้อนๆ รสไม่จัด เพราะมีผลต่อลูกที่ดูดนมแม่ ได้แก่ ข้าวต้มเกลือ หรือปลาช่อนย่าง อาหารมีขิง มีหัวปลี ไม่กินผักที่ให้

ความเย็น เช่น ตำลึง ผักไผ่

ประเพณีการบวช

ผู้ให้ข้อมูลคือนางบุญปลูก อืดหมี

การเตรียมการและการบวช คล้ายกับปัจจุบัน ก่อนบวชต้องฝึกท่องบทสวดที่วัด เตรียมเครื่องบวช ได้แก่ ผ้าไตร จีวร อัฐบริขาร พ่อ แม่ และญาติๆ ขลิบผม และโกนผม ให้นาค มีการทำขวัญนาค อาจมีการฉลองนาค จัดขบวนแห่นาคไปวัด แห่นาครอบโบสถ์ ๓ รอบ แล้วเข้าโบสถ์ทำพิธีบวช

ประเพณีการแต่งงาน

๑. การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว

นางบุญปลูก อืดหมี เล่าว่า หนุ่มสาวจะมีโอกาสพบกันในงานต่างๆ เช่น งานวัด งานสงกรานต์ มักไปเป็นกลุ่ม เมื่อพบกัน รู้จักกัน ชายจะเกี่ยวพาราสีหญิง หลังจากนั้นจะเขียนจดหมายติดต่อกันหรือนัดพบกันในงาน

๒. การสู่ขอ

นางบุญปลูก อืดหมี เล่าว่า เมื่อชายหญิงรักกัน ฝ่ายชายจะให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอกับพ่อแม่ฝ่ายหญิง ญาติฝ่ายหญิงจะสืบประวัติฝ่ายชาย เมื่อทั้งสองเห็นดีเห็นงามก็จะตกลงกันเรื่องสินสอดทองหมั้น ดุฤกษ์ยาม กำหนดวันหมั้นและแต่งงาน

๓. การหมั้น

นายชลอ พรหมประเสริฐ เล่าให้ฟังว่า

การหมั้นจะต้องมีผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายร่วมเป็นสักขีพยาน ของหมั้นมักจะเป็นแหวน ฝ่ายชายจะสวมแหวนหมั้นที่นิ้วนางมือซ้ายของหญิง ระยะเวลาในการหมั้นไม่ควรนานเกิน๑ปี ถ้าได้ฤกษ์ดีก็จะจัดพิธีแต่งงานในปีนั้น มีบางคู่จะทำพิธีหมั้น และแต่งงานในวันเดียวกัน

๔ .การแต่งงาน

นายชลอ พรหมประเสริฐ และนางบุญปลูก อืดหมี ผู้ให้ข้อมูล

การจัดพิธีแต่งงานจะจัดตอนเช้าที่บ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดขบวนขันหมาก ซึ่งประกอบด้วย ขันหมากเอก ขันหมากรอง ๒ ขัน ต้นกล้วย อ้อย มะพร้าว ถาดไก่ หมู ขนม ผลไม้เป็นคู่ๆ ในขบวนจะร้องรำทำเพลงตลอดทางมาบ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวจะกั้นประตูเงิน นาคและทอง ฝ่ายเจ้าบ่าวต้องมอบซองเงินให้จึงจะผ่านประตูไปพบเจ้าสาวได้ ฝ่ายเจ้าสาวจะนับสินสอดทองหมั้นแบกใส่บาไปเก็บ ให้สามีภรรยาที่เป็นผัวเดียว เมียเดียว ครองรักกันมาอย่างมีความสุข สวมด้ายมงคล และคล้องพวงมาลัยให้บ่าวสาว พ่อแม่ ญาติๆ ทั้งสองฝ่ายผูกข้อมือ และรดน้ำสังข์ช่วยพาคู่บ่าวสาว การส่งตัวบ่าวสาวเข้าเรือนหอ พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะให้โอวาท

พิธีแต่งงาน (ชาวจีน)

นางสุวรรณี ลีละวัฒนากุล ผู้ให้ข้อมูล

เจ้าตู่เจ้าบ่าวจะได้รับเจ้าสาวเข้าบ้าน เมื่อรับเจ้าสาวมาถึงบ้าน ฝ่ายเจ้าบ่าวจะเลี้ยงต้อนรับฝ่ายเจ้าสาวด้วยขนมบัวลอย จากนั้นจะทำพิธียกน้ำชา เพื่อให้รู้จักญาติพี่น้อง พ่อแม่ และญาติพี่น้องจะรับน้ำชาจากบ่าวสาว ทีละ ๑ คู่ พร้อมมอบอั่งเปาให้บ่าวสาว หลังเสร็จพิธียกน้ำชา ฝ่ายชายจะเลี้ยงอาหาร ผู้มาร่วมพิธี บางคู่อาจมีงานเลี้ยงภาคค่ำ ฉลองพิธีแต่งงานอีกครั้ง

การขึ้นบ้านใหม่

นางผาด สุนทรวงค์ เล่าให้ฟังว่า เมื่อดุฤกษ์ยามอันเป็นมงคลแล้ว นำวัสดุอุปกรณ์และสัตว์เลี้ยงอันเป็นมงคลเข้าบ้าน ได้แก่

๑. พระพุทธรูป ช่วยปกป้องคุ้มครอง ให้เป็นสุข

๒. ตะเกียง ให้แสงสว่าง

๓. เครื่องครัวและอาหารแห้ง เช่น ข้าวสาร พริก เกลือ

๔. โองน้ำ ให้ความสดชื่น เย็นสบาย

๕. แมว เพื่อให้อยู่ติดบ้าน แมวเป็นสัตว์รักบ้าน

เมื่อขึ้นบ้าน ได้เวลาอันเหมาะสม ก็จะทำบุญ เลี้ยงพระ ให้เป็นสิริมงคลกับบ้านที่อยู่อาศัย

ประเพณีการตาย

น.ส.บุญสม สงวนสิน ผู้ให้ข้อมูล

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย

การสะกด ตราสังผู้ตาย เพื่อไม่ให้ดวงวิญญาณผู้ตายล่องลอยไปในสถานที่ไม่ดี

๒. การตายที่ผิดปกติ เช่น ผีตายโหง ผีตายทั้งกลม จะต้องมีหมอมาทำพิธีสะกดวิญญาณผู้ตาย ถ้าตายนอกบ้านจะไม่ตั้งศพในบ้าน จะตั้งศพที่วัด และไม่นิยมเผาศพจะทำพิธีฝังเท่านั้น

๓. การเผาศพ

ญาติผู้ตายต้องเตรียมตั้งกองฟืน เพื่อตั้งหีบศพ โดยใช้ฟืนท่อนใหญ่ยาวประมาณ ๒ เมตร มาก่อตั้งเป็นสี่เหลี่ยมนำหีบศพวางบนกองฟืน หรือเรียกว่า “กองฟอน” แล้วจุดไฟเผา ขณะเผามีสัปเหร่อคอยดูแลศพ จนกว่าจะไหม้หมด วันรุ่งขึ้นก็จะมาเก็บกระดูกไปทำพิธีต่อไป

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลคือ นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ

๑. ประเพณีสู่ขวัญ

การสู่ขวัญจะทำโดยใช้สายสิญจน์ ผูกมัดพูลพอลอยู่ จะแกว่งจากลำตัวไล่ลงไปถึงเท้า พูดว่า “ขวัญเอ๋ย ขวัญมาอยู่กับแม่กับเต้า อยู่จนแก่จนเฒ่า จนถือน้ำห้ายอดทอง กระบองยอดเพชร นะลูกนะ”

๒. ประเพณีประจำปีของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

๒.๑ ประเพณีการก่อพระทราย นิยมทำในวันตรุษสงกรานต์ตอนเย็นก่อนวันตรุษสงกรานต์ 1 วัน ชาวบ้านจะไปก่อพระทรายที่วัดใกล้บ้าน พอรุ่งเช้าจะนำกระดูกของบรรพบุรุษไปตั้งไว้ที่พระทราย พร้อมทั้งข้าวปลาอาหาร แล้วพระสงฆ์จะมาทำพิธีสวดบังสุกุลให้

๒.๒ ประเพณีตรุษสงกรานต์ จะมีการรำไท่น พร้อมร้องเพลงกัน ในสถานที่จัดงาน ตั้งแต่ตอนเย็นถึงกลางคืน จะก่อไฟด้วยใบมะพร้าวแห้งให้สว่างไสว หนุ่มสาวจะเกี่ยวพาราสีกันในช่วงนี้

๒. การละเล่นในชุมชน

มีการเล่นโยนลูกช่วง สะบ้า ก้อยล้อ วิ่งกะลา โถกเถก (ในสมัยนั้นเรียก ไม้ขาหยั่ง) เล่นว่าว แข่งขันกันว่าวาวของใครจะขึ้นสูงกว่ากัน

ประเพณีสำคัญของชุมชน (ชาวจีน)

๑.ประเพณีไหว้พระจันทร์ ผู้ให้ข้อมูล คือ นางสาวรณิ ลีละวัฒนากุล ประเพณีนี้เป็นประเพณีของชาวจีนแต่จิว และจีนแคะ เพื่อระลึกถึงวีรบุรุษของชาติ จะทำพิธีไหว้คืนวันเพ็ญ ขึ้น ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ตั้งแต่ช่วงเวลาค่ำ (พระจันทร์ขึ้น)ถึงเที่ยงคืน

การไหว้จะตั้งโต๊ะหน้าบ้าน ประดับด้วยต้นอ้อย แจกันดอกไม้ ของไหว้ ได้แก่อาหารเจ 5 อย่าง มีเห็ดหูหนู เห็ดหอม ดอกไม้จีน ฟองเต้าหู้ และวุ้นเส้น (ทุกอย่างแช่น้ำให้นิ่มก่อน) ขนมเปี๊ยะ ขนมหวาน ผลไม้ 5 อย่าง แป้งหอม

๒.วันตรุษจีน ผู้ให้ข้อมูล น.ส.กฤษณา เมฆประยูร

วันตรุษจีนเป็นวันปีใหม่ของชาวจีน ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ มีพิธีและกิจกรรมดังนี้

- วันเตรียมสถานที่ เตรียมทำความสะอาดบ้านก่อน ๑ สัปดาห์
- วันจ่ายและแจก ทำก่อนวันตรุษจีน ๒ วัน
- วันประกอบอาหาร เตรียมไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่ เจ้าที่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับ
- วันไหว้ ทำพิธีไหว้ในวันตรุษจีน ตั้งแต่เวลา ๐๑.๐๐ น. เป็นต้นไป หรือเช้าตรู่ เริ่มไหว้เจ้าที่ ไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่และบรรพบุรุษ
- วันเที่ยวและพักผ่อน เด็กๆ จะได้รับอั่งเปาจากผู้ใหญ่

ภูมิปัญญาของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ

๑. การทำขนมตาล ไม่ต้องใช้ผงฟู โดยใช้กระดองปลาหมึกหรือลันทะเลมาชุบให้เป็นผง แทนผงฟู

วิธีการทำ

เครื่องปรุง

แป้งข้าวเจ้าแช่น้ำค้างคืนแล้วไม่ให้ละเอียดใส่ถุงผ้าด้ายดิบรัดปากถุงนำไปทับน้ำจนแป้งหมาด เนื้อลูกตาลยีจนเนื้อละเอียดแล้วทับน้ำจนแห้งหมาด ทั้งสองอย่างนำมาเคล้าให้เข้ากันผสมน้ำตาล ปิปหรือน้ำตาลทรายลงไป จากนั้นทำให้ฟูโดยใช้กระดองปลาหมึกหรือลันทะเลซึ่งมีสีขาวชุบด้วยมีดจนเป็นผงผสมลงในแป้งที่เตรียมไว้จนทำให้เข้ากันผสมหัวกะทิจนส่วนผสมข้น แป้ง ลูกตาล น้ำตาล หัวกะทิ ให้เข้ากันใช้ผ้าหนาๆคลุมไว้แล้วนำไปผึ่งแดดจนแป้งเริ่มขึ้นฟู จึงตักใส่กระตังใส่มะพร้าวชุบผสมเกลือโรยหน้า แล้วเรียงลงลังถึงประมาณ ๑๐-๒๐ นาที สุกแล้วยกลง ลันทะเลใช้แทนผงฟูได้ ดี ปลอดภัยใช้ผสมทำยาแผนโบราณของไทยด้วย

๒. การเก็บแป้งจากมันสำปะหลัง

นำมันสำปะหลังที่ปอกเปลือก มาหั่น นำฝั้งแดดจนแห้งสนิท เก็บไว้ทำขนมเมื่อต้องการ แป้งมันรับประทานแล้วจะได้เส้นใยอาหารสูงต่างจากแป้งมันที่บรรจุถุงจำหน่ายในตลาด เพราะไม่มีเส้นใยอาหาร

วิธีการทำมันสำปะหลังแห้ง

เมื่อมีมันสำปะหลังเหลือใช้ ให้ปอกเปลือกล้างน้ำสะอาด หั่นขวางบางๆ นำไปฝั้งแดดให้แห้งสนิท เก็บใส่ภาชนะที่สะอาด

การทำขนมจากแป้งมัน

นำแป้งมันสำปะหลังมาแช่น้ำจนนิ่มสด นำมาโขลกหยาบๆ คล้ากกับมะพร้าวทึนทึกขูดหยาบๆ ผสมน้ำตาลจนเข้ากันทั่วดี จึงนำไปอบหรือผิงให้เหลืองสวย แป้งมันสำปะหลังที่ได้ไม่ละเอียดจะมีเส้นใยอาหาร เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ต้องไปซื้อแป้งมันสำเร็จซึ่งมีแต่ผงแป้ง(จากข้อมูลของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน)

๓. การใช้ชี้เ้าขัดล้างภาชนะแทนน้ำยาล้างจาน โดยนำเอาชี้เ้าส่วนที่เหลือจากการใช้ถ่านนำมาแช่น้ำทิ้งไว้จนใสนำมาใช้ประโยชน์คือ

ใช้กาบมะพร้าวส่วนที่เป็นใยมะพร้าว ชุบน้ำพอเปียกแตะชี้เ้าสีเทาขาว ขัดล้างภาชนะเครื่องครัว ที่มีกากอาหารเกาะติดจะสะอาด หมดคราบสกปรก

๔. การใช้ประโยชน์จากน้ำชี้เ้า

นำชี้เ้าแช่น้ำ ทิ้งไว้จนตกตะกอน รินเอาเฉพาะน้ำใสๆ ไปใช้ประโยชน์ เช่น

๔.๑. ชักเสื้อผ้า แทนน้ำสบูหรือผงซักฟอก

๔. ๒. แช่ปลาหมึกแห้ง เพื่อให้พองตัวหนา โตขึ้น นำไปประกอบอาหาร แทนการแช่โซดาไฟ ซึ่ง

มีอันตรายต่อผู้บริโภค

การทำข้าวโป่ง หรือ ข้าวเกรียบว่าว

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

วิธีทำ

๑. แช่วข้าวเหนียว ๑ คืน

๒. นึ่งข้าวเหนียวจนสุก นำมาตำให้ละเอียด

๓. ใส่น้ำอ้อย ผสมกับข้าวที่ตำแล้ว ตำให้ส่วนผสมเข้ากันดี

๔. นำขึ้นจากครกมาทำเป็นแผ่น

ขั้นตอนการทำเป็นแผ่น

๔.๑ ผสมไข่ต้ม (เฉพาะไข่แดง)กับน้ำมันหมู ทาบนใบตองและไม้สำหรับเกลี่ย

๔.๒ ปั่นแป้งเป็นก้อนกลม ขนาดไข่เป็ด/ไข่ไก่

๔.๓ คลึงแป้งบนใบตอง เป็นแผ่นกลม ให้เรียบบางเสมอกัน อย่าให้ขาด

๔.๔ ลอกแผ่นแป้งออกไปตากบนตักหญ้าคา จนแห้ง

๕. นำแป้งมาปิ้ง โดยใช้ไม้สำหรับปิ้ง เริ่มปิ้งจากริมขอบจนรอบ จึงปิ้งตรงกลาง ข้าวจึงจะกรอบและสุกเสมอกันดี

ขนมข้าวตั่ว

- นำข้าวเหนียวหนึ่ง หรือข้าวสวย ตากจนแห้งสนิท นำมาคั่วให้สุกเหลือง ข้าวจะพองตัว แล้วนำมาผัดด้วยหม้อหิน หรือชอล์กด้วยครกหิน ใช้แฉ่งร่อนเอาแต่ส่วนละเอียด ถ้ายังหยาบอยู่แฉ่งไม่ออกก็นำไปชอล์กใหม่และแฉ่งใหม่

- ชูตมะพร้าวทึนทึก ๑ ผล หรือมากกว่าก็ได้แล้วแต่สัดส่วน
- นำน้ำอ้อยปึกใส่น้ำเปล่า ๑๑/๒ - ๒ ถ้วย (แก้ว) เคี่ยวด้วยไฟปานกลาง พอายเป็นมะตูม
- ใส่มะพร้าวทึนทึกที่ชูดไว้ กวนให้ทั่ว
- ใส่ข้าวคั่วประมาณ ๓ ถ้วย (แก้ว) กวนไปพร้อมมะพร้าว
- ประมาณ ๒๕ นาทีก็จะได้ เมื่อได้ที่จะรวมตัวเป็นก้อนจนกลิ้งได้หรือปั้นได้
- นำมาใส่ในพิมพ์ไม้ ถ้าไม่มีพิมพ์ก็ปั้นเป็นก้อน
- ทิ้งให้เย็นแล้วเก็บไว้รับประทานได้นาน ๓ - ๕ วัน
- ต้องให้หวาน มัน จึงจะเก็บไว้ได้นาน ถ้ากวนไม่ได้ที่จะขึ้นราได้ง่าย

ผู้ให้ข้อมูล นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ

ภาพที่ ๔๔ มั่นสำปะหลังตากแห้ง

ภาพที่ ๔๕ พิมพ์ขนม

ชุมชน ๕, ๖, ๗. จะเป็นชุมชนย่านเศรษฐกิจประชาชนส่วนใหญ่จะอพยพมาจากที่อื่น โดยเฉพาะคนไทยเชื้อสาย จีน ดังนั้นลักษณะวัฒนธรรมจึงมีการแปลกแยกเป็นแบบจีน แต่สำหรับคนไทยแล้วประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อไม่ต่างจากชุมชนอื่น

ลักษณะภูมิปัญญาของชุมชนจะเกี่ยวกับการหาเลี้ยงชีพด้านการจับปลาเพราะชุมชน ๕ เป็นชุมชนดั้งเดิมประกอบกับลักษณะภูมิประเทศมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย

นอกจากนี้เป็นภูมิปัญญาด้านอาหารการหัดเลี้ยงการใช้สารเคมีในการปรุงอาหารเช่นใช้ผงลั่นทะเลแทนผงฟู การกินอาหารเพื่อส่งเสริมสุขภาพเช่นโยอาหารจากมันสำปะหลัง การนำอาหารที่เหลือจากรับประทานมาสูขบวนการแปรรูปเป็นอาหารชนิดใหม่เช่นข้าวตังตากแห้งมาผลิตเป็นข้าวตู

การนำวัสดุจากในครัวมาช่วยในการทำความสะดวกเสื่อผ้า เช่นขี้เถ้า นำมาใช้แทนผงซักฟอก การนำกากมะพร้าวมาใช้แทนฝอยโลหะ เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาดิน

ชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑ , ๑๓, ๑๔

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นายประยูร บางใบ	ประธานกลุ่ม
นางสัมภาษณ์ บางใบ	รองประธาน
นางวันทนีย์ ถาวรหงส์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเบญจพร ประเสริฐสิน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายปรีชา โคบำรุง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางกาหลง อ่อนอิงนอน	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

พระเพชรบุรณคณาวาสัย รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน

๑.นายจำเนียร ปฏิเวธวรรณกิจอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ คนที่ ๒๗

๒.นางอุดร สร้อยเพชร

๓.นางบุญเหลือ มาดา

๔.นายสมคิด เกตุแก้ว

๕.นายสายหยุด สิงคชาติ

๖.นางละไม ทรัพย์อนันต์

๗.นายวิจิตร ประเสริฐสิน

๘.นายไพบุลย์ นวลทูล

๙.นายธรรมบุญ ม่วงอ่ำ

๑๐.นายชาญชัย ถวิลประภา

๑๑.นางไฉน ชัยกุล

- ๑๒.นายพูน ศรีเมือง
 ๑๓.นายปรีชา หุ่นทอง
 ๑๔.นางสุนานันท์ นิยมเพ็ง
 ๑๕.นางวันทนีย์ ถาวรหงส์
 ๑๖.นายลี แก้วก่อ
 ๑๗.นางพยงค์ โหมดบำรุง
 ๑๘.นายสมทบ ศรีเมือง
 ๑๙.นางบุญจิตร ศรีชมภู

ก.ข้อมูลชุมชน การถ่ายทอดวัฒนธรรมด้วยการเล่าเรื่องและใช้ถ้อยคำ

ภูมินามวิทยา

ประวัติของชุมชน (ตำนาน)

ชุมชนวัดภูเขาดิน

พื้นที่ดั้งเดิมของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนเก่าแก่ในท้องถิ่นของชุมชนวัดนี้เอง แต่ก็มีบางส่วนที่อพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียงเช่น จังหวัดแพร่ , น่าน, พิจิตร, พิษณุโลก โดยเฉพาะครอบครัวที่อพยพมาจาก อ.นครไทย จังหวัดพิษณุโลกในสมัยก่อน ผู้เฒ่า ผู้แก่ เล่าให้ฟัง หนีความหวาดกลัวจากการรบราฆ่าฟัน การแตกทัพหนีมา มารวมกันตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ร่วมกันกับคนในท้องถิ่นเดิมแต่งงานมีลูกมีหลานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นชุมชนใหญ่ซึ่งชาวบ้านแต่ก่อนเรียกว่า “บ้านคลองศาลา” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดภูเขาดิน เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชนชนที่ใหญ่มีประชากรมาก เทศบาลได้แบ่งเขตการปกครอง ตามนโยบายของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งเขตชุมชนวัดภูเขาดินออกเป็น ๔ ชุมชน คือชุมชนที่ ๑๐, ๑๑ , ๑๓ และ ๑๔ เป็นการกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่น ให้ชุมชนได้ดูแลตนเอง

สาเหตุชาวบ้านเรียกชื่อชุมชนวัดภูเขาดินว่า “บ้านคลองศาลา” ในสมัยก่อนนั้นเพราะว่ามีศาลาหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นศาลาที่เก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองน้ำ หลังวัดภูเขาดิน ด้านข้างของศาลาจะมีทำอาบน้ำของชาวบ้าน ศาลาหลังนี้จึงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านในละแวกนั้นตอนเย็นได้เวลาแดดร่มลมตก ชาวบ้านใกล้เคียง จะไปอาบน้ำที่หน้าน้ำนี้ทั้งเด็ก ๆ หนุ่ม – สาว ผู้ใหญ่ จะลงเล่นน้ำ

อาบน้ำกัน อย่างสนุกสนาน หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วหนุ่ม – สาว ก็จะนั่งพักผ่อนคุยกัน ณ ศาลาแห่งนี้ ใกล้เคียง กับศาลาจะมีสะพานส่วนตัวของ “แม่เปลื้อง โกชนานนท์” สร้างขึ้นเพื่อเดินไปมาหาสู่กัน ระหว่างสองฟากฝั่งคลองทำให้ชาวบ้านเดินไปมาได้สะดวก สะพานนี้อยู่เยื้องไปทางด้านหน้าของโบสถ์เก่าของวัดภูเขาหิน

คลองน้ำที่ไหลผ่านศาลาเก่าแก่หลังนี้ จึงเรียกว่า “คลองศาลา” สืบต่อกันมา คลองศาลานี้ จะเริ่มต้นตั้งแต่สะพานหน้าเกาะเพชร (สะพานข้ามไปต้นเบน) ไหลผ่านหลังบ้าน สรรพกรจังหวัด ไหลผ่านด้านหน้า ดับเพลิงของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ไหลผ่านหลังวัดภูเขาหิน ไหลผ่านสหกรณ์ครู ผ่านด้านหลังเรือนจำ ไหลผ่านใจกลางหมู่บ้านจึงเรียก บ้านคลองศาลา หรือชุมชนวัดภูเขาหิน ในสมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้กระจายอำนาจให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเองโดยแบ่งเขตออกเป็นชุมชนที่ ๑๐, ๑๑ , ๑๓ และ ๑๔ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกันพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยรวมตามความต้องการของกลุ่ม

ชุมชนที่ ๑๐ ตลาดโพธิ์จันทร์

ตลาดแห่งนี้ เดิมเป็นที่ตั้งของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดใหม่” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัดภูเขาหิน ซึ่งเป็นวัดร้างมานานแล้ว ต่อมาเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนการช่าง ในบริเวณวัดเก่านี้จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่มากอยู่ ๒ ต้น ชาวบ้านเคารพนับถือมาก เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปตัดไปฟัน หรือไปปัสสาวะ รด – ราด บริเวณต้นไม้จะมีอันเป็นไป เช่นปวดหัวตัวร้อน เจ็บป่วยไข้ ต่างๆ นานา คือต้นโพธิ์ ต้นจันทร์ ตลาดแห่งนี้จึงตั้งชื่อตามต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ๒ ต้นนี้คือ “ตลาดโพธิ์จันทร์ และเรียกชื่อสืบต่อมาจนปัจจุบันนี้ เป็นตลาดได้รุ่ง พ่อค้า แม่ค้า จะมาขายอาหารการกินในยามค่ำคืน พ่อค้าแม่ค้า ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ใกล้เคียง กับตลาดแห่งนี้จะมีสถานที่สำคัญที่คนไทยเชื้อสายจีนมาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน คือพุทธศีสลสมาคมผู้เสียสละ

พุทธศีสลสมาคมผู้เสียสละ ตั้งอยู่ที่ ๑/๒ ถนนคลองคล้าพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ก่อตั้งโดยชุมชนผู้เสียสละ โดยนายสัญญา ศุภอักษิ เป็นผู้มอบที่ดินให้ สำหรับสถานที่ประกอบพิธี มีผู้มีจิตศรัทธา ร่วมกันบริจาคเงินก่อสร้างประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านบาท) เมื่อสร้างเสร็จ ทำพิธีเปิดสมาคมเมื่อวันที่ ๑๙

ชุมชนที่ ๑๑ ตลาดพัฒนา ตลาดแห่งนี้ เดิมชื่อตลาดใหม่พัฒนาเดิมชื่อตามกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ในสมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ เดิมเป็นตลาดขนาดเล็กๆ และเป็นที่จอดคิวรถสองแถว ไปตำบลน้ำร้อนและบ้านตะเภาะ ตลาดแห่งนี้ได้สร้างขึ้นโดย กลุ่มพัฒนา โดยการนำของนายชาญ โฆษิตานนท์ ต่อมาประชาชนย้ายไปค้าขายทำมาหากินและปลูกบ้านอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี จนกระทั่งเป็นชุมชนใหญ่อยู่กันหนาแน่นทางเทศบาลได้ตัดทางสร้างถนนเพื่อให้ประชาชนไปมาหาสู่กันสะดวกสบาย

ต่อมาในสมัยของดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของนายชาญ โฆษิตานนท์ (บิดา) เป็นหัวหน้ากลุ่มพัฒนาได้วางแผนพัฒนาตลาดให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของชุมชนจึงย้ายตลาดใหม่พัฒนา มาสร้างใหม่ที่สถานที่กว้างกว่าเดิม และตั้งชื่อว่าตลาดเทศบาล๓ เป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นตลาดสดของชุมชนใกล้เคียงในปัจจุบัน

คลองศาลา เป็นชื่อของคลองน้ำและชื่อหมู่บ้าน คลองนี้เริ่มจากสะพานด้านหลังเกาะเพชร ข้างโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) ไหลผ่านข้างสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เรื่อยมาจนถึงข้างวัดภูเขาดิน ซึ่งมีศาลาอยู่หลังหนึ่ง จึงเรียกชุมชนแห่งนี้ว่าบ้านคลองศาลา และเรียกชื่อวัดนี้ว่าวัดบ้านคลองศาลา ต่อมาเจ้าอาวาสได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดภูเขาดินในภายหลัง คลองศาลาไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสักที่บ้านปากน้ำ

ชุมชนที่ ๑๓ ภูเขาดินพัฒนา

ชุมชนนี้ตั้งชื่อตามชื่อของวัดภูเขาดิน เนื่องจากภายในบริเวณวัดนี้ เดิมมีเป็นดินซึ่งสูงกว่าพื้นราบทั่วไป เป็นเนินเตี้ยๆ หลวงพ่อคุณซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน องค์ที่ ๓ ได้ประชุมปรึกษารื้อกับชาวบ้านขุดสระภายในวัดจำนวน ๓ สระ เพื่อนำดินที่ขุดขึ้นมาถมเนินดิน ให้สูงขึ้นมีลักษณะเป็นภูเขา เพื่อเตรียมเป็นฐานไว้ สำหรับเป็นที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งอัญเชิญล่องเรือมาจากจังหวัดสระบุรี ขึ้นประดิษฐานยอดภูเขาดิน ที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นในสมัยนั้นหลังจากนั้นชาวบ้านจึงจัดให้มีงานปิดทองรอยพระพุทธรูป จากนั้นตลอดมาทางจังหวัดจึงยึดถือเป็นงานประเพณีสำคัญของจังหวัด และจัดเป็นประจำทุกๆ ปี ในสมัยก่อนชาวบ้านทั่วจังหวัดเพชรบูรณ์ จะหลังไหลมา ร่วมกันทำบุญ อย่างมากมาย คนที่อยู่บ้านไกลก็จะมานอนค้างคืนกันที่วัด และร่วมกัน

จัดทำโรงทาน (โรงครัว) โดยการช่วยกันนำข้าวปลาอาหารพืชผัก สวนครัว มาประกอบกัน เป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน ในงานประจำปีปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ทุกคืนจะมีมหรสพตลอดงาน ความ เป็นมาดังกล่าวของวัดนี้ จึงเป็นที่มาของชุมชนวัดภูเขาดิน

ภาพที่ ๑๔๐ รอยพระพุทธรูปบาทจำลองวัดภูเขาดิน

ชุมชนที่ ๑๔ คลองศาลา (เดิมชื่อบ้านกลางนา)

ชุมชนในสมัยก่อนมีครอบครัวของชาวบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่ไม่หนาแน่นดังเช่นปัจจุบันนี้โดยตั้ง บ้านเรือนอยู่กระจายออกไปตามทุ่งนา การคมนาคมไม่สะดวกชาวบ้านอาศัยการเดินทางไปมาหา สู้กัน โดยทางล้อเกวียน และทางเรือ ตามคลองน้ำ คือ “คลองศาลา” ที่ไหลผ่านด้านหลังวัดภูเขาดิน ผ่านสะพาน ผ่านด้านหลังสหกรณ์ครูไปด้านหลังเรือนจำ ไหลผ่านใจกลางชุมชนบ้านกลางนา ซึ่ง แต่ก่อนชุมชนแห่งนี้เรียกว่า “บ้านกลางนา” เพราะมีบ้านสร้างอยู่กลางทุ่งนาประมาณ ๖ – ๗ หลังคาเรือน ปัจจุบันมีผู้อพยพจากบ้านใกล้เคียงไปอยู่อย่างหนาแน่น และตั้งชื่อชุมชนนี้ว่า ชุมชน “คลองศาลา”

การประกอบอาชีพของชุมชนสมัยก่อน ส่วนใหญ่จะทำไร่ (ไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด ไร่พริก) ทำนา ทำสวน ปลูกพืชผักสวนครัว ใครมีสิ่งของอะไรก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน ชาวบ้านเรียกชื่อว่าทำตลาด

ท่าตลาด เป็นท่าน้ำแห่งหนึ่งของหมู่บ้านคลองศาลา ในสมัยโบราณท่านี้มีความสำคัญต่อชุมชนมาก เพราะชาวบ้านใช้ทางเรือสัญจรไปมา นำสินค้าล่องเรือไปขายเช่นข้าว พืชผัก พืชไร่ พืชสวน ในช่วงซากลับก็ซื้อโอง หม้อ ไห สิ่งของเครื่องใช้ล่องเรือขึ้นมาขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ที่ท่าตลาด บ้านคลองศาลาแห่งนี้

ท่าโพนลาน เป็นท่าน้ำอีกแห่งหนึ่งของคลองศาลา (ปัจจุบันเป็นที่ทำการของชุมชน ๑๔) ในสมัยโบราณ การสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองยังมีไม่มากนัก ในลำคลองจะมีน้ำใสสะอาด ใช้อาบ กิน ได้อย่างสบาย

ท่าโพนลาน (โพนลาน) แต่ก่อนชาวบ้านเรียกว่า ท่าโพนลานคำว่าโพน คือพื้นดินที่มีการทับถมกันสูงขึ้น เนื่องจากท่าน้ำแห่งนี้ทุกปีที่มีน้ำท่วม จะพัดพาเอาดินทรายมาทับถมกันเป็นเนินสูง และขยายลานกว้าง ออกไปทุกปี จึงเป็นท่าน้ำที่มีทรายขาวสะอาดเป็นโพนใหญ่

๒. ข้อมูลชุมชนปาฐะ

เป็นการถ่ายทอดข้อมูลด้วยการไม่ใช้ถ้อยคำ เช่นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม เครื่องดนตรี ศิลปกรรมภาพวาดจิตรกรรมฝาผนัง เครื่องจักสาน อุปกรณ์ในการยังชีพต่างๆได้แก่

เครื่องมือที่ใช้ในการยังชีพ และประกอบอาชีพของบรรพบุรุษของชุมชนวัดภูเขาดิน

ในสมัยก่อนการที่หมู่บ้านต่างๆจะไปมาหาสู่กันนั้นค่อนข้างจะลำบาก เพราะถนนหนทางไม่ดี ชาวบ้านจะต้องใช้อุปกรณ์ในการหาบสิ่งของไป แลกเปลี่ยน และซื้อขายกันและบางอย่างก็คิดประดิษฐ์ขึ้นเองด้วยวัสดุในท้องถิ่น เช่น

ตะกร้า ซึ่งจักสานด้วยไม้ไผ่มีลักษณะเป็นทรงกลม มีขอบ มีหูทำเป็นที่หิ้วที่หัวอาจจะใช้เชือก หรือไม้ไผ่ทำก็ได้ ถ้าจะนำสิ่งของไปขายเป็นจำนวนมาก ก็จะต้องใช้ตะกร้า ๒ ลูกใช้ไม้คานหาบไป จะเป็นการทุ่นแรงได้ดี

ไม้คาน เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่ง ซึ่งเอาไว้หาบของไปขาย ไปแลกเปลี่ยน ใช้หาบน้ำเพราะสมัยโบราณไม่มีน้ำประปาเหมือนสมัยนี้ แต่ละครอบครัวจะต้องมีไม้คานไว้ หาบน้ำ (ตักน้ำ) ในคลองหรือในบ่อ ไปไว้ใช้ในบ้าน ใช้ตักน้ำ หาบน้ำไปรดผัก รดต้นไม้ ฯลฯ ไม้คาน มีลักษณะรูปร่างยาวประมาณ ๑-๒๐ เซนติเมตร ทำด้วยไม้ไผ่

กระบุง จักสานด้วยไม้ไผ่เช่นกัน แต่ไม่มีหู ลักษณะคล้ายตะกร้าแต่เตี้ยกว่าใช้สำหรับตวงข้าว แทนถัง ใช้ในการซื้อขาย ข้าวเปลือก หรือข้าวสาร และสิ่งของอื่นๆ ได้

เตาไฟ สมัยโบราณจะทำเจาะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมกว้างประมาณ ๑ เมตร ยาว ๑ เมตร เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในจะใช้ดินใส่ให้เต็ม เป็นที่สำหรับวางก้อนเล้า” ซึ่งปั้นก้อนจำนวน 3 ก้อน เพื่อทำเตาไฟหุงต้ม แกง ฯลฯ วางเป็น 3 จุด ให้พอเหมาะสำหรับตั้งหม้อต้ม หม้อแกงได้พอดี ใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง

หวด หวดใช้จักสานด้วยไม้ไผ่ มีลักษณะทรงกลม หรือสี่เหลี่ยมคางหมูใช้เป็นอุปกรณ์ในการนึ่งข้าวเหนียว นึ่งอาหารอย่างอื่นได้ดี

ภาพที่ ๕๕ อุปกรณ์ยังชีพ

การแต่งกายชายหญิง

ผู้ชายสมัยก่อนนุ่งโจงกระเบน กางเกงขาก๊วย กางเกงขาสั้น เสื้อคอกลม

เสื้อม่อฮ่อม เสื้อเขาควาย สมัยก่อนทอเองตัดเอง

ผู้หญิงนุ่งโจงกระเบน เสื้อคอกระเช้า หรือนุ่งผ้าซิ่น (ผ้าถุง) เสื้อแขนกระบอก ฯลฯ

ภาพที่ ๕๑ การแต่งกายของชาวชุมชนเมือง

ภาพที่ ๕๒ การแต่งกายแบบชาวบ้าน

เครื่องมือในการทอผ้าและวิธีการทอ

การทอผ้าในสมัยของปู่ย่า - ตายาย เลื้อยผ้าที่สวมใส่ จะทอใช้เองภายในครัวเรือน นายสายหยุด สิงคชาติ ได้เล่าถึงวิธีการทอผ้าของภรรยา คือ นางทุเรียน สิงคชาติ และนางแตงกวย ศรีเมือง (เพื่อนของภรรยา) โดยมีขั้นตอนกระทำได้ดังนี้

- ขั้นตอนแรก จะต้องไถเตรียมดินให้ดี
- หวานหรือปลูกลูกลัดฝ้าย ในแปลงที่เตรียมไว้ รดน้ำ ใส่ปุ๋ยให้เจริญเติบโต
- เมื่อฝ้ายออกดอกแก่จัด จะมีปุ๋ยสีขาวสะอาด
- เก็บดอกฝ้ายมาตากแดด ให้แห้ง
- นำดอกฝ้ายมาปั่นเอาเมล็ดออก เหลือแต่ปุ๋ยฝ้ายสีขาว
- นำมาใช้เครื่องปั่นด้ายให้เป็นเส้นด้าย โดยใช้หลาปั่นกรอให้เป็นหลอด
- นำหลอดด้ายใส่กระสวย แล้วนำไปทอ ด้ายก็กระตุก ในการทอผ้า จะทอเป็นผืนผ้า

สำหรับตัดเสื้อ ทอผ้าขาวม้า ทอผ้าซิ่น (ผ้าถุง) จะเป็นสีพื้น หรือเป็นลวดลายนั้นแล้วแต่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของภูมิปัญญาของแต่ละคน ปัจจุบัน นางทุเรียน สิงคชาติ ได้เสียชีวิตไปแล้ว

ลูกหลานก็รับราชการกันหมด จึงไม่มีใครสืบทอดภูมิปัญญานี้เลย

เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนใช้หาปลามาเลี้ยง

ครอบครัว เช่น

- เบ็ด มีทั้งเบ็ดคัน และเบ็ดราว
- สวิง แห ยอ สุ่ม
- ลอบ ไซดักปลา ช้อง (ใช้ใส่ปลา)
- หลุมดักปลา การทำหลุมดักจะต้องหาสถานที่ คือหนองน้ำ หรือคลอง

น้ำที่แห้ง (หนองน้ำ คลองน้ำ ที่จะทำหลุมดัก จะต้องเป็นหนองน้ำที่น้ำแห้งทุกปีเมื่อถึงฤดูแล้ง) แต่ในการทำหลุมดัก จะต้องทำในช่วงที่น้ำยังไม่แห้ง

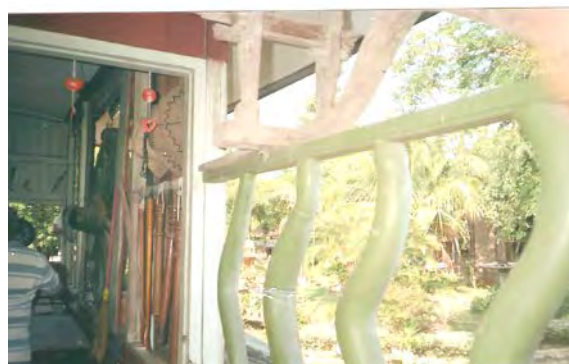
วิธีทำ ขุดหลุมใกล้ๆ ริมน้ำ ใช้ไหหรือปื๊บ วางตั้งลงไปในหลุมให้พอดีกับความกว้าง ความลึกของหลุม ตรงปากหลุมทำเป็นเนินลาดลง หลังจากนั้นไปหาดินโคลนจากหนองน้ำอื่นมาทาลาด ทำให้ลื่น แล้วเอาน้ำจากที่อื่นมาเทลาดปากหลุม ในช่วงเวลากลางคืน ปลาได้กลืนน้ำ กลืนโคลนใหม่ ก็จะพากันคลานไปลงหลุมมากมาย พอรุ่งเช้า ชาวบ้านก็จะรีบตื่นแต่เช้า ไปเอาปลาในหลุม ชาวบ้านบอกว่า จะได้ปลาเต็มหลุมเมื่อได้ปลามากมายก็จะนำมาถนอมอาหาร เก็บไว้กินในช่วงที่ปลาหายากการถนอมอาหารเก็บไว้กินนานๆ โดยการนำมาทำ ปลาธำ ปลาเจ้า ตากแห้ง ทำปลาอย่างไว้กินนาน ๆ ฯลฯ

ภาพที่ ๑๘๑ เครื่องมือประกอบอาชีพ

ภาพที่ ๑๘๔ งานกลึงไม้เป็นโต๊ะ เก้าอี้เพื่อการค้า

ภาพที่ ๑๘๓ คุปกรณ์หีบอ้อย(บน) และ๑๘๔ ข้างล่างงานกลึงไม้

๓ ข้อมูลแบบผสม

เป็นการถ่ายทอดข้อมูลวัฒนธรรมทั้งที่เป็นแบบบอกเล่าและใช้ท่าทางประกอบได้แก่
ขนบธรรมเนียมและประเพณีต่างๆดังนี้

ประเพณีของชุมชน

ประเพณีทำบุญกลางบ้าน

ชุมชนที่ ๑๔ บ้านคลองศาลา เนื่องจากมีประชาชนล้มตายกันบ่อยๆ ชาวบ้านจึงประชุม
ปรึกษารื้อกัน และลงความเห็น ว่า ควรจะจัดให้มีการทำบุญกลางบ้านขึ้นโดยชาวบ้านจะร่วมกัน
บริจาคเงินทำบุญเลี้ยงพระกลางหมู่บ้าน โดยมีการโยงด้วยสายสิญจน์ไปทั่วทุกหลังคาเรือนของ
หมู่บ้านชุมชน ๑๔ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ตลอดมา ต่อมา ทางเทศบาล เห็นความสำคัญในการรวมตัว
ของชาวบ้าน มองเห็นว่า เป็นสิ่งที่ดีงามจึงสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานทุกปี การจัดงาน จะจัด
ก่อนวันสงกรานต์ประมาณ ๑๕ วัน วัตถุประสงค์ในการจัดงาน เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ดวง
วิญญาณ ของปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว จึงยึดถือเป็นประเพณี สืบต่อกันมาจน
ทุกวันนี้

ประเพณีการลอยกระทง

ชุมชนที่ ๑๔ บ้านคลองศาลา จะเป็นชุมชนที่ชาวบ้านมีการรวมตัวกันจัดกิจกรรมตามประเพณี
ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเทศกาลลอยกระทงของทุกปี ชาวบ้านคลองศาลาจะร่วมแรงร่วมใจกันจัด
งานลอยกระทงเป็นประจำ ชุมชนนี้จะจัดให้มีที่ม้านางรำประจำหมู่บ้าน คือ “คณะรำวงย้อนยุค” เมื่อมี
งานประเพณีที่ไหน ก็จะไปแสดงตามความต้องการของชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

ความเชื่อ

เมื่อหญิงมีครรภ์ โบราณจะห้ามไม่ให้งานศพ ห้ามนั่งขวางประตูห้ามกิน กลัวยแฝด ห้าม
ข้ามเชือก ห้ามอาบน้ำกลางคืน เพราะเกรงว่าหญิงมีครรภ์จะเกิดอันตรายต่างๆ นานา ตามความเชื่อ
- การคลอดจะต้องอาศัยหมอดำแย ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำคลอดมาดูแลขณะ
ปวดท้อง โดยหมอดำแยจะทำเชือกโยงกับไม้ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ซื่อ” สำหรับให้หญิงท้องแกไหนด
ขณะที่ปวดท้องจะคลอด โดยการดูแลอย่างใกล้ชิดของหมอดำแย

- การอยู่ไฟ หลังจากคลอดก็จะอยู่ไฟ คือการทำเตาไฟขนาดใหญ่พอเหมาะสำหรับให้หญิงหลังคลอดนอนไฟ ซึ่งฝ่ายสามีจะเป็นผู้จัดทำเตาไฟ – หาฟืนมาก่อไฟ ต้มน้ำสมุนไพรให้ภรรยาอาบ กิน ขณะนอนอยู่ไฟประมาณ ๗ – ๑๐ วัน ตลอดจนจัดหาอาหารให้ สำหรับอาหารของหญิงหลังคลอดสมัยนั้นได้แก่ต้มหรือแกงเลียงหัวปลี ปลาแห้ง หัวขาคูกเกลือ

ประเพณีเกี่ยวกับการเลี้ยงดู

- เมื่อคลอดเด็กใหม่จะมีการเอานอนกระดัง และร่อนกระดัง โดยผู้เฒ่าผู้แก่หรือปู่ย่า ตายาย ที่มีความชำนาญในพิธีกรรมการร่อนกระดังของเด็กเกิดใหม่ และมีความชำนาญในการพูด การใช้ภาษาคคล้องจอง ของคนในสมัยโบราณ เช่น

ปู่.....	มาเด้อขวัญเอย.....
อย่าอยู่น้ำเป็นเพื่อนปลา	อย่าอยู่ในนาเป็นเพื่อนข้าว
ให้มาอยู่กับเห่าเฝ้ากับเรือน	จะเลี้ยงให้สูงจะสูงให้ใหญ่
จะเลี้ยงจนหัวหงอกอย่างดาว	หัวขาวอย่างฝ้าย
ผูกแขนซ้ายให้ขวัญมา	ผูกแขนขวาให้ขวัญอยู่
ปู่ย่ายังหลาย ตายายยังมาก	มาเด้อ....ขวัญเอย

- การเลี้ยงเด็กหญิง และเด็กชาย ก็รักและเอ็นดูเหมือนกัน แต่เด็กหญิงจะเลี้ยงแบบหวงแหน ดูแลใกล้ชิด ไม่ค่อยให้ออกไปเที่ยวไหนๆ ต้องอยู่เห่าเฝ้าเรือน เด็กหญิงนิยมไว้ผมจุก มัดจุก ๑ จุก เด็กชายจะไว้ ๒ แกลະ เมื่อถึงวัยอันสมควร พ่อแม่ก็จะทำพิธี ตัดจุก ตัดแกลະ (การไว้จุกหรือไว้แกลະในกรณีเด็กที่เลี้ยงยาก)

ประเพณีที่เกี่ยวกับการบวช

การเตรียมการบวช ก่อนจะบวชของคนสมัยโบราณจะนิยมให้บุตรไปนอนวัดประมาณ ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน เพื่อท่องคัมภีร์ให้ได้ และเพื่อความคุ้นเคยกับวัด ให้ไปขอขมาลาบวช ปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ ญาติพี่น้องเตรียมเครื่องอัฐบริขาร เครื่องใช้ต่างๆ ไว้ให้พระได้แก่ ผ้าไตร บาตร ย่าม ตะลະบัด ตะเกียง ร่ม หมอน ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว รองเท้า เป็นต้นในวันบวชก็จะมีพิธี

ประเพณีการแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสี ของหนุ่มสาว สมัยก่อนนั้น หนุ่ม – สาว จะเจอและพูดคุยกันในงานวัด หรืองานประเพณีต่างๆ ของชุมชน เมื่อชอบพอกันก็จะนัดไปคุยกันส่วนมากฝ่ายชาย จะไปคุยที่บ้านฝ่ายหญิง เมื่อรักกันฝ่ายชายก็จะให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอและหมั้นไว้ก่อน ในวันที่สู่ขอและหมั้น ทางฝ่ายหญิงก็จะเรียกวงค่าสินสอดของหมั้น ตามความเหมาะสม และต้องการ แต่ก่อนจะเรียกค่าสินสอด และเรือนหอเมื่อตกลงกันแล้ว ก็นัดหมายวันแต่งงานกัน

- การปลูกเรือนหอ ฝ่ายชายก็จะเตรียมการปลูกเรือนหอให้เสร็จก่อนวันแต่งงานเมื่อเสร็จก็จะทำบุญ ทำพิธีส่งเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าเรือนหอ ทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคล

ประเพณีการตาย

นายสายหยุด สิงคชาติ ได้กล่าวไว้ว่าห้ามเผาศพ วันอังคาร และวันศุกร์ ถือเป็นวันแข็ง

- การตายธรรมชาติ คือการเจ็บป่วยไข้หรือชราภาพ และถึงแก่กรรมก็จะทำพิธีรดน้ำศพ

พิธีเบิกโลง พิธีทำตราสังแล้วนำบรรจุโลง เพื่อบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมศพทุกคำคืน ๕ วัน หรือ ๗ วัน แล้วแต่เจ้าภาพ กำหนดวันฌาปนกิจตามธรรมเนียม

ภาพที่ ๔๘ ร่วมทำบุญในงานศพ

ภาพที่๔๙ ถวายปัจจัยพระสงฆ์

ภาพที่๕๐ การตกแต่งหีบศพ

การตายที่ผิดปกติ (ตายโหง ตายทั้งกลม) ผู้ที่ตายดังกล่าวโบราณเชื่อว่า วิญญาณ
 ดุร้าย (เฮี้ยน) จำเป็นต้องให้หมอผีที่มีวิชาอาคมดี ไปทำพิธีสะกดวิญญาณ ไม่ให้ออกอาละวาด หรือ
 หลอกหลอน โดยใช้เวทมนต์คาถาสกด แล้วทำพิธีทางศาสนา นำไปฝังไว้ ๓ ปี จึงขุดขึ้นมาเผา

ประเพณีสำคัญของชุมชนอันเป็นส่วนรวมที่มีมาตั้งแต่โบราณ

ประเพณีสู่ขวัญ

- สู่ขวัญคน เช่นการสู่ขวัญเพื่อเรียกขวัญของคนเจ็บป่วยให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว
 เป็นการสวดเรียกขวัญเพื่อเป็นกำลังใจให้ผู้ป่วย หรือผู้ที่ขวัญหนีดีฝ่อ จากอันตรายต่างๆ
- สู่ขวัญ ข้าว วัว ควาย ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าต่อคนเราในการดำรงชีวิต ทำไร่ ไถนา ลาก
 ชูง ฯลฯ
- สู่ขวัญข้าว ในฤดูที่ชาวนานำข้าวขึ้นยุ้งขึ้นฉาง หลังจากเก็บเกี่ยวและนวดเสร็จ
 เรียบร้อยแล้ว ก็จะทำพิธีสู่ขวัญ เรียกขวัญข้าวขึ้นยุ้งฉาง

ประเพณีการทำบุญ

- การทำบุญ กลางบ้านเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ปู่ตายายทำให้ครอบครัวและชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข
 เพื่อปัดเป่าสิ่งเลวร้ายออกจากหมู่บ้าน

ประเพณีสนุกสนานของชุมชน

- ประเพณีการลอยกระทง
- ประเพณีงานสงกรานต์

ประเพณีประจำปีของชุมชน

- ประเพณีปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองวัดภูเขาดินเป็นงานประจำปีสำคัญของชาวจังหวัด

เพชรบูรณ์และชุมชนบ้านคลองศาลา

- ประเพณีวันขึ้นปีใหม่
- ประเพณีวันสงกรานต์
- ประเพณีลอยกระทง

๔. ภูมิปัญญาของชุมชน

จิตรกรรมฝาผนัง

ปราชญ์ในท้องถิ่น ของชุมชนวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาจน ตราบเท่าทุกวันนี้ก็มีหลายคน ตามข้อมูลบอกเล่าพอสังเขปดังนี้

๑. นายเสนอ เพ็งเพชร และนางบังอร เพ็งเพชร สองสามี – ภรรยา มีความรู้ ความสามารถในการวาดภาพ เขียนโปสเตอร์ วาดภาพพุทธประวัติ ตามผนังโบสถ์ และศาลา นายเสนอ เพ็งเพชร เมื่อสมัยยังหนุ่ม เป็นช่างเขียนภาพอยู่กับโรงภาพยนต์ อยู่ที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ หลังจากได้มาประกอบธุรกิจส่วนตัว ในการเขียนภาพโปสเตอร์ทั่วไป

ต่อมา นายเสนอ เพ็งเพชร ได้เสียชีวิต นางบังอร เพ็งเพชร ผู้เป็นภรรยาจึงได้ดำเนินการต่อ โดยทำหน้าที่เขียนภาพด้วยตนเองตลอดมา ปัจจุบัน นางบังอร เพ็งเพชร อายุ ๖๔ ปี ยังมีความสามารถ ขึ้นนั่งร้านสูง วาดภาพพุทธประวัติ บนเพดาน และผนังโบสถ์วัดประตูดาวโดยตอบ คำถามไปและวาดภาพไปตลอดเวลา ทำให้เรารู้สึกภูมิใจในความมานะ อดทน ตลอดจน ความรู้ ความสามารถของผู้หญิงเก่งคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในวัยผู้สูงอายุ ยังทำงานเช่นนี้อยู่

ภาพที่ ๕๓ ฝีมือวาดภาพบนฝาผนังโบสถ์วัดประตูดาว

ช่างกลึงไม้

๒.นายบาน สำเนียง ดั้งเดิมเป็นคนจังหวัดแพร่ ได้อพยพมาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์

นายบาน สำเนียง อยู่บ้านเลขที่ ๑๙๓ ถ.พระพุทธบาท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีความรู้ความสามารถในด้านช่างกลึงไม้ เช่นกลึงเสาไชว้ กลึงลูกกระงะเบียง บันได ฯลฯ

งานจักสาน

๓.นางละมัย ทรัพย์อนันต์ อยู่บ้านเลขที่ ๔๐๙ ถนนพระพุทธบาท ต.ในเมือง อ.เมือง

จ.เพชรบูรณ์ นางละมัย มีความรู้ความสามารถในการจักสาน เช่นสานงอบ สานหวด

สานพัด สำหรับงานสานที่ยึดเป็นอาชีพและทำรายได้ให้แก่ นางละมัย คือการสานงอบ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดา - มารดา มาจนถึงปัจจุบันนี้

ภาพที่ ๕๔ ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน

ศาสนพิธี

๔.นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความรู้ความสามารถในการทำพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้

- การทำขวัญนาคนาค
- การตั้งศาลพระภูมิ
- การวางศิลาฤกษ์
- งานพิธีบวงสรวง
- งานบายศรีสู่ขวัญ
- งานพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนงานรัฐ พิธีต่างๆ ของจังหวัด

นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความรู้ความสามารถในด้านการทำขวัญนาคนาค ได้ถ่ายทอดความรู้นี้มาจากนายพรวน จันทรเชื้อ ผู้เป็นบิดา ซึ่งเป็นชาวจังหวัดพิจิตร และมีประสบการณ์จากการบวชเรียน เขียนอ่านมาตั้งแต่ บวชเณรที่วัดมหาธาตุ สอบได้นักธรรม ตี๋ โท เอก ศึกษาพัฒนาศักยภาพ ของตนเอง ขึ้นมาเรื่อยๆ จนสอบวุฒิมหาครูได้ในระดับ พกศ. – พม โดยการศึกษาด้วยตนเอง จนจบปริญญาตรี และสอบบรรจุเป็นข้าราชการครู และศึกษาต่อปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยนเรศวร ตำแหน่งสุดท้ายก่อนลาออกจากราชการ ดำรงตำแหน่งนักวิชาการ ๗ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต ๑

จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาในอดีตจึงทำให้ นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความเชี่ยวชาญในพิธีกรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

สำหรับชุมชนเครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาดิน เป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งจากการสู้รบกับพม่าตอนกรุงแตกส่วนหนึ่งอพยพมาสมทบกับชนกลุ่มดั้งเดิมคือชาวชุมชนวัดช้างเผือกมาและเสียดียงชุมชนนี้สร้างวัฒนธรรมหลักของบ้านโดยยึดพุทธศาสนาเป็นต้นแบบเช่นจัดการสร้างรอยพระพุทธรูปบาทจำลองเป็นวัฒนธรรมหลักของชุมชนและยังรักษาประเพณีพื้นฐานเช่นการทำบุญกลางบ้าน

ภูมิปัญญาเน้นความอยู่รอดเพื่อการยังชีพการอยู่ใกล้น้ำจึงมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำอุปกรณ์จับสัตว์น้ำคือภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน

ภูมิปัญญาด้านการจักสานการกลึงแกะสลักไม้เป็นโต๊ะเก้าอี้

ภูมิปัญญาด้านงานศิลปะคือการวาดภาพผาผนัง

ภูมิปัญญาด้านศาสนพิธี

การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดพระแก้ว วัดเพชราราม
(ชุมชนที่๑๒ ,๑๕,๑๖, ๑๗)

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นายพิทักษ์	หมื่นสาย	ประธานกลุ่ม
ร.ศ.คมคาย	หมื่นสาย	รองประธาน
นางสุภาภรณ์	พิกุลทอง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางลาวัลย์	กุดแกลง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอมิตตา	โพธิบาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายวินิจ	อินทร์สอน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสมพร	ทานิสุทธิ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายชานนท์	อายุยง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางมริษา	ชัยนิลพันธ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวรุ่งกานต์	ยายอด	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอรุณ	อินทรีย์รักษา	ผู้ประสานวิทยากรงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

ท่านพระครูโสภิตพัชรธรรมพระยา)เจ้าอาวาสวัด(วัดติสสมหาวัน

นางสาวพวงมาลัย	ใหม่สุวรรณ	นายเอื้อน	เรืองโรจน์
นางพัฒนา	ทองมา	นางระน็บ	ห้วงชัย
นางทองลั่น	พรหมบุญ	นางประพิศ	ยุงทอง
นางศรีนวล	คงเมือง	นางสาวนันทนา	ทองสูงเนิน
นางนภาภรณ์	สี่อศิริอำรง	นางลิตา	บาลประสงค์
นางรัตนา	กยนต์	นายชูชาติ	จารุเดชา
นางภมรมาศ	เหริยญทอง	นางอมิตตา	โพธิบาย
นายวินิจ	อินทร์สอน	นางมาก	โตนแก้ว
นางจำเนียร	ฤกษ์จันทร์	นางคมคาย	หมื่นสาย
นางมริษา	ชัยนิลพันธ์		

๑. ข้อมูลมูลขปาฐะ

การถ่ายทอดวัฒนธรรมด้วยการใช้ถ้อยคำบอกเล่าเรื่องราวต่างๆแบ่งออกเป็น

ภูมินามวิทยา

ประวัติของชุมชนบ้านไทรงาม

ชุมชนวัดเพชรวรารามและชุมชนวัดพระแก้ว ตามโครงสร้างของชุมชนตามเขตการปกครองของเทศบาลจะประกอบด้วยชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ แต่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนนี้จะประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ได้แก่ชุมชน ๑๕ โดยได้อพยพมาจากจังหวัดฉะเชิงเทราหรือแปดริ้ว

โดยเริ่มจากประมาณ ๘๐ กว่าปีมีชาวแปดริ้วได้อพยพมาอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์แล้วได้ชักชวนเพื่อนฝูงและเครือญาติมาอยู่ด้วย ณบริเวณชุมชนที่ ๑๕ เรียกว่าหมู่บ้าน ๔หลังได้แก่

๑. นายใหญ่ - นางล้อย	ใหม่สุวรรณ
๒. นายมงคล - นางแจ่ง	ใหม่สุวรรณ
๓. นายสวัสดิ์ - นางละมุด	ใหม่สุวรรณ
๔. นายเล็ก - นางเงิน	ใหม่สุวรรณ

(ข้อมูลเพิ่มเติมจากนางสาวยุพิน มโนภิรมย์ รองประธานสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์)

เมื่อมาอาศัยอยู่ก็ประกอบอาชีพทำการค้าขาย ปลุกผัก ทำไร่ข้าวโพดขาย รับจ้าง พื้นที่จะเต็มไปด้วยป่าพง เต็มไปหมด การคมนาคมเต็มไปด้วยความยากลำบาก การติดต่อค้าขายจะใช้วิธีเดินเท้า ถีบ-จักรยาน ทางเล็กแคบ สองข้างทางเต็มไปด้วยป่า การติดต่อค้าขายทางน้ำคือการใช้เรือในลำน้ำป่าสัก การเดินทางไปที่ทำนาก็ลำบากต่อมาได้มีลูกหลานมากขึ้นน้ำใช้ก็ต้องอาศัยจากแม่น้ำการลงไปตักน้ำขึ้นมาใช้ไม่สะดวก จึงได้จัดซื้อที่ดินลงทำสำหรับลงไปตักน้ำ โดยชาวบ้านได้ลงขันกันคนละเล็กละน้อยทำเป็นหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน สี่หลัง

ต่อมาทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาทำถนนหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านได้ร่วมกันเรียกร้องสร้างที่ทำการสร้างศูนย์ที่ทำการในที่ดินที่ตนซื้อทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาชุมชนบ้านสี่หลังแล้วเปลี่ยนชื่อเป็นหมู่บ้านไทรงาม

การมาตั้งถิ่นฐานของชาวชุมชนที่ ๑๕ นั้นมาตั้งในบริเวณชุมชนโบราณที่มีวัดเก่าแก่ตั้งที่นางนภาภรณ์ สื่อศิริอารังได้ไปเก็บข้อมูลจากชาวชุมชนที่ชื่อนางเต๋าดังนี้

บ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นป่าช้าเดิม เมื่อมาปลูกบ้านขุดหลุมสร้างบ้านแต่ละจุดจะพบพระพุทธรูป กระดุกและของโบราณ บริเวณใกล้เคียงเหนือบ้านเป็นโบสถ์เก่าแก่ของวัดพระเสื่อ ตามคำ

บอกเล่าว่ามีวัดอยู่ สามวัดที่มีคำเรียกคล้องจองดังนี้ วัดพระสิงห์อยู่เหนือวัดพระเสื่ออยู่ใต้ วัดพระแก้ว อยู่กลางจากการให้ข้อมูลของนางมาก โทนแก้วบอกว่าวัดพระเสื่ออยู่ตรงโรงแรมทิวไผ่ในปัจจุบันนี้

อาชีพของชาวชุมชนในอดีตจะปลูกผักขาย ทำสวนดอกไม้ ปลูกอ้อย ปลูกกล้วย พอได้ผลจะมีสัตว์มารบกวนคือเม่นมาแกะกินผลไม้หมด การนำผลผลิตไปจำหน่าย จะไปขายที่ตลาด จะเดินกันเป็นกิโล ข้างทางจะมีป่าพวงรุ้งรังมากบ้านแต่ละหลังก็จะอยู่ห่างกันมาก

(วิทยากร นายเย็น นามสกุล เรืองโรจน์ อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๑- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางสาวพวงมาลัย ไหมสุวรรณ อายุ ๖๓ ปี นางนภาภรณ์ สือศิริอำรง อายุ ๖๒ ปี นางมาก โทนแก้ว อายุ ๘๕ ปี นางศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี)

ที่มาของชื่อชุมชน

แต่ก่อนนี้มีต้นไทรที่สวยงามมาก อยู่ริมแม่น้ำป่าสักและในแม่น้ำป่าสักก็มีเรือมาค้าขายกัน และประชาชนก็มีความสามัคคีกันรักกันอย่างพี่น้อง

สำหรับถนนหนทางจะเป็นทางลัดทางเกวียน ต่อมาชาวบ้านก็ร่วมสามัคคีกันเก็บเงินตัด ทางทำถนนขึ้นมาเพื่อทำการค้าขายกับตัวเมืองได้สะดวกขึ้นกว่าทางน้ำ

เดิมตาหมวกและนางแหม นพสุวรรณพร้อมกับน้องสาว นางพุก มโนภิรมย์และครอบครัวมา บุกเบิกทำไร่ ทำนา ทำสวนผักต่อมาบ้านก็มีเพื่อนบ้านย้ายมาอยู่ด้วยโดยย้ายมาจากแปดริ้ว จังหวัด ฉะเชิงเทราคือครอบครัวใหม่สุวรรณชื่อว่าบ้าน สี่หลังคือบ้านของนายมงคล ใหม่สุวรรณ นายสวัสดิ์ ใหม่สุวรรณ นายใหญ่และนายเล็ก, ใหม่สุวรรณโดยมีหมอประจักษ์ (ดาบตำรวจประจักษ์ มโนภิรมย์) ให้ความช่วยเหลือเรื่องบ้านและที่ดินทำกิน

ปัจจุบันเจริญขึ้นทางราชการมาทำทางให้มีไฟฟ้าสว่างสวยงามและตั้งเป็นชุมชน ๑๕ บ้านไทร งาม

(วิทยากรนางอมิตตา โพธิบาย อายุ ๔๘ นางหนู นามสกุล ก้อนทองมา อายุ ๘๔ ปี ชุมชน ๑๕ บ้านไทรงาม ต.ในเมืองนางแสง ใหม่สุวรรณ นางสาวรล ทองคำ(นพสุวรรณ นางสาวยุพิน มโน ภิรมย์ อายุ ๘๒ ปีให้ข้อมูลเพิ่มเติม)

ประวัติของชุมชนบ้านกกเบิน

ชุมชนบ้านกกเบิน (ต้นเบิน)หรือชุมชน ๑๒ เมื่อประมาณ ๗๐ - ๘๐ ปีพื้นที่เป็นป่าชาวบ้าน บางคนอพยพมาจากตำบลในเมืองเข้ามาแผ้วถางทำเป็นที่ทำกินส่วนใหญ่เป็นอาชีพทางเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะมีคนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อน ๘ หลัง ต่อมาความเจริญได้เข้ามามีคน

อพยพมาเพิ่มกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้นทำให้เกษตรกรบางคน ชาย ที่ พื้นที่เกษตรก็หายไป กลายเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย ร้านค้าขาย รับจ้าง และบางคนก็มีอาชีพเป็นข้าราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

สาเหตุที่มาของชื่อหมู่บ้านที่ชื่อต้นเบนก็เพราะในอดีตชาวบ้านจะใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางในการคมนาคม นางศรีนวล คงเมืองให้ข้อมูลว่าในอดีตเวลามีงานทอดกฐินตามวัด งานหนึ่งกลางแปลง หมู่ๆจะไปเที่ยวจับสาวโดยการล่องเรือไปตามคลองกระเตง และคลองป่าสักไปทะเลถึงดงมูลเหล็ก

การใช้เรือต้องมีท่าเรือและมาขึ้นท่าที่ต้นไม้ใหญ่ที่โคนต้นไม้ชื่อต้นเบนหรือกกเบนเมื่อเรียกกันบ่อยๆจึงกลายเป็นชื่อหมู่บ้านคือหมู่บ้านต้นเบน (วิทยากร นางหนู นามสกุล ก้อนทองมา อายุ๙๔ปี อยู่บ้านเลขที่- ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ วิทยากรที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางระนบ หวังชัย อายุ ๗๑ ปี นางศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี

ประวัติของชุมชน ๑๖ และ ๑๗

ชุมชนนี้เดิมเป็นชุมชนเดียวกันและมีการแยกตัวแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ ๒ ชุมชนโดยเทศบาลกำหนดขึ้นเป็นเขตการปกครอง การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะเริ่มขึ้นตั้งแต่ ปีพ.ศ๒๕๑๘โดยได้มีส่วนบุคคลได้เข้ามาจับจองที่ดินและเมื่อได้รับให้มีการออกโฉนดที่ดินได้จึงมีการโยกย้ายบ้านจากชุมชนเมืองมาปลูกบ้านใหม่ โฉนดที่เจ้าของเดิมซึ่งยึดอาชีพทางการเกษตร ได้แก่การปลูกพืชผัก พืชไร่ พืชสวนเช่นมะม่วง

เจ้าของที่ๆอพยพโยกย้ายมาส่วนใหญ่จะมาซื้อบ้านจัดสรรที่ดำเนินการโดยนักธุรกิจผู้อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ใหม่จะเป็นข้าราชการเป็นส่วนใหญ่

ที่มาของชื่อชุมชน

เนื่องจากมีประชาชนจากแหล่งในเมืองและข้าราชการเข้ามาตั้งรกรากในชุมชนใหม่แห่งนี้ จากสภาพชุมชนที่มีตลาดเล็กๆ มีคิรวัดโดยสารประจำสาย ตะเบา-น้ำร้อน จากสวนผักพืชไร่พืชสวนกลายเป็นหมู่บ้านทางเทศบาลจึงตั้งชื่อให้ว่าชุมชนเพชรพัฒนา

(วิทยากรนางทองลั่น นามสกุล พรหมบุญ อายุ๗๒ปี อยู่บ้านเลขที่๔๑ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมนางสาวนันทนา ทองสูงเนิน อายุ๖๑ ปี)

เรื่องราวและตำนานในท้องถิ่น

ตำนานเมืองบาดาล

ที่ศาลากลางเก่าจะมีต้นมะเดื่อที่ตรงนี้เคยมีเมืองบาดาลชาวบ้านเมื่อมีงานเทศกาลก็จะไปยืมเครื่องเพชร เครื่องทอง หม้อถ้วยชาม เมื่อยืมแล้วก็นำไปคืน ต่อมาเมื่อครบครันหนึ่งมีแม่ชื่อบัวเพื่อนมีลูกสาว ๒ คนชื่อ บัวผินกับบัวผัน เมื่อถึงเวลาถึงงานเทศกาลก็ลงไปยืมข้าวของเครื่องใช้เครื่องเพชรเครื่องทอง ขึ้นมาใช้ แต่คิดไม่ซื่อวางอุบายด้วยการลงไปยืมพาน้ำดำลงไปเวลากลับขึ้นมาล้างหน้าดำออกแล้วไม่เอาของไปคืน คนบาดาลเห็นผิดสังเกตจึงขึ้นมาตามคนหน้าดำ แต่ก็ไม่เจอจึงโกรธ จึงปิดเมืองบาดาลตั้งแต่นั้น

(วิทยากรชื่อ นางมาก นามสกุล โทนแก้วอายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑ ถ.เพชรเจริญ- ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์)

จากคำบอกเล่าของนางเต่า เล่าว่าตอนสมัยที่เป็นเด็กตัวนางเต่า ต้องตื่นแต่ดึกเพื่อไปรดน้ำต้นไม้ ต้องไปตักน้ำในคลอง จะเห็นเรือหงส์ลอยทวนน้ำ บางทีจะเห็นดวงไฟใหญ่ๆลอยขึ้นไปทางทิศเหนือส่วนมากจะเกิดเฉพาะเทศกาล

(วิทยากร นางนภาพร นามสกุล สือศิริอารง อายุ ๖๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๔๓ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

เรื่องราวและตำนานวัดพระแก้ว

วัดพระแก้วได้สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์โดยกษัตริย์ ๓ พี่น้อง ได้สร้างวัดขึ้นมา ๓ วัดคือ วัดพระแก้ว วัดพระสิงห์ และวัดพระเสื้อ

ภายในวัดพระแก้วจะมีบ่อน้ำอยู่ ๑ บ่อ ชาวบ้านใช้อุปโภคบริโภคมีการบอกเล่าว่าวัดนี้สร้างมาหลายปีแล้ว จะมีเจดีย์ปรางค์หักพังและมีโบสถ์เก็บของเก่าแก่ ในสมัยสงครามโลก จอมพลป.พิบูลสงครามคิดจะสร้างวัดนี้จากข้อมูลของนางศรีนวล คงเมือง กล่าวว่าสร้างวัดพระแก้วให้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองเพราะจะสร้างเพชรบูรณ์เป็นเมืองหลวงของเพชรบูรณ์

ในการสร้างเมืองหลวงได้เกณฑ์คนมาจากอยุธยาหลายร้อยคน(สำหรับนางศรีนวล คงเมืองบอกว่าเกณฑ์คนมาจากนครสวรรค์และโคราช) ในการสร้างเมืองไม่สำเร็จ เนื่องจากคนงานที่มาสร้างเมืองต่างพากันล้มตายจนหมด คนงานที่มาสร้างเมืองจะปลูกกระท่อมเป็นแถวๆทำด้วยไม้ไผ่ แต่เมื่อขุดไปก็เจ็บป่วยล้มตายวันละ ๔-๕ คน โดยไม่ทราบสาเหตุ ศพคนงาน ที่ตายจะถูกนำไปฝังอยู่ใกล้ๆกับวัด

ก่อนที่จะสร้างวัดนี้ได้มีเรื่องเล่าว่าช่วงเวลาใกล้ค่ำได้มีลูกแก้วสวยงาม ลอยตกมาจากเจดีย์วัด ลูกแก้วประมาณคืบกำนั้มีแสงสวยงาม ลูกแก้วนี้ได้ลอยไปอยู่ในถ้ำสมบัติ(ถ้ำฤาษี) คนงานที่ขุดดินจะขุดพบของเก่าแก่เช่น ไหโบราณภายในไหจะมีพระเก่าแก่อยู่เต็มไห สามียของครูทวดจันทร์และนายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายเทศมนตรี ขุดของที่อยู่ใต้เจดีย์พบของโบราณหลายอย่าง ปัจจุบันนี้ของหลายชิ้นอยู่ที่กรุงเทพและบางชิ้นอยู่ที่อาจารย์สมพงษ์ อดีตเจ้าอาวาสคนเก่าเล่าว่าวัดนี้เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์มากถ้าใครไปทำอะไรจะตายภายใน ๗ วัน ๑๐ วัน

บ่อน้ำที่เคยใช้อุปโภคบริโภคทุกวัน ในวันพระแก้วในวันพระจะมีเสียงซ้องเสียงกลองดังกระหึ่มมาจากบ่อน้ำปัจจุบันบ่อน้ำนี้ได้แห้งขอดสาเหตุของบ่อน้ำแห้งมีเรื่องเล่าว่านางเปียงซึ่งเสียชีวิตไปแล้วประมาณ 20 ปีแล้ว เป็นคนชอบแต่งตัว เขาใช้ให้แต่งตัวเป็นกระเทย(ผู้หญิงชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย) ไปตักน้ำ แล้วทำคู้ตักน้ำตกลงไปในบ่อจึงกระโดดลงไปเอาคุในบ่อเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในบ่อแห้งลงจนทุกวันนี้

วัดนี้จะมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ต้นหนึ่งถ้าจะมีเหตุการณ์อะไร จะมีป่าม้าร้องโหยหวน พอตกเข้าก็จะมีคนตาย

วัดพระแก้วเดิมเป็นวัดร้างมีหลวงตาวังเป็นผู้มาพัฒนาอยู่ก่อน เมื่อมรณะภาพ หลวงตาทองก็มาสร้างต่อและต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ มาพัฒนาต่อสร้างถาวรวัตถุและขุดค้นของโบราณวัตถุไว้มากมาย รวบรวมเครื่องใช้ให้กับวัด ต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ถูกฆาตกรรมทำให้การพัฒนาวัดหยุดชะงัก ปัจจุบันนี้ข้าวของสูญหายไปจำนวนมากและทางเจ้าคณะอำเภอไม่ยอมแต่งตั้งเจ้าอาวาสมาแทน

(วิทยากร นางประพิศ นามสกุล ยุงทอง อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๖๓/ ๕ ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

“๒. ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ

คือการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ไม่ใช่การบอกเล่าด้วยถ้อยคำ ได้แก่

อุปกรณ์ประกอบการร้องรำทำเพลง

โทน ทำด้วยดินเหนียวหุ้มหน้ากลองด้วยหนังงู หนังเหี้ย

ฉิ่ง ทำจากทองเหลือง

ซ้อง ทำจากทองเหลือง

ส่วนมากของที่ทำจากทองเหลืองพวกกุลาเอามาขายให้ (กุลาเป็นคำที่ชาวกรุงศรีอยุธยาสมัยพระบาทราชาเรียกพวกนครราชสีมาว่าพวกกุลา เคยมีประวัติว่าพระบาทราชายกทัพไปปราบพวกกุลา โดยใช้

ว่าจุฬารัตนทุกคืนระเบิดทิ้งใส่พวกกองทัพกูลา ว่าจุฬารัตนน่าจะเพี้ยนมาจากว่าวกูลา จากรายการของดีประเทศไทยเวลา ๙.๐๐- ๑๐.๐๐น.ของ เนสเทท เคเบิลทีวี.ช่องที่ ๗๘)

ปี จะมีบ้างบางแห่ง ปีทำมาจากกระบอกไม้ไผ่

(วิทยากรนายเย็น นามสกุล เรืองโรจน์ อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๑- ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

๓. ข้อมูลวัฒนธรรมแบบผสม

ได้แก่การถ่ายทอดข้อมูลที่ใช้ทั้งถ้อยคำและท่าทางประกอบกันได้แก่

ประเพณีสำคัญในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีการแต่งงาน

สมัยโบราณชายหนุ่มเมื่อรักชอบพอฝ่ายสาวตามชนบทมักจะไปพบกับสาวที่บ้านตอนกลางคืน ฝ่ายสาวก็จะจัดน้ำ-บุหรี ของว่างมาให้ชายหนุ่มรับประทานหรือดื่ม(สมัยเมื่อผู้เขียนเป็นเด็กเคยแอบไปดูหนุ่มจีบสาวหรือเกี้ยวพาราสีกัน) ส่วนมากชายหนุ่มมักจะไปนั่งดูสาวทำงานบ้าน เช่นปั่นฝ้าย เ็นด้าย เตรียมเครื่องครัว ก่อนมีงานหรือเทศกาล ส่วนมากชายหนุ่มจะนั่งห่างจากสาวมาก ไม่เข้าไปใกล้ตัวสาว เข้าใจว่ายังพูดหรือจีบสาวไม่เก่ง นั่งดูหน้ากันและยิ้มให้กัน จะนั่งอยู่บ้านสาวจนตึก บางคืนก็นอนที่บ้านสาวก็มี (นอนนอกบ้าน)

คนโบราณมิใช่เป็นคนขาดความรู้ด้านสังคมหรือจิตวิทยา เมื่อลูกผู้ชายผ่านการบวชเรียนแล้ว ลูกผู้หญิงบรรลุนิติภาวะแล้วไม่ว่าเขาจะรักกันเองหรือพ่อแม่ชอบใจแล้วชักนำไปก็ตาม ท่านจะเปิดโอกาสให้เขาพูดคุยกัน ศึกษาดูใจกัน ก่อนแต่งงานโดยใช้เวลานานพอสมควร และท่านให้เสรีภาพในการตัดสินใจกัน

การสู่ขอ

เมื่อหนุ่มสาวได้ศึกษาดูใจกันแล้วและแน่ใจว่าจะแต่งงานกันได้ พ่อแม่ก็จะไปสู่ขอฝ่ายหญิง การไปสู่ขอนี้ จะมีการเชิญญาติผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือและพ่อแม่ฝ่ายหญิงเชื้อถือด้วยไปเป็นผู้นำในการสู่ขอ ขณะที่เตรียมไปสู่ขอตามประเพณีนั้นจะมีขันหมากธรรมดาซึ่งธรรมดาจะมีหมากที่ผ่านแกะฝาไฉ้และพลูที่ใส่ปูนปั้นเข้าไว้เรียกตามโบราณประเพณีว่า “หมากจีบพลูพัน” ๔ ชุด จัดไว้ ๑ ขัน เงินบาทเงินนี้เรียกว่า “เงินไขปาก” ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงรับขันแล้ว ก็จะได้รับเงินบาทไปด้วยและจะหยิบหมาก ๔ คำนั้นเคี้ยวเอง ๒ คำ และให้ผู้มาขอฝ่ายชายเคี้ยว ๒ คำ คุณกันด้วยความเบิกบานใจ หากจะมีของหมั้นก็ให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงไว้ การสู่ขอและหมั้นนี้เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันในสมัยโบราณ

การหมั้น-พิธีหมั้น

ขันหมากประกอบด้วยขันหมาก ๓ ขันดังนี้

ขันที่ ๑ บรรจุหมาก ๘ คู่ พลุ ๘ เรียงๆ ละ ๘ ใบ วางรอบขัน หันปลายพลูขึ้นปากขันหมาก วางไว้ตรงกลาง

ขันที่ ๒ บรรจุดอกรัก ๗ ดอก ดอกบานไม่รู้โรย ๗ ดอก ดาวเรือง ๗ ดอก ยอดใบเงิน ใบทองอย่างละ ยอด ข้าวเปลือก ๑ ถัง ถั่วเขียว ๑ ถัง งาดำ ๑ ถัง (ถังเล็กๆ พองาม)

ขันที่ ๓ บรรจุแหวน ทองหมั้น วางบนสินสอดคลุมปากขันด้วยผ้าสีชมพูหรือผ้าแดง

ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย(เฒ่าแก่) เดินออกหน้าในการเดินขบวนไปขอหมั้น ถัดไปเป็นผู้ถือขันหมาก เจ้าบ่าวและญาติอื่นๆ

ฝ่ายเจ้าสาว จัดคนเชิญขันหมากและรับไปวางไว้ในที่ที่กำหนด(คนเชิญขันหมากจะใช้เด็กหญิง ๘-๑๒ คนขึ้นไป)

ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายนั่งล้อมขันหมาก ผู้ใหญ่ฝ่ายชายกล่าวคำขอหมั้นตัวอย่างเช่น

“ผม/ดิฉัน ได้ทราบว่าคุณ.....ซึ่งเป็นลูกชายของ.....ได้สมักรักใคร่กับ.....ลูกสาวของ.....และทั้งสองมีความประสงค์จะครองเรือนร่วมชีวิตกันตามประเพณีอันดีงาม ดังนั้นวันนี้ถือว่าเป็นวันมงคลฤกษ์ดี จึงใคร่ขอสู่ขอและหมั้นคุณ.....ให้กับคุณ.....ขอได้โปรดพิจารณาเพื่อทั้งสองจะได้สมรักสมปรารถนาเป็นทองแผ่นเดียวกัน

ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงกล่าวตอบแล้วเปิดขันหมากและตรวจดูพร้อมกับข่าวที่เป็นศิริมงคล ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายร่วมกันโปรยวัตถุมงคล ลงบนทองหมั้น พร้อมกับกล่าวคำที่เป็นศิริมงคล ฝ่ายหญิงนำเจ้าสาวออกมาและน้อมไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจนครบทุกคนแล้วนั่งในที่ที่กำหนด ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงมอบแหวนหมั้นให้เจ้าบ่าวเพื่อสวมนิ้วเจ้าสาวต่อไป เจ้าบ่าวและเจ้าสาวไปกราบผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหญิงแจกของขำขวย เลี้ยงของว่าง (ถ้ามี)

การแต่งงาน

การเตรียมการ

การเตรียมขันหมาก ขันประกอบด้วยขันหมากใส่พลู ๒ ขัน ขันสินสอด พร้อมทองหมั้น (กรณีที่ไม่มีการหมั้นไว้ก่อน)

ได้เวลาฤกษ์ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย นำขบวนแห่ขันหมากติดตามด้วยคนนำหน้าออกกล้วย หน่ออ้อยอย่างละ ๒ ต้น คนนำขันหมาก ๒ คนนำสินสอด ๒ คนคนถือขวดเหล้า ๒ คน คนถือมะพร้าวอ่อน ๒ ลูก ถาดกล้วยน้ำว้า ๒ หวี คนถือจานใส่ขนม ใส่หมู ใส่หมีและอื่นๆอย่างละ ๒ ทั้งนั้น

ฝ่ายเจ้าสาวจัดคนถือพานหมากไปคอยรับที่หน้าประตูบ้าน(ปัจจุบันไม่มีแล้ว) เมื่อขบวนขันหมากมาถึง จะมีการกันประตูต่างๆเช่นประตูเงิน ประตูทอง และมีผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเจรจาถามว่า “ไปยังไงมายังไงกันคะ มากันมากมายจริงๆ” (ตัวอย่าง)

ฝ่ายชายจะตอบคำถาม.....วันนี้มาดีนะไม่ได้มาร้าย มาเพื่อจะนำแก้วแหวนเงินทองและนำคนดีมีศรีมงคลมาให้ เพื่อเป็นทองแผ่นเดียวกัน ตกลงไหมจะ

ฝ่ายหญิงก็ตอบว่า “ถ้าอย่างนั้นก็ตกลงขอเชิญค่ะ ด้วยความยินดียิ่ง

ฝ่ายเจ้าสาวที่จัดไว้เพื่อรับขันหมากรับของไหว้ ไปวางไว้ในที่ที่กำหนด วางเป็นแถวไว้คู่กัน ส่วนหน่อกล้วย-อ้อยรับไปพึงไว้ข้างประตูบ้าน

ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวจัดให้มีการล้างเท้าเจ้าบ่าวก่อนเข้าบ้าน(นิยมใช้เด็กหญิงหรือเด็กชายล้างเท้า)

ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวร่วมกันเปิดขันหมาก สินสอดและโปรยวัตถุมงคลลงบนสินสอด(หากจะหมั้นและแต่งงานก็สวมแหวนหมั้นสร้อยเลสไปพร้อมกัน)

นำเจ้าสาวออกมานั่งข้างซ้ายเจ้าบ่าวและน้อมไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าบ่าวไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวและขึ้นนั่งตั้งประกบพิธีรดน้ำหรือผูกข้อมือกันต่อไป

การปลุกเรือนหอ

การขึ้นบ้านใหม่ (การปูที่นอนเรียงหมอนส่งตัว)

การเตรียมการ

หินบดยา ๑ ก้อน(หมายถึงจิตใจหนักแน่น)

ไม้เท้า ๑ อัน (หมายถึงอายุยืน)

ผักเขียว ๑ ลูก (หมายถึงหมายถึงความเยือกเย็นอยู่เย็นเป็นสุข)

ถั่ว งา อย่างละ ๑ ถุง(หมายถึงความเจริญงอกงาม)

ภาชนะน้ำ ๑ ที่ (หมายถึงความสามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน)

แมว ๑ ตัว (หมายถึงรักบ้านรักเรือน)

ไก่ขาว ๑ ตัว (หมายถึงตื่นตีกลุกเข้า ขยันหมั่นเพียร)

เครื่องนอนของเจ้าบ่าวเจ้าสาว

ชั้นน้ำมนต์ ๑ ชั้น พร้อมที่พรม

ข้าวตอกดอกไม้ ๑ ชัน (ดอกมะลิ ดอกรัก ดอกกุหลาบ ผสมเหรียญทอง เงิน อย่างละ ๙ เหรียญหรือตามต้องการ

การปฏิบัติ

นำเจ้าบ่าวและเจ้าสาวขึ้นเรือนหอ(รออยู่นอกห้องนอน)

นำของใช้ในพิธีไปไว้บนเรือนในที่เหมาะสม

นำหมอนมุ้งและผ้าปูที่นอนไว้บนเตียง สำหรับชั้นนํ้ามนต์ ชั้นข้าวตอกดอกไม้ ตั้งไว้ที่โต๊ะข้างที่นอน

เมื่อได้เวลาตามฤกษ์ ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย-หญิง ทำพิธีปูที่นอน(มักจะเชิญผู้ใหญ่ที่มีความสุขในการครองเรือนเป็นผู้ปูที่นอน) ก่อนปูจะร้องถามกันก่อนว่า นายอยู่ นายยืน นายมัน นายคง มาหรือยัง ให้มีผู้ตอบว่า “มาแล้ว” จึงเริ่มปู

เมื่อปูเสร็จแล้วผู้ปลงนอนดู ฝ่ายชายพูดว่า “แฮมที่นอนนี้ดีจังใครได้นอนคงจะอยู่เป็นสุขสบายดีนะ” ฝ่ายหญิงก็พูดเสริมว่า “เราคงมีความสุขยิ่งขึ้นไปนะ” แล้วพรมนํ้ามนต์ที่นอนพร้อมให้ศีลให้พรเพื่อเป็นสิริมงคลและโปรยข้าวตอกดอกไม้ลงบนที่นอน ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงและชาย นำเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้ามา เจ้าสาวไหว้หรือกราบเจ้าบ่าว ทั้งสองมอบของมีค่าให้แก่กัน เช่นสร้อยหรือแหวน (ถ้ามี) (วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ อินทร์สอน อายุ ๗๓ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีการเกิด

การทำคลอด

เมื่อมีอาการปวดท้องคลอดจะให้ผู้เป็นแม่นั่งโดยใช้ที่นอนทบกันเป็นรูปสามเหลี่ยมหนุนข้างหลังเพื่อเป็นกำลังใจให้สามีนั่งพิงที่นอนอีกด้านหนึ่ง จากนั้นก็ไปตามหมอดำแยมา ๓ คนคือ ยายมาก โทนแก้ว ยายไว โตสาร(เสียชีวิตแล้ว) ยายหนู ก่อนทองมาในขณะที่ปวดท้องหลังจาก น้ำเดินทาง(น้ำคาวปลา)แตกแล้วยังไม่มีลมเบ่ง หมอดำแย(ยายหนู)จะจุดเทียนเสกทำนํ้ามนต์ให้แม่กิน (สะเดาะท้อง) ตามความเชื่อทำให้แม่มีลมเบ่งแล้วคลอดง่าย เมื่อคลอดและทำความสะอาดแผล ขณะที่กำลังจะคลอดตามความเชื่อของชาวบ้านจะนำแหมาครอบเพราะเชื่อว่าพญาพันตาคือแหจะช่วยคุ้มครอง ป้องกันภูตผีปีศาจ

สำหรับเด็กเขาจะตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ รกจะฝังไว้ที่ตีนบันไดเพื่อไม่ให้ลูกไปเที่ยวไกลบ้าน หลังจากอาบน้ำทำความสะอาดแล้วญาติผู้ใหญ่จะนำไปใส่กระดังที่เตรียมไว้แล้วนำไปทำพิธีร่อนกระดังด้วยการนั่งล้อมเป็นวงแล้วทำพิธีเวียนเทียนแล้วนำกระดังที่ใส่เด็กร่อนส่งต่อกันจนครบขณะที่ร่อนก็จะพูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน”แล้วผูกแขนให้เด็ก

การอยู่ไฟ

สามีจะเป็นผู้ไปจัดเตรียมหาฟืนนำมาวางกองเป็นตารางสี่เหลี่ยม เมื่อได้เวลาหลังคลอด ต้องอยู่ไฟ สามีก็จะก่อไฟจากไม้ที่เตรียมไว้ ยายหนูหมอต้าแยก็จะท่องคาถาขับพิษไฟทำให้ไม่ร้อน และไม่พองจากนั้นก็มีการเข้ากระโจมและทำการประคบ

การประคบคือการนวดและนាប់ท้องเพื่อให้ น้ำคาวปลาไหลออกมาให้หมด โดยยายมากหมอต้าแยนำอิฐแดงมาเผาให้ร้อนจนแดงจัดรองด้วยใบพลับพลึงห่อด้วยผ้าขาวม้าเอามานាប់ที่ท้องทุกวัน ขณะอยู่ไฟ

การรักษาแผลหลังคลอดใช้ขมิ้นเผาไฟให้ร้อนนាប់และใช้เหล้า ๔๐ ดีกรีสาดทำความสะอาด แผล การเข้ากระโจมบนเตาไฟจะใช้หม้อต้มใส่สมุนไพร ๘ อย่างด้วยกันคือ

๑. หัวไพร
๒. ขมิ้น้อย
๓. มะกรูด
๔. ใบมะขาม
๕. ตะไคร้
๖. ส้มป่อย
๗. ข่า
๘. การบูร

เวลาต้มเขาเอาสมุนไพรทั้ง๑-๗ ใส่หม้อต้มให้เดือดแล้วใช้การะบูรโรยข้างหน้าแล้วปิดฝา ให้ผู้เป็นแม่นั่งและนอนอยู่ข้างกองไฟ

สำหรับเตาไฟฝ่ายสามีหรือญาติผู้ชายจะออกไปหาเสามาตอกเป็นหลักหุ้มเตาไฟ เขาจะเรียกเตาไฟว่าแม่สีไฟ ที่ตั้งกองไฟเขาจะเอากาบกล้วยลงพื้น เอาดินใส่ แล้วเอาฟืนเรียงข้างบน แม่จะอยู่ไฟประมาณ ๗-๑๑ วัน

อาหารสำหรับแม่หลังคลอด

ทานข้าวกับหัวหอมแดงกับหมูปิ้ง ปลาปิ้ง กับน้ำพริกที่ทำด้วยน้ำปลาเท่านั้น และต้องดื่มกินน้ำต้มสมุนไพรผสมเกลือลงไปด้วย

(วิทยากร นางอมิตตา โพธิบาย อายุ๔๔ ปี อยู่บ้านเลขที่๕๔๙/๑ ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นายเอื่อน เรืองโรจน์ อายุ ๔๕ ปี- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

นางระนัย หวังชัย อายุ ๗๑ ปี- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์
นางศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการเกิด

*ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ ห้ามไปงานศพ เพราะกลัวเด็กที่เกิดมามีอาการสะดุ้งผวาและขวัญหนีดีฝ่อ หรือร้องไห้เก่ง ไม่ยอมหยุดร้อง

*ห้ามนั่งคาปูเพราะจะคลอดลูกยาก

*ห้ามกินกล้วยแปดเพราะทารกเกิดมาจะเป็นลูกแปดและท้องหรือแขนขาจะติดกัน

*ห้ามเดินข้ามเชือกเพราะกลัวว่า ทารกเกิดมาจะมีอวัยวะไม่เท่ากันเช่นแขน ขา จะสั้นยาวคนละข้าง เป็นต้น

*ห้ามอาบนํ้ากลางคืนหรือหลังจากตะวันตกดิน ห้ามไปไหนเวลากลางคืน และ ห้ามเดินด้านหลังคนอื่น เพราะกลัวสัตว์มีพิษเช่น งู ตะขาบ แมงป่อง กัดต่อย

หรือหากอาบนํ้าในแม่น้ำลำคลองอาจจะถูกปลิงดูด เนื่องจากในสมัยโบราณชาวบ้านไม่มีห้องนํ้าโดยส่วนตัว จะต้องเดินทางไปอาบนํ้าที่ทำนํ้า หนทางที่เดินไปอาจจะ เป็นถนนสายเล็กๆและผ่านป่าละเมาะ อาจจะมีสัตว์เลื้อยคลานตามเส้นทางก็ได้หรือ ฝีอาจจะเกลียด

*การทำคลอดของหมอด้าย ส่วนมากตามหมู่บ้านหรือตำบลจะมีหมอด้ายประจำหมู่บ้าน-ตำบล หญิงมีครรภ์จะได้รับการทำคลอดจากหมอด้าย ซึ่งมีความชำนาญในการทำคลอด หลังจากทารกตกฟากแล้ว หมอด้ายจะใช้ฝิวไม้ไผ่ตัดสายสะดือและรัดด้วยด้ายดิบ กันไม่ให้สะดือเน่าและกันบาดทะยัก

*การอยู่ไฟ จะต้องหันหน้าสู่ไฟและดื่มนํ้าต้มซึ่งผสมด้วยยาสมุนไพรเพื่อให้ประสบนํ้านมและให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น ส่วนมากจะอยู่ไฟประมาณ ๕ หรือ ๗ วัน

*การร่อนกระดัง หลังจากทารกตกฟากแล้ว คนโบราณหรือผู้ที่ชาวบ้านนับถือจะนำกระดังพร้อมใบหนาดมาปูลองทารก แล้วนำทารกใส่กระดังร่อน- ซ้ายขวา ๓ ครั้งแล้วพูดว่า ๓วันเป็นลูกเปิด ๗วันเป็นลูกคนนะ” บางแห่งพูดว่า ๓ วันเป็นลูกผี ๔วันเป็นลูกคน”(อมิตตา โพธิบาย)

*อาหารของแม่หลังคลอด ส่วนมากจะเป็นอาหารที่ไม่แสลง เช่นต้องกินข้าวกับเกลือ ปลาอย่าง แกงจืด แกงหัวปลี เพื่อจะได้ประสบนํ้านมให้ทารกดื่มนมได้สะดวก นํ้านมไม่ตัน

*หน้าที่ของสามีในขณะที่หญิงอยู่ไฟ ต้องดูแลเอาใจใส่ตลอดเวลา ไปหาฟืน หาเตรียมไว้ให้พร้อมเติมนํ้าต้มไม่ให้ขาด เพราะหญิงต้องดื่มนํ้าร้อนตลอดเวลาและเป็นนํ้าผสมยาสมุนไพร ช่วยประสบนมดลูก สามีต้องอดทน ต้องอดหลับอดนอนและช่วยดูแลลูกในช่วงที่ภรรยาอยู่ไฟจนกว่าจะออกไฟ

* ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการเกิดในแง่ของพุทธศาสนา การเกิดในที่นี้หมายถึงการเกิดเป็นคนหรือเป็นมนุษย์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า การที่จะได้เกิดเป็นมนุษย์นั้นแสนยากแสนลำบาก พระองค์ทรงแสดงความลำบากไว้ ๔ ประการดังนี้

กิโณ มนุสสะปฏิลาโก

การได้เกิดเป็นมนุษย์แสนยาก

กัจฉัง มัจจานะ ชีวิตตัง

การครองชีพของสัตว์ทั้งหลาย แสนยาก

กัจฉัง สัทธัมมะสวะนัง

การได้สดับคำสอนของท่านผู้รู้แสนยาก

กิโณพุทธานุปปาโท

การบังเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าแสนยาก

ผู้ที่จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นจะต้องมีศีล๕ซึ่งเป็นพื้นฐานของมนุษย์มาก่อนและมีบุญเป็นต้นนำมีกรรมเป็นผู้แต่ง กล่าวโดยรวมก็คือบุญนำ กรรมแต่ง ทำดี ดีส่งผลให้เห็นผล ทำชั่ว ชั่วก็ดลชั่วให้ชั่วดีดูตรงตอนที่บอกไว้ว่า ใครดีใครชั่วใครชั่วสุดแต่กรรม

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

การอบรมเลี้ยงดูเด็กหญิง-ชาย

ถึงคราวคลอดออกมาเป็นทารก

แม่กอดกอดกลมไกวมิให้หมอง

ป้อนข้าวให้น้ำมสรงวนประคับประคอง

วัน ยุง บึ้งปัดไว้มิให้ตอม

ยามลูกป่วยช่วยรักษาป้อนยาหยูก

ความรักลูกยิ่งชีวิตจิตถนอม

อดหลับนอนก่อนรุ่งยูงมันตอม

เพราะแม่พร้อมใจพลีชีวิตตน

สอนลูกน้อย ยืนนั่ง เดินตั้งไข่

สอนลูกให้มีสำเนียงเรียกไม่สับสน

พ่อจ๋าแม่จ๋า แม่ปลื้มดวงกมล

รักเปี่ยมล้นเจ้าเดินวิ่งยังยินดี

หมั่นอบรมบ่มนิสัยแต่วัยเยาว์
 ให้เพียบพร้อมมารยาทเสริมศักดิ์ศรี
 ลูกคือดั่งถ้อยพิรุณไม่เข้าที่
 ถึงเสียแต่ท่านก็ยังหลั่งน้ำตา
 ลูกได้ดีท่านนี้พลอยมีสุข
 ลูกมีทุกข์ใจเพียรถวิลหา
 ลูกยากเย็นเข็ญใจคอยเช็ดน้ำตา
 ลูกเจ็บมาแม่เจ็บกว่าสุดชีวิต
 รักใดไหนเล่าเท่าแม่จะรักลูก
 ฝ่าฟันผูกห่วงใยไม่หน่ายหนี
 รักอื่นหมิ่นแสนแม่นจะมี
 แม่นปรานีมิเทียบค่าว่าแม่รัก

การโกนจุก ดัดเกล้า

หลังจากทารกคลอดแล้ว 3 เดือน ญาติผู้ใหญ่ก็จะประกอบพิธีโกนจุกให้ โดยไปหาพฤตมาจารย์และผู้ทรงคุณทางไสยศาสตร์ ให้ตรวจดูฤกษ์งามยามดี เมื่อได้ฤกษ์ วัน เดือน ปีแล้ว ก็ไปอาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ๕, ๗, หรือ ๙ รูป ตามกำลังศรัทธาและฐานะของเจ้าภาพ ในขณะที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ก็ให้เด็กหญิงหรือเด็กชายนอนบนเบาะหรือที่นอนวางไว้ตรงหน้าพระสงฆ์ พร้อมกับโยงสายสิญจน์รอบตัวเด็ก ประธานสงฆ์ทำพิธีขลิบผมให้ ต่อจากนั้นก็ให้ช่างตัดผมหรือผู้ใหญ่ที่มีความชำนาญโกนผมกันไว้ตรงกลางกระหม่อม จนเด็กโตขึ้นก็จะเกล้าจัดไปไว้บนจุดจอม เมื่อถึงวัยครบกำหนด ถ้าเป็นหญิงก็ให้โกนหรือตัดจุกเมื่ออายุ ๑๑ ขวบ ถ้าเป็นชายให้โกนจุกอายุ ๑๕ หรืออาจจะไวนานกว่านั้นก็ได้แล้วแต่ความเชื่อถือ

การโกนจุกหรือโกนผมไฟนั้น เป็นความเชื่อถือของคนสมัยโบราณว่า เมื่อทารกหรือกุมารกุมารได้รับการประคบประหงม เลี้ยงดูมาจนถึงสามเดือนแล้ว คิดว่าพ้นอันตรายแล้ว หรือพ้นปากเหยี่ยวปากกาแล้ว จึงทำพิธีโกนผมไฟเพื่อให้ไว้จุกเพื่อเป็นสิริมงคล บิดามารดาจะได้เลี้ยงง่ายขึ้น (วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการบวช

การเตรียมการ

กุลบุตรผู้มีศรัทธาและเลื่อมใสประสงค์จะอุปสมบทพึงให้ผู้ปกครองหรือบิดามารดาหาเวลาไปพบพระอุปัชฌาย์(เจ้าอาวาส)แจ้งความประสงค์ในการบวชเมื่อได้พบแล้ว จึงกำหนดวัน เวลา จากท่านต่อไป อย่ากำหนดวัน เวลา เองและอย่าพิมพ์การ์ด กำหนดการไปก่อน เพราะจะไม่สะดวกและอาจจะมีเหตุขัดข้องบางประการได้ ต่อจากนั้นก็รับเอาระเบียบการต่างๆจากพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนนาคไปศึกษาดูขั้นตอน ตลอดจนการและฝึกหัดขานนาคให้ได้เสียก่อน เมื่อท่องจำให้ขึ้นใจแล้ว ก็ไปฝึกซ้อมกับพระอาจารย์ที่วัด เพื่อความชัดเจนแห่งอักขระ ทำนองวรรคตอน เพื่อจะได้ไม่ประมาทในเวลาบวช หลักการที่ควรปฏิบัติคือ

*การว่าขานนาค ต้องออกเสียงดังให้เต็มเสียง

*ควรฝึกคุกเข่าให้นาน เพราะในเวลาบวชจริงต้องนั่งคุกเข่านาน

*หากทำได้ควรหัดนั่งสปรังและห่มจีวรไว้ก่อนยิ่งดี

*หัดกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์คือมือ ๒ เข่า ๒ หน้าผาก ๑ ให้ถูกต้อง

*เตรียมเครื่องบริวาร ๘ ให้พร้อม(โดยเฉพาะวัดเพชรวรารามจะมีให้เช่าบูชาทุกอย่าง พระอาจารย์จะจัดให้ครบทุกอย่างหากไม่จัดหามาเองและประสงค์จะให้ทางวัดจัดให้ เจ้าภาพเพียงถวายเงินเป็นค่าเช่าบูชาเท่านั้น)

*นาคควรจะไปนอนที่วัดเพื่อฝึกซ้อมขานนาค พิธีการต่างๆก่อนที่จะบวชประมาณ ๓ วันเป็นอย่างน้อย

*ควรทำความสะอาดห้องที่ตนจะอยู่ ซึ่งพระอาจารย์ท่านจะจัดห้องให้อยู่ ก่อนบวช

นี่เป็นการเตรียมการโดยย่อ หากไม่เข้าใจก็ให้สอบถามพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนท่านจะให้คำแนะนำที่ละเอียดและเข้าใจถูกต้อง และเป็นการบวชแบบธรรมยุตโดยเฉพาะ ส่วนทางมหานิกายนั้นไม่ค่อยเข้มงวดเท่าไร

การบวช(แบบธรรมยุต)

เมื่อกุลบุตรฝึกหัดขานนาคได้แล้วก็เตรียมเครื่องอัฐบริวาร(เครื่องบวช)ให้พร้อม แล้วไปยังวัดที่จะบวชพร้อมด้วยผู้ปกครองหรือบิดามารดาญาติพี่น้องและอุปกรณ์ในการบวช แต่หากบูชาจากทางวัด พระอาจารย์ผู้ฝึกสอน จะจัดเตรียมเครื่องบวชและของทุกอย่างไว้ให้พร้อม โดยจัดโต๊ะ-เก้าอี้ตั้งไว้หน้าอุโบสถและวางเครื่องบวชและของทุกอย่างไว้ให้เรียบร้อย โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

- เวลา ๗.๐๐ น. ประกอบพิธีขอขมาลาโทษ ผู้ปกครอง บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่

- พิธีปลงศพ (หากปลงในวัด) พระอาจารย์ผู้ฝึกสอนจะเป็นคนปลงให้เองและมีคนถือพานใบบัวเก็บ ผมหักปลงไว้ในพาน เสร็จแล้วนำไปเก็บไว้ที่ต้นโพธิ์เพื่อเป็น ศิริมงคลต่อไป
- หลังจากปลงศพเสร็จแล้วบิดา-มารดา –ญาติผู้ใหญ่ อาบน้ำให้หน้าค ซึ่งจะมีน้ำอบไทย ดอกมะลิ หรือกลีบกุหลาบ ขมิ้นผง สบู่เป็นเครื่องประกอบในการอาบน้ำ
- หลังจากนั้นหน้าคก็จะไปอาบน้ำชำระร่างกายอีกครั้งที่ห้องน้ำ
- และผู้ชำนาญการแต่งกายก็แต่งกายชุดหน้าคให้
- แห่นาครอบอุโบสถ บิดาสะพายบาตรถือตาลปัตร มารดาอุ้มผ้าไตร ญาติ พี่น้องถือเครื่องบริขาร-ไทยธรรมเวียนรอบอุโบสถ ประทักษิณ ๓รอบ
- พิธีกรนำวันทา สมา- นาคหว่านทาน เข้าสู่อุโบสถ
- พิธีกรนำกล่าวขอขมาบิดา-มารดาและรับผ้าไตร เครื่องสักการะมอบให้หน้าค
- นาคประคองผ้าไตร-เครื่องสักการะ เข้าหาอุปัชฌาย์ วางผ้าไตรเครื่องสักการะไว้ข้างตัว แล้วกราบพระอุปัชฌาย์ ยกผ้าไตร-เครื่องประเคนอุปัชฌาย์ กล่าวคำขอบรรพชา อุปสมบทเป็นลำดับต่อไป
- ฟังคำสอนของพระอุปัชฌาย์ เมื่อสอนจบท่านจะมอบอังสะสวมให้ผู้ขอบวชผู้ขอบวชผู้ขอบวชพืงน้อมกายเข้ารับผ้าอังสะและท่านจะมอบผ้าไตรให้ไปนุ่งห่มให้เป็นปริมนทลแล้วเข้ามารับตาลปัตร-เครื่องสักการะไปถวายพระอนุสาวนาจารย์กล่าวคำขอบรรพชาต่อไป
- สามเณรเข้ามารับบาตร-เครื่องสักการะจากบิดามารดาประคองเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ ประเคนสักการะกราบ ๓ ครั้งแล้วนั่งคุกเข่าประนมมือกล่าวคำขอนิสัยตอบ-รับคำถามคุณสมบัติจากพระคู้สวด ท่ามกลางสงฆ์อีกครั้ง จบแล้วกราบ ๓ ครั้ง นั่งประนมมือนั่งฟังพระอุปัชฌาย์สอนอนุสาสน์จนจบแล้วรับว่า อามะกันเตแล้วกราบ ๓ ครั้ง
- รับเครื่องไทยธรรมจากบิดา-มารดา ประเคนพระอุปัชฌาย์คู้สวด กราบ ๓ ครั้งแล้วกรวดน้ำรับพรกราบ ๓ ครั้ง เสร็จพิธีการบวชโดยย่อเท่านี้
(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการตาย

การทำพิธีที่เกี่ยวข้องกับความตายเป็นประเพณีที่มีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องดังนี้
พินัยศพเข้าโลง

นำผู้ตายมาเปลี่ยนเครื่องแต่งกายที่ดีที่สุดคือการแต่งศพแล้วนำมาวางไว้บนตั่งหรือแคร่นำผ้ามาคลุมร่างและให้ยื่นมือออกมาเพื่อรับน้ำอาบศพ

น้ำอาบศพคือน้ำหอม น้ำดอกไม้วีชันเตรียมไว้แล้วญาติพี่น้องและผู้ที่เกี่ยวข้องนำดอกไม้มาวางไว้ที่มือเพื่อแสดงความคารวะให้แก่ผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย

การเตรียมโลงศพนำกาบกล้วยมาเชื่อมตามทางยาวให้มีขนาดความกว้างประมาณ ๒ ซ.ม. ทาบลงบริเวณปากโลงศพ แล้วปักก้านธูปลง ตรงด้านทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก เป็นระยะ แล้วพระสงฆ์ ๑ รูปทำพิธีโยนด้ายสายสิญจน์ ไปตามก้านธูปบนปากโลง จากนั้นใช้เทียนจุดธูปแล้วรณด้ายสายสิญจน์ ให้ไหม้จนหมดแล้วนำศพที่ถูกตราสังเรียบร้อยแล้วเข้าวางในโลงที่มีวัสดุเช่น เสื่อหรือเบาะวางรองแล้วปิดฝาโลง โดยมีด้ายสายสิญจน์ผูกโยงที่มือและนำม้วนด้ายสายสิญจน์นี้ไปวางไว้ที่โต๊ะหมู่บูชา จากนั้นนำโลงศพไปวางไว้บริเวณบ้านที่อยู่ได้ชื่อของบ้านหรือที่วัดก็จะเป็นมุมที่เหมาะสม จากนั้นประดับประดาโลงศพด้วยดอกไม้สด ฉากหลังติดชื่อผู้ตายวันเดือนปีเกิด และวันเดือนปีที่เสียชีวิต

ตรงบริเวณหน้าโลงศพนิยมจุดตะเกียงไว้โดยดูแลไม่ให้ดับตลอดเวลาเพราะถือว่าเป็นแสงไฟส่องทางให้ผู้ตาย นอกจากนี้ก็จัดให้มีกระถางธูปสำหรับผู้ที่จะมาไหว้ศพ มีผ้ากราบศพ มีพานวางธูปเทียน สำหรับเทียนจะมีการจุดให้สว่างตลอดเวลาเช่นเดียวกับตะเกียง

มีภาพถ่ายของผู้ตายวางอยู่ในมุมที่เหมาะสมและถ้ามีเครื่องอิสริยาภรณ์ให้นำใส่พานมาวางไว้ข้างภาพของผู้ตาย

พิธีกรรมในประเพณีการตาย

ทุกคืนก่อนที่จะนำศพไปบรรจุในกรณีที่เจ้าภาพยังไม่พร้อมหรือไปเผ่าจะมีการสวดอภิธรรม และการสวดสังคหะหรือห้านัย ทุกคืน ดังนั้นเจ้าภาพต้องเตรียมสถานที่ได้แก่โต๊ะหมู่บูชาอาสนะสำหรับพระสงฆ์ ๘ รูป หีบอภิธรรม

ก่อนจะทำพิธีสวดจะเชิญเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดเทียนบูชาหีบพระธรรม จุดธูปบูชาเคารพศพ จากนั้นก็จะมีคนนำกล่าวสวดบูชาพระ อาราธนาพระสงฆ์สวดอภิธรรม เสร็จแล้วมีการชักผ้าบังสุกุล กรวดน้ำให้พร แล้วเริ่มต้นสวดจบที่๒ซึ่งจะเป็นสังคหะหรือห้านัยแล้วแต่เจ้าภาพ และมีพิธีกรรมเช่นเดียวกับการสวดอภิธรรมและวันรุ่งขึ้นจะมีการนิมนต์มาฉันอาหารทุกเพล

เมื่อสวดครบ ๓ คืน ๕ คืนหรือ๗คืนขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพก็จะเป็นการนำศพไปฝัง เจ้าภาพจะเตรียมการโดยช่วงเวลา ๓ โมงเช้าจะมีการบวชลูกหลานเพื่อช่วยจูงศพก็จะมีการปลงผม และพระอุปัชฌาย์จะทำพิธีบวชให้ จากนั้นก็มีการเทศน์หน้าศพ เลี้ยงเพลพระ เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน จากนั้นก็มีการจัดตั้งขบวนแห่ศพโดยมีลำดับการตั้งขบวนแห่ดังนี้ คือ

ขบวนพระที่บวชน้ำไฟจุ้งด้ายสายสิญจน์นำขบวน

ขบวนแม่ขาว

ขบวนญาติ

คนถือรูปผู้เสียชีวิต

หีบศพ

คนถืออุปกรณ์เกี่ยวกับความเชื่อเช่นมะพร้าวหัวพร้อมไม้ ๑ ท่อน คนโปรยข้าวตอก

คนถือหม้อดิน

แขกที่มาร่วมพิธีเผา

เมื่อขบวนแห่มาถึงแล้วจะเดินเวียนซ้ายรอบเมรุ ๓ รอบแล้วนำศพวางไว้หน้าเตาเผาศพเพื่อทำพิธีเผาหลอก

ส่วนที่วัด ก็ทำพิธีสวดมาติกา ถวายผ้าบังสุกุล(บางแห่งนิมนต์พระทำจำนวนอายุผู้ตายแล้วทำพิธีทอดผ้าบังสุกุลโดยเชิญตัวแทนแขกมาร่วมทอดผ้าจำนวนตามความเหมาะสม

มีพิธีอ่านประวัติผู้ตาย แล้วร่วมยืนไว้อาลัย

มอบเงินให้ทายาทผู้ตาย เจ้าภาพบริจาคทรัพย์ให้โรงเรียนตามความเหมาะสม

จากนั้น ทำพิธีเผาหลอกโดยเชิญแขกผู้มีเกียรติทอดผ้ารองไตรบังสุกุลและเชิญประธานทอดผ้ามาบังสุกุลแล้วทำพิธีวางดอกไม้จันทน์จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นวางดอกไม้จันทน์ แขกที่มาร่วมพิธีเผาขึ้นวางดอกไม้จันทน์ เจ้าภาพแจกของชำร่วยแก่แขกที่มาร่วมงานเป็นเสร็จพิธีเผาหลอกก่อนกลับผู้ร่วมพิธีจะล้างมือในถังน้ำที่ใส่น้ำมะกรูดที่เจ้าภาพเตรียมไว้ให้เพราะถือว่าการล้างสิ่งที่ไม่เป็นมงคลออกไป

พิธีเผาจริงนิมนต์พระสวดหน้าศพนำศพเข้าเตาเผาก่อนเผาจริงจะมีการนำน้ำมะพร้าวที่นำมาล้างหน้าศพแล้วทำพิธีจุดไฟเผาศพ รุ่งเช้าก็มีการเก็บกระดูก แล้วนำไปลอยอังคารที่แม่น้ำตามความเชื่อ

ส่วนที่บ้านศพจะมีพิธีสวดมนต์เย็นเพื่อล้างสิ่งที่เป็นอับมงคลเพราะถือว่างานศพเป็นงานที่ไม่เป็นมงคลและช่วยให้ผู้ที่อยู่มีขวัญดีขึ้น

ส่วนรุ่งเช้าเมื่อนำกระดูกผู้ตายเข้าบ้านก็มีการทำบุญเลี้ยงพระอีกครั้งหนึ่ง
(วิทยากรผู้เก็บข้อมูลนางคมคาย หมื่นสาย อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/4๔๙ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๖๕ หีบศพและกระถางธูปตะเกียงบูชาหน้าศพ

ภาพที่ ๖๖ พระสงฆ์มาทำพิธีทำบุญเข้าวันเผา

ภาพที่ ๖๗ แม่ครัวทำอาหารเลี้ยงแขก

ภาพที่ ๖๘ ,พระอุปัชฌาย์ทำพิธีบวชพระ จูงหน้าศพ

ภาพที่ ๖๙ บวชชีพราหมณ์

ภาพที่ ๗๐ ขบวนแห่ศพ

ภาพที่ ๗๑ ขบวนแห่รอบเมรุ เวียนซ้าย

ภาพที่ ๗๒ ขบวนแห่รอบเมรุ เวียนซ้าย

ภาพที่ ๗๓ อุปกรณ์ความเชื่อหม้อดิน มะพร้าวข้าวตอกในขบวนแห่

ภาพที่ ๗๔ ทอดผ้าบังสุกุล

ภาพที่ ๗๕ อ่านประวัติผู้ตาย

ภาพที่ ๗๖ พระสงฆ์ขึ้นประชุมเพลิง

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย

การสะกด

เมื่อผู้ป่วยจนจะหมดลมหายใจ และเห็นว่าอาการหนักเต็มที่แล้วญาติพี่น้องและผู้รักษาพยาบาลจะเตือนให้ระลึกถึงพุทธคุณ เช่น ให้ภาวนาว่า “อะระหัง อะระหัง” หรือว่า

“พุทโธ พุทโธ” ซึ่งหมายถึงการบอกทางให้ไปในทางดี ไม่ให้จิตใจเป็นห่วงทรัพย์สินสมบัติหรือญาติพี่น้อง เมื่อหมดลมหายใจแล้ววิญญาณก็จะได้ไปสู่สุคติ เป็นการสะกดจิตให้ยึดติดในสิ่งที่เคารพบูชา

อีกประการหนึ่ง เมื่อผู้ตายนั้น ตายด้วยอุบัติเหตุเช่นถูกรถชน ตกต้นไม้ เป็นต้น ญาติพี่น้องก็จะไปเชิญผู้ทรงคุณทางไสยศาสตร์มาบดเป่าวิญญาณหรือสะกดจิต โดยใช้คาถาพระยายมว่า “ปะโต เมทั้ง ประชีวินัง สุคะโต จุตติ จุตติ จุตัง มะระนังจติ” ใช้ตะปุดตกลงไปที่หน้าผาก เพื่อไม่ให้วิญญาณเฮี้ยน เพียวหลอกหลอนคนต่อไป

การสะกดการตายโหง เป็นการตายปราศจากองค์สี่ หมายถึงการตายอนาถาหาที่พึ่งไม่ได้ โบราณถือว่าคนตายโหงเป็นคนบาป ตายไปแล้วมักจะไม่ตายคนเดียว จะเวียนมาเอาคนอื่นตายไปด้วย ดังนั้นคนตายโหงจึงต้องถูกสะกด เพื่อไม่ให้ย้อนมาเอาคนอื่นตามไปอีกจึงต้องทำพิธีดังต่อไปนี้

๑. นิมนต์พระมาสดสะกด ณ จุดที่เกิดอุบัติเหตุหรือจุดเกิดเหตุ หรือเชิญอาจารย์ผู้ชำนาญทางไสยศาสตร์มาทำพิธี

๒. เลี้ยงส่งผีตายโหง วิธีเลี้ยงให้เอาของดิบของสดเลี้ยง โดยเรียกชื่อผู้ตายมาแล้วบอกว่า ของชอบของเธอฉันเอามาให้แล้ว กินแล้วให้หนีไปเกิดชะงายอยู่ที่นี่ เดี่ยวนายนิรบาล(ยมบาล) จะรู้ ท่านจะเอาไปทำโทษหรือไม่ก็หมอผีจะเอาไปใช้งาน ไปซะ ไปเกิด ขอให้พูดเอง เธอเองว่า “มาแล้ววี่? มาแล้ว กินแล้ววี่? กินแล้ว.....หนีไปซะเนอ...เออกินแล้วจะหนีไปหรือก เเท่านั้นแหละผีตายโหงก็จะหนีไปไม่มาทำให้คนอื่นตายอีก

ผีตายทั้งกลม หมายถึงผู้หญิงที่มีครรภ์หรือตั้งท้องตั้งแต่สามเดือนขึ้นไป อาจประสบอุบัติเหตุ เช่นรถคว่ำ ถูกข่มขืนแล้วฆ่าหรือผูกคอตายอย่างเรื้อรังนางนาคพระโขนง ถือว่าวิญญาณของเด็กเฮี้ยน รวมทั้งผู้เป็นแม่ด้วย ต้องทำการสะกดเช่นเดียวกัน

การตราสัง

ผู้ที่ตราสังศพนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกหัดมาจากจักษานาญและเคยผูกมัดศพมาแล้ว จะต้องเป็นคนรู้คาถาที่จะว่าในระหว่างผูกมัดศพด้วย เชื่อกันที่จะทำตราสังจะต้องใช้ด้ายดิบอย่างด้ายสายสิญจน์ทาบกันให้ใหญ่เหนียวดั่งรังไม้ขาดได้และมีขนาดใหญ่โตเท่านี้วก้อย การตราสังศพนั้นจะตราสังเพียงสามเปลาะเท่านั้น เปลาะแรกผูกด้วยเชือกทำบ่วงส่วนที่ผูกคอศพแล้วเสกคาถาว่า “ปุตโตคิเว” แล้วจึงเอาเชือกโยงมากลางร่างต่อจากนั้นจึงทำเป็นบ่วงตระกรุดเบ็ดผูกมือให้ประนมมือไว้ที่อกอีก

เปลาะหนึ่ง แล้วเสกคาถาว่า “ชะนัง หัตถเถ” แล้วโยงเชือกมาที่เท้าทำเป็นห่วงผูกที่ข้อเท้าทั้งสองให้ติดกันเสกคาถาว่า “ภริยาปาเท” รวมเป็นตราสังสามเปลาะ การที่ต้องทำตราสังสามแห่งและเสกคาถานั้น เพราะเป็นปริศนาธรรมแสดงให้เห็นว่า บุตรเป็นห่วงผูกคอ ส่วนที่ข้อมือหมายถึงทรัพย์สมบัติเป็นห่วงผูกมือและที่ผูกเท้าหมายถึงภรรยาสามีเป็นห่วงผูกเท้า

การตามไฟ

เมื่อคนป่วยสิ้นลมแล้ว ญาติพี่น้องควรหาเทียนหรือตะเกียงจุด เวลาสิ้นลมแล้ว เมื่อจุดแล้วให้ตั้งไว้ทางศีรษะศพ ส่วนศพนั้นให้ใช้ผ้าคลุมตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าให้มิดชิดและไม่ให้เห็นหน้า ในสมัยโบราณเขาระวังนักไม่ให้แมวดำข้ามศพ เพราะเขาเล่าต่อกันมาว่า ถ้าแมวดำข้ามศพ ศพจะลุกและปีศาจจะคะนอง เพราะฉะนั้นเมื่อตายแล้ว เขาจะรีบปิดประตูหน้าต่างห้องที่ศพอยู่ให้มิดชิด เพื่อกันไม่ให้แมวไปกระโดดข้าม แต่ส่วนมากเขานิยมกางมุ้งมัด ๓ หู ครอบไว้ทั้งคืน เพื่อไม่ให้แมลงวันไต่ตอม สมัยนี้ไม่ค่อยนิยมทำกันแล้ว จะมีบ้างบางท้องถิ่นอาจจะเชื่อกันว่า ถ้าแมวข้ามศพ ศพก็ลุกไม่ได้ ศพก็คงนอนตัวแข็งอยู่เดิม

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีของชุมชน

ประเพณีสู่ขวัญ

การสู่ขวัญ เป็นจิตวิทยายาอย่างหนึ่ง ซึ่งบันทึกในสมัยโบราณบัญญัติขึ้นเป็นการให้ขวัญและกำลังใจแก่คนและเสริมสิริให้แก่บ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ ยวดยานพาหนะตลอดจนวิญญาณกตัญญูและอวิญญาณกตัญญูเป็นต้น เป็นการเสริมสิริโภคทรัพย์ ดังคำที่ท่านพระศรีมหาเถระกล่าวไว้ว่า “สิริโศคานมาสโย” แปลว่า ศิริเป็นที่มารวมแห่งโภคสมบัติ การสู่ขวัญที่จะกล่าวในที่นี้เช่น

การสู่ขวัญคน

ในกรณีคนในบ้านหรือครอบครัวอาจจะล้มป่วยหรือประสบอุบัติเหตุ เมื่อหายแล้วและนำมาพักฟื้นในบ้าน ญาติพี่น้องก็จะเชิญอาจารย์หรือพระสงฆ์มาสู่ขวัญให้ กล่าวคือเรียกขวัญให้กลับมาสู่ตัว จะได้หายจากเจ็บไข้ได้ป่วยหมดเคราะห์หมดโศก

การสู่ขวัญสัตว์เลี้ยง(โคกระบือ)

ซึ่งเป็นสัตว์ใช้แรงงานหลังจากทำนาหรือลากเกวียนแล้ว ก็จะประกอบพิธีสู่ขวัญให้(ปลอบใจเอาใจ) เป็นการแสดงความขอบคุณสัตว์เลี้ยงที่เราใช้แรงงานและพักผ่อนอเนกไว้ได้ใช้งานต่อไป

การสู่ขวัญข้าว

คือการสู่ขวัญแม่โพสพ ซึ่งเป็นผู้ดูแลนาเรียกว่าเป็นขวัญข้าว เริ่มตั้งแต่ชาวนา ถางนา หว่านกล้า ดำนา เกียวข้าว นวดข้าว เอาข้าวเข้ายุ้งฉางแม่โพสพจะดูแลให้ตลอดเวลา ดังนั้นหลังจากเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวแล้วชาวนาจะประกอบพิธีสู่ขวัญข้าวหรือขอขอบคุณแม่โพสพที่ทำให้ชาวนาทำนาได้ผลดี ปราศจากภัยธรรมชาติทั้งหลาย

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีทอดกฐิน

ประเพณีทอดกฐินจะทำหลังเทศกาลออกพรรษาประมาณ ๑ อาทิตย์ทางวัดจะมีการจัดเตรียมสถานที่และเริ่มต้นด้วยการฉลององค์กฐิน ด้วยการสวดมนต์เย็น ทำหนังสือเชิญชวนพุทธศาสนิกชน จงเป็นเจ้าภาพผ้ากฐิน บอກบุญผู้มีจิตศรัทธาทำอาหารเลี้ยงพระและแขกที่ร่วมเป็นเจ้าภาพองค์กฐิน

เช้าวันรุ่งขึ้นมีพิธีทำบุญตักบาตรเนื่องจากเป็นวันพระ ตอนสายพุทธศาสนิกชนจะร่วมกันนำต้นผ้าป่ามาร่วมทำบุญและร่วมบริจาคเงินสมทบองค์กฐินและจุดมุงหมายเพื่อหาเงินเข้าวัดเพื่อบำรุงศาสนสถานของวัดเช่นนำมาทำการก่อสร้างศาลาเจ้าฟ้าเป็นต้น

ประวัติกการทอดผ้ากฐิน

ประเพณีการทอดผ้ากฐินมีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล โดยมีเรื่องเล่าว่ามีพระสาวก หมู่หนึ่งจำนวน ๓๐ รูปได้เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อเดินทางมาใกล้จะถึงที่ประทับก็เป็นช่วงฤดูฝนและเป็นช่วงพระพุทธรูปบัญญัติกำหนดให้พระสงฆ์ต้องจำพรรษา พระสงฆ์กลุ่มนี้จึงต้องหยุดพักและจำพรรษาอยู่ ณ ที่พัก เมื่อครบกำหนดแล้วจึงเดินทางมาเฝ้าพระพุทธองค์ ขณะที่เดินทางมาก็ยังมีฝนตกอยู่ทำให้จีวรและเครื่องนุ่งห่มเปียกปอนและขาดวินเป็นที่น่าเวทนา พระพุทธรูปจึงอนุญาตให้พระสงฆ์สามารถหาผ้าจีวร สบง และสังฆาติมาเปลี่ยนใหม่ได้

ในสมัยพุทธกาลผ้าที่จะนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่มนั้นหายาก พระสงฆ์และสาวกของพระพุทธองค์ต้องออกแสวงหาผ้าที่เขาทิ้งแล้วหรือผ้าที่เขาใช้ห่อศพ นำมาซักกรีดให้สะอาดแล้วนำมาข้อมให้มีสี ผาตด้วยแก่นของต้นไม้ เช่น แก่นขนุน หรือจากพืชขมิ้น จากนั้นจึงนำมาตัดเย็บเป็นผ้าสบง จีวร สังฆาติ (รวมเรียกว่าผ้ากฐิน) ต่อไป

ลักษณะของการตัดเย็บด้วยผ้าที่เก็บมานั้นเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย พระพุทธรูปจึงกำหนดให้นำมาต่อกันเป็นผืนในลักษณะสี่เหลี่ยมเหมือนลักษณะผืนที่นา ผ้าในแต่ละผืนหนึ่งกำหนดให้มีลักษณะสี่เหลี่ยมนี้ที่เรียกว่าขันท์ มีความกว้างตั้งแต่ขันท์ ๕ ขันท์ ๗ ขันท์ และ ๙ ขันท์ ส่วนทางยาวแล้วแต่ความสูงของพระภิกษุ ในการตัดเย็บข้อมเพื่อทำผ้าไตรจีวรนั้นพระภิกษุแต่ละรูปจะช่วยกันทำ เมื่อทำสำเร็จ

แล้วก็ไม่กำหนดว่าเป็นของพระรูปใด จนกว่าที่ประชุมของสงฆ์จะตกลงว่าจะถวายผ้ากฐินนี้ให้แก่พระสงฆ์รูปใด พระสงฆ์จะมีผ้ากฐินที่ผืนก็ได้ผ้ากฐินที่มากกว่า ๑ ผืนเรียกว่าอดิเรก

ต่อมามีเศรษฐีและผู้นำผ้ามาถวายเพราะเห็นใจในความยากลำบากของพระสงฆ์ในการหาผ้ามาทำผ้ากฐิน จึงอนุญาตให้พระสงฆ์รับผ้าเหล่านี้ได้ ในการถวายผ้าต้องมีการทอดผ้าวางลงให้แก่พระสงฆ์ลักษณะที่มีการถวายผ้าด้วยการทอดผ้าวางลงจึงเป็นที่มาของคำว่าทอดกฐิน

การดำเนินการทำผ้ากฐินของวัดเพชราราม

เป็นพิธีกรรมที่สืบต่อจากการทำพิธีทอดผ้ากฐินที่มีผู้ศรัทธานำผ้ากฐินมาทำบุญถวายให้แก่พระภิกษุสงฆ์ของวัดเพชราราม ผ้ากฐินที่เจ้าภาพถวายทางวัดจะดำเนินการให้ โดยแบ่งผ้าเป็นสองชุดชุดแรกเป็นผ้าไตรจีวรที่สำเร็จแล้วสามารถนำไปใช้ได้ทันที ส่วนอีกชุดหนึ่งจะเป็นผ้าขาวธรรมดาที่จะต้องนำไปตัดเย็บประกอบเป็นผ้าไตรจีวรที่จะเป็นพิธีกรรมที่ต่อเนื่องไปในภาคปลายของการทอดผ้ากฐินที่รวบรวมปัจจัยที่มีทั้งการถวายสังฆทาน ทอดผ้าป่า การทำบุญบูชาข้าวทิพย์ เพื่อรวบรวมปัจจัยไว้ใช้ในกิจของสงฆ์ต่อไป

ภาพที่ ๗๙ การบูชาข้าวทิพย์ ภาพที่ ๘๐ ประธานจัดงานฝ่ายสงฆ์พระธรรมวราลังการเจ้า อาวาสและประธาน ฝ่ายประชาชนผู้ว่าราชการจังหวัด

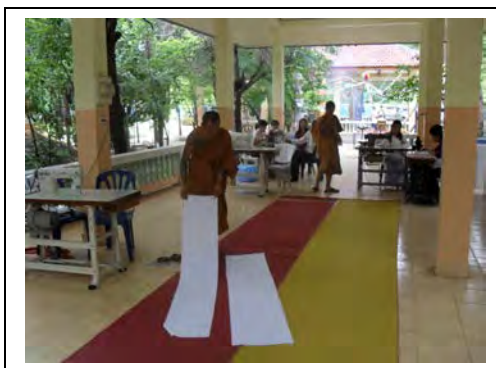

ภาพที่ ๘๑ กองผ้าป่าพัฒนาโดยใช้โฟมแกะเป็นรูปเรือ

ภาพที่ ๘๒ พิธีในช่วงบ่ายมีพิธีตัดเย็บซ่อมผ้ากฐิน

ภาพที่ ๘๓ แก่นไม้ขนุนถูกต้มในกระทะ

ภาพที่ ๘๔ พระสงฆ์และฆราวาสช่วยกันตัดเย็บผ้าไตรจีวร

ภาพที่ ๘๕ พระสงฆ์ผู้ชำนาญการย่อมสีผ้า

ภาพที่ ๘๖ ย่อมสีผ้าจากไม้แก่นขนุนที่ต้มไว้จนได้ที่

ภาพที่ ๘๗ ผู้ที่มีจิตศรัทธาช่วยกันกระฟือผ้าให้แห้ง

ภาพที่ ๘๘ ช่วยกันกระฟือผ้าและสวดมนต์ไปด้วย

ภาพที่ ๘๙ นำผ้าไตรจีวรที่แห้งแล้วมารีด

ภาพที่ ๙๐ ช่วยกันรีด

ภาพที่ ๙๑ ไตรจีวรที่รีดเรียบแล้ว

ภาพที่ ๙๒ นำมาพับ

ภาพที่ ๙๓ นำผ้าไตรจีวรมาแห่รอบอุโบสถสามรอบ

ภาพที่ ๙๔ แล้วนำมาถวายพระภิกษุสงฆ์

ภาพที่๙ทรงเจ้าอาวาสเจ้าคณะอำเภอประธานรับผ้ากฐิน ภาพที่๑๔พระภิกษุประชุมตกลงให้ภิกษุรูปใดได้
ครองผ้ากฐิน

วิทยากร ท่านพระครูโสภิตพัชรธรรม เจ้าอาวาสวัดติสสมหาวัน)

(ผู้เก็บข้อมูลนางคมคาย หมิ่นสาย อายุ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/๔๙ ตำบล ในเมือง อำเภอ
เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นางสมพร ทานิสุทธิ์ อายุ ๖๓ปีตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง
เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์

เป็นการฟื้นฟูประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติที่เคยแพร่หลายในอดีตมาอนุรักษ์ไว้โดยใช้
เครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชรวรารามอันประกอบด้วย ชุมชน ๑๑, ๑๒, ๑๕, ๑๖ซึ่งมีวัดเพชรวรารามเป็น
ศูนย์กลาง จากการดำริของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ บุคคลที่เป็นผู้บุกเบิกและศึกษา
รูปแบบการดำเนินการกวนข้าวทิพย์คือนางจรงค์ซ์ โฆษิตานนท์ประธานที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรมฯ
โดยการไปศึกษารูปแบบการกวนข้าวทิพย์จากวัดในอำเภอหล่มสักและวัดดงมูลเหล็กที่อำเภอเมือง
จังหวัดเพชรบูรณ์ และเริ่มประเพณีการกวนข้าวทิพย์ของวัดเพชรวรารามเมื่อปี ๒๕๔๘ ก่อนหน้า
ประเพณีการทอดกฐิน ๒ วัน

ประวัติการกวนข้าวทิพย์

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์ เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ก่อนที่องค์พระ
สัมมาพระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ โดยนางสุชาดาธิดาของเศรษฐีหมู่บ้านเสนานิคม ได้นำอาหารซึ่งกวนด้วย
ข้าวมธุปายาสไปบวงสรวงเทวดา ที่ต้นนิโครธในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ได้พบพระพุทธองค์
ประทับอยู่ใต้ต้นไม้อึงใจว่าเป็นเทพยดา จึงได้นำข้าวมธุปายาสไปถวาย เมื่อพระพุทธองค์เสวย
เสร็จแล้ว ได้ทรงนำถาดทองที่ใส่ข้าวมธุปายาสนั้นไปลอยน้ำและทรงอธิษฐานว่า ถ้าหากพระองค์จะ
ได้ตรัสรู้ขอให้ถาดทองนั้นลอยทวนน้ำขึ้นไป เมื่อพระองค์ทรงวางถาดทองลงในน้ำก็ปรากฏว่า ถาดทอง

ลอยทวนน้ำขึ้นเหนือน้ำดังคำอธิษฐาน และในคืนเพ็ญ ๑๕ ค่ำคืนนั้นในช่วงปัจฉิมยามพระองค์ก็ทรง
ตรัสรู้อรุณสังข์คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคที่ได้ต้นศรีมหาโพธิ์

ข้าวมธุปายาสคือข้าวที่หุงด้วยน้ำนมโค และชาวพุทธศาสนิกชนถือว่ามีความ สำคัญ
เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธประวัติจึงได้มีประเพณีการกวนข้าวทิพย์เกิดขึ้นและได้แพร่หลายไป
ในหมู่พุทธศาสนิกชนมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลรวมทั้งในประเทศไทยและได้มีการเพิ่มส่วนผสมในการ
กวนเพิ่มขึ้นเป็น ๑๐๘ อย่างดังนี้

ประเภทน้ำตาล

๑. น้ำตาลกรวด ๒. น้ำตาลทราย ๓. น้ำตาลโตนด ๔. น้ำตาลมะพร้าว ๕. น้ำอ้อยแผ่น ๖.
น้ำอ้อยสด ๗. กรดน้ำตาล

ประเภทกล้วย

๘. กล้วยน้ำว้า ๙. กล้วยไข่ ๑๐. กล้วยหักมุก ๑๑. กล้วยหอม ๑๒. กล้วย
เล็บมือนาง

ประเภทผัก

๑๓. พักทอง ๑๔. พักเขียว

ประเภทมัน

๑๕. มันเทศ ๑๖. มันแกว ๑๗. มันสำปะหลัง

ประเภทถั่ว

๑๘. ถั่วเขียว ๑๙. ถั่วเหลือง ๒๐. ถั่วดำ ๒๑. ถั่วแดง ๒๒. ถั่วลิสง ๒๓. ถั่วอัลมอนด์

ประเภทงา

๒๔. งาขาว ๒๕. งาดำ ๒๖. งาเจียง

ประเภทข้าวและแป้ง

๒๗. ข้าวน้ำนม ๒๘. ข้าวฟ่าง ๒๙. ข้าวสาลี ๓๐. ข้าวเก่า ๓๑. ข้าวตอก ๓๒. ข้าวเม่า
๓๓. ข้าวโพด ๓๔. แป้งข้าวเหนียว ๓๕. แป้งข้าวเจ้า ๓๖. แป้งข้าวโพด ๓๗. แป้งสาลี
๓๘. แป้งมัน ๓๙. แป้งสาคุ ๔๐. กลอย ๔๑. สาคุ ๔๒. ลูกก๋อ

ประเภทเครื่องดื่ม

๔๓. นมสด ๔๔. นมข้น ๔๕. โอวัลติน ๔๖. โยเกิร์ต ๔๗. กาแฟ ๔๘. โกโก้ ๔๙. แก้วชวย
๕๐. คำฝอย ๕๑. น้ำผึ้ง ๕๒. เนย

ประเภทผลไม้และธัญพืช

๕๓. ส้มโอ ๕๔. ส้มเขียวหวาน ๕๕. ส้มเขียว ๕๖. ส้มจุก ๕๗. ส้มเกลี้ยง ๕๘. ส้มซ่า

๕๙. สับปะรด๖๐. มะเฟือง๖๑.มะไฟ ๖๒.มะกรูด ๖๓. มะยม ๖๔.มะปราง๖๕.มะม่วง
 ๖๖.มะม่วงหิมพานต์ ๖๗.มะขาม ๖๘. มะขวิด๖๙.มะละกอ ๗๐.มะไฟจีน ๗๑. มะนาว
 ๗๒.มะพร้าวแก่๗๓. มะพร้าวอ่อน ๗๔.ลูกสตรอเบอรี่ ๗๕.ลูกพุน ๗๖.ลูกพลับ ๗๗.ลูกเกด
 ๗๘. ลูกเดือย๗๙.ลูกสมอ ๘๐.ลูกกระทกรก ๘๑.ลูกเกาลัด ๘๒.เม็ดบัว ๘๓.ลูกเชอรี่
 ๘๔.หัวเห้ว ๘๕. กระจับ๘๖.น้อยหน่า๘๗.พุทรา ๘๘.มังคุด ๘๙.ละมุด๙๐.ลำไย ๙๑.
 กระเจี๊ยบ

๙๒. เงาะ๙๓.ขนุน๙๔. ลำไย ๙๕.ลองกอง ๙๖.ระกำ ๙๗.ลิ้นจี่ ๙๘.กระท้อน ๙๙.แอปเปิ้ล
 ๑๐๐.สาเล่ ๑๐๑.องุ่น ๑๐๒.ทุเรียน ๑๐๓. ชมพู่ต่างๆ ๑๐๔. แดงโม ๑๐๕. แดงไทย

น้ำปรุงกลิน

๑๐๖ .น้ำนมแมว ๑๐๗.น้ำมะนิลา ๑๐๘.น้ำดอกมะลิ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูลนางจรงค์ โสมิตานนท์ อายุ ๗๘ ปีบ้านในเมือง อ.เมือง เพชรบูรณ์นางมริษา ชัย
 นิลพันธ์ อายุ ๓๖ ปี หอวัฒนธรรมนครบาล ถ.หลักเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

พิธีกรรมในการกวนข้าวทิพย์

การจัดเตรียมสถานที่

จัดทำปะรำสำหรับเป็นที่ที่จะกวนข้าวทิพย์ กำหนดทิศทางให้คนเข้าและคนออกตั้งเตาที่จะกวน
 ข้าวทิพย์ตามแต่จะกำหนดเป็นสามกระทะสี่กระทะหรือห้ากระทะตามแต่ที่จะกำหนดและคำนึงถึง
 วัตถุบิที่จะกวนพอเพียงหรือไม่ กระทะที่จะใช้กวนคือกระทะบัวซึ่งมีขนาดใหญ่ จัดเตรียมไม้พินที่จะ
 กวนเช่นกำหนดให้ใช้ไม้พุทราเป็นต้น

นอกจากนี้ก็กำหนดสถานที่ให้พระสวดเพื่อความ เป็นศิริมงคลเพราะถือว่าพิธีกรรมในการกวน
 ข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมที่สำคัญ

การตกแต่งสถานที่

เนื่องจากชาวพุทธถือว่าการกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้การกวนข้าวทิพย์
 สำเร็จปราศจากการรบกวนของภูติผีปีศาจ จึงมีการนำตะเหรืมาติดไว้ที่ทางเข้าออกของปะรำพิธี
 และที่มุมทั้งสี่ทิศก็จะธูปเทียนทั่วจุดโลกบาลทั้งสี่พร้อมทั้งมีหิ้งสำหรับวางเครื่องบวงสรวง มีต้นกล้วย
 ประดับทั้งสี่ทิศ ทางประตูเข้าออกใช้ทาง มะพร้าวโค้งทำเป็นซุ้มประตู จากนั้นประดับตกแต่งปะ
 รำพิธีให้สวยงามด้วยการผูกผ้าประดับดาสายรุ้งให้งดงาม จัดหาโต๊ะสำหรับวางเครื่องสังเวยเทพยดา

สำหรับที่สวดของพระสงฆ์จัดวางตั้งยาว ปูอาสนะและตั้งโต๊ะหมู่บูชาไว้ด้านขวามือของ
 พระสงฆ์ จัดหาห้องใหญ่พร้อมไม้ตีสำหรับให้ประธานในพิธีตีตอนพิธีเปิดงานและตีถวายเทพยดา

ติดข้อปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนที่มาเข้าพิธีกวนข้าวทิพย์ให้เห็นชัดเจนซึ่งมีข้อกำหนดดังนี้

๑. ห้ามสตรีที่มีรอบเดือนเข้ามากว่นข้าวทิพย์
๒. ห้ามดื่มสุราก่อนเข้ามากว่นข้าวทิพย์
๓. ห้ามใส่รองเท้าเข้ามากว่นข้าวทิพย์ (อาจจะอนุโลมถ้าหากสถานที่ไม่อำนวย)
๔. ให้แต่งกายด้วยชุดขาว (ส่วนใหญ่เตรียมไว้ให้ผลัดเปลี่ยน)
๕. เข้าออกตามทิศทางที่กำหนด

กำหนดการในพิธีกรรมกว่นข้าวทิพย์

วันที่ ๑-๓ ของงาน ประชาสัมพันธ์บอกบุญเชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมบริจาคสิ่งของทั้ง ๑๐๘ อย่างหรือเงินสมทบบริจาค

วันที่ ๓ ของงาน เชิญชวนพุทธศาสนิกชนมาร่วมกันเตรียมสิ่งของที่จะกว่น มีการจัดตั้งโรงครัว กำหนดหาน้ำดื่มมาบริการผู้มาร่วมงาน เมื่อเตรียมของและรวมของเรียบร้อยแล้ว นำของที่จะกว่นไปจัดวางบนโต๊ะ นิมนต์พระสงฆ์สวดพุทธมนต์เย็น

วันที่ ๔ ของงาน เริ่มพิธี

- ผู้ชำนาญในการปรุงข้าวทิพย์ผสมสัดส่วนในการปรุงข้าวทิพย์ลงในกะทะ
ชุมชนกล่าวรายงานการจัดงานให้ประธานทราบ
พราหมณ์อ่านโองการ
- พระภิกษุสวดชยันโต
- เทพดาเข้าประจำที่ทั้งสี่ทิศ
- สาวพรหมจารีเข้าประจำกระทะเมื่อพราหมณ์อ่านโองการเสร็จเริ่มกว่น (โดยฟังสัญญาณจากฆ้อง) จากนั้นเชิญประธานในพิธีและแขกผู้มีเกียรติกว่น
กว่นข้าวทิพย์จนสำเร็จ

วันที่ ๕ ของงาน ช่วยกันห่อข้าวทิพย์เพื่อนำไปแจกจ่ายแก่ผู้มาร่วมทำบุญและให้ผู้มีจิตศรัทธาบูชาต่อไป

(ดังภาพประกอบต่อไปนี้)

ภาพที่ ๕๕ จัดเตรียมปะรำ

ภาพที่ ๕๖ ข้อปฏิบัติในการกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๕๗ ผ้าขาวสำหรับเปลี่ยน เมื่อ จะเข้าไป กวนข้าวทิพย์ ในปราณี
ในการจัดสถานที่ต้องอัญเชิญเทพมาประจำทั้งสี่ทิศ

ภาพที่ ๕๘ ท้าวจตุรหาราชประจำทิศอุดร

ภาพที่ ๕๙ ท้าวจตุรหาราชประจำทิศทักษิณ

ภาพที่ ๑๐๐ เครื่องสังเวยเทพยดา

ภาพที่ ๑๐๑ ประธานการจัดงานบูชาเครื่องสังเวย
เทพยดา

ภาพที่ ๑๐๒ พราหมณ์อ่านโองการเชิญเทพยดาภาพที่ ๑๐๓ตีฆ้องสัญญาณการกว่นข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๐๔เตรียมเครื่องปรุงก่อนลงกระทะสำหรับกวน ภาพที่ ๑๐๕เตรียมใส่เครื่องปรุง

ภาพที่ ๑๐๖ คุณบัวสวรรค์ผู้ชำนาญการช่วยปรุง

ภาพที่ ๑๐๗ ช่วยกันปรุง

ภาพที่ ๑๐๘ นายกพุทธสมาคมผู้ชำนาญการปรุงข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๐๙ สาวพรหมจารีกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๑๐ คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมมาร่วมงาน

ภาพที่ ๑๑๑ นายกเทศมนตรีประธานกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๑๔-๑๑๗ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ภาพที่ ๑๑๒ ประธานชุมชนโพธิ์จันทร์ช่วยปกผลไม้ ภาพที่ ๑๑๓ ประธานเครือข่ายวัฒนธรรม วัดมหาธาตุกว่น
ข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๑๔ ประธานชมรมผู้สูงอายุและทหารช่วยกัน
ภาพที่ ๑๑๘-๑๒๑ พิธีกรรมและกิจกรรม

ภาพที่ ๑๑๕ ทีมงานกับประธานสภาวัฒนธรรม

ภาพที่ ๑๑๖ พระสงฆ์สวดมนต์เย็นฉลองการเตรียม
ข้าวทิพย์สำเร็จ

ภาพที่ ๑๑๗ ส.ทเบญจรัตน์มาร่วมกวน

และสวดชยันโตเมื่อเริ่มพิธีกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๑๘ รับบริจาค

ภาพที่ ๑๑๙ ช่วยกันห่อข้าวทิพย์

(วิทยากรผู้เก็บข้อมูล นางคมคาย หมื่นสาย อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/๔๙ ตำบล ในเมือง
อำเภอก เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นางมริษา ชัยนิลพันธ์ อายุ ๓๖ ปี ตำบล ในเมือง อำเภอก
เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นายชานนท์ อายุยง อายุ ๔๑ ปี ตำบล ในเมือง อำเภอก เมือง
เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการสนุกกรีนเร่

ความสนุกกรีนเร่ของชาวบ้านคือประเพณีสงกรานต์ ในประเพณีแต่โบราณนิยมไปเล่น
สนุกสนานกันตามวัดเช่นวัดประตูดาว วัดพระแก้ว ฝ่ายชายจะตีไท้ ตีฉิ่ง ก่อนจะถึงวันงานชาวบ้าน

ช่วยกันขนทรายเข้าวัด พอตกกลางคืนบ้านที่มีลูกสาวผู้ชายจะมาร้องรำทำเพลงที่บ้าน แต่ส่วนมากจะไปเล่นที่วัด

ภูมิปัญญาของชุมชน

งานแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร

ชื่อนาง รัตนา กงยนต์ อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒/๖๕ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๙ - ๙๕๙๘๑๕๐ อาชีพ ค้าขาย สถานภาพสมรส -ชื่อสามี นายต่าย กงยนต์ มีบุตร ๓ คน

มีความสามารถในการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรคือข้าวเกรียบสมุนไพรเช่นผักทอง แครอท กัลยหอย มะละกอ มะระหวาน เผือก มะขาม ข้าวกล้อง ปัจจุบันผลิตจำหน่ายในจังหวัด เพชรบูรณ์ทั้งปลีกและส่ง

ภูมิปัญญาของชุมชน

งานประดิษฐ์

ชื่อนาง ภมรมาศ เจริญทอง อายุ ๔๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๖/๖ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓- ๒๑๗๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัวสมรส -ชื่อสามี-พ.ท ธรรมรัตน์ มีบุตร ๒ คน

มีความสามารถด้านประดิษฐ์ดอกไม้สดและประดิษฐ์ดอกไม้จากสบู่ เช่นทำดอกไม้แกะสลักจากสบู่ ทำพวงมาลัยดอกไม้สด ทำบายศรีจากใบตอง ปัจจุบันยังทำอยู่ที่วัดแม่ชีที่ขอนแก่น

ภูมิปัญญาของชุมชน

ประกอบอาหารคาวหวาน

ชื่อนาง สาวพวงมาลัย ไหมสุวรรณ อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๒๒ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓-๒๗๑๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัว โสด

มีความสามารถในการประกอบอาหารทั้งอาหารคาว หวาน

อาหารคาว คือการทำกับข้าวได้หลายชนิด

อาหารหวาน ได้แก่การทำขนมไทยเช่น ลอดช่องน้ำกะทิ กวนตะไกว้ กวนขนม ผักกาด ขนมชั้น ขนมหม้อแกง ขนมหมก

ภูมิปัญญาของชุมชน

สมุนไพร

ชื่อ นางมาก โทนแก้วอายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑๑.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัวยุ้ย -

วิทยากรสมุนไพรโบราณหาได้ในสวนไม่ต้องซื้อ “เครื่องประคบสมุนไพร”
เครื่องประคบ มีดังนี้

๑. หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย
๓. การบูร

วิธีการทำ

นำหัวไพลและขมิ้นอ้อยเอามาต้มรวมกันเอาการบูรโรยแล้วนำมาห่อด้วยผ้าขาวมัดให้แน่น แล้วนำไปนึ่งให้ร้อน แล้วนำไปประคบใช้แก้อัมพฤกษ์อัมพาต อยู่ไฟไม่ได้ เครื่องเข้ากระโจม

สำหรับการอยู่ไฟของหญิงที่คลอดลูก ก่อนเข้ากระโจมเพื่อดับพิษไฟให้ใช้พิมเสนบดใส่ผ้า มีอบบมะนาวใส่ละลายให้เข้ากันแล้วนำมาทาหน้าก่อนเข้ากระโจมจะทำให้หน้าเกลี้ยงเพราะช่วยดับพิษไฟ เครื่องเข้ากระโจมมีดังนี้

๑. หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย.
๓. มะกรูด
๔. ใบมะขาม
๕. ใบข่า
๖. ตะไคร้
๗. ส้มป่อย
๘. การบูร
๙. เกลือ

ใช้เครื่องทั้งหมดใส่หม้อนำมาต้มให้น้ำเดือดแล้วโรยด้วยการบูรแล้วปิดฝาให้แม่ลูกอ่อนดื่มขณะนอน อยู่ในกระโจมเพื่ออยู่ไฟ

ภูมิปัญญาของชุมชน

งานช่างฝีมือ

ชื่อ นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์ อายุ ๖๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัวยุติ สมรส สามีชื่อ คำปน มีบุตร ๓ คน

นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์เป็นบุตรของนายผวนและนางจันทน์ มีความสามารถทางการฝีมือมาก เช่น ทอเสื่อ เย็บผ้าผ้าม่าน เย็บหมอน ผ้าห่ม แล้วนำมาจำหน่ายตามตลาดนัด

ภูมิปัญญาของชุมชน

ศาสนพิธี

ชื่อ นายวินิจ อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ข้าราชการบำนาญ สถานภาพ ครอบครัวยุติ หม้าย ชื่อภรรยา นางละเมียด พุทธิ มีบุตรสาว ๓ คน บุตรชาย ๑ คน

นายวินิจ อินทร์สอน มีบิดาชื่อ นายเจียร มารดาชื่อนางทิม อินทร์สอน เป็นบุตรคนที่ ๖ ในบรรดาพี่น้อง ๖ คน

การศึกษาสอบได้เปรียญธรรมห้าประโยค สอบเทียบม.ศ. ๕ สอบได้วุฒิต่างครุฑสูงสุด พม. สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขา ศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาปรัชญาจากมหาวิทยาลัย เป็นข้าราชการบำนาญของโรงเรียนเทศบาล ๑ บ้านในเมืองและเป็นอาจารย์พิเศษโรงเรียนมัธยมวังชมภู วิทยาคม สอนวิชาพุทธศาสนาและภาษาอังกฤษ มีความเชี่ยวชาญด้านศาสนพิธีและประเพณี

ภูมิปัญญาของชุมชน

แพทย์สมุนไพรพื้นบ้าน

ชื่อ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโคณ อดีตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

นามเดิม นายสมพงษ์ ยาศรีบุตร นายเงิน กับนางพันธ์ ขาดิกาล เกิดเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ณ บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

การศึกษาเรียนจบชั้นประถมศึกษาชั้นที่ ๔ แล้วบวชเณรที่วัดห้วยเกษม บ้านป่าแดง แล้วอุปสมบทที่วัดห้วยเกตุแห่งนี้ จบการศึกษาชั้นนักธรรมเอกและสนใจในการนั่งวิปัสสนาและย้ายสำนักมาอยู่ที่วัดพระแก้ว เมื่อวันที่ ๒๘ เดือนธันวาคม ๒๕๐๘ และได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ และได้มรณภาพเนื่องจากถูกฆาตกรรม

มีความสามารถในการพัฒนาวัดคือวัดพระแก้ว พัฒนาจิต เพื่อพระพุทธศาสนาได้ให้การ รักษาโรคภัยให้แก่บุคคลทั่วไปโดยใช้วิธีการรักษาโรคมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ โดยใช้วิธีการรักษาดังที่ท่าน ได้กล่าวไว้ดังนี้

“อาตมาก็จะสอนธรรมะ ให้รู้จักธรรมะ ให้รู้จักทำบุญ ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ปฏิบัติ ธรรม คือต้องรักษาทางจิตใจกันก่อน เมื่อมีจิตเข้มแข็ง ทางกายก็รักษาง่าย อย่างที่เขาเรียกกัน ว่ามีสติสัมปชัญญะ สติคือการระลึกได้ สัมปชัญญะคือความรู้ตัว สาเหตุของความเจ็บป่วย ของคนเราเพราะขาดสองสิ่งนี้แหละ.....เช่นโรคเกิดจากการรับประทานอาหารไม่คิดให้ดีว่า สิ่งใดที่มีประโยชน์ สิ่งใดที่มีโทษ มากเกินไปก็อันตราย น้อยเกินไปก็มีชีวิตอยู่ลำบาก ดังนั้น สติสัมปชัญญะจึงจะขาดไม่ได้ ก็ต้องว่ากันถึงทางด้านจิตใจ คือรักษาทางจิตเสียก่อนเรียกอีกอย่าง หนึ่งก็คือรักษากันที่ต้นเหตุ”

ผลงานปรับปรุงวัดพระแก้วมีดังนี้

วัดพระแก้ว

เริ่มบูรณะปฏิสังขรวัดพระแก้วซึ่งมีอายุ ๗๐๐ ปีมาแล้ว ในบริเวณวัดพระแก้วในปัจจุบันนี้นั้น อดีตประกอบด้วยวัด ๓ วัดด้วยกันคือ วัดพระสิงห์ วัดพระเสือ วัดพระแก้ว มีอาณาเขตติดต่อกัน วัดสภาพกร้างเต็มไปด้วยป่าไม้ รกทึบหนาแน่น และเริ่มมีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาอีกในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็เริ่มมีการสร้างกุฏิ ศาลา ถากถางป่า เมื่ออาจารย์สมพงษ์เข้ามาอยู่ได้ช่วยหลวงตาถางป่า เผาถ่าน เพื่อนำมาใช้ก่อไฟต้มน้ำร้อนน้ำชา เรียกได้ว่าไม่มีเวลาได้พักผ่อน

วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๐๔ วัดพระแก้วจัดให้มีพิธีพุทธาภิเษกพระสมเด็จจปรกโพธิ์ ๙๔,๐๐๐ องค์รูปเหมือนเจ้าคุณสมเด็จเนื้อผงอีก ๑๐,๐๐๐องค์ จะนำไปบรรจุที่วัดที่สร้างใหม่ วัดธาตุทะเลทอง จำนวน ๙๔,๐๐๐ องค์ เท่าจำนวนพระธรรมขันธุ์ และให้ญาติโยมร่วมทำบุญไว้ในพระธาตุอีก ๑๐,๐๐๐ องค์ มอบให้ญาติโยมไปบูชาเป็นเมตตามหานิยม แคล้วคลาดจากภัยพิบัติ

เนื่องด้วยพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน ป่วยมาตลอดโดยเฉพาะโรคฝีดาษ(เดี๋ยวนี้เขาเรียก มะเร็งกระดูก)รวมโรค วันที่ ๑ ก.ค.๒๕๔๐ ได้รับอุบัติเหตุทางรถยนต์ วัดพระแก้วมีรถยนต์ ๙ คัน มี โต๊ะหมู่บูชาทำจากมุกหมู่ ๙ มีโต๊ะธรรมมาสน์เทศน์ทำจากมุก มีโต๊ะรับแขก ๑ชุด มี ๙ ตัว มีน้ำแร่ - น้ำทิพย์-ไม้ไผ่ เพื่อสุขภาพและยาสมุนไพรจีนและยาคุณพระรักษา ๕ โรค มีศาลาการเปรียญมีการปลูก ป่าปลูกพืชทดแทนเมื่อพระอาจารย์มาอยู่ที่วัดได้ปลูกต้นไม้ที่มีประโยชน์เช่นกล้วย มะละกอ มะขาม หวาน มะม่วงปราง ขนุน ฯลฯ ไม้ยืนต้นก็มีต้นสัก ต้นโพธิ์ ไผ่ตง จนปัจจุบันนี้วัดพระแก้ว ญาติโยมที่เข้า วัดก็จะเห็นความร่มเย็น เหมาะในการจำศีลภาวนา นั่งสมาธิ

คำพูดคนโบราณกล่าวไว้ว่า “ปลูกไม้ไว้ไม่ได้ทันใช้” คนโบราณไม่นิยมปลูกต้นไม้ จึงทำให้ป่าค่อยๆ หดหายไป แต่อาจารย์สมพงษ์ได้ปลูกไม้ไว้ใช้ประโยชน์ตัวอย่างเช่น ไม้ไผ่ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างเช่น

๑. ไม้ทำหมวกคลุมบอญญาติโยม ไม้ธงผ้าป่า ไม้ธงกุฐิน - เทศน์มหาชาติ
๒. ไม้ไผ่เทพื้นเสาธงการเปรียญหลังใหม่ ทำไม้ตั้งร้านศาลาการเปรียญหลังใหม่
๓. ไม้ไผ่ใช้ทอถนนเข้าวัดและเทพื้นศาลาการเปรียญหลังใหม่
๔. ไม้ไผ่เพื่อสุขภาพ นวดยาเพื่อสุขภาพคลายปวดตามข้อ

วัดได้ปลูกป่ามาเป็นเวลา ๑๕ ปี มีทั้งมะม่วง มะละกอ ขนุน ไม้ไผ่ กล้วย ตะไคร้ฯ คิดเป็นมูลค่า ๒ ล้านบาท ก็ได้นำเงินมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาพัฒนาวัดให้เจริญเพื่อเป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับญาติโยมสืบต่อไป ในปีพ.ศ.๒๕๑๓ คณะสงฆ์ได้แต่งตั้งพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน เป็นเจ้าอาวาสวัดพระแก้วมีอายุพรรษา ๒๕ ปี ปฏิบัติสายพุทธโธ

ก่อนหน้านั้นมีพระสงฆ์จำพรรษาที่วัดนี้ดังนี้

หลวงพ่อบุญหรือหลวงพ่อกบ

หลวงพ่อบุญ

หลวงพ่อบุญ

สมัยที่พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน ยังไม่มรณภาพจะมีการจัดงานประเพณีของวัดคืองานปิดทองพระสามพี่น้อง พระสิงห์ พระเสื่อ พระแก้ว และงานทอดผ้าป่าประจำปีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนซึ่งตรงกับวัน วิสาขบูชา

มีลายแทงที่เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับวัดพระแก้วดังนี้

“วัดพระสิงห์ อยู่เหนือ วัดพระเสื่ออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลาง จระเข้ฟาดหางเอาคางทับไว้” เป็นคำบอกเล่ากันมารวม ๗๐๐ ปี

(วิทยากรชื่อ นางละมัย ธรรมะ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๔ ถนน เพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ -

ชื่อ นางรับ ไหมสุวรรณ อายุ ๘๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๔ ถนนเพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ นางเสวียน นามสกุล เกษศรีสังข์ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑๕/๒ ถนนเพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

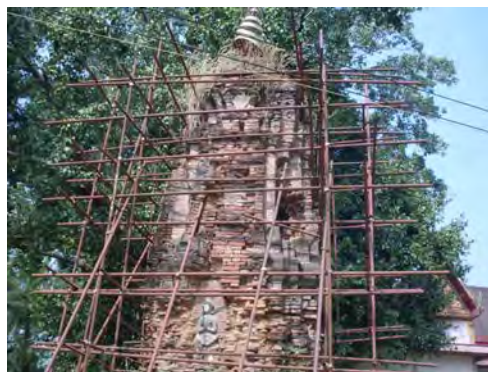
ภาพที่ ๕๖ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปคฺโน อดีตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๑๗๗ พระพุทธรูปอิทธิพลทวารวดีวัดพระแก้ว ภาพที่ ๕๗ พระประธานวัดพระสิงห์อิทธิพลสุโขทัย

ภาพที่ ๕๘ ประตูดพระแก้ว

ภาพที่ ๕๙เจดีย์ทรงปรางค์อิทธิพลขอม

ภาพที่ ๖๐ รูปเคารพ ฤาษี

ภาพที่ ๖๑ เจดีย์ทรงสุโขทัย

**การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ
วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่๘,๙)**

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นางอุดมศรี	ศุภसार	ประธานกลุ่ม
นายสมบุญ	บัวบาง	รองประธาน
นางประไพ	อภิวังค์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางจรีพร	ศิริฉาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอัมพร	มีเดช	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวนวลจันทร์	ตรุษไทย	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

นายเดช	ศุภसार	นางสาว นวลจันทร์	ตรุษไทย
นายเฟื่อง	มะลิวัลย์	นางอัมพร	ศุภसार
นางมานิตย์	บุญสอน	นางนิภาพรรณ	พันทวี
ดร. วิศัลย์	โฆษิตานนท์	นางนภา	ไกรเพชร
นางล้อม-ด.ต.กุหลาบ	เจริญพุด	นายสุรัตน์	วรรณเกษม
นางสมนึก	พรหมเศรษฐี	นายสำลี	แย้มยุบล
นางจำลอง	โสภา	นางรุ่งดาว	เจริญศรีทอง
นางทัศนีย์	สุพลพิชิต	นายประทีน	นาคสำราญ
นายโกวิท-นางสมควร	ศรีกุล	นางอำไพ	จันทร์เที่ยง
นายเจริญ	มาฆทาน	นายสมโภช	อรชุน
นายสุวรรณ	ตั้งศรีจันทร์	นายประสิทธิ์	อรชุน

๑. ข้อมูลมูลขปาฐะ

การสืบทอดข้อมูลด้วยการเล่าเรื่องถ่ายทอดสืบต่อกันมาได้แก่

ภูมินามวิทยา

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ ๘ และ ๙

ความเป็นมาของชุมชนบ้านในเมือง ตามเขตการปกครองของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์จะประกอบด้วยชุมชนกลุ่มวัดโพธิ์เย็น กลุ่มวัดไตรภูมิ กลุ่มวัดประตูดาวและกลุ่มวัดโบสถ์ชนะมาร รวมกันเรียกว่าชุมชนที่ ๘, และชุมชนที่ ๙ ประชาชนส่วนมากจะปลูกบ้านอยู่อาศัยกันตามลุ่มแม่น้ำป่าสัก เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำในลำน้ำป่าสักในการประกอบอาชีพเพาะปลูกและบริโภค ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้โดยมากจะประกอบอาชีพค้าขายและเกษตรกรรม

บริเวณหน้าที่ทำการประปาในปัจจุบันนี้จะเป็นบ้านพักของบรรดาข้าราชการ แม้กระทั่งจนผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นก็ตั้งอยู่บริเวณนี้เช่นกันและบริเวณที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ตั้งของเรือนจำ(หรือคุก)กักกันนักโทษ)และบริเวณบ้านพักผู้พิพากษาก็เป็นที่ทำการศาลยุติธรรมประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามริมแม่น้ำป่าสักหน้าวัดไตรภูมิก็จะเป็นร้านค้ามีผู้คนมาทำการค้าขายกัน ดังนั้นด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วจึงเรียกชุมชนบริเวณนี้ว่าเป็นที่ตั้งของเมืองเพชรบูรณ์ ชาวบ้านเรียกชุมชนนี้ว่า”บ้านในเมือง”มาจนทุกวันนี้

ภาพที่ 2.22 เรือนจำเมืองเพชรบูรณ์ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามวัดไตรภูมิ พ.ศ.2449

ภาพที่ ๑๒๐ คุกกักกันนักโทษที่เดิมตั้งอยู่ที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคปัจจุบันนี้

(จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ๒๕๔๗-๒๕๕๑)

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ การโยกย้ายถิ่นที่อยู่ของประชาชนนั้นได้มีผู้คนที่เดินทางมาค้าขายจากจังหวัดสระบุรีแล้วไม่กลับภูมิลำเนาเดิม ต่างก็พากันปลูกบ้านสร้างเรือนอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ บริเวณวัดประตูดาวเดิม วัดไตรภูมิก็มีหลายครอบครัวด้วยกันและอยู่กันมานานจนถึงปัจจุบันนี้ก็มีเป็นจำนวนมากด้วยกัน ส่วนมากชาวสระบุรีที่อาศัยอยู่จะประกอบอาชีพค้าขายกันเป็นจำนวนมาก

การเดินทางมาจากจังหวัดสระบุรี เพื่อมาทำการค้าขายที่จังหวัดเพชรบูรณ์นั้นได้เดินทางมาทางเรือโดยใช้เรือขนาดใหญ่เรียกว่าเรือกระแชง บรรทุกสินค้ามาขาย โดยวิ่งทวนกระแสน้ำมาตามลำแม่น้ำป่าสัก โดยใช้เรือยนต์เป็นพาหนะจูงมา การเดินทางจะเริ่มเดินทางในฤดูน้ำหลาก ประมาณเดือน ๗,๘,๙ สินค้าที่นำมาขายนั้นโดยมากจะเป็นของกินของใช้เช่นเกลือ น้ำตาล เสื้อผ้า น้ำปลา สบู่ การเดินทางจะลำบากมากเนื่องจากน้ำในลำน้ำป่าสักเวลาน้ำหลาก น้ำจะล้นตลิ่ง มองไม่เห็นลำแม่น้ำป่าสักอยู่ที่ใดสอบถามได้ความว่าที่เดินนั้นได้ดูตามระยะทางของต้นไม้เป็นหลัก ขนาดได้ยินเสียงเครื่องของเรือยนต์มาประมาณ ๓ วันแล้วเรือยังเดินทางมาไม่ถึงเพชรบูรณ์ เพราะกระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก

ภาพที่ ๑๒๑ เรือกระแชงที่ใช้บรรทุกสินค้ามาขายระหว่างจังหวัดเพชรบูรณ์และกรุงเทพฯ

(จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ๒๕๔๗-๒๕๕๑)

บางท่านอาจจะสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงเลือกเดินทางมายังแม่น้ำป่าสักโดยใช้เรือเป็นพาหนะเพราะในสมัยนั้นเพชรบูรณ์เป็นเมืองปิด ไม่มีถนนเชื่อมต่อกับจังหวัดใกล้เคียง จึงใช้แม่น้ำป่าสักเป็นทางเดินค้าขายติดต่อกัน ชาวเพชรบูรณ์หลายท่านที่พอมีฐานะได้จัดซื้อเรือขนาดใหญ่บรรทุกสินค้าเช่น ข้าวเปลือก ยาสูบ หนังสือพิมพ์ ของป่าและของสมุนไพรต่างๆตามแต่จะหาได้บรรทุกเรือล่องไปขายจนถึงกรุงเทพมหานครก็มี แล้วแต่สินค้าที่นำไปขายนั้นจะขายหมดที่ไหน บางรายขายหมดตั้งแต่อยุธยาแล้วถ่อเรือกลับเพชรบูรณ์ บางรายก็ล่องไปถึงกรุงเทพฯ โดยไปจอดพักขายสินค้าที่ปากคลองโองอ่าง

(แถววัดจักรวรรดิ)แล้วซื้อสินค้าเสื้อผ้าใส่เรื่อนำมาขายที่เพชรบูรณ์ กระทำอยู่อย่างนี้เป็นประจำทุกปี จนเป็นที่รู้จักกันในหมู่ผู้คนที่อาศัยอยู่ตามน้ำป่าสัก

เรื่องราวและตำนานในชุมชน

ตำนานนางผมหมอม

ข้อมูลดังกล่าวตำนานรักของนางผมหมอนี้ นายสมบุญ บัวบางได้รับทราบมาจากญาติผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง ปัจจุบันนี้ท่านได้ถึงแก่กรรมกันหมดแล้ว หลายท่านที่เคยไปที่วัดโพธิ์เย็นจะเห็นศาลพระนางผมหมอม คงจะสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงเรียกว่า พระนางผมหมอม ส่วนชื่อที่แท้จริงของพระนางชื่ออะไร ไม่มีผู้ใดทราบแต่เนื่องจากเส้นผมของพระนางนั้นมีกลิ่นหอม ต่างจึงเรียกว่าพระนางผมหมอม

พระนางเป็นธิดาของเจ้าเมืองฯหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่เป็นเนินดินอยู่เลยบ้านไร่เหนือขึ้น ชาวบ้านก็บอกว่าเป็นพื้นที่หลุมปราสาทแต่ไม่มีใครทราบว่าเป็นปราสาทของผู้ใดและเลยไปจนถึงขึ้นไปถึงบ้านคลองสีพัน แถวบ้านท่าจางวาง เขตอำเภอหล่มสักก็มีปราสาทเหมือนกันหลายท่านเรียกสถานที่นี้ว่านครเดินครนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก ตำบลบึงคล้า อำเภอหล่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์ มีผู้เล่าสืบต่อกันมาว่า ท่านเจ้าเมืองได้พิจารณาเห็นว่าพระธิดาของท่านเจริญวัยสมควรที่จะมีครอบครัวได้แล้วจึงพิจารณาว่า ชายหนุ่มที่จะมาเป็นราชบุตรเขยนั้นจะต้องมีความเก่งกล้าสามารถ รอบรู้ในศิลปะ อาคมต่างๆเพื่อจะได้เป็นตัวแทนของครอบครัวบ้านเมืองต่อไป เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้วจึงได้ให้ข้าราชการบริพารชุดหลุมลึกและนำเอาศาสตราวุธต่างๆเช่นหอก แหวน หลาวไปปักไว้ที่กันหลุมและประกาศว่าชายใดที่ต้องการแต่งงานกับพระนางผมหมอมซึ่งเป็นพระธิดาของพระองค์แล้ว จะต้องกระโดดลงไปในหลุมดังกล่าว หากไม่ถูกคมหอกดาบทิ่มแทงเอาแล้ว แสดงว่าชายผู้นั้นเหมาะสมที่จะแต่งงานกับธิดาของตน ซึ่งมีพระนามว่า พระนางผมหมอม และจะยกเมืองให้ครอบครองต่อไป

อยู่ต่อมา ความทราบถึงชาวบ้านทั่วไปก็ได้มีชายหนุ่มชาวละว้าท่านหนึ่งได้ทราบข่าวนี้ จึงเดินทางมาเพื่อเสี่ยงโชค ชายผู้นี้เป็นพรานป่าได้สะพายกระบอกจากใส่ธนูก็เดินทางไปพิจารณาหลุมขวากหนามดังกล่าว จะด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ จะเป็นด้วยผู้คนเบียดเสียดกันแล้วพลัดตกลงไปในหลุมขวากหนามดังกล่าวและขึ้นมาจากหลุมได้โดยปลอดภัยโดยไม่ถูกคมหอกดาบแต่อย่างใด

คณะกรรมการเมืองทราบจึงได้นำชายหนุ่มผู้นั้นเข้าเฝ้า เจ้าเมืองเพื่อทำพิธีสุมพริกกับนางผมหมอมตามประกาศต่อไป

ส่วนนางผมหมอมเสียใจมาก ไม่พอใจจะด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ พระนางได้กระทำอัตตวินิบาการกรรม(ฆ่าตัวตาย) โดยพระนางได้ตัดสินใจกระโดดลงไปแม่น้ำป่าสัก เพื่อฆ่าตัวตายหนีการแต่งงานดังกล่าว

เจ้าเมืองและข้าราชการบริพารต่างได้ระดมตามหาศพของพระนางผมหม่อมตามลำแม่น้ำป่าสัก และแล้วในที่สุดก็ได้พบศพของพระนางติดอยู่ที่หลักสี่ดักปลาที่ข้างสำนักสงฆ์แห่งหนึ่ง และแล้วก็ได้นำศพของพระนางขึ้นมาทำการฌาปนกิจที่สำนักสงฆ์นั้น ต่อมาสักสำนักสงฆ์นั้นจึงได้ชื่อว่า “วัดศพ” ชาวบ้านบริเวณนั้นต่างก็ได้พิจารณาร่วมกันเห็นว่าชื่อวัดศพไม่เป็นมงคลนามจึงได้ชื่อเสียใหม่โดยอาศัยว่าสำนักสงฆ์มีต้นโพธิ์มากและมีความร่มเย็นดี จึงได้ชื่อใหม่ว่า “วัดโพธิ์เย็น” จนตราบเท่าทุกวันนี้

(วิทยากรนายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

ตำนานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

อาจารย์สมโภช อรชุนได้กล่าวว่า ผู้ที่ได้พระพุทธรูปมหาธรรมราชาองค์นี้ชื่อหลวงตาต๋อน เป็นคนสนิทสนมกับเจ้าเมืองเพชรบูรณ์มากพร้อมด้วยเป็นผู้ช่วยราชการงานบ้านเมืองเป็นอย่างดีในสมัยนั้น

หลวงตาต๋อนผู้นี้มีนิสัยชอบทอดแหเป็นประจำอยู่ในคลองแม่น้ำป่าสักของเมืองเพชรบูรณ์ แต่เป็นแหชนิดห่างมากแกชอบจับปลาตัวโตๆ วันที่หลวงตาต๋อนจะได้พระพุทธรูปมหาธรรมราชามาขึ้น หลวงตาต๋อนได้ชวนเมียคู่ชาลงเรือคู่ชีพตั้งแต่เวลาประมาณ โมงเช้า เพราะวันนี้เป็นวันหยุดงาน หลวงตาต๋อนเริ่มทอดแหตั้งแต่ตำบลในเมืองซึ่งเป็นสถานที่เคยทอดแหและที่เคยได้ปลาก็ได้ทอดแหขึ้นไปทางเหนือเมือง ทอดแหวังไหนก็ได้ปลา สองตายายทำหน้าบึ้งตึงแล้วบ่นว่า ทำไมหนอนวันนี้น้ำแปลกจริงๆ ที่ไม่มีปลาสักตัวเดียว และก็มาไกลเกือบหมดวัน จากนั้นก็ทอดแหลงไปอีก แทนที่จะมีปลาก็ไม่เห็นมีอีกทั้งแหก็ดึงไม่ขึ้นแกจึงลงดำน้ำไปตรวจดูปลาก็พื้มพำเสียงขึ้นในลำคอเบาๆว่า เจ้าประคุณ ข้าแต่เจ้าป่า เจ้าดง เจ้าพงเจ้าไพร เจ้าแม่พระคงคาทั้งหลาย แหของข้าพเจ้าที่ติดแน่นอยู่ขณะนี้ ข้าพเจ้าได้ดำน้ำไปตรวจดูแล้วถึง สองครั้ง ไม่ปรากฏว่าเหตุดีอะไรเลย หรือว่ามีสิ่งอันใดไม่คาดฝัน ขอให้สิ่งนั้นจงปรากฏโดยดีเถิด พอพูดจบตาแกก็ลัดมือทั้งสองลงทันทีแล้วเอื้อมมือไปจับจอมแหคู่ชีพ ทันใดตาแกตื่นแหอีก แต่คราวนี้ตาแกนึกแปลกใจเป็นอย่างมากเพราะแหที่เคยดึงอย่างแรงหัวเรือแทบจมน้ำนั้นกลับเบาเหมือนไม่มีอะไรติดเลย ดึงขึ้นได้อย่างง่ายดายแต่รู้สึกมีอะไรถ่วงผิดปกติและเหมือนมีคนมาจับเพราะดึงแหสายไปสายมาพอพ้นน้ำแล้วก็วางแหลงในเรือ พอสองตายายมองเห็นเป็นพระพุทธรูป ก็เลยตกตะลึงกันไปพักหนึ่ง พอได้สติดีแล้วตาแกพูดกับเมียว่า เป็นเหตุอย่างนี้เอง วันนี้จึงไม่ได้ปลา เราทอดแหมาตั้งแต่ที่บ้านจนถึงที่นี่

วันรุ่งขึ้น หลวงตาต๋อนก็ได้พาพระไปให้เจ้าเมืองชมพร้อมด้วยมอบให้ไว้ที่จวนบ้านพักเจ้าเมือง แต่แล้วอยู่ได้ไม่นานนัก พระพุทธรูปก็ถูกอัญเชิญมาไว้ที่วัดไตรภูมิ เพราะสมัยนั้นวัดไตรภูมิเป็นวัด

ใจกลางเมืองและเมื่อถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ชาวเมืองเพชรบูรณ์ได้พร้อมใจอัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชาองค์นี้ลงเรือใหญ่(เรือกรรแซง)ในสมัยนั้นใช้คนถ่อถึง ๔-๕ คนประดิษฐ์ตกแต่งเรืออย่างสวยงาม และยังมีเรือเล็กใหญ่จำนวนตั้งแต่ ๔๐ ลำขึ้นไป พายตามเรือพระไปทั้งข้างหน้าและข้างหลังจนถึงเกาะระसार เมื่อถึงปีจึงอัญเชิญไปสงฆ์ที่นั่น เมื่อเวลาอุ้มพระดำน้ำ ประชาชนที่เตรียมสิ่งของไปหว่านเป็นต้นว่าขนมข้าวต้มกลีบ ข้าวตอกดอกไม้ แล้วแต่ใครจะเอาอย่างไรไป พร้อมด้วยเสียงไชโยให้ร้องตลอดทั้งดักน้ำล่างหน้า วดน้ำใส่ซึ่งกันและกัน โดยไม่ถือสาเพราะถือว่าเป็นมงคลที่ดีงามด้วย

ครั้นภายหลังต่อมา สถานที่ที่เคยอัญเชิญพระไปสงฆ์ที่นั่นคือวังเกาะระสารก็ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างกระชั้นชิดเป็นที่วังมะขามแพบ(หลังร.ร.วิทยานุกูลนารีในปัจจุบัน)และจนกระทั่งเปลี่ยนแปลงไปสงฆ์ที่หน้าวัดโบสถ์ชนะมารในปัจจุบันนี้ (วิทยาการนายสมโภช อรชุน ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

ตำนานอภินิหารงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

จากการให้ข้อมูลของนายประสิทธิ์ อรชุนได้เล่าไว้ดังนี้

แต่ก่อนไปพบหนังสือที่เกาะสารว่ามีพระอยู่ ๑ องค์ อยู่ในน้ำ แกจึงตรงไปและได้ไปหาปลาที่คลองเกาะระสาร แต่ตอนนั้นชาวบ้านได้หันไปเรียกชื่อว่าคลองระสาร พอหาปลาไปได้สักพักประมาณคืบ น้ำหนึ่งก็มีเหตุการณ์ฟ้ามืดครึ้มชาวบ้านเรียกว่า**ทำดินดำ** พอสักพักก็มีเหตุการณ์ฟ้าแดงเกิดขึ้นจึงเรียกว่า**ทำดินแดง** ต่อมาเมื่อเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดได้เกิดขึ้นคือมีชาวบ้านคนหนึ่งไปหาปลาด้วยกันในคลองแม่น้ำได้หายไปชาวบ้านที่ไปหาปลาด้วยกันจึงได้กู้ตะโกนเรียกหากันจึงได้มีชื่อเรียกว่าบ้านปากกู่ ต่อมาได้เปลี่ยนไปมาเรียกว่า**บ้านปากปู** ได้มีชาวบ้านพบพระพุทธรูปองค์หนึ่งชาวบ้านได้นำไปให้เจ้านาย ต่อมาญาติพี่น้องวงศ์ญาติของเจ้านาย(เจ้าเมือง) ได้ล้มป่วยติดต่อกันหลายคน จึงเห็นสมควรที่จะนำพระพุทธรูปไปถวายให้ที่วัดไตรภูมิ จึงได้เรียกชื่อว่าพระพุทธรูปมหาธรรมราชา ต่อมาองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาได้หายไปจากวัดเมื่อวันที่ ๑๐ เดือน ๑๐ ได้มีชาวบ้านหลายคนได้ช่วยกันนำแหมาทอดเพื่อหาองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา ค้นได้เจอองค์พระพุทธรูป ต่อมาองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาได้หายไปอีก ชาวบ้านได้ช่วยกันตามหาองค์พระอีก จึงได้มาเจอที่วังมะขามแพบ หรือเรียกว่า**วังมะขามเต่า** อยู่ตรงข้างหลังโรงเรียนวิทยานุกูลนารี จึงได้มีประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้น เมื่อถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ จึงได้มีประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้นทุกปี

ในสมัยก่อนไม่มีถนนเป็นทางเดินล้อเกวียน ที่วัดโบสถ์ เมื่อปี ๒๔๘๗- ๒๔๘๘ ได้มีการจัดให้มีประเพณีเกิดขึ้นและจัดให้มีมหรสพสมโภชเกิดขึ้นมา ต่อมาได้มีการนำองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาลงสงฆ์และมีการอุ้มองค์พระหันหน้าขึ้นเหนือ ๓ ครั้ง ได้ ๓ ครั้ง เพราะถ้าหากปีไหนหันไปทางทิศเหนือมากกว่าทิศใต้น้ำก็จะท่วมจังหวัดเพชรบูรณ์

ดังนั้นจึงได้มีการอุ้มพระดำน้ำขึ้นเหนือ ๓ ครั้งขึ้นใต้ ๓ ครั้งเท่ากัน สมัยอดีตนายกชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศบาลเมืองได้มีการจัดมหรศพสมโภชขึ้น ๓ วัน ๓ คืน ในงานมีการแสดงลิเก มีรำวงย้อนยุค มีการแสดงตึบแก่ง มีการฉายภาพยนตร์

สมัยโบราณไม่ได้เรียกงานอุ้มพระดำน้ำเรียกว่างานอาบน้ำพระ แต่เดิมไม่ได้มีชื่อองค์พระพุทธรูปแต่มีชื่อว่าพระลิ้นจี่ เมื่อสมัยสุโขทัยได้เกิดสงครามขึ้นท่านอำมาตย์ได้นำองค์พระพุทธรูป ๒ องค์ใส่แพล่องลงมาแต่พอล่องลงมาถึงเพชรบูรณ์ได้แพล่มจมหายไป ได้มีชาวบ้านพบเห็นจึงนำแหมาช่วยกันทอดองค์พระขึ้นมาได้ ๑ องค์ จึงได้มีชาวบ้านตั้งชื่อองค์พระว่าพระพุทธรูปมหาธรรมราชาขึ้น ดังนั้นจึงเกิดขึ้นเป็นตำนานอุ้มพระดำน้ำ(ดังนั้นจึงเป็นตำนานเล่าขานสืบต่อกันมานาน)

งานฉลองสมโภชแต่โบราณได้มีการจัดงานอุ้มพระดำน้ำแล้วได้มีประเพณีพายเรือทวนน้ำ คือได้มีการนำเรือหาปลาพายแข่งกัน ดังนั้นจึงมีประเพณีเหล่านี้มาตั้งแต่สมัยโบราณ มีเหตุการณ์น้ำในคลองแม่น้ำป่าสักลดน้อยลงชาวบ้านได้กลัวว่าจะไม่มีน้ำให้อุ้มพระดำน้ำนั้น พอจะถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐จะมีเหตุการณ์ฝนตกทำให้มีน้ำพอที่จะอัญเชิญองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาลงสรงน้ำ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายประสิทธิ์ อรชุน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๒๒ ขบวนแห่อัญเชิญองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาไปทำพิธีอุ้มพระดำน้ำ

ภาพที่ ๑๒๓ ขบวนแห่ทางเรืออัญเชิญองค์พระไปยังวัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๒๔ เจ้าเมือง(ผู้ว่าราชการฯ)อุ้มพระดำน้ำ ภาพที่๑๒๕ ข้าวต้ม ขนมกระยาสารทใช้โปรยทาน

ภาพที่ ๑๒๖ พ่อเมืองโปรยทาน

ภาพที่ ๑๒๗ ประชาชนร่วมงานเตรียมรับทาน

ตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

ตามประวัติเล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนแล้วว่าเมื่อประมาณ 400 ปีที่ผ่านมา ชาวเพชรบูรณ์กลุ่มหนึ่งมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำอยู่ในแม่น้ำป่าสัก อยู่มาวันหนึ่งชาวประมงกลุ่มนี้ได้ออกหาปลาตามปกติเช่นทุกวัน เผลอวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่ายไม่มีใครจับปลาได้สักตัวเลย ดังกับว่าได้พื้นน้ำไม่มีสิ่งที่มีชีวิตอาศัยอยู่เลยสร้างความงุนงงแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก ต่างพากันนั่งปรึกษากันว่าจะทำประการใดดี

บริเวณที่ชาวบ้านนั่งปรึกษากันอยู่ ปัจจุบันคือบริเวณ”วังมะขามแพบ”คำว่ามะขามแพบ หมายถึงไม้ระกำนั่นเอง บริเวณดังกล่าวอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศใต้นั้นกระแสน้ำในแม่น้ำแห่งนั้นก็หยุดไหลนิ่งอยู่กับที่ แล้วค่อยๆมีพรายผุดขึ้นมาที่ละฟองทีละฟองมากขึ้น มองดูคล้ายกับว่ากำลังเดือดอยู่บนเตาไฟ ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก ณ ที่แห่งนั้นทุกคนดูด้วยความมึนงง ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเกิดอะไรขึ้น เหตุการณ์ดำเนินต่อไปจนกระแสน้ำวนแห่งนั้นเข้าสู่สภาพเดิมและดูเอาพระพุทธรูปองค์หนึ่งขึ้นมาอยู่เหนือผิวน้ำมีอาการดำผุดดำว่ายอยู่ตลอดเวลา เหมือนอาการของเด็กเล็กๆที่กำลังเล่นน้ำ เป็นที่แน่นอนที่ชาวประมงกลุ่มนั้นได้ประจักษ์ถึงความศักดิ์สิทธิ์จึงได้พร้อมใจอัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในปีต่อมาครั้นถึงเทศกาลสารทไทยพระพุทธรูปองค์นี้ที่อัญเชิญมาจากน้ำก็ได้หายไปอย่างไร้ร่องรอย ชาวบ้านชาวเมืองก็ออกตามหากันจ้าละหวั่นในที่สุดก็ไปพบพระพุทธรูปองค์นี้ตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังดำผุดดำว่ายอยู่พอดี จึงได้อัญเชิญมาอีกครั้งหนึ่ง

นับแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อถึงเทศกาลสารทไทยคือตรงกับแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ภายหลังถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์แล้วเจ้าเมืองเพชรบูรณ์สมัยนั้น พร้อมด้วยข้าราชการตลอดจนประชาชนในเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นี้ ไปทำพิธีสงฆ์ที่วังมะขามแพบตรงที่พบทุกปี หากปีใดน้ำน้อยเข้าไปไม่ได้ก็อัญเชิญไปสงฆ์ที่วัดโบสถ์ชนะมารแทน แล้วถวายนามท่านว่า “พระพุทธรูปมหาธรรมราชา”

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางทุมมา อินทรสร บ้านเลขที่ ๕๕ ต.ในเมือง อ. เมือง จ. เพชรบูรณ์)

พุทธลักษณะของพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

พระพุทธรูปมหาธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปเนื้อทองสัมฤทธิ์ ปางสมาธิ หน้าตักกว้าง ๑ ๓ นิ้ว สูง ๑๘ นิ้ว มีพุทธลักษณะเศียรสวมมงกุฎทรงเทริด พระเกศเมาฬีมีลักษณะเหมือนยอดเจดีย์ (ปกติพระพุทธรูปทั่วไปจะเป็นเปลวเพลิงหรือดอกบัวตูม) ไม่มีฐาน พระพุทธรูปองค์นี้หาประวัติผู้สร้างไม่ได้ เป็นพระพุทธรูปศิลปสมัยลพบุรี มีอิทธิพลอยู่ในตอนกลางของประเทศไทย กำหนดอายุโดยอนุโลมตามอย่างศิลปกรรมขอมในกัมพูชาเช่นศิลปกรรมแบบครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่อยู่ก่อนครั้งแรกพุทธ

ศตวรรษที่ ๑๘ คือ ก่อนสมัยสร้างนครวัดและศิลปะแบบนครวัดมีอายุครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เรียกว่า ศิลปะแบบบรรยงค์หรือบายน แต่ศิลปกรรมลพบุรีบางชิ้นอายุก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คือราวอายุ พุทธศตวรรษที่ ๑๒ ก็มี แต่พระพุทธรูปพุทธมหาราชาน่าจะสร้างราวสมัยพุทธ ๑๘ เพราะขอมหันมานับ ถิ่นศาสนาพุทธดังนั้นพุทธลักษณะจึงเป็นกึ่งเทพกึ่งพระพุทธรูป ที่เราเรียกว่าพระพุทธรูปทรงเครื่อง **พระพุทธรูปพุทธมหาราช** เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลปะลพบุรีทรงเครื่อง สร้างด้วยเนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง ๑๓ นิ้ว สูง ๑๘ นิ้ว ไม่มีฐาน มีพุทธลักษณะ พระพักตร์กว้าง พระโอษฐ์แบะ พระกรรณ ยาวย่อยจรดพระอังสะ พระเศียรทรงชฎาเทริด หรือมีกะบังหน้า ทรงสร้อยพระศอพาหุรัด ทรงประคด เป็นลายสวยงาม

(จากรายงานการวิจัยเรื่องประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ของนายตยา รัชมีและคณะ)

ภาพที่ ๑๒๘ พระพุทธรูปพุทธมหาราช วัดไตรภูมิ

สถานที่สำคัญในชุมชน

วัดไตรภูมิ

วัดไตรภูมิตั้งอยู่ ๑๑๐ ถนนเพชรรัตน์ เขตเทศบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด เพชรบูรณ์ สังกัดสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินที่ตั้งของวัดเนื้อที่ ๗ ไร่ ๓ งาน ๔๕ ตารางวา อาณาเขตทิศ เหนือ ๓ เส้น ๕ วา ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศใต้ยาว ๓ เส้น ๕ วา ติดต่อกับบ้านนายจรัส นางเสี่ยม นางภา และนางเสมอ ทิศตะวันออกยาว ๒ เส้น ๘ วา ติดต่อกับถนนประชาสรรค์ทิศตะวันตกยาว

๒ เส้น๘ วา ติดต่อกับถนนประชาสรรค์ทิศตะวันตกยาว ๒ เส้น ๑๐ วาติดต่อกับที่ดินของนายหลุย และนายช่วง

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบอยู่กลางเมืองเพชรบูรณ์ มีแม่น้ำป่าสักอยู่ทางทิศเหนือ อาคารเสนาสนะต่างๆที่มีคือมีอุโบสถกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๑ เมตร ได้บูรณะหลายครั้ง ศาลาการเปรียญกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๒๕ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก หอสมุดมณฑกั้ว ๗ เมตร ยาว ๑๗.๕๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นอาคารไม้ กุฏิสงฆ์จำนวน ๖ หลัง เป็นอาคารไม้ สำหรับปฐนียวัดผู้มีพระพุทธรูปเก่าแก่องค์หนึ่งปางสมาธิเนื้อทองสัมฤทธิ์ สมัยขอมหรือลพบุรี ได้พบที่ลำแม่น้ำป่าสัก (พระพุทธรูปมหาธรรมราชา) นอกจากนี้มีเจดีย์รูปทรงปรางค์ มีสภาพทรุดโทรมตั้งอยู่หลังอุโบสถ แต่เดิมมี ๒ องค์ อยู่ด้านหน้าอุโบสถองค์หนึ่ง

วัดไตรภูมิเป็นวัดเก่าแก่มากมีมาแต่โบราณกาลประมาณ พ.ศ. ๒๑๐๐ ตั้งอยู่ใจกลางเมือง มีกำแพงเมือง สองชั้นโดยรอบ นับเป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามมานับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๑๒๒ เขตวิสุงคามสี่มากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร มีพระสงฆ์จำพรรษา ๑๕ รูป สามเณร ๔ รูป

เจ้าอาวาสที่ทราบนามมี ๔ รูปคือรูปที่ ๑ พระอธิการเอี้ยง พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๘๖ รูปที่ ๒ เจ้าอธิการประเสริฐ ๒๔๘๖- ๒๔๘๙ รูปที่ ๓ เจ้าอธิการจตุญ ๒๔๘๙- ๒๕๐๐ รูปที่ ๔ พระครูวิชัย พัทธกิจ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา

(วิทยากร ดร. วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ต.บ้านในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๒๙ วัดไตรภูมิ

ภาพที่ ๑๓๐ เจดีย์สมัยอยุธยา วัดไตรภูมิ

ภาพที่ ๑๓๑ พระประธานวัดไตรภูมิทิพย์อยุธยาอยุธยา

ประวัติวัดโพธิ์เย็น

ความเป็นมาของวัดโพธิ์เย็นเดิมเรียกว่าวัดศพ ตามตำนานที่นายเพี้ยน โทนแก้ว(ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ที่ได้ชื่อว่าวัดศพนี้เพราะเป็นสถานที่ๆเคยเป็นที่เผาศพนางผมหมอม ธิดาเจ้าเมืองนครเดิด (เมืองโบราณ มีซากหลักฐานปรากฏอยู่ในท้องที่ตอนใต้อำเภอหล่มสัก ตำบลน้ำพุ ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก) ซึ่งได้รับความเสียอกเสียใจอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากได้คู่ครองเป็นชาวละว้า คนป่าคนดงเป็นคู่ครองตามอุบายของพ่อ ที่ให้ชุดหลุมลึกแล้วเอาหอกดาบไปปักไว้ก้นหลุม แล้วให้ชายทั้งหลายกระโดดลงไป ในหลุม หากไม่ถูกหอกดาบทิ่มแทงแล้วจะยกธิดาให้แล้วให้ครองเมืองแทน แต่ไม่มีชายหนุ่มคนใดจะเป็นคนเนื้อหนังเหนียวตามที่ท่านเจ้าเมืองต้องการเลย จนกระทั่งคนหนุ่มหมดเมืองก็หาไม่ได้

จนชาวนี้อุทราไปถึงชาวป่าละว้าพากันมาดูกระโดดหลุมชวากัน เผอิญมีชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นพรานป่าสะพายกระบอกใส่ธนูพระร่วงพระรังมานั่งยองๆอยู่ริมปากหลุม ถูกเพื่อนเบียดตกลงไปในหลุมและกลับขึ้นมาโดยไม่มีบาดแผลอะไรเลย

คณะกรรมการเมืองทราบเข้าก็พากันไปพบเจ้าเมืองและขอให้แต่งตั้งหนุ่มละว้าคนนี้เป็นเจ้าเมืองพร้อมกับแต่งงานกับนางผมหมอมธิดาเจ้าเมืองตามที่เจ้าเมืองประกาศไว้ ทั้งเจ้าเมืองและนางผมหมอมเสียใจอย่างมาก และนางผมหมอมได้ไปกระโดดน้ำตาย ศพจมแม่น้ำป่าสักเจ้าเมืองจึงให้คนลงมศพเท่าไรก็ไม่พบจึงให้คนลงหลักสี่(ฝ่ายกันน้ำ) ในบริเวณที่ทางแยกระหว่างแม่น้ำเก่ากับแม่น้ำใหม่ที่เรียกว่าปากปู้ ศพนางผมหมอมมาติดที่หลักสี่นั้น เจ้าเมืองจึงให้นำศพนางผมหมอมขึ้นมามาตั้งฌาปนกิจที่บริเวณระหว่างต้นโพธิ์ ๕ ต้น ซึ่งคือวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้ วัดนี้จึงได้นามว่าวัดศพแต่เนื่องจากชื่อวัดนี้ไม่เป็นสิริมงคลจึงมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ว่าวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้

จากตำนานที่เล่าเป็นนิทานนี้พอสันนิษฐานได้ว่าชื่อวัดศพนั้นเพราะในบริเวณกำแพงเมืองเพชรบูรณ์ด้านทิศเหนือเป็นป่าทึบ มีประตูดวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้เรียกประตูผี คงเป็นประตูที่นำศพออกไป

เผาหรือฝังนอกเมือง สำหรับศพคนสำคัญหรือมีฐานะดีก็จะเผากันริมประตูฝิ่นนั่นเอง เพราะวัดอื่นเช่น วัดไตรภูมิ ,วัดพระแก้ว,วัดพระสิงห์ ,วัดสนามชัย(ต่อมาเป็นวัดประตูดาว แต่อยู่คนละฟากถนน วัดท่ารถ(บริเวณที่ตั้งโรงไฟฟ้าทุกวันนี้) ตลอดถึงวัดสะพาน (ที่ตั้งสถานีตำรวจทุกวันนี้) และวัดมหาธาตุ ไม่ปรากฏว่ามีที่เผาศพแม้แต่วัดเดียว เมื่อมีการเผาศพก็ต้องสร้างศาลาพักศพ บ่อยๆเข้า เพื่อตัดความยุ่งยากจึงได้สร้างวัดขึ้น

ที่เปลี่ยนชื่อวัดศพมาเป็นวัดโพธิ์เย็นนั้น ก็เพราะบริเวณวัดศพมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ ซึ่งแต่ละต้นนั้นในปัจจุบันนี้โตกว่า ๕ คนโอบ พอเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าต้นโพธิ์เหล่านั้นคงมีอายุไม่น้อยกว่า ๒๕๐ปีมาแล้ว จากคำบอกเล่าของนายเพี้ยน โทนแก้วซึ่งตอนนั้นมีอายุ ๗๗ ปีในพ.ศ. ๒๔๙๓ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ท่านบอกว่าจำความได้ต้นโพธิ์ในวัดนี้โตกว่า ๕ อ้อมกอดแล้ว สันนิษฐานว่าคงมีมาก่อนหรือพร้อมกับการกำแพงเมืองเพชรบูรณ์เพราะขนาดของอิฐที่ก่อฐานวิหารมีขนาดเดียวกันและเนื้อเดียวกัน การเปลี่ยนชื่อจากวัดศพเป็นวัดโพธิ์เย็นปัจจุบันนี้ยังมีต้นโพธิ์เหลืออยู่ ๒ ต้นเป็นเครื่องยืนยัน

ที่ว่าเจ้าเมืองให้สร้างหลักสี่(เผือกกันน้ำ) นั้นสันนิษฐานได้ว่าคงสร้างเพื่อป้องกันน้ำเซาะกำแพงเมืองพังแต่เนื่องจากน้ำมีกำลังแรงฝ่ายจึงถูกน้ำพังทลายและสายน้ำได้พังกำแพงเมืองพังทลายเนื่องจากสายน้ำเปลี่ยนทางเดินจากสายน้ำเก่า(แสนพญาโคก) ฝ่าเข้ามาในเมืองเพชรบูรณ์ จึงมีสภาพเป็นเมืองเอกแตกเช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก

ที่ตั้งวัดโพธิ์เย็น ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมือง เลขที่ ๔๕ ถนนหลักเมือง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ด้านตะวันออกติดแม่น้ำป่าสัก ด้านใต้ติดแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันตกจดที่นายเพี้ยน โทนแก้ว และนางสมบุรณ์ เกษศรีสังข์ ทิศเหนือติดถนนหลักเมือง เนื้อที่วัดปัจจุบันนี้ ๔ ไร่ งาน –ตารางวา มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์คือโฉนด สังกัดวัดมหานิกาย

เจ้าอาวาสวัดมีรายนามดังต่อไปนี้

๑. อาจารย์ทอง ประมาณปี พ.ศ.๒๔๔๕-๒๔๖๒
๒. อาจารย์นา ประมาณปี พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๗๐
๓. อาจารย์วุ่น ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๐-๒๔๗๗
๔. อาจารย์มี ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๗-จำไม่ได้
๕. อาจารย์น้อย ประมาณปี พ.ศ.จำไม่ได้
๖. อาจารย์น้อย ประมาณปีพ.ศ.๒๕๑๒- ปัจจุบัน

(ผู้รวบรวมข้อมูล นายเจริญ มาฆทาน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๓๒ วัดโพธิ์เย็น

ภาพที่ ๑๓๓ ศาลานางผมหม่อม

ภาพที่ ๑๓๔ พระประธานวัดโพธิ์เย็น

เป็นวัดที่ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำป่าสักตั้งอยู่ในชุมชน๙ ชุมชนแห่งนี้เรียกชื่อเดิมว่า บ้านฟากห้วยแล้วเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดประตูดาวตามชื่อของประตูกำแพงเมือง เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ โดยหลวงพลห้วยหน้าตุลาการเป็นผู้ดำริให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๓ ตั้งอยู่ที่ถนนสนามชัย อันเป็นชื่อเดิมของวัดร้างชื่อวัดสนามชัยปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบ้านเลขที่ ๙๗ ถนนนี้จะคดโค้งมาทางแยกต้นหว้า ทางด้านตะวันตกของวัดเป็นที่อยู่ของชุมชนที่มีอาชีพรับจ้างหาเช้ากินค่ำ มีลักษณะคล้ายชุมชนแออัด เรียกว่าเกาะแขวงแขว

วัดประตูดาว ตั้งอยู่เลขที่ ๑ ถนนสนามไชย เขตเทศบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง เพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๗๘ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๘๐ วา ติดต่อกับถนนสาธารณะ ทิศใต้ยาว ๕๘ วา ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันออกยาว ๔๐ วา ติดต่อกับที่ดินเพื่อการครอบครอง ทิศตะวันตกยาว ๔๘ วา ติดต่อกับกำแพงเมือง โฉนดที่ดินเลขที่ ๖๔ และมีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน ๒ แปลง เนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๑ งาน ตามโฉนดเลขที่ ๖๔, ๖๖

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ อาคารเสนาสนะต่างๆมีดังนี้ มีอุโบสถกว้าง ๕ เมตร ยาว ๗ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๗๗ โครงสร้างเป็นไม้สักการเปรียญ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๐๐ ภูมิสงฆ์จำนวน ๔ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งปูน ๒ ชั้น ๒ หลัง อาคารไม้ ๒ หลัง สำหรับปฐมนิยัตถุ พระประธานปางมารวิชัย ขนาดพระเพลากว้าง ๒๘ นิ้ว

วัดประตูดาวสร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๑๙๓ โดยมีหลวงพล หัวหน้าตุลาการ เพชรบูรณ์เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้าง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๕ มีพระภิกษุจำพรรษาปีละ ๑๒ รูป สามเณร ๙ รูป

เจ้าอาวาสทราบนามมี ๔ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระสมุห์บุญมา พ.ศ. ๒๔๘๗- ๒๔๙๕

รูปที่ ๒ พระมหาทองคำ ปสนฺโน พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐

รูปที่ ๓ พระอธิการฝ่าย กตปุญญ์ พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๗

รูปที่ ๔ พระอธิการสอน อภิญญ์ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๗

รูปที่ ๕ พระปลัดวรสิทธิ์ สุชีโว พ.ศ. ๒๕๒๗ – ปัจจุบันเป็นพระครูพัชรสุทธิกร

ภาพที่ ๑๓๕ อุโบสถวัดประตูดาว

ภาพที่ ๑๓๖ พระประธานวัดประตูดาว

ภาพที่ ๑๓๗ ถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๓๘ ตลาดวัดประตูดาว

วัดโบสถ์ชนะมาร

วัดโบสถ์ชนะมารตั้งอยู่ที่บ้านไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๕ ไร่ ๑๐ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๖๐วา ติดต่อกับที่ดินของนายทิพย์ ทิศใต้ยาว ๑๒๗ เมตร ติดต่อกับที่ดินของนางปั่นหย้า ทิศตะวันออกยาว ๖๐ เมตร ติดต่อกับทางหลวงจังหวัด ทิศตะวันตกยาว ๖๙ เมตร ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก มีหลักฐานคือ ส.ค.๑

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม หน้าวัดมีทางหลวงจังหวัดผ่าน หลังวัดมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก อาคารเสนาสนะต่างๆมีศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นอาคารไม้ ภูมิสงฆ์ จำนวน ๒ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑ หลัง อาคารไม้ ๑ หลัง

วัดโบสถ์ชนะมาร สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๓ ชาวบ้านเรียกสั้นๆว่า “วัดโบสถ์” เดิมที่ตั้งวัดสันนิษฐานว่าเคยเป็นที่ตั้งวัดมาก่อน และได้ขาดพระสงฆ์อยู่จำพรรษา จึงได้ทอดทิ้งร้าง กลายเป็นวัดร้าง มีสิ่งปรักหักพังปรากฏให้เห็นเข้าใจว่าอุโบสถเก่า เมื่อได้สร้างวัดขึ้นมาใหม่จึงได้เรียกกันว่า “วัดโบสถ์” มีภิกษุอยู่ประจำ ๖ รูป สามเณร ๔ รูป

เจ้าอาวาสมี ๖ รูปด้วยกันคือ

รูปที่ ๑. พระอธิการจิว พ.ศ. ๒๔๗๔ – ๒๔๗๙

รูปที่ ๒ พระอธิการฮวด พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘

รูปที่ ๓ พระอธิการโชติ พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๔๙๖

รูปที่ ๔ พระอธิการสมโภช พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๒

รูปที่ ๕ พระอธิการพูน ผลิตถม.โม พ.ศ. ๒๕๐๘ – ๒๕๑๘

รูปที่ ๖ พระอธิการสอน อภิญญ รักษาการสืบต่อมา

ผู้ที่ทำการก่อสร้างวัดโบสถ์ขณะมารนี้คือ “หลวงนฤสารสุนทร” ท่านดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ในสมัยนั้น วัดนี้สร้างขึ้นมาประมาณ ๑๒๕ ปีโดยหลวงนฤสารสุนทร ได้ค้นพบว่ามีฐานเนินโบสถ์อยู่ทางทิศเหนือของวัด จึงเกิดความศรัทธาขึ้นประกอบมีพระภิกษุ ได้อุทงค์มาพักปักกรดปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิตย์ ทำให้ท่านมีจิตศรัทธาที่จะสร้างวัดขึ้น จึงได้ปรึกษากับลูกหลาน และให้ลูกหลานนำทรัพย์มารวมกันตามศรัทธาของแต่ละคน จึงจัดจ้างกรรมกรมาช่วยส่วนรวมกับกำลังของลูกหลานร่วมกันสร้างขึ้น การก่อสร้างจนจะเสร็จอยู่นั้น หลวงนฤสารสุนทรจึงมีความคิดว่าจะจัดเลี้ยงลูกหลานและกรรมกรเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงาน

บังเอิญมีพ่อค้าไถติมกะทิสดผ่านมา ก็จึงตกลงเหมาหมดและตกลงราคากันเรียบร้อยแล้ว เมื่องานเลี้ยงเสร็จสิ้นลง ผู้ขายไถติมเย็นไม่ยอมรับเงินตามราคาที่ตกลงแต่คิดราคาเพิ่มขึ้นอีก ลูกหลานไม่ยอมจึง เป็นปากเสียงลงไม้ลงมือกัน พ่อค้าไถติมเย็นเกิดอาการบอบช้ำอย่างมาก จึงไปแจ้งความแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะผู้ว่าความนั้นคือหลวงนฤสารสุนทร ตาแป๊ะจึงแพ้ความไป

เดิมวัดนี้จะตั้งชื่อตามเนินโบสถ์ที่พบ ว่า “วัดโบสถ์” แต่มีเหตุการณ์ที่เลวมาขึ้นจึงต่อท้ายชื่อว่า “วัดโบสถ์ชนะมาร” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

(ผู้เล่าคืออดีตผู้ใหญ่บ้านนายสมโภชน์ อรชุน บัดนี้เสียชีวิตแล้ว)

ภาพที่ ๑๓๙ พระประธาน

ภาพที่ ๑๔๐ ศาลาวัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๑ วัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๒ สถานที่จัดประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

หอวัฒนธรรมนครบาล

ตั้งอยู่ถนนหลักเมืองและถนนเพชรเจริญเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกฝั่งตรงกันข้ามเป็นศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ทิศใต้จรดคลองแสนพระยาโคก และเป็นฝั่งตรงกันข้ามกับศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ เดิมเป็นสถานที่ตั้งของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ใช้เป็นสถานที่ประชุมและจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆของจังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์และเป็นที่ดินพัสดุของกรมธนารักษ์ ซึ่งก่อสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔และเกิดชำรุดทรุดโทรม

ภาพที่ ๑๔๓ ศาลาประชาคมหลังเก่า

ภาพที่ ๑๔๔หอวัฒนธรรมนครบาล

ในพ.ศ. ๒๕๔๓ สมัยดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมือง ได้เสนอขอใช้พื้นที่ดังกล่าวจากกรมธนารักษ์เพื่อจัดสร้างเป็นหอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณาเป็นเวลา ๒ ปี ต่อมานายวิจิตร พรพฤฒิพันธุ์ ส.ส.เพชรบูรณ์เขต ๑ และเป็นคณะกรรมการการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมของสภาผู้แทนราษฎร(ในขณะนั้น) ได้ให้การอนุรักษ์ดำเนินเรื่องช่วยอีกแรงหนึ่งโดยเป็นผู้ประสานงานจนได้รับการอนุมัติจากกรมธนารักษ์ โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นสีเขียวอ่อนเพื่อการสันถนาการ ตามที่ผังเมืองออกแบบไว้และเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อพ.ศ.๒๕๔๕

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์มีลักษณะเป็นอาคารทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็กลักษณะเป็นหอประชุมขนาดใหญ่ ประดับลวดลายตกแต่งสวยงาม โดยพยายามรักษารูปทรงเดิมของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ไว้ ภายในตัวอาคารแบ่งเป็นพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกทำเป็นหอประชุมเหมือนโรงภาพยนตร์ มีเวทีพร้อมที่นั่งชมการแสดง ส่วนที่สองเป็นห้องโถงใช้เป็นห้องจัดนิทรรศการและเป็นสถานที่จัดกิจกรรมหมุนเวียนของเยาวชนและประชาชนพร้อมทั้งของหน่วยงานต่างๆโดยรอบ ภายนอกอาคารประกอบด้วยลานจอดรถ ศาลารมย์ที่นั่งพักทรงไทย อาคารห้องสุขา ๒ หลัง ประติมากรรมมะขามยักษ์สีทองตั้งอยู่ท่ามกลางสวนสาธารณะและที่นั่งเล่นเพื่อให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและเป็นจุดเริ่มต้นของนักท่องเที่ยวต่างๆในจังหวัดเพชรบูรณ์คล้ายกับเป็นศูนย์วัฒนธรรม (วิทยากร ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ดำบิลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๔๕ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองก่อนปรับปรุงใหม่

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตั้งอยู่ถนนหลักเมือง มีลักษณะเป็นศาลาทรงไทยตรีมุขเป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมือง องค์ศาลหลักเมืองเป็นแท่งหินจารึกด้วยอักษรขอม และภาษาสันสกฤต มีลักษณะเป็นปลายป้านโค้ง มีความสูงจากฐานล่างถึงปลายยอด ๑๘๔ เซนติเมตร กว้าง ๓๐ เซนติเมตร หนา ๑๕-๑๖ เซนติเมตร คาดว่ามีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ลงมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ จึงนับว่าเป็นเสาหลักเมืองที่แปลกและเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย กรมศิลปากรประกาศให้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติเมื่อพ.ศ. ๑๔๘๓

สำหรับการตั้งศาลหลักเมืองแห่งนี้ของบ้านในเมือง สันนิษฐานว่ามีการตั้งศาลหลักเมืองในสมัยกรุงสุโขทัยและในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีการร่นกำแพงเมืองให้เล็กลงมีวัดไตรภูมิ เป็นศูนย์กลางอาจจะมีการตั้งเสาหลักเมืองใหม่หรือเป็นองค์เดิมและตั้งอยู่ ณ ที่ใด ไม่สามารถระบุสถานที่และหาหลักฐานได้

ศาลหลักเมืองเป็นเสมาหินมิใช่ไม้ เป็นเสาหลักเมืองซึ่งตามบันทึกของกรมศิลปากรระบุว่าเป็นเสมาหินที่นำมาจากเมืองโบราณศรีเทพ สมัยทวารวดี ที่มีความหลังไหลทางวัฒนธรรมขอม ซึ่งมีอายุ ๑,๒๐๐ ปี เพราะฉะนั้นเสาหลักเมืองของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์จึงเป็นเสาหลักเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

ตามตำนานความเชื่อของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์เชื่อกันว่าเป็นเสาหลักเมืองที่ตั้งอยู่บนกำแพงเมืองโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง เพราะมีกำแพงเมืองเป็นอิฐปนศิลา ที่สามารถป้องกันปืนไฟที่นำมาใช้ในการรบ ยุคนั้นน่าจะเป็นสมัยพระชัยราชา- สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งมีการสร้างกำแพงเมืองและตรงประตูกำแพงเมืองมีการขุดหลุมฝังคนที่ชื่อ อิน จัน มั่น คงลงไปทั้งเป็น

ได้มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าเจ้าเมืองให้ทหารไปเที่ยวประกาศหาคนที่ชื่ออิน จันมั่นและคง คนที่ชื่ออิน จันได้แล้วแต่คนที่ชื่อมั่นและคงยังหาไม่ได้ โดยขณะที่ทหารเดินขบวนไปประกาศหานั้นผ่านไปทางวัดไตรภูมิ เณร ๒ รูปได้ขานรับว่าตนเองชื่อมั่นและคงซึ่งเป็นเวลาฉันเพลพอดี ทหารได้ตรูขึ้นไปจับเณรทั้ง ๒ รูป เจ้าอาวาสขอร้องให้เณรทั้งสองรูปฉันเพลก่อน แต่เนื่องจากทหารตระเวนมาหลายวันแล้วและกลัวไม่ทันพิธี จึงไม่ยอมทำตามคำร้องขอของเจ้าอาวาสฯ โกรธมากจึงสาปแช่งว่าใครมาเป็นเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ขอให้อยู่ได้ไม่เกิน ๓ ปี นับแต่นั้นมาไม่เคยมีเจ้าเมืองคนใดหรือผู้ว่าราชการจังหวัดคนใดอยู่ได้เกิน ๓ ปีเลยแม้แต่คนเดียว และสิ่งเหล่านี้คงเป็นปาฏิหาริย์ที่หาคำตอบยังไม่ได้เพราะเป็นความจริงที่ทุกคนได้รับทราบกันทุกคน

ปัจจุบันนี้ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองเพชรบูรณ์เคารพและแวะเวียนมากราบไหว้บูชากันอยู่เสมอทั้งในวันปกติและเทศกาลที่สำคัญๆ

(วิทยากร ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ตำบลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

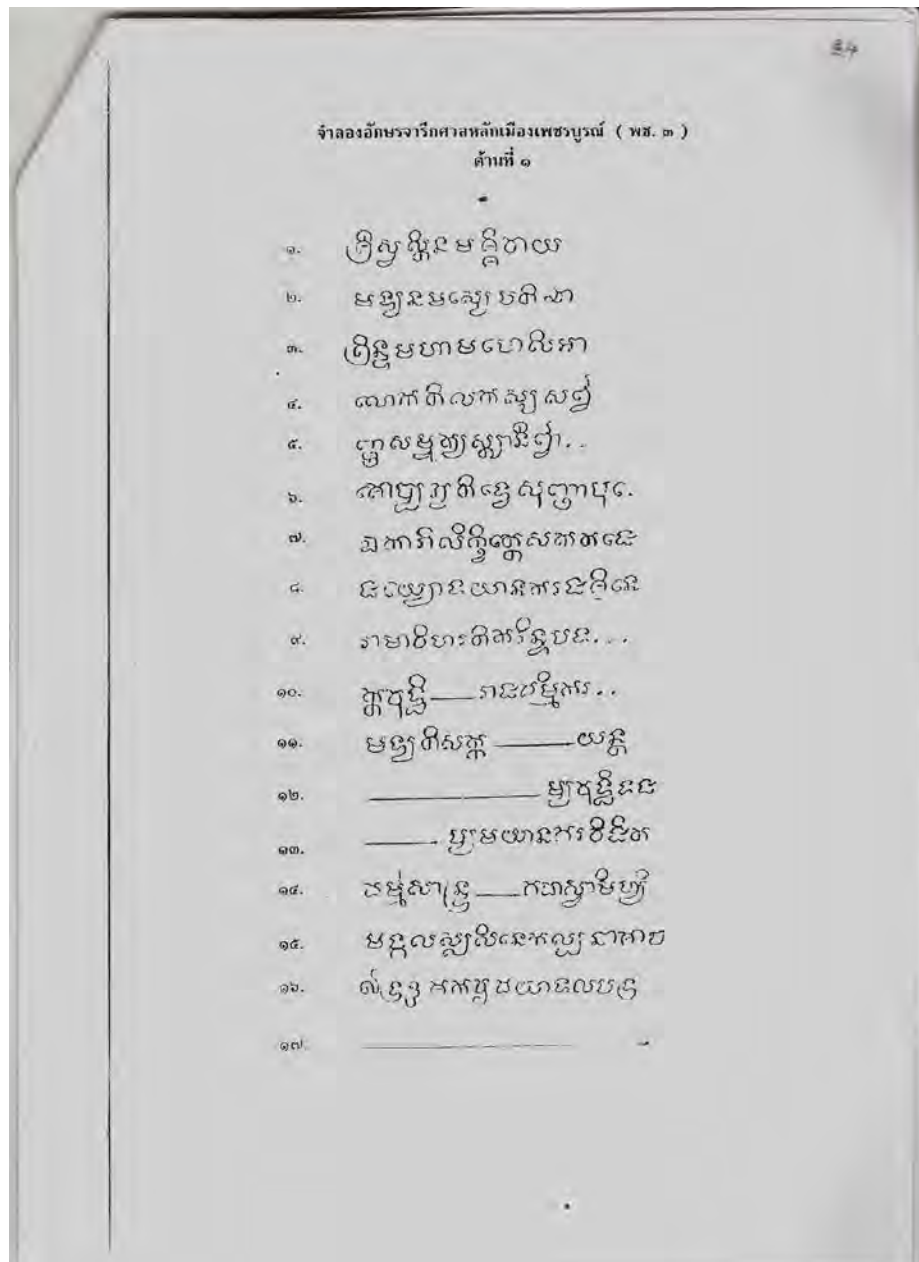

ภาพที่ ๑๔๖ ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน

ภาพที่ ๑๔๗ ประวัติความเป็นมาของหินหลักเมือง๖๔ (ด้านที่ ๑)

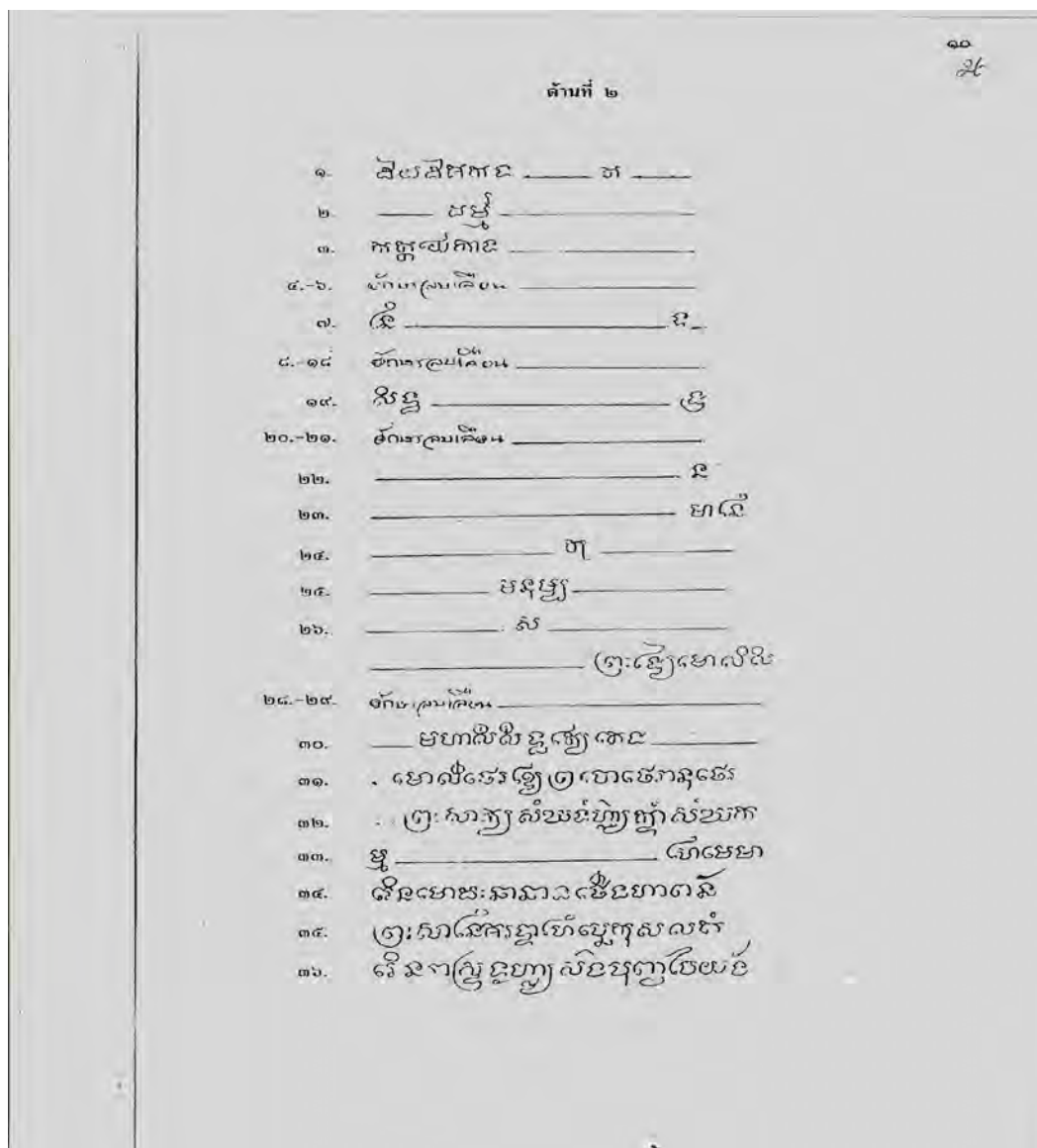
จารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์	
ทะเบียนจารึก	ทอ ๖
อักษร	สันสกฤต บาลี ไทย เขมร
ภาษา	สันสกฤต บาลี ไทย เขมร
ศักราช	ด้านที่ ๑ พุทธศักราช ๑๘๖๔ ด้านที่ ๒ - ๔ พุทธศักราช ๒๐๕๔
จารึกอักษร	จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๒๒ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔๓ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๓๔ บรรทัด ด้านที่ ๔ อักษรเลือนมากนับบรรทัดไม่ได้
วัตถุจารึก	ศิลา
ลักษณะวัตถุ	รูปใบเสมา หรือทรงกลีบบัว
ขนาดวัตถุ	กว้างบน ๓๐ ซม. กว้างล่าง ๒๗ ซม. สูง ๑๘ ซม. หน้า ๑๕ - ๑๖ ซม.
บัญชี / ทะเบียนวัตถุ	พษ. ๓
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๔๕๖
สถานที่พบ	ศาลหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้พบ	ไม่ปรากฏหลักฐาน
ปัจจุบันอยู่ที่	ศาลหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
พิมพ์เผยแพร่	-
ประวัติ	จารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ ตามประวัติเดิมบันทึกไว้ว่า จารึกนี้เคลื่อนย้ายมาจากวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อนำมาใช้เป็นเสาหลักเมืองไทยปึกไว้บนมุกกำแพงเมืองโบราณ ซึ่งกำหนดเป็นสถานที่ตั้งศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ เนื่องจากเส้นถนนจารึกเลือนมาก มีทองคำเปลวติดไว้หนาแน่นเมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ เจ้าหน้าที่ได้เคยอ่านแปลไว้ ๖ บรรทัดต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๖ เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติได้เดินทางไปสำรวจพบว่าจารึกยังอยู่เต็ม กับได้ทำสำเนาจารึกเพิ่มเติม แต่ก็เลือนอ่านไม่ได้เช่นเดิมครั้งนี้เห็นเส้นอักษร ๑๖ บรรทัด และให้เรียงด้านดังนี้ ต่อมาเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ ได้สำรวจจารึกอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๓ - ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๘ พบว่า จารึกมีอักษร ๔ ด้าน บางส่วนจมอยู่ในดิน จึงขอให้เจ้าหน้าที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ยกจารึกขึ้น ทำให้ได้หลักฐานเพิ่มเติมว่าจารึกสูง ๑๘ ซม. ความในจารึกด้านที่ ๑ จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาสันสกฤต เมื่อมหาศักราช ๙๔๓ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๖๔ ส่วนด้านที่ ๒ - ๔ นั้นเป็นการจารึกขึ้นภายหลัง โดยการนำจารึกหลักเดิมมาใช้ใหม่ จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาไทย ภาษาบาลี และภาษาเขมร เมื่อจุลศักราช ๔๗๘ ตรงกับพุทธศักราช ๒๐๕๔

ภาพที่ ๑๔๘ เอกสารจารึกด้านที่ ๑บนเสาหินหลักเมือง

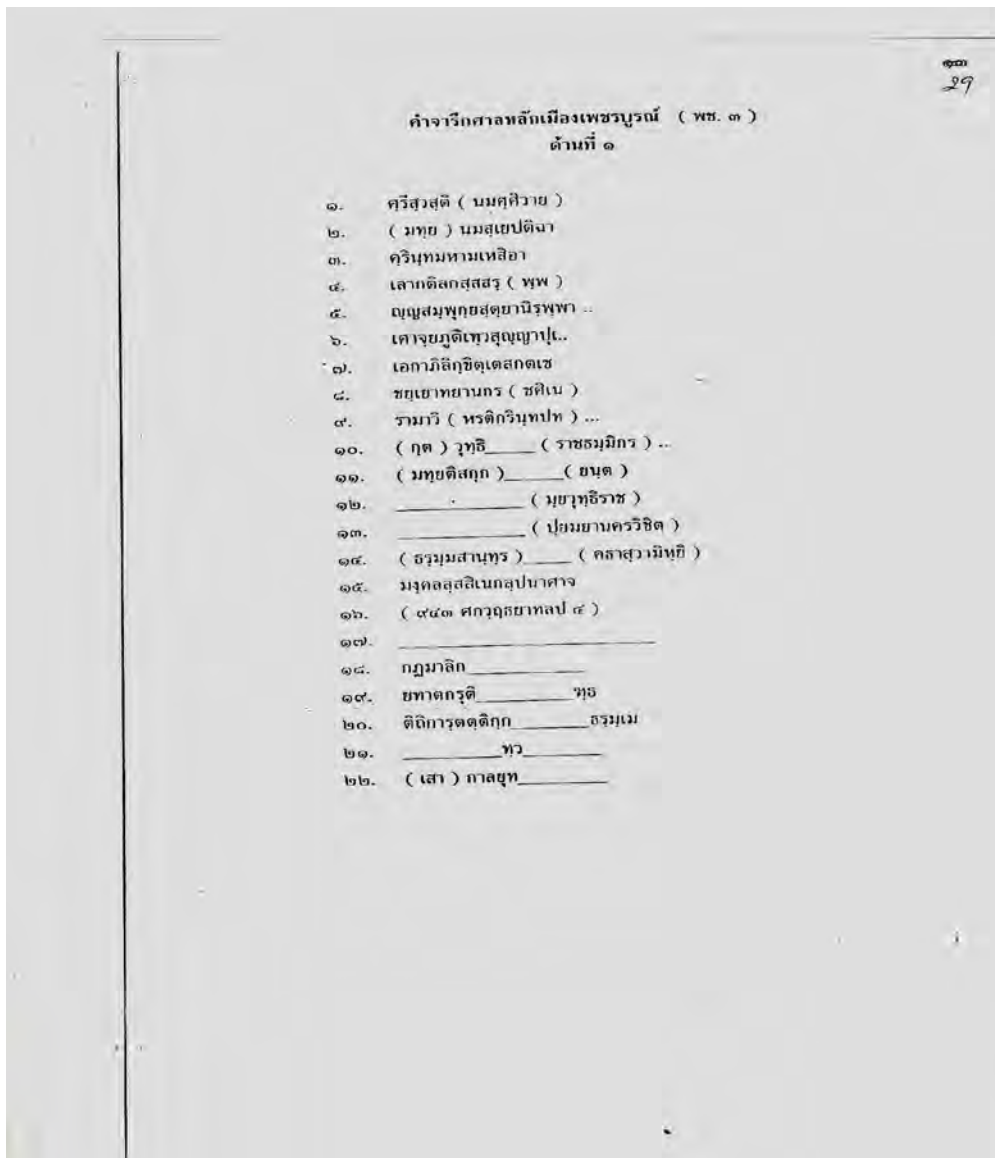

ภาพตัวอักษรที่เป็นอิทธิพลจากอินเดียโบราณ

ด้านที่ ๒ จารึกด้วยขอมไทย บาลี และเขมรจารึกในสมัยพุทธศักราช ๒๐๕๙ น่าจะเป็นขอมยุคปลายที่
รับเอาศาสนาพุทธมาแทนความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เพราะใช้ภาษาบาลีที่มีเฉพาะศาสนาพุทธ
เท่านั้น

ภาพที่ ๑๔๙ จารึกด้วยขอมไทย บาลี และเขมรจารึกในสมัยพุทธศักราช ๒๐๕๙

ภาพ ๑๕๐ ตัวอย่างจารึกที่แปลเป็นภาษาไทยแล้วโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากร

กำแพงเมืองเก่าป้อมหลักเมืองและประตูชุมพล

ลักษณะสำคัญของกำแพงเมืองเก่าก่อด้วยอิฐถือปูน สันนิษฐานว่าเป็นกำแพงเมืองและป้อมที่สร้างขึ้นในยุคที่ ๒ คือยุคสมัยอยุธยาารวสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้สร้างเมืองใหม่ลงที่เดิมแต่ถอยร่นให้เล็กลงกว่าเดิม กำแพงก่อด้วยอิฐถือปูนและใช้ก้อนหินทรายประกอบบางส่วนตลอดแนวกำแพงด้านตะวันออกยาว ๔๐๐ เมตรด้านใต้ยาว ๖๐๐ เมตร คือป้อมถนนหลักเมือง ป้อมสนามชัย ป้อมศาลเจ้าแม่ ป้อมศาลเจ้าพ่อ และประตูเมือง ปรากฏแนวกำแพงเมืองถนนเพชรรัตน์ ถนนหลักเมืองและถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๕๔ กำแพงเมืองยุคที่ ๒

ภาพที่ ๑๕๐ แนวกำแพงเมืองเลียบบถนน

เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมสมัยอยุธยาวัดไตรภูมิ

เป็นเจดีย์ก่ออิฐฉาบปูนย่อมุมทรงปรางค์ฐานสามเหลี่ยมสูง ๙ เมตรความยาวโดยรอบ ๙ เมตร มีรูปแบบลายปูนปั้น มีซุ้มอยู่ด้านข้างทั้งสี่ทิศน่าจะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป อิฐแต่ละก้อนมีลวดลายประดับเช่นลายดอกบัว รวมเป็น ซ่อ ดอกอยู่ในวงกลม แต่เดิมมีเจดีย์ ๒ แห่ง ตั้งอยู่หน้าอุโบสถอีกแห่งหนึ่งปัจจุบันชำรุดและพังทลายลงแล้ว

ตลาดน้อยในเมือง

เป็นตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าที่บรรทุกเรือมาค้าขาย ในสมัยที่ยังมีการใช้แม่น้ำป่าสักเป็นเส้นทางคมนาคมทางเรือ เมื่อเส้นทางค้าขายเปลี่ยนเป็นทางบกตลาดแห่งนี้ก็กลายเป็นตลาดค้าขายๆ ของชาวบ้านต่อมาทางเทศบาลได้กำหนดให้ท่าน้ำวัดไตรภูมิเป็นสถานที่สำหรับแข่งเรือจึงกำหนดให้เรือถอนบ้านและห้องแถวออกแล้วย้ายตลาดออกไปหลังศาลเจ้าพ่อหลักเมืองต่อมาย้ายออกไปค้าขายที่ตลาดสดเทศบาล ๓ และบางส่วนไปค้าขายที่ตลาดดาวเ่ง

ภาพที่ ๑๕๖ ตลาดจุดแลกเปลี่ยนสินค้าทางเรือในอดีตภาพที่ ๑๕๗ อดีตท่าน้ำที่ทำการค้าขายทางเรือ
คลองแม่น้ำเก่า

เป็นคลองที่ลำน้ำแยกจากลำน้ำป่าสักตอนบน ซึ่งเรียกว่าปากปูแต่แม่น้ำเดิมที่แยกมาต้นเขินชาวบ้านจึงพากันเรียกคลองนี้ว่า “คลองแม่น้ำเก่า” บริเวณแม่น้ำเก่านี้เดิมเป็นสถานที่ทำพิธีอาบน้ำพระพุทธรูปมหาธรรมราชาพลาน้ำต้นเขินไม่สะดวกในการทำพิธีอุ้มพระดำน้ำจึงได้ย้ายมาประกอบพิธีที่วัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๖๔ คู้งแม่น้ำป่าสัก

คังแม่น้ำป่าสัก

เป็นที่ประกอบพิธีอุ้มพระดำน้ำอยู่ที่วัดโบสถ์ชนะมารเป็นคังน้ำที่ผ่านหน้าวัด เดิมสถานที่อุ้มพระดำน้ำใช้บริเวณที่พบองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาคือคลองแม่น้ำเก่าที่มีสภาพตื้นเขินแล้ว ไม่สะดวกในการประกอบพิธีจึงย้ายสถานที่มาที่วัดโบสถ์ชนะมาร

๒. ข้อมูลลอมุขปาฐะ

เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมด้วยการทำเป็นตัวอย่างให้เห็นมากกว่าที่จะใช้การบอกเล่าดังตัวอย่างต่อไปนี้

วิธีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน

วิถีชีวิตของชุมชน๘,๙ซึ่งอาศัยอยู่ริมแม่น้ำป่าสักไหลผ่านจะมีความผูกพันกับแม่น้ำป่าสักหลายด้านเช่นการใช้เป็นทางคมนาคม งานประเพณีสนุกสนานรื่นเริงแล้วยังผูกพันกับอาชีพหลายด้านด้วยเช่นกันได้แก่อาชีพทางการเกษตร

ริมตลิ่งสองฝั่งแม่น้ำป่าสักจะมีการปลูกผักต่างๆเช่น ผักกาด ผักบุ้ง หอม กระเทียม คื่นหอย ถั่วลิสง กล้วย ฝรั่ง กล้วย กล้วย กล้วย เพราะมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้าน จะใช้น้ำในแม่น้ำรดผักแต่ละบ้านจะปลูกผักไว้กินเองไม่นิยมซื้อขายกันแต่จะมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันกันไปประกอบอาหารกันเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อประกอบอาหารกันเสร็จแล้วก็จะตักใส่ถ้วยแจกบ้านใกล้เคียงกันเป็นประจำในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ก็ยังมีการประกอบอาชีพทางการจับสัตว์น้ำคือปลาเป็นการจับมาประกอบอาหารไม่ต้องซื้อมาจากที่อื่น เพราะปลาในแม่น้ำป่าสักเมื่อก่อนชุมชุมและหาง่าย กล่าวได้ว่าตำน้ำพริกไว้ก่อนแล้วค่อยลงคลองหาปลาก็ยังได้

วิธีหาปลาของชาวบ้านก็ใช้วิธีง่ายๆ หาใช้เฉพาะประกอบอาหารในแต่วันเท่านั้นไม่เอามากพอกินในแต่ละมื้อเท่านั้น เพราะไม่ได้เอาไปซื้อขายเหมือนปัจจุบันนี้ เครื่องมือต่างๆที่ชาวบ้านใช้หาปลาก็มี แห ข้อง เบ็ด แหเลน สวิง ลากโซ่ทำดางกระโดดหรืออุจั่น ตัวอย่างการทำเครื่องมือดางกระโดดหรืออุจั่น

การทำดางกระโดดหรืออุจั่น(วิทยากรนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

จะทำเฉพาะที่มีคลองเล็กๆแยกจากแม่น้ำป่าสักเป็นบางที่เช่นปากคลองแยกแม่น้ำเก่า คลองแยกปากปู้ คลองแยกปากคลองศาลาเป็นต้นอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วย

๑. **ดาวแห** มีลักษณะคล้ายแหแต่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๒ เมตร ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กที่แยกจากแม่น้ำป่าสักใช้เป็นที่รองรับปลาที่จะกระโดดเข้ามาติดอยู่บนดาวผืนผ้าที่กางไว้คล้ายๆกับอู่
๒. **ฝือก** ไม้ไผ่ผ่าเป็นซี่ขนาดนิ้วมือ ยาวกว่าความลึกของน้ำในคลองเล็กที่แยกนั้นประมาณ ๑ ศอก ใช้ถาวรลยักไม้เรียงกันคล้ายกับมู่ลี่ ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กที่แยกนั้น
๓. **สวิงเล็ก** ใช้สำหรับตักปลาจากอู่ที่กระโดดมาติด โดยมีด้ามต่อให้ยาวประมาณ ๒ เมตร เพื่อสะดวกในการตักปลา
๔. **หลักไม้ต่างๆ** ไม้หลักต่างๆเหล่านี้ใช้เพื่อยึดหลักอุจอนและมัดยึดฝือกให้มั่นคง แน่นหนาไม่โยกเยก ใช้ตามจำนวนที่ต้องการ

การจับปลาโดยอุจอนนี้เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการสังเกตและเรียนรู้เรื่องการดำรงชีวิตของปลา ชาวบ้านรู้ดีว่าปลาจะหากินในช่วงหัวค่ำถึงเที่ยงคืนและเป็นช่วงที่ปลาจะหากินตามริมตลิ่งคลองเล็กคลองน้อย เมื่อใกล้แจ้งก็จะกลับมาอาศัยในแม่น้ำป่าสักตามเดิม

ดังนั้นผู้ที่ทำอุจอนจะเอาอาหารไปหว่านไว้เช่นตัวปลวกบ้าง มดแดงบ้าง รำข้าวบ้างแล้วแต่จะหาอะไรได้ ตอนเย็นจะไปกางอุจอนไว้และเตรียมฝือกที่จะกักกันไว้ให้พอดีแต่ยังไม่กางกันเพียงแต่เตรียมไว้ที่ริมตลิ่งริมคลองเล็กที่จะกั้นนั้น เมื่อเตรียมดีแล้วก็เอาอาหารปลาที่เตรียมไว้ไปหว่านลงในลำคลองเล็กเพื่อให้ปลาเข้าไปกินเรียกว่า"อ่อยปลา" เจ้าของก็กลับบ้านไม่ต้องเฝ้าดูก็ได้ พอหัวค่ำปลาก็จะออกหากิน เมื่อในคลองเล็กมีอาหารมากปลาก็จะเข้าไปหากินจำนวนมากเพราะมีอาหารอ่อยอยู่

พอตกตีประมาณเที่ยงคืนหรือตีหนึ่งปลาก็จะเริ่มอิ่มและหยุดหากินเริ่มหวนกลับเพื่อจะว่ายออกสู่มแม่น้ำป่าสักตามเดิมแต่ผู้ไปทำอุจอนก็จะไปกั้นฝือกที่เตรียมไว้ไปกั้นคลองเล็กๆไว้ โดยไม่ให้มีช่องออกได้เมื่อปลาว่ายกลับมาชนฝือกที่กั้นไว้ หาทางออกไม่ได้ ก็จะกระโดดข้ามฝือกไปตกลงใส่อุจอนที่รองรับไว้ เจ้าของก็ใช้สวิงที่เตรียมไว้ตักเอาปลาในอุจอนที่รองรับไว้ไปตามต้องการ

การหาปลาประเภทนี้ ไม่ต้องเหนื่อยยากอะไร เพียงแต่เตรียมทำไว้ก่อน แล้วเวลากลางคืนก็กลับบ้านไปนอนตามปกติ ประมาณเที่ยงคืนก็ลงไปกั้นฝือกเท่านั้น ปลาก็จะกระโดดลงมานอนในอุจอนเองให้เราจับเอาตามต้องการ ส่วนมากปลาที่เข้าไปหากินตอนหัวค่ำมากเท่าไร ตอนหลังเที่ยงคืนก็จะกลับออกมากระโดดเข้าอุจอนจนหมดเท่านั้น ส่วนมากจะได้ปลาช่อนเป็นจำนวนมากเพราะกระโดดเก่ง

ข้อควรระวังระวังการกั้นฝือกต้องกันให้ดี อย่าให้มีช่องหรือรูให้ปลาออกได้ ถ้ามีช่องปลาลอดออกได้ ปลาจะลอดออกทางช่องหมด จะไม่กระโดดเข้าอุจอนเลย วันนั้นก็คงอดได้ปลาแน่ๆ

วิธีตกปลาเน่า

วิธีการจับปลาที่ใช้การสังเกตธรรมชาติของปลาอีกวิธีหนึ่งคือวิธีการตกปลาเน่าซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

วิธีทำเหยื่อ

๑. นำปลาขาว(ประเภทปลาสร้อย ปลาชิว ปลาแปบตัวเล็กๆ) ที่ตายแล้วทิ้งไว้จนเน่า หมักไว้ ๑ คืน
๒. นำปลาเน่าที่หมักไว้นั้นโขลกหยาบๆรวมกับปลาร้าชนิดหนอยพอให้มีกลิ่นแล้วผสมสบู่นวด(สบู่นวด) วางลงไปทั้งก้อน(วิทยากรคือนายสำลี บัวบางให้เหตุผลว่าการที่ใส่สบู่นวดลงไปด้วยเพื่อให้ปลาเน่าผสมปลาร้ามีกลิ่นหอม)
๓. เมื่อจะใช้เหยื่อให้ตกปลาเน่าบางส่วนลงไปในตะกร้าที่จะต้องสานเป็นตาห่างๆเพื่อให้ชิ้นปลาเน่าสามารถเล็ดลอดไปได้ แต่ออกไปได้เล็กน้อย เป็นแรงจูงใจให้ปลาน้อยใหญ่ที่มานเวียนอยู่รอบตะกร้าอยากกินเหยื่อคือปลาเน่าที่มีกลิ่นหอมของปลาเน่า ปลาร้ากับสบู่นวด

สถานที่ตกตกปลาเน่าและวิธีการจับปลา

๑. พื้นที่สำหรับใช้เป็นบริเวณที่ตกปลาให้เลือกบริเวณน้ำที่ไม่ลึกนักแต่ควรเป็นบริเวณที่มีน้ำวน อาจจะน้ำนิ่งไม่หรือโบมะพร้าวสดๆหรือต้นกล้วยมาทำกันบริเวณให้กว้างเพื่อให้เกิดน้ำวนเป็นคลื่นกลับ ทั้งนี้เพื่อให้ปลาที่กำบังแล้วมาอาศัยอยู่บริเวณนั้นก่อนแล้วถากถางหญ้าวัชพืชหรือสิ่งกีดขวางต่างๆ บริเวณได้น้ำให้เตียน
๒. ทำหลักสะพานยื่นลงในบริเวณนั้น ยาวประมาณ ๒-๒.๕ เมตร
๓. ปักไม้ไผ่ลำเล็กๆเป็นหลักผูกตะกร้าให้แน่นติดกับปลายไม้ไผ่ที่ทำเป็นสะพาน แล้วนำเหยื่อที่ผสมไว้แล้วตักใส่ลงไปในตะกร้าปริมาณพอสมควรแล้วเดินลงไปเรื่อยๆ
๔. สังเกตเมื่อปลามากินเหยื่อที่ก้นตะกร้า จะสังเกตเห็นก้นตะกร้าจะสั่นไหวกระดูกกระดูกจึงใช้ข้อซึ่งทำมาจากด้ายถักห่อเป็นสามเหลี่ยมผูกอยู่กับไม้ไผ่ ๒ลำ ยาวประมาณลำละเมตรครึ่งข้อลงไปที่ตะกร้าเหยื่อแล้วยกขึ้นอย่างรวดเร็ว
๕. ปลาที่ตกได้ส่วนใหญ่ประมาณ ๘๐-๙๐ %จะเป็นปลาตุกแม่น้ำตัวใหญ่ๆ อาจมีปลาแขยง หรือปลาอื่นๆผสมมาบ้างเล็กน้อย วิทยากรบอกว่าเวลาที่เหมาะสมที่จะมาดักรอตกปลา นี้ ควรเป็นเวลาพลบค่ำไปถึงกลางดึกเพราะเป็นเวลาเงียบสงบและควรชุ่มอยู่เงียบๆอยู่บนชายตลิ่งให้ไกลจากสะพานพอสมควร ให้ปลากินเหยื่อเพลินอยู่ตายใจ เมื่อสบโอกาสเหมาะก็คว่ำข้อค่อยๆเดินให้เงียบที่สุดแล้วใช้ข้อตักลงไปที่ตะกร้าแล้วยกขึ้นมาโดยเร็วไม่ให้ปลาหนีไปได้ทันและวิทยากรบอกต่อไปอีกว่าบางที่ถึงกับยกไม่ขึ้นเพราะตกได้ปลาจำนวนมากนั่นเอง(ข้อมูลนายสำลี แยมอุบล ต.โนเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ข้อมูลวัฒนธรรมแบบผสม

ลักษณะการสืบทอดข้อมูลทั้งใช้การบอกเล่าและการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง ได้แก่ความเชื่อ
ขนบธรรมเนียมประเพณี ตัวอย่างเช่น

ประเพณีส่วนบุคคลของชุมชน ๘,๙

ประเพณีการแต่งงาน

หนุ่มสาวสมัยก่อนจะไปเกี่ยวกันตอนกลางคืนเช่นเวลาตำข้าว สมัยก่อนไม่มีโรงสีข้าวเขาจะใช้
ครกกระเดื่องตำข้าวหนุ่มๆหากรักสาวบ้านไหนก็จะไปช่วยตำข้าวหรือในวันสงกรานต์หนุ่มสาวจะมีการ
รำวงในวัดหรือบริเวณลานบ้านกว้างๆ ในตอนกลางคืน การเล่นนั้นจะเล่นกันหลายวัน ประมาณ ๑๕
วัน หนุ่มสาวคู่ไหนรักกัน พ่อแม่หนุ่มจะไปขอสาวจากพ่อแม่ สาวจะต้อนรับอย่างดี พ่อแม่สาวจะ
เรียกร้องสินสอดทองหมั้นกับพ่อแม่หนุ่ม เมื่อตกลงกันได้แล้ว ก็จะหมั้นกันไว้ก่อนหรือจะกำหนดการ
แต่งงานกันเลย สินสอดที่เรียกอย่างมาก ๑๐๐ บาท การหมั้นจะหมั้นด้วยสร้อยทองหรือแหวนทอง
แล้วแต่মনอยาก

การแต่งงานก่อนถึงวันแต่งจะต้องดูฤกษ์ยามที่เป็นวันดีมีสิริมงคล วันแต่งงานจะจัด ๒ วันคือ
วันเตรียมงานกับวันแต่งงาน วันแต่งมักจะแต่งในเดือนคู่เช่นเดือน ๔ เดือน ๖ วันแรกเป็นวันเตรียมงาน
ทำอาหารเพื่อเลี้ยงแขกในวันรุ่งขึ้น วันที่สองตอนเช้าเจ้าสาวและเจ้าบ่าวตักบาตรเลี้ยงพระโดยนิมนต์
พระมาทำพิธี ๕-๙ รูปโดยพรมน้ำมนต์ให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว

ขั้นตอนต่อไปคือการแห่ขันหมากที่เจ้าบ่าวจะแห่ไปบ้านเจ้าสาวตามฤกษ์ที่หาไว้ประกอบไปด้วย
ด้วยต้นกล้วยต้นอ้อยอย่างละ ๒ ต้น ขันหมากมี ๓ ขันคือขันหมากต้น ขันหมากที่สองและขันหมากที่
สาม ในขันหมากที่สามจะใส่ใบพลู ๑๖ ใบ หมากแกละลูก ถั่ว ๔ ถุง, งา ๔ ถุง, ใบคูณ ๑๖ ใบใบสวาท
๑๖ ใบ ,ใบรัก ๑๖ ใบ,ใบเงิน ๑๖ ใบ,ใบทอง ๑๖ ใบ

ผู้ที่ถือขันหมากจะต้องเลือกผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและครองคู่กับสามีอย่างราบรื่นร่ำรวย คนถือ
ขันสินสอดจะต้องเป็นน้องของเจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องมอบซองเงินให้คนถือสินสอด ส่วนขันหมาก
นั้นจะต้องนำเอาไปวางไว้บนหัวนอนของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวโดยไม่ต้องให้ใครรับขันหมากแทน
นอกจากนี้ยังมีขันหมากอีกโดยจัดเป็นคู่ๆ ผู้รับสินสอดคือพ่อแม่ของเจ้าสาว ต้องนับสินสอด
เสียก่อนโดยวางนับบนผ้าที่เตรียมไว้ เมื่อนับครบแล้วนำถ่วงหาว่าลงบนสินสอดนั้น แม่เจ้าสาวจะ
รวบห่อผ้าเงินสินสอดใส่กระบุงแล้วแบกไปเก็บไว้ ระหว่างที่แบกนั้นปากก็พูดว่า”แบกเงินแบกทอง”

จากนั้นก็ทำพิธีผูกข้อมือต่อแขน ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือเจ้าสาวและอวยพรให้ ร่ำรวยมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง ทางญาติฝ่ายเจ้าสาวจะผูกข้อมือเจ้าบ่าวและอวยพรเหมือนกัน พอเสร็จพิธีก็ร่วมกันรับประทานอาหาร

ภาพที่ ๑๖๖ ประเพณีการแต่งงาน

การมอบบ่อนให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว จะเลือกคู่แต่งงานที่มีความสุข มีความร่ำรวย อยู่ด้วยกัน ยืนยาวเป็นผู้ใหญ่ที่นอน ใช้ดอกกุหลาบและเงินโรยบนที่นอน ให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวนอนบนที่นอนสมมุติว่าหลับแล้ว ตื่นขึ้นมาเห็นเงินทองมากมายจึงช่วยกันเก็บเงินเก็บทอง พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายก็อบรมสั่งสอนให้รักกันและให้เอื้อกันและกัน อยู่ครองคู่กันอย่างมีความสุขตลอดไป

ในการหมั้นนั้นถ้าฝ่ายหญิงผิดสัญญา ไม่ยอมแต่งงานกับฝ่ายชาย ทรัพย์สินที่เรียกว่าของหมั้นนั้นต้องคืนให้กับฝ่ายชาย แต่ฝ่ายมีสิทธิ์ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้หากผิดสัญญา

การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวสมัยนี้ หนุ่มสาวจะพูดคุยกันเองว่าจะรักใคร่ตกลงแต่งงานกันเอง บางรายพูดคุยจนนิสัยใจคอกันเป็นเวลาแรมปีจึงตกลงแต่งงานกัน บางรายขัดใจกันก็เลิกกันไปบาง รายหนีไปอยู่ด้วยกันโดยพ่อแม่ไม่ทราบเรื่องเรียกว่าวิวาห์คนธรรมดาเป็นต้น

การปลูกเรือนหอ

เรือนหอคือบ้านที่เจ้าบ่าวปลูกเพื่อเป็นที่อยู่ของคู่บ่าวสาว หลังจากทำพิธีแต่งงานแล้ว สมัยก่อนการปลูกเรือนหอ เมื่อหนุ่มสาวรักกันตกลงจะแต่งงานกัน เจ้าสาวจะขอให้เจ้าบ่าวปลูกเรือนหอให้ ฝ่ายเจ้าบ่าวก็เต็มใจปลูกเรือนหอให้

ลักษณะของเรือนหมักปลุกเป็นเรือนชั้นเดียวใต้ถุนสูง เพื่อให้ประโยชน์ของใต้ถุนประกอบกิจกรรมประจำวัน ส่วนลินสอดนั้นเมื่อสร้างเรือนหอเสร็จแล้ว อาจจะไม่เรียกลินสอดก็ได้ การขึ้นบ้านใหม่ก็จัดในวันแต่งงานวันเดียวกันนั้นเป็นอันเสร็จพิธี

การขึ้นบ้านใหม่

การขึ้นบ้านใหม่โดยทั่วไปนั้นเมื่อสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีพิธีขึ้นบ้านใหม่ โดยผู้เป็นเจ้าของบ้านจะเชิญแขกหรือผู้ที่เคารพนับถือมาร่วมงาน จัดการเตรียมความพร้อมที่จะรับแขกด้วยการจัดสถานที่ อาหารไว้คอยต้อนรับแขกผู้รับเชิญและนิมนต์พระมาทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ เพื่อขับไล่สิ่งที่ไม่เป็นมงคลออกไปให้พ้นบ้าน ท่านผู้รู้ได้ประพันธ์เป็นบทกลอนไว้ดังนี้

ไม้คานกลัวเจ๊ก

เหล็กกลัวฝรั่ง

สตาจค์กลัวคนไทย

อภัยภูธรกลัวพระ

ดังนั้นหัวใจสำคัญในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่จะต้องประกอบไปด้วยนิมนต์พระมาเจริญพุทธมนต์และจัดเลี้ยงรับรองแขก

วิทยากร นายเฟื่อง มะลิวัลย์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

นายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

ประเพณีการเกิด

การทำคลอด

หญิงมีครรภ์ เมื่ออายุครรภ์ครบ ๙ เดือน จะเริ่มปวดท้องเตรียมคลอด สามียะไปตามหมอตำแย ชี้อยายแยบมาตรวจท้องว่าเด็กในครรภ์เอาหัวลงแล้วหรือยัง ถ้าหัวเด็กยังไม่ลง หมอตำแยจะตะล่อมท้องเบาๆ เพื่อให้เด็กเอาหัวลงเตรียมจะคลอด หมอตำแยจะให้หญิงมีครรภ์เบ่ง ๓ ครั้ง พอเด็กคลอดออกมาถึงพื้นก็เอาผ้าถุงของแม่ตรงที่เป็นชายรองรับไว้ สามียื่นหลังจะต้องเอามือกดท้องคนคลอดไว้ให้แน่น เพื่อกันไม่ให้รกบินขึ้นคือกลัวว่ารกจะไม่ตามออกมาหมอตำแยจะอุ้มเด็กให้คว่ำหน้า แล้วเอานิ้วมือล้วงปากเด็ก เพื่อดึงเอาเมือกหรือเลือดในปากออก เมื่อเด็กร้องแล้ว เอาผ้าห่อตัวเด็กไว้

หมอตำแยจะเอารกออก เมื่อรกออกแล้วให้ผู้คลอดกินยาทันที ยานี้คือส้มมะขามเปียกกับเกลือ ๑ ชามเป็นการล้างโลหิตที่ค้างอยู่

การตัดสายสะดือ เขาใช้เชือกหรือด้ายดิบผูกสายสะดือเป็นสองเปลาะรัดให้แน่น ทั้งให้มีระยะว่างตรงกลางตอนที่ตัด ให้เหลือสะดือส่วนที่ติดต่อกับสายสะดือเด็กมีขนาดยาวเสมอเข้าเด็กแล้วเอาผิวไม้รวกตัดใช้ก่อน दिनรองรับ

การอาบน้ำเด็ก หลังจากตัดสายสะดือแล้วจึงจัดการอาบน้ำอุ่นอาบน้ำเด็ก ถ้ามีไขมันต้องเอาน้ำมะพร้าวทาตัวเด็กแล้วจึงอาบน้ำชำระให้สะอาด แล้วเอาผ้าสีเหลืองมห่อเด็กไว้

เรื่องรก เมื่อตัดสายสะดือเด็กแล้วจึงเอารกและสายสะดือล้างน้ำให้สะอาดแล้วบรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่เอาเกลือกลบกันแน่น เมื่อครบสามวันหรือหญิงคลอดออกไฟแล้วจึงนำรกไปฝังใต้บันไดหรือใต้ต้นมะพร้าว

การร่อนกระดัง หมอตำแยจะอุ้มเด็กลงกระดังใช้หลังกระดังเพราะหลังกระดังนูนและหย่นใช้ผ้าห่มพับเป็นสี่เหลี่ยมให้เด็กนอน เอาหมากแก่ มะพร้าวอ่อน อย่างละ ๑ ต้นวางไว้ใต้กระดังและริมกระดัง หมอตำแยยกกระดังขึ้นร่อนพอเป็นฟุ้ง แล้ววางกระแทกลงเบาๆพอให้เด็กตกใจร้องไห้ เพื่อให้เด็กคุ้นเคยจะได้ไม่สะดุ้งตกใจ หมอตำแยจะร่อนกระดัง ๓ ครั้ง ๓ วัน ปากก็พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครรับไป “ แล้วญาติคนอื่นๆร่อนจนครบทุกคน แล้วผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์ให้เด็ก

การอยู่ไฟสามีและญาติช่วยกันจัดทำเตาไฟสำหรับอยู่ไฟบนแคร่ เตาไฟที่เตรียมไว้ ตัดต้นกล้วยเป็นท่อนๆผ่าเป็นสองซีกวางบนแคร่เอาดินเกลี่ยบนต้นกล้วยอีกทีแล้วจึงติดไฟ ทำพิธีดับพิษไฟ วงด้ายสายสิญจน์ ได้ฤกษ์บ้านต้องมีหมากพุทรา วางกองไว้รอบหลุมไต้ห้องที่อยู่ไฟ เพื่อกันผีกระสือ ให้หญิงคลอดลูกนอนอยู่ข้างเตาไฟ ก่อนจะนอนบนเตาไฟต้องเข้าชื่อเสียก่อน คือนอนตะแคงให้หมอตำแยเหยียบสะโพกทำให้กระดูกชื่อเชิงกรานที่ครากกลับเข้าที่ แล้วจึงนอนบนกระดานไฟ หมอตำแยจะเสกขมิ้นกับปูนแดงทาท้อง และตำไพลกับเกลือพอกแผลที่ช่องคลอดเพื่อมิให้แผลเป็นหนองหรือให้แผลหายเร็ว

ภาพที่ ๑๖๗ ประเพณีการเกิด

การอยู่ไฟต้องนั่งเดี่ยว มีขมิ้นกับปูนแดงผสมเหล้าเอาสำลีชุบปิดสะดือทาท้องและหลังสำหรับดับพิษร้อนและรักษาร่างกายด้วย นอกจากนี้ยังมียาโรยบนถ่านไฟสำหรับรมตากันตาและเจ็บ ต้องมีโองใส่ น้ำเล็กๆหนึ่งใบ สำหรับดับไฟ หรือภาชนะใส่ต้มน้ำสำหรับต้มกิน

หน้าที่ของสามี จะต้องคอยดูแลเรื่องอาหาร ตักน้ำ ต้มน้ำซักผ้าอ้อมและผ้าปูให้ภรรยา

อาหารของแม่หลังคลอด อาหารจะต้องไม่เผ็ดจัด เพราะแม่ให้นมลูก กินข้าวกับปลาอย่าง ปลาปิ้ง หมูปิ้ง และเกลือพอได้หลายวัน กินแกงเลียงหัวปลีเพื่อจะได้มีน้ำนมมากขึ้น กินน้ำร้อนอาบน้ำร้อน

หญิงอยู่ไฟต้องเข้ากระโจม มียาต้มสำหรับเข้ากระโจมประกอบด้วย เปลือกส้มโอ ใบส้มป่อย ตะไคร้ ว่านน้ำ มะกรูด ๑ผลผ่าสี่เสี้ยว ผักบุ้งลัอม เกลือหิบบมือ การเข้ากระโจมต้องเข้าตอนเช้านอกจากเข้ากระโจมแล้ว ต้องประคบตัวด้วย ยาสมุนไพรที่ต้มจากการเข้ากระโจม เอาออกจากหม้อต้มผสมกับน้ำเย็น แล้วทำลูกประคบสามลูก ประคบตามตัว อีกลูกหนึ่งนั่งทับ ประคบเสร็จแล้วเอาน้ำยาที่เหลืออาบให้หมด

นั่งถ่านคือตักไฟก้อนถ่านแดงใส่ถาดแล้วให้หญิงอยู่ไฟนั่งของๆคร่อม มือขวาและมือซ้ายจับขาเก้าอี้ไว้ หมอตำแยจะฉีบท้องให้ทุกวัน คือเอามือกดดันตรงหัวเหน่าเพื่อช้อนให้มดลูกเข้าอู่เร็ว เมื่อฝืนมดลูกนี้ น้ำคาวปลาจะทะลักออกมา ทำให้หญิงอยู่ไฟสบายตัว การอยู่ไฟมีกำหนด ๗, ๑๕, ๒๗ วัน

ประเพณีการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนบุตร

การโกนผมไฟ

เมื่อเด็กอายุได้หนึ่งเดือนกับวัน เป็นอันว่าล่วงพ้นอันตรายจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเข้าใจว่าผีเป็นผู้กระทำ ก็จัดการทำโกนผมไฟและทำขวัญ เป็นพิธีใหญ่ การโกนผมไฟต้องทำ “บัตร์พลี” (เครื่องบรรจงรวงสังเวย ถ้าเป็นรูปสามเหลี่ยมเรียก บัตร์คางหมู ถ้าเป็นรูปตั้งสี่เส้าขึ้นไปเรียกบัตร์พระเกตุ ถ้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมมียอดเรียกบัตร์นพเคราะห์) สังเวยพระภูมิเจ้าที่ตามธรรมเนียมผมที่โกนจะเหลือไว้ตรงกระหม่อมหย่อมหนึ่งเพื่อกันส่วนที่บางอยู่ นำผมที่โกนแล้วใส่กระทงมีใบบัวหรือใบตองรองรับ แล้วนำมาวางไว้บนพาน จากนั้นจึงนำไปลอยน้ำผู้ถือไปจะต้องพูดว่าขอให้อยู่เย็นเป็นสุขเหมือนพระคงคา

เมื่ออายุได้ ๓ เดือน มีร่างกายแข็งแรงขึ้นก็พลิกคว่ำได้เมื่อพลิกคว่ำได้ครั้งแรกเขามักเอาน้ำใส่ขันวางไว้บนหลังเด็ก เพราะเวลาพลิกคว่ำหน้าจะทุ้มลง หน้าอาจจะติดเบาะทำให้หายใจติดขัดอาจเป็นอันตราย ที่เอาขันน้ำตั้งบนหลังเด็กคงรู้สึกหนักๆและเย็นก็จะสะดุ้งและผงกหัวขึ้นเอง เมื่ออายุได้ ๓ เดือนให้กินข้าวบดกับกล้วยน้ำว้าสุกงอม นำกล้วยไปย่างก่อนนำมาบดเอาแต่เนื้อกล้วยได้กล้วยไม้ใช้

เมื่ออายุได้ ๗ เดือน รู้จักลุกยืนโยงโย่หรือบางคนก็นั่งได้ ล่วงได้เดือนต่อมาก็คลานได้ พออายุ ๙ เดือน ฟันจะเริ่มขึ้นต่อจากนั้นก็ตั้งไข่สอนเดินและสอนพูดตามลำดับ

เมื่อเด็กนอนเปลจะต้องไกวแล้วกล่อมด้วยเพลงที่มีทำนองไพเราะซ้ำๆ(เพลงกล่อมเด็ก) มีปลาตะเพียนห้อยแขวนให้ดูเล่นเพลินๆ ก็จะทำให้เด็กนอนหลับง่าย

การเลี้ยงเด็กหญิง นอกจากการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องอาหารการกินแล้ว จะต้องอบรมกิริยามารยาทให้เรียบร้อย พูดยาไพเราะอ่อนหวาน เป็นคนดี ขยันขันแข็งในการทำงานรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ให้การศึกษา

การเลี้ยงเด็กชายก็เหมือนการเลี้ยงเด็กหญิงแต่มักจะสอนให้เข้มแข็ง อดทน รับผิดชอบในกิจการงานต่างๆสอนให้เป็นผู้นำครอบครัวและของสังคม

การโกนจุกตัดเกละนั้นคำว่าจุกคือการเว้นเอาผมไว้ที่กลางกระหม่อม ส่วนเกละนั้นจะเอาผมไว้ด้านข้างเป็นสองหย่อมเมื่อเด็กโตขึ้นมักใช้เรียกแทนชื่อเด็กนั้นว่าเจ้าจุกหรือเจ้าเกละ ส่วนเด็กหญิงนิยมไว้จุก

วิธีโกนจุกหรือเกละนั้นมักจะนำเด็กไปให้พระสงฆ์โกนเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่เด็ก มีการทำบุญแห่เหมือนการบวชนาค บางรายจะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้าน แล้วแต่ฐานะของแต่ละบุคคล

ประเพณีการบวช

ภาพที่ ๑๖๘ ประเพณีการบวช

เมื่อบุตรชายอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ บิดามารดามีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีความประสงค์จะให้ลูกเป็นคนดี มีศีลธรรมจึงไปแจ้งความประสงค์กับพระอุปัชฌาย์ที่วัดไตรภูมิว่าจะนำบุตรหลานมาศึกษาข้อวัตรปฏิบัติอื่นๆเช่น ฝึกหัดการทำหน้าที่ของพระภิกษุ ฝึกสอนนาค ขานนาค ให้ได้เสียก่อน อย่างน้อยต้องอยู่กับพระอาจารย์ประมาณ ๗ วัน

หลังจากพ่อแม่ก็นำบุตรหลานเข้าทำการศึกษาและฝึกขานนาคกับพระอาจารย์จนคล่องแล้วจึงให้อาจารย์กำหนดหาฤกษ์วันบวชให้และหาเครื่องอัฐบริขาร (เครื่องบวช)และเครื่องใช้อื่นๆที่จำเป็น และควรจัดหา การบอกแขกที่จะมาร่วมในงานบวชจะนำกรวยหมากไปบอกญาติพี่น้องและผู้ที่เคยพบนับถือแต่ปัจจุบันใช้บัตรเชิญแทนกรวยหมากและเตรียมอาหารไว้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน บางคนมีกำหนดจัดงานบวช ๗ วัน ๑๕ วัน ถ้าบุตรหลานรับราชการจะขออนุญาตทางราชการลาบวชเข้าพรรษาเป็นเวลา ๓ เดือน

การเตรียมการบวชนั้นจะต้องเตรียมหลายวัน เพราะอาหารต่างๆไม่ได้มีซื้อขายอย่างในปัจจุบันนี้ เช่นจะหาปลาในแม่น้ำป่าสัก ในสมัยโบราณระหว่างเดือนมกราคมน้ำจะแห้ง ชาวบ้านจะตัดกิ่งไม้ใส่ลงในแม่น้ำที่น้ำลึก เพื่อที่จะเป็นที่อาศัยของปลา ประมาณ ๒ เดือนก็จะทำการจับปลา ปลาจะมาอาศัยอยู่เต็มลูก(กิ่งไม้ที่กองอยู่เรียกบ้านของปลา กว้างยาวประมาณ ๔ เมตร) วิธีการจับปลาเขานำคางแหซึ่งยาวพอล้อมลูกได้ ล้อมลูกนั้นให้แน่นหนา สูงพ้นน้ำประมาณ ๑ เมตร รื้อกิ่งไม้ออกจากลูกให้หมด เสร็จแล้วจึงช่วยกันจับปลาโดยใช้แหหรือมือจับปลา จะได้ปลามากมายเช่น ปลาแคด ปลาซ่อน ปลาตุ๊ก ฯลฯ นอกจากหาปลาจะมีพวกผัก มะพร้าว หอยกกล้วย หัวปลีจะเก็บในสวนและหมากพลูยาสูบจะหามาให้พร้อม

การกำหนดจัดงานบวชนาคจะกำหนด ๓วัน ชาวบ้านและญาติพี่น้องจะมาช่วยกันเตรียมอาหารคาว หวาน สำหรับเลี้ยงแขก วันแรกจะทำพิธีปลงผมนาค พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่จะตัดผมนาคนิดหน่อยเพื่อเป็นศิริมงคล ต่อจากนั้นพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนนาคจะเป็นคนปลงผมให้เอง และคนถือพานรองด้วยใบบัวเก็บผมที่ปลงไว้ในพาน เสร็จแล้วนำไปเก็บไว้ที่ต้นโพธิ์ เพื่อเป็นศิริมงคลต่อไป หลังจากปลงผมเสร็จแล้วบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่อาบน้ำให้นาค ซึ่งมีเครื่องหอมต่างๆสบู เป็นเครื่องประกอบในการอาบน้ำ หลังจากนั้นนาคจะไปอาบน้ำชำระร่างกายอีกครั้งและแต่งตัวนาค(ชุดขาว)

การทำขวัญนาคจะว่าจ้างหมอเสริมมาทำขวัญนาค ถ้าคนร่ำรวยจะจ้างหมอกำขวัญที่มีชื่อเสียงมาทำขวัญเช่นชินกร ไกรลาศมาทำขวัญนาค สิ่งสำคัญของการทำขวัญนาคคือบายศรี ๗ ชั้น แต่ละชั้นจะบรรจุข้าวสุก ปลาย่าง ข้าวตอกปั้นกลมๆ ขนมลูกโดน ข้าวเรียง ขนมสะบัดงา มะพร้าวอ่อน ชั้น ๗ ชั้นสูงสุดใส่ไข่ต้ม ๑ ฟอง เอาผ้าสววยงามห่อหุ้มบายศรีไว้ บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่จะนั่งล้อมรอบบายศรี ส่วนนาคจะนั่งพนมมือหมอบลงบนหมอนหันหน้าไปทางหมอกำขวัญ ซึ่งหมอกำขวัญจะพูด

เล่าตั้งแต่แรกอยู่ในครรภ์ของแม่ จนถึงคลอดออกมาเป็นคนเลี้ยงดูจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่พอจะบวชได้นาคฟังไปบางคนก็ร้องไห้เพราะความซาบซึ้งในพระคุณของแม่ พอหมอบท้าวญาณาคเสร็จจะทำพิธีเวียนเทียนใช้เทียนจุดไฟ ๓ เล่ม เริ่มจากบิดามารดาเป็นคนเวียนเทียนคนแรก จากขวาไปซ้ายแล้วส่งต่อไปจนครบทุกคน จึงเอาผ้าห่มบายศรีออก เอาไข่มต้มนาค ขนมต่างๆ แจกให้ญาติเอาไปรับประทาน ตกกลางคืนจะว่าจ้างลิเกมาเล่น

วันที่สองของงาน จะน่านาคไปอุปสมบทที่วัดไตรภูมิ แห่มาครอบอุโบสถ บิดาสะพายบาตร มารดาถือผ้าไตร ญาติพี่น้องถือเครื่องบริขารไทยธรรมเวียนรอบอุโบสถ ๓ รอบ เข้าสู่อุโบสถทำพิธีบวชต่อไป

วันที่สามของงาน จะทำบุญฉลองพระภิกษุบวชใหม่ นิมนต์พระ ๙ รูป มาสวดอภิธรรมในตอนเช้า ถวายอาหารหวานคาว เครื่องไทยธรรมเป็นเสร็จพิธี ให้ภิกษุบวชใหม่เป็นผู้ตักบาตร ถวายอาหารหวานคาวและเครื่องไทยธรรม

เมื่อบวชครบกำหนดวันไว้แล้ว บิดามารดาจะนำกรวยหมาก ๑ คู่ มาถวายอาจารย์ให้ทำพิธีลาสิกขาให้ จะต้องเป็นวันดีตอนเช้าบิดามารดาจะนำกรวยหมาก ๑ คู่ มาถวายอาจารย์ให้ทำพิธีลาสิกขาให้พระภิกษุ พร้อมทั้งอาน้ำมันต์ บิดามารดาเรียกกลับบ้าน

ประเพณีการตาย

ถ้ามีคนเจ็บป่วยหนักใกล้ตาย จึงจัดดอกไม้ธูปเทียนบรรจุในกรวยใบตองใส่มือให้ผู้ตายพนมมือถือไว้ สำหรับระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยหรือเพื่อบูชาพระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ ครั้นผู้ป่วยกำลังจะสิ้นใจ ผู้ที่อยู่ใกล้ๆ จะพูดนำดังๆว่า "อรหันๆ" ให้ผู้ป่วยได้ยินเพื่อเป็นเครื่องช่วยเตือนสติให้ระลึกถึงพระพุทธศาสนาครั้งสุดท้าย จะได้เป็นนื่อนานุญิตตัวไปยังโลกหน้า เมื่อผู้ป่วยสิ้นใจแล้วให้จุดเทียนไว้ศพ ถ้าเทียนที่จุดไว้หมดเมื่อไร ก็เป็นเครื่องหมายว่าตายแน่ นำศพมาทำพิธีอาบน้ำทำความสะอาด แล้วนำศพเข้าโลงได้

ภาพที่ ๑๖๙ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตาย

มีคติถือกันอย่างหนึ่งว่ายาที่ใช้รักษาคนที่ตายแล้ว จะต้องเททิ้งให้หมด เพราะยาเหล่านั้นถูกผีทับแล้วใช้ไม่ได้ แพทย์ผู้รักษาเมื่อเห็นคนไข้สิ้นใจแล้ว ก็รับนำลวดยาออกไปนอกชายคาบ้านเพราะกลัวยาในลวมนั้นจะถูกผีทับใช้ไม่ได้ กระทั่งเลขยันต์คาถาซึ่งเป็นของศักดิ์สิทธิ์นับถือก็ต้องเอาออกไป ถ้าเอาออกไปไม่ทันก็ถือว่าถูกผีทับเสียหมด ต้องเอาไปถวายวัด เลขยันต์คาถานั้นจะได้ไม่เสื่อม เสื้อผ้าของผู้ตายจะยกให้ทานแก่คนยากจน ส่วนบ้านเรือนต้องชำระให้สะอาด เมื่อเสร็จการปลงศพแล้วก็จะมีการทำศพสวดมนต์เย็นเพื่อเป็นสิริมงคลหรือถ้าเป็นไปได้ก็ซื้อเรือนไปปลูกถวายวัดเอาบุญอีกชั้นหนึ่ง

เมื่อการตายเกิดขึ้น จะต้องทำการพิสูจนเสียก่อนว่า ตายด้วยโรคอันใด ผู้ตายเพราะเจ็บป่วย ตายเพราะอุบัติเหตุกรรม ตายเพราะถูกฆาตกรรม หรือตายด้วยโรคอันใด เมื่อทำการพิสูจนโดยผู้เชี่ยวชาญแล้วก็จะนำมาทำพิธีต่างๆดังนี้

ทำการขมาศพ

ทำการมัดตราสัง

ทำการนำศพเข้าโลง

นิมนต์พระมาสวดศพ ด้วยการสวดอภิธรรม

ทำการนำศพไปเผา

ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย

การสะกด ส่วนมากจะมีผู้ขมังเวทย์มาทำเป็นน้ำมนต์ เรียกว่าน้ำมนต์ธรณีสาร ประพรมที่โลงศพ และถ้าตายโดยผิดธรรมชาติจะมีการสวดโดยผู้เชี่ยวชาญจะกล่าวเวทย์คาถา การตราสัง ผู้ขมังเวทย์จะเป็นผู้มัดตราสัง โดยมีกรรมวิธีต่างๆดังต่อไปนี้คือ

จะนำด้ายสายสิญจน์มาผูกที่คอของศพ ที่มือ และที่เท้า ของศพพร้อมด้วยกล่าวปริศนาพระคาถา ความหมายเป็นปริศนาธรรมะ จะมีความหมายว่า

ผูกด้ายที่คือนั้นเป็นห่วงลูก

ผูกด้ายที่มือเป็นห่วงภรรยา

ผูกด้ายที่เท้านั้นเป็นห่วงสมบัติที่มีอยู่

การตามไฟ ในขบวนจะนำศพไปเผานั้นจะมีการจัดขบวนดังต่อไปนี้

ผู้เดินนำหน้าเป็นคนแรกนั้น จะต้องถือหม้อไฟนำหน้าส่วนผู้ที่เดินตามมานั้นจะต้องเชิญรูปผู้ตายเดินตามหม้อไฟเป็นคนที่ สอง ต่อจากคนเชิญรูปแล้วจะเป็นพระถือด้ายสายสิญจน์จูงศพไปสู่เมรุ และจะมีญาติของผู้ตายและแขกผู้ไปร่วมงานเดินตามไป จึงเรียกขบวนนี้ว่า “การตามไฟ”

การตายที่ผิดปกติ (ผีตายโหง ผีตายทั้งกลม)

ผีตายโหงคือการตายที่ผิดธรรมชาติเช่น การฆ่าตัวตาย ผูกคอตาย ตกต้นไม้ตาย ถูกฆาตกรรม การจมน้ำตาย อาการตายเหล่านี้เรียกว่าตายโหง

ส่วนผีตายทั้งกลมนั้นคือ ผู้หญิงขณะกำลังตั้งท้อง หรือกำลังมีลูกอยู่ในท้องแม่ เกิดตายขึ้นมาจะเป็นด้วยการคลอดลูกตาย หรือตายด้วยวิธีต่างๆจะเรียกว่าตายทั้งกลม

(วิทยากร นางเฟื่อง มะลิวัลย์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

นายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๗๐ การเผาศพในอดีตใช้ฟืนก่อเป็นกองฟอน

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ประเพณีสู่ขวัญ

ประเพณีสู่ขวัญ คน สัตว์ พืช เช่น การสู่ขวัญข้าว บ้าน ยุงฉาง ลานนวดข้าว คือพิธีที่ทำกันมาตามความเชื่อกันมาแต่โบราณ โดยจัดตั้งเครื่องเซ่นสรวงต่างๆ เป็นของควา หวาน บายศรี โดยจะมีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ประกอบพิธี โดยเชิญเทพ เทวา เสด็จลงมาเสวยเครื่องเซ่นแล้วจะขอพรจากเทพเทวาที่ลงมารับเครื่องเซ่นนั้น ขอให้มีความสุข ความเจริญ ซึ่งถือเป็นกำลังใจและเป็นสิริมงคลตามลัทธิพราหมณ์

ประเพณีการทำบุญ

คำว่าประเพณีทำบุญในที่นี้คงหมายถึงการทำบุญในโอกาสต่างๆ เป็นต้นว่าทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญทอดกฐิน ทำบุญทอดผ้าป่า ทำบุญในโอกาสต่างๆซึ่งแยกออกเป็น

๑. การทำบุญเนื่องในโอกาสอวมงคล
๒. การทำบุญในโอกาสมงคล

การทำบุญในโอกาสอวมงคลเช่นการทำบุญเนื่องในประเพณีการตาย ส่วนการทำบุญในโอกาสมงคลเช่นทำบุญในประเพณีสนุกสนานรื่นเริง เช่นในเทศกาลประเพณีสงกรานต์ การร้องรำทำเพลงประเพณี ทอดผ้าป่า เป็นต้น

งานประเพณีสนุกสนานของชาวชุมชน๘,๙

ประเพณีตักบาตรเทโวของชุมชนวัดประตูดาว(ชุมชน ๙)

ประเพณีนี้ได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานานหลายร้อยปีแล้ว โดยทางวัดได้ถือว่าองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จไปเทศนาโปรดพระมารดาชั้นดาวดึงส์แล้วครบ ๓ เดือน ก็จะเสด็จลงมาโปรดมนุษย์และสัตว์เมืองนรก จึงได้ชื่อเป็นวันเปิดโลกในวันนั้น ทางวัดจะจัดสวรค์ชั้นดาวดึงส์สมมุติ ในสมัยก่อนใช้หอระฆังของวัดและใช้ไม้ไผ่ทำบันไดสวรค์ ๓ ข้างมีเทวดาสมมุติคือพระอินทร์และนางฟ้า และพระสงฆ์ลงมาจากหอระฆังสู่พื้นดิน ในสมัยก่อนจะจัดประเพณีนี้เพียงวัดเดียว ประชาชนจึงมาร่วมงานประเพณีนี้อย่างมากมายจะมีวงดนตรีไทยวงเครื่องสายมาบรรเลงตลอดงาน ในขณะตักบาตร

ปัจจุบันใช้ชั้น ๒ ของอาคารอุโบสถเป็นสวรค์สมมุติ วันงานพระอินทร์จะสวมชุดสีเขียวกุมพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรลงมา ตามด้วยมโหรีเครื่องสายบรรเลง ตามด้วยนางฟ้าสมมุติโปรยข้าวตอกดอกไม้มาตลอดทาง และตามด้วยขบวนพระสงฆ์เดินเรียงแถวเพื่อให้ประชาชนได้ใส่บาตร ทางวัดได้จัดให้มีการตักบาตรเทโว ๒ รอบคือรอบแรกจะเป็นตักบาตรข้าวสาร,อาหารแห้ง รอบที่ ๒ตักบาตรด้วยอาหารสุกเช่นข้าวสุก อาหารและผลไม้

นอกจากนี้ทางวัดจัดให้มีการทำบุญเพิ่มขึ้นคือปิดทอง ทอดผ้าป่า เพื่อให้ผู้มาร่วมงานอิมบุญมีความสุขทั่วหน้ากัน

ภาพที่๑๗๑ นางฟ้าในพิธีตักบาตรเทโว

ประเพณีกวนกระยาสารที่วัดโบสถ์ชนะมาร(ชุมชน ๘,๙)

ประเพณีกวนกระยาสารของวัดโบสถ์ชนะมารนั้นจัดขึ้นเพื่อจะใช้โยนแจกแก่ผู้มาร่วมงานบุญในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำในวันสารทไทย

การร่วมงานกันจะมีชาวบ้านในชุมชนทั้งหญิงทั้งชายมาร่วมมือกันทำงานโดยฝ่ายชายจะมีหน้าที่ปอกมะพร้าวหูดและคั้นให้เป็นน้ำกะทิ ฝ่ายหญิงจะแบ่งหน้าที่กันโดยนำเครื่องปรุงคือข้าวตอก ข้าวเม่า ถั่วลิสง งาขาว งาดำ น้ำตาล แป้งแตงโมเตรียมคั่ว จากนั้นก็เตรียมอุปกรณ์คือกระทะใบใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า กระทะใบบัวและใช้ไม้พายขนาดใหญ่กวน

เมื่อเตรียมอุปกรณ์เสร็จแล้วตั้งกระทะใส่กะทิเคียวจนแตกมันจึงผสมน้ำตาลปีบลงไปจนได้สัดส่วนตามที่ต้องการเคียวจนได้ที่จากนั้นใส่เครื่องปรุงทั้งหมดคือข้าวตอก ข้าวเม่า ถั่ว งา ลงไปในกระทะกวนจนเหนียวจึงตักใส่ภาชนะที่จัดเตรียมไว้ โดยทำให้เป็นแผ่นมีความหนาตามต้องการ จึงใช้มีดตัดเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมห่อด้วยกระดาษแก้วเพื่อนำไปใช้ในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

กระยาสารเป็นของหวานประจำปีใช้ในการทำบุญในวันสารทไทยเท่านั้น เพื่อเพิ่มรสชาติให้กระยาสารที่มีความอร่อยยิ่งขึ้นจะต้องกินร่วมกับกล้วยไข่ เพื่อเพิ่มรสชาติยิ่งขึ้นใน ๑ ปีจะมีการกวนครั้งเดียวในงานทำบุญสารทไทยเท่านั้น

(วิทยากร นางนิภาพรรณ ทับทวี ต.ในเมือง อ.เมือง)

งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

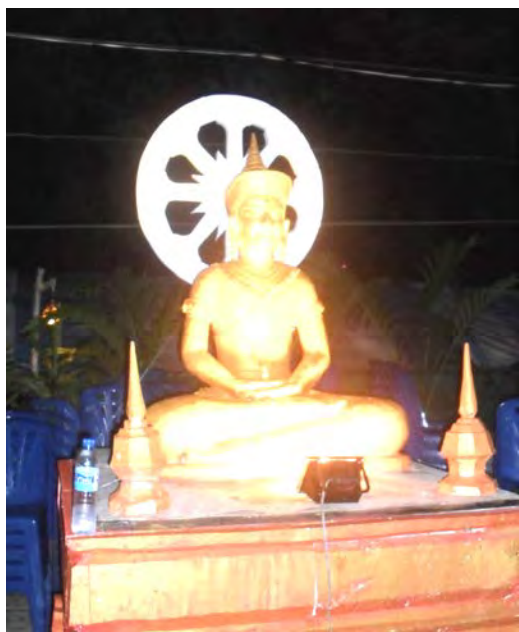
งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำเป็นประเพณีประจำท้องถิ่นของชาวชุมชน๘,๙และกระทำกันทุกปีที่วัดไตรภูมิ ปัจจุบันนี้ทางเทศบาลเมืองและจังหวัดโดยความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ยกระดับงานขึ้นเป็นงานประจำปีของจังหวัดเพชรบูรณ์โดยกำหนดให้มีการจัดงานถึง ๕ คืน

เดิมเป็นงานที่ชาวบ้านจัดขึ้นตามความเชื่อเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ของพระพุทธรูปมหาธรรมราชาที่ได้หายไปในวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ อันตรงกับวันสารทไทยและชาวบ้านตามมาพบอยู่ในที่เดิมที่มีการค้นพบองค์พระถึงสามครั้ง จนต้องทำพิธีสะกดไว้

งานจะเริ่มขึ้นโดยในเวลาช่วงเช้าของแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี จะมีพิธีบวงสรวงต่อเทพยดาอารักษ์ที่ปากบึงรักษาพระพุทธรูปมหาธรรมราชาโดยผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมทั้งประชาชนที่มีจิตศรัทธามาร่วมพิธีกันอย่างคับคั่งในช่วงตอนบ่ายจะมีการอัญเชิญองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา ประทับบนรถบุษบกแห่แหนไปตามถนนในเขตตลาดรอบเมืองเพชรบูรณ์มีริ้วขบวนจากหน่วยงานและอำเภอต่างๆร่วมแห่แหนด้วยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมทั้งคณะข้าราชการและคนหบดีที่จะเข้าทำพิธีอุ้มพระนำขบวน และนำไปไว้ที่ลานสวนสาธารณะเพชรบุรีให้ประชาชนทำความเคารพสักการะและมีกิจกรรมปิดทององค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาและเทศนาโดยพระอาจารย์ชื่อดัง

ในวันรุ่งขึ้นเป็น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ซึ่งตรงกับวัน สารท ประชาชนส่วนใหญ่จะไปทำบุญที่วัดก่อนที่ จะไปรวมตัวกันที่บนอัฒจรรย์ริมฝั่งแม่น้ำป่าสักบริเวณหน้าวัดโบสถ์ชนะมารและในตอนช่วงเช้า ของวันนี้ผู้ว่าราชการในฐานะเจ้าเมืองพร้อมด้วยเสนา ๔ เหล่าเวียง วัง คลัง นา ที่คัดเลือกจาก คหบดีและหัวหน้าหน่วยงานนำขบวนเรืออัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชา รวมทั้งขบวนเรือจาก หน่วยงานและชุมชนทั้ง ๑๗ ชุมชน อำเภอต่าง ๆ มาร่วมแห่แหนไปทำพิธีอุ้มพระดำน้ำที่วัดโบสถ์ ชนะมาร

ในการทำพิธีนั้นเจ้าเมืองจะนำองค์พระดำน้ำทางทิศเหนือ ๓ ครั้งและทิศใต้ ๓ ครั้ง ซึ่งแต่ ละครั้งก็จะมีกรรมการทำนาย ทำให้ฟ้าฝนในการทำการเกษตรของจังหวัดเพชรบูรณ์อุดมสมบูรณ์ใน ขณะที่ทำการดำน้ำขบวนเรือนางฟ้าจะโปรยดอกไม้ลอยไปตรงบริเวณของการทำพิธีอุ้มพระดำน้ำ และขบวนเรือที่บรรทุกข้าวต้มลูกโยน กล้วยไข่ ขนมกระยาสารทยอยขึ้นไปให้ประชาชนที่นั่งชมพิธี ๒ ฟากฝั่งแม่น้ำป่าสัก ทำให้เกิดบรรยากาศที่สนุกและอิมเมม เมื่อเสร็จพิธีแล้วประชาชนจะนำเอา ขันมาตักน้ำบริเวณที่นำองค์พระไปดำน้ำไปอาบและบูชาถือว่าเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ ๑๗๒ องค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา

ภาพที่ ๑๗๓ ผู้ว่าราชการจังหวัดเดินคู่กับคนเสื้อสีฟ้าเดินนำ ขบวนแห่

ภาพที่ ๑๗๔ ประดิษฐานองค์พระที่ลานสวนสาธารณะเพชรปุระ

ในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำมีงานประเพณีของชุมชนที่เป็นกีฬาทางน้ำและเป็นที่ชื่นชอบของทุกชุมชน คืองานแข่งเรือพายทวนน้ำดังนั้นในแต่ละชุมชนจึงมีเรือแข่งประจำอยู่ทุกชุมชนสำหรับชุมชน ๘,๙ จะมีการส่งเรือแข่งไปร่วมแข่งขันทุกปี

ประเพณีการแข่งขันเรือทวนน้ำ

ประเพณีการแข่งขันเรือทวนน้ำหน้าวัดไตรภูมิเป็นการแข่งขันที่มีกันมายาวนานและมีลักษณะแตกต่างจากจังหวัดอื่นๆทั้งนี้เกิดจากข้อจำกัดที่แม่น้ำป่าสักมีลักษณะคดเคี้ยว แคบน้ำไหลเชี่ยวกรากจึงมีการแข่งขันเรือพายทวนน้ำแทนที่จะเป็นการแข่งขันพายเรือตามน้ำที่มีการแข่งขันกันทั่วไป เป็นการแข่งขันที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ประเพณีการแข่งขันนี้จะจัดร่วมกับงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำทุกชุมชนและทุกเครือข่ายวัฒนธรรมจะไปร่วมแข่งขัน และจากการสนับสนุนของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นช่วยกันสนับสนุนและฟื้นฟูจึงเป็นประเพณีที่สืบทอดมาครีกครืนและเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยว

เรือแข่งของชุมชน ๘,๙ มี ๒ ลำคือเรือมณีสายชล และเรือมังกรทอง ได้ซื้อมาจากหมู่บ้านน้ำครกใหม่จังหวัดน่าน ตัวเรือชุดจากไม้ตะเคียนหิน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลในสมัย

ด.ร.วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีนำมาซ่อมแซมตกแต่งโดยช่างสงวน ศูนย์นพพา อำเภอก

โพธาราม จังหวัดราชบุรี และช่างแร่ บ้านปากน้ำ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เคยได้รับรางวัลชนะเลิศในงาน
อุ้มพระดำน้ำในปี๒๕๔๖และรองชนะเลิศอันดับ ๑ ในงานแข่งเรือทวนน้ำ

ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุเนื่องในงานเทศกาลสงกรานต์ของชาวชุมชนวัดโพธิ์เย็น

ประเพณี"งานสงกรานต์" ซึ่งเป็นงานประเพณีของชุมชนที่ ๘,๙ ได้จัดทำกันมาเป็นประจำทุก
ปีจากการให้ข้อมูลของ ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ได้อธิบายถึงที่มาของงานประเพณีสงกรานต์ไว้ดังนี้
คำว่าสงกรานต์แปลความหมายของคำศัพท์คือการย้ายหรือการเคลื่อนที่ กล่าวคือเป็นวันที่พระ
อาทิตย์ย้ายเข้าสู่ราศีเมษ เป็นวันต้อนรับปีใหม่ซึ่งมีอยู่ ๓ วันด้วยกันคือ

๑. เป็นวันที่พระอาทิตย์ขึ้นสู่ราศีเมษ
๒. เป็นวันเนา
๓. เป็นวันเถลิงศก

ใน ๓ วันนี้นักจะตกอยู่ในระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ ของเดือนเมษายนแทบทุกปี โดยมีวันที่ ๑๓
เป็นวันมหาสงกรานต์

ในท้องฟ้ากว้างนี้ทางโหราศาสตร์แบ่งออกเป็นส่วนๆละ๓๐ องศาเรียกว่า ราศีแต่ละราศีจะตั้ง
ชื่อราศีตามดาวที่อยู่ประจำราศีนั้นๆ โดยเริ่มที่กลุ่มราศีเมษ คือกลุ่มดาวแกะตัวผู้เรื่อยไปจนถึงราศี
กุมภ์ คือดาวคนถือหม้อ(เพราะต้องใช้เวลานานเดือนราศีมีนอีก ๑ เดือนประมาณวันที่ ๑๓มีนาคม๑๓
เมษายนจะครบรอบ๑ปีพอดี) ซึ่งดวงอาทิตย์จะใช้เวลานานกลุ่มดาวแต่ละกลุ่มเป็นเวลา ๑ เดือนโดย
โคจรเป็นทักษิณาวรรตคือจากซ้ายไปขวา ดังนั้นในความหมายของสงกรานต์จะมีทุกเดือนแต่เมื่อ
ครบรอบปีเราจะถือว่าเป็นมหาสงกรานต์เป็นการถือว่าเป็นวันปีใหม่ของไทยคือครบรอบปี

ประวัติของสงกรานต์มี๒ตำนาน ตำนานแรกคือเรื่องของธรรมาบาลกุมารบุตรของเศรษฐีที่
ร่ำรวยและเฉลียวฉลาดมากเรียนจบศิลปวิทยาตั้งแต่อายุ ๗ ขวบรอบรู้ภาษาสัตว์ต่างๆอีกด้วย ช่วย
เหลือแก้ปัญหาให้กับประชาชนทั่วไป จนทำวกบิลพรมเกิดความอิจฉาและกลัวจะไม่มีใครนับถือตน
จึงคิดจะกำจัดโดยลงมาถามปัญหาธรรมาบาลกุมาร ๓ ข้อถ้าตอบไม่ได้จะตัดเศียรธรรมาบาลกุมารและ
ถ้าแก้ได้กบิลพรมจะตัดเศียรธรรมาบาลกุมารๆ แก้ไม่ได้จึงขอเวลา ๗ วัน

ธรรมาบาลกุมารคิดแก้ปัญหาไม่ได้จึงแอบหนีไปนั่งอยู่ใต้ต้นตาลบังเอิญได้ยินนกอินทรียสองตัว
เมียที่ทำรังอยู่บนต้นตาลเจรจากัน ตัวเมียถามตัวผู้ว่าพรุ่งนี้จะได้อาหารที่ไหนกิน ตัวผู้ตอบจะได้กิน
ซากศพธรรมาบาล ตัวเมียซักต่อว่าเพราะอะไร ตัวผู้จึงเล่าถึงการทำพนันระหว่างทำวกบิลพรมกับ
ธรรมาบาลกุมาร ตัวเมียจึงถามถึงปัญหา ๓ ข้อนั้นคืออะไรตัวผู้จึงเล่าให้ฟังดังนี้

ปัญหาข้อที่ ๑ ตอนเช้าราศีอยู่ที่ไหน คำตอบคืออยู่ที่หน้า ผู้คนทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างหน้า

ปัญหาข้อที่ ๒ ตอนกลางวันราศีอยู่ที่ไหน คำตอบคือราศีอยู่ที่อก คนจึงเอาน้ำลูบอก

ปัญหาข้อที่ ๓ ตอนค่ำราศีคนอยู่ที่ไหน คำตอบคือ ราศีอยู่ที่เท้าคนจึงเอาน้ำล้างเท้า

ฝ่ายธรรมบาลกุมารได้ทราบคำแก้ปัญหของนกอินทรีจึงกลับไปยังปราสาทเมื่อทำวกบิลพรหมมาขอฟังคำตอบจึงแก้ปัญหาก็ได้ถูกต้องทำวกบิลพรหมจึงต้องตัดศีรษะของตนตามสัญญา แต่ศีรษะของทำวกบิลพรหมมีฤทธิ์เดชมากถ้าโยนลงบนพื้นดินจะเกิดเป็นไฟไหม้โลก ถ้าโยนลงในมหาสมุทรน้ำในมหาสมุทรจะเหือดแห้ง โยนในอากาศก็แห้งแล้ง ฝนไม่ตกทำวกบิลพรหมจึงให้ธิดาทั้ง ๗ ซึ่งเป็นบริวาริกาของพระอินทร์ให้เอาพานมารับซึ่งมีเกณฑดังต่อไปนี้

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันอาทิตย์นางสงกรานต์ชื่อว่า “ทงษะ” ทัดดอกทับทิม เครื่องประดับคือปัทมราช ภักษาสดอกอุทุมพร อาวุธมีขอวจักร มือซ้ายสังข์ พาหนะครุฑ ในปีนั้นเรือกสวนไร่นา เผือกมันมีผู้แพง

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันจันทร์ นางสงกรานต์ชื่อว่า “โคราค” ทัดดอกปีป เครื่องประดับมุกดา ภักษาหารคือเตลิ่ง อาวุธคือพระขรรค์มือซ้ายถือไม้เท้า พาหนะคือพยัคฆ์ ในปีนั้นจะแพ้เสนาบดี แพ้ท้าวพระยาและนางพระยา

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันอังคารนางสงกรานต์ชื่อว่า “รากษส” ทัดดอกบัวหลวง เครื่องประดับโมรา ภักษาหารโลหิต อาวุธมีขอวตรีศูล มือซ้ายธนู พาหนะ วราหะ ในปีนั้นจะเกิดอันตรายกลางเมือง จะเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม และมีความเจ็บไข้กันมาก

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันพุธนางสงกรานต์ชื่อว่า “มณฑา” ทัดดอกจำปา เครื่องประดับไพฑูรย์ ภักษาหารนมเนย อาวุธมีขอวเข็ม มือซ้าย ไม้เท้า พาหนะ คัทรภะ(ลา) ในปีนั้นท้าวพระยาจะได้เครื่องกำนัลจากต่างประเทศแต่มักจะแพ้ลูกอ่อน

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันพฤหัสบดี นางสงกรานต์ชื่อว่า “กิริณี”

ทัดดอกมณฑา เครื่องประดับมรกต ภักษาหารถั่ว งา อาวุธมีขอวหาข มือซ้ายปิ่น พาหนะ คชสารในปีนั้นมักจะแพ้เจ้าไทย พระสงฆ์ราชาคณะเดือดร้อน

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันศุกร์ นางสงกรานต์ชื่อว่า “อกรมิ” ทัดดอกจงกลณี เครื่องประดับบุศราคัม ภักษาหารกล้วยน้ำว้า อาวุธมีขอวพระขรรค์ มือซ้าย พิณ พาหนะสิงห์ ในปีนั้นข้าว น้ำ ผลไม้จะอุดมสมบูรณ์ แต่จะมีพายุจัด และเกิดเจ็บตายกันมาก

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันเสาร์ นางสงกรานต์ชื่อ “มโหธร” ทัดดอกสามหาว เครื่องประดับนิลรัตน์ ภัทราหารเนื้อทราย อาวุธคือจักร มือซ้ายตรีศูล พาหนะมยุรา(นกยูง) ในปีนั้นมักจะเกิดภัยอันตรายกลางเมืองและมีโจรผู้ร้ายชุกชุม

นางทงชะเป็นพี่สาวคนโตซึ่งเอาพานรับศีระของบิดานำไปแห่รอบเขาพระสุเมรุเป็นเวลา ๖๐ นาทีแล้วนำไปประดิษฐาน ณ ถ้ำคันธุลี เขาไกรลาส การนำไปแห่นั้นจะมีเครื่องดีดสีตีเป่ามีเทพบุตรเทพธิดาประมาณแสนโกฏิเป็นบริวาร จากนั้นน้องๆก็จะเปลี่ยนเวรกันนำไปแห่แล้วนำไปล้างที่สระอินดาต ๗ ครั้งแล้วนำไปเก็บไว้ที่เดิมหมุนเวียนกันตลอดไป

ตำนานของวันมหาสงกรานต์นี้เป็นไปตามความเชื่อทางโหราศาสตร์อันเนื่องจากศาสนาพราหมณ์สำหรับเรื่องที่ ๒จะเป็นความเชื่อของศาสนาพุทธดังนี้

ขณะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทับอยู่ที่เขตวันมหาวิหารอยู่ต่อมาวันหนึ่งพระเจ้าประสนธิโกศลได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์และได้ทูลถามว่า รัชสมัยของพระสุริยเทพแผดกล้าและมีความร้อนแรงหนักหนาทำให้มนุษย์ทั้งหลายมีความเจ็บไข้เป็นอันมาก บางปีข้าวยากหมากแพง บางปีข้าวปลานาเกลือบริบูรณ์ก็มี บางปีฝนตกในเดือนแรกน้ำมากแต่ต้นปีครั้นเมื่อถึงปลายปีน้ำก็เหือดแห้งไปหมด บางปีทำให้เกิดอัคคีภัยทำให้ไฟไหม้บ้านเรือน บางปีท้าวพระยาเสนาบดีคิดทรยศต่อองค์พระมหากษัตริย์ บางปีสตรีตั้งครรภ์แล้วคลอดบุตรแล้วล้มตายจะแก้ไขอย่างไร จึงจะทำให้มนุษย์นิกรจึงจะรอดพ้นจากความทุกข์ยากและเจ็บป่วย

พระองค์ทรงตอบว่า ประชาชนทั้งหลายอย่าประมาท ให้ถือศีลให้ทานแก่คนยากจน คนกำพร้าแล้วให้มาประชุมพร้อมกัน ณ ที่แห่งหนึ่งแห่งใดแล้วให้น้ำอาบ น้ำหอมเครื่องหอมต่างๆนั้นมาทำเป็นน้ำสรงพระภิกษุสงฆ์ พระพุทธรูป พระสถูป เจดีย์ พระศรีมหาโพธิ์และรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ปู่ย่า ตา ยาย บิดามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์แล้วท่านเหล่านั้นจะให้ศีลให้พรและรักษาศีล ๕ ศีล ๘ แล้วทำดวงจิตของตนให้แน่วแน่ หมั่นสดับรับฟังพระธรรมเทศนา ท่านเหล่านั้นก็จะพ้นภัยสมดังความปรารถนาของตน

และอีกประการหนึ่งก็คือ หญิงก็ดี ชายก็ดี เป็นผู้มีจิตกรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายเช่น ปลา เต่า นก ผู้คนเหล่านั้น จะได้เสวยสุขความเจริญเป็นอันมากยิ่งได้มีโอกาสได้ชีวิตสัตว์ใหญ่เช่นโค กระบือจะได้เสวยสุขสำราญอายุยืนยาวประกอบด้วยกำลังกาย กำลังปัญญา กำลังทรัพย์และไม่มีโรคภัยเบียดเบียน

สำหรับชุมชนวัดโพธิ์เย็นจะมีกำหนดการในการจัดประเพณีรดน้ำดำหัวดังนี้ ในสมัยก่อนจะเริ่มงานตั้งแต่วันที่ ๑๓ เมษายน ก่อนวันสงกรานต์หนึ่งวันพระภิกษุจะตีกลองให้ชาวบ้านมาก่อพระทรายในดอนเย็น ตกแต่งพระทรายด้วยดอกไม้ พระภิกษุจะโยงด้ายสายสิญจน์จากพระทราย

ขึ้นบนศาลากับพระพุทธรูปในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๑๓ เมษายน ในเวลาเช้า ชาวบ้านในเมืองจะนำเอาอาหารคาว หวานเช่นขนมมสว มาถวายพระภิกษุในวัดใกล้บ้านเช่นวัดโพธิ์เย็น วัดประตูดาว วัดไตรภูมิ

วัดโบสถ์ชนะมาร พร้อมทั้งนำกระดูกของปู่ย่าตายายมาวัดด้วย เพื่อทำพิธีอุทิศส่วนกุศลไปให้ เพราะเชื่อว่าผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะมารับส่วนกุศลจากลูกหลาน

ในตอนกลางวัน พวกหนุ่มๆ สาวๆ จะเล่นการละเล่นกันเช่น เล่นสละบ้า ก้อยล้อ ทอดหลุม พอตกลงคืบ หนุ่มๆ สาวๆ จะนัดกันมารำวงที่ลานวัดทุกคืน หรือตามลานบ้านที่มีพื้นที่กว้างๆ เล่นกันอย่างสนุกสนานเป็นเวลา ๑๕ วัน จึงเลิกกันไป คนตรีที่ใช้ประกอบการละเล่นเช่น โทน ฉิ่ง ปี่ ซอ

ภูมิปัญญาในชุมชน

การแพทย์แผนไทย หมอดู การสะกดวิญญาณ

นายเฟื่อง มะลิวัลย์ อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๐ ต.ในเมือง อ. เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเป็นนักการภารโรงอยู่ที่โรงเรียนเทศบาลหนึ่ง (บ้านในเมือง)ปัจจุบัน เกษียณอายุราชการแล้ว เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญวิชาต่างๆได้แก่

๑. การนวดแผนโบราณ ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากนางพิน มะลิวัลย์ผู้เป็นแม่ เมื่อมีผู้ป่วยอาการปวดหลัง ปวดขา ปวดไหล่ ยกแขนขาไม่ได้ หมอเฟื่องจะนวด(จับเส้น) วันละ ๒ ชั่วโมง ทุกวันประมาณ ๗ วัน

๒. หมอรักษากระดูกหัก ได้เรียนวิชามาจากอาจารย์ลา เพชรแสง ถ้ากระดูกหักจะใช้น้ำมันงาชาวปลูกเสกก่อนจะนำไปรักษาผู้ป่วย โดยวิธีการใช้น้ำมันที่ปลูกเสกแล้วทาบริเวณที่กระดูกหักทุกวัน ซึ่งถ้าผู้ป่วยเป็นเด็กจะใช้เวลารักษาประมาณ ๑๕ วันส่วนผู้ใหญ่ใช้เวลารักษาประมาณ ๔๕ วัน

๓. การสะกดผีตายโหง ถ้ามีผีตายโหงหรือมีการคลอดลูกตาย ในสมัยโบราณ ถ้าไม่มีการสะกดวิญญาณของผีตายโหง วิญญาณจะมาหลอกหลอนรังควานญาติพี่น้องและชาวบ้าน จึงมักจะรีบทำการเผาศพหรือฝังศพก็ได้ ถ้าฝังศพก็จะบรรจุศพในโลงแล้วนำไปฝังดิน ก่อนปิดฝาโลงจะมีการทำพิธีโดยการนำเอาดินโรยหน้าผาก หน้าอกและเท้าศพ และมีการท่องคาถา ๓ จบ แล้วจึงปิดฝาโลงศพแล้วเอาดินถมหลุมศพให้เต็มจนพูน เมื่อฝังศพมาครบ ๓ เดือนแล้วจึงทำพิธีถอนคาถาสะกดดวงวิญญาณ เพื่อให้วิญญาณไปเกิดหรือไปบรรพตกรรมชั่วที่กระทำมา ส่วนค่ายกครู(เงินค่าจ้างทำพิธีหรือค่าคาย) ใช้ดอกไม้ธูปเทียนพร้อมเงินจำนวน ๒๔๙ บาท ถ้าไม่มีการถอนคาถาสะกดผีภายใน ๓ เดือน ผู้ทำพิธีจะป่วยเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต

๔. การทำนายดวงชะตาและตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ได้เล่าเรียนมาจากพระอาจารย์สมุ นุญมา ความรู้ทั้ง ๔ เรื่องนี้ ได้ถ่ายทอดให้นายณรงค์ มะลิวัลย์ซึ่งเป็นบุตรชายไว้เรียบร้อยแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายเดช ศุภสาร ต.ในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ปราชญ์ในท้องถิ่น

แพทย์แผนไทย , โหราศาสตร์

หมอจันทร์ พรหมเมือง เป็นคนบ้านในเมืองตั้งบ้านเรือนอยู่หน้าวัดโพธิ์เย็น ได้บวชเป็นพระภิกษุนานเท่าไรไม่ทราบพรรษา ได้ลาสิกขามาแต่งงานกับนางไผ่ มีบุตรธิดา ๒ คน ได้ศึกษาวิชาแพทย์โบราณและวิชาโหราศาสตร์ด้วยตนเองจนชำนาญ ได้รักษาคนป่วยไข้ด้วยยาสมุนไพร หายเจ็บป่วยทุกราย และบางคนขอให้ทำนายดวงชะตา ก็ทำนายได้แม่นยำจนผู้คนนับถือมีชื่อเสียงเป็นจำนวนมากปัจจุบันหมอจันทร์ พรหมเมืองได้เสียชีวิตแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางนภา ไกรเพชร บ้านโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ปราชญ์ในท้องถิ่น

ศาสนพิธี

นายสมบุรณ์ บัวบาง อยู่บ้านเลขที่ ๙๓ ถนนสนามชัย ต. ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์หมายเลขโทรศัพท์ บ้าน ๐๕๖ ๗๒๒๒๓ มือถือ ๐๘๓-๒๑๙-๔๐๑๑ มีความรู้ในด้านจัดตั้งศาลพระภูมิ เป็นพิธีกรในงานต่างๆ รับจัดดอกไม้ และเครื่องประดับในงานพิธีต่างๆ

สรุปผลการวิเคราะห์จากข้อมูลชุมชน

ด้านภูมินามวิทยา

ทำให้ทราบลักษณะของสภาพภูมิประเทศของแต่ละชุมชน โดยเฉพาะทำให้ทราบว่าชุมชนตั้งอยู่ริมน้ำและลำคลองต่างๆเป็นส่วนใหญ่ โดยมีแม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสำคัญและใช้ลำน้ำเป็นแหล่งอุปโภคบริโภคมีความร่วมมือในการช่วยกันอนุรักษ์แม่น้ำและลำธาร เราอาจจะสรุปความสำคัญของแม่น้ำกับวิถีชีวิตในอดีตของชาวเพชรบูรณ์ได้ดังนี้

๑.มีความสำคัญในการยังชีพเช่นใช้อาบน้ำ กิน ชักเสื้อผ้า ปลุกผัก จับปลา

(เช่นประวัตินุชนบ้านคลองศาลา)

๒.ใช้เป็นเส้นทางคมนาคม(เช่นประวัตินุชนบ้านในเมือง)

๓. ใช้เป็นแหล่งประกอบอาชีพค้าขาย(ประวัตินุชนบ้านในเมือง)

๔.ใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเช่นพิธีอุ้มพระดำน้ำ(เช่นประวัตินุชนบ้านในเมือง

ตำนานอุ้มพระดำน้ำ

๕. เป็นแหล่งบันเทิงใจให้เกิดภูมิปัญญาเช่นคติวิธีการจับปลาด้วยวิธีการต่างๆ เช่นการใช้ปลาเน่า ดางโดด กับดักปลาฯ หรือคิดสรรสร้างเครื่องมือมาใช้ในการจับปลา เช่น สุ่ม ช้อง ไช ลี เป็นต้น (ภูมิปัญญาจากชุมชน ๕, ๘, ๙ และ ๑, ๒, ๓, ๔, ๑๔ ฯ)

๖. เป็นจุดเกิดเหตุการณ์สำคัญๆ ในประวัติศาสตร์เช่นตำนานอุ้มพระดำน้ำ ตำนานนางผมหมม เป็นต้น ตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

เหตุการณ์และตำนาน, นิทานท้องถิ่น

เหตุการณ์เช่นการประหารชีวิต นักโทษ ตำนานการพบองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา ตำนานนางผมหมม ตำนานเกี่ยวกับภินิหารขององค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา ตำนานหลวงพ่อบุญมีชัย ตำนานวัดทั้ง ๑๐ วัดเป็นการสะท้อนภาพประวัติศาสตร์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ว่ามีที่มาอย่างไรเช่นวัดพระแก้วน่าจะเป็นวัดในวัง วัดมหาธาตุเป็นวัดคู่บ้านคู่เมือง วัดโพธิ์เย็นและวัดช้างเผือกเป็นวัดที่บอกให้ทราบถึงชุมชนที่ร่วมสมัยและมีเชื้อสายเดียวกันบอกยุคสมัยของชุมชน

นิทานเรื่องถ้าสมบัติสะท้อนภาพค่านิยมของชุมชนเน้นความซื่อสัตย์

เพลงพื้นบ้านสะท้อนลักษณะนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอนของชนท้องถิ่นบ้านสะเดียง เป็นต้น

สรุปผลการวิเคราะห์จากข้อมูลแบบอมชปฐานะ

สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนด้านศิลปะและความงามเช่นวัดต่างๆ มีองค์พระพุทธรูปที่งดงามเช่นพระงามหลวงพ่อบุญมีชัย พระพุทธรูปมหาธรรมราชา เจดีย์ทรงต่างๆ บอกยุคสมัยของประวัติชุมชน ข้อมูลด้านผสมได้แก่ประเพณีต่างๆ ได้แก่

ก. ประเพณีส่วนบุคคล

ข. ประเพณีของชุมชน

ประเพณีคือบรรทัดฐานของสังคมเป็นตัวกำหนดให้สมาชิกของสังคมดำรงชีวิตในบรรทัดฐานที่สังคมได้กำหนดไว้ตั้งแต่เกิดจนตายเป็นการตอบกรอบความคิดของสังคม

สรุปผลการวิเคราะห์จากข้อมูล

กรอบอ้างอิงของสังคมที่บอกไว้ว่า

- ต้องทำอะไรจึงจะเป็นคนดี / ต้องไม่ทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- ควรจะทำอะไร จึงจะเป็นคนดี / ไม่ควรทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- อาจจะทำ อย่างไร จึงจะเป็นคนดี

ดังนั้นประเพณีจึงมีรูปแบบที่ต้องปฏิบัติเช่นประเพณีการแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ การเกิด การบวชและประเพณีการตาย เป็นต้น

การปฏิบัติตามประเพณีคือคำตอบว่าต้องทำหรือไม่ต้องทำ ส่วนใหญ่คือจารีตประเพณีเช่น ผู้หญิงทุกคนต้องมีครอบครัวโดยการแต่งงานตามประเพณีจึงจะเป็นคนดี การหนีตามชายไปเป็นสิ่งที่ต้องไม่ทำจึงจะเป็นคนดี

สิ่งที่ควรทำจึงจะเป็นคนดีเช่นการมารดน้ำดำหัวขอพรจากพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ควรทำจึงจะเป็นคนดี ไม่ควรดื้อรั้นไม่ฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ไม่ควรทำจึงจะเป็นคนดีส่วนใหญ่จะเป็นประเพณี

การปฏิบัติที่อาจจะทำแล้วเป็นคนดีได้แก่การทำตามธรรมเนียมเช่นไม่นั่งน้อยห่มน้อยไปในวัดการไปลามาไหว้การเป็นต้น

จากบรรทัดฐานประเพณีทั้งส่วนบุคคลและประเพณีของชุมชน ทั้ง๑๗ ชุมชนของตำบลในเขตเทศบาลเมืองส่วนใหญ่จะมีเหมือนกันแสดงให้เห็นว่าเป็นกลุ่มของชุมชนที่มีเชื้อสายเดียวกันจะมีแปลกแยกคือชุมชนที่๖ซึ่งเป็นคนจีน

ภูมิปัญญาของชุมชน

ภูมิปัญญาของชุมชนคือการบ่งบอกถึงความเฉลียวฉลาดของบรรพบุรุษชาวเพชรบูรณ์ เราจะเห็นได้ว่าชาวชุมชนแต่ละชุมชนมีความสามารถเหมือนกันและแตกต่างกันไปเช่นความสามารถในเชิงช่าง เช่นด้านการจักสานได้แก่ชุมชนวัดช้างเผือก วัดทุ่งสะเดียง ชุมชนวัดภูเขาหิน ชุมชนบ้านในเมืองเพราะทั้งหมดอาศัยอยู่ริมน้ำป่าสักและลำคลอง

ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ได้แก่ชุมชนบ้านสะเดียงชุมชนวัดพระแก้วเป็นต้น

ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาหารได้แก่ชุมชนวัดมหาธาตุ วัดเพชรวราราม ชุมชนวัดพระแก้ว

ภูมิปัญญาด้านการถนอมอาหารชุมชนวัดทุ่งสะเดียง ชุมชนบ้านในเมือง

ภูมิปัญญาด้านเชิงช่างได้แก่ชุมชนวัดทุ่งสะเดียง ชุมชนวัดภูเขาหิน

ภูมิปัญญาด้านการละเล่นพื้นบ้าน ชุมชนบ้านสะเดียงชุมชนบ้านในเมือง ชุมชนวัดภูเขาหินเป็นต้น

แนวทางวิเคราะห์ข้อมูลและประเด็นปัญหาอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

จากแนวคิดในการนำผลการวิเคราะห์มาทำรายงานผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์โดยได้ผลสรุปอย่างไรนำเสนอเพื่อให้ตัวแทนในชุมชนในเมืองได้รับทราบโดยการทำประชาคมแสวงหาแนวทางพัฒนาร่วมกัน ในสองประเด็นหลักคือ

- ประเพณีที่น่าสนใจและควรอนุรักษ์เผยแพร่
- ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา

ประเพณีที่น่าสนใจและควรอนุรักษ์เผยแพร่

จากข้อมูลในการวิเคราะห์ทางคติชนวิทยาได้ข้อค้นพบข้อมูลจากประเพณีของแต่ละชุมชนดังนี้คือ

ประเพณีส่วนบุคคลได้แก่

ประเพณีแต่งงาน

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

ประเพณีการเกิด

ประเพณีการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ประเพณีการบวช

ประเพณีการตาย

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย

ประเพณีส่วนบุคคลทั้ง ๗ ประเพณีนี้ทุกชุมชนมีรูปแบบโครงสร้างคล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกัน ทั้งหมดยกตัวอย่างเช่นประเพณีการแต่งงานของชุมชนวัฒนธรรมบ้านสะเดียงก็จะมีรูปแบบของงานเหมือนกับชุมชนวัดไตรภูมิเป็นต้นแต่รายละเอียดปลีกย่อยอาจจะมีข้อแตกต่างกันดังข้อมูลต่อไปนี้

ประเพณีการแต่งงานของชาวบ้านในเมืองชุมชนเครือข่ายวัดไตรภูมิมีข้อมูลดังนี้ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

การสู่ขอ

หนุ่มสาวคู่ไหนรักกัน พ่อแม่หนุ่มจะไปขอสาวจากพ่อแม่ สาวจะต้อนรับอย่างดี พ่อแม่สาวจะเรียกร้องสินสอดทองหมั้นกับพ่อแม่หนุ่ม เมื่อตกลงกันได้แล้ว ก็จะหมั้นกันไว้ก่อนหรือจะกำหนดการแต่งงานกันเลย สินสอดที่เรียกอย่างมาก ๑๐๐ บาท การหมั้นจะหมั้นด้วยสร้อยทองหรือแหวนทองแล้วแต่มักน้อย

พิธีแต่งงาน

การกำหนดวันและพิธีกรรม

การแต่งงานก่อนถึงวันแต่งจะต้องดูฤกษ์ยามที่เป็นวันดีมีสิริมงคล วันแต่งงานจะจัด ๒ วันคือวันเตรียมงานกับวันแต่งงาน วันแต่งมักจะแต่งในเดือนคู่เช่นเดือน ๔ เดือน ๖ วันแรกเป็นวันเตรียมงาน ทำอาหารเพื่อเลี้ยงแขกในวันรุ่งขึ้น วันที่สองตอนเช้าเจ้าสาวและเจ้าบ่าวตักบาตรเลี้ยงพระโดยนิมนต์พระมาทำพิธี ๕-๙ รูปโดยพรมน้ำมนต์ให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว

การแห่ขันหมาก

ขั้นตอนต่อไปคือการแห่ขันหมากๆที่เจ้าบ่าวจะแห่ไปบ้านเจ้าสาวตามฤกษ์ที่หาไว้ประกอบไปด้วยต้นกล้วยต้นอ้อยอย่างละ ๒ ต้น ขันหมากมี ๓ ขันคือขันหมากต้น ขันหมากที่สองและขันหมากที่

สาม ในชั้นหมากที่สามจะใส่ใบพลู ๑๖ ใบ หมากแก่ละลูก ถั่ว ๔ ถุง, งา ๔ ถุง, ใบคูณ ๑๖ ใบ ใบสวาท ๑๖ ใบ, ใบรัก ๑๖ ใบ, ใบเงิน ๑๖ ใบ, ใบทอง ๑๖ ใบ

ผู้ที่ถือชั้นหมากจะต้องเลือกผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและครองคู่กับสามีอย่างราบรื่นร่ำรวย คนถือชั้นสินสอดจะต้องเป็นน้องของเจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องมอบซองเงินให้คนถือสินสอด ส่วนชั้นหมากนั้นจะต้องนำเอาไปวางไว้บนหัวนอนของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวโดยไม่ต้องให้ใครรับชั้นหมากแทน นอกจากนี้ยังมีชั้นหมากอีกโดยจัดเป็นคู่ๆ ผู้รับสินสอดคือพ่อแม่ของเจ้าสาว ต้องนับสินสอดเสียก่อนโดยวางนับบนผ้าที่เตรียมไว้ เมื่อนับครบแล้วนำถั่วงาหว่านลงบนสินสอดนั้น แม่เจ้าสาวจะรวบห่อผ้าเงินสินสอดใส่กระบุงแล้วแบกไปเก็บไว้ ระหว่างที่แบกนั้นปากก็พูดว่า”แบกเงินแบกทอง”

การผูกข้อมือ(บางบ้านมีพิธีรดน้ำสังข์เพิ่มเข้ามา)

จากนั้นก็ทำพิธีผูกข้อมือต่อแขน ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือเจ้าสาวและอวยพรให้ร่ำรวยมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง ทางญาติฝ่ายเจ้าสาวจะผูกข้อมือเจ้าบ่าวและอวยพรเหมือนกันพอเสร็จพิธีก็ร่วมกันรับประทานอาหาร

พิธีส่งตัว

สำหรับพิธีในการส่งตัวจะมีการมอบบ่อน(เทียน)ให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว จะเลือกคู่แต่งงานที่มีความสุขมีความร่ำรวย อยู่ด้วยกันยืนยาวเป็นผู้มีบุญที่นอน ใช้ดอกกุหลาบและเงินโรยบนที่นอน ให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวนอนบนที่นอนสมมติว่าหลับแล้ว ตื่นขึ้นมาเห็นเงินทองมากมายจึงช่วยกันเก็บเงินเก็บทอง พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายก็อบรมสั่งสอนให้รักกันและให้อภัยกันและกัน อยู่ครองคู่กันอย่างมีความสุขตลอดไป

ในการหมั้นนั้นถ้าฝ่ายหญิงผิดสัญญา ไม่ยอมแต่งงานกับฝ่ายชาย ทรัพย์สินที่เรียกว่าของหมั้นนั้นต้องคืนให้กับฝ่ายชาย แต่ฝ่ายหญิงมีสิทธิ์ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้หากผิดสัญญา

สำหรับบ้านสะเดียงมีรูปแบบเหมือนกันแต่ส่วนปลีกย่อยต่างกันเช่นเมื่อขบวนชั้นหมากแห่มาก็ทำพิธีล้างเท้าให้เจ้าบ่าวเป็นต้น

ในบรรดาประเพณีส่วนบุคคลที่สำคัญแต่เลือนหายไปคือประเพณีการเกิดและวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตร การโกนจุก ไว้เกล้าและซึ่งสมควรจะเผยแพร่ดังนี้

ประเพณีการเกิด

การทำคลอด

หญิงมีครรภ์ เมื่ออายุครรภ์ครบ ๙ เดือน จะเริ่มปวดท้องเตรียมคลอด สามีจะไปตามหมอตำแย ชื่อยายแยมมาตรวจท้องว่าเด็กในครรภ์เอาหัวลงแล้วหรือยัง ถ้าหัวเด็กยังไม่ลง หมอตำแยจะตะล่อมท้องเบาๆ เพื่อให้เด็กเอาหัวลงเตรียมจะคลอด หมอตำแยจะให้หญิงมีครรภ์เบ่ง ๓ ครั้ง พอเด็ก

คลอดออกมาถึงพื้นก็เอาผ้าถุงของแม่ตรงที่เป็นชายรองรับไว้ สามี่ที่หนุนหลังจะต้องเอามือกดท้องคนคลอดไว้ให้แน่น เพื่อกันไม่ให้รกบินขึ้นคือกลัวว่ารกจะไม่ตามออกมาหมอต่ายจะอุ้มเด็กให้คว่ำหน้า แล้วเอานิ้วมือล้วงปากเด็ก เพื่อควักเอาเมือกหรือเลือดในปากออก เมื่อเด็กร้องแล้ว เอาผ้าห่อตัวเด็กไว้

หมอต่ายจะเอารกออก เมื่อรกออกแล้วให้ผู้คลอดกินยาทันที ยานี้คือส้มมะขามเปียกกับเกลือ ๑ ขามเป็นการล้างโลหิตที่ค้างอยู่

การตัดสายสะดือ เขาใช้เชือกหรือด้ายดิบผูกสายสะดือเป็นสองเปลาะรัดให้แน่น ทั้งให้มีระยะว่างตรงกลางตอนที่จะตัด ให้เหลือสะดือส่วนที่ติดต่อกับสายสะดือเด็กมีขนาดยาวเสมอเข้าเด็กแล้วเอาผิวไม้รวกตัดใช้ก่อนดินรองรับ

การอาบน้ำเด็ก หลังจากตัดสายสะดือแล้วจึงจัดการเอาน้ำอุ่นอาบเด็ก ถ้ามีไขมันต้องเอาน้ำมะพร้าวทาตัวเด็กแล้วจึงอาบน้ำชำระให้สะอาด แล้วเอาผ้าสีเหลืองห่อเด็กไว้

เรื่องรก เมื่อตัดสายสะดือเด็กแล้วจึงเอารกและสายสะดือล้างน้ำให้สะอาดแล้วบรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่เอาเกลือกลบกันเน่า เมื่อครบสามวันหรือหึ่งคลอดออกไปแล้วจึงนำรกไปฝังใต้บันไดหรือใต้ต้นมะพร้าว

การร่อนกระด้าง

หมอต่ายจะอุ้มเด็กลงกระด้างใช้หลังกระด้างเพราะหลังกระด้างนูนและหย่นใช้ผ้าห่มพับเป็นสี่เหลี่ยมให้เด็กนอน เอาหมากแก่ มะพร้าวอ่อน อย่างละ ๑ ต้นวางไว้ใต้กระด้างและริมกระด้าง หมอต่ายยกกระด้างขึ้นร่อนพอเป็นพิธี แล้ววางกระแทกลงเบาๆ พอให้เด็กตกใจร้องแล้ว เพื่อให้เด็กคุ้นเคยจะได้ไม่สะดุ้งตกใจ หมอต่ายจะร่อนกระด้าง ๓ ครั้ง ๓ วัน ปากก็พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครรับไป “ แล้วญาติคนอื่นๆ ร่อนจนครบทุกคน แล้วผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์ให้เด็ก

การอยู่ไฟ

สามี่และญาติช่วยกันจัดทำเตาไฟสำหรับอยู่ไฟบนแคร่ เตาไฟที่เตรียมไว้ ตัดต้นกล้วยเป็นท่อนๆ ผ่าเป็นสองซีกวางบนแคร่เอาดินเกลี่ยบนต้นกล้วยอีกทีแล้วจึงติดไฟ ทำพิธีดับพิษไฟ วงด้ายสายสิญจน์ ใต้ถุนบ้านต้องมีหมากพุทรา วางกองไว้รอบหลุมใต้ห้องที่อยู่ไฟ เพื่อกันผีกระสือ ให้หญิงคลอดลูกนอนอยู่ข้างเตาไฟ ก่อนจะนอนบนเตาไฟต้องเข้าซื้อเสียก่อน คือนอนตะแคงให้หมอต่ายเหยียบสะโพกทำให้กระดูกข้อเชิงกรานที่ร้าวกลับเข้าที่ แล้วจึงนอนบนกระดานไฟ หมอต่ายจะเสกขมิ้นกับปูนแดงทาท้อง และดำไฟลงกับเกลือพอกแผลที่ช่องคลอดเพื่อมิให้แผลเป็นหนองหรือให้แผลหายเร็ว

ภาพที่ ๑๖๗ ประเพณีการเกิด

การอยู่ไฟต้องนั่งเดี่ยว มีขมิ้นกับปูนแดงผสมเหล้าเอาสำลีชุบปิดสะดือทาท้องและหลังสำหรับดับพิษร้อนและรักษาร่างกายด้วย นอกจากนี้ยังมียาโรยบนถ่านไฟสำหรับรมตากันตาและเจ็บ ต้องมีโองใส่ น้ำเล็กๆหนึ่งใบ สำหรับดับไฟ หรือภาชนะใส่ต้มน้ำสำหรับต้มกิน

หน้าที่ของสามี

จะต้องคอยดูแลเรื่องอาหาร ตักน้ำ ต้มน้ำซักผ้าอ้อมและผ้าปูให้ภรรยา

อาหารของแม่หลังคลอด

อาหารจะต้องไม่เผ็ดจัด เพราะแม่ให้นมลูก กินข้าวกับปลาอย่าง ปลาบั้ง หมูปิ้ง และเกลือพอกได้หลายวัน กินแกงเลียงหัวปลีเพื่อจะได้มีน้ำนมมากขึ้น กินน้ำร้อนอาบน้ำร้อน

การเข้ากระโจม

หญิงอยู่ไฟต้องเข้ากระโจม มียาต้มสำหรับเข้ากระโจมประกอบด้วย เปลือกส้มโอ ใบส้มป่อย ตะไคร้ วนน้ำ มะกรูด ๑ ผลผ่าสี่เสี้ยว ผักบุ้งลัอม เกลือหยิบมือ การเข้ากระโจมต้องเข้าตอนเช้านอก จากเข้ากระโจมแล้ว ต้องประคบตัวด้วย ยาสมุนไพรที่ต้มจากการเข้ากระโจม เอาออกจากหม้อต้ม ผสมกับน้ำเย็น แล้วทำลูกประคบสามลูก ประคบตามตัว อีกลูกหนึ่งนั่งทับ ประคบเสร็จแล้วเอาน้ำยาที่ เหลืออาบให้หมด

การนึ่งถ่าน

คือต้กไฟก้อนถ่านแดงใส่ถาดแล้วให้หญิงอยู่ไฟนั่งยองๆคร่อม มือขวาและมือซ้ายจับขาเก้าอี้ไว้ หมอตำแยจะฝืนท้องให้ทุกวัน คือเอามือกดดันตรงหัวเหน่าเพื่อซ่อนให้มดลูกเข้าอุ้งเร็ว เมื่อฝืนมดลูกนี้ น้ำคาวปลาจะทะลักออกมา ทำให้หญิงอยู่ไฟสบายตัว การอยู่ไฟมีกำหนด ๗, ๑๕, ๒๙ วัน

ประเพณีการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนบุตร

การโกนผมไฟ

เมื่อเด็กอายุได้หนึ่งเดือนกับวัน เป็นอันว่าล่วงพ้นอันตรายจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นผู้กระทำ ก็จัดการทำโกนผมไฟและทำขวัญ เป็นพิธีใหญ่ การโกนผมไฟต้องทำ “บัตรพลี” (เครื่องบวงสรวงสังเวย ถ้าเป็นรูปสามเหลี่ยมเรียก บัตรคางหมู ถ้าเป็นรูปตั้งสี่เส้าขึ้นไปเรียกบัตรพระเกตุ ถ้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมมียอดเรียกบัตรนพเคราะห์) สังเวยพระภูมิเจ้าที่ตามธรรมเนียมผมที่โกนจะเหลือไว้ตรงกระหม่อมหย่อมหนึ่งเพื่อกันส่วนที่บางอยู่ นำผมที่โกนแล้วใส่กระทงมีใบบัวหรือใบตองรองรับ แล้วนำมาวางไว้บนพาน จากนั้นจึงนำไปลอยน้ำผู้ถือไปจะต้องพูดว่าขอให้อยู่เย็นเป็นสุขเหมือนพระคงคา

เมื่ออายุได้ ๓ เดือน มีร่างกายแข็งแรงขึ้นก็พลิกคว่ำได้เมื่อพลิกคว่ำได้ครั้งแรกเขามักเอาน้ำใส่ขันวางไว้บนหลังเด็ก เพราะเวลาพลิกคว่ำหน้าจะทุ้มลง หน้าอาจจะติดเบาะทำให้หายใจติดขัดอาจเป็นอันตราย ที่เอาขันน้ำตั้งบนหลังเด็กคงรู้สึกหนักๆและเย็นก็จะสะดุ้งและผงกหัวขึ้นเอง เมื่ออายุได้ ๓ เดือนให้กินข้าวบดกับกล้วยน้ำว้าสุกอม นากกล้วยไปย่างก่อนนำมาบดเอาแต่เนื้อกล้วยได้กล้วยไม่ใช่

เมื่ออายุได้ ๗ เดือน รู้จักลุกยืนโยงโย่หรือบางคนก็นั่งได้ ล่วงได้เดือนต่อมาก็คลานได้ พออายุ ๙ เดือนพื้นจะเริ่มขึ้นต่อจากนั้นก็ตั้งไข่สอนเดินและสอนพูดตามลำดับ เมื่อเด็กนอนเปลจะต้องไกวแล้วกล่อมด้วยเพลงที่มีทำนองไพเราะช้าๆ(เพลงกล่อมเด็ก) มีปลาตะเพียนห้อยแขวนให้ดูเล่นเพลินๆ ก็จะทำให้เด็กนอนหลับง่าย

การเลี้ยงเด็กหญิง นอกจากการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องอาหารการกินแล้ว จะต้องอบรมกิริยามารยาทให้เรียบร้อย พูดจาไพเราะอ่อนหวาน เป็นคนดี ขยันขันแข็งในการทำงานรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ให้การศึกษา

การเลี้ยงเด็กชาย ก็เหมือนการเลี้ยงเด็กหญิงแต่มักจะสอนให้เข้มแข็ง อดทน รับผิดชอบในกิจการงานต่างๆสอนให้เป็นผู้นำครอบครัวและของสังคม

การโกนจุกตัดเกละนั้นคำว่าจุกคือการเว้นเอาผมไว้ที่กลางกระหม่อม ส่วนเกละนั้นจะเอาผมไว้ด้านข้างเป็นสองหย่อมเมื่อเด็กโตขึ้นมักใช้เรียกแทนชื่อเด็กนั้นว่าเจ้าจุกหรือเจ้าเกละ ส่วนเด็กหญิงนิยมไว้จุก

วิธีโกนจุกหรือเกละนั้นมักจะนำเด็กไปให้พระสงฆ์โกนเพื่อให้เป็นศิริมงคลแก่เด็ก มีการทำบุญแห่เหมือนการบวชนาค บางรายจะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้าน แล้วแต่ฐานะของแต่ละบุคคล

จากตัวอย่างประเพณีส่วนบุคคลของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองจะมีขั้นตอนในการดำเนินการคล้ายคลึงกันอันเป็นบทสรุปได้ว่าชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเป็นชนที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชนเดียวกันมีกรอบระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายในลักษณะเดียวกันและกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในทฤษฎีสัญลักษณ์นิยมดังนี้

G.H.Mead (Solomon.M)., (๒๕๕๓, หน้า ๒๕๔) อ้างถึง ไม่เชื่อว่าการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในสังคมนั้นจะมีเป้าหมายเพื่อการครอบงำหรือมีอิทธิพลเหนือคนอื่นแต่มีส่วนร่วมหรืออยู่ในวัฒนธรรมนั้นเช่นการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มแล้วซึมซับจนกลายเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มและสัญลักษณ์นี้จะทำหน้าที่เป็นตัวสื่อกลางในการกระทำทางสังคม(คนภายนอกกลุ่มมองเห็นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม)และตีความหมายตามสัญลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์นั้น โดยกล่าวว่า

“คนที่อยู่ร่วมวัฒนธรรมเดียวกันจะมีระบบการตีความหมายของสัญลักษณ์ของสังคมร่วมกัน(แม้จะไม่เหมือนกันทั้งหมดทีเดียว)ด้วยเหตุนี้คนในสังคมเดียวกันจึงสามารถทำนาย พฤติกรรมของคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันได้”

การให้นิยามเอกลักษณ์เฉพาะตนนั้นเกิดจากการกำหนดของสังคมและเอกลักษณ์เฉพาะตนนั้นเกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยสิ่งแวดล้อมจะทำหน้าที่เป็นการกำหนด กรอบให้ประพฤติปฏิบัติถ้าใครไม่ประพฤติจะถูกตำหนิรุนแรงมากขึ้นอยู่ที่การประพฤติปฏิบัติของตนเอง นั่นคือกฎเกณฑ์ของสังคม จะเป็นกระแຈงของแต่ละบุคคลและในขณะเดียวกันสังคมจะมีเอกลักษณ์ของตน เช่นสังคมไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตนต่างจากสังคมของจีน เป็นต้น

จากเหตุผลที่กล่าวมาเป็นข้อยืนยันว่าเราได้มีการซึมซับกฎระเบียบของสังคมเข้าไว้แล้วมันจะทำหน้าที่เป็นปมควบคุมการกระทำของเราในสังคม เมื่อเราแสดงบทบาทต่างๆ ในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นการซึมซับกฎระเบียบนี้เราเรียกว่าเป็นกระบวนการบ่มเพาะคือการรับรู้สิ่งเร้าในลักษณะสัญลักษณ์และการอ่านความหมายของสัญลักษณ์นี้ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมแต่ละ

แห่งนั้นคือขึ้นกับกฎและกรอบของสังคมนั้นๆ จากแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์นี้คนเราใช้สัญลักษณ์มาสร้างสิ่งสำคัญ อย่างคือ

“ประสบการณ์ของสำนักส่วนตัว(จิต)สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับตัวเอง
สร้างความรู้เกี่ยวกับสังคมทั้ง จิต ตัวตน และสังคมที่แต่ละคนได้เก็บเอาไว้
เป็นฐานข้อมูล และจะเป็นปมควบคุมการกระทำทางสังคมของตนเอง”

ดังนั้นเราจึงสามารถสรุปทฤษฎีของสัญลักษณ์ได้ดังนี้ สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นจะถูกเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม(เช่นการเล่นพื้นบ้าน) และสัญลักษณ์นี้จะถูกนำมาทำหน้าที่เป็นตัวสื่อกลางในการกำหนดการกระทำทางสังคมของเรา

คนที่อยู่ร่วมวัฒนธรรมเดียวกันจะมีระบบการตีความหมายสัญลักษณ์ของสังคมร่วมกัน(แม้ว่าจะไม่เหมือนกันทั้งหมดทีเดียว)ด้วยเหตุนี้เราจึงสามารถทำนายพฤติกรรมของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันได้

ดังนั้นประเพณีส่วนบุคคลจึงเป็นประเพณีที่มีคุณค่าควรจะมีการส่งเสริมและตระหนักในคุณค่าของประเพณีส่วนบุคคลเพราะเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นในครอบครัวใกล้ชิดและถ้าพ่อแม่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมในครอบครัวเช่นประเพณีการเกิดและการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดการนำมาปรับและประยุกต์ใช้จะช่วยพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นควรแก่การพัฒนาและฟื้นฟูอย่างยิ่ง

ประเพณีของชุมชน

ประเพณีของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองจะมีวัดเป็นศูนย์กลางสำหรับชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองมีดังนี้

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ

เป็นประเพณีที่ทำกันในเทศกาลสงกรานต์เช่นที่เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดช้างเผือก ชุมชน ๑,๔ เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดทุ่งสะเดียงชุมชน ๒,๓ เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดมหาธาตุชุมชน ๕,๖,๗ เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดโพธิ์เย็น

ลักษณะของประเพณีเป็นประเพณีพื้นบ้านที่จัดขึ้นในช่วงเทศกาลตรุษไทยตรงกับแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปี ชาวบ้านจะนำธาตุหรืออัฐิของญาติที่เสียชีวิตภายใน ๓ ปี มากลบธาตุ ก่อนนำมาประกอบพิธีต้องล้างทำความสะอาด ประพรมน้ำอบน้ำหอมมาประพรม ในวันหลังจากถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์ ในช่วงบ่ายจะนำทรายไปก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ

จุดมุ่งหมายของประเพณีนี้คือต้องการขนทรายเข้าวัดเพราะเราเดินเข้าออกวัดทรายติดเท้าเป็นการเอาของสงฆ์ออกไปจากวัด ถือว่าเป็นบาปจึงขนมาใช้คืนและนอกจากนี้ยังเป็นการรวมญาติมาทำบุญให้บรรพบุรุษ

วันตรุษจีน

เป็นประเพณีของชาวจีน ๖ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน

เป็นวันปีใหม่ของชาวจีน ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ มีพิธีและกิจกรรมดังนี้

วันเตรียมสถานที่ เตรียมทำความสะอาดบ้านก่อน ๑ สัปดาห์

วันจ่ายและแจก ทำก่อนวันตรุษจีน ๒ วัน

วันประกอบอาหาร เตรียมไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่ เจ้าที่ และบรรพบุรุษที่ล่วงลับ

วันไหว้ ทำพิธีไหว้ในวันตรุษจีน ตั้งแต่เวลา ๐๑.๐๐ น เป็นต้นไปหรือตอนเช้าตรู่ เริ่มไหว้เจ้าที่ ไหว้เจ้าพ่อหลักเมืองเจ้าแม่ และบรรพบุรุษ

วันเที่ยวและพักผ่อนเด็กๆจะได้รับอั่งเปาจากผู้ใหญ่

ลักษณะของประเพณีนี้ มีเอกลักษณ์เฉพาะของชนชาติไทยเชื้อสายจีนแม้จะมีลักษณะร่วมเหมือนกันคือแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

เป็นประเพณีของชุมชน ๘,๙ จากประเพณีพื้นบ้านของชุมชนวัฒนธรรมวัดไตรภูมิยกระดับเป็นงานประเพณีของจังหวัดเป็นการนำเอาเอกลักษณ์ความเชื่อทางศาสนาพุทธแบบมหายานที่ได้รับเป็นอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธที่ได้รับอิทธิพลจากขอม ที่นิยมความเชื่อในสิ่งมหัศจรรย์เหนือจริงดังปรากฏในตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชาของชุมชน ๘,๙

ประเพณีปิดทองรอยพระพุทธรูปวัดภูเขาดิน

เป็นประเพณีสำคัญของเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดภูเขาดิน ชุมชน ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔ โดยหลวงพ่อดุจดเจ้าอาวาสองค์ที่ ๓ กับชาวบ้านช่วยกันสร้างรอยพระพุทธรูปจำลองโดยขุดดินให้พูนขึ้นโดยนำดินจากการขุดสระ ๓ สระแล้วอุ้มเชิญรอยพระพุทธรูปจำลองล่องเรือมาจากจังหวัดสระบุรีขึ้นประดิษฐานบนยอดภูเขาดินหลังจากนั้นชาวบ้านจึงจัดให้มีงานปิดทองรอยพระพุทธรูปเป็นประจำทุกปีและในพ.ศ .๒๕๒๖ – ๒๕๒๗ ทางจังหวัดเคยจัดงานกาชาดมะขามหวานร่วมกับงานปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองก่อนจะแยกเป็นงานกาชาดมะขามหวานเป็นเอกเทศประจำปี

งานประเพณีการทอดผ้ากฐิน (จุลกฐิน)ประจำปี

เป็นงานประเพณีสำคัญที่จัดขึ้นทุกปีของวัดเพชรวาราม (ชุมชน ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗ โดยทางวัดร่วมกับชุมชนช่วยกันจัด)

จากประวัติของประเพณีการทอดกฐินที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่พระสงฆ์ต้องแสวงหาผ้ามาทำจีวรนุ่งห่มเอง(ตามประวัติการทำผ้ากฐิน)ทางวัดเพชรจึงได้ฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ประเพณีที่มีอายุกว่า ๒๕๕๓ ปี ได้เป็นที่รู้จักของเยาวชนและพุทธศาสนิกชน ได้รับรู้ขั้นตอนของการทำผ้าไตรจีวรของพระสงฆ์ว่าทำอะไร โดยเริ่มจากการตัดเย็บ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ แล้วมาทำพิธีทอดผ้าโดยไม่กำหนดว่าเป็นของพระสงฆ์รูปใด จนกว่าที่ประชุมสงฆ์จะลงมติเห็นชอบ เป็นการอนุรักษ์ศาสนพิธี

จากประเพณีของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการที่สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ตัวตนจากประเพณีส่วนบุคคลซึ่งเป็นการถ่ายทอดค่านิยม กรอบอ้างอิงเดียวกันจากสภาพแวดล้อมทางสังคมเดียวกันทำให้ตีความหมายและพยากรณ์ท่าทีของเพื่อนสมาชิกที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน ทำให้การสื่อสารการถ่ายทอดของสมาชิกในสังคมเข้าใจตรงกันนั่นคือการนำไปสู่การปรับตัวเข้ากันสมาชิกในสังคมที่กว้างขึ้นเช่นการปฏิบัติตนเองให้สอดคล้องกับประเพณีของชุมชนที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ที่ A.Schutz.

(กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๔๓ หน้า ๒๖๒ อ้างถึง)ตามทฤษฎีปรากฏการณ์ที่กล่าวว่า “ทุกคนต่างมีคลังแห่งความรู้ทางสังคมเอาไว้เป็นคู่มือเผชิญโลก เมื่อเรามีปัญหาเราสามารถเปิดคลังแห่งความรู้มาใช้ได้รวดเร็วอย่างเป็นอัตโนมัติ

ประเพณีของชุมชนเป็นการสร้างให้สมาชิกในสังคม มารวมกลุ่มกันทำให้เกิดความสมานฉันท์ เช่นมาช่วยกันทำอาหาร จัดสถานที่ในการเตรียมงานประเพณี เป็นการกำหนดบรรทัดฐานของค่านิยมของสังคมว่าต้องทำเช่นมาร่วมในงานก่อเจดีย์กลบธาตุ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ต่อศาสนสถานที่เคารพจึงจะเป็นคนดี

แต่สำหรับชุมชนที่ ๖เป็นชนชาติจีนมีลักษณะวัฒนธรรมอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองพิธีส่วนบุคคลจะมีลักษณะของตนเองเช่นพิธีไหว้เจ้าในประเพณีตรุษจีน เป็นต้น

ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา

นิตยา กนกมงคล ,(๒๕๔๓,หน้า ๑)ได้กล่าวถึงคุณค่าของภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้ “ภูมิปัญญาไทยทุกแขนงจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสืบทอดพัฒนาและปรับปรุงยุคให้สอดคล้องกับสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์นี้.”ด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาไทยเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต เป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการ กลั่นกรอง มีความเหมาะสม จากบรรพบุรุษ

แล้วว่าเหมาะสมกับคนไทย จึงเป็นแนวทางการใช้ชีวิตที่คนไทย ปัจจุบันพึงตระหนัก

ในคุณค่า และนำมาปรับปรุงยุคให้ให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตที่เปลี่ยนไป

เพื่อให้พื้นฐานสังคมและเศรษฐกิจไทยมีความมั่นคงเป็นตัวของ ตัวเอง”

นอกจากในท้องถิ่นหรือชุมชนจะประกอบด้วยภูมิปัญญาอันเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงวิถีชีวิตให้มีความสุขแล้วในสังคมยังมีการจัดระบบของสังคมที่เรียกว่าวัฒนธรรมและประเพณีซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา

จากนิยามของความหมายของภูมิปัญญาที่ได้จำแนกภูมิปัญญาของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

“ ภูมิปัญญาท้องถิ่น บางครั้งอาจจะเรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาไทย เป็นศัพท์ที่นักวิชาการและพัฒนาองค์การ เอกชนได้กำหนดขึ้นเพื่อเรียกแทนคำว่ากระบวนทัศน์(paradigm) ของชาวบ้านที่มีต่อตนเอง ต่อโลก ต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออกให้เห็นจากระบบความเชื่อ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต กระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานมาจากคำสั่งสอนทางศาสนา คติธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับเปลี่ยนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสมัย”

สำหรับภูมิปัญญาของชาวเพชรบูรณ์สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพพุทธ เกษตรหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากเกษตรภายนอกผลของงานวิจัยพบว่าภูมิปัญญาที่พบได้แก่ ภูมิปัญญาทางเกษตรได้แก่การทำมะขามหวาน การทำเห็ดฟางการทำไร่ส้มและผลิตภัณฑ์เลี้ยงไหม ของไร่ก้านันจุเป็นต้น

๒. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ความเชื่อ คำสั่งสอน ค่านิยมประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำรงชีวิตเช่น การทำบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น

๓. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม เช่นการรักษาโรคด้วยสมุนไพร เป็นต้น

ดังเราจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาเป็นผลมาจากกระบวนทัศน์(paradigm) ของชาวบ้านที่มีต่อตนเอง ต่อโลก ต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออกให้เห็นจากระบบความเชื่อ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต โดยที่กระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานมาจากคำสั่งสอนทางศาสนา คติธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับเปลี่ยนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั้นคือระบบสังคมมีผลต่อภูมิปัญญาของชุมชน

จากบทสรุปภูมิปัญญาของชุมชนเมืองเพชรบูรณ์(เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกับคณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร,การพัฒนาเทศบาลตัวอย่าง : กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์, (พ.ศ.
๒๕๔๗-๒๕๕๑,หน้า ๓๑๐-๓๑๑)

จากบทสรุปภูมิปัญญาของชุมชนเมืองเพชรบูรณ์เราสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจำแนก
ลักษณะภูมิปัญญาของชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองดังนี้

๑. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพ
พุทธเกษตรหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งพึ่งพาตนเองเป็นกระแส
หลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากเกษตรภายนอกได้แก่

ภูมิปัญญาของชาวบ้านวิถีชีวิตของชุมชน๘,๙

ซึ่งอาศัยอยู่ริมแม่น้ำป่าสักไหลผ่านจะมีความผูกพันกับแม่น้ำป่าสักหลายด้านเช่นการใช้เป็น
ทางคมนาคม งานประเพณีสนุกสนานรื่นเริงแล้วยังผูกพันกับอาชีพหลายด้านด้วยเช่นกันได้แก่อาชีพ
ทางการเกษตร

ริมตลิ่งสองฝั่งแม่น้ำป่าสักจะมีการปลูกผักต่างๆเช่น ผักกาด ผักบุ้ง หอม กระเทียม คื่นห่าน
กะหล่ำปลี มันเทศ ถั่วฝักยาว ฯลฯ เพราะมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้าน จะใช้น้ำในแม่น้ำรดผักแต่
ละบ้านจะปลูกผักไว้กินเองไม่นิยมซื้อขายกันแต่จะมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันกันไปประกอบอาหาร
กันเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อประกอบอาหารกันเสร็จแล้วก็จะตักใส่ถ้วยแจกบ้านใกล้เคียงกันเป็นประจำใน
หมู่บ้าน

นอกจากนี้ก็ยังมีการประกอบอาชีพทางการจับสัตว์น้ำคือปลาเป็นการจับมาประกอบอาหาร
ไม่ต้องซื้อมาจากที่อื่น เพราะปลาในแม่น้ำป่าสักเมื่อก่อนชุกชุมและหาง่าย กล่าวได้ว่าตักน้ำพริกไว้ก่อน
แล้วค่อยลงคลองหาปลาก็ยังได้

วิธีหาปลาของชาวบ้านก็ใช้วิธีง่ายๆ หาใช้เฉพาะประกอบอาหารในแต่วันเท่านั้นไม่เอามาก
พอกินในแต่ละมื้อเท่านั้น เพราะไม่ได้เอาไปซื้อขายเหมือนปัจจุบันนี้ เครื่องมือต่างๆที่ชาวบ้านใช้หาปลา
ก็มี แห ช้อน เบ็ด แหเลน สวิง ลากโซ่ทำดางกระโดดหรืออุโจน ตัวอย่างการทำเครื่องมือดางกระโดดหรือ
อุโจน

การทำดางกระโดดหรืออุโจน

จะทำเฉพาะที่ๆมีคลองเล็กๆแยกจากแม่น้ำป่าสักเป็นบางที่เช่นปากคลองแยกแม่น้ำเก่า คลอง
แยกปากปู้ คลองแยกปากคลองศาลาเป็นต้นอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วย

๕. **ดางแห** มีลักษณะคล้ายแหแต่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๒ เมตร ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กที่แยกจากแม่น้ำป่าสักใช้เป็นที่รองรับปลาที่จะกระโดดเข้ามาติดอยู่บนดางผืนผ้าที่กางไว้คล้ายๆกับอู่
๖. **ฝือก** ไม้ไผ่ผ่าเป็นซีกขนาดนิ้วมือ ยาวกว่าความลึกของน้ำในคลองเล็กที่แยกนั้นประมาณ ๑ ศอก ใช้ถาวรลยักไม้เรียงกันคล้ายกับมู่ลี่ ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กที่แยกนั้น
๗. **สวิงเล็ก** ใช้สำหรับตักปลาจากอู่ที่กระโดดมาติด โดยมีด้ามต่อให้ยาวประมาณ ๒ เมตร เพื่อสะดวกในการตักปลา
๘. **หลักไม้ต่างๆ** ไม้หลักต่างๆเหล่านี้ใช้เพื่อยึดหลักอุจั่นและมัดยึดฝือกให้มั่นคงแน่นหนาไม่โยกเยก ใช้ตามจำนวนที่ต้องการ

การจับปลาโดยอุจั่นนี้เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการสังเกตและเรียนรู้เรื่องการดำรงชีวิตของปลา ชาวบ้านรู้ว่าปลาคือจะหากินในช่วงหัวค่ำถึงเที่ยงคืนและเป็นช่วงที่ปลาคือจะหากินตามริมตลิ่งคลองเล็กคลองน้อย เมื่อใกล้แจ้งก็จะกลับมาอาศัยในแม่น้ำป่าสักตามเดิม ดังนั้นผู้ที่ทำอุจั่นจะเอาอาหารไปหว่านไว้เช่นตัวปลวกบ้าง มดแดงบ้าง รำข้าวบ้างแล้วแต่จะหาอะไรได้ ตอนเย็นจะไปกางอุจั่นไว้และเตรียมฝือกที่จะกักกันไว้ให้พอดีแต่ยังไม่กางกันเพียงแต่เตรียมไว้ที่ริมตลิ่งริมคลองเล็กที่จะกั้นนั้น เมื่อเตรียมดีแล้วก็เอาอาหารปลาที่เตรียมไว้ไปหว่านลงในลำคลองเล็กเพื่อให้ปลาเข้าไปกินเรียกว่า"อ้อยปลา" เจ้าของก็กลับบ้านไม่ต้องเฝ้าดูก็ได้ พอหัวค่ำปลาก็จะออกหากิน เมื่อในคลองเล็กมีอาหารมากปลาก็จะเข้าไปหากินจำนวนมากเพราะมีอาหารอ้อยอยู่ พอตกดึกประมาณเที่ยงคืนหรือตีหนึ่งปลาก็จะเริ่มอึดและหยุดหากินเริ่มหวนกลับเพื่อจะว่ายออกสู่น้ำแม่น้ำป่าสักตามเดิมแต่ผู้ไปทำอุจั่นก็จะไปกั้นฝือกที่เตรียมไว้ไปกั้นคลองเล็กๆไว้ โดยไม่ให้มีช่องออกได้ เมื่อปลาวายกลับมาชนฝือกที่กั้นไว้ หาทางออกไม่ได้ ก็จะกระโดดข้ามฝือกไปตกลงใส่อุจั่นที่รองรับไว้ เจ้าของก็ใช้สวิงที่เตรียมไว้ตักเอาปลาในอุจั่นที่รองรับไว้ไปตามต้องการ

การหาปลาประเภทนี้ ไม่ต้องเหนื่อยยากอะไร เพียงแต่เตรียมทำไว้ก่อน แล้วเวลากลางคืนก็กลับบ้านไปนอนตามปกติ ประมาณเที่ยงคืนก็ลงไปกั้นฝือกเท่านั้น ปลาก็จะกระโดดลงมานอนในอุจั่นเองให้เราจับเอาตามต้องการ ส่วนมากปลาที่เข้าไปหากินตอนหัวค่ำมากเท่าไร ตอนหลังเที่ยงคืนก็จะกลับออกมากระโดดเข้าอุจั่นจนหมดเท่านั้น ส่วนมากจะได้ปลาช่อนเป็นจำนวนมากเพราะกระโดดเก่ง ข้อควรระวังมัดระวังการกั้นฝือกต้องกันให้ดี อย่าให้มีช่องหรือรูให้ปลาลอดออกได้ ถ้ามีช่องปลาลอดออกได้ ปลาก็จะลอดออกทางช่องหมด จะไม่กระโดดเข้าอุจั่นเลย วันนั้นก็คงอดได้ปลาแน่ๆ

(วิทยากรนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

วิธีตักปลาเน่า

วิธีการจับปลาที่ใช้การสังเกตรรรษชาติของปลาอีกวิธีหนึ่งคือวิธีการตกปลาน้ำซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

วิธีทำเหยื่อ

๔. นำปลาขาว(ประเภทปลาสร้อย ปลาชิว ปลาแปเปตัวเล็กๆ) ที่ตายแล้วทั้งไว้จนเน่า หมักไว้ ๑ คืน
๕. นำปลาน้ำที่หมักไว้นั้นโขลกหยาบๆรวมกับปลาร้าชนิดน้อยพอให้มีกลิ่นแล้วผสมสบูกรด(สบู่ลาย) วางลงไปทั้งก้อน(วิทยากรคือนายสำลี บัวบางให้เหตุผลว่าการที่ใส่สบู่ลายลงไปด้วยเพื่อให้ปลาน้ำเน่าผสมปลาร้ามีกลิ่นหอม)
๖. เมื่อจะใช้เหยื่อให้ตกปลาน้ำบางส่วนลงไปในตะกร้าที่จะต้องสานเป็นตาห่างๆเพื่อให้ขึ้นปลาน้ำสามารถเล็ดลอดไปได้ แต่ออกไปได้เล็กน้อย เป็นแรงจูงใจให้ปลาน้ำน้อยใหญ่ที่มานเวียนอยู่รอบตะกร้าอยากกินเหยื่อคือปลาน้ำที่มีกลิ่นหอมของปลาน้ำ ปลาร้ากับสบู่ลาย

สถานที่ตกตกปลาน้ำและวิธีการจับปลา

๔. พื้นที่สำหรับใช้เป็นบริเวณที่ตกปลาให้เลือกบริเวณน้ำที่ไม่ลึกนักแต่ควรเป็นบริเวณที่มีน้ำวน อาจจะทำกิ่งไม้หรือใบมะพร้าวสดๆหรือต้นกล้วยมากั้นบริเวณให้กว้างเพื่อให้เกิดน้ำวนเป็นคลื่นดับทั้งนี้เพื่อให้ปลาที่มีที่กำบังแล้วมาอาศัยอยู่บริเวณนั้นก่อนแล้วถากถางหญ้าวัชพืชหรือสิ่งกีดขวางต่างๆบริเวณได้น้ำให้เตียน
๕. ทำหลักสะพานยื่นลงในบริเวณนั้น ยาวประมาณ ๒-๒.๕ เมตร
๖. ปักไม้ไผ่ลำเล็กๆเป็นหลักผูกตะกร้าให้แน่นติดกับปลายไม้ไผ่ที่ทำเป็นสะพาน แล้วนำเหยื่อที่ผสมไว้แล้วตกใส่ลงในตะกร้าปริมาณพอสมควรแล้วเติมลงไปเรื่อยๆ
๗. สังเกตเมื่อปลาเข้ามากินเหยื่อที่ก้นตะกร้า จะสังเกตเห็นก้นตะกร้าจะสั่นไหวกระตุกกระดิกจึงใช้ช้อนซึ่งทำมาจากด้ายถักแหเป็นสามเหลี่ยมผูกอยู่กับไม้ไผ่ ๒ลำ ยาวประมาณลำละเมตรครึ่งช้อนลงไปที่ตะกร้าเหยื่อแล้วยกขึ้นอย่างรวดเร็ว
๘. ปลาที่ตกได้ส่วนใหญ่ประมาณ ๘๐-๙๐ %จะเป็นปลาดุกแม่น้ำตัวใหญ่ๆ อาจมีปลาแขยง หรือปลาอื่นๆผสมมาบ้างเล็กน้อย วิทยากรบอกว่าเวลาที่เหมาะสมที่จะมาดักกรอตกปลาน้ำ ควรเป็นเวลาพลบค่ำไปถึงกลางดึกเพราะเป็นเวลาเงียบสงบและควรชุ่มอยู่เงียบๆอยู่บนชายตลิ่งให้ไกลจากสะพานพอสมควร ให้ปลา กินเหยื่อเพลินอยู่ตายใจ เมื่อสบโอกาสเหมาะก็คว่ำช้อนค่อยๆเดินให้เงียบที่สุดแล้วใช้ช้อนตักลงไปใต้ตะกร้าแล้วยกขึ้นมาโดยเร็วไม่ให้ปลาหนีไปได้ทันและวิทยากรบอกต่อไปอีกว่าบางที่ถึงกับยกไม่ขึ้นเพราะตกได้ปลาจำนวนมากนั่นเอง

(วิทยากรนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

อาชีพจับสัตว์น้ำของเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดภูเขาดิน(๑๐,๑๑,๑๓.๑๔)

เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนใช้หาปลามาเลี้ยง

ครอบคร้ว เช่น

- เบ็ด มีทั้งเบ็ดคัน และเบ็ดราว
- สวิง แห ยอ สุ่ม
- ลอบ ไซดักปลา ช้อง (ใช้ใส่ปลา)
- หลุมดักปลา การทำหลุมดักจะต้องหาสถานที่ คือหนองน้ำ หรือคลอง

น้ำที่แห้ง (หนองน้ำ คลองน้ำ ที่จะทำหลุมดัก จะต้องเป็นหนองน้ำที่น้ำแห้งทุกปีเมื่อถึงฤดูแล้ง) แต่ในการทำหลุมดัก จะต้องทำในช่วงที่น้ำยังไม่แห้ง

วิธีทำ ขุดหลุมใกล้ๆ ริมน้ำ ใช้ไหหรือปื๊บ วางตั้งลงไปในหลุมให้พอดีกับความกว้าง ความลึกของหลุม ตรงปากหลุมทำเป็นเนินลาดลง หลังจากนั้นไปหาดินโคลนจากหนองน้ำอื่นมาทาลาด ทำให้ลื่น แล้วเอาน้ำจากที่อื่นมาเทลาดปากหลุม ในช่วงเวลากลางคืน ปลาได้กลิ่นน้ำ กลิ่นโคลนใหม่ ก็จะพากันคลานไปลงหลุมมากมาย พอรุ่งเช้า ชาวบ้านก็จะรีบตื่นแต่เช้า ไปเอาปลาในหลุม ชาวบ้านบอกว่า จะได้ปลาเต็มหลุมเมื่อได้ปลามากมายก็จะนำมาถนอมอาหาร เก็บไว้กินในช่วงที่ปลาหายาก

การถนอมอาหารเก็บไว้กินนานๆ โดยการนำมาทำ ปลาร้า ปลาเจ่า ตากแห้ง ทำปลาอย่างไว้กินนาน ๆ ฯลฯ

วิธีดักปลากด (ชุมชน ๕)

ตอนเป็นเด็กเคยไปดักปลากดกับพ่อ ดักโดยใช้ปลาเน่าเป็นเหยื่อล่อปลา ตอนเย็นจะดำน้ำเอากิ่งไม้ไปไม้ไปกันล้อมเป็นสี่เหลี่ยมเพื่อล่อปลาเข้ามา ทำสะพานยื่นออกไปในแม่น้ำ พร้อมทำที่แขวนตะกร้าซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ตาห่างๆ พอคำนำปลาเน่าใส่ตะกร้า เอาตะกร้าแขวนแช่น้ำ ระดับน้ำครึ่งตะกร้า สักครู่ปลากดจะมาตอด กินเหยื่อกันตะกร้านำขึ้นสำหรับดักปลา ค่อยๆ ช้อนดักปลาได้ตะกร้าและยกขึ้นขึ้นก็ได้ปลา เทปลาออกใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำปลาเน่าเดิมในตะกร้าและแช่น้ำอีก ทำลักษณะนี้จนรุ่งสาง ก็จะได้ปลากดกลับบ้านนำไปประกอบอาหารและจำหน่าย

(วิทยากรนางรัชณี อินทรีย์รักษา ชุมชน ๕ ตำบลในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

การจับปลาด้วยมือแบบง่าย ๆ ด้วยลูก (ชุมชน ๘,๙)

เช่นจะหาปลาในแม่น้ำป่าสัก ในสมัยโบราณระหว่างเดือนมกราคมน้ำจะแห้ง ชาวบ้านจะตัดกิ่งไม้ใส่ลงในแม่น้ำที่น้ำลึก เพื่อที่จะเป็นที่อาศัยของปลา ประมาณ ๒ เดือนก็จะทำการจับปลา ปลาจะมาอาศัยอยู่เต็มลูก (กิ่งไม้ที่กองอยู่เรียกบ้านของปลา กว้างยาวประมาณ ๔ เมตร) วิธีการจับปลาเขานำคางเหซึ่งยาวพอล้อมลูกได้ ล้อมลูกนั้นให้แน่นหนา สูงพื้นน้ำประมาณ ๑ เมตร รื้อกิ่งไม้ออกจากลูกให้หมด เสร็จแล้วจึงช่วยกันจับปลา

โดยใช้แหหรือมือจับปลา จะได้ปลามากมายเช่นปลากด ปลาช่อน ปลาดุก ฯลฯ นอกจากหาปลาจะมีพวกผัก มะพร้าว หอยกกล้วย หัวปลีจะเก็บในสวน

๒. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสั่งสอน ค่านิยมประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำรงชีวิต เช่นศาสนพิธีมีความสามารถในแง่มุมต่างๆ

ได้แก่ปราชญ์ชาวบ้านดังมีรายนามต่อไปนี้

ชุมชน ๒,๓ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

ก..ชื่อนายทองสุข ขุนแก้ว อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๒ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเกษตรกรรม ภรรยาชื่อ นางประมวล ขุนแก้วมีบุตร๓คน โทร ๐๘๔-๙๕๑๕๙๓๓

มีความสามารถ และความชำนาญในเรื่อง ศาสนพิธีต่างๆ เช่น การจัดพิธีงานศพ จัดพิธีบวชนาค ตั้งศาลพระภูมิ ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

ข.นายเสริม ขุนแก้ว อายุ ๘๒ปี อยู่บ้านเลขที่ โพธิ์ชัยพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพค้าขาย ภรรยาชื่อนางจุก ขุนแก้ว มีบุตร ๖ คนมีความสามารถ และความชำนาญ การทำขวัญนาค ดนตรีไทย เพลงข่อยชาวบ้านสะเดียง ลีเก

ค..นายแยม ทองใบ อายุ ๗๖ปี อยู่บ้านเลขที่๑๒๒ถ.บุกรวมโกวิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเกษตรกรรม ภรรยาชื่อนางประทวน ทองใบ มีบุตร ๔ คน นายแยม ทองใบ มีความชำนาญและความสามารถในการพิธีศาสนาพิธีต่างๆ ทำขวัญนาค ตั้งศาลพระภูมิ

ง. นายไพฑูรย์ จันทรเทียง อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๘ ถ.บุกรวมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย ภรรยาชื่อนางฉลวย จันทรเทียง มีบุตร๓ คน มีความสามารถ และความชำนาญ ในงานศาสนาพิธีต่างๆ เช่นพิธีงานบวช งานศพ

ชุมชนเครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาดิน(๑๐,๑๑,๑๓,๑๔)

จ.นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความรู้ความสามารถในด้านการทำขวัญนาคการทำขวัญนาค

การตั้งศาลพระภูมิ

การวางศิลาฤกษ์

งานพิธีบวงสรวง

งานบายศรีสู่ขวัญ

งานพิธีกรต่างๆ ตลอดจนงานรัฐ พิธีต่างๆ ของจังหวัด

ได้ถ่ายทอดความรู้นี้มาจากนายพรวน จันทรเชื้อ ผู้เป็นบิดา ซึ่งเป็นชาวจังหวัดพิจิตร และมีประสบการณ์จากการบวชเรียน เขียนอ่านมาตั้งแต่ บวชเณรที่วัดมหาธาตุ สอบได้นักธรรม ตี๋ โท เอก ศึกษาพัฒนาศักยภาพ ของตนเองขึ้นมาเรื่อยๆ จนสอบวุฒิทางครูได้ในระดับ พกศ. – พม โดยการศึกษาด้วยตนเอง จนจบปริญญาตรี และสอบบรรจุเป็นข้าราชการครู และศึกษาต่อปริญญาโท ที่มหาวิทยาลัยนเรศวร ตำแหน่งสุดท้ายก่อนลาออกจากราชการ ดำรงตำแหน่งนักวิชาการ ๗ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ชุมชน เครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชรวราราม (๑๒,๑๕,๑๖,๑๗)

จ. ชื่อ นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ข้าราชการบำนาญ สถานภาพ ครอบครัว หม้าย ชื่อภรรยา นางละเมียด พุทธิ มีบุตรสาว ๓ คน บุตรชาย ๑ คน นายวินิจ อินทร์สอน มีบิดาชื่อ นายเจียร มารดาชื่อ นางทิม อินทร์สอน เป็นบุตรคนที่ ๖ ในบรรดาพี่น้อง ๖ คน

การศึกษา สอบได้เปรียญธรรมห้าประโยค สอบเทียบ ม.ศ ๕ สอบได้วุฒิทางครูวุฒิสถาบัน ม. สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรี สาขา ศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาปรัชญาจากมหาวิทยาลัย เป็นข้าราชการบำนาญของโรงเรียนเทศบาล ๑ บ้านในเมือง และเป็นอาจารย์พิเศษโรงเรียนมัธยมวัง ชมภู วิทยาเขต สอนวิชาพุทธศาสนาและภาษาอังกฤษ มีความเชี่ยวชาญด้านศาสนพิธีและประเพณี ชุมชน เครือข่ายวัฒนธรรมวัดประตูดาว (๘,๙)

ข. นายสมบุญ บัวบาง อยู่บ้านเลขที่ ๙๓ ถนนสนามชัย ต. ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์ บ้าน ๐๕๖ ๗๒๒๒๓ มือถือ ๐๘๓-๒๑๙-๔๐๑๑ มีความรู้ในด้านจัดตั้ง ศาลพระภูมิ เป็นพิธีกรในงานต่างๆ รับผิดชอบไม้ และเครื่องประดับในงานพิธีต่างๆ

๓. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม

เช่น การรักษาโรคด้วยสมุนไพร การนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้เป็นเครื่องยังชีพ

ตัวอย่างปราชญ์ภูมิปัญญาในด้านนี้ได้แก่

แพทย์แผนไทยจาก

ชุมชน ๒,๓ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

แพทย์แผนไทย

ช. นายพร ทองมา ยาสมุนไพรพื้นบ้านเป็นชาวบ้านสะเดียงผลิตยาอายุวัฒนะ บ้านสะเดียง ตำบลในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ (เสียชีวิตแล้ว)

เครื่องปรุงยาอายุวัฒนะ

๑. หีงอากาศ (คือน้ำผึ้ง)

๒. พาดต้นไม้ (คือบอระเพ็ด)

๓. หงายธรณี (คือหญ้าแห้วหมู)

๔. หินสังสาร (คือขมิ้นอ้อย)

๕. ปรินิพพานไม้กลับ (คือผักเสี้ยนผี)

นำทั้งข้อ ๒- ข้อ ๕ มาชอยตากแดดให้แห้ง บดให้ละเอียด และคลุกด้วยน้ำผึ้งแล้วปั้นเป็น
ลูกกลอนรับประทานก่อนอาหาร

แพทย์แผนไทยจาก

ชุมชน ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ เครื่องอายุวัฒนะธรรมวัดพระแก้ว

ณ. นางมาก นามสกุล โทณแก้ว อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑๑. เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง
อำเภอ เมืองเพชบูรณ์ จังหวัดเพชบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจ
ส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัวย้าย -

วิทยาการสมุนไพรโบราณหาได้ในสวนไม่ต้องซื้อ “เครื่องประคบสมุนไพร”
เครื่องประคบ มีดังนี้

๑. หัวไพล

๒. ขมิ้นอ้อย

๓. การบูร

วิธีการทำ

นำหัวไพลและขมิ้นอ้อยเอามาต้มรวมกันเอากการบูรโรยแล้วนำมาห่อด้วยผ้าขาวมัดให้แน่นแล้ว
นำไปนึ่งให้ร้อน แล้วนำไปประคบใช้แก้อัมพฤกษ์อัมพาต อยู่ไฟไม่ได้
เครื่องเข้ากระโจม

สำหรับการอยู่ไฟของหญิงที่คลอดลูก ก่อนเข้ากระโจมเพื่อดับพิษไฟให้ใช้พืชมเสนบดใส่
ฝ่ามือบีบมะนาวใส่ละลายให้เข้ากันแล้วนำมาทาหน้าก่อนเข้ากระโจมจะทำให้หน้าเกลี้ยงเพราะช่วย
ดับพิษไฟ เครื่องเข้ากระโจมมีดังนี้

๑. หัวไพล

๒. ขมิ้นอ้อย.

๓. มะกรูด

๔. ใบมะขาม

๕. ใบข่า

๖. ตะไคร้

๗. ส้มป่อย

๘. การบูร

๙. เกลือ

ใช้เครื่องทั้งหมดใส่หม้อนำมาต้มให้น้ำเดือดแล้วโรยด้วยการบูรแล้วปิดฝาให้แม่ลูกอ่อนดื่มขณะนอนอยู่ในกระโถมเพื่ออยู่ไฟ

ฎ. พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุณฺณ อติตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

นามเดิม นายสมพงษ์ ยาศรีบุตร นายเงิน กับนาง พันธุ์ ชาตีกาล เกิดเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ณ บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

การศึกษา เรียนจบชั้นประถมศึกษาชั้นที่ ๔ แล้วบวชเณรที่วัดห้วยเกษมบ้านป่าแดงแล้วอุปสมบทที่วัดห้วยเกตแห่งนี้ จบการศึกษาชั้นนักธรรมเอกและสนใจในการนั่งวิปัสสนาและย้ายสำนักมาอยู่ที่วัดพระแก้ว เมื่อวันที่ ๒๔ เดือนธันวาคม ๒๕๐๘ และได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสในปีพ.ศ. ๒๕๑๓ และได้มรณภาพเนื่องจากถูกฆาตกรรม

มีความสามารถในการพัฒนาวัดคือวัดพระแก้ว พัฒนาจิต เพื่อพระพุทธรศาสนาได้ให้การรักษาโรคภัยให้แก่บุคคลทั่วไปโดยใช้วิธีการรักษาโรคมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ โดยใช้วิธีการรักษาตามที่ท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

“อาตมาก็จะสอนธรรมะ ให้รู้จักธรรมะ ให้รู้จักทำบุญ ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ปฏิบัติธรรม คือต้องรักษาทางจิตใจกันก่อน เมื่อมีจิตเข้มแข็ง ทางกายก็รักษาง่าย อย่างที่เขาเรียกกันว่า มีสติสัมปชัญญะ สติคือการระลึกได้ สัมปชัญญะคือความรู้ตัว สาเหตุของความเจ็บป่วยของคนเราเพราะขาดสองสิ่งนี้แหละ.....เช่นโรคเกิดจากการรับประทานอาหารไม่คิดให้ดีว่าสิ่งใดที่มีประโยชน์ สิ่งใดที่มีโทษ มากเกินไปก็อันตราย น้อยเกินไปก็มีชีวิตอยู่ลำบาก ดังนั้นสติสัมปชัญญะจึงจะขาดไม่ได้ ก็ต้องว่ากันถึงทางด้านจิตใจ คือรักษาทางจิตเสียก่อนเรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือรักษากันที่ต้นเหตุ”

แพทย์แผนไทยจาก

ชุมชน ๘,๙ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดประตูดาว

การแพทย์แผนไทย หมอดู การสะกดวิญญาณ

นายเฟื่อง มะลิวัลย์ อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๐ ต.ในเมือง อ. เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเป็น
 นักการภารโรงอยู่ที่โรงเรียนเทศบาลหนึ่ง (บ้านในเมือง)ปัจจุบัน เกษียณอายุราชการแล้ว เป็นผู้มึ
 ความรู้ความชำนาญวิชาต่างๆได้แก่

๑. การนวดแผนโบราณ ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากนางพิน มะลิวัลย์ผู้เป็นแม่ เมื่อมี
 ผู้ป่วยอาการปวดหลัง ปวดขา ปวดไหล่ ยกแขนขาไม่ได้ หมอเฟื่องจะนวด(จับเส้น) วันละ ๒ ชั่วโมง ทุก
 วันประมาณ ๗ วัน

๒. หมอรักษากระดูกหัก ได้เรียนวิชามาจากอาจารย์ลา เพชรเสด ถ้ากระดูกหักจะใช้น้ำมันงา
 ชาวปลูกเสกก่อนจะนำไปรักษาผู้ป่วย โดยวิธีการใช้น้ำมันที่ปลูกเสกแล้วทาบริเวณที่กระดูกหักทุกๆวัน
 ซึ่งถ้าผู้ป่วยเป็นเด็กจะใช้เวลารักษาประมาณ ๑๕ วันส่วนผู้ใหญ่ใช้เวลารักษาประมาณ ๔๕ วัน

๓. การสะกดผีตายโหง ถ้ามีผีตายโหงหรือมีการคลอลดลูกตาย ในสมัยโบราณ ถ้าไม่มีการ
 สะกดวิญญาณของผีตายโหง วิญญาณจะมาหลอกหลอนรังควาญญาติพี่น้องและชาวบ้าน จึง
 มักจะรับทำการเผาศพหรือฝังศพก็ได้ ถ้าฝังศพก็จะบรรจุศพในโลงแล้วนำไปฝังดิน ก่อนปิดฝาโลงจะมี
 การทำพิธีโดยการนำเอาดินโรยหน้าผาก หน้าอกและเท้าศพ และมีการท่องคาถา ๓ จบ แล้วจึงปิดฝา
 โลงศพแล้วเอาดินถมหลุมศพให้เต็มจนพูน เมื่อฝังศพมาครบ ๓ เดือนแล้วจึงทำพิธีถอนคาถาสะกด
 ดวงวิญญาณ เพื่อให้วิญญาณไปเกิดหรือไปรับกรรมดีกรรมชั่วที่กระทำมา ส่วนค่ายกครู(เงินค่าจ้างทำ
 พิธีหรือค่าค่าย) ใช้ดอกไม้ธูปเทียนพร้อมเงินจำนวน ๒๔๙ บาท ถ้าไม่มีการถอนคาถาสะกดผีภายใน
 ๓ เดือน ผู้ทำพิธีจะป่วยเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต

๔การทำนายดวงชะตาและตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ได้เล่าเรียนมาจากพระอาจารย์

สมุ นฤมา

ความรู้ทั้ง ๔เรื่องนี้ ได้ถ่ายทอดให้นายณรงค์ มะลิวัลย์ซึ่งเป็นบุตรชายไว้เรียบร้อยแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายเดช ศุภสาร ต.ในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ปราชญ์ในท้องถิ่น(ชุมชน ๘,๙)

แพทย์แผนไทย , โหราศาสตร์

ฐ.หมอจันทร์ พรหมเมือง เป็นคนบ้านในเมืองตั้งบ้านเรือนอยู่หน้าวัดโพธิ์เย็น ได้บวชเป็นพระภิกษุ
 นานเท่าไรไม่ทราบพรรษา ได้ลาสิกขามาแต่งงานกับนางไผ่ มีบุตรธิดา ๒ คน ได้ศึกษาวิชาแพทย์
 โบราณ และวิชาโหราศาสตร์ด้วยตนเองจนชำนาญ ได้รักษาคนป่วยใช้ด้วยยาสมุนไพร หายเจ็บป่วย
 ทุกวัยและบางคนขอให้ทำนายดวงชะตา ก็ทำนายได้แม่นยำจนผู้คนนับถือมีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันหมอจันทร์ พรหมเมืองได้เสียชีวิตแล้ว
(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางนภา ไกรเพชร บ้านโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

๓.๑.อุปกรณ์ที่ใช้เป็นเครื่องยังชีพ

ได้แก่ปราชญ์ชาวบ้านรายนามต่อไปนี้

ชุมชน ๑,๔ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดช้างเผือก

งานจักสาน

ปราชญ์ชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่อยู่ในชุมชนปราชญ์ในชุมชนบ้าน

สะเดียงคือ นายชวน คงแท้

ประวัติพอสังเขป

ผ.นายชวน คงแท้ เกิด พ.ศ.๒๔๗๙ปัจจุบันอายุ ๗๕ ปี เกิดที่บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง (ตำบลในเมือง) อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบุตรของนายรัตน์ – นางทา คงแท้ มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาจำนวน ๑๐ คน คือ

๑. นายวร คงแท้	๒. นายวาล คงแท้	๓. นางบุญ พรหมเมือง
๔. นายมานะ คงแท้	๕. นางสมนึก มีเดช	๖. นางนก คีลกุล
๗. นางชิง ตาลสุก	๘. นายชวน คงแท้	๙. นางชั้น ชันนาค
๑๐. นางชิต ปานแดง		

นายชวน คงแท้ สมรส กับ นางเพ็ญ คงแท้ (เพชรดี) มีบุตร 4 คน

๑. นางเพ็ญศรี สุทธะ อาชีพรับราชการครู
๒. นายสมชาย คงแท้ อาชีพพนักงาน ส.ก.ต. ของ ธกส.
๓. นางสร้อย คำพุ่ม อาชีพรับราชการประกันสังคมจังหวัดเพชรบูรณ์
๔. นายสุขประเสริฐ คงแท้ อาชีพพนักงานบริษัท IRPU จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายชวน คงแท้ มีอาชีพทำนา ห่างจากทำนาก็ทำจักสาน ส่วนใหญ่สานเครื่องมือจับสัตว์น้ำ และเครื่องใช้ เช่น

๑. ไซดักปลา
๒. ลอบดักปลา
๓. อีจู้ดักปลาไหล
๔. อีจู้ดักปลาชิว
๕. ลันดักปลาไหล

๖. พูดยักปลาใช้เฉพาะที่น้ำไหลแรงๆ
๗. อีแอบดักปลา
๘. ตะกร้าใส่ของทั่วไป
๙. ตะเลงสำหรับหอบกล้าข้าว
๑๐. เข่งสำหรับใส่ของจำนวนมาก
๑๑. ขะม่องสำหรับใส่ปลา

ชุมชน ๒,๓ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

การตัดกระดาด

ณ.นายสมคิด มั่งมี อายุ ๔๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๓- ๘๗๘๕๕๓๕ มีอาชีพรับราชการครู มีภรรยาชื่อ นางเตือนใจ มั่งมี มีบุตร ๓ คน มีความรู้ความสามารถและความชำนาญ ในการตัดกระดาดในงานศพ งานบวช งานรื่นเริงต่างๆ

การตีมีด

ด.นายวอน คงแท้ เป็นเป็นบุตรของนายรัตน์ – นางทา คงแท้ มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาจำนวน ๑๐ คน คือ ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

เป็นช่างตีมีดทุกชนิดทำได้ทุกชนิดมีคอนเฮล็กกล้าแบนๆมาจ้างให้ตีในราคาเล่มละ ๑-๒ บาท

นอกจากเป็นช่างตีมีดแล้วนายวอน คงแท้ยังเป็นช่างทำปิ่นแก้ว ปิ่นยิงหนู ยิงกระรอก หน้าไม้สำหรับยิงกบ กระรอกที่ชอบมากินมะพร้าวในบ้าน ยิงนกมากินข้าวในนา ยิงพังพอนเพื่อนำมาเป็นอาหาร(แต่ต่อมายุติเพราะผิดกฎหมาย) มีดที่ดีใช้ เป็นเครื่องมือในการทำเกษตรและใช้ในชีวิตประจำวันมีการแยกชนิดและเรียกชื่อต่างกันไปดังนี้

๑.มีดบาง หรือมีดน้อยใช้ในการปลอกกวัดขนาดเล็เช่นหอม กระเทียม คนแกใช้เจียนหมาก ลักษณะขนาดเล็กที่สุดปลายมนโค้งหรือปลายตัดตามความชอบของผู้ใช้ บางบ้านมีขนาดใหญ่อีกประมาณ ๑ นิ้ว ใช้สำหรับหั่นหมากแห้ง คนที่กินหมากจะมีติดกระดาดมากตลอดเวลา

๒.มีดโม๊ะ มีดที่มีขนาดใหญ่กว่าแบบที่ ๑ ขนาดใหญ่เท่ามีดบางจะเรียกว่ามีดโม๊ะก็เฉพาะหัวมนหัวใหญ่ส่วนด้ามจะมีความกว้างของคมเล็กกว่าด้านปลายมีด ใช้สำหรับผ่าลูกหมาก ลูกมะค่าสำหรับกินหมากหรือเขาใช้สำหรับผ่าไม้กลัด

๓.มีดอีโต้ ลักษณะเหมือนมีดโม๊ะแต่มีขนาดใหญ่กว่า มีคมมีดเฉพาะบริเวณตรงข้ามกับด้านมนโค้งเท่านั้น ใช้สำหรับฟัน ผ่า หรือเฉาะเปลือกมะพร้าวแห้งแล้วใช้ปลายคมมีดแงะ

๔.มีดหัวตัดใช้สำหรับตัด ฟันมีหลายขนาดตามต้องการใช้สอยเช่นเล็ก กลางใหญ่

ขนาดเล็กใช้สำหรับเหลาตอก จักตอก เพื่อนำไปมัดฟางข้าวหรือมัดเครื่องบนของหลังคาเรือนไม้ไผ่
ขนาดกลาง ใช้ผ่าฟันท่อนเล็กๆเช่นกิ่งไม้หรือแขนงไม้ขนาดใหญ่ ใช้สำหรับตัด กิ่งหรือต้นไม้ที่มีลำต้น
ขนาดใหญ่

๕. มีดถาง ใช้สำหรับถางป่า เครื่องเถาต่างๆตามเรือสวนไร่นา คมมีดจะโค้งมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ
ประโยชน์ใช้สอยถ้าโค้งมากใช้สำหรับเกาะเกี่ยวไม้เลื้อยที่ขึ้นรก มีด้ามเป็นไม้ไผ่ต้นสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับ
กับประโยชน์ใช้สอย ถ้าปากรไม่มากใช้ด้ามสั้น รกมากใช้ด้ามยาว

๖. มีดเหน็บลักษณะมีดมีปลายแหลมมีคมตลอดทั้งเล่มตรงกลางจะกว้าง ค่อยๆเรียวปลาย สันเป็น
เหลี่ยม เป็นมีดที่ชายฉกรรจ์นำติดตัวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้มีดเหน็บที่บันเอวมีปลอกสำหรับใส่ทำจาก
กาบหมากแก่ ไม้ไผ่ หรือหวาย สานเป็นรูปร่างตามขนาดของมีด ประโยชน์ของมีดเหน็บใช้สอย
ประโยชน์ เช่น ใช้ปอก ใช้ฟัน ใช้ตัด แล้วแต่โอกาส มีหลายขนาดให้เลือกตามชอบของผู้ใช้

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายชวน คงแท้ ผู้เป็นน้อง ตำบลในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

ด้านจักสาน

ต.นายบรรจง ทองจันทร์ อายุ ๗๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพ
สานอุปกรณ์ เครื่องใช้ในบ้านจากไม้ไผ่ หวาย เช่น กระบุง ตะกร้า กระบวย ตะแกรง หวด กระด้ง

จากการเป็นคนพิการแต่มีความชำนาญในการด้านอุปกรณ์ดังกล่าว ทำให้ได้รับเชิญไปเป็น
วิทยากร ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ,ร.ร.เทศบาล

ถ.นางเขยื้อน เดชบำรุง บ้านสะเดียง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

มีความสามารถในการสานใบมะพร้าวให้เป็นรูปร่างต่างๆได้ถึง ๘ ชนิดเช่น นก ปลาเป็นต้น
และได้ถ่ายทอดวิชาให้นางสาวบุษบา เดชบำรุงซึ่งขณะนี้ชาวบ้านสะเดียงไม่มีใครทำได้ได้รับการ
เผยแพร่โดยการสนับสนุนจากสภาวัฒนธรรมให้มาสาธิตผลงานในวันสำคัญๆเช่นวันแม่

ชุมชน ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาดิน

ด้านจักสาน

งานจักสาน

ท.นางละมัย ทรัพย์อนันต์ อยู่บ้านเลขที่ ๔๐๙ ถนนพระพุทธรบาท ต.ในเมือง อ.เมือง

จ.เพชรบูรณ์ นางละมัย มีความรู้ความสามารถในด้านการจักสาน เช่น สานงอบ สานหวด สานพัด
สำหรับงานสานที่ยึดเป็นอาชีพและทำรายได้ให้แก่ นางละมัย คือการสานงอบ ซึ่งได้รับการถ่ายทอด
มาจากบิดา - มารดา มาจนถึงปัจจุบันนี้

ชุมชน ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชรวราราม

งานช่างฝีมือ

ธ นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์ อายุ ๖๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัว สมรส สามีชื่อ คำปน มีบุตร ๓ คน

นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์เป็นบุตรของนายผวนและนางจำนง มีความสามารถทาง ฝีมือมากเช่น ทอเสื่อ เย็บผ้ามา่น เย็บหมอน ผ้าห่ม แล้วนำมาจำหน่ายตามตลาดนัด

นอกจากการจำแนกตามผลงานการวิจัยตามแนวของมหาวิทยาลัยนเรศวรที่แบ่งเป็น ๓ ประเภท แล้วทางทีมงานวิจัยได้มีประเภทอื่นๆนอกจาก ภูมิปัญญา ๓ ด้านแล้วคือ

งานประดิษฐ์

บ.นาง ภมรมาศนามสกุล เจริญทอง อายุ ๔๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๖/๖ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓- ๒๑๗๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัวสมรส -ชื่อสามี-พ.ท ธรรมรัตน์ มีบุตร ๒ คน

มีความสามารถด้านประดิษฐ์ดอกไม้สดและประดิษฐ์ดอกไม้จากสนูปู เช่นทำดอกไม้แกะสลัก จากสนูปู ทำพวงมาลัยดอกไม้สด ทำบายศรีจากใบตอง ปัจจุบันยังทำอยู่ที่วัดแม่ชีที่ขอนแก่น

ชุมชน ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาดิน

ช่างกลึงไม้

ป.นายบาน สำเนียง ดั้งเดิมเป็นคนจังหวัดแพร่ ได้อพยพมาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์

นายบาน สำเนียง อยู่บ้านเลขที่ ๑๙๓ ถ.พระพุทธรบาท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีความรู้ ความสามารถในด้านช่างกลึงไม้ เช่นกลึงเสา กลึงลูกกรงระเบียง บันได ฯลฯ

จิตรกรรมฝาผนัง

ปราชญ์ในท้องถิ่น ของชุมชนวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาจน ตราบเท่าทุกวันนี้ก็มีหลายคน ตามข้อมูลบอกเล่าพอสังเขปดังนี้

ผ.นายเสนอ เพ็งเพชร และนางบังอร เพ็งเพชร สองสามี-ภรรยา มีความรู้ความสามารถในการวาดภาพ เขียนโปสเตอร์ วาดภาพพุทธประวัติ ตามผนังโบสถ์ และศาลา นายเสนอ เพ็งเพชร เมื่อสมัยยังหนุ่ม เป็นช่างเขียนภาพอยู่กับโรงภาพยนต์ อยู่ที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ หลังจากได้มาประกอบธุรกิจส่วนตัว ในการเขียนภาพโปสเตอร์ทั่วไป

ต่อมานายเสนอ เพ็งเพชร ได้เสียชีวิต นางบังอร เพ็งเพชร ผู้เป็นภรรยาจึงได้ดำเนินการต่อ โดยทำหน้าที่เขียนภาพด้วยตนเองตลอดมา ปัจจุบัน นางบังอร เพ็งเพชร อายุ ๖๔ ปี ยังมีความสามารถ ขึ้นนั่งร้านสูง วาดภาพพุทธประวัติ บนเพดาน และผนังโบสถ์วัดประตูดาวโดยตอบคำถามไปและวาดภาพไปตลอดเวลา ทำให้เรารู้สึกภูมิใจในความมานะ อดทน ตลอดจน ความรู้ความสามารถของผู้หญิงเก่งคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในวัยผู้สูงอายุ ยังทำงานเช่นนี้อยู่

การทอผ้าและวิถีกรรม

พ.นางทุเรียน สิงคชาติ การทอผ้าในสมัยของปู่ย่า - ตายาย เสื้อผ้าที่สวมใส่ จะทอใช้เอง ภายในครัวเรือน นายสายหยุด สิงคชาติ ได้เล่าถึงวิธีการทอผ้าของภรรยา คือ นางทุเรียน สิงคชาติ และนางแตงกวย ศรีเมือง (เพื่อนของภรรยา) โดยมีขั้นตอนกระทำได้ดังนี้

- ขั้นตอนแรก จะต้องไถเตรียมดินให้ดี
- หว่านหรือปลูกเมล็ดฝ้าย ในแปลงที่เตรียมไว้ รดน้ำ ใส่ปุ๋ยให้เจริญเติบโต
- เมื่อฝ้ายออกดอกแก่จัด จะมีปุ๋ยสีขาวสะอาด
- เก็บดอกฝ้ายมาตากแดด ให้แห้ง
- นำดอกฝ้ายมาปั่นเอาเมล็ดออก เหลือแต่ปุ๋ยฝ้ายสีขาว
- นำมาใช้เครื่องปั่นด้ายให้เป็นเส้นด้าย โดยใช้หลาปั่นกรอให้เป็นหลอด
- นำหลอดด้ายใส่กระสวย แล้วนำไปทอ ด้ายก็กระตุก ในการทอผ้า จะทอเป็นผืนผ้า

สำหรับตัดเสื้อ ทอผ้าขาวม้า ทอผ้าซิ่น (ผ้าถุง) จะเป็นสีพื้น หรือเป็นลวดลายนั้นแล้วแต่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของภูมิปัญญาของแต่ละคน ปัจจุบัน นางทุเรียน สิงคชาติ ได้เสียชีวิตไปแล้ว

ลูกหลานก็รับราชการกันหมด จึงไม่มีใครสืบทอดภูมิปัญญานี้เลย

ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาหารและการถนอมอาหาร

การปรุงอาหารและการถนอมอาหาร

ชุมชน ๒,๓ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

การถนอมอาหาร ปลาร้า

ชาวบ้านสะเตียงจะนำปลาที่หาได้จากลำคลองหรือท้องนาของตนเอง บางคนมีเวลาว่างจากการปักดำก็จะไปหาปลาที่ทะเล บริเวณน้ำท่วมทางที่ไปบ้านโคกดงมูลเหล็กในปัจจุบัน หรือหาปลาในลำน้ำป่าสัก การไปหาปลาจะออกจากบ้านสะเตียงตั้งแต่เช้ามืด กว่าจะกลับบ้านก็จะเป็นเวลาพลบค่ำ ได้ปลามากน้อยก็จะใช้ประกอบเป็นอาหารในชีวิตประจำวัน ถ้าได้มากก็จะทำปลาร้า ปลาเค็ม ตามปริมาณที่หามาได้

ส่วนผสมของปลาร้า

๑. ปลาสดที่ทำความสะอาดแล้วขอดเกล็ดควักไส้ทำความสะอาด ล้างน้ำ ผึ่งให้สะเด็ดน้ำ (บางบ้านก็ทิ้งปลาให้เนื้อเซียวเล็กน้อย จะได้ไม่ต้องหมักนาน

๒. เกลือเม็ด

๓. ข้าวคั่ว

วิธีทำ

๑. นำปลาสดมาคลุกเคล้ากับเกลือเม็ดจนแน่ใจว่า เกลือซึมเข้าเนื้อปลา

๒. นำไปอัดลงในไหปากกว้างอัดให้แน่น ใช้กาบหมากแก่ขนาดใหญ่ปากไหเล็กน้อยนำมาสองแผ่นแล้วเอาสอดเข้าไปในปากไห ในลักษณะขัดกันเพื่อป้องกันไม่ให้ปลาลอย

๓. ในขณะที่ให้ปลาล่มนั้นที่ปากไหจะมีน้ำของปลา ออกมาข้างบน บ้างบ้านก็จะตั้งขึ้นมาใส่ขวดปิดฝานำไปตากแดดน้ำปลาก็เปลี่ยนสีจากสีเทา ก็จะมีสีชมพู สีแดง เรียกว่าหัวน้ำปลาแต่ใช้เวลานาน ถ้าจะให้เร็วก็นำไปต้มผสมปลาตัวเล็กที่หมักไว้บางส่วนเติมน้ำเล็กน้อย ใส่เปลือกส้มปะรด จุกกระเทียม เกลือและน้ำอ้อยต้มจนเนื้อปลาละลาย นำมารองด้วยผ้าขาวบางใส่ขวดปิดฝา ตากแดดประมาณ ๑ เดือนก็นำไปใช้เป็นน้ำปลาปรุงรสประกอบอาหาร

๔. นำปลาที่หมักจนล่มแล้ว นำไปคลุกกับข้าวคั่วที่บดละเอียดนำไปอัดลงในไหปากแคบ ปิดฝาด้วยแผ่นกระดานเท่าปากไหปิดทับด้วยถุงขี้เถ้า นำมาใส่ถุงผ้าดิบเย็บแล้วห่อด้วยผ้าเนื้อหนาหรือผ้าดิบมัดเป็นจุกขนาดใหญ่พอดีกับปากไห ให้เหลือชายผ้าลงมาคลุมปากไหเพื่อป้องกันไม่ให้แมลงวันมาวางไข่เกิดเป็นหนอน

(วิทยากรนางเกษียร ลอประสิทธิ์ ข้าราชการบำนาญ บ้านสะเตียง ต.ในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดมหาธาตุ(ชุมชน 5-6-7)

.การเก็บแป้งจากมันสำปะหลัง

นำมันสำปะหลังที่ปอกเปลือก มาหั่น นำฝั้งแดดจนแห้งสนิท เก็บไว้ทำขนมเมื่อต้องการ แป้งมันรับประทานแล้วจะได้เส้นใยอาหารสูงต่างจากแป้งมันที่บรรจุถุงจำหน่ายในตลาด เพราะไม่มีเส้นใยอาหาร

วิธีการทำมันสำปะหลังแห้ง

เมื่อมีมันสำปะหลังเหลือใช้ ให้ปอกเปลือกล้างน้ำสะอาด หั่นขวางบางๆ นำไปฝั้งแดดให้แห้งสนิทเก็บใส่ภาชนะที่สะอาด

การทำขนมจากแป้งมัน

นำแป้งมันสำปะหลังมาแช่น้ำจนนิ่มสด นำมาโขลกหยาบๆเคล้ากับมะพร้าวทึนทึกขูดหยาบๆ ผสมน้ำตาลจนเข้ากันทั่วดี จึงนำไปอบหรือผิงให้เหลืองสวย แป้งมันสำปะหลังที่ไม่ได้มีละออยจะมีเส้นใยอาหาร เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ต้องไปซื้อแป้งมันสำเร็จซึ่งมีแต่ผงแป้ง

(จากข้อมูลของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน)

การใช้ประโยชน์จากวัสดุเหลือใช้

๑ .การใช้ขี้เถ้าขุดล้างภาชนะแทนน้ำยาล้างจาน โดยนำเอาขี้เถ้าส่วนที่เหลือจากการใช้ถ่านนำมาแช่น้ำทิ้งไว้จนใสนำมาใช้ประโยชน์คือ ใช้กับมะพร้าวส่วนที่เป็นใยมะพร้าว ชุบน้ำพอเปียกแต่ขี้เถ้าสีเทาขาว ขุดล้างภาชนะ เครื่องครัว ที่มีกากอาหารเกาะติดจะสะอาด หมดคราบสกปรก

๒. การใช้ประโยชน์จากน้ำขี้เถ้า

นำขี้เถ้าแช่น้ำ ทิ้งไว้จนตกตะกอน รินเอาเฉพาะน้ำใสๆ ไปใช้ประโยชน์ เช่น

๒.๑.ซักเสื้อผ้า แทนน้ำสบู่หรือผงซักฟอก

๒. ๒.แช่ปลาหมึกแห้ง เพื่อให้พองตัวหนา โตขึ้น นำไปประกอบอาหาร แทนการแช่โซดาไฟ ซึ่งมีอันตรายต่อผู้บริโภค

การปรุงอาหาร

เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดมหาธาตุ(ชุมชน 5-6-7)

ภูมิปัญญาของชุมชน

ภ.นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ

การทำขนมตาลโดยไม่ใช้ผงฟู

วิธีการทำ

เครื่องปรุง

แป้งข้าวเจ้าแช่น้ำค้างคืนแล้วไม่ให้ละเอียดใส่ถุงผ้าด้ายดิบรัดปากถุงนำไปทับน้ำจนแป้งหมด เนื้อลูกตาลยี่จนเนื้อละเอียดแล้วทับน้ำจนแห้งหมด ทั้งสองอย่างนำมาเคล้าให้เข้ากันผสมน้ำตาลปีป หรือน้ำตาลทรายลงไป จากนั้นทำให้ฟูโดยใช้กระดองปลาหมึกหรือล้นทะเลซึ่งมีสีขาวขูดด้วยมีดจน เป็นผงผสมลงในแป้งที่เตรียมไว้จนทำให้เข้ากันผสมหว่านกะทิจนส่วนผสมแป้ง ลูกตาล น้ำตาล หวานกะทิ ให้เข้ากันใช้ผ้าหนาๆคลุมไว้แล้วนำไปผึ่งแดดจนแป้งเริ่มขึ้นฟู จึงตักใส่กระทงใส่มะพร้าวขูดผสมเกลือ โรยหน้า แล้วเรียงลงลังถึงนึ่งประมาณ ๑๐-๒๐ นาที สุกแล้วยกลง ล้นทะเลใช้แทนผงฟูได้ดี ปลอดภัย ใช้ผสมทำยาแผนโบราณของไทยด้วย

ขนมข้าวตู (ขนมที่สามารถเก็บไว้ได้นาน และทำจากข้าวที่เหลือจากการรับประทานแล้ว)

- นำข้าวเหนียวหนึ่ง หรือข้าวสวย ตากจนแห้งสนิท นำมาคั่วให้สุกเหลือง ข้าวจะพองตัว แล้ว นำมาผึ่งด้วยไม้หิน หรือโขลกด้วยครกหิน ใช้แสงร้อนอบแต่ส่วนละเอียด ถ้ายังหยาบอยู่แฉ่งไม่ออกก็ นำไปโขลกใหม่และแฉ่งใหม่
- ขูดมะพร้าวทึนทึก ๑ ผล หรือมากกว่าก็ได้แล้วแต่สัดส่วน
- นำน้ำอ้อยปิกใส่น้ำเปล่า ๑๑/๒ - ๒ ถ้วย (แก้ว) เคี่ยวด้วยไฟปานกลาง พอายเป็นมะตูม
- ใส่มะพร้าวทึนทึกที่ขูดไว้ กวนให้ทั่ว
- ใส่ข้าวคั่วประมาณ ๓ ถ้วย (แก้ว) กวนไปพร้อมมะพร้าว
- ประมาณ ๒๕ นาทีก็จะได้ เมื่อได้ที่จะรวมตัวเป็นก้อนจนกลิ้งได้หรือปั้นได้
- นำมาใส่ในพิมพ์ไม้ ถ้าไม่มีพิมพ์ก็ปั้นเป็นก้อน
- ทิ้งให้เย็นแล้วเก็บไว้รับประทานได้นาน ๓ - ๕ วัน
- ต้องให้หวาน มัน จึงจะเก็บไว้ได้นาน ถ้ากวนไม่ได้ที่จะขึ้นราได้ง่าย

ผู้ให้ข้อมูล นางทิพวรรณ เขี่ยมอากาศข้าราชการบำนาญ)

การทำข้าวโป่ง หรือ ข้าวเกรียบว่าว(เก็บไว้ทานได้นานๆ)

ม.น.ส.บุญสม สงวนสิน

วิธีทำ

๑.แช่ข้าวเหนียว ๑ คืน

๒.นึ่งข้าวเหนียวจนสุก นำมาตำให้ละเอียด

๓..ใส่น้ำอ้อย ผสมกับข้าวที่ตำแล้ว ตำให้ส่วนผสมเข้ากันดี

๔.นำขึ้นจากครกมาทำเป็นแผ่น

ขั้นตอนการทำเป็นแผ่น

๔.๑ ผสมไข่ต้ม (เฉพาะไข่แดง)กับน้ำมันหมู ทาบนใบตองและไม้สำหรับเกลี่ย

๔.๒ ปั่นแป้งเป็นก้อนกลม ขนาดไข่เป็ด/ไข่ไก่

๔.๓ คลึงแป้งบนใบตอง เป็นแผ่นกลม ให้เรียบบางเสมอกัน อย่าให้ขาด

๔.๔ ลอกแผ่นแป้งออกไปตากบนตับหย้าคา จนแห้ง

๕..นำแป้งมาปิ้ง โดยใช้ไม้สำหรับปิ้ง เริ่มปิ้งจากริมขอบจนรอบ จึงปิ้งตรงกลาง ข้าวจึงจะกรอบและสุกเสมอกันดี

เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดเพชรวราราม(ชุมชน ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗)

งานแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร

ย.นาง รัตนา กงยนต์ อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒/๖๕ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๙ - ๙๕๙๘๑๕๐ อาชีพ ค้าขาย สถานภาพสมรส -ชื้อสามี นายต่าย กงยนต์ มีบุตร ๓ คน

มีความสามารถในการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรคือข้าวเกรียบสมุนไพรเช่นผักทอง แครอท กล้วยหอม มะละกอ มะระหวาน เผือก มะขาม ข้าวกล้อง ปัจจุบันผลิตจำหน่ายในจังหวัด เพชรบูรณ์ทั้งปลีกและส่ง

ประกอบอาหารคาวหวาน

ร.นางสาวพวงมาลัย ไหมสุวรรณ อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๒๒ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓-๒๗๑๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัว โสด

มีความสามารถในการประกอบอาหารทั้งอาหารคาว หวาน

อาหารคาว คือการทำกับข้าวได้หลายชนิด

อาหารหวาน ได้แก่การทำขนมไทยเช่น ลอดช่องน้ำกะทิ กวนตะโก้ กวนขนม ผักกาด ขนมหัน ขนมห่มอแก ขนมหมก

๔.ภูมิปัญญาด้านภาษาเป็นภูมิปัญญาด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและอารมณ์สุนทรีย์

เพลงพื้นบ้าน

เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดทุ่งสะเดียง(ชุมชน ๒,๓)

แม่เพลงพื้นบ้าน

ล.นางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๑ ถ.เด่นพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖-๗๒๐๘๐๙ อาชีพแม่บ้าน สามีเสียชีวิต ไม่มีบุตร มีความชำนาญและความสามารถในการร้องเพลงพื้นบ้าน ชาวบ้านสะเดียง เช่น เพลงแห่นาค เพลงกล่อมลูก เพลงฉ่อย

ว.นางสมจิตต์ ขุนแก้ว อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย มีบุตร ๕ คน มีความชำนาญและความสามารถ ในการทำขวัญนาค ดนตรีไทย เพลงฉ่อย เพลงกล่อมลูก เพลงแห่นาค บายศรี และอาหารว่างประเภทเมี่ยง

จากการศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนจะเห็นได้ว่าชาวเพชรบูรณ์ในอดีตมีชีวิตสัมพันธ์กับสายน้ำ สังเกตได้ถึงความชาญฉลาดในความเป็นคนช่างสังเกตชีวิตของปลาและธรรมชาติของปลาอย่างเข้าใจ และสามารถหาวิธีการจับปลาได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเช่นการทำคางโดด การจับปลาเนา จับปลากด การทำบ่อปลา การประดิษฐ์เครื่องมือใช้ในการจับปลา เช่น ไซดักปลา สุ่ม ช้อง ลันดักปลาไหล เป็นต้น

นั่นคือชาวเพชรบูรณ์เป็นคนฉลาดเป็นนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ มีความสามารถในการประดิษฐ์ โดยนำวัสดุที่อยู่รอบตัวมาใช้สอยประดิษฐ์คิดขึ้นเป็นเครื่องมือในชีวิตประจำวัน และไม่ใช่ฝีมือในการจักสานอย่างเดียว ยังนำไปสู่การคิดริเริ่มทำหลายอย่างเช่น เป็นช่างกลึง ช่างวาด ช่างตัดกระดาษ

ช่างทอผ้า ช่างตีมีด

เป็นคนมีฝีมือในการประกอบอาหารมีภูมิปัญญาในการเก็บและถนอมอาหาร

เป็นคนอารมณ์ดีมีอารมณ์ขันมีความสามารถในการร้องรำทำเพลง

นับถือศาสนาพุทธในลักษณะพุทธปนพราหมณ์ยึดมั่นในรูปแบบและพิธีกรรม

ดังได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นว่าความยึดมั่นที่ตึงามเหล่านี้อาจจะหายไปเพราะกระแส

บริโภคนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ความเสื่อมความนับถือศาสนาดังที่ท่านพระธรรมปิฎก

(ป.อ.ปยุตต.โต) (ม.ป.ป) “กล่าวไว้ว่าคนไม่เห็นความสำคัญของศาสนาวัฒนธรรมก็เสื่อม เพราะศาสนาคือรากเหง้าของวัฒนธรรม “นี่คือปัญหาของวัฒนธรรมที่เราต้องช่วยกันรณรงค์เพื่อการพัฒนาต่อไป

สำหรับประเด็นเพื่อการพัฒนา นั้น จากการที่แต่ละกลุ่มไปประชาคมลักษณะของปัญหา วัฒนธรรมของแต่ละชุมชนในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๕๔สรุปผลได้ดังนี้

ปัญหาของชุมชนวัดช้างเผือก ชุมชน ๑,๔

ประเพณีการเกิดได้สูญหายไปจากหมู่บ้านอย่างสิ้นเชิง ไม่มีการอยู่ไฟ ไม่มีการร่อนกระดัง การไว้ผมจุกในเด็กหญิง ไว้เกละในเด็กชาย การอบรมเลี้ยงดูแบบดั้งเดิมหายไป ทั้งนี้เพราะความเจริญทางด้านสุขภาพอนามัยแม่และเด็กเจริญขึ้นมาก หญิงมีครรภ์นิยมไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลทำให้ความเชื่อ ประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติสูญหายไปอย่างสิ้นเชิงสมควรให้มีการจัดนิทรรศการเผยแพร่เป็นความรู้ในเชิงอนุรักษ์

ปัญหาของชุมชนบ้านสะเดียงชุมชนที่ ๒,๓

ลักษณะเด่นของชุมชนนี้คือเป็นชุมชนที่มีลักษณะอารมณดีสนุกสนาน มีความสามารถในด้านดนตรีโบราณดั้งเดิมคือวงต๊อบแก้ง ดนตรีไทย มินิสิย์เจ้าบทเจ้ากลอน มีการละเล่นพื้นบ้านหลากหลาย มีช่างฝีมือหัตถกรรมเช่นการจักสาน การเย็บบายศรี ศาสนพิธี สมุนไพรพื้นบ้านฯ

ปัญหาคือขาดการสืบทอดเช่นวงดนตรีต๊อบแก้งต้องล้มเลิกเพราะผู้เล่นเสียชีวิต ขาดคนสืบทอด

วงดนตรีไทยนายวงล้มป่วยเป็นอัมพาตคือพ่อเสริม ขุนแก้ว

เพลงพื้นบ้านแม่เพลงเสียชีวิตไปหลายคนที่เหลืออายุมากแล้ว

เห็นควรมีการฝึกอบรมถ่ายทอดให้แก่นักเรียนและกลุ่มเยาวชนที่สนใจมีการรณรงค์และฟื้นฟู

ปัญหาของชุมชนวัดมหาธาตุ ๕,๖,๗

เป็นชุมชน ในย่านเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นคนจีนยี่ดมั่นประเพณีจีนแต่ค่อนข้างผ่อนคลาย ประเพณีดั้งเดิมของจีนเริ่มสูญหายเช่นภาษาจีนเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจพูดไม่ได้ ไม่สนใจประเพณีดั้งเดิม

เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมประสมประสานคนจีนสนใจเข้าวัดและนับถือประเพณีแบบไทยมากขึ้นเจ้าคุณพระเทพรัตนกวีเจ้าคณะจังหวัดสงเสริมประเพณีของวัดด้วยกิจกรรมทางศาสนาเช่น ประเพณีทอดกฐินตก วันกัตถุญญในวันประเพณีตรุษสงกรานต์

ปัญหาของชุมชนวัดไตรภูมิ๘,๙

ปัญหาด้านวัฒนธรรมมีน้อยเพราะชุมชนเข้มแข็งลักษณะของประเพณีของชุมชนคืออุ้มพระดำน้ำเป็นประเพณีดั้งเดิมได้รับการสนับสนุนจากระดับจังหวัดและท้องถิ่นตลอดจนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดเป็นงานเทศกาลประจำปีแต่ด้วยเหตุเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ควรมีการฟื้นฟูเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน

ปัญหาของชุมชนวัดภูเขาหิน๑๐,๑๑,๑๓,๑๔

ประเพณีมีหลากหลายกิจกรรมทางประเพณีที่สำคัญคือปิดทองรอยพระพุทธรูปแต่ความร่วมมือจากชุมชนไม่ดีเท่าที่ควรเพราะประชาชนไม่ศรัทธาเจ้าอาวาสเนื่องจากวัดมีผลประโยชน์จากการเก็บค่าเช่าที่ดินและไม่เปิดเผยตรวจสอบไม่ได้จึงไม่ยอมให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเท่าที่ควร

ปัญหาของชุมชน๑๒,๑๕,๑๖,๑๗

ปัญหาของวัดพระแก้วท่านอดีตเจ้าอาวาสเคยเป็นผู้ส่งเสริมกิจกรรมทางประเพณีส่งเสริมและเผยแพร่พุทธศาสนาโดนฆาตกรรมวัดขาดเจ้าอาวาสวัดขาดการพัฒนาสืบเนื่องเพ่งจะเริ่มมีการ

แต่งตั้งเจ้าอาวาส เนื่องจากเป็นวัดโบราณเก่าแก่ชุมชนและเทศบาลเริ่มมีการจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อการฟื้นฟูเพื่อการเผยแพร่เพื่ออนุรักษ์สืบต่อไป

ปัญหาประเพณีบางประเพณีไม่สมบูรณ์เช่นการทอดผ้าจุลกฐินในประเพณีการทอดกฐินของวัดเพชรวามควรที่จะมีการเผยแพร่ให้ความรู้แก่ชนรุ่นหลังได้ทราบทั้งกระบวนการ

ทั้งหมดนี้คือปัญหาทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองที่จะต้องจะมีการนำไปกำหนดเป็นนโยบายและจัดทำเป็นโครงการเพื่อหางบประมาณสนับสนุนเพื่อการพัฒนาต่อไป

ด้วยเหตุนี้การทำวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องมือและใช้ประโยชน์ได้จริงต้องใช้รูปแบบการวิจัยที่ให้เจ้าของวัฒนธรรมที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมมีส่วนร่วมโดยใช้การเลียนแบบทิศทางการใช้ผลงานวิจัยของมนุษยศาสตร์ดังนี้

๑. การวิจัยที่มีทิศทางมุ่งอนุรักษ์ ต้นฉบับทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านตัวบุคคล พิธีกรรม สถานที่วัตถุ ประเพณีเป็นต้น

๒. การวิจัยที่มีทิศทางสร้างองค์ความรู้คือการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นเครื่องมือการสานสัมพันธ์เครือข่ายการทำงานวัฒนธรรม

๓. การวิจัยเพื่อมุ่งการพัฒนาตัววัฒนธรรมเอง เช่นการนำเอาวัฒนธรรมพื้นบ้านมาปรับปรุงยุคสมัยโดยใช้หลักการทางปัญญาแก้ปัญหาการพัฒนา/การปรับปรุงยุคนั้น

๔. การวิจัยที่มีทิศทางการมุ่งการตอบปัญหาสังคมเช่นเอาพลังทางสังคมมาแก้ปัญหาอาชญากรรม เด็กติดเกม การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

๕. การวิจัยที่มีทิศทางการมุ่งสู่การพัฒนาประเทศ เช่นงานวิจัยด้านศาสนา ด้านประเพณี ด้านพิธีกรรมที่มีเป้าหมายจะพัฒนาศีลธรรมคุณธรรมของคนในสังคม

จากแนวทางการนำผลวิจัยไปใช้โดยใช้แนวทางการวิจัยของมานุษยวิทยาแล้วเรามีทางที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ตามแนวทางของส.ว.ช./กระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติดังต่อไปนี้

๑. แนวทางอนุรักษ์ ได้แก่การใช้ประโยชน์กับวัฒนธรรมพื้นบ้านที่กำลังจะสูญหายไปเช่นวงดนตรีตึกของชาวบ้านสะเดียงด้วยการรื้อฟื้นเพื่ออนุรักษ์

๒. แนวทางการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นแนวทางหลักในการทำงานวัฒนธรรมเนื่องจากสภาพวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปทำให้วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตไม่สามารถประกอบตนอยู่ได้เช่นเพลงแห่นาคเป็นต้น

๓. แนวทางสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านเพราะในความเป็นจริงวัฒนธรรมเป็นมรดกที่คนรุ่นก่อนส่งมอบด้วยการถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อไป แต่ในปัจจุบันนี้คนรุ่นหลังหันไปรับมรดกทางวัฒนธรรม

จากแหล่งอื่นเช่น วัฒนธรรมตะวันตก จีน เกาหลี ญี่ปุ่น เป็นต้นจึงเกิดการขาดตอนและการติดขัดในกระบวนการส่งมอบมรดกทางวัฒนธรรม นั่นคือจุดจบของมรดกทางวัฒนธรรมเพราะไม่มีคนรับมอบมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

๔.แนวทางเผยแพร่ส่งเสริมวัฒนธรรม พื้นบ้านโดยประสานกับชุมชน วัด โรงเรียนและหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเช่นเทศบาล อบต. อบจ.คิดจัดกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมและเผยแพร่ขึ้นเช่นจัดกิจกรรมวันแม่วันพ่อ วันอนุรักษ์มรดกไทย ด้วยการนำเนื้อหาของประเพณีมาจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆดังนี้

๔.๑ กิจกรรมประกวด โดยใช้การวิจัยจากการเก็บข้อมูลประเพณีส่วนบุคคลเช่นประเพณีการเกิด ได้แก่การร้องเพลงกล่อมเด็ก การเล่นนิทานพื้นบ้าน การประดิษฐ์ของเล่นจากเศษวัสดุ การประกวดขับร้องเพลงไทย

๔.๒ การจัดนิทรรศการ จำลองสถานการณ์เช่น ประเพณีการเกิด การแต่งงาน การบวชจำลองประเพณีส่วนรวมของชุมชนเช่นการปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองของชุมชนวัดภูเขาหิน ประเพณีทอดกฐินและการทำผ้ากฐินของชุมชนวัดเพชรวาราม ประเพณีการกวนข้าวทิพย์ของชุมชนวัดเพชรวาราม การก่อเจดีย์กลบธาตุของชุมชนวัดช้างเผือก การทอดผ้าป่าของชุมชนวัดทุ่งสะเดียง ประเพณีอุ้มพระดำน้ำของชุมชนบ้านในเมือง เป็นต้น

๔.๓ การ สานิตจากปราชญ์ของชุมชนเช่นการเล่นนิทานให้เด็กฟัง สานิตการร้องเพลงพื้นบ้านจากแม่เพลงในชุมชน การตัดกระดาษ จักสานพัด ปลาตะเพียน ตระกร้อจากทางมะพร้าว สานิตการเล่นดนตรีไทย โดยปราชญ์จากชุมชน

๔.๔ กิจกรรมการแสดงละครจากตำนานนิทานพื้นบ้าน นางผมหอม ละครสอนใจเรื่องแม่หมาเพื่อเทิดพระคุณแม่ คำสอนของพ่อเพื่อเทิดพระคุณของพ่อ

๔.๕.เชิดชูเกียรติพระคุณของแม่และของพ่อด้วยการคัดเลือกแม่ตัวอย่างพ่อตัวอย่างของชุมชนทั้ง ๑๗ ชุมชน โดยนำผลความสำเร็จของการอบรมเลี้ยงดูจนลูกประสบความสำเร็จในชีวิตโดยใช้วัฒนธรรมแบบวัฒนธรรมไทยมาเผยแพร่ในรูปแบบนิทรรศการและมอบวุฒิบัตรให้

๔.๖ จัดลานวัฒนธรรมชุมชนจำหน่ายอาหารพื้นบ้าน ทำพิธีเปิดตลาดด้วยการละเล่นกลองยาว

บทที่ ๗

สรุปผลการวิจัย, การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมีการปกครองในรูปแบบเทศบาล ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองทั้งตำบล แบ่งออกเป็น ๑๗ เขตชุมชนย่อยแต่ละชุมชนมีการคัดเลือกบุคคลเป็นประธานชุมชนคัดเลือกทีมงานเป็นคณะกรรมการ ทำงานประสานกับทางเทศบาล ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางของประชาธิปไตยทั้ง ๑๗ ชุมชนมีความเป็นท้องถิ่น มีระบบสังคมวัฒนธรรมประเพณี มีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัวและชุมชน แต่ปัจจุบันนี้การถ่ายทอดวัฒนธรรมไม่ได้มีเฉพาะวัฒนธรรม ประเพณีเท่านั้น เพราะความท่วมท้นของข้อมูลข่าวสารเช่น มีความเจริญและเทคโนโลยีทางด้านวิทยาศาสตร์แปลกใหม่น่าสนใจมากกว่า ดังนั้นคนรุ่นใหม่จึงไม่สนใจวัฒนธรรมดั้งเดิมเดิมคือประเพณีและวัฒนธรรมและไม่สนใจที่จะรับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านอีกต่อไป

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นสมควรให้มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัย ประเพณีและภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อศึกษากรอบแนวคิดแนวทางพฤติกรรมทางสังคมว่ามีระบบอย่างไรทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน ซึ่งมีภูมิปัญญาแฝงอยู่ในขณะเดียวกันบุคคลเหล่านี้ได้เติบโตอยู่ภายในกรอบประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่าแต่ก็กำลังจะร่วงโรยไป ตามสังขารและกาลเวลาการปลุกจิตสำนึกให้เยาวชนรุ่นหลังได้รับรู้และมองเห็นคุณค่าด้วยการเผยแพร่ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอันเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบไทย จึงได้คัดเลือกชุมชนที่เป็นประชากรตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า ๘๐ ปีขึ้นไปเพื่อศึกษาข้อมูลวัฒนธรรมดังกล่าวไว้ข้างต้นนี้

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาพโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
- ๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชนต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑. ศึกษาบริบทของชุมชนเมืองในด้านความเป็นชุมชนเมืองโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
๒. ศึกษาวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยา ในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาเนื่องจากประเพณี เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ทำให้ชุมชนอยู่รวมตัวกันอย่างแน่น

เหนียวและเป็นกรอบกำหนดของการประพฤติปฏิบัติร่วมกันในสังคม เป็นแหล่งกำเนิดภูมิปัญญาชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ตราบนานเท่านานนี้ จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ บอกให้ทราบว่าในสังคมของชุมชนเมืองนี้มีกฎเกณฑ์ระเบียบกติกาของความประพฤติของสมาชิกในสังคม อันเป็นกติกาที่สำคัญที่มีจุดหมายเพื่อการสร้างความสามัคคีความสุขของสังคม โดยใช้วัฒนธรรมและประเพณีเป็นอุปกรณ์ ในขณะที่เดียวกัน การดำรงวิถีชีวิตมีการลงมือทดลองมีการคิดสรร มีการศึกษาค้นคว้า นั่นคือการใช้ภูมิปัญญาทำให้เกิดอาชีพ เกิดศิลปกรรม เกิดช่างฝีมือ ฯลฯ ขึ้นในชุมชนทั้งหมด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแต่ละท้องถิ่น มีสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ต่างกันเราจึงสมควรศึกษาเพื่อนำข้อค้นพบจากวัฒนธรรมเหล่านั้นมาหาพัฒนาชุมชนต่อไป โดยนำผลการวิเคราะห์มาทำรายงานผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ได้ผลสรุปอย่างไรนำเสนอเพื่อให้ตัวแทนในชุมชนในเมืองได้รับทราบโดยการทำประชาคมแสวงหาแนวทางพัฒนาร่วมกัน ในสองประเด็นหลักคือ

- ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา
- ประเพณีที่น่าสนใจและควรอนุรักษ์เผยแพร่โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการส่งเสริม และพัฒนา

โดยให้กลุ่มวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มคิดคัดเลือกหารูปแบบกันเองโดยทางสภาวัฒนธรรมพาไปศึกษาดูงานและหาวิทยากรช่วยฝึกซ้อมและเสนอแนะโดยของงบประมาณสนับสนุนในขั้นต่อไป

สรุปผลการค้นพบจากงานวิจัย

จากวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่๑เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาพโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางสรุปได้ดังนี้

จากหลักฐานทางแผนที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์เราจะมีเห็นว่ามีแบ่งอาณาเขตเมืองเป็นเมืองชั้นนอกและชั้นในบริเวณเมืองชั้นในมีวัดที่สำคัญอยู่ ๔ วัดด้วยกันคือ

๑.วัดพระแก้วจากหลักฐานทางลักษณะของเจดีย์ พระพุทธรูป สระน้ำและสภาพของวัดน่าจะเป็นวัดสำคัญในสมัยยุคต้นก่อนประวัติศาสตร์สุโขทัย และน่าจะอยู่ร่วมสมัยกับขอมและเป็นวัดในลัทธิมหายานเพราะได้รับอิทธิพลจากขอม(เพราะเจดีย์เป็นทรงปรางค์แบบขอม(น่าจะอยู่ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗)และน่าจะเป็นวัดในวังของพระมหากษัตริย์ (โดยสภาพทางหลักฐานทางประวัติศาสตร์ น่าจะเป็นเมืองของพ่อขุนผาเมือง)และบริเวณวังก็น่าจะอยู่บริเวณใกล้ๆกับวัดพระแก้ว จากหลักฐานที่เป็นตำนานเกี่ยวกับตำนานนางผมหม่อมก็มีการไปพักข้างที่บริเวณโรงพัก(สถานีตำรวจ) เพื่อคอยศพของพระบิดาที่เสียชีวิตจากการที่จะต้องแต่งงานกับชายชาวบน(ชนชาติขอม-ทวา)และไปกระโดดน้ำตายที่

แม่น้ำป่าสัก ที่ตักพบที่วัดโพธิ์เย็น เมื่อปลงศพแล้วนำไปบรรจุที่วัดข้างเผือกเพราะขณะที่คอยการค้นหาศพข้างเผือกเกิดล้ม

๒. วัดพระสิงห์และวัดพระเสื่อ เป็นวัดที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยยุคต้นโดยลักษณะของเจดีย์เป็นทรงกลมตามลักษณะของศิลปกรรมบ่งบอกว่า เป็นเจดีย์ที่สมัยสุโขทัยที่ได้รับอิทธิพลจากลังกา(ตามหลักฐานที่ได้วิเคราะห์ไว้) และพระพุทธรูปพระพักตร์รูปไข่แบบอิทธิพลศิลปสุโขทัย

๓. วัดมหาธาตุ ตามหลักฐานการวิเคราะห์จากโบราณวัตถุและโบราณสถานเป็นวัดที่กษัตริย์คือเจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยยุคปลาย เพราะเจดีย์เป็นลักษณะศิลปะเฉพาะของสุโขทัยโดยแท้คือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

สรุปได้ว่าวัดในเขตชั้นในเป็นวัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่ก่อนยุคสุโขทัยและสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี

สำหรับในเขตนอกเมืองวัดที่สำคัญคือวัดข้างเผือกเพราะเป็นวัดที่กษัตริย์สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้แก่ราชิดาและข้างเผือก นอกนั้นเป็นวัดที่ราษฎรและขุนนางผู้ใหญ่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นพุทธเจดีย์สำหรับใช้ในกิจกรรมทางศาสนาได้แก่วัดทุ่งสะเดียง วัดเพชรวาราม วัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร

และจากข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ สันนิษฐานว่าเพชรบูรณ์เป็นเมืองที่สร้างขึ้นเป็นสองยุคคือยุคแรกสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยตามหลักฐานจากที่ได้ศึกษาจากวัดสี่วัดรวมถึงวัดที่ ๕ คือวัดข้างเผือกมีหลักฐานที่เจดีย์บรรจุอัฐิข้างและนางผมหอมเป็นเจดีย์สมัยสุโขทัย

สำหรับยุคที่สองคือวัดไตรภูมิเป็นวัดที่สันนิษฐานว่าขุนนางผู้ใหญ่สร้างในลักษณะให้เป็นวัดหลวงและเป็นเจ้าเมืองในสมัยอยุธยา เพราะลักษณะของพระพุทธรูป เจดีย์มีลักษณะแบบขอมที่สมัยอยุธยายุคปลายให้ความนิยมอีกครั้งหนึ่ง เจดีย์มีลักษณะย่อมุมทรงปรางค์พระพุทธรูปพระพักตร์ดู นอกจากนี้ลักษณะศิลปกรรมแบบอยุธยายุคกลางและยุคปลายจะปรากฏอยู่ที่วัดข้างเผือกคือพระพุทธรูปทรงเครื่อง และที่วัดมหาธาตุมีเจดีย์ย่อมุมอีกด้วยแสดงให้เห็นว่ามีอิทธิพลของอยุธยาครอบคลุมทั้งเมือง ที่อดีตเคยเป็นเมืองของอาณาจักรสุโขทัย

ส่วนหลักฐานที่สร้างเมืองท้าวอาณาจักรเดิมของเมืองเพชรบูรณ์ในสมัยสุโขทัยคือกำแพงเมืองที่มีขนาดของบริเวณเมืองแคบกว่าเมืองเดิม โดยมีวัดไตรภูมิเป็นวัดสำคัญและมีวัดที่เก่าแก่ที่สุดในเมืองยุคที่สองนี้คือวัดโพธิ์เย็นเพราะมีตำนานเกี่ยวข้องกับวัดข้างเผือกและวัดข้างเผือกเป็นวัดที่มียุคสมัยร่วมกับยุคสุโขทัยตอนต้น

สำหรับลักษณะกายภาคได้แก่ลักษณะของภูมิประเทศสอดคล้องกับการศึกษา
เอกสารคือเป็นเมืองลาด(ลาด,ราบ)ลุ่มมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านกลาง
เมืองและมีคลองคูหลายสายไหลผ่านในเมืองไปรวมกับแม่น้ำป่าสักเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิต
ที่สำคัญและใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อค้าขายไปถึงกรุงศรีอยุธยา โดยใช้ในฤดูน้ำหลาก
เป็นเมืองที่ถูกมดด้วยป่าไม้จึงตั้งชื่อเมืองที่ปรากฏในลานทองที่ขุดได้จากใต้เจดีย์ทรง
พุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุว่าชื่อเมืองเพชบุรีแปลว่า เมืองที่สมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ไม้(เพชแปลว่า
พืช)

สำหรับประชาชนจากการศึกษาบริบทของชุมชนส่วนใหญ่เป็นชุมชนดั้งเดิม เป็นชน
กลุ่มเดียวกันทั้งนี้ เพราะชุมชนวัดข้างเผือกของอาณาจักรสุโขทัยและชุมชนวัดโพธิ์เย็นอยู่ใน
ยุคสมัยเดียวกัน มีลักษณะวัฒนธรรมแบบเดียวกัน แม้จะไม่เหมือนกันทั้งหมด หลังจาก
กลายเป็นเมืองร้างหลังเมืองอยุธยาล่มสลายกลายเป็นเมืองไม่มีความสำคัญทางประวัติ
ศาสตร์ ก็มีประชาชนหนีศึกพม่ามาอาศัย มีชนต่างชาติอพยพมาอาศัยได้แก่ชาวจีนคน
ต่างจังหวัดเช่นแปดริ้ว น่าน สระบุรีรวมพวกถูกกวาดต้อนจากข้าศึกที่แพ้สงคราม พวกที่ถูก
เนรเทศมารวมทั้งพวกที่ทาสกลายเป็นไท โดยพวกเหล่านี้ได้มาสมทบกับประชาชนพื้นเพ
ดั้งเดิมได้แก่ชุมชนวัดข้างเผือก ชุมชนวัดทุ่งสะเดียง ชุมชน๘และ๙ บ้านในเมือง

ดังนั้นจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนของชุมชนในเขตเทศบาลเมือง
จึงได้ข้อค้นพบความเป็นชุมชนเมืองของชุมชนในเขตเทศบาลเมือง มีประวัติศาสตร์ของการตั้ง
ชุมชนจากชุมชนระดับชาวบ้าน ที่ยังใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นกรอบกำหนดกติกาให้ชุมชน
ดำรงอยู่ได้นับกว่า ๗๐๐ปี

มีวิวัฒนาการจากการใช้ชีวิตกับสายน้ำคูคลองมาเป็นความเจริญทางถนน
หนทาง ทำให้การเกิดความเจริญได้มีการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา อนามัย ฯลฯ
โดยมีหน่วยงาน สถานศึกษาเข้ามาขับเคลื่อนและพัฒนา มีเทศบาลเป็นหน่วยปกครองหลัก
และเจริญสืบเนื่องจากเมืองในอดีต ๗๐๐ ปีมาจนถึงยุคปัจจุบัน

๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญา ที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชน

สิ่งสำคัญอันเป็นข้อที่นำไปสู่แนวคิดในการพัฒนาคือ

ประเพณีที่น่าสนใจและควรอนุรักษ์เผยแพร่

ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา

จากข้อมูลการศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์โดย
จำแนกออกเป็น ๓ กลุ่มคือ

๑. ข้อมูลด้านมุขปาฐะ

๒. ข้อมูลด้านมุขปาฐะ

๓. ข้อมูลแบบประสมระหว่าง มุขปาฐะและมุขปาฐะ
จากข้อมูลทั้งสามด้านได้ข้อค้นพบดังนี้

สรุปข้อค้นพบ

๑. ข้อมูลด้านมุขปาฐะ คือการสืบทอดวัฒนธรรมด้วยการสื่อสารเชิงวจนคือการใช้ถ้อยคำวาจาได้แก่

ภูมินามวิทยา ได้แก่ที่มาของชื่อหมู่บ้าน วัด เช่นท่าไม้จิงชื่อวัดช้างเผือก วัดภูเขาหิน วัดโพธิ์เย็น ฯ ตำนานของสายน้ำที่มีเหตุการณ์และเรื่องราวที่เกิดขึ้นในแม่น้ำและคูคลองเช่นการค้นพบพระพุทธรูปมหาธรรมราชา การกระโดดน้ำตายของเจ้าหญิงอันเป็นที่มาของชื่อคลองชื่อวัด ฯ

นิทานและเหตุการณ์ ได้แก่นิทานเรื่องเมืองบาดาล ความมหัศจรรย์ของเจดีย์ ใจร้ายอุโบสถ พระพุทธรูป สระน้ำ ต้นโพธิ์ใหญ่ การประหารชีวิตนักโทษ ตำนานนางผมหมอม ฯ

เพลงพื้นบ้าน สะท้อนวิถีชีวิตเช่นเพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากษ์ เพลงขึ้นโนนเก็บพลู เป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวพันกับความรัก สะท้อนความนับถือเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นการเล่นนางช้างนางปลานางอึ่ง เพลงในการประกอบพิธีกรรมเช่นเพลงแห่นาค ฯ

ภาษาถิ่น เช่นภาษาบ้านสระเตี้ย

๒. ข้อมูลด้านมุขปาฐะ คือการสืบทอดข้อมูลทางวัฒนธรรมด้านอวัจน คือเน้นท่าทางเป็นส่วนใหญ่เช่นการจักสาน การตีมีด การถักทอเช่นสานสวิง แห การตัดกระดาษ การแต่งกายประจำเผ่า การสร้างพระพุทธรูป การวาดจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ เป็นต้น

๓. ข้อมูลแบบประสมระหว่าง มุขปาฐะและมุขปาฐะ เป็นการถ่ายทอดข้อมูลโดยใช้ภาษาและท่าทางประกอบกัน ได้แก่

ประเพณี ความเชื่อ การประกอบอาหาร สำหรับประเพณีและความเชื่อจะมีรากเหง้ามาจากพุทธศาสนาแบ่งออกมาเป็น

ประเพณีส่วนบุคคล ได้แก่ประเพณีการเกิด ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการตาย ประเพณีของชุมชน เช่น ก่อเจดีย์กลบธาตุ ปิตรอยพระพุทธรูปจำลอง การทอดผ้ากฐินสามัคคี การกวนข้าวทิพย์ การตัดบาตรเทโว การกวนขนมกระยาสารท เป็นต้น

จากข้อมูลวัฒนธรรมแต่ละประเภทมีจุดเด่นดังนี้

ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนตำบลในเมือง

๑. ข้อมูลด้านมุขปาฐะคือการบอกเล่าเหตุการณ์เรื่องราวและประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยเฉพาะชื่อของชุมชน ประวัติของวัด ตำนานความเชื่อ การจัดตั้งชุมชนโดยการสร้างวัดเป็น

การขยายตัวของชุมชน ดังนั้นวัดกับชุมชนเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออกทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นดังข้อมูลที่สรุปในข้อ ๑

๒. ประเพณีส่วนบุคคลเป็นประเพณีที่สำคัญเป็นรากฐานของครอบครัวที่กำหนดกรอบการดำรงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ได้แก่ ประเพณีการเกิดและการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ซึ่งเป็นการบ่มเพาะสมาชิกใหม่ของครอบครัวให้เป็นคนดีของสังคม ประเพณีการแต่งงานเป็นแบบแผนการกำหนดรูปแบบการตั้งครอบครัวใหม่มีขั้นตอนคล้ายคลึงกันทั้ง ๑๗ ชุมชน การบวชของเด็กชายทั้งบวชเณรและบวชพระขั้นตอนคล้ายคลึงกันทั้ง ๑๗ ชุมชน มีแตกต่างกันในรายละเอียดเช่นของชุมชนวัฒนธรรมบ้านสะเดียงมีการร้องเพลงแห่นาค ประเพณีการตายทั้ง ๑๗ ชุมชนขั้นตอนการทำศพไปจนถึงการเผาศพคล้ายคลึงกันแต่ในอดีตไม่มีเตาเผาจะใช้วิธีก่อกองฟอนเช่นหมู่บ้านในเมืองชุมชน ที่ ๘,๙ ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการตายผิดปกติมีกรรมวิธีสะกดวิญญาณเหมือนกันแม้ขั้นตอนของวิธีการจะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย สำหรับบ้านในเมืองมีความเชื่อของหมอผู้รักษาที่ต้องนำยาออกมาก่อนผู้ตายจะสิ้นใจ

๓. ประเพณีของชุมชน เป็นประเพณีที่ชุมชนนำมาปฏิบัติร่วมกันโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทำให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชนทำให้เกิดการรวมตัวและเกิดความเข้าใจกันและกันทำให้เกิดพลังในชุมชน และในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างบรรทัดฐานให้เกิดขึ้นในสังคมเช่นความกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ พระมหากษัตริย์ ศาสนา เช่นประเพณีกวนข้าวทิพย์เป็นการส่งเสริมศาสนา รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ เน้นความกตัญญู เป็นต้น

๔ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเช่น การตั้งศาลพระภูมิ การสู่ขวัญ ข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติอันเป็นกรอบอ้างอิงของสังคม ในแง่การสื่อสารทางวัฒนธรรม เพราะเชื่อว่าทำแล้วดี ทำให้เกิดมงคลแก่ชีวิตทำให้เกิดความปลอดภัยเช่น การสู่ขวัญข้าว สู่ขวัญสัตว์เลี้ยง สู่ขวัญคนที่พลัดตกหกล้ม เจ็บป่วยไข้เพราะเชื่อว่าทำแล้วแก้เคล็ดสะเดาะเคราะห์ร้ายให้กลายเป็นดี

ความเชื่อผูกพันกับชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์เช่นการร่อนกระดังงาของเด็กแรกเกิด การไม่แต่งงานก่อนบวชของชายหนุ่ม การสะกดวิญญาณของผู้ที่ตายผิดปกติ ข้อห้ามของหญิงตั้งครรภ์ การขึ้นบ้านใหม่ต้องเตรียมอุปกรณ์ที่เชื่อว่า จะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข เช่นการนำพระพุทธรูป แวมมาร่วมในพิธี เป็นต้น

จากทุนของความเชื่อนี้ควรที่จะต้องนำมาเป็นประโยชน์ในการสร้างกรอบอ้างอิงให้แก่คนรุ่นใหม่เช่นการบวช สุขภาพอนามัยของแม่และเด็ก

๕. การประกอบอาหารเป็นการสะท้อนวิถีชีวิตกับชุมชนและสภาพแวดล้อมเช่นการปรุงอาหารพื้นบ้านคือการนำเอาพืชในท้องถิ่นมาประกอบอาหารที่ใช้ภูมิ-ปัญญาของชุมชนมา

ผสมผสาน เช่นการทำขนมตาลคือเอาผลของต้นไม้ที่ขึ้นเอง มาทำเป็นขนมท้องถิ่นที่ให้คุณค่าทางอาหารอย่างปลอดภัย นอกจากนี้การประกอบอาหารยังมีส่วนผูกพันกับประเพณีเป็นต้น

จากข้อมูลวัฒนธรรมในหัวข้อประเพณีจะถูกนำไปสู่เวทีการประชาคมต่อไป

สำหรับข้อมูลทางด้านภูมิปัญญาของชุมชนสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

๑ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพพุทธเกษตรหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากเกษตรภายนอกได้แก่กรรมวิธีในการจับปลาในลุ่มน้ำป่าสักได้แก่การจับด้วย วิธีตาโดด หรืออุจั่น การจับปลาเฒ่า การจับปลากด การล้อมฟูก การตกเบ็ด การใช้ไซ อั้ง จับปลา การใช้ลันดักปลาไหล ฯลฯ เป็นต้น

๒ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ความเชื่อ คำสั่งสอน ค่านิยมประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำรงชีวิต เช่น ศาสนพิธีในแง่มุมต่างๆ

ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ขั้นตอนในการทำพิธีกรรมตามความเชื่อในเรื่องต่อไปนี้คือ

การตั้งศาลพระภูมิ การทำพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ งานบวช การแต่งงาน งานหมั้น พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีวางศิลาฤกษ์ ทุกชุมชนจะมีปราชญ์ประจำทุกชุมชน หมอดู ฯ

๓ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม เช่นการรักษาโรคด้วยสมุนไพร การนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้เป็นเครื่องยังชีพ

ได้แก่ภูมิปัญญาในการรักษาโรคด้วยการแพทย์แผนไทยเช่นการรักษาโรคกระดูก การนวด การอบด้วยสมุนไพร การใช้สมุนไพรแก้พิษดับไฟของหญิงอยู่ไฟ ยาอายุวัฒนะ ยาแก้แสง การใช้พืชผักบำรุงน้ำนมเช่นแกงเลียงหัวปลี เป็นต้น

การนำวัสดุในท้องถิ่นมาทำเป็นอุปกรณ์ยังชีพเช่นไม้ไผ่มาทำเป็นเครื่องจักสานเช่น กระบุงตะกร้า สานอุปกรณ์จับปลา เช่นข้อง ไซ เป็นต้น

การนำวัสดุท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นอุตสาหกรรม เช่น การทอผ้า ตีมีด ช่างกลึงไม้ ข้าวเกรียบสมุนไพร

การประกอบอาหาร เพื่อเก็บไว้ทานเช่นข้าวตู ข้าวเกรียบ การถนอมอาหารเช่น ปลาร้า ฯลฯ

๔. ภูมิปัญญาด้านภาษา ดนตรี จิตรกรรมเป็นภูมิปัญญาด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและอารมณ์สุนทรีย์

ด้านภาษา ได้แก่เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากษ์ สุภาษิต คำคม นิทาน ฯลฯ
 ด้านดนตรี ได้แก่ดนตรีไทย ดุ๊ปแก่ง
 จิตรกรรมเช่นจิตรกรรมฝาผนัง

ข้อสรุปจากชุมชน

จากข้อมูลนี้ได้มีการประชุมแสดงความคิดเห็นกันสมควรที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูกันในปัจจุบันต่อไป

ด้านประเพณี

ประเพณีการเกิดและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กหญิงชาย เนื่องจากประเพณีนี้ไม่มีวันฟื้นขึ้นมาได้นอกจากจะต้องทำการอนุรักษ์และปรับปรุงประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะความเจริญทางด้านการแพทย์สมัยใหม่ ผู้หญิงนิยมไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลและเลยละทิ้งความเชื่อเดิมๆ รวมทั้งวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานด้วย เนื่องจากเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ ผู้ใหญ่รุ่นเก่าจึงไม่กล้าอบรมบุตรหลานเพราะรู้ไม่เท่าทันเทคโนโลยี

ด้านประเพณีย่านชุมชนไทยเชื้อสายจีน เป็นชุมชนในย่านเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นคนจีน ยึดมั่นประเพณีจีนแต่ค่อนข้างผ่อนคลายเป็นประเพณีดั้งเดิมของจีนเริ่มสูญหายเช่นภาษาจีนเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจพูดไม่ได้ ไม่สนใจประเพณีดั้งเดิม เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมประสมผสาน คนจีนสนใจเข้าวัดและนับถือประเพณีแบบไทยมากขึ้นเจ้าคุณพระเทพรัตนกวีเจ้าคณะจังหวัดส่งเสริมประเพณีของวัดด้วยกิจกรรมทางศาสนาเช่นประเพณีทอดกฐินตก วันกตัญญูในงานประเพณีตรุษสงกรานต์

ประเพณีที่สำคัญคือปิดทองรอยพระพุทธรูปของวัดภูเขาหินชบเซา ความร่วมมือจากชุมชนไม่ดีเท่าที่ควรเพราะประชาชนไม่ศรัทธาเจ้าอาวาส ควรแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน

ปัญหาประเพณีบางประเพณีไม่สมบูรณ์เช่นการทอดผ้าจุลกฐิน ในประเพณีการทอดกฐินของวัดเพชรวาราม ควรที่จะมีการเผยแพร่ให้ความรู้แก่ชนรุ่นหลังได้ทราบทั้งกระบวนการ

ปัญหาวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ เนื่องจากชุมชนเมืองเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนบ้านในเมืองควรมีการฟื้นฟูเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน นอกจากนี้วัดในชุมชนที่๑๘คือ วัดพระแก้วเป็นวัดโบราณเก่าแก่ชุมชนและเทศบาลควรมีการจัดกิจกรรมมงคลด้วยการฟื้นฟูเพื่อการเผยแพร่และบูรณปฏิสังขรณ์ต่อไป

ด้านภูมิปัญญา

เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน

ปัญหาคือขาดการสืบทอดเช่นวงดนตรีต๊อบแก๊งต้องล้มเลิกเพราะผู้เล่นเสียชีวิต ขาดคนสืบทอด

วงดนตรีไทยนายวงล้มป่วยเป็นอัมพาตคือพ่อเสริม ขุนแก้วขณะนี้เสียชีวิตแล้ว

เพลงพื้นบ้านแม่เพลงเสียชีวิตไปหลายคนที่เหลืออายุมากแล้ว

เห็นควรมีการฝึกอบรมถ่ายทอดให้แก่นักเรียนและกลุ่มเยาวชนที่สนใจให้เกิดการเรียนรู้ควรมีการ รณรงค์และฟื้นฟู

ด้านประเพณีของชุมชน ในย่านเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นคนจีนยึดมั่นประเพณีจีนแต่ค่อนข้างผ่อนคลายเพราะขาดการส่งเสริมประเพณีดั้งเดิมจากผู้สูงอายุและเด็กรุ่นใหม่ขาดความสนใจ

การนำข้อค้นพบมาสู่กิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน

จากแนวทางการบริหารจัดการวัฒนธรรมเชิงรุกจะต้องเริ่มด้วยการสำรวจบริบทของชุมชนของเจ้าของวัฒนธรรม ที่เป็นเจ้าของพิธีกรรมเสียก่อนเพราะวัฒนธรรมเป็นข้อตกลงร่วมกันของทุกคนที่มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าวัฒนธรรมได้แก่ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มคน ผู้ใหญ่ เยาวชนและเด็กๆในชุมชนเป็นต้นสิ่งสำคัญที่ได้จากการศึกษาบริบทของชุมชนก็คือ

๑. บริบทของชุมชนเป็นปัจจัยภายในของชุมชนในลักษณะ ๒ ลักษณะคือ

๑.๑. อายุของชุมชน อายุของชุมชนมีผลต่อศักยภาพของชุมชนในด้านการติดต่อสู่ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น. เพราะหากชุมชนมีอายุหรือประวัติศาสตร์ยาวนานจะมีข้อมูลทางวัฒนธรรมอันเป็นวัตถุดิบที่จะใช้ในการต่อต้านกับการเปลี่ยนแปลงได้สูง

๑.๒ ชุมชนเนื้อเดียวและชุมชนหลากหลายเพราะเป็นตัวแปรที่สำคัญ เพราะถ้าเป็นชุมชนเนื้อเดียวกัน หรือชุมชนมีความแตกต่างกันไม่มากนักจะมีแรงเกาะเกี่ยวภายในแน่นเหนียวและมีลักษณะของอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนร่วมกัน แต่ถ้ามีความหลากหลายของชุมชน แรงเกาะเกี่ยวของชุมชนจะขาดความเข้มข้น และอาจจะมีความขัดแย้งกันและทำให้ยากต่อการประสานงานกัน

๒.ปัจจัยภายนอก เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงเช่นการเมืองใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ เช่นความกตัญญูเมื่อรับเงินแล้วต้องยอมขายเสียงให้ การดำเนินงานวัฒนธรรมในเชิงธุรกิจ ความก้าวเข้ามาของเทคโนโลยีและสื่อที่ทันสมัยเข้ามาเปลี่ยนแปลงค่านิยมเชิงวัฒนธรรม

จากการศึกษาบริบทของชุมชนในเขตเมืองทำให้ทราบว่าชุมชนในเขตเมือง เพชรบูรณ์เป็นชุมชนเก่าแก่มีข้อมูลทางวัฒนธรรมที่สามารถจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลงได้สูง และเป็นชุมชนที่เป็นเนื้อเดียวกันมีความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง และมีแรงเกาะเกี่ยวกัน ด้วยลักษณะรวมตัวกันผลักดันกันส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนตนเองมีเพียงบางชุมชนที่เกิด จากการอพยพโยกย้ายมาของชุมชนที่เป็นชาวต่างชาติ ต่างจังหวัดทำให้เกิดความ หลากหลายของชุมชนเช่นชุมชนวัดมหาธาตุประกอบด้วยชุมชนดั้งเดิมคือชุมชน๕ชุมชน ต่างชาติ คือจีนชุมชน ๖ และชุมชนอพยพชุมชน ๗ ความร่วมมือร่วมแรงกันพัฒนาชุมชนและ วัฒนธรรมค่อนข้างน้อย

ด้วยเหตุนี้การทำวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการใช้วัฒนธรรม ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือและใช้ประโยชน์ได้จริงต้องใช้รูปแบบการวิจัยที่ให้เจ้าของวัฒนธรรมที่ เป็นเจ้าของวัฒนธรรมมีส่วนร่วมโดยใช้การเลียนแบบทิศทางการใช้ผลงานวิจัยของ มนุษยศาสตร์ดังนี้

๑. การวิจัยที่มีทิศทางมุ่งอนุรักษ์ ต้นฉบับทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านตัวบุคคล พิธีกรรม สถานที่ วัตถุ ประเพณี เป็นต้น

๒. การวิจัยที่มีทิศทางสร้างองค์ความรู้คือการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็น เครื่องมือการสานสัมพันธ์เครือข่ายการทำงานวัฒนธรรม

๓. การวิจัยเพื่อมุ่งการพัฒนาตัววัฒนธรรมเอง เช่นการนำเอาวัฒนธรรมพื้นบ้านมาปรับ ประยุกต์โดยใช้หลักการทางปัญญากำกับการพัฒนา/การปรับประยุกต์นั้น

๔. การวิจัยที่มีทิศทางการมุ่งการตอบปัญหาสังคมเช่นเอาพลังทางสังคมมาแก้ปัญหาา เสนพติดเด็กติดเกม การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

๕. การวิจัยที่มีทิศทางการมุ่งสู่การพัฒนาประเทศ เช่นงานวิจัยด้านศาสนา

ด้านประเพณี ด้านพิธีกรรมที่มีเป้าหมายจะพัฒนาศีลธรรมคุณธรรมของคนในสังคม จากแนวทางการนำผลวิจัยไปใช้โดยใช้แนวทางการวิจัยของมานุษยวิทยาแล้วเรามีทางที่จะ นำผลการวิจัยไปใช้ตามแนวทางของส.ว.ช./กระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติดังต่อไปนี้

๑. แนวทางอนุรักษ์ ได้แก่การใช้ประโยชน์กับวัฒนธรรมพื้นบ้านที่กำลังจะสูญหายไปเช่นวง ดนตรีต๊อบแก้งของชาวบ้านสระเตี้ย

๒. แนวทางการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นแนวทางหลักในการทำงานวัฒนธรรมเนื่องจาก สภาพวิถีชีวิตเปลี่ยนไปทำให้วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตไม่สามารถประกอบตนอยู่ได้ เช่น เพลง แห่นาค เป็นต้น

๓. แนวทางสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพราะในความเป็นจริงวัฒนธรรมเป็นมรดกที่คนรุ่น ก่อนส่งมอบด้วยการถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อไป แต่ในปัจจุบันนี้คนรุ่นหลังหันไปรับมรดกทาง

วัฒนธรรมจากแหล่งอื่นเช่น วัฒนธรรมตะวันตก จีน เกาหลี ญี่ปุ่น เป็นต้นจึงเกิดการขาดตอน และการติดขัดในกระบวนการส่งมอบมรดกทางวัฒนธรรม นั่นคือจุดจบของมรดกทางวัฒนธรรมเพราะไม่มีคนรับมอบมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

๔.แนวทางเผยแพร่ส่งเสริมวัฒนธรรม พื้นบ้านโดยประสานกับชุมชน วัด โรงเรียน และหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเช่นเทศบาลอบต.อบจ.คิดจัดกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมและเผยแพร่ขึ้น

ซึ่งลักษณะแนวทางการพัฒนาทั้งของทฤษฎีทางด้านมนุษยศาสตร์และของสวท./กระทรวงวัฒนธรรม.สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

๑.อนุรักษ์ ต้นฉบับทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านตัวบุคคล พิธีกรรม สถานที่ วัตถุ ประเพณี เป็นต้น

๒.แนวทางการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้าน

๓.แนวทางสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน

๔.แนวทางเผยแพร่ส่งเสริมวัฒนธรรม พื้นบ้านโดยประสานกับชุมชน วัด โรงเรียน และหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเช่นเทศบาล อบต. อบจ.คิดจัดกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมและเผยแพร่ขึ้น

๕.มุ่งสู่การพัฒนาประเทศ เช่นงานวิจัยด้านศาสนา ด้านประเพณี ด้านพิธีกรรมที่มีเป้าหมายจะพัฒนาศีลธรรมคุณธรรมของคนในสังคม

๖.สร้างองค์ความรู้คือการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นเครื่องมือการสานสัมพันธ์เครือข่ายการทำงานวัฒนธรรม

จากแนวทางการพัฒนากิจกรรมด้านวัฒนธรรมทางสภาวัฒนธรรมได้มีการนำวัฒนธรรมที่ได้จากข้อค้นพบมาจัดกิจกรรมดังต่อไปนี้ดังนี้คือ

๑.อนุรักษ์ ต้นฉบับทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านตัวบุคคล พิธีกรรม สถานที่ วัตถุ ประเพณี เป็นต้น

แนวทางการดำเนินงานอนุรักษ์ต้นฉบับทางด้านมรดกวัฒนธรรมด้านนี้ ได้มีการจัดกิจกรรมงานวันอนุรักษ์มรดกไทยหลากหลายกิจกรรมเช่น

ด้านบุคคล จัดให้มีการสืบค้นบุคลากรที่มีภูมิปัญญาด้านต่างๆเช่นดนตรี พิธีกรรม งานหัตถกรรม หมอนวดผ้าเท้า หมอสมุนไพร ด้านการแสดงมาเชิดชูเกียรติด้วยการมอบ วุฒิบัตรและจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานจัดให้โชว์ผลงานบนเวทีในงานนี้ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและสนใจที่จะอนุรักษ์ผลงานของตน ตลอดจนอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของตนต่อไป

๒. แนวทางการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้าน

กิจกรรมประกวด โดยใช้ผลการวิจัยจากการเก็บข้อมูลประเพณีส่วนบุคคลเช่นประเพณีการเกิด ได้แก่การร้องเพลงกล่อมเด็ก การเล่นนิทานพื้นบ้าน การประดิษฐ์ของเล่นจากเศษวัสดุ การประกวดขับร้องเพลงไทย

กิจกรรมส่งเสริมการจัดตั้งวงดนตรีไทยสนับสนุนให้มีรายได้ด้วยการนำมาแสดงในงาน เผยแพร่ในงานวัฒนธรรมตามแต่โอกาสจะอำนวยให้ ร่วมมือกับชมรมที่เป็นองค์กรอิสระเช่น ชมรมผู้สูงอายุนครบาล ชมรมข้าราชการนอกประจำการอำเภอเมืองตั้งวงดนตรีไทยส่งเสริมการขับร้องเพลงไทย การรวบรวมมาตรฐานแล้วนำไปเผยแพร่ในโอกาสต่างๆเป็นการใช้ผลการวิจัย จากภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมและนาฏศิลป์อันเป็นข้อมูลวัฒนธรรมด้านผสมผสาน

๓. แนวทางสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน

จัดให้มีการสาธิตจากปราชญ์ของชุมชนเช่น การเล่นนิทานให้เด็กฟัง สาธิตการร้องเพลงพื้นบ้านจากแม่เพลงในชุมชน การตัดกระดาษ จักสานพัด ปลายะเพียน ตระกร้อจากทางมะพร้าว โดยปราชญ์จากชุมชน สาธิตการเล่นดนตรีไทย และทำการฝึกสอนให้แก่เด็กและเยาวชนที่มาชมการสาธิตเป็นการนำผลการวิจัยทั้งทางด้านมุขปาฐะและอมุขปาฐะมาสืบทอด

๔. แนวทางเผยแพร่ส่งเสริมวัฒนธรรม พื้นบ้านโดยประสานกับชุมชน วัด โรงเรียนและหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเช่นเทศบาล อบต. อบจ. จัดกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมและเผยแพร่ขึ้น เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้จัดงบประมาณสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรม เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ในฐานะองค์กรสาธารณประโยชน์จัดกิจกรรมส่งเสริมและเผยแพร่ วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนเมืองเพชรบูรณ์โดยมีการจัดกิจกรรม ๔ กิจกรรมด้วยกันคือ

กิจกรรมวันแม่วันพ่อ วันอนุรักษ์มรดกไทย งานส่งเสริมประเพณีกวนข้าวทิพย์ที่วัดเพชรวราราม ด้วยการนำเนื้อหาของประเพณีมาจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆดังนี้

กิจกรรมการแสดงละครจากตำนานนิทานพื้นบ้าน นางผมหอม ละครสอนใจเรื่องแม่หมาเพื่อเทิดพระคุณแม่ คำสอนของพ่อเพื่อเทิดพระคุณของพ่อ

จัดให้มีกิจกรรมเชิดชูเกียรติพ่อและแม่ที่ทำหน้าที่สมบุรณ์แบบเป็นตัวอย่างในการอบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดีตามรอยวัฒนธรรมไทยโดยให้ชุมชนแต่ละชุมชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกและมอบเกียรติบัตรให้

จัดนิทรรศการเผยแพร่ประวัติของพ่อตัวอย่างและแม่ตัวอย่างตลอดจนแนวทางอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดีได้อย่างไร

จัดประกวดร้องเพลงกล่อมเด็กจากชุมชน เยาวชน และโรงเรียน

การแสดงพื้นบ้านเช่นเพลงแห่นาคโดยการจำลองขบวนแห่นาคและมีการร้องเพลงปฏิพากย์คือเพลงแห่นาคให้ได้รับทราบกันโดยชุมชนหมู่บ้านเดียวกัน

๕.มุ่งสู่การพัฒนาประเทศ เช่นงานวิจัยด้านศาสนา ด้านประเพณี ด้านพิธีกรรมที่มีเป้าหมายจะพัฒนาศีลธรรมคุณธรรมของคนในสังคม

สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ร่วมมือกับวัดเพชรวาราม โรงเรียนและชุมชนส่งเสริมประเพณีการกวนข้าวทิพย์เพื่อมุ่งส่งเสริมคุณธรรมในด้านการสามัคคี การเสียสละโดยใช้กิจกรรมทางประเพณีเป็นแก่น

๖.สร้างองค์ความรู้คือการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นเครื่องมือการสานสัมพันธ์เครือข่ายการทำงานวัฒนธรรม

ให้มีการจัดนิทรรศการ จำลองสถานการณ์เช่น ประเพณีการเกิด การแต่งงาน การบวชจำลองประเพณีส่วนรวมของชุมชนเช่นการปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองของชุมชนวัดภูเขาหิน ประเพณีทอดกฐินและการทำผ้ากฐินของชุมชนวัดเพชรวาราม ประเพณีการกวนข้าวทิพย์ของชุมชนวัดเพชรวาราม การก่อเจดีย์กลบธาตุของชุมชนวัดช้างเผือก การทอดผ้าป่าของชุมชนวัดทุ่งสะเดียง ประเพณีอุ้มพระดำน้ำของชุมชนบ้านในเมืองเป็นต้น

โดยแต่ละชุมชนที่มีส่วนร่วมในการวิจัยดำเนินการจัดเป็นนิทรรศการกึ่งถาวรประสานงานกับฝ่ายการท่องเที่ยวของเทศบาลนำเด็กนักเรียนและนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมที่หอวัฒนธรรมนครบาลจำนวนนับร้อยคน

จำลองวิถีชีวิตชุมชนด้วยการจัดลานวัฒนธรรมชุมชนจำหน่ายอาหารพื้นบ้านจากผลงานวิจัยภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้าน ทำพิธีเปิดตลาดด้วยการละเล่นกลองยาว การละเล่นพื้นบ้านของชุมชนในเขตเมือง

จากกระบวนการวิจัยประเพณีพื้นบ้านของชุมชนวัดไตรภูมิชุมชน ๘,๙ นำตำนานพื้นบ้านตำนานการค้นพบพระพุทธรูปมหาธรรมราชาทางเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์นำไปจัดเป็นการแสดงแสง เสียง สี่เรื่องในประเพณีอุ้มพระดำน้ำเทศกาลสารทเดือนสิบ เป็นประจำทุกปีโดยมีชุมชนร่วมแสดงด้วย

ผลที่ได้หลังจากจัดกิจกรรมแล้ว

ผลจากการนำผลการวิจัยไปเผยแพร่และพัฒนาเป็นกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น ได้ทำการประเมินผลความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

สรุปแบบประเมินกิจกรรมเนื่องในวโรกาสเจริญพระชนมายุ ๘๔ พรรษา

เทิดไท้องค์ราชันจากวันแม่ถึงวันพ่อ

วันพุธที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๔
ณ บริเวณหอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย/ลงในช่อง ☐ ตามความเป็นจริง

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน

เพศชาย จำนวน ๕๕ คน เพศหญิง จำนวน ๔๕ คน

อายุ	๑๐-๑๕	จำนวน -	คน
	๑๖-๒๐	จำนวน -	คน
	๒๑-๓๐	จำนวน ๓๐	คน
	๓๑-๔๐	จำนวน ๔๐	คน
	๔๑-๕๐	จำนวน ๔๕	คน
	๕๑-๖๐	จำนวน ๑๕	คน
	๖๐-ขึ้นไป	จำนวน -	คน

สถานที่อยู่อาศัย

ในเขตเทศบาล	จำนวน ๕๐	คน
นอกเขตเทศบาล	จำนวน ๔๐	คน
อื่นๆ	จำนวน ๑๐	คน

ความพึงพอใจ

ส่วนที่ ๒ จงใส่เครื่องหมาย/ลงในช่องประมาณค่าแทนความพึงพอใจของท่านดังต่อไปนี้

- ๓ แทนค่าความพึงพอใจ ระดับ มาก
๒ แทนค่าความพึงพอใจ ระดับ ปานกลาง
๑ แทนค่าความพึงพอใจ ระดับ น้อย

ระดับความพึงพอใจของท่านต่อกิจกรรม

๑. สถานที่จัดกิจกรรม

มาก จำนวน ๕๐ คน ปานกลาง จำนวน ๒๐ คน น้อย จำนวน ๓๐ คน

๒. วันและระยะเวลาที่จัด

มาก จำนวน ๔๐ คน ปานกลาง จำนวน ๑๐ คน น้อย จำนวน ๑๐ คน

๓. การประชาสัมพันธ์การจัดงาน

มาก จำนวน ๔๐ คน ปานกลาง จำนวน ๑๐ คน น้อย จำนวน ๑๐ คน

๔. นิทรรศการเทิดพระเกียรติพ่อ – แม่ของแผ่นดิน

มาก จำนวน ๘๕ คน ปานกลาง จำนวน ๑๕ คน น้อย จำนวน - คน

๕. นิทรรศการพ่อ – แม่ตัวอย่างของชุมชน

มาก จำนวน ๗๕ คน ปานกลาง จำนวน ๒๕ คน น้อย จำนวน - คน

๖. นิทรรศการความรู้ประวัติชุมชนและประเพณี

มาก จำนวน ๖๕ คน ปานกลาง จำนวน ๒๕ คน น้อย จำนวน ๑๐ คน

๗. กิจกรรมร้องเพลงกล่อมเด็ก

มาก จำนวน ๔๕ คน ปานกลาง จำนวน ๕๐ คน น้อย จำนวน ๕ คน

๘. กิจกรรมเล่นนิทานคติธรรม

มาก จำนวน ๕๐ คน ปานกลาง จำนวน ๓๐ คน น้อย จำนวน ๒๐ คน

๙. อาหารพื้นบ้านในบรรยากาศแบบไทยๆ

มาก จำนวน ๙๕ คน ปานกลาง จำนวน ๕ คน น้อย จำนวน - คน

๑๐. การแสดงบนเวที ธีรวิวัฒน์นักเรียน การแสดงพื้นบ้านของชุมชนบ้านสะเดียง

มาก จำนวน ๖๐ คน ปานกลาง จำนวน ๒๕ คน น้อย จำนวน ๑๕ คน

๑๑. การบรรเลงดนตรีของวงโยธวาทิต

มาก จำนวน ๗๐ คน ปานกลาง จำนวน ๕ คน น้อย จำนวน ๒๕ คน

๑๒. การแสดงรำวงมาตรฐาน

มาก จำนวน ๖๐ คน ปานกลาง จำนวน ๑๕ คน น้อย จำนวน ๒๕ คน

๑๓. การแสดงกลองยาว – นางรำ

มาก จำนวน ๗๐ คน ปานกลาง จำนวน ๒๐ คน น้อย จำนวน ๑๐ คน

๑๔. พิธีเปิดเทิดไถ่องค์ราชัน – มอบล่

มาก จำนวน ๘๕ คน ปานกลาง จำนวน ๕ คน น้อย จำนวน ๑๐ คน

๑๕. ความสะอาดของสถานที่จัดงาน

มาก จำนวน ๙๕ คน ปานกลาง จำนวน ๕ คน น้อย จำนวน - คน

จากการสอบถามความพึงพอใจโดยการใช้แบบสอบถาม จะเห็นได้ว่าผู้มาร่วมงานมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่จัดขึ้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนได้แก่

กิจกรรมปลูกจิตสำนึกในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานและเทิดพระเกียรติอยู่ในความรู้สึกพึงพอใจที่สูงมากคือ ๘๕% และ ๗๕ % ดังนี้

๔. นิทรรศการเทิดพระเกียรติพ่อ – แม่ของแผ่นดิน

มาก จำนวน ๘๕ คน ปานกลาง จำนวน ๑๕ คน น้อย จำนวน - คน

๕. นิทรรศการพ่อ – แม่ตัวอย่างของชุมชน

มาก จำนวน ๗๕ คน ปานกลาง จำนวน ๒๕ คน น้อย จำนวน - คน

**กิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีมีความพึงพอใจมากร้อยละ๖๕%ซึ่งได้แก่
กิจกรรม นิทรรศการความรู้ประวัติชุมชนและประเพณีดังผลการประเมินดังนี้**

๖.นิทรรศการความรู้ประวัติชุมชนและประเพณี

มาก จำนวน ๖๕ คน ปานกลาง จำนวน ๒๐ คน น้อย จำนวน ๑๐ คน

**กิจกรรมฟื้นฟูและเผยแพร่ได้แก่เพลงกล่อมเด็กและการเล่นนิทานมีความพึง
พอใจอย่าง ละ๔๕%และ๕๐%ตามลำดับดังผลข้างล่างนี้**

๗. กิจกรรมร้องเพลงกล่อมเด็ก

มาก จำนวน ๔๕ คน ปานกลาง จำนวน ๕๐ คน น้อย จำนวน ๕ คน

๘. กิจกรรมเล่นนิทานคติธรรม

มาก จำนวน ๕๐ คน ปานกลาง จำนวน ๓๐ คน น้อย จำนวน ๒๐ คน

**กิจกรรมลานวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านในบรรยากาศแบบไทยมีความพึง พื่อใจ
สูงสุดถึง ๙๕%ดังนี้**

๙. อาหารพื้นบ้านในบรรยากาศแบบไทยๆ

มาก จำนวน ๙๕ คน ปานกลาง จำนวน ๕ คน น้อย จำนวน - คน

กิจกรรมการเผยแพร่การแสดงพื้นบ้านพึงพอใจ ๖๐ %ดังนี้

๑๐. การแสดงบนเวที ธีรวินักเรียน การแสดงพื้นบ้านของชุมชนบ้านสะเดียง

มาก จำนวน ๖๐ คน ปานกลาง จำนวน ๒๕ คน น้อย จำนวน ๑๕ คน

ดังนั้นเราจึงอาจสรุปได้ว่าจากผลการประเมินความพึงพอใจจึงมีความเป็นไปได้

ที่การปลูกฝังจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนโดยการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นตัว

ขับเคลื่อน ประกอบกับจากการศึกษาบริบทของชุมชนได้ข้อค้นพบว่าเป็นชุมชนที่เก่าแก่

และเป็นชุมชนเนื้อเดียวกันถ้ามีการกระตุ้นและส่งเสริมที่ดี งานการพัฒนาชุมชนด้วย

วัฒนธรรมท้องถิ่นจะเป็นไปได้สูงมากทีเดียว

การอภิปรายผล

จากการแสดงความคิดเห็นของชุมชนที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ได้

กล่าวถึงปัญหาของวัฒนธรรมในแต่ละกลุ่มพร้อมทั้งหาวิธีการแก้ไขทางสภาได้รับไป

ดำเนินการในงานเกิดไ้ห้องครัวชั้นในวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๔สรุปสามารถสรุปผลถึง

ความเป็นไปได้ที่จะนำผลไปพัฒนาชุมชนได้ดังนี้

แนวทางแก้ปัญหาของชุมชนวัดช้างเผือก ชุมชน ๑,๔

ประเพณีการเกิดได้สูญหายไปจากหมู่บ้านอย่างสิ้นเชิง ไม่มีการอยู่ไฟ ไม่มีการร่อนกระดัง การไว้ผมจุกในเด็กหญิง ไว้เกล้าในเด็กชาย การอบรมเลี้ยงดูแบบดั้งเดิมหายไป ทั้งนี้เพราะความ

เจริญทางด้านสุขภาพอนามัยแม่และเด็กเจริญขึ้นมากหญิงมีครรภ์นิยมไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลทำความเชื่อประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติสูญหายไปอย่างสิ้นเชิงสมควรให้มีการจัดนิทรรศการเผยแพร่เป็นความรู้ในเชิงอนุรักษ์และกระตุ้นให้พ่อแม่เห็นความสำคัญของบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูบุตรและผลการจัดกิจกรรมเชิดชูเกียรติและเผยแพร่แนวทางอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนววัฒนธรรมไทยยังใช้ได้ผลดีอยู่ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินความพึงพอใจของผู้มาร่วมงานมีสูงถึง ๗๕%

ภาพที่ ๑๔๕ นิทรรศการเกี่ยวกับประเพณีการเกิดแสดงให้เด็กและผู้สนใจศึกษา ณ หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์

แนวทางแก้ปัญหาของชุมชนบ้านสะเดียงชุมชนที่ ๒,๓

ลักษณะเด่นของชุมชนนี้คือเป็นชุมชนที่มีลักษณะอารมณดีสนุกสนานมีความสามารถในด้านดนตรีโบราณดั้งเดิมคือวงตึบแก่ง ดนตรีไทย มีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอน มี

การเล่นพื้นบ้านหลากหลาย มีช่างฝีมือหัตถกรรมเช่นการจักสาน การเย็บบายศรี ศาสนพิธี
สมุนไพรรักษาบ้านฯ

ปัญหาคือขาดการสืบทอดเช่นวงดนตรีตึกเก่งต้องล้มลงเพราะผู้เล่นเสียชีวิต
ขาดคนสืบทอด

วงดนตรีไทยนาวยวงล้มป่วยเป็นอัมพาตคือพ่อเสริม ขุนแก้ว(ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)
เพลงพื้นบ้านแม่เพลงเสียชีวิตไปหลายคนที่เหลืออายุมากแล้ว เห็นควรมีการ
ฝึกอบรมถ่ายทอดให้แก่นักเรียนและกลุ่มเยาวชนที่สนใจมีการรณรงค์และฟื้นฟู

จากการจัดกิจกรรมเพื่อการสืบทอดเช่นการสาธิตการเล่านิทานมีคนสนใจมาก
๕๐%มีคนสนใจปานกลาง๓๐% การร้องเพลงกล่อมเด็ก ๔๕%และมีคนสนใจปานกลาง ๕๐%
แนวทางในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์และฟื้นฟูมีทิศทางที่เป็นไปได้
นอกจากนี้ชุมชนมีโรงเรียนตั้งอยู่การประสานงานเพื่อดำเนินการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่เยาวชน
โดยให้บุคลากรในท้องถิ่นช่วยสืบทอดเป็นขั้นตอนที่สามารถดำเนินการได้

แนวทางแก้ปัญหาของชุมชนวัดมหาธาตุ ๕,๖,๗

เป็นชุมชนในย่านเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นคนจีนยึดมั่นประเพณีจีนแต่ค่อนข้างผ่อน
คลายประเพณีดั้งเดิมของจีนเริ่มสูญหายเช่นภาษาจีนเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจพูดไม่ได้ไม่สนใจ
ประเพณีดั้งเดิม

เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีลักษณะหลากหลายมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมผสม
ประสานคนจีนสนใจเข้าวัดและนับถือประเพณีแบบไทยมากขึ้นประกอบกับเจ้าอาวาสของวัด
มหาธาตุคือเจ้าคุณพระเทพรัตนกวีเจ้าคณะจังหวัดสงเสริมประเพณีของวัดด้วยกิจกรรมทาง
ศาสนาเช่นประเพณีทอดกฐินตัก วันกตัญญูในวันประเพณีตรุษสงกรานต์ ลักษณะของ
วัฒนธรรมดั้งเดิมแบบจีนจะถูกลบเลือนโดยผู้สูงวัยแต่ด้วยเหตุที่นับถือศาสนาพุทธแบบเดียวกัน
วัฒนธรรมประเพณีจึงนับถือควบคู่กันไปแนวทางพัฒนาชุมชนจึงเป็นหน้าที่ของวัดและสามารถ
พัฒนาไปได้

แนวทางแก้ปัญหาของชุมชนวัดไตรภูมิ๘,๙

ปัญหาด้านวัฒนธรรมมีน้อยเพราะชุมชนเข้มแข็งลักษณะของประเพณีของชุมชนคือ
คุ้มพระดำน้ำเป็นประเพณีดั้งเดิมได้รับการสนับสนุนจากระดับจังหวัดและท้องถิ่นตลอดจนการ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดเป็นงานเทศกาลประจำปี แต่ด้วยเหตุที่เป็นชุมชนประวัติศาสตร์
ควรมีการฟื้นฟูเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชนและทางเทศบาลได้จัดให้เป็นจุดสำคัญใน
การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของเทศบาล มีผู้เข้าแะชมจำนวนมากดังนั้นการฟื้นฟู
และเผยแพร่มีทางพัฒนาชุมชนได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

แนวทางแก้ปัญหาของชุมชนวัดภูเขาดิน๑๐,๑๑,๑๓,๑๔

ประเพณีมีหลากหลายกิจกรรมทางประเพณีที่สำคัญคือปิดทองรอยพระพุทธรูปแต่ความร่วมมือจากชุมชนไม่ดีเท่าที่ควร เพราะประชาชนไม่ศรัทธาเจ้าอาวาสวัดมีผลประโยชน์จากการเก็บค่าเช่าที่ดินและไม่เปิดเผยตรวจสอบไม่ได้ จึงไม่ยอมให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเท่าที่ควรแต่ปัญหานี้เนื่องจากชุมชนมีส่วนร่วม ในการวิจัยได้นำเสนอปัญหาให้ทางเทศบาลแก้ไขและทางเทศบาลเข้าไปสนับสนุนดังนั้น แนวทางในการพัฒนาและอนุรักษ์ประเพณีที่เก่าแก่นี้มีทางเป็นไปได้

แนวทางแก้ปัญหาของชุมชน๑๒,๑๕,๑๖,๑๗

ปัญหาของวัดพระแก้วท่านอดีตเจ้าอาวาสเคยเป็นผู้ส่งเสริมกิจกรรมทางประเพณีส่งเสริมและเผยแพร่พุทธศาสนาโดนฆาตกรรม วัดขาดเจ้าอาวาส วัดขาดการพัฒนาสืบเนื่องเพ็งจะเริ่มมีการแต่งตั้งเจ้าอาวาส เนื่องจากเป็นวัดโบราณเก่าแก่ชุมชนและเทศบาลเริ่มมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ เพื่อการฟื้นฟู เพื่อการเผยแพร่เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ต่อไป

ปัญหาประเพณีบางประเพณีไม่สมบูรณ์เช่นการทอดผ้าจุลกฐินในประเพณีการทอดกฐินของวัดเพชรวารามควรที่จะมีการเผยแพร่ให้ความรู้ แก่ชนรุ่นหลังได้ทราบทั้งกระบวนการ

และทางสภาวัฒนธรรมได้จัดเป็นนิทรรศการกิ่งถาวร ผู้มีส่วนร่วมในงานนิทรรศการให้ความสนใจมากถึง๖๕%

ทั้งหมดนี้คือปัญหาทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองที่คณะทีมงานวิจัยได้ดำเนินการและได้ข้อค้นพบว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านสามารถนำไปพัฒนา ชุมชนได้จริง

ข้อคิดเห็นและประเด็นปัญหา

จากข้อค้นพบในการวิจัยพบว่าวัฒนธรรมเชิงเดี่ยวคือการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนรุ่นหนึ่งในลักษณะของการถ่ายทอดด้วยภาษา (วจน) ท่าทาง (อวัจน) และภาษาประกอบท่าทางนั้น(แบบผสม)ไม่สามารถที่จะรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยไว้ได้ เพราะมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเพราะ จากผลการวิจัยการใช้ชีวิตเรียบง่ายแบบวัฒนธรรมทางสายน้ำถูกทำลายไปด้วยความเจริญทางคมนาคมคือความสะดวกรวดเร็วของการใช้รถใช้ถนนที่กว้างขวางแม่น้ำลำคลองถูกทิ้งร้างกลายเป็นที่ทิ้งขยะ ถูกลมและถูกบุงกรุก

ความเจริญด้านการแพทย์ทำให้ประเพณีการเกิดหายไป ความเจริญ ทางด้านการสื่อสารเพลงสากล ละครทีวี ทำให้การแสดงพื้นบ้านเสื่อมความนิยมและกำลังจะตาย

ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทยกำลังค่อยการพิสูจน์ว่าจะเรียกความ นิยมกลับมาได้หรือไม่เพราะความลังเลระหว่างการแพทย์สมัยใหม่กับการแพทย์แผนโบราณ

สิ่งเหล่านี้คือปัญหาและควรจะต้องแสวงหาความร่วมมือกัน ในการแสวงหาองค์ความรู้ที่สอดรับระหว่างความเปลี่ยนแปลงใหม่และองค์ความรู้เดิมให้กลมกลืนและเหมาะสมกับชีวิตวิถีไทย เพราะเราหยุดความเปลี่ยนแปลงของโลกไม่ได้ นี่คือการบ้านสำหรับนักวิชาการวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

๑. จากผลของการวิจัยควรนำไปสู่การเผยแพร่ทางวัฒนธรรมโดยนำมาประยุกต์กับการนำเสนอผลการวิจัยในแง่ที่ผู้ชมมีส่วนร่วมเช่น ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมที่เป็นข้อมูลวัฒนธรรมทางด้านมุขปาฐะเช่นเพลงกล่อมเด็ก ให้ความรู้ทางด้านเพลงกล่อมเด็กโดยให้มีแม่เพลงมาร้องให้เด็กๆหรือผู้สนใจฟัง ให้ผู้ฟังฝึกร้องเพลงกล่อมเด็กแล้วแจกของที่ระลึกให้เป็นต้น ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้จากสัญลักษณ์ แล้วนำไปปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับเวลาและกาลสมัย

๒. นำผลการวิจัยไปสู่การแสดงเช่นการร้องรำ การแสดงดนตรีพื้นบ้าน เป็นนิทรรศการที่มีชีวิต

๓. นำผลการวิจัยไปจัดนิทรรศการแบบสามมิติตัวอย่างเช่นนิทรรศการเกี่ยวกับประเพณีการเกิดเพราะการเรียนรู้สัญลักษณ์ในลักษณะเป็นรูปธรรมเข้าใจง่ายกว่าลักษณะที่เป็นนามธรรม

๔. นำผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติจริงเช่นตลาดนัดอาหารพื้นบ้าน การประกวดการประดิษฐ์กระทงในงานประเพณีลอยกระทง โดยเฉพาะอย่างยิ่งลานวัฒนธรรมการเปิดตลาดนัด อาหารพื้นบ้านได้รับความสนใจอย่างมากผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ความสนใจมากถึง ๙๕% จึงสมควรจะได้รับการสนับสนุนต่อไป

๕ .สภาวัฒนธรรมจังหวัด องค์กรท้องถิ่น เช่นเทศบาล อบต. อบจ.กรมส่งเสริมวัฒนธรรมต้องมีการจัดสรรงบประมาณให้แก่สภาวัฒนธรรมอำเภอ ตำบล สนับสนุนให้มีการทำวิจัย พร้อมทั้งจัดอบรมการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการตื่นตัวรักและเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองและยินดีที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางสภาวัฒนธรรมดำเนินกิจกรรม

๖. กรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติควรจัดการฝึกอบรมแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมเพื่อปรับเข้าสู่ระบบสากลได้อย่างไร ให้แก่นักวิชาการวัฒนธรรม พร้อมทั้งให้งบประมาณสนับสนุน

๗. จัดให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองโดยนำชมสถานที่ประวัติศาสตร์ของชุมชนที่มีสถานที่ประวัติศาสตร์เช่นเมืองในเขตพระราชฐานในอดีต ในยุคสุโขทัย เมืองเก่าในสมัยอยุธยาเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น

๘. นำความรู้ด้านวัฒนธรรมจากการวิจัยไปสู่หลักสูตรการเรียนรู้ของโรงเรียน ด้วยการจัด
สัมมนาเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้บริหารและครูผู้สอน

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ.(๒๕๔๓). **สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**.
กรุงเทพมหานคร บริษัทเอดิชั่นเพรส โปรดักส์จำกัด.
_____.(๒๕๔๓) **การวิเคราะห์สื่อแนวคิดและเทคนิค**. กรุงเทพมหานคร บริษัท
เอดิชั่นเพรสโปรดักส์จำกัด.
- กาญจนา แก้วเทพและคณะ_.(๒๕๕๓) **การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมด้วย
นวัตกรรมการวิจัย** กรุงเทพมหานคร ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์
- กาญจนา แก้วเทพและรัตติกาล เจนจัด(๒๕๕๓) **การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยด้วยการบริหาร
จัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม** กรุงเทพมหานคร ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพ
พิมพ์.
- คณะราชครู (นามแฝง).(๒๕๓๒). **ประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร : จักรานกลการพิมพ์.
- คมคาย หมื่นสาย.(๒๕๓๕). **รายงานวิจัยเรื่องการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านจากเครื่องมือ
ประกอบอาชีพของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์**. เพชรบูรณ์ : สถาบันราชภัฏ
เพชรบูรณ์.
_____. (๒๕๕๑). **รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาศิลปะการแสดงระบำรำเต้น
ของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์**. เพชรบูรณ์ : สภาวัฒนธรรมเทศบาล
เมืองเพชรบูรณ์.
- _____. (๒๕๕๑). **รายงานการวิจัย เรื่องการศึกษาอาหารพื้นบ้านของชาว
ชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์** เพชรบูรณ์ : สภาวัฒนธรรม
เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์.
- _____. (๒๕๕๐). **รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพปัญหาการบริหาร
จัดการองค์กรอิสระ “กรณีศึกษาสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์”**
เพชรบูรณ์:สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์.จุลทรรศน์พยายมรานนท์.(๒๕๓๕).
ประวัติการสร้างอนุสาวรีย์พ่อขุนผาเมือง.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูณ.
- ชาลี พระแสง.(๒๕๓๔) .**ภูมิปัญญาชาวบ้าน: การสัมมนาทางวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ พระนคร โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว**.
- ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. (๒๕๐๔). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่
กรุงเทพ : โรงพิมพ์คุรุสภา**.

_____ (๒๕๕๐). ชุมนุมพระนิพนธ์ในสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

เรื่อง **มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย** www.google.com.

ธิดา สารยา. (๒๕๒๙). **ประวัติศาสตร์เมืองศรีเทพ** นครสวรรค์ : ไพศาลการพิมพ์.

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกับคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.(๒๕๔๗ -๒๕๕๑)รายงาน
**การวิจัยเรื่องการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษาเทศบาล
เพชรบูรณ์** เพชรบูรณ์:พิษณุโลก ดาวเงินการพิมพ์.

นาคยา รัชมีและคณะ. (๒๕๓๘) รายงานการวิจัยเรื่อง**ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ** เพชรบูรณ์ สถาบัน
ราชภัฏเพชรบูรณ์

นิตยา กนกมงคล.(๒๕๔๓). ภูมิปัญญา:เพื่อความก้าวหน้าอย่างมั่นคงในสังคมโลก **ภูมิปัญญาไทย**

ในงานศิลปถิ่นเมืองกรุง กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน).

_____. (๒๕๔๓) ศิลปกรรมท้องถิ่น:สุนทรียศาสตร์แห่งภูมิปัญญาไทย **ภูมิปัญญาไทย**

ในงานศิลปถิ่นเมืองกรุง กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน).

บุปผา ทวีสุข.(๒๕๒๐) **คติชาวบ้าน** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประทีน ทองเที่ยงและคณะ. (๒๕๓๑). **ประเพณีพื้นบ้าน**. รายงานการศึกษาค้นคว้าโปรแกรม
ภาษาไทยสถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์.

ประเสริฐ วน นคร.(๒๕๓๖). **การใช้ภาษาถิ่นศึกษาวรรณคดีและศิลาจารึก,วัฒนธรรมพื้นบ้าน
ภาษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา อุดมระกูล.(๒๕๒๙). **วัฒนธรรมอีสานใต้**. กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานเทศ
กรรมการฝึกหัดครู

ผาสุก มุธเมธา. (๒๕๔๓). **คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
คอมแพคพริ้นท์ จำกัด : กรุงเทพมหานคร.

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต โต) (ม.ป.ป) **สืบสานวัฒนธรรมไทยบนฐานแห่งการศึกษาที่แท้**
กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

พัทยา สายหนู,. (๒๕๔๑). **แนวคิดในการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม**. ไทยศึกษา. นนทบุรี :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

พรรณี คุ่มเถื่อน. (๒๕๒๓). **นิทานพื้นบ้านเพชรบูรณ์**. รายงานการศึกษาค้นคว้าโปรแกรมวิชา
ภาษาไทย. สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์.

อยู่ สุนทรชัย .(๒๕๓๔) .**ภูมิปัญญาชาวบ้าน**: การสัมมนาทางวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ พระนคร :โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

วรเดช จันทรศร. ดร. (๒๕๔๗) .**ภูมิปัญญาไทยชุมชนทรัพย์แห่งแผ่นดินสยาม**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มติชน.

วิชัย ตันกิตติกร.(๒๕๓๔). **อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ
นติ้ง จำกัด

วิโรจน์ ไผ่ย่อย . [www.google 'co.th](http://www.google.co.th) (๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๑)

ศิริวรรณ ขุนคงมี .(๒๕๔๕).**วัฒนธรรมพื้นบ้านเพชรบูรณ์**.รายงานการศึกษาค้นคว้าโปรแกรมวิชา
นิเทศศาสตร์. สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์.

ศรีศักดิ์ วลลิโกดม. (๒๕๒๗). **สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ
นติ้ง จำกัด

สมาน ปัญญาทิพย์ บ้านเลขที่ 65 หมู่ 2 ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

อนุมาณ ราชธน,พระยา. (๒๕๐๓). **เรื่องวัฒนธรรมประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด.

Herbert George..(๑๙๘๐). **The Folk Lore**. New York : Collinson Co.

w.w.w.nakronbal.com (๓. ๒ .๑๐๐๙) การแบ่งส่วนการปกครองจังหวัดเพชรบูรณ์

w.w.w.google.co.th (๑๐ . ๒ ๒๕๕๔) จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

(ประวัตินายวงศ์ธนตรีพินบ้านสะเดียงอ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ภาคผนวก ข.

(ประวัตินายวงศ์ธนตรีไทยบ้านสะเดียงอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาคผนวก ค.

(รายนามวิทยากรผู้ให้ข้อมูล)

ภาคผนวก ง.

(เครื่องมือการเก็บข้อมูล)

ภาคผนวก จ.

(ทีมงานนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย)

ภาคผนวก ฉ.

(การนำผลงานวิจัยมาเผยแพร่ในรูปนิตยสารแบบมีส่วนร่วม)

ภาคผนวก ช.

(ประวัติและผลงานหัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ)

ภาคผนวก ก.
(ประวัตินายวงดนตรีพื้นบ้านสะเดียงอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

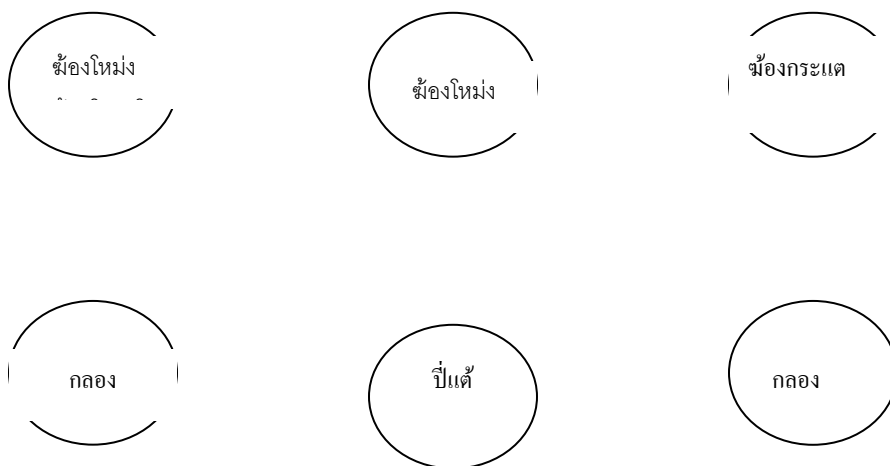
(ดนตรีต๊อบแก่ง)

การแสดงดนตรีต๊อบแก่ง

ดนตรีต๊อบแก่งเป็นดนตรีพื้นเมืองเก่าแก่ที่มีอายุสืบทอดกันมาหลายร้อยปี ปราชญ์มีเล่นในหมู่ของชาวนน(ชนชาติเชื้อสายขอมพูดภาษาขอม-ทวา ไม่มีภาษาเขียนมีแต่ภาษาพูดปัจจุบันอาศัยอยู่ที่หมู่บ้าน ห้วยไคร้ตำบลตะเภาและบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์)และมีเล่นในหมู่ชุมชนบ้านสะเดียง

ดนตรีต๊อบแก่งเล่นกันทั่วไปทั้งในงานมงคลและอวมงคลแต่ปัจจุบันเล่นกันในงานศพเพียงอย่างเดียวและเหลือน้อยมาก ครูดนตรีเสียชีวิตหมด ยังมีหลงเหลือสืบทอดกันที่โรงเรียนบ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา เขตพื้นที่การศึกษาเขต ๑ แต่ถ้าขาดการสนับสนุนก็คงหมดเพราะครูฝึกที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านเสียชีวิต เหลือแต่เพียงลูกศิษย์เท่านั้น

ตำแหน่งของผู้แสดงวงดนตรีมีดังนี้

ขั้นตอนการแสดง

ก่อนแสดง ต้องไหว้ครู วงต๊อบแก่งทุกวงจะต้องจัดให้มีการไหว้ครูประจำปี แม้จะไม่มีการแสดงก็ตาม เพื่อระลึกถึงพระคุณครูอาจารย์ที่อบรมสั่งสอนการเล่นดนตรีต๊อบแก่งสืบทอดกันมา

อุปกรณ์สิ่งของที่ใช้ไหว้ครู

พานบายศรีนมแมว กรวยหมาก ๑ คู่ พลุจีบ ๑ คำ บูหรี ๑ ชอง
 เหล้าขาว ๑ ขวด ธูป ๑ ดอก ปลาอย่างมีทั้งหัวและหางครบ ๑ ตัว
 เทียนน้ำมันต์ ๑ แท่ง ด้ายสายสิญจน์ ๑ ใจ ข้าวสุก ๑ บ้นเกลือ ๑ ก้อน
 ขันน้ำมันต์ ๑ ลูก เงินค่าคาย ๒๖ บาท

เพลงที่ใช้บรรเลงมี

เพลงไหว้ครู

ได้แก่ เพลงต้น เพลงกันเสนียดจัญไร เพลง ๓ ไม่ เพลงปลงศพ
 เพลงเดิน เพลงระย้า เพลงมำดีดกะโหลก

เพลงบรรเลง(ต่อจากการไหว้ครู)

๑ เพลงนางหงส์	๒. เพลงมลายู
๓. เพลงกาเต้น	๔. เพลงนกกระปูด ตอน ๑ ตอน ๒
๕. เพลงนางซ้อง	๖. เพลงกระต่ายสามขา
๗. เพลงโทน	๘. เพลงจระเข้ฟาดหาง
๙. เพลงเดินหน	๑๐ เพลงรับพระเข้าวัด
๑๑. เพลงฤาษีเข้าถ้ำ	๑๒. เพลง ๓ ไม่
๑๓. เพลงแกะชนกัน	๑๔ เพลงแก้วน้อยดับไฟ(บรรเลงตอนจบ)

(ผู้ให้ข้อมูล นาย อภิชาติ ปิ่นขาว ลูกชายนายวงดนตรีต๊อบเก่งนายปิ่น ปิ่นขาว เสียชีวิตแล้ว
 ชาวบ้าน หมู่บ้านสะเดียง ตำบลในเมือง อ.เมือง เพชรบูรณ์)

ภาคผนวก ข.
(ประวัตินายวงดนตรีไทยบ้านสะเดียงอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประวัติของนายวงดนตรีไทยที่เป็นผู้นุรักษ์ผลงานดนตรีไว้จนลมหายใจสุดท้ายของชีวิต
นายเสริม ขุนแก้ว

ชาติกำเนิด

นายเสริม ขุนแก้วเป็นบุตรของนายสิน – นางแบ่ง ขุนแก้ว สมรสกับ นางไธ้ มีบุตรสาวด้วยกัน ๑ คนแล้วหย่าร้างกันจึงมาสมรสกับนางเฉลย ขุนแก้ว มีบุตรด้วยกัน ๕ คน ชาย ๔ คน หญิง ๑ คน ต่อมานางเฉลยถึงแก่กรรมจึงสมรสใหม่กับนางจุก ขุนแก้วมีบุตร-ธิดา ๓ คน หญิง ๒ คน ชาย ๑ คน

การศึกษา

เรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ จากโรงเรียนบ้านสะเดียงแล้วออกมาช่วยพ่อ แม่ ทำนา

การศึกษาด้านดนตรี

เนื่องจากพ่อ-แม่ของพ่อเสริมเป็นครูเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงข่อย เพลงรำวง ลีเกี๊ยะ สอนให้บุตร-ธิดาทุกคน หัดร้องเพลงข่อย ลีเกี๊ยะ รำวง เพลงแห่นาค โดยนำไปแสดงทั้งครอบครัว ในงานฉลองนาค ฉลองแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานโกนจุก งานประเพณี ของวัด

นอกจากการเล่นเพลงพื้นบ้านแล้ว พ่อเสริมยังเรียนรู้วิชาดนตรีไทยจากพ่อสิน - แม่แบ่งที่ถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานด้วย และได้ตั้งเป็นวงดนตรีคณะบุญเสริม เพิ่มพูนศิลป์ โดยรวมวงถ่ายทอดให้แก่ลูกและหลานทุกคนแล้วนำไปแสดงในงานต่างๆ เช่นทางศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์เชิญไปแสดงให้นักศึกษาชมในงานวันภาษาไทย ไปเผยแพร่ที่ศูนย์สังคีตศิลป์ธนาคารกรุงเทพสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เมื่อหลายปีก่อนและอีกหลายๆ แห่ง ไปเผยแพร่ในงานวันอนุรักษ์มรดกไทยตั้งแต่ปี ๒๕๔๘-๒๕๕๒ ปัจจุบันนี้เด็กรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานล้วนวัยรุ่นเล่นดนตรีไทยได้ครบวงแม้จะจบปริญญาโท สังคีตศิลป์(จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)ก็ยังช่วยคุมวงอยู่

เกียรติคุณที่ได้รับ

เกียรติคุณศิลปินสาขาดนตรีไทย จากสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์

เกียรติคุณผู้นุรักษ์มรดกไทยสาขานักเล่นโน้ต จากสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

พ่อดีเด่นจากงานวันพ่อแห่งชาติ จากสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนดนตรีไทยให้นักเรียนโรงเรียนบ้านสะเดียง
พ่อเสริม ขุนแก้วเป็นอัมพาตด้วยเส้นโลหิตในสมองแตกและได้เสียชีวิต เมื่อ
วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูลนางสมจิตต์ ขุนแก้ว, นายสมศักดิ์ ขุนแก้ว,นางสวาท ภาสประหาร)

ภาคผนวก ค.
(รายนามวิทยากรผู้ให้ข้อมูล)

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลชุมชน๑.๔

๑. นางลำเจียก	โพนแก้ว
๒. นางฉลอง	พัฒนาบุตร
๓. นางยิ้ม	ตาลสุก
๔. นางบัวเขตต์	ฐสกุล
๕. นางทวายเป็น	บุญยอด
๖. นางผกามาศ	ลอยเทียน
๗. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ
๘. นางพวง	เพชรมี
๙. นางหยุ่น	พิมพ์พระโมท
๑๐. นางสนาม	นรินทรางกุล ณ อรุณยา
๑๑. นางหลง	ศรีสะอาด
๑๒. นางหนูเพียร	ทุมไพร

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๒,๓

๑. นางพร	วระเตชะ
๒. นางจิ๋ว	ทองมา
๓. นางพิน	คงแท้
๔. นางศรีเมือง	ศิลกุล
๕. นายสุรศักดิ์	พงษ์สิทธิ์ศักดิ์
๖. นายสมคิด	มั่งมี
๗. นายแย้ม	ทองใบ
๘. นายสนั่น	พรหมประเสริฐ
๙. นายบรรจง	ทองจันทร์
๑๐. นางแก้ว	เอี่ยมศรี
๑๑. นายทองสุข	ขุนแก้ว
๑๒. นางทา	คงแท้

๑๓.. นายเสริม	ขุนแก้ว
๑๔. นายสมชาย	เผือกตระกูลชัย
๑๕. นายไพล้อต	อ่ำศรีเวียง
๑๖. นายไพฑูรย์	จันทรเทียง
๑๗. นายเฉลิม	พรหมบุญ
๑๘. นายอภิชาติ	ปิ่นขาว
๑๙. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว
๒๐. นางเกษียร	ลอบประสิทธิ์

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๕,๖,๗

๑.พระเทพรัตนกวี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ	
๒ นายวิสิทธิ์	เมฆประยูร
๓.นางพจณี	โฆสิตานนท์
๔..นางเสาวรัตน์	อมาตย์กุล
๕.นางสาวบุญสม	สงวนสิน
๖.นายอัอนเหลว	แซ่ผดุง
๗.นายชีกัก	แซ่เตี้ย
๘.นางแก้ว	จันทรลี
๙.นางทิพวรรณ	เอี่ยมอากาศ
๑๐.นายสมคิด	คำมาตร
๑๑.นายชลอ	พรหมประเสริฐ
๑๒.นางวันทนี	ถาวรหงส์
๑๓.น.ส.เตือนใจ	เมฆประยูร
๑๔.นางอริศรา	เมฆประยูร
๑๕.นางเสนอ	วิจิตนาถ
๑๖.น.ส.นฤมล	ทรงทวีสิน
๑๗. นางประโลม	โฆสิตานนท์
๑๘.นางผาด	สุนทรวงค์
๑๙.นางสมศรี	ศรีฉิม
๒๐ นางสายหยุด	พรหมบุญ

๒๑.นางโสพิศ	แช่ผดุง
๒๒. น.ส.กฤษณา	เมฆประยูร
๒๓.นางบุญปลูก	อ้อตหมี
๒๔.นางสุวรรณี	ลีละวัฒนากุล
๒๕.นางสมคิด	พนชีพ
๒๖. นางรัชนี	อินทรีย์รักษา
๒๗.นางละมัย	แสงแก้ว
๒๘. น.ส.อาภรณ์	โฆษิตานนท์
๒๙. นางชูจิตร์	จันทนา

วิทยาการผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๘.๙.

๑.นายเดช	ศุภसार
๒. นางสาวนวลจันทร์	ตรุษไทย
๓.นายเฟื่อง	มะลิวัลย์
๔.นางอัมพร	ศุภसार
๕.นางมานิตย์	บุญสอน
๖.นางนิภาพรรณ	พันทวี
๗.ด.ร.วิศัลย์	โฆษิตานนท์
๘. นางนภา	ไกรเพชร
๙.นางล้อม	เจริญพัฒ
๑๐.ด.ต.กุหลาบ	เจริญพัฒ
๑๑.นายสุรัตน์	วรรณเกษม
๑๒.นางสมนึก	พรหมเศรษฐี
๑๓.นายสำลี	แย้มยุบล
๑๔.นางจำลอง	โสภา
๑๕.นางรุ่งดาว	เจริญศรีทอง
๑๖.นางทัศนีย์	สุพลพิชิต
๑๗.นายประทีน	นาคสำราญ
๑๘.นายโกวิท-	ศรีกุล
๑๙.นางสมควร	ศรีกุล

๒๐.นางอำไพพร	จันทร์เที่ยง
๒๑. นายเจริญ	มาฆทาน
๒๒.นายสมโภช	อรชุน
๒๓. นายสุวรรณ	ตั้งศรีจันทร์
๒๔. นายประสิทธิ์	อรชุน

วิทยาการผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔

๑.พระเพชรบูรณ์คณาวาสัยของเจ้า คณะจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน	
๒.นายจำเนียร	ปฏิเวธวรรณกิจ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ คนที่ ๒๗
๓.นางอุตร	สรั้อยเพชร
๔.นางบุญเหลือ	มาดา
๕.นายสมคิด	เกตุแก้ว
๖.นายสายหยุด	สิงคชาติ
๗.นางละไม	ทรัพย์อนันต์
๘.นายวิจิตร	ประเสริฐสิน
๙.นายไพบูลย์	นวลทูล
๑๐.นายธรรมบุญ	ม่วงอำ
๑๑.นายชาญชัย	ถวิลประภา
๑๒.นายไฉน	ข้อมูล
๑๓.นายพูน	ศรีเมือง
๑๔.นายปรีชา	หุ่นทอง
๑๕.นางสุนานันท์	นิยมเพ็ง
๑๖.นางวันทนี	ถาวรหงส์
๑๗.นายลี	แก้วก่อ
๑๘.นางพยงค์	โหมดบำรุง
๑๙.นายสมทบ	ศรีเมือง

๒๐.นางบุญจิตร

ศรีชมพู่

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗

๑.ท่านพระครูโสภิตพัชรธรรม(พระยา)วัดติสสมหาวัน

๒.นางสาวพวงมาลัย ไหมสุวรรณ

๓.นายเอื้อน เรืองโรจน์

๔.นางพัฒนา ทองมา

๕.นางระนัย ห่วงชัย

๖.นางทองลั่น พรหมบุญ

๗.นางประพิศ ยุ่งทอง

๘.นางศรีนวล คงเมือง

๙.นางสาวนันทนา ทองสูงเนิน

๑๐.นางนภาพรณีย์ สือศิริอำมร

๑๑.นางสิตา บาลประสงค์

๑๒.นางรัตนา กงยนต์

๑๓.นายชูชาติ จารุเดชา

๑๔.นางนภมรมาศ เจริญทอง

๑๕.นางอมิตตา โพธิบาย

๑๖.นายวินิจ อินทร์สอน

๑๗.นางมาก โทนแก้ว

๑๘.นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์

๑๙.นางคมคาย หมีนสาย

๒๐.นางมริษา ชัยนิลพันธ์

ภาคผนวก ง.
(เครื่องมือการเก็บข้อมูล)
บันทึกข้อมูลวิทยากร

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปีอยู่
 บ้านเลขที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 หมายเลขโทรศัพท์บ้าน.....มือถือ.....
 อาชีพ.....สถานภาพครอบครัว () โสด () มีคู่ () แต่งงาน ชื่อสามี /
 ภรรยา.....มีบุตร.....คน

หัวข้อการบันทึกข้อมูล

ก ประวัติของชุมชน

๑.ประวัติการตั้งถิ่นของชุมชนเช่นการอพยพ การโยกย้ายถิ่นฐาน การทำมาหากิน อาชีพหลักของ
 ชุมชน

.....

.....

.....

๒ที่มาของชื่อชุมชน(ตำนานของชื่อเช่นทำไมจึงชื่อว่าหนองนารี สะเดียง คลองศาลา ตลาดโพธิ์จันทร์
 เป็นต้น)

.....

.....

.....

๓เรื่องราวและตำนานที่เกิดในท้องถิ่น เช่นความรัก ความตายที่เป็นโศกนาฏกรรม การประหารชีวิต
 นักโทษ การล้มของไม้ใหญ่

.....

.....

.....

๔..สถานที่สำคัญ (ประวัติของสถานที่แต่ละแห่งมีความเป็นมาอย่างไร)

ข. ประเพณีในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

๑. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

- ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ (เช่นห้ามไปงานศพ ห้ามนั่งคาประตู่ ห้ามกินกล้วยเผด ห้ามเดินข้ามเชือก ห้ามอาบน้ำกลางคืน ฯ)
- การทำคลอดของหมอดำแย
- การอยู่ไฟ
- การร่อนกระดัง
- อาหารของแม่หลังคลอด
- หน้าที่ของสามี
- ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

๒. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู

- การเลี้ยงเด็กหญิง
- การเลี้ยงเด็กชาย
- การโกนจุก ตัดแกละ

๓ ประเพณีการบวช

- การเตรียมการ
- การบวช

๔. ประเพณีการแต่งงาน

- การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว
- การสู่ขอ
- การหมั้น
- การแต่งงาน

๕. การปลูกเรือนหอ

- การขึ้นบ้านใหม่

๖. ประเพณีการตาย

- ความเชื่อเกี่ยวกับการตายเช่น การสะกด ตราสัง การตามไฟ
- การตายที่ผิดปกติ (ผีตายโหง ผีตายทั้งกลม)

ประเพณีสำคัญของชุมชน(ประเพณีที่มีมาตั้งแต่โบราณ)เช่น

- ประเพณีสู่ขวัญ (คน สัตว์เลี้ยง พิธีเช่นขวัญข้าว สิ่งของเช่นขวัญบ้าน ขุนช้าง ลาน)
- ประเพณีทำบุญ
- ประเพณีสนุกสนานรื่นเริง
- ประเพณีประจำปีของชุมชน
- การแต่งกายชาย หญิง

ฯลฯ

ค. ภูมิปัญญาของชุมชน

ปราชญ์ในท้องถิ่น (คนที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในแต่ละสาขา เช่นแกะสลักหยวก กระดาษดนตรี พอเพลงแม่เพลง ทอผ้า ทำดอกไม้ จักสาน ทำของเล่น หมอสมุนไพร หมอสู่ขวัญ ฯ)

- ประวัติส่วนตัว
- การเรียนรู้

เครื่องมือในการประกอบอาชีพของชุมชน(อาชีพเกษตร จับสัตว์น้ำ อุตสาหกรรม ฯ)เช่น

เครื่องมือปั้นฝ้าย เคียวเกี่ยวข้าว ขอบาย ไช ข้อง ที่ร่อนทอง ฯลฯ ที่มีลักษณะแปลกๆแสดงถึงความฉลาดในการคิดประดิษฐ์(ถ่ายภาพเก็บและสอบถามวิธีการใช้ เขียนอธิบายในข้อมูล)

เครื่องมือที่ใช้ในการยังชีพ ใช้ในการประกอบอาหาร การเก็บอาหาร การถนอมอาหารเช่น หวดนึ่งข้าว กระบุงตระกร้าที่มีรูปร่างแปลกๆแสดงความฉลาดในการใช้สอย (ถ่ายภาพเก็บและสอบถามวิธีการใช้ เขียนอธิบายในข้อมูล)

ชื่อผู้เก็บข้อมูล

.....

...../...../.....

ภาคผนวก จ.

(ทีมงานนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย)

ที่ปรึกษา ด.ร. วิศัลย์ โฆษิตานนท์

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนที่ ๑,๔

๑. นายเสวก	นุ้มน้อย	ประธาน
๒. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ	รองประธาน
๓. นางสมจิตร	นุ้มน้อย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางพัชรกัญญา	พรหมเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นายปรเมษฐ์	มิ่งเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนที่ ๒,๓

๑. นางสาวท	ภาสประหาส	ประธานกลุ่ม
๒. นายจำเนียร	ภาสประหาส	รองประธาน
๓. นางจิว	ทองมา	สมาชิกช่วยวิจัย
๔. นางประเวียน	คงแท้	สมาชิกช่วยวิจัย
๕. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว	สมาชิกช่วยวิจัย
๖. นางเกษียร	ลอประสิทธิ์	ผู้ประสานงาน

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนที่ ๕,๖,๗

๑. นางสาวเตือนใจ เมฆประยูร	ประธานกลุ่ม
๒. นางพจณี โฆษิตานนท์	รองประธาน
๓. นางสาวกฤษณา เมฆประยูร	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางสาวอาภรณ์ โฆษิตานนท์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๖. นางยวนใจ จารึกสมาน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๗. นางเสียมกัม มิ่งขวัญ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๘. นางเพชรศิริ ศรีชัยวรรณ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๙. นางรัชณี อินทรีย์รักษา	ผู้ประสานงาน

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนที่ ๘,๙

๑. นางอุดมศรี ศุภสาร	ประธานกลุ่ม
๒. นายสมบุญ บัวบาง	รองประธาน
๓. นางประไพ อภิวงศ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางจรีพร ศิริฉาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นางอัมพร มีเดช	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๖. นางสาวนวลจันทร์ ตระุชไทย	ผู้ประสานงาน

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล ชุมชนที่ ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔

๑. นายประยูร บางใบ	ประธานกลุ่ม
๒. นางสัณหาชน์บางใบ	รองประธาน
๓. นางวันทนีย์ ถาวรหงส์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางเบญจพร ประเสริฐสิน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นายปรีชา ไต่บำรุง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๖. นางกาหลง อ่อนอิงนอน	ผู้ประสานงาน

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนที่ ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗

๑. นายพิทักษ์ หมื่นสาย	ประธานกลุ่ม
๒. ร.ศ.คมคาย หมื่นสาย	รองประธาน
๓. นางสุภาภรณ์ พิกุลทอง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางสาววัลย์ กุดแถลง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นางอมิตา โพธิบาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๖. นายวินิจ อินทร์สอน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๗. นางสมพร ทานิสุทธิ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๘. นายชานนท์ อายุยงค์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๙. นางมาริษา ชัยนิลพันธ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๑๐. นางสาวรุ่งกานต์ ยายอด	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๑๑. นางอรุณ อินทรีรักษา	ผู้ประสานวิทยากรงาน

ฝ่ายดำเนินการทำต้นฉบับงานวิจัย

ฝ่ายจัดพิมพ์และทำรูปเล่ม

ร.ศ คมคาย หมีนสาย

น.ส รุ่งกานต์ ยายอด

นายวิโรจน์ หุ่นทอง

ตรวจทานพิสูจน์อักษร

น.ส เตือนใจ เมฆประยูร

น.ส กฤษณา เมฆประยูร

น.ส ยุพิน มโนภิรมย์

นางพจניים โสขิตานนท์

สวัสดิการและธุรการ

นางมารีษา ชัยนิลพันธ์

นางสาวสุมลกานต์ สังข์ทอง

นายพนม เสาวรส

นางบุษบา พันธุ์วิจิตร

ภาคผนวก จ.
(การนำผลงานวิจัยมาเผยแพร่ในรูปแบบนิตรศการแบบมีส่วนร่วม)
ข้อมูลแบบमुखपात्र

วิธีชีวิตชุมชน

นายกเทศมนตรีและประธานที่ปรึกษาประธานสภาวัฒนธรรมชนนิตรรสการประเพณีการเกิด

เด็กๆ จากชุมชนร่วมร้องเพลงกล่อมเด็ก

ข้อมูลแบบอมุขปาฐะ

สถาปัตยกรรมรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง

งานช่างฝีมือประดิษฐ์กระทงดอกไม้สด

ข้อมูลแบบผสม

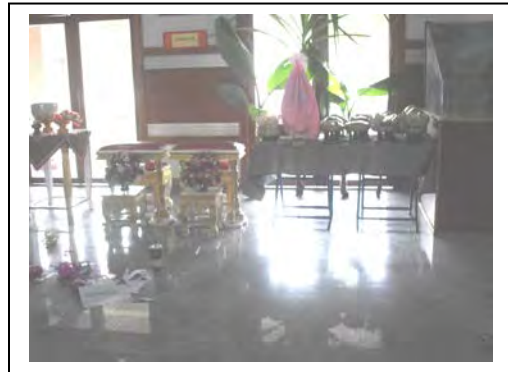
ประเพณีการเกิด

ขันหมาก

ประเพณีของชุมชนการทอดกฐิน

การเตรียมอุปกรณ์ในการแต่งงาน

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์

การเผยแพร่วัฒนธรรมสู่ชุมชน

ผู้สูงอายุสาธิตการขับร้องเพลงไทย

ครูและนักเรียนโรงเรียนเทศบาล ๓ ชาญวิทยาร่วมบรรเลงเพลงไทย
และสากลด้วยวงโยธวาทิต ในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย ๓๑มีนาคม ๒๕๕๕

เด็กนักเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเขตอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
ชมนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรม

เด็กๆสนใจร่วมเล่นก่อกเจดีย์ทราย

คุณครูอธิบายให้ความรู้ทางวัฒนธรรมกับเด็กๆ

เด็กนักเรียนสนใจนิทรรศการทางวัฒนธรรม

ชุมชนร่วมงานวัฒนธรรมเนื่องในงานอนุรักษ์มรดกไทยปี ๕๕

ชุมชนออกร้านอาหารพื้นบ้านเนื่องในงานอนุรักษ์มรดกไทย ๓๐-๓๑ มีนาคม ๒๕๕๕

อาหารพื้นบ้าน อาหารเพื่อสุขภาพ

ลานอาหารพื้นบ้าน

ขบวนกลองยาวเปิดตลาดลานอาหารพื้นบ้าน

ภาคผนวก ฅ
ประวัติผู้ทำวิจัย

๒.๑ หัวหน้าโครงการ รองศาสตราจารย์คมคาย หมื่นสาย

ประวัติและผลงานรองศาสตราจารย์คมคาย หมื่นสาย

ประธานสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ชื่อ นางคมคาย หมื่นสาย

(ครูภาษาไทยดีเด่นระดับอุดมศึกษาปี 2535 ,อาสาสมัครดีเด่นกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของทรัพยากรมนุษย์ปี2551 , เมธีนักวิจัยอาวุโส ส.ว.ช รหัส ๓๙-๐๐-๐๐๖๐ อาจารย์ดีเด่น สภาสถาบันราชภัฏ) ครูดีศรีเพชรบูรณ์ ,ครูดีเด่นคณะวิทยาการจัดการ ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่นใน สื่อสารมวลชน กระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติ

เกิด 12 สิงหาคม 2486 หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓ ๖๗๐๑ ๙๓ ๓

การศึกษา ประกาศนียบัตรชั้นสูง สาขาชีววิทยา
ประกาศนียบัตรครู พ.ม.วิทยาศาสตร์, ภาษาไทย
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ นิเทศศาสตร์ สาขาหนังสือพิมพ์

ประกาศนียบัตรวิชาชีพสื่อสารมวลชน สาขาการบริหารงานประชาสัมพันธ์
 ศิลปศาสตรบัณฑิต ศ.ศ.บ (สาขาการสอนภาษาไทย)
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ศ.ศ.ม (ศึกษาศาสตร์ สาขาการสอนภาษาไทย)
ปัจจุบัน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนิเทศศาสตร์ รองศาสตราจารย์ ระดับ 9 (ข้าราชการบำนาญ)
 ประธานสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์
 อาจารย์พิเศษ บัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ผลงานด้านวิชาการ

รวบรวมนิทานพื้นบ้านเพชรบูรณ์
 รวบรวมเพลงพื้นบ้านจังหวัดเพชรบูรณ์
 รวบรวมสุภาษิตและคำสอนจังหวัดเพชรบูรณ์
 งานวิจัยเรื่อง การสร้างแบบฝึกจริยธรรมเพื่อการพัฒนาครูระดับประถมศึกษา
 (ผลงานการวิจัยร่วมสหวิทยาลัยครุภาคเหนือ ทูลสนับสนุนจากกรมการฝึกหัดครู)
 เปรียบเทียบการทอดผ้าลายขิดของชาวบ้านอำเภอลำทะเมนชัยจังหวัดเพชรบูรณ์กับ
 ชาวบ้านปอนอำเภอยางชุมน้อย
 (ทูลสนับสนุนจากมูลนิธิจิมทอมสันปี ได้รับการนำไปเผยแพร่ที่สหรัฐอเมริกา และเป็น
 ผลงานได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์)
 ศึกษาลีลาทางนาฏศิลป์จากหลักฐานด้านศิลปกรรมเมืองโบราณศรีเทพ
 (เป็นหัวหน้าทีมร่วมกับทีมงานวิจัยศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครุเพชรบูรณ์ ได้รับเกียรติจากผู้ว่า
 ราชการจังหวัดนายสมศักดิ์ ศรีวรรณะให้ขึ้นทูลเกล้าถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช
 กุมารีที่พระตำหนักเขาค้อ และระบำชุดนี้ได้เผยแพร่ไปเป็นระบำประจำจังหวัดเพชรบูรณ์)
 ศึกษาศิลปะการสื่อสารของชาวบ้านเพชรบูรณ์จากวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัด
 เพชรบูรณ์
 (ได้รับการพิจารณาให้เป็นผลงานทางวิชาการให้ดำรงตำแหน่งเป็นรองศาสตราจารย์และเป็นผลงาน
 เขียนทูลเกล้าถวายในหลวงในวโรกาสเจริญพระชนม์แปดสิบพรรษา) ฯ

ประวัติผู้ร่วมงานวิจัย

นางสาวยุพิน มโนภิรมย์ วุฒิกการศึกษา กศบ.รองประธานสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมือง
 เพชรบูรณ์ ฝ่ายธุรการ(เอกสารและการเงิน)
 บ้านเลขที่ ๔๓ ซอยหลักเมือง ถนนหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัด
 เพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖- ๗๒๒๐๐๒ มือถือ ๐๘๖ – ๒๐๙๐๐๔๓

(รับผิดชอบการตรวจสอบเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จัดประชุม)

นางสาวเตือนใจ เมฆประยูร วุฒิการศึกษา คม.รองประธานสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมือง
เพชรบูรณ์

ฝ่ายกิจกรรม

บ้านเลขที่ ๓๘/๑ ถนนเพชรเจริญ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัด เพชรบูรณ์

๖๗๐๐๐

(รับผิดชอบจัดการประชุม การตรวจสอบเอกสารพิสูจน์อักษรรายงานการวิจัย เก็บ
รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล)

นางสาวกฤษณา เมฆประยูร วุฒิการศึกษา กศม.กรรมการฝ่ายคั่นคว่ำและวิจัย สภา
วัฒนธรรมเทศบาล เมืองเพชรบูรณ์

บ้านเลขที่ ๓๘/๑ ถนนเพชรเจริญ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัด เพชรบูรณ์

๖๗๐๐๐

(รับผิดชอบออกแบบสอบถาม การตรวจสอบเอกสารพิสูจน์อักษรรายงานการวิจัย เก็บ
รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล)

นายพิทักษ์ หมื่นสาย วุฒิการศึกษา กศม. กรรมการฝ่ายคั่นคว่ำและวิจัย สภาวัฒนธรรม
เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

บ้านเลขที่ ๔๐/๔๙ ถนนเพชรพัฒนา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัด เพชรบูรณ์

๖๗๐๐๐

โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖- ๗๒๒๔๘๑ มือถือ ๐๘๑ ๘๘๗๐๘๔๗

(รับผิดชอบจัดประชุมประชุม เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล)

นายประยูร บางใบ คบ.กรรมการฝ่ายคั่นคว่ำและวิจัย สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมือง
เพชรบูรณ์

บ้านเลขที่ ๒๙๙ หมู่บ้านเพชรชมพู ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด เพชรบูรณ์

นางสัณษาณ์ บางใบ กรรมการฝ่ายคั่นคว่ำและวิจัย สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมือง
เพชรบูรณ์

บ้านเลขที่ ๒๙๙ หมู่บ้านเพชรชมพู ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด เพชรบูรณ์

๖๗๐๐๐

โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖- ๗๑๑๓๗๖มือถือ ๐๘๙ – ๘๕๘๓๙๖๖๘ (รับผิดชอบจัดประชุม

ประชาคม เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล)

นางสาวอาภรณ์ โฆษิตานนท์ กรรมการฝ่ายค้นคว้าและวิจัย สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมือง
เพชรบูรณ์

บ้านเลขที่ ๕ ถนนศึกษาเจริญ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด เพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖- ๗๒๓๗๗๖๘๓ มือถือ ๐๘๙- ๕๖๓๔๐๖๐ (รับผิดชอบจัดประชุม

ประชาคม เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล)

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานวัฒนธรรม

จังหวัดเพชรบูรณ์ วัดเพชรวาราม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖ ๗๑๑๐๔๐ มือถือ ๐๘๓ ๐๔๔๕๕๖๖